
IO: IACOBUS
V.I.D. CATH: ET COLLEG: VRA
TISL: AC NISSÆ
PRAEPOSIT.
EPI VRAT.

M. ANT. MURETI
ORATIONES
EPISTOLÆ HYMNIQ
SACRI.
Editio novissima Correcta & locu
pletata,
Cum Gratia & Priv. Elect. Saxon.
Lipsiæ
Sumpt. Gothofr. Grosy
Viduæ, Ann. 1668.

Muret, Marc Antoine

M. ANTONII MURETI

PRESBYTERI, J. C. ET CIVIS ROMANI ORATORIS AC POETÆ CLARISS.

ORATIONES, EPISTOLÆ, HYMNIQ; SACRI,

EDITIO NOVA,

Prioribus Longè Emendatior & locupletior.

Cum Gratia & Privilegio Elect. Saxon.

LIPSIÆ

Sumptibus Viduæ Gothofredi Grossii.

Typis Christiani Michaelis.

Anno M DC LX.

SCIPIONI GONZAGÆ MARCHIONI ET S. R. I. PRINCIPI.

MARCUS ANTONIUS MURETUS S. D.

OFFERO Tibi munus, SCIPIO GONZAGA, si autem ex sua, aut ex tua dignitate spectetur, perexiguum; si ex viribus meis, mediocre; si ex animo, magnum. Orationes qvædam sunt, variis à me temporibus habitæ: qvas, cùm partim dispersæ atqve errantes vagaren-

tur, partim apud me in adverſariis neglectæ jacerent, nunc in unum corpus collectas ut edi ac divulgari paterer, amici qvidam, multò mei, hac qvidem in parte, qvàm par eſt, & qvàm ego ipſe vellem ſtudioſiores, impulerunt. Satis ſuperqve fuerat, earum partim in ſcholaſtico pulvere, atqve in illis, eruditorum hominum umbraculis, non tantum recto, ut dicitur, ſtetiſſe talo, ſed plauſum etiam & ἐπισημασίας tuliſſe: ſed partim in illo conſeſſu, qvo nullum habet terrarum orbis auguſtiorem, & ſilentio auditas, & principum virorum teſtimonio commendatas fuiſſe. Superàrat fortuna ſpes meas: qvam ſæpiùs ſine cauſa experiri, negant eſſe ſapientis. Neqve neſcius eram, moroſiora ac difficiliora eſſe legentium, qvam audientium, judicia: ſæpeqve accidere, ut, qvæ audientes mirabamur, eadem legentes rideamus. Sed qvid facerem? Cupienti mihi jam latere, a-

mici

ici obſtiterunt; qvibus parendum
it: ne, ſi in negando pertinax eſſem,
perbiæ deniqve id potiùs, qvàm mo-
ſtiæ, adſcriberetur. Cùm igitur inibi
ſet, ut ederentur, libenter arripui occa-
onem diu optatam inſcribendi tibi, ut
ınc fit, aliqvid depromptum ex ſtu-
is meis, eademqve opera teſtificandi
judicii de te, & mirifici cujuſdam a-
oris erga te mei. Verè enim hoc di-
m, SCIPIO, cùm omnes, qvi te nô-
nt, ita te amant, ut eorum nemo ſit,
i ſe ſtudio atqve obſervantia tui cede-
cuiqvam putet; ego tamen mihi vi-
or diuturna & accurata notatione &
ſervatione earum rerum, qvæ te uſqve
omnibus amabilem reddunt, ſingu-
re qviddam præter cæteros πεποι-
ναι. Qvid eſt enim, qvod ad con-
iandas ac devinciendas hominum
luntates valeat, qvin id in te omni
parte perfectum reperiatur? Nihil
de ſumma atqve antiqviſsima gentis

 veſtræ

vestræ aut nobilitate, aut potentia dicam: nihil de toto illo genere bonorum, qvod ita tuum est, ut & aliorum sit. Alios & ista amatores habent. Ego in te nihil amo, nisi teipsum. Itaqve ut ille Rex potentissimus ex amicis suis alium dicebat esse φιλοβασιλέα, alium φιλαλέξανδρον: ita tu, alios esse, qvi & alia in te ament, me planè & ex animo φιλοτκιππίωνα esse tibi persvadeas licet. Ac te ipsum cùm dico, ne illam qvidem dico & oris & totius corporis dignitatem, qvæ tibi omnium elegantiorum hominum animos primo statim adspectu conciliat, constituens, qvoad ejus fieri potest, ante eorum oculos, & ingenium, & mores tuos. Qvamvis enim verè dixit nescio qvis Poetarum, gratiorem in pulchro corpore esse virtutem: ea tamen est in te verorum ac solidiorum bonorum copia, qvæ de his secundæ, ut ita dixerim, notæ bonis censeri

on finat. Ingenium excellens, &
, tanqvam in pingvi ac feraci so-
mnes te dignæ artes ita facilem
rehendant; ut eas non ab aliis ac-
, sed ex teipso parere ac proferre
ris. Qvo tu usus ita ut decuit, à
æ Latinæqve lingvæ intelligentia,
tarum, Historicorum, Rhetorum
itione ad Philosophiam, & ad e-
qvam tibi ab ineunte ætate propo-
, tibi nunc in amoribus ac deliciis
ve est, Theologiam ea celeritate
rasti, ut qvæ honoris ac dignitatis
ia confecto studiorum curriculo
ac decerni solent, ea tu nunc me-
mo consecutus sis, cum adhuc ma-
a videri poterat, de animo ad illas
ores disciplinas adjiciendo cogi-
Atqve ut istius generis ingenium
vam ita esse otiosum potest, ut o-
ò nihil agat: qvod tibi dabatur
erioribus studiis excepti ac subse-
emporis, eo tu, qvasi ludibundus,
tes, in qvibus ingenui adolescen-

 tes

tes exerceri olim Athenis ſolebant, ita omnes didiciſti, itaqve te in eis exercuiſti, ut in earum qvalibet cum ſummis artificibus, comparari facilè poſsis. Qvid nunc ego mores illos tuos planè, ut Poetæ loqvuntur, aureos laudem? Potuitne qviſqvam unqvam bonus tecum biduum vivere, tuæqve ſvavitatis partem aliqvam guſtare, qvin, ut ſibi totam ætatem tecum exigere liceret, optaverit? ita tu, qvod rariſsimi exempli eſt, ſummam integritatem vitæ; cum ſumma ac comitate facilitate copulâſti. Sed nolo nunc plura de te: ne ipſi tibi moleſtus ſim. Eqvidem cùm de ſcriptis meis non magnoperè laborare ſoleam: tamen hunc librum præcipuè cupio & celebrari nunc, & ad poſteros pervenire: ut exſtet aliqvod teſtimonium judicii de ſingularibus tuis virtutibus mei. In qvo ne fortè qvis eorum, qvi te non nôrunt (Nam de iis, qvibus tu notus es, nihil tale metuo) aſſentationi & conſvetudini datum eſſe aliqvid

ſuſpi-

icetur ; DEUM immortalem te-
, nihil unqvam à me verius, magis-
ex animi mei sententia scriptum es-
vàm ea, qvæ de tuis laudibus scripsi.
e peto, ut me ames : qvō me ipsi
nihi efficias cariorem. Vale. RO-
MÆ Kalend. Maji.
1571.

IN-

)(o)(

INDEX ORATIONUM.

XII. Pro

XXIV. In

INDEX ORATIONUM.

M. ANTONII MURETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI

De dignitate ac præstantia studii Theologici.

ORATIO PRIMA.

HABITA LUTETIÆ PARISIORUM Non. Febr: cIↃ. LII.

CUm omnes mihi singulari quadam, ac præcipua laude digni videntur, qui in assequenda honestarum artium scientia operam & industriam suam collocant, tum ii præcipuè, qui veluti majore quodam numinis afflatu perculsi, cæteris omnibus posthabitis, ad divinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas, atq; omnia studia contulerunt. Nam si rerum omnium, quæ in hac immensâ rerum universitate cernuntur, unumquodq; naturali perficiendi sui desiderio tenetur: & animus noster ad similitudinem divinitatis effictus tantò perfectior est, quantò propius ad illud, ex quo duct[illegible] & propagatus est, exemplar accedit: dubitari profectò non potest, quin ea sit omnium præstantissima facultas, quæ, quoad ejus fieri potest, cum humanis divina copulando, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas

cillitas patitur divinæ naturæ arctissima colligatione devincit. De illius mihi facultatis laudibus, hodierno die, demandatum est ab iis, qvorum & apud me plurimum valet, & apud omnes peræque valere debet auctoritas, non ut eas quidem singillatim percensere omnes, ac flore orationis convestire conarer, (quod & imperare iniquum esset, & suscipere temerarium) sed ut ex earum innumerabili copia pauca quædam seligerem, de quibus ex hoc amplissimo loco, vobis audientib9 explicarem. Qua de re cum mecum initiò ageretur, refugiebam equidem tanti oneris magnitudinem, veritus ne idem mihi contingeret, quod nobili olim Sophistæ apud Annibalem de rebus bellicis longâ accurataque oratione disputanti contigisse dicitur: si homo adolescens, & cum à cæteris rebus satis tenuiter instructus, tum in hoc genere penitus rudis, inter tot eruditissimos viros, ad dicendum de rebus divinis aggrederer. Illud etiam me commovebat, quod præclare à Platone scriptum noveram, orationi, & iis rebus, quæ oratione tractantur, quandam inter se cognationem intercedere oportere, ex quo facile intelligebam conseqvi, ut ad res divinas pro dignitate tractandas divinum qvoddam requireretur orationis genus. At ista quidem, re adhuc integra: fortassis majore quadam cautione providenda fuerint: nunc quidem jam semel altum ingressis, quæ nos cumque tempestas exceptura est, vela nimirum facienda sunt. Illud modò antequam ulteriùs provehar, à vobis summoperè contendo, ut quando omne mihi perfugium in vestrâ bonitate ac clementiâ situm est, tenuitatem meam vestro favore, & silentio sublevetis, quò mea oratio his veluti secundis subvecta ventis, quem sibi proposuit portum facilius consequatur. Atque ut hinc exordiamur, si nihil diceremus aliud, nisi eam, quæ antiquissimo vocabulo Theologia dicitur scientiâ esse quandam, quæ divinæ sapientiæ thesauros hominibus recluderet, tamé illud, ut opinor, liquido constaret, quanto æter-

na

exemplari, sed singulas etiam sibi partes accuratè
intuendas, ac seorsum considerandas putant : ita nos,
is præstantissimæ facultatis partes paulisper excu-
olucrimus, tum demum, qvanta illius pulchri udo
elligimus. Theologia igitut, viri eruditissimi, ut à
ibus nostris accepimus, duabus præcipuis partibus
netur, qvarum una in lege posita est, altera in Evan-
. Est verò ea lex, de qva loqvimur, non ab humano
cta consilio, neqve similis earum, qvæ hominum li-
: statuuntur, in qvibus multa ineptè ac ridiculè,
ulla etiam impiè ac nefarie sancita reperias, sed pri-
qvidem ab illo hujus universitatis parente ac opifi-
o, in omnium hominum impressa atqve insignita
s, post etiam ejusdem Dei digito in tabulis insculpta
:is, ne improbis ulla prætendendæ facinoribus suis
antiæ occasio relinqveretur. Cumqve eam in duo
a capita tribuere liceat, eorum prius, qvæ ad cul-
numinis, posterius, qvæ ad tuendam hominum inter
cietatem pertinent, omnia summa brevitate comple-
t. Atqve hinc vel inprimis naturæ nostræ imbecilli-
n licet agnoscere, qvòd cum pauca admodum, eaqve

deduceret, nominasse videatur. Eat nunc Lucianus aliquis: perfricet frontem: & dicat ullam esse legem, quæ cum hac lege ulla ex parte comparari queat. Quid enim? quæ Deum immortalē, portenta in omnibus omninò legibus, si ab hac discesseris, reperiuntur: Quarum aliæ furta, aliæ adulteria, aliæ etiam quædam multò turpiora permittunt, ut nihil penè tàm turpe sit, quod non legislator aliquis licere voluerit. Hanc verò sapientissimus ille Moses, non Jove quodā commentitio, ut Minos, nō ab Apolline, ut Lycurgus: non ab AEgeria, ut Numa; sed ab eo, qui solus veri Dei nomine censendus est, sibi per manus traditam accepit, ita numeris omnibus absolutam, ut nihil neque immutari, neque adjici, neque detrahi possit. Sed ea tamen, uti antea dixi, morbum quidem nostrum commonstrare ac detegere nobis potest: depellere eundem, ac sanare non potest. Morbi autem cognitio magnam ea quidem vim maximumq; momentum ad vires recuperandas habet, neque tamen tantum, ut in ea posita sint omnia. Quare Evangelio nobis Christus aperitur, qui, modò firma in ipsum fide nitamur, non vanâ illâ quidem & otiosa quam multi stultè & inaniter jactant, sed solida, & bonarum actionum perpetuò fœcunda, nos, velut humeris suis impositus tollit in cœlum. O rem omni prædicatione majorem! O nuncium verè jucundum & lætabile! Cùm humana natura primi parentis depressa lapsu, pessum tota ferretur, tantā fuisse in Filio Dei clementiam, ut delapsus è cœlo humanam formā inducere voluerit, ut corporatus ac carne tectus, infinitis sese laboribus, ut cruciatibus, ærumnis morti deniq; deterrimæ, atque acerbissimæ exposuerit, quò sudore ac sangvine suo ab animis nostris durissimum jugum æternæ depelleret servitutis. Tenè, Christe optime, ut nos liberali causa assereres manu omniū dominus cùm esses, servi formā assumsisse? Tene, nobis quietem tuis laboribus, libertatem tua servitute, vitam deniq; tua morte peperisse? Admirantur historiæ veteres Pytha-

gore-

dam,qui se pro amico in causa capitis vadem
ion est: at hoc quantò admirabilius est, Dei
ique ipsum,ut nos merito nostro inimicos si-
iperet suppliciis,tot, tam dira, ac vel dictu,
aspera, & horribilia sustinere voluisse? Et
qui alias omnes,si in unum conferantur,sci-
c,qua ista tam pulchra,tam admirabilia, tam
itur, ullo modo comparandas putet? Hæc
omni curâ, studio, contentione dignissima.
on tam liberalis vocanda, quàm liberatrix.
a catena est, qua cum cœlestibus terrestria
Hæc scala illa est, quam olim per quietem
Patriarcha vidit, cujus gradibus in cœlum
at, atque illic Deum intueri, admirari, ad-
tentem semetipsum ex augustissimo illo ma-
stigio, seseque accommodantem ad humanæ
umilitatem: rursusque eundem defunctum
vandorum mortalium provincia, spoliatis-
ò rem omni humana cogitatione sublimio-
m sublimem raptum, vallatumque ac stipa-
ùm geniorum concinentium,tùm hominum
ssimis illis Satanæ ergastulis erutorum mul-
o ac pleno triumpho Cœlum ingredientem,
a muri parte, sed valvis suo sanguine reclu-
m nobis omnibus aperientem. Atq; hæc qui-
ejusmodi sunt, ut ad excitandum inflam-
quemlibet torpentem animum sufficere pos-
,tamen ex tam ubere campo,alia quædam,nisi
,proferamus. Verè enim illud affirmare pos-
aditissimi viri,quemadmodum Platonici ele-
a corporibus cœlestibus quendam veluti flo-
e inferioribus quandam veluti facem esse
ita rerum omnium cognitione dignarum
à florem, in aliis scientiis facem contine-
e ut hinc nostra se primum efferat oratio,

 quis

quis nescit, quantoperè se in perscrutandis rerum principiis veteres Philosophi torserint, quamque nihil, si res ad verum exigatur, effecerint? Dum alius mundum hunc, & quicquid in eo vel aspectabile, vel tractabile continetur, putat ex temeraria quadam minutissimorum corporum concursione coaluisse: qui si vel unam earum, quas somniabat, atomum cerebri habuisset, nunquam ista tam stultè, incogitanterque scripsisset: alius æternum esse eum, neque desiturum unquam, neque exordium ducentem ab ullo temporis principatu, non animadvertens hac ratione illam, à qua ipse tantopere abhorrebat, infinitatem induci: qui verò optimè sensisse creduntur, tamen Deo veluti comitem quandam materiam adjungunt, quasi ut artifex, ita Deus sine materia nihil possit efficere. Quid Theologi? hujus universitatis autorem esse, ac effectorem Deum, qui cùm innumerabilibus seculis antecessisset, quo temporis puncto, ipsi placuit, mundum hunc, & quæ illius ambitu continentur, sine ullis vectibus, sine ullis ferramentis, sine ulla materia, verbo tantùm ac nutu suo ex nihilo architectatus est: eundemque assiduè suâ bonitate ac prudentiâ continet, moderatur, fovet, omnes in eo rerum ac temporum varietates, vicissitudines efficit. Quòd status orbium cœlestium cursus, quod certas siderum trajectiones, quod constitutis vicibus insignes ac notabiles rerum commutationes intuemur, hæc & cætera omnia ad eum modum non fortunæ temeritate, aut vi ullâ materiæ dirigi, sed divinâ providentiâ temperari. Contemplemur & alia. Quid de animo humano Philosophi? Alius eum cor ipsum esse dicit, alius cerebrum, alius cordi suffusum sanguinem, alius spiritum innatantem sanguini, alius harmoniam quandam, alius eum ex numeris confici, alius ex atomis, ut mihi quidem ista consideranti certamen aliquod insaniæ suscepisse videantur. Ita ex hoc tam confuso, tam vario, tam multiplici teterrimarum opinionum veluti cinno, nihil ferè colligere possumus,

nisi

i semper copiosissimam messem hominum varie insa-
ntium fuisse. Nam nonnulli quidem ea dicunt, ut eos
re tam seria risum captare atque aucupari putes, ut
ud Dicæarchum Pherecrates, qui animum nihil omninò
contendit, veritus credo, ne quid posset tam absurdè
fatuè dici, ut id nemo dixisset Philosophorum. Illa
ro multo etiam apud eos perturbatior, atque implica-
r quæstio est, permaneatne animus corporeis solutus
nculis, an qui corporum idem sit interitus animorum.
icurus interire eos putat, nefas ratus, cum tam mul-
sibi cum suibus convenirent, se hoc uno ab eis inter-
e. Stoici longam eis vitam, ut cornicibus, sed non
rpetuam tribuunt. Pythagoras verò jucundus est, qui
manere illos quidem docet, sed ex corporibus in alia
rpora migrare, ut idem sit fortè hodie gallus gallina-
us, qui tempore belli Trojani fuerat Agamemnon.
uid Plato? Quid Aristoteles? de hoc quidem illud Ho-
ricum dici potest;

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη,
Ἠὲ μετὰ Τρώεσσιν ὁμιλέοι ἢ μετ' Ἀχαιοῖς,

scuritate enim se involvens suâ in neutram partem
is apertè propendet, ut penè in legem Solonis incurre-
videatur: ille autem proximè quidem omnium accedit
veritatem, sed etiam multa mentacia admiscet, ut non
surdè dicant, qui eum dicunt poeticè philosophari.
uid porrò de iisdem rebus Theologi? Animum hominis
iplicem quandam & individuam esse naturam, ad exem-
r divinitatis expressam, licet ortûs participem, tamen
eritus expertem, quæ corpore soluta, si se purè ac
gesserit, in cœlum evolet, æternam illic Dei benefi-
adeptura felicitatem: sin se malis, iisq; inexpiabilibus

cupiditatibus corrumpendam dederit, ad inferos nunquam defituris damnanda suppliciis deprimatur. Quod si quæ de Deo à balbutientibus Philosophis dicta sunt, cum solida Theologorum doctrina comparare collibuerit, reperiemus hos quidem certa omnia & explorata, & salutaria tradere: illos verò neq; satis quid dicant intelligere, & credula ingenia perniciosissimarum opinionum laqueis implicare. Itaq; quod Homerus de Tiresia: Cato de Scipione dixit, idem de Theologia dici potest, eam videlicet sapere solā, reliquas disciplinas, velut umbras per inane volitantes vagari: Quod si quis eam, quæ ex levioribus studiis percipitur, amœnitatem requirit, ne eam quidem in feracissimis Theologiæ campis frustra desideraverit. Nam sive poëticis modulationibus aures demulcere meditamur, quis unquam ita in hoc genere excelluit, ut cum Davide comparatus non sordeat? Nisi forte Orpheum, Homerum, Pindarum de levissimis plerumque nugis verba fundentes audire præstat, quam illum Deo acceptissimum regem, nunc Dei laudes plena hilaritatis oratione referentem, nunc ejusdem auxilium in summis suis difficultatibus implorantem, nunc insectantem improbos, nunc commendantem probos, nunc ea quæ multis postea seculis contigerunt, ita subjicientem oculis, ut nullus ea melius Apelles in tabula expingere potuisset. Sive historiæ cognitione ducimur, unde veriores, unde scitu digniores historias, quàm ex sacris literis repetere poterimus? An verò suavius est cognoscere, quid Crœso in Medos, quid Pyrrho in Romanos expeditionem paranti oblique Apollo, quàm quid Mosi ad Pharaonem, quid Samueli in Palæstinos proficiscenti, aperte ac perspicue Deus ipse responderit? Quomodo Regulus à Carthaginensib⁹, quam quomodo Servator & Σωτὴρ humani generis CHRISTUS, à Judæis omni crudelissimorum suppliciorum genere divexatus fuerit? Jucundiusne, aut fructuosius arbitra-

tramur, intelligere, quibus artibus Assyrii, Persæ, Romani, cæteras nationes devicerint, quàm quibus augustissimi illi religionis nostræ principes, aliique deinceps innumerabiles eorum vestigia secuti, Christianæ ditionis terminos ampliaverint? O hebetes, stupidos, aut, ut verius dicam, miseros & perditos, si qui harum rerum suavitatem, fructumque non sentiunt: Contrà verò ô ter & quater beatos illos, quorum ita est affectus animus ut nusquam suaviùs, quàm in his studiis conquiescat, non eos aut inanium dignitatum, aut fluxarum opum adurit sitis, non eos voluptatū illecebræ molliunt, liberi & pravis omnibus cupiditatibus soluti, ex illo perenni puteo aquam æternæ vitæ effectricem hauriunt: ex illis perpetuo virentibus campis flores suavissimos colligunt, ex quibus qui odores afflantur, eorum nunquam est intermoritura suavitas: Deo serviunt, Deo adhærent, ejus tantùm gloriæ velificantur, eo fruuntur, quæque olim plene percepturi sunt gaudia, ea jam mente ac cogitatione percipiunt. Ergo sive domi, sive foris versentur, cum Deo assiduè colloquuntur, sive prosperis rerum utantur successibus, eidē ut prosperitatis suæ auctori gratias agunt: sive quid eis adversi accidit (quamquam quid ejusmodi viris accidere adversi queat?) Sed tamen si quid eis accidit earum rerum, quas vulgus adversas vocat, neque indignantur, neque concidunt animis, sed verbo divino sese solantes quidquid à Deo immittitur, summi beneficii loco habendum esse ducunt. Prò Deum immortalem! quid est, si hoc non est feliciter vivere; & in terris vitam cœlestium imitari? O vitæ Theologia dux, ô virtutum omnium parens, vitiorum expultrix, animorum liberatrix! Quid sine te non modò nos, sed omninò vita hominum esse potuisset? Tu depravatas impurissimis opinionibus hominum mentes, velut de integro interpolasti; Tu distractos, dissipatosque variis Idolorum cultibus homines, in unius veræ Religionis

societatem convocâsti : tu magistra morum ac discipli fuisti ; ac veluti Sol exoriens nubium caliginem dissip: veludi sidus, quod Castoris & Pollucis dicitur, ex o suo maris rabiem placat, tempestatesque dispellit : ita divinitus exorta & tenebras ignorantiæ dissipâsti, & i tuo salutari fulgore procellas veterum superstition dispulisti. Tu nobis velut Helice, aut Cynosura quæ am es , ad quam universus navigationis, id est , vitæ r stræ cursus dirigatur. Tu ignis ille cœlestis es , quem v rus ille Prometheus, id est, Christus in terras attulit , si quo vita constare non potest. Tu vitæ tranquillitat largita nobis es, & mortis terrorem sustulisti. Beatos i tur qui ad te , tanquam ad potum , confugiunt : beat qui se tibi à teneris unguiculis penitus totosque tradu miseros contrà, qui, ut proci Homerici , ancillarum am ribus irretiti, te, quæ omnium artium domina es , neg gunt. Tu enim earum rerum scientiam profiteris , qu rum plena cognitio æternam beatitatem, ignoratio æte num exitium hominibus pollicetur. At vos, viri optin quos partim hujus præstantissimæ disciplinæ vertice consecutos, partim illius sacris imbutos atque initiat videmus, macti, inquam, macti animis, neque vos aut l bor deterreat, aut voluptates avocent, quò minus in s cratissima illius adyta penetretis. Vobis enim vigili rum sudorumque vestrorum & magna hic inter homin præmia & infinitis partibus majora sunt in cœlo divin tus constituta. DIXI.

De laudibus Litterarum.

ORATIO II.

HABITA VENETIIS MENSE Octobri anno cIↃ IↃ LIV.

QVA

QVAE singula hominibus addicendum accedentibus timorem facere consueverunt, patres amplissimi, vosque cæteri cives ornatissimi, ea mihi sese hodierno die objiciunt universa. Sive enim loci amplitudo afferre perturbationis aliquid potest, Venetiis dicimus: sive audientium dignitas, magna lectissimorum hominum adstante frequentiâ dicimus: sive ipsa orationis meteria dicendique conditio, ita dicimus, ut sit nobis eodem tempore de ingenio, de doctrinâ, de gloriâ, ornamentisque omnibus in loco literarum certamine periclitandum. Venetiis dicere, si quisquam est, qui parum putet, cum necesse est in maximarum, earundemque toto orbe notissimarum rerum ignoratione versari. Ecquis enim est hodie tam inaccessus, tam ab omni hominum consortio remotus in terris locus, quo non hujus præstantissimæ civitatis fama pervaserit? quis populus quæ gens, quæ hominum ratio vel tam immanis atque barbara, vel tam exculta disciplinis atque artibus, quam non jam quidem florentissima Venetorum Respublica non gloria modò & splendore nominis sui, verùm etiam admiratione compleverit? Hæc verò firmamenta Reipublicæ, hæc ornamenta Italiæ, hæc virtutum omnium, laudandarumque artium præclarissima lumina intuentem, non commoveri, tantum id quidem est, ut, non dicam in meam hanc mediocritatem ingenii, sed vix, in quenquam hominem, quæ cæterorum de se judicia extimescat, cadere posse videatur. Etenim si eloquentissimos olim viros accepimus, cum ad dicendum venissent, unius Principis aspectu ita conturbatos fuisse, ut obmutescerent: Quid mihi tandem animi esse oportet, qui neque comparandus cum illis omninô sum, & apud vos dico, Senatores amplissimi, ad quos cum oculorum converto aciem, totidem mihi consessum principum videor intueri? Ac cæteri quidem sæpe ad eam excusationem

ſocietatem convocâſti : tu magiſtra morum ac diſciplinæ fuiſti ; ac veluti Sol exoriens nubium caliginem disſipat : veludi ſidus, quod Caſtoris & Pollucis dicitur, ex ortu ſuo maris rabiem placat, tempeſtatesque diſpellit : ita tu divinitus exorta & tenebras ignorantiæ disſipâſti, & illo tuo ſalutari fulgore procellas veterum ſuperſtitionum diſpuliſti. Tu nobis velut Helice, aut Cynoſura quæpiam es, ad quam univerſus navigationis, id eſt, vitæ noſtræ curſus dirigatur. Tu ignis ille cœleſtis es, quem verus ille Prometheus, id eſt, Chriſtus in terras attulit, ſine quo vita conſtare non poteſt. Tu vitæ tranquillitatem largita nobis es, & mortis terrorem ſuſtuliſti. Beatos igitur qui ad te, tanquam ad portum, confugiunt : beatos qui ſe tibi à teneris unguiculis penitus totosque tradunt : miſeros contrà, qui, ut proci Homerici, ancillarum amoribus irretiti, te, quæ omnium artium domina es, negligunt. Tu enim earum rerum ſcientiam profiteris, quarum plena cognitio æternam beatitatem, ignoratio æternum exitium hominibus pollicetur. At vos, viri optimi, quos partim hujus præſtantisſimæ diſciplinæ verticem conſecutos, partim illius ſacris imbutos atque initiatos videmus, macti, inquam, macti animis, neque vos aut labor deterreat, aut voluptates avocent, quò minus in ſacratisſima illius adyta penetretis. Vobis enim vigiliarum ſudorumque veſtrorum & magna hic inter homines præmia & infinitis partibus majora ſunt in cœlo divinitus conſtituta. DIXI.

De laudibus Litterarum.

ORATIO II.

HABITA VENETIIS MENSE Octobri anno cIↄ Iↄ LIV.

QUAE

... conditio, ita ...
... tempore de ingenio, de doctrina,
... omnibus in loco literarum cer-
e periclitandum. Venetiis dicere, si quisquam est,
rum putes, cum necesse est in maximarum, earun-
ue toto orbe notissimarum rerum ignoratione ver-
... quis enim est hodie tam inaccessus, tam ab omni
ium consortio remotus in terris locus, quo non hu-
æstantissimæ civitatis fama pervaserit? quis popu-
æ gens, quæ hominum ratio vel tam immanis ac
arbara, vel tam exculta disciplinis atque artibus,
non jam quidem florentissima Venetorum Respu-
non gloria modò & splendore nominis sui, verùm
admiratione complexerit? Hæc verò firmamenta
blicæ, hæc ornamenta Italiæ, hæc virtutum omni-
laudandarumque artium præclarissima lumina in-
em, non commoveri, tantum id quidem est, ut, non
in meam hanc mediocritatem ingenii, sed vix, in
quam hominem, quæ cæterorum de se judicia exti-
t, cadere posse videatur. Etenim si eloquentissi-
olim viros accepimus, cum ad dicendum venissent,
Principis aspectu ita conturbatos fuisse, ut ob-
scerent: Quid mihi tandem animi esse oportet,

nem confugiunt; ut se, cum tenuitatis suæ conscii essent, tamen vel necessitate, vel officio impulsos, vel amicorum sive precibus, sive tempore aliquo adductos, dicendi munus non tam appetivisse, qvam detrectare non potuisse dicant; qvam totam rationem nobis hodierno die ipsa rei natura conditioque præcludit. Non enim detrectantes, sed ultro nobis deposcentes hanc dicendi provinciam, ad eam non alienis precibus pulsi, sed vestra incredibili benignitate admissi sumus: ut si minus ex aliqua parte nostra vobis approbata fuerit industria, causa nulla sit, quin omnes accusandam potius nostram temeritatem, quam imbecillitatem sublevandam putent. Equidem cùm & ab ineunte ætate, cùm domesticis excitatus exemplis, tùm ipse hortante natura, honestarum artium studia coluerim, & ubi primùm per ætatem licuit, qvæ mihi meo ipse labore pepereram, aliis tradere ingressus, novē prope jam annos, in hac dicendi, ac docendi exercitatione consumpserim, tamen superiora illa considerans, ita commovebar animo, facilè ut hoc potuerim abstinere consilio, nisi me huc summâ vestrâ singulari humanitate concepta spes, & magna quædam approbandæ vobis, si minùs eruditionis, at certè voluntatis meæ cupiditas impulisset. Ac mihi quidem, & cujus rei causâ in hunc locum descenderim, & ad quos verba facturus sum, cogitanti prorsus ita videtur; nullo in argumento meam commodius orationem posse versari, quam si, litterarum disciplina quantum non ornamenti solùm, verùm etiam præsidii bene temperatis civitatibus afferat, tùm adhibitis rationibus, tùm etiam exemplis, atque ex veteribus seculis repetita memoria exponam: minimè id quidem, quo vos, tales viros, commonefaciam, excellentibus à natura ingeniis præditos, à studiis liberalium doctrinarum eruditos, à diuturno assiduoque magnarum rerum usu peritos: sed quia libenter facio, ut, quarum artium

per-

ota scientia unumquemque vestrûm vehementer onstat, earum animos vestros jucundâ commemo- e delectem. Quæ cùm ita se habeant, mihique ipsa delectæ dicendum materiæ dignitas satis magnam tiam factura videatur: tamen magis consuetudi- m quod ita necessarium judicem, petam à vobis, ui res pulcherrimas brevi oratione comprehendere anti, exigui temporis attentionem ne denegetis. a omninò vis, magnumque momentum positum est ris, viri amplissimi, ad conservandas bonisque cu- das omnibus civitates. Nam cùm felicitas publi- uam humana omnia referenda sunt, è singulorum felicitate constet: singulorum autem felicitas in nda, exercendaque virtute præcipuè sita sit; & ad tam virtutem consequendam, necessariam quandam rsionem adhibeant literæ, illud profectò consequi- , nisi in qua literarum culturâ vigeat, florere abso- vitas nulla possit. Ponite vobis ante oculos, omnes humanæ partes; omnem publicorum temporum atem; omnes instituendæ vitæ rationes & vias & cogitatione percurrite: nullam omninò reperie- , quæ non ita literarum auxilio indigeat, ut eas si stulerit, Solem ipsum de mundo sustulisse videa- æ nos, ubi primùm firmius incedere, atque arti- às loqui cœpimus, de ipso prope nutricum acce- inu, titillatione qvadam honestissimæ voluptatis nt, allectos præceptis saluberrimis complent: ntùm benedicendi, verùm etiam benè vivendi onstrant vias: excitant in animis nostris igniculi gloriæ: tantus sit in virtute splendor, quanta is deformitas, edocent: quæ qui semel benè pe- mbiberint; ii nunquam non postea & vitii turpi- em omni studio refugient, & officii honestatisque em rebus aliis omnibus, anteponent. Ut autem ente posita spes messis est, ita totius reliquæ vitæ

exspe-

exſpectatio, ab educatione pueritiæ pendet. Ut vero infirmam illam ineuntis ætatulæ temeritatem robur adoleſcentiæ excepit, qvæ tandem alia res, aut animum præclararum rerum ſtudio accendere, aut efferentibus ſeſe cupiditatibus, quibus ea pars inſigniter agitari ſolet, frenos injicere, præter literarum tractationem, poteſt? Themiſtoclem olim, cum ſomnum capere adoleſcens non poſſet, dicere ſolitum tradunt, ſe Miltiadis trophæo, quieſcere volentem, excitari: quantò eos acrius incendi, atque inflammari neceſſe eſt, qui quotidie non unius, ſed innumerabilium hominum virtute præſtantium trophæa, non è marmore conſtituta, ad exigui prædicationem temporis, ſed ad omnem æternitatem commendata literis intuentur? Neque vero pertimeſcendum eſt, ne aut labore frangantur, aut voluptatis irretiantur illecebris ii, qvi ætatis ſuæ florem literarum ſtudiis dedicandum eſſe ſtatuerunt. Tanta ſiquidem eſt oblectatio paulatim acquirenda cognitione rerum ſeſe paſcentis animi, ut eâ, qui fruuntur, ab iis neque laboris tædium, neque avocantium voluptatum blanditiæ ſentiantur. Itaque ſapienter Poëtæ, cum cæteros omnes Deos Veneris Imperio ſubdidiſſent, in Minervam modò & in ſtudiorum præſides Muſas nihil ei, nihil Cupidini juris eſſe voluerunt. Qvin etiam illud ab iisdem memoriæ proditum eſt, Jaſonem olim, cæteroſque Argonautas, cùm eam inſulam, quæ ab amœnitate, florumq; copia nomen invenerat, præternavigarent periculumq; eſſet, ne molli, ac delicato Sirenũ cantu, quæ eam inſulam incolebant, ad exitium perducerentur, unum in Orpheo perfugium habuiſſe: qvi, cum aſſediſſet in puppi, ſimulq; fides blandis impellere digitis, ſimul vocem illam, qua rupes nemoraq; traxerat, explicare cœpiſſet, tantâ ſimul aures animoſq; audientium voluptate complevit ut jam Sirenum vocibus nemo navigantium moveretur. Hoc figmento quid tandem aliud doctisſimi homines, niſi id, quod nos volumus, indicarunt? Florida ſcilicet

illa

. puppi sedentes, clavum tenent, multis eos mu-
; iisqve præcipuis partibus necessariò defuturos.
ım duo publicorum temporum genera sint, u-
is, alterum belli, qvorum alterum semper opta-
lterum nunqvam optabile; nonnunqvam neces-
qvomodo, ut hanc partem priore loco attinga-
ace civibus jura describere, qvantum cuiqve tri-
n sit intelligere, civium inter se dissidia compo-
:rba publice facere, legationes cum laude gerere,
a tenere, futura prospicere, qvid in omnibus re-
s optimú sit, videre, & ex aliis alia colligere po-
si qvi hæc sibi de litterarum fontibus haurienda
:xistimaverit? Nisi vero eorum recipienda sen-
st, qvi fieri putant posse, ut qvi Reipubl. præest,
s litterarum sit expers, tamen ad eas res, quas mo-
ıeravimus, aliena opera non incommode utatur,
ı T. Manlium Torquatum, memoriæ proditum
consul declaratus fuisset, excusasse valetudinem
m, & summum Imperium detrectasse; qvòd indi-
ıceret, ei capita ac fortunas cæterorum commit-
lienis oculis omnia gerere cogeretur: qvi aliena-
ua ad omnia uti necesse habebunt, ii satis ad gu-
los cæteros idonei videbuntur? At oculorum
lumine carentes nihil prohibet, acie ingenii et-
ura cernere, optimeqve consulere: qvales in fa-
iresiam, in historiis Appium legimus: cujus vero
arum luce careat animus, qvid is tandem gerere,
ıscipere, qvid cogitare præclarum potest? Sed
idam homines, qvi cum litterarum tractationem
llis pacatisqve temporibus, & honestam impri-
ıtilem esse fateantur: iidem tamen cum occupata
qvo civitas est, latere eas, qvasi perterritas metu,
· tubarum lituorumque clangorem, nullum sui
ı præbere visum arbitrantur. Qvorum nobis hac
: coarguendus error est, & qvantum vel in medio

 bel-

& convulsa sedibus suis, suorum civium in cæde ac sanguine natabat: cùm unius hominis mens in media civitate, civitatis ipsius casum ac ruinam non sentiebat. Solonem verò accepimus, cum in lecto, morti proximus decumberet, inaudissetque assidentes amicos de re quapiam submisse, ne ipsi molestiam parerent, disputantes, erecto, ut potuit, jam semimortuo capite, rogasse eos, ut [illegible] loquerentur clarius, sibi, si etiam moriens aliquid discere potuisset, discessum è vita jucundiorem fore. O discendi cupiditas! quid non efficis, ubi semel generosa ingenia occupasti? Tenebatur homo sapientissimus gravissima vi morbi defixus in lecto: vicinitate jam mortis ab omnibus penè corporis partibus sensus abscesserat: Egregius ille animus, mox liber ac solutus futurus è corporeis vinculis exsilire cupiebat: cùm quidquid supererat virium, eò contulit, ut deficiente lingvà, vocibusque interruptis ac morientibus, suum doctrinæ cognitionisque desiderium indicaret. Qvid hunc verisimile est firmum ac valentem fecisse; qui ne mori quidem, nisi discendo, voluerit? Meritò igitur tam diu floruit Atheniensium Respublica, quàm diu tam præclari viri tenuit disciplinam. Sed, ut eò redeamus, unde nos facta præclarissimorum hominum mentio paulisper abduxit, dici profectò non potest, adolescentes nobilissimi: vos enim, vos mea jam compellabit oratio: dici, inquam, non potest, ea studia, in quæ nunc toto pectore incumbitis, quantò olim vobis & ornamento, & auxilio futura sint, cùm vos & generis vestri nobilitas, & vestra virtus ad Reipublicæ gubernacula admoverit. Etenim quibus artibus civitatis præcipuè conservantur, pietate, justitiâ, fortitudine, inprimisque prudentia, earum sunt omnium artium quasi semina litterarum prodita monumentis. Neque verò hæc à me ita disputantur, ut contendam, nisi literis eruditum civem patriæ utilem esse neminem posse: Sed hoc dico; nisi literis exculti sint ii, qui velut in Rei-

tus pulcherrimam illam de Messeniis victoriam, repor-
rit. Dies me deficiet, si aut eruditos homines, qui belli-
laudibus præstiterunt, aut fortissimos Imperatores,
eruditionis & doctrinæ gloria excelluerunt, enume-
e instituam. Nam & Architam Tarentinum sexies
ercitum duxisse comperimus, & Melissum navalibus ali-
ot victoriis insignem fuisse, & ter stipendia fecisse So-
atem, & PLATONEM, & Xenophontem egregium in
llo civibus suis operam præstitisse. Quid illa propu-
acula Græciæ, Periclem, Themistoclem, Epaminon-
m loquar? Quid illa Romani Imperii columina, Sci-
ones, Lucullos, Fabios, Marcellos; aliosque innume-
biles proferam? quos omnes cùm bellicis laudibus cla-
s, tùm præstantes doctrinæ studiis fuisse, historiæ lo-
untur. Nam Julium Cæsarem, quis nescit, utra laude
æstaret, ambiguum posteris reliquisse? Brutus autem,
anto literarum ardore flagraverit, vel ex eo colligi po-
st, quod ea ipsâ nocte, quæ mortem ipsius antecessit,
atonis dialogum de animorum immortalitate legisse
quoties dicitur. Atque hoc præclarè olim intellexisse
dentur Mitylenei, præcipuam esse in Republica vim li-
rarum, qui, quos populos bello divicerant, nullam eis
iam pœnam irrogabant, nisi, ut ne liberos suos literas
ocerent. Sciebant videlicet eas tantùm civitates flo-
re posse, in quibus literarum studia colerentur. Cu-
s rei cur tandem aliunde exempla repetamus? An ve-
cives, quòd viget hodie vestra Respublica, quòd floret,
òd beata est, quòd cùm cæteræ orbis universi partes
ravissimis bellorum tempestatibus agitentur, una hæc
quod ei Deus Opt. Max. proprium ac perpetuum faxit)
n pace atque in otio conquiescit; aliunde id fieri credi-
is, quàm quòd ei & præsunt homines, cùm cæteris omni-
s, tùm hac eruditionis & scientiæ laude clarissimi, &
per eorum simillimi præfuerunt? O divine Plato,
sunt omnia & dicta & cogitata præclara: Tu dice-

 re so-

re ſolebas, tunc demùm Reſpublicas beatas fore, cùm eas aut Philoſophi cœpiſſent regere, aut qui regerent, philoſophari. Tuum hoc ſapientisſimum oraculum, perpetua jam mille amplius annorum felicitate, Venetorum Reſpublica comprobavit. Eqvidem qvo longius in altum evehor, Patres amplisſimi, eò mihi amplior & patentior orationis quaſi curſus oſtenditur. Sed & temporis me ratio, & veſtra ſingularis ſapientia, ut vela contraham, portumqve tandem aliquando reſpiciam, monet. Neque enim credibile eſt, poſſe aut me, aut quendam de litterarum præſtantia, fructibusque qui ex earum tractatione capiuntur, vobiscum melius aut copioſius, quam unumquemque veſtrum ſecum loqui: & mihi non tàm orationis conqvirenda copia eſt, quàm veſtra ſatietas refugienda. Itaque finem dicendi faciam, ſi vos prius etiam atqve etiam rogavero, ut ſi fortè minus à me ornatè ac copioſè dictum eſt, quàm ut hujus loci amplitudo, & ſumma audientium dignitas poſtulabat, meum tamen idcircò placendi vobis ſtudium ne improbetis. Ego quidem ſi non indignus à vobis, qui ſæpius audiar, judicer, erit, quod mihi magnoperè gratuler: ſin forte, ſed reprimam me, neque committam, ut meis ipſe votis videar male ominari: qui tamen à tot, tàm præclaris viris, tanta benignitate auditus fuerim, magnum mihi non hujus modò laboris, ſed totius anteactæ vitæ fructum, hodierno die veſtro ſingulari beneficio videor conſecutus.

DIXI.

De

De utilitate ac præstantia literarum Humaniorum adversus qvosdam earum vituperatores.

ORATIO III.

HABITA VENETIIS POSTRIDIE Non. Octob. An. cIↄ Iↄ LV.

PERMULTOS esse intelligo, qvi de his litteris, quæ humaniores vocantur, eam animo imbibere sententiam, ut earum tractationem leve qviddam esse, ac nugatorium existiment: neqve aut magnos admodum labores ab iis suscipi, qui eas juventuti tradant; aut eorum magnopere fructuosam esse Reipubl. industriam, in eis deniqve non exqvisitam ullam ac reconditam, sed circumforaneam quandam, haustamque de triviis ac circulis reqviri doctrinam putent. A qvibus ego, qvoniam ita dissentio, ut ex omnibus, qvi se aliqvid docere profitentur, horum vel gravissimum munus esse contendam: neqve ullos esse, qvi aut laborum plus perferant, aut majores in Republ. pariant fructus: doctrinæ deniqve à nullo hominum genere majorem aut copiam reqviri, aut varietatem arbitrer: constitui hodierno die, Patres amplissimi, vosqve cæteri viri ornatissimi, eam mihi ad dicendum materiam sumere, & nobilissimam studiorum partem, qvantum id qvidem in me positum erit, à contemptu atqve ab intolerabili ineruditorum hominum insolentia vindicare. Et verò, qvid aut huic tempori, aut omnino meo muneri facere convenientius possum, qvam ut, qvæ mihi studia celebritatis aliqvid cùm aliis in locis, tùm hac ipsa in civitate pepererunt, à qvorum ego veluti fontibus ad hanc quantulamcunqve profluxi hominum famam, iis qvoqve vicissim

cissimo oratione mea splendoris ac claritatis afferre co-ner? Præsertim cùm, qui hoc litterarum genus asper-nantur, facere nullo modo possint, quin de vestra, pa-tres amplissimi, singulari, spectataque in omnibus rebus, ac penè divina sapientia, nonnihil eadem superbia detra-hant. Etenim si hæc tota res tàm levis est, quam illi eam videri volunt: quæ vos tandem causa commovit, ut pro-ximo superiore anno, propositis publicè libellis studioso-rum hominum animos ad nobilem illam ingenii doctri-næque contentionem excitaretis; utque iis, qui vobis in eo certamine probati essent, honestissimum postea præ-mium ex ærario decerneretis? Quæ certè una res ad co-ercendum istorum temeritatem satis ponderis habere debebat: ut si hebetiores eos natura, stolidioresque finxis-set quàm ut perspicere harum rerum præstantiam possent: quod tamen vestro talium virorum judicio probatum fo-ret, magnum esse aliquid ac præclarum, suspicarentur. Sed quoniam cum iis, qui auctoritate non moventur, ra-tionibus agendum est, adeste animis mihique breviter ostendenti, quàm varia, quàmque multiplex eruditio re-quiratur in iis, qui literas humaniores docent, eadem-que opera, quantos ex eorum navitate atque industria Respubl. percipiat fructus, non aures modò, sed mentes quoque attentas, quæso, paulisper adhibete. Atque adeò, ut hæc tota controversia meliùs dijudicetur, operæ pre-tium est, initiò, quænam sit istorum contemptorum huma-nitatis oratio, cognoscere. Qui quoniam eos, qui hasce litteras tractant, ad nullum fere majoris momenti nego-tium adhiberi vident, non ad judicandas lites, non ad agendas causas, non ad dicendam de rebus gravioribus sententiam, facilè in eam opinionem prolabuntur, ut ab-cis, præter Poeticas quasdam fabulas ad pueriles animos hilarandos compositas, & aliquot levia comendæ ac po-liendæ orationis præcepta nihil omninò teneri putent. Quid autem magni negotii est, inquiunt, in puerorum

con-

ſu de ejusmodi figmentis commemorare, ac mo-
Thebano, modò de Trojano bello, modò de Ulysſis
Eneæ erroribus, molli & ad inanem oblectationem
oſito ſermonis genere diſſerere; identidemque ve-
quibusdam arculis accommodata colorandæ ora-
pigmenta depromere? Ecqua autem magna erudi-
ſcire, quot navibus Græci ad oppugnandum Ili-
ceſſerint; quot filios habuerit Priamus; Helenam
rit Alexander, ut Homerus, an Helena ſimula-
n, ut Euripides prodidit? quod emolumentum ex
m omnium ſcientia; quod detrimentum ex ignora-
percipi poteſt. Nam cæterarum quidem artium
eſſores, quantum utilitatis afferant, perfacile eſt
igendum. Sive enim Dialecticos ſpectes, ab iis cer-
edam veri falſique in rebus omnibus cognoſcendi
traditur: ii ſe, quid cuique conſentaneum ſit,
epugnans, quid ex quoque efficiatur; quæ ſit divi-
, quæ finiendi, quæ argumentandi ratio, & tenere
os docere præ ſe ferunt. Quid Phyſici? qui rerum
pia cauſasque tractant; qui, quomodo quidque
tur, quoque modo intereat, ediſſerunt; qui nimbo-
fulminum, tempeſtatumque cauſas; qui corporum
ium magnitudines, intervalla, curſus, progresſio-
ſtitutiones: qui animi naturam, qui rationem ſen-
, qui animantium omnium ortus, victus, figuras,
rpium, qui omnium ferme rerum, quæ gignuntur è
naturas ita perſequuntur, nulla ut pars ab eis cœ-
ri, terra, ut Poetæ loquuntur, prætermiſſa ſit; hæc
ractant, mediocriterne Reipubl. proſunt? Nam ſi
te convertas, qui eam ſuſceperunt Philoſophiæ
n, in qua de rebus expetendis fugiendisque diſſeri-
verò ſunt, quorum induſtriæ nulla unquam pote-
ræmia ſatis ampla reperiri. Quibus enim, quam-
æclaris in rebus eorum diſputationes conſumi vi-
? Qui hoc primùm docent, quis ſit finis, quid ex-

 tre-

tremum, quid ultimum bonorum omnium, quod unum intueri: quo omnes actiones, omnes cogitationes, omnia consilia referri oporteat: quot sint virtutum, quotque vitiorum genera, quibusque modis illas assequi, ab his declinare possimus: quomodo exsultanti, jactantique se, & detrectanti rationis imperium, frenos injicere oporteat cupiditati: tum quomodo quisque se in re familiari gubernanda gerere debeat: postremo quo nihil pulchrius, nihil præclarius, nihil denique divinius, ne votis quidem conceptis optari potest, quibus moribus, institutis, legibus, temperandæ sint civitates: quibus illæ modis fundari atque institui, quibus augeri, quibus amplificari, quibus denique copiosissimæ, locupletissimæ, uno verbo beatissimæ effici possint. O res præclaras, ardentissimo studio, summaque corporis atque animi contentione dignissimas! O vitæ Philosophia gubernatrix! O virtutum omnium parens, vitiorum omnium expultrix! Tuum est falsarum opinionum temeritatem diripere, tuum est omnium inanitatem & errorem amputare, ac circumcidere: tuum est vitiorum fibras evellere, stirpes elidere, semina exstingvere. Meritò divinus Plato, nihil te præstantius hominum generi à Diis immortalibus dari potuisse dicebat. Eant nunc isti verborum magistri, fabularum interpretes, nugarum architecti: perfricent frontem, si qvam habent, & se ulla ex parte cum Philosophiæ doctoribus conferendos esse prædicent. Qvi se aliqvod fortè paulò abstrusius loqvendi genus, aut aliqvam voculam non ita pervulgatam, aut quampiam paulò reconditiorem fabulam reperire potuerunt, dignos se inaurata statua putant, nonnunquam etiam de ejusmodi tricis inter se digladiantur, ut pro aris & focis certamen suscepisse videantur. Hæc ferè est, Patres amplissimi, eorum, qvi studia laboresque nostros deprimere conantur, oratio: qvi qvod PHILOSOPHIAM laudans, libentibus id nobis, atqve approbantibus faciunt;

qvam enim cuiquam concedemus, ut eam non plurisve faciat: qvod autem nullum con- atque artibus nostris cum ea esse commerci- quantoperè fallantur, facilè ex iis, qvæ dictu- itelligetur. Nam primùm omnium, si hoc ipsis mus, nil aliud à nobis qvàm Poëticas fabulas, idæ orationis præcepta tradi: non ex eo ta- retur, qvod isti volunt, inanem qvandam, & nostram omnem esse doctrinam, neqve alio, uerorum animos vanâ qvadam oblectatione dos, referri. Etenim Poetarum fabulæ, qvas perè exagitant & insectantur, non levia qvæ- rugis expertia otiosorum hominum commenta iò vero sub eis, velut involucris, atqve in tegu- nnis doctrina elegans, omnis ingenuo homine nitio, omnis deniqve sapientia continetur. nem qvendam fuisse ajunt, qvi Poeticen ita ret, ut Homerum ineptæ loqvacitatis magi- ninaret. Ac certè Plato ac Aristoteles, qvorum major est, qvàm nescio cujus Eratosthenis au- ita sæpè repetitis ex eo testimoniis utuntur ad ida ea, qvæ tradunt, ut eum non tantùm stu- legisse, sed vix unqvam de manibus deposuisse . Itaqve mirari soleo, cùm qvidam, qvi se Phi- videri cupiunt, & qvidē ejusmodi Philosophos, ui Atlante cœlum, ita Philosophiam supercilio ent, ita despicatui ducunt Poetas, ut eorum icere se dignari negent. Qvi qvidem, cujusmo- phi sint, ipsi viderint; cùm eos contemnant, sophorum coryphæus Plato, modò sapientiæ Duces, modò Deorum Interpretes, modò Deo- vocat. Aristoteles autem, cujus isti se germa- nterpretes gloriantur, non tantùm, ut ante di- ibus scriptis suis identidem Poetarum testimo- is verùm etiam libro primo de sapientia, Phi-

 loso-

losophum omnem, fabularum amatorem esse confirmat. Quod igitur Aristotelcos esse se ajunt; fortasse veriùs, sine dubio quidem verisimiliùs dicerent, si se ab Epicuro esse affirmarent: hunc enim ex omni memoria unum fuisse Philosophum accepimus, qui cùm omnem elegantiam doctrinæ, tùm Poetarum præcipuè scripta contemneret. Quod quidem se, negligendis Poetis, ex Aristotelis disciplina ac familia censeri volunt; in eo, meo quidem judicio, faciunt & impudenter, & imperitè. At enim id mihi hoc tempore propositum non est, ut de Poetarum laude dicam: quod si esset; facilè ostenderem, omnia præcepta vitæ, omnia virtutum officia nihilo ab eis deterius, quàm à Philosophis ipsis, doceri. Non igitur, cùm Poetarum libros interpretamur, inanibus fabellis, nutricum more animos ducimus; sed sementem quandam virtutis atque doctrinæ facimus: non in levibus minimèque frugiferis rebus operam sumimus; sed præcepta sapientiæ, quò faciliùs in animos influant, insatiabili quadam admirabilium rerum varietate condimus. Quid? cùm ornatè ac copiosè loquendi præcepta tradimus, lu[dere] videmur, an ea docere, quæ semper principem locum in omni bene instituta civitate tenuerunt? An nescimus, eloquentiam à gravissimis auctoribus rerum omnium reginam vocari? Hæc enim est illa virtus, quæ quamlibet in partem arbitratu suo flectit audientium animos, eosq; pulchritudinis suæ splendore obstupefactos quibusdam velut habenis numerosæ orationis regit. Hæc illa est, quæ consolatur mœrentes, afflictos excitat, jacentes erigit: quæ sceleratis exitio est, innocentibus præsidio, improbis terrori, probis ornamento. Hac Cicero fretus, Catilinæ furores, & nefaria in patriam inita consilia dissipavit: Hac togatus superavit armatos; ut vel inimicorum confessione omnibus triumphis majorem adeptus lauream diceretur. Hac instructi qui sunt, majus omnibus Tyrannis imperium in homi[nes]

ob[...]

ent. Siquidem Tyranni possunt illi quidem cor-
constringere : animis nullam adhibere vim pos-
: hi vero dominantur in animis : quæque ipsis
sta atque utilia videntur, ea non facere modò alios,
tiam velle cogunt : illi invitis imperant ; hi volen-
; illi & oderunt omnes, & odiosi sunt omnibus:
n omne hominum genus beneficos, perpetua omni-
benevolentia comitatur. Neque verò non qui elo-
tiam contemnere se simulant, illius præstantiam in-
unt : sed quod assequi non queunt, invidiosè vitu-
re malunt, quàm ingenuè de imbecillitate suarum
um confiteri. Orationis igitur meæ summa eò redit
que : etiamsi nihil aliud à nobis requireretur, quàm
xplicaremus poetarum fabulas ; & juventuti quasi
, qu bus ad dicendi facultatem pervenire posset, in-
eam ; tamen neque mediocriter Reipublicæ pro-
nos, neque parvis in rebus contemnendisque ver-
Nunc tantùm abest, ut ea solùm requirantur à no-
it nulla sit ars digna hominis liberaliter educati stu-
, cujus non aliqua cognitione oporteat tinctum esse
, qui munus hoc cum laude sustinere meditetur. Ita-
ist inter nos & alios inter est, quod alii eos tractant
tores, quorum uno aliquo de genere tota disputatio
Non enim fere in libris Dialecticorum, Physicorum-
ut in iis quibus medicinæ Jurisvé civilis scientia con-
tur, quidquam reperias, cujus intelligentiam non ex
ipsis, de quibus inscripti sunt, artibus repetere possis:
nobis ii quotidiè sunt explicandi libri, qui cùm scri-
int à viris omni scientiâ exculti, ipsi quoque innu-
abiles locos ex omni disciplinarum genere deprom-
habent. Itaque cæteri etiamsi eam unam artem te-
it, quam docent, aliarum omnium sint omninò ru-
tamen sufficere posse suo muneri existimantur : ne-
unquam aut medico turpe habitum est, nescire leges,
Jurisperito vel medicinam, vel astorum scientiam

non

non tenere. Nos uni ſumus,qvibus omnis illa libera
artium varietas, non pertractanda qvidem, ac pe
ſcenda penitus, ſed deguſtanda tamen, & delibanda
ceſſariò eſt. Non longè abeximus. Superiore ann
ceronis orationes in Verrem interpretati ſumus. C
multa ibi nos explicare meminerunt, qvi tum ader
in qvibus alios propemodum omnes juris civilis igt
tio fefellerat? Libros ejusdem de finibus nunc ipſo
terpretandos ſuſcepimus. Qvam multa nobis ex o
bus Philoſophiæ partibus depromenda erunt, qv
ignoratis, hos qvoqve libros ignorare neceſſe eſt? (
aſtrorum ratio? Qvid terrarum ſitus? niſi qvi hæc
qve utcunqve teneat, ſatisne ſe quisquam idoneum
rarum interpretem profiteri poteſt? Et tamen u
eò alienis laboribus iniqvi homines reperientur, qv
dere nos,ac jocari, & nihil in docendo aliud,qvàm p
lem voluptatem aucupari putent? Nam illud qvoqv
nimè prætermittendum eſt, qvod à graviorum at
doctoribus,neqve ornata,neq; elegans,neqve multis
dem in locis, latina oratio poſtulatur. Itaqve ruant
in dicendo, & impure, improprie,barbare loqvantur
id eis qvodam jure licere creditur: At nobis dicenti
ſunt,qvi qvosdam qvaſi laqveos tendant, ut ſi qvid
derit parum expolitum,diem nobis continuò dicant
latæ latinitatis: qvodqve poſtremæ iniqvitatis eſt,
care nos putant, niſi in eis etiam,qvæ ſubitò fundi
plurimi illigati ſint & verborum & ſententiarum l
res. Qvæ cùm ita ſint, qvis eſt qvi non intelligat,ſi
minum exſpectationi hujus profeſſionis ſatisfacere
piamus,infinitos eſſe nobis labores exhauriendos? I
nant igitur, deſinant iſti alieni induſtriæ contempto
gloriæ obtrectatores: comprimant vocem ſtultitiæ,
invidentiæ indicem. Vos verò, patres ampliſſimi,p
te, ut facitis,benignitate veſtrâ labores noſtros fov
ut hæc florentiſſima, & bonarum artium ſtudiis dedi

a juventus, exercitationibus hisce nostris ad virtutem ræparata atque perculta, vestram olim in hac felicissi- a Republica gubernanda sapientiam facilius imitari veat. DIXI.

De Philosophiæ & Eloquentiæ conjunctione.

ORATIO IV.

HABITA VENETIIS MENSE Octobri Anno cIↄ Iↄ LVII.

SI quis fortè vestrûm est, auditores, cui admirabile videatur, qvòd cùm cæteri ordinis mei homines, in orationis ferè alicujus, aut poematis explicatione versari soleant; eos sibi libros, qvius abditarum retrusarumque rerum ex uberrimis illis austa Philosophiæ fontibus tractatio continetur, interretandi qvidem causa, vix esse attingendos putent: ego ontra & altero ab hinc anno quinque Ciceronis libros, vibus de summo bono in contrarias partes copiosissimè isputatur, explicaverim, & hoc tempore Tusculanas nihi potissimum disputationes, in quibus hujus anni curiculum conficerem, elegerim: is si mei consilii atque intituti causam rationemqve cognoverit, simul & id, qvod icio, probabit, & me, si aliter fecissem, justam doctoum & intelligentium reprehensionem nullo pacto effugere potuisse existimabit. Ego enim, auditores, semper n ea fui sententia, præclaram illam minimè communium contritarumque rerum scientiam, qvam Philosophi k tenere se, & aliis tradere profiterentur, ita esse cum acultate ornate copioseqve dicendi conjunctam atq; conglutatam; ut eas qui distrahere ac divellere conarentur,

& vel

& vel rerum cognitionem sine ullo factæ ac politæ o
tionis instrumento consectari se dicerent, vel verbor
flosculis contenti, ne aspirarent quidem ad recondi
sapientiæ fructus; pessimè utrosque tùm suis, tùm a
nis studiis consulere, & exitiale quasi corporis & an
dissidium inducere arbitrarer. Igitur & ab ipso æt
meæ principio ita studiorum meorum rationem co
paravi, ut exornandæ rationis curam cum rerum
vestigatione conjungerem: & postea omnibus, qui
in disciplinam mihi dederunt, auctor fui, ut eandem
lam viam, quam præsertim præstantissimorum om
memoriæ hominum signatam atque impressam vesti
viderent, ipsi quoque toto pectore, omnique animi c
tentione sequerentur. Animadverteram enim, & e
quorum omnis in concinnitate vocum, & in verbis t
quam ad normam dirigendis, quadrandis, componen
consumeretur industria, ab iis, quibus cor, ut ajunt,
peret, ut leves futilisque contemni: & eos, qui se ita
nitus rerum indagationi tradidissent, ut de compara
lautæ orationis supellectile non laborassent, quasi ag
stes ac barbaros quosdam ab omnibus elegantiorum
minum cœtibus repudiari. Ergo simul atque mihi
blicè munus illud adsignatum est, ut iter vobis ad ea
dia præirem, quibus exculti, Reipublicæ aliquando us
aliquem afferre possetis: statim id consilium cepi, ut
ternis annis modò Ciceronis orationes, modò ejusc
ad Philosophiam pertinentes libros interpretarer.
qui primus, ut meministis, annus in aliquot Verrinæ
cusationis librorum explicatione consumptus est.
cundo dissidentes veterum de summo bono sentent
quinque libris expositas, accurate persecuti sum
Tertium Catilinariæ sibi orationes vindicarunt. I
autem quarto, quem nunc felicibus ingredimur au
ciis, quas vobis, auditores, quàm exquisitas, quam
præclaras avidarum doctrinæ mentium epulas appara

De

læ nobis erunt omnes veterum Philosophorum
cæ : perlustranda omnis antiquitas, replican-
m veterum historiarum, monumentorumque
: ut sciamus, quid homines sapientissimi de hu-
mis senserint , quibus rationibus & argumen-
:i, divinos esse eos & interitus expertes, cùm fi-
liis persuaserint : exagitanda & coarguenda eo-
as , amentia , immanitas , qui alia in opinione
confirmandus ac muniendus animus adversus
etum ; proferenda exempla eorum, qui mortem
ventantem despicatui habuerint , ac pro nihilo
it; partim etiam cunctantem cupidè accerserint.
quidem : sed tamē ut apertè ostenderent, se nul-
le animorum immortalitate dubitare : ut cor-
iculis exuti ac liberi, in illas sedes, in quibus pu-
erum contagine animos post obitū versari acce-
rolarent. O præclaram disputationem, & vestro
concursu, studio, attentione dignissimā ! Etenim
ripsit Aristoteles, magis expetendam esse quan-
que præstantium rerum , & remotarum à ca-
cognitionem & intelligentiam , quam commu-

pressam doctissimorum hominum ingeniis animi sui, quasi quandam imaginem contueri? Quid illud? quanti tandem faciendum putatis, quod vitam nihil magis conturbet, quàm mortis metus, eas non rationes, quibus ille pellatur, allaturos esse profitemur? Non sine magnis hæc meis laborib⁹, sudoribus, vigiliis fient: sed mihi cùm rerum ipsarum pulchritudo, tum flagrantissima cupiditas studia vestra modis omnibus adjuvandi, omnem laborem non modò facilem ac tolerabilem, verùm etiam dulcem jucundumque reddit. Alios vulgaria atque absoleta delectent: vos mecum, auditores, ad hæc recondita & abstrusa contendite. Illos humilia, nos sublimia, illos proclivia, nos ardua, illos in promptu posita, nos à vulgarium oculis remota delectent, illos deterreat & exanimet difficultas, nos exacuat & extimulet, illos frangat ac debilitet, nos confirmet ac reficiat labor: illi nihil sibi proponant, quod non quilibet unus è multis consequi possit: nos quidquid ignavi vel sperare audeant: nostro indignum studio esse ducamus. Sed quoniam nonnulli reperiuntur, qui, quod vel erroris caligine occæcati, hæc Philosophiæ cum eloquentia conjunctio, quàm sit fructuosa, non vident, vel invidiæ veneno suffusi, ad quæ aspirare ipsi non queunt, ea præstare alios indignantur: vel denique, quod si omnia aliorum consilia atque instituta reprehendant, ita se demum sibi aliquam judicii famam consecturos esse confidunt: qua in re nobis laus ac commendatio debetur, ea in ipsa reprehendere nos atque accusare non verentur: clamantque regendos esse professionum fines, suisq; quamque limitibus ac terminis coercendam: neque patiendum ut aut Philosophi, quæ sunt eloquentium, usurpent: aut diserti Philosophica attingant: ejusque rei rationes quasdam afferunt, non admodum validas illas quidem, sed quæ tamen aliquem minus peritum in fraudem inducere posse videantur: statui hodierno die, auditores, vobis disceptatoribus atque arbitris adversus

eos differere, & quidem ea lege differere, ut nisi eos non dicam ego, sed ipsa Philosophia eloquentiæ armis instructa fregerit atque abjecerit, causam nullam dicam, quin illi præclare sentire nos desipere; illi considerate ac sapienter loqui, nos vaticinari atque insanire: illi studiis adolescentum optimè consulere, nos iisdem vehementissimè officere judicemur. Intelligitis autem, esse mihi cum duplici hominum genere negotium: quorum alii levem & ineruditam loquacitatem, alii inornatam & indisertam Philosophiam colunt: adversus quos utrosque dum dissero, peto à vobis per eas ipsas artes, de quibus dicere institui, quarum utramque vobis maximoperè cordi esse novi, ut studium meum attentione vestra excitetis, attentionem silentio indicetis. Primum autem congrediamur cum delicatis istis & mollibus, quos, perinde ac parvos puerulos, severa & torva quodammodo Philosophiæ facies ita deterret, ut ad eam propius accedere non audeant: efficiemus enim de duobus alterum: ut aut fusi ac fugati, molesti nobis esse desinant, aut, quod malim, confirmati, ac bene sperare jussi, socios se nobis honestissimi laboris adjungant. Vos igitur alloquor, quicunque vocum illecebris tanquam aliqua dulcedine cantuum capti, ad eas tanquam ad Sireneos scopulos adhærescendum putatis. Ecquid intelligitis, omnem rationem ex rebus constare & ex verbis: rerum autem copiam & ubertatem non aliunde, quàm à Philosophis peti posse: idcircoque esse Philosophiæ cognitionem eloquenti futuro necessariam? Non enim ut lusciniis canendi, sic hominibus loquendi facultatem oblectionis causa natura concessit: nec tantum munus suum, tamque præclarum ad aures modò demulcendas voluit adhiberi: sed cum eos ita fabricata esset, ut eis rationis societatem cum Deis immortalibus intercedere voluisset, aptosque eos fecisset ad rerum præstantissimarum cognitionem, adhibito studio consequendam, instrumentum etiam largi-

ta est, quo de illis rebus inter se differere, easque alii aliis communicare possent. Placet autem hoc loco hi disputationis principia paulò altiùs repetere: & ex Philosophorum libris causæ nostræ firmamenta desu re, atque istis Philosophiæ contemptoribus earum rum, quas contemnunt, specimen aliquod exhibere. terjectum quodammodo & intermedium est homi genus, inter animantes consilii expertes, & inter rissimas illas mentes ab omni corporis societate se tas: ita ut illis quidem superius perfectiusque sit, autem inferius, minusque perfectum. Nam illæ dem sensibus tantum degentes, nulla prorsus rationi intelligentiam & cognitionem progredi queunt: verò sine ullo sensuum adminiculo ac ministerio, plicissimis notionibus, quæcunque ipsis ad intellig dum objecta sunt, apprehendunt. Homines au possunt illi quidem ad rerum intelligentiam prov eoque sunt mutis animantibus superiores: Sed niam immortalis ipsorum, & simplex & cœlestis anin mortalis, & concreti, & terrestris domicilio corp habeatur, eo fit, ut ad cognitionem & scientiam sensuum ministerio pervenire non possit. Itaqve r Plato mentis internuncios, quasique satellites se nominavit, eosdemque duces ad veritatem esse dixit jus autem auditor Aristoteles pronunciavit, nihil in ligi, nisi prius aliquid sensu perceptum fuisset, q quasi viam stravisset ad aliud intelligendum. Idem alio loco statuit, si cui sensum aliquem à primo ortu tura denegaverit, eidem necessariò aliquam esse sc tiam defuturam. Cum autem duobus tanquam itiner ad scientiam pervenire liceat: qvod alia reperimus per nos, quasique parimus, alia verò ab illis accipin quorum illam inventionem, hanc disciplinam voc necesse erat, ad earum utramque sensum aliquem acc modari. Sed cum cæteri ad eam rem minus apti for

ıidem ſenſus ad rerum præſtantiſſimarum in-
aurium verò ad earundem, cùm ab alio tra-
rceptionem ab ipſa natura conſtitutus eſt.
ım autem communicandarum participanda-
ıi notionum, eadem natura orationem eſſe
que cæteris animantibus ſonos modò quos-
, quibus voluptatem, dolorem, deſideria na-
ıs denique indicarent: diſtinctam hominibus,
que tribuit vocem, unde eos Homerus
ninavit: quàm cùm ipſi arbitratu ſuo fle-
variâſſent, quaſique compacto ſtatuiſſent,
voci vim eſſe vellent, tum eô inſtrumento ad
nô concepiſſent, patefacienda uterentur. Sic
dem ipſæ ſingulares percipiantur ſenſibus:
eptione exiſtunt in animis rerum univerſa-
ıes: ad eas verò evolvendas & in medium pro-
ıhiberi debeat oratio: cujus uſus cùm ad eos
eodem tempore, iiſdemque in locis viverent;
hoc amplius machinata eſt hominum ſolertia,
, ut voces notionum, ſic hæ vocum ipſarum
, efficerentque, ut & abſentes cum abſentibus,
ultis ante ſeculis floruiſſent, cum omni poſte-
colloqui poſſent. Ex hiſce liquidò conſtare
, quod in hujus ſermonis ingreſſione poſue-
nem non oblectandarum aurium cauſa nobis
a tributam: ſed ut animus, cum ſe rerum co-
curaſſet, quomodo alios ad earum communi-
ocare poſſet. Quomodo autem poterunt aut
ommunicare cum aliis, qui nihil ipſi, niſi lo-
nt: aut quidquam egregium diſcere, niſi qui
rum monumenta contriverint? Etenim qui
m ſcriptores illi, qui diſtinctè ordinateq; dicen-
tradunt? Philoſophi. Qui rerum admirabi-
erris mundoq; fiunt, cauſas aperiunt? Philoſo-
rbarum, qui ſtirpium, qui animantium, ortus,

progressus, naturas, vires, utilitates prosequuntur? Philosophi. Qui de officio, qui de virtute, qui de ratione instituendæ vitæ, qui de moderandis affectibus disputant? Philosophi. A Philosophis omnis doctrina liberalis, à Philosophis omnis historia, à Philosophis omnis artium varietas sumi potest: ab his Oratores, ab his Imperatores, ab his Rerumpublicarum Rectores exstiterunt: neque quisquam unquá aut in dicendo, aut in rebus gerendis excelluit, qui non prius in Philosophorum officinis politus ac limatus fuisset. Ac mihi quidem sæpenumerò permirum videri solet, reperiri nonnullos usque eò excordes, ut oratoris munus ab homine Philosophiæ ignaro sustineri posse credant. Nam cùm illi ipsi fateantur, tria esse, quæ orator dicendo efficere debeat, ut fidem faciat iis, qui audiunt; ut eos suavitate perfundat, & ut eorum animos, aptis & accommodatis ad obtinendum id, quod vult, affectibus concitet: nullum est horum, quod mihi sine Philosophiæ auxilio perfici posse videatur. An verò faciendæ fidei erit idoneus, qui non illos à Philosophis propositos fontes animo & memoriâ contineat, ex quibus ad omnem disputationem incredibilis argumentorum copia emanat? Ratiocinationes autem contexere, & id, quod probandum susceperis, acutè circumscripta conclusione conficere, tum ea quæ ab adversariis allata sint, subtiliter dissolvere, quorum tandem est, nisi Philosophorum? Neque verò video, quomodo delectare, nisi fortè pueros, aut homines puerorum simillimos, queat inanis & nullo librata sententiarum pondere oratio. Quid ita? nempe quòd, ut præclarè docet Aristoteles, is demum motus efficit voluptatem, qui perducit id, quod movetur, ad statum naturæ ipsius accommodatum & congruentem. Itaque corpora cum aut exinanita sunt, aut redundant, tum perceptione cibi ac potionis, tum depulsione & ejectione superfluentium rerum lætantur; & in animis idem usu venire credendum est.

Quid

utem, quod natura duce concupiscat animus,
:ratur, cujus perpetua quasi fame sitique tenea-
:rina nimirum atque cognitio, hic illi cibus,
proprius ac naturalis est: eo alitur ac refici-
ituratur ac gliscit. Ergo illi tantùm concionis
satiabili oblectatione devinciunt, quorum o-
ɔ cum urbanitatis sale perspersus est, tum di-
illuminatus doctrinæ notis, quorum ex ore,
t perenni quodam fonte, nunquam intermit-
uam insistente fluxu, novarum usque & admi-
erum copia incredibilis profluit: ii demum
nores faciunt, modò auditores admiratione
ilere, & uno in obtutu defixos hærere cogunt.
,quod in oratoris officio tertium ponitur, con-
ientes omni genere affectuum, eorumque per-
timos sensus, & quocunque collibuit flectere,
m nisi Philosophiâ munitus consequetur? An
ccendere, vel restinguere iracundiam, vel in-
excutere timorem, vel conflare invidiam, vel
ad misericordiam adducere, vel à misericordiâ
ıudientes, & eos quasi gubernaculo quodam
ellere arbitratu suo poterit is, qui non ho-
um affectuum causas rationesque pernoverit?
buit sermo quidam hominum imperitorum,
itant, ut ne inspiciantur quidem Philosopho-
satis magnam tamen earum omnium rerum
: notitiam; ex ipsis Rhetorum scriptis posse
uod si ita est, quid quæso, commovit veteres
dicendi laude cæteris antecelluisse perhiben-
tam curam, tantumque studium in audiendis
s, & in perscrutandis penitusque cognoscen-
præceptis consumerent? Quid Periclem il-
in labris persuadendi Deam habitavisse dictum
ılgurare, quem tonare, quem permiscere Græ-
ci veteres tradiderunt? Quid igitur illum im-

 pulit,

pulit, ut Anaxagoræ ſe Phyſico erudiendum daret, eumque affectaretur, ſed ad illam, ad quam adſpirabat, eloquentiæ laudem, nihil in illius doctrina intellexerat eſſe momenti? Quid Demoſthenem, quid M. Tullium commemorem? tantam in utroque dicendi copiam fuiſſe cenſeremus, niſi ille Platonem, hic Philonem, Diodorum, Posſidonium, aliosque permultos nobiles Philoſophos ſtudioſe ac diligenter audiſſet? Qui ſi ea, quæ ab illis accipiebant, à dicendi magiſtris accipere potuiſſent, non ab alienis illa mutuari & corrogare potius, quam domi & à ſuis petere maluiſſent. At queruntur aſperam quodammodo & ſalebroſam eſſe Philoſophiam, inamœnumque illius ſtudium, quodque nulla dulcedine aut allicere, aut allectos detinere animos posſit. O molles ac voluptuarios homines! Vos igitur in tanta rerum præſtantia ac dignitate etiam delitias quæritis? & quo vobis itinere ad ſapientiam aditus patet, ſuſcipere illud abnuitis, niſi viam videatis tum mollisſimam & planisſimam, tum roſis & violis conſtratam, quamque viridantes omni ex parte opacent patuiarum arborum comæ? At etiam ſi perpetuò per Athonis & Caucaſi nives, ſi per ferventes Lybiæ arenas gradiendum foret, tamen ſi viri eſſetis, omnem laborem omnemque difficultatem contemneretis. Sed non patiar vos diutius in errore verſari. Scitote enim, hoc ſtudium, quod vos aſperum & inamœnum putatis, ita eſſe dulce, itaque jucundum, ut nihil ſuavius, aut jucundius, ne votis quidem conceptis experi posſit. Cui rei vel illud argumento ſit, quod qui ſe illi ſemel penitus tradiderunt, ii poſtea neque rei familiaris cura, neque honorum cupiditate, neque corporearum voluptatum blandimentis ab eo avocari queunt. Poſſem hoc loco evagari latius, & id, quod dixi, tum repetitis è veteri memoria, tum vivis ac ſpirantibus exemplis confirmare, niſi me temporis ratio brevem eſſe admoneret. Nunc igitur quam poterimus brevisſimè, eorum refutemus errorem, qui

ſe ita

non indecoram esse fateantur, fieri tamen ne-
e, ut unus idemque in utroque excellat, & tum
ientia polleat, tum dicendi facultate præster,
nolle se in sequendo eo, quod assequi nunquam
peram perdere. Cumprimis illis non multum
gotii est. Nam ne nos quidem dicimus, ita ne-
esse Philosopho eloquentiam, ut, ea si careat,
nam tueri ac retinere non possit. Sed profectò
ominú, planeque misera vita sit, si studia nostra
e tantùm, non etiá commoditate & ornatu di-
Casis contectis stramine, & angustis tuguriis
tiolis, opertis etiam plaustris, ut Scythæ, aut
i, doliis cœli defendere injurias possumus, id-
ecessitatem satis est. Num idcircò ædificandi
diemus? in vestitu cultuque corporis, si nihil
aliud, nisi ut imbres, ut nives, ut ventos, ut
t frigus arceamus: satis fuerit, vel pellibus ani-
orpus amicire: an quisnam propterea honesti-
n ea in re consuetudinem negliget? Sic & in
re studiorum, non in iis modo quibus carere,
iam in iis, qvibus satis commode carere non pos-

ta barbariem in loquendo diligunt, & non aliter
losophos visum iri putant, quam si dictione inqvir
ma utantur? &, ut sues in luto ac cæno, sic ipsi i
tionis sordibus volutentur. Antiquis temporibus
dam stultorum genus fuisse proditum est, qui pe
sqvalore horridi, pannis obsiti, semper illoti, sem
tonsi, semper impexi, illo ipso incultu ac neglect
poris, Philosophorum nomen in vulgus assequeb
Non valdè dissimilis est eorum amentia, qvi orat
nullo studio excultam, nulla diligentia expolitam,
artificio elaboratam, Philosophiæ Professoribus
nire ajunt. Atqve illi tamen eo tolerabiliores
corporis colendi curam multi, ornandæ orationi
um nemo olim, qui aliquo inter Philosophos loc
retur, neglexit. Nisi fortè qvis Epicurum, & eo
eo sunt, objiciat, quos ego vix in hominum, in P
phorum qvidem numero nullo modo habendos e
seo. Est autem operæ pretium audire, qvomodo h
am tàm præposteram tamque absurdam opinione
firment. Gravis alicujus & severæ matronæ Phil
am similem esse ajunt, quàm omnis fucus dedecea
nativa pulchritudine contenta, augere eam pigm
lenociniis non laboret. Ut incultos & horrentes
riosque lucos, plus habere majestatis ac vener
quàm nitidas & viridicatas, & digestis in quin
arboribus consitas sylvas: sic squalentem, & , u
xerim, impexam, nescio quomodo augustiorem &
statis pleniorem videri, quàm comptam, & quasi u
tis delibutam orationem. Quibus nos ita resp
volumus: non si calamistro intortus capillus, &
minio ac cerussa fluentes, & vulsa supercilia, & q
arte dentium candor, matronam dedecent: conti
luviem & situm, ac sordes decere. Est & suus, n
dò matrifamilias, verum etiam viro cultus. Et
prehendendus sit, si quis quotidie radatur ad sp

[illegible]
[illegible] fordum illud aspectum, & certum ac virus, qui ex eo afflabitur, odorem abominetur. Ne[illegible] nos à Philosopho exigimus, ut verborum pari[-]
ac similitudinem aucupetur, neque ut in rotun[-]
periodis occupetur, neque si agrestem esse illius & [con-]
cinnam locutionem nolumus, effœminatam & cant[ill-]
ati similem volumus: neque tam ut rerum præstan[tiam]
verborum splendore illuminet, quàm ut ne illam
onis impuritate contaminet, postulamus. Tu mihi,
de rebus cognitu dignissimis dicere ingressus sis, ea
orum portenta evomas, ut, qui aderunt, non homi[nem]
oqui, sed asinum rudere existiment? & tamen ea
ate atque impudentiâ sis, ut homines politè dicendi
[studios]os despicias, & istud, quod tu facis, voces philoso[phicè]
loqui? Nam illud, quòd in eo majestatem quan[dam]
& quasi religionem inesse vis, vide, ne potius impi[um sit]
, ut vasa Deo dicata impuris manibus, ita Philoso[phiam]
impuro sermone tractare. Enimverò si ea demum
ac religiosa sunt, quæ ornatu carent: removeatur
a à templis, gemmæ, signa, tabulæ, donaria deni[que o-]
mnis generis removeantur. Sin hoc vel cogitare ne[fas]
n est, fateamur id, quod ratio quodammodo ipsa
ribit, neque opus usquam meliùs, quàm in DEI cul-

loquerentur, ferendi essent, nunc cùm ex seipsis alios n
tiantur, & quod se præstare posse diffidunt, id universè
generatim fieri non posse pronuncient, in eo quàm veh
menter errent, admonendi videntur. Usque eò ne reru
veterum, & ejus ipsius, quam profitemini, imperiti est
ut summam in Philosophis veteribus extitisse dicen
vim ac copiam nesciatis? Ecquis unquam Platonem a
Philosophiæ scientia, aut dicendi facultate superavit?
quo Cicero bonus imprimis æstimator eloquentiæ i
magnificè sentiebat, Jovem ut ipsum, si Græcè loqui ve
let, non alio quam Platonis sermone usurum esse dicere
Quid Aristoteles? Non & ipse dicendi præcepta unus
mnium optimè tradidit, & ea dicendi copia fuit, ut eu
idem Cicero auro fluentem fluvium nominârit? non X
nophontis summi Philosophi ore Musas quasi locutas f
runt? non Theophrastus à loquendi divinitate nomen i
venit? non posterioribus seculis eam in Carneade vi
fuisse proditum est, nullam ut unquam rem confirma
dam susceperit, quam non probaverit? nullam impu
gnandam, quam non everterit? sed quid vetera & extern
exempla conquirimus, cùm recentium & domesticoru
copia suppetat? hæc civitas quam multos & olim proti
lit & quotidiè profert, qui ut nemini non utraque lau
præstiterint, ita omnibus, utra potius præstiterint, an
biguum relinquunt? quorum vos adolescentes, per Deu
immortalem, exemplum imitamini, neq; committite, u
Veneta civitas, quæ semper toto orbe terrarum habita e
fœcundissima virorum omni virtutis & doctrinæ laud
præstantium parens, per vestram ignaviam atque desid
am ista tam præclara laude spolietur. An verò vos, ill
orti majoribus, qui nihil unquam sibi dulce præter virtu
tem & eruditionem putârunt, quidquam virtuti, quic
quam eruditioni anteponendum esse ducetis? at exter
nationes, non alio potius, quàm Venetorum hominu
exemplo, ad eas colendas excitare atque inflammari so
lent

t. Hic sedem virtutis, hic domicilium litterarum, hic
ninarium quoddam præstantium virorum esse, omnes
o consensu gentes exteræ confitentur. Hanc vos tam
eclaram, tamque magnificam laudem, quæ ad hunc
que diem, semper & crevit & floruit, vestra culpa de-
scere ac deflorescere patiemini? non per illos Conta-
ios, Barbaros, Bembos, Donatos, cæterosque heroas,
nsecrata ad omnem posteritatis memoriam nomina,
i nunquam in Cœlum hominum prædicatione con-
ndissent, nisi, quam diu vixêre, illam, ad quam mea vos
hortatur oratio, Philosophiæ cum eloquentia conjun-
onem, posthabita omni alia cognitione coluissent. Hos
ectate adolescentes, hos intuemini, horum de gloria di-
noctesq; cogitate, & ad eam vestra industria exæquan-
m contendite. Habetis in hac civitate publice consti-
tos homines eruditissimos, qui vobis in illo itinere du-
s optimi esse possint. Quorum me in Societatem, licet
ldè ipsis omnibus imparem, quando ipsa Respublica vo-
vit, & eo me collocavit in gradu, unde possem in ipsius
itatis oculis, voluntatis erga vos meæ, quotidianas si-
ificationes dare: equidem non parcam labori: abje-
sque aliis omnibus curis, quantum conniti atqve effi-
re potero, tantùm conferam ad ingenia vestra, omni
in genere disciplinarum liberalium, quantum
quidem in me fuerit, excolenda.

DIXI.

Pro-

Pro Francisco II. Galliarum Rege ad Pium Qvartum Pontif. Max.

ORATIO V.

HABITA ROMÆ POSTRIDIE Kal. Maj. Anno cIↃ IↃ LX.

OMNES quidem Christianos Principes, PII Pontifex Maxime, credibile est, accepto de tuis maximis virtutibus honoris amplissimi nuncio, admirabili quadam lætitia perfusos esse: nec eorum fuisse quenquam, quin sublatis in cœlum manibus, omnium rerum Moderatori Deo, singularibus verbis gratias egerit, quod sacrosancto Cardinalium Collegio eam mentem dedisset, ut te potissimum deligerent, quem in ista dignitatis sede celsissima concordibus suffragiis collocarent. Sed quantò nostri reges observantia erga Romanam Ecclesiam, & insigni atque assiduo defendendæ ornandæque illius studio, cæteros ex omni antiquitate superarunt; tanto Francisci II. Regis, te Pontifice declarato, majus quàm pro virili parte gaudium fuit. Quare etsi non dubitabat, quin tu de clarissimo viro, Episcopo Engolismensi, Oratore apud te suo, cujus fidem, & integritatem tibi planè perspectam esse novit, animum suum erga te, & erga hanc orbis terrarum principem Ecclesiam, & optimè, & libentissimè cogniturus esses, tamen ut illustriorem etiam & expressiorem significationem voluntatis suæ omnibus hominibus daret, judicavit sibi faciendum esse, ut ad te ex suis eo proprio nomi-

mine ejusmodi quempiam mitteret, in quo & dignitas inesset ea, quæ ad tantum munus obeundem requiritur; & aliæ præterea causæ, propter quas eum tibi unum ex omnibus gratisſimum atque acceptisſimum fore confideret. Misit igitur clarisſimum & nobilisſimum equitem, Joannem Babonem à Burdæſia, ejus quem modò nominavi Epiſcopi fratrem, arcanorum regni, & regiorum omnium conſiliorum participem, cujus in maximis rebus gerendis virtutem, & fidem exploratam habet, quiq; præterea pietate, & obſervantiâ erga hanc Sedem neque fratri, neque cuiquam mortalium cedit. Quorum ego amborum permiſſu, regiæ voluntatis hodierno die apud te conſtitutus interpres, gratulor non tam equidem tibi, Beatisſime Pater, quam univerſæ Chriſtianæ Reipublicæ, quæ priſtinum illum ſplendorem ſuum, qui magno bonorum omnium mœrore, apud pleraſque gentes pravis opinionibus corruptas, magis ac magis in ſingulos dies obſoleſcebat, brevi ſe tuo ductu atque auſpiciis recuperaturam, non dubitanter ſibi de tua præſtanti bonitate ac ſapientia pollicetur. Summa planè omnia ac propè divina in eo requiruntur, qui clavum in Eccleſiæ navi teneat: cujus è nutu pendeant leges: cujus ad pedes Reges ipſi ſe abjiciant: cujus arbitrio pandatur cœlum: qui denique ſupra omne humanæ dignitatis faſtigium evectus, Dei perſonam inter homines ſuſtineat. Nam ſi divinæ literæ à quolibet Epiſcopo tantam integritatem ac virtutis perfectionem exigi volunt, nullus ut in omni ejus vita reprehenſioni pateat locus: neque gravitatem ejus muneris dignè à quoquam ſuſtineri poſſe tradunt, niſi quem pietas, prudentia, juſtitia, uno verbo virtus ſuis omnibus numeris abſoluta commendet: quid in eo, qui omni tempore cum ſummo Imperio tractare gubernacula Eccleſiæ debeat, cujus vita cæteris omnibus pro exemplo, voluntas pro lege, vox pro oraculo futura ſit, quantò hæc omnia requiri majora, & divinitati propriora [illegible]

ſ[illegible]

ſemus: Itaque ut alia, ſic hoc quoque ſanctè ac ſapienter inſtitutum eſt à majoribus, ut quoties de ſummo Pontifice in demortui locum eligendo ageretur: intereà dum ea de re ampliſſimus Cardinalium ordo deliberaret, nullus intermitteretur dies, quo non omnes, & privatim & publicè precarentur à Deo, ut eum ipſe gregi ſuo præficeret, quem digniſſimum, quem ad publicam concordiam & tranquillitatem aut conſtituendam, aut conſervandam aptiſſimum, quem denique, quantum humana conditio fert, ſui ſimillimum judicaret. Quod ſi ejuſmodi Pontificem ulla unquam tempora deſiderârunt; noſtrorum certe is ſtatus eſt, ut nunquam magis ex iſtius Sedis auctoritate univerſi orbis ſalus pependiſſe videatur. Non enim Petri navis, ut ſolebat, placido mari, ſecundis conſpirantium ventorum flatibus impulſa fertur. Horribiles eam procellæ, & turbinum vis vel exercitatiſſimis metuenda rectoribus agitat: ut quanquam à naufragio quidem nullum periculum eſt, non mediocris tamen animos teneat metus, ne tàm ſæva tempeſtas multos mortales, novarum opinionum fluctibus involutos, in ea brevia præcipites abripiat, unde poſtea nec enatare ipſi, nec evadere atq; emergere alieno auxilio poſſint. Quo nos omnes divinæ bonitati majores agere gratias convenit quæ deploratis propè jam rebus, certè quidem in ſummum diſcrimen adductis, & extrema ſpe pendentibus eum gubernatorem dedit; quo meliorem, & ad hæc omnia in melius convertenda accommodatiorem, non dicam reperire, ſed ne optare quidem, aut etiam cogitando informare poteramus. Jam nunc igitur percipimus mentibus ejus diei lætitiam, quo gentes illæ, quæ tum fallacibus improborum hominum ſermonibus in laqueos erroris inductæ, tum fortaſſis etiã quorundam è noſtris licentiori, & diſſolutiori vivendi genere offenſæ, abſciderunt ſeipſas à corpore Eccleſiæ, & adverſus eam impiũ ac nefarium bellum ſuſceperunt, mutato conſilio, ad ſanitatem redeant,

& er

& erroris sui veniam petentes, deposita omni contumacia, sanctissimis pedibus tuis osculum figant. O præclarum illum triumphum, & cum omnibus, tùm iis præcipuè, de quibus agetur, optabilem! Non enim tu illos opprimere, sed oppressos erigere, non in servitutem abducere, sed à teterrima servitute in veram libertatem asserere, non perdere, sed servare vis, non eorum sanguinem fundere, sed, ne sanguis JESU CHRISTI frustrà pro eis effusus sit, efficere: non retortis post tergum manibus, collo catenis gravato, ante currum ducere, sed iis ipsis vinculis, quibus impediti tenentur, exsolvere meditaris. Quibus igitur ipsis, nisi in eo, ut vincantur nulla spes salutis est: credimus usque eò præfractos ac pervicaces fore: ut ad extremum perire, per obstinationem animi malint, quàm cedendo & obsequendo servari? Immò verò certa spes est, cessuram tandem aliquando rationi temeritatem, luci tenebras, mendacium veritati. Quantam ille dies non terris modò, sed cœlo ipsi hilaritatem allaturus est? Nam si, cum unus aliquis, qui à recto vivendi tramite deflexerit, in viam redit, innumerabiles illas legiones Angelorum exultare, ac gestire gaudio credimus: quid tandem facturas esse auguramur cùm tot hominum miserabiliter nunc in suam perniciem ruentium millia resipuerint, & unde Satanæ instigatione discesserant, eò Sancti Spiritus afflatu instincta se receperint? Age igitur optime maxime Pontifex: Præripe posteris tuis hanc gloriam: & quod aliquando fieri necesse est, id ut te potissimum Pontifice fiat, enitere. Addatur decus hoc annalibus nostris, ut in eis olim legatur, pestilentissimas opiniones, quæ, quasi contagione quadam paulatim serpentes, per omnes propemodum Christiani nominis provincias pervaserant, auctoritate tua disjectas, dissipatas, exstinctas, exterminatas fuisse. Damnentur votorum suorum per te omnes veræ pietatis studiosi, qui

multos

multos jam annos nihil ardentius à Deo, quàm c
diam, & harum dissentionum finem efflagitant.
tur hoc præcipue titulo Pontificatus tuus: ut,
quondam non expresso nomine PIUM Quartum
gi velit, eum Pontificem dicat, qui affectis, & a
Ecclesiæ membris, tam salubrem medicinam adhi
ut etiam ea, quæ desperata videbantur, integra &
lumia conservârit. O nos beatos, cum illa, ut spe
evenerint! O te Pontificem modis omnibus ma
ac beatissimum! Quæ futura est tàm barbara, a
longinqua natio, quo non, tàm divini beneficii
totum hominum genus collocati, fama perveniat
tàm ingratæ literæ, quæ de tuis laudibus contice
Quæ tàm surda posteritas, quæ clamores nostros
ratione virtutis ac felicitatis tuæ excitatos non
at? Magnam verò tàm præclaræ rei & suscipien
casionem, & ex animi sententia conficiendæ sp
offerre, tempus ipsum videtur. Nam superioribus
cùm duo Christianorum maximi potentissimique
gravi & diuturno bello inter se contenderent,
rum autem Principum non fere quisquam esset,
ad alterutram partem aut suapte voluntate inc
aut aliqua officii ratione adduceretur, aut etiam
tate traheretur: cum undique armorum fulgor,
tus, terror, omnium oculos, aures, animos, præ
ret, obtunderet, consternaret: cùm quibusdam
pauciores jam reperirentur, qui fructus ex agri
perent, quàm qui agros ipsos aut sua, aut alie
quotidie cruentando pinguiores efficerent: eve
ut in illa rerum omnium perturbatione, & i
& conscelerati homines, opinionum suarum
na per omnes populos fidentius atque impunius
rent, principes, aliis cogitationibus occupati,
cendam illorum audaciam animum convertere n
commode possent. Habet in se bellum cùm alia n

ia, tùm illud inprimis, quod & malè animatis homini- affert peccandi facultatem, & plerumque principibus nivendi necessitatem. At nunc, cum divino numine, oces illi bellorum impetus resederint: cum illa tam- exoptata pax, cœlo demissa, eorum animos, qui odiis, videbantur implacabilibus dissidebant, æterno, ut ramus fœdere conjunxerit: quis non intelligit, fore principes, aliis curis soluti, ad purgandas provincias s, & ad omnes impiorum dogmatum fibras elidendas, ines radices evellendas atque excidendas, toto pectore umbant? Quod quidem Franciscus Rex Christianissi- is, & jam nunc diligentissimè facit, & diligentius at- e animosius indies facturum se esse profitetur. Memi- t enim, eis se majoribus editum, qui ut sectas religioni stræ inimicas exstirparent, ut Christiani nominis fines im longissimè propagarent, ut Apostolicæ Sedis aucto- tem sanctam atque inviolatam præstarent; nullam unquam difficultatem pertimescendam, nullum peri- m detrectandum, nullam dimicationem refugien- putârunt. An ille cùm vetera illa Christianæ pietà- olumina Childebertos, Marcellos, Pipinos, Carlo- os, aliosque innumerabiles heroas, hæresium exstin- s, veræ fidei assertores, Pontificiæ dignitatis vindi- propugnatores memoria repetat: eorumq; se san- ac progeniem esse cogitet, quorum pro Christi do- , expeditionibus, bellis, victoriis totus terrarum nobilitatus est; & ut vetera taceantur, cum se Fran- rimo propugnatum, Erico secundo natum recor- duobus post hominum memoriam præstantissimis is, quorum utriusque tanta tamque insignia exsti- in Ecclesiam promerita, maximo animo majorum vestigia non persequatur? Ille vero faciet: nec e modò eorum gloriam, verum etiam, si fieri pos- rare conabitur, quique se principem inter Eccle- locum obtinere intelligat, ut illo se honore di-

gnissimum præstet, omni studio elaborabit. Tu modò, Pater Beatissime, pro tua singulari, & eximia sapientia, quid ad compescendos tumultus, & ad statum Ecclesiæ componendum utilissimum sit, statuito. Notum est, maximas sæpe, & perniciosissimas in Ecclesia dissensiones, ritè convocato ex omnibus Christianæ ditionis partibus Episcoporum Concilio, sedatas fuisse. Eodem remedio si tibi nunc quoque ægrotis exulceratisque rebus subveniendum esse videatur: nihil est, quod Regi gratius, aut optatius possit accidere: neque tibi dubium esse debet, quin ipse omnes vires suas eò collocaturus sit, ut quæcunque ab ejusmodi Concilio decreta fuerint, piè inviolateque serventur. Omninò autem, Beatissime Pater, quæcunque obedientia ab optimo, & obsequentissimo filio præstari potest, eam tibi Rex summa fide, summaque constantia præstiturus est, idque se semper facturum esse, per hos clarissimos, & ornatissimos viros, oratores suos sanctissimè pollicetur: Tu vicissim perge, ut facis, & Regem ipsum, & universum Galliæ Regnum paterna caritate complecti. Multæ sunt causæ, quæ te, ut id facias, excitare debent. Primum ipsa muneris amplissimi, quod te Deus in terris sustinere voluit, ratio. Deinde ardentissimum illud studium, quod semper usque à Clodovæo viguit in Regibus nostris, adjuvandi Romanam Ecclesiam: ut, quoties ita tempora tulerunt, se, regnumque suum in apertum discrimen objicere maluerint, quam Ecclesiæ laboranti deesse. Qua ex re illud assecuti sunt, ut & ipsis & eorum posteris, primus inter Ecclesiæ filios locus, nemine dissentiente, tribuatur. Valere etiam apud te debet illa nominis sanguinisque conjunctio, quæ inter te, & lectissimam, omnique laude & prædicatione dignissimam fœminam Catharinam, regis matrem intercedit. Nam cùm ei, neque quidquam unquam optatius fuerit, ut tu ipse omnium optimè nosti, quàm ut te tertium è gente sua summum Pontificem videret; neque majorem lætiti-

tulerit, quam cum intellexit, se id, quod tantope-
taverat, consecutam: æquum est, tanto illius erga
dio parem à te voluntatem referri. Possemus & alia
m pertinentia proferre, nisi ea jam mutuæ inter te
gem voluntatis testimonia utrinque data essent, quæ
nem dubitare patiuntur, quin & ipse tibi dicto au-
futurus sit, & tu eum paterna benevolentia prose-
rus.

æc habuimus, Beatissime Pater, quæ tibi Francisci II.
stianissimi Regis nomine exponeremus. Nunc cùm
Scotiæ regnum obtineat, unà ipse cum Maria uxo-
qua illud dotis nomine accepit, omnes tibi ejus &
& copias deferunt, seque omnibus in rebus aucto-
tuæ libentissimè obtemperaturos omnemque tibi,
à filiis debetur, obedientiam præstituros pollicen-
Nos, ne rursus orationem à capite arcessere ne-
sit, quæcunque de Galliæ regno diximus, eadem, ut
de Scotiæ quoque regno dicta esse existi-
mes, obsecramus.

DIXI.

Pro Antonio Rege Navarræ ad Pium IV. Pont. Max.

ORATIO VI.

HABITA ROMÆ POSTRIDIE Decemb. Anno CIƆ IƆ LX.

Quo tempore Joanna missis ad summum Pontificem literis, sua manu subscriptis, se & Catholicam esse profitebatur, & se nunquam S. R. E. obedientia descituram pollicebatur.

SI QUANTUM lætitiæ Pontificatus tuus Antonio Regi Navarræ, & Joannæ ipsius uxori attulit, Beatissime Pater, tantum eis commoditatis ad eam lætitiam, nulla interjecta mora, tibi significandam tempora tribuissent: nihil omninò habuissent antiquius, quam ut ad te statim mitterent, qui tibi summum honorem, huic amplissimo Cardinalium Collegio summam prudentiæ ac judicii laudem, universæ Christianæ Reipubl. magnam & prope exploratam antiquæ dignitatis recuperandæ spem, suo nomine gratularentur. Sed quoniam, quantùm ex optimi, & ad sedandas horum temporum discordias aptissimi Pontificis creatione gaudium caperent, in ipsorum probitate, ac fide positum fuit: quam vacuum tempus, & ad legationem ejus rei causa subitò decernandam idoneum haberent, non fuit: judicarunt, si temporibus suis parerent & quod recenti re facere, cum magnoperè cuperent, non satis commodè poterant, id in diem differrent, nihilominus eâ causa testificationem voluntatis suæ aut sibi honorificam

... consilio ...
... eam tantum gaudii sui causam afferre ... quod certo sperarent fore, ut qui te per totam ... omnibus maximis honoribus dignissimum præbu... consecutus, quo nullius amplior exoptari po... dignitatis amplificationem pari virtutis ... cumulares. Magna prorsus illis, & illustria sup... argumenta, cur ita crederent: neque non fir... fundamentis nitebatur incredibilis illa spes ... futura Pontificatus tui felicitate conceperant ... interest inter ea, quæ futura creduntur, ... jam sunt: quanto experta jam & explorata, ... sperata, & expectata, majorem lætitiam in animis ... commovent: quantò certiùs & veriùs homi... ... & præsentia commendare quam de futu... ... pronunciare possunt: tantò plus ponderis ... habere debet ea gratulatio, quæ tibi fit, annum ... jam integrum ex ista sanctissima Sede universum

derent, qui tibi citius de illius adeptione gratularetur: si quàm solutæ ipsis & liberæ voluntates, tàm soluta etiam, & nullis impedita difficultatibus tempora fuissent. Sed ita cogitàrunt: si rerum suarum incommodo maturarent id facere: ipsi tibi, cui maxime probare studium suum cuperent, pro tua in se paterna caritate, ubi rem cognosces, insuavem fore celeritatem sine ulla necessitate cum ipsorum incommodatione susceptam. Nunc autem miserunt ad te, clarissimum & spectatissimum virum Petrum Albertium, propinquum suum, qui genibus suis suppliciter advolutus, tibi, verò JESU CHRISTI in terris Vicario, certissimo Petri Apostolorum principis successori, communi totius Ecclesiæ Christianæ pastori ac gubernatori, debitam obedientiam suo amborum nomine præstaret atque exhiberet: tibique atque huic sacrosancto Collegio confirmaret, Antonium Regem, & Joannam Reginam Navarræ, uti veros Ecclesiæ filios decet, tibi semper dicto audientes futuros: neque ullam evenire posse rem tantam, quæ ipsos ab hujus Sanctæ & Apostolicæ Sedis observantia, & ab ea, quam sibi per manus à majoribus traditam, summa firmitate ac constantia perpetuò retinuerunt, persuasione divellat. Hic ego, Beatissime Pater, si orationis vela pandere & quasi aperto invectus mari, per eorum Principum laudes, quorum nomine apud te verba facio, decurrere instituam, vereor, ne, cum dicendi principium vel facillimè reperero, exitum reperire non possim. Nam quæ tandem nominare potest ullo in genere virtus, quæ non in eorum utroque ita emineat, ut ad quamcùnque se quis animo & cogitatione converterit, ea demum excellere ac præstare videantur? Sed quoniam & ipsi nos hoc tempore suæ modò voluntatis interpretes, non etiam suarum laudū explicatores, esse voluerunt, & eorum virtus excelso atque illustri sita loco, satis ipsâ per se nullo adhibito alienæ prædicationis lumine in oculos omnium incur-

currit: laudandis ipsis, quod verissimè ac copiosissimè facere possem, supersedebo: tantum ex veteribus historiis nonnulla proferam, ex quibus intelligatur, & ab iis illos ortos esse majoribus, & in eorum opes atque imperia successisse, qui sibi posterisque suis amplissimam gloriam nulla re magis, quam frangendis, ac domandis nostræ religionis hostibus, defendendaque Apostolicæ Sedis dignitate pepererunt. Quis est enim ita veteris memoriæ ignarus, ita in superiorum temporum historiis peregrinus atque hospes, qui non divi Ludovici Gallorum regis optimi ac sanctissimi res pro Ecclesia fortiter gestas, si minus é scriptorum monumentis cognoverit; at auditione certè aliqua acceperit? Cujus viri per omnem vitam domi forisque spectata virtus, & vivum maxima laude cumulavit, & confecto hujus vitæ curriculo in cœlestium concilio collocatum, ad Divorum religionem & sanctimoniam consecravit. Ab eo igitur, & Antonius Rex, & Joanna Regina Navarræ, duobus quasi rivis ex eodem capite manantibus originem ducunt: ut non sine divino consilio sancti Regis soboles in plures familias sparsa atque diducta, post trecentos propemodum annos matrimonii fœdere copulata, in unam eandemque domum denuò coaluisse videatur. Etenim & tanti herois progeniem quam latissime fundi & propagari oportebat, ut à stirpe generis, ac seminis, quam plurimis populorum rectoribus integra illa & incorrupta religio, quæ in eo fuerat, ingeneraretur; & æquum erat, ex ea profectos tandem aliquando rursum inter se conjungi, ut exstarent, qui utraque stirpe possent divo Ludovico generis sui auctore ac principe gloriari. Quod si mihi fas est, Beatissime Pater, audiente te, in hoc Augustissimo religionis antistitum consessu res divinas attingere, & de Divorum sensibus, ac cogitationibus aliquid dicere: credo equidem divum Ludovicum, pro caritate illa, quæ beatos ne tum quidem deserit, cum

spes, fides finem suum consecutæ deficiunt, cred
quam eum è cœlo in suos intuentem, horum de
loquimur, principum conjunctione lætari, & a
hoc à Deo precibus exorare, ut à se orti per sua v
gradiantur, utque in vero Dei cultu non tantum
populosque suos contineant, verum etiam illius pr
tionem primam sibi omnium rerum putent. Inde
tur, ut & Galliarum Reges ejus gloriæ, quæ conf
da & propaganda religione paritur, principatu
præter cæteros appetant; & qui eis genere proxin
(arctiori autem eos, quam Navarræ Rex & Regi
cessitudine attingit nemo) nulla in re magis elab
quam ut se perpetuò ejusdem laudis societate d
mos præstent. Nam quid ego nunc Ludovicum
lippi & re & cognomine Animosi Galliarum Re
um, D. Ludovici nepotem Eburonicum Comite
gem Navarræ, à quo per multos gradus nunquam
rupto successionis ordine, hæreditas regni ad Jo
Reginam pervenit; eum igitur cur mihi pluribus
commendandum putem? Quid ejus Philippum
Qui non tantum regni, verum etiam patriæ atque
virtutis hæres, pro Christianæ pietatis defensione
Granatæ Rege acerrimo per id tempus CHRIS
NORUM hoste, magnum & diuturnum bellu
ma & fortitudine & prudentia administravit. T
di verò Campaniæ Comitis, qui & ipse Navarr
imperio præfuit, virtutem quis se unquam satis
gnitate laudare posse confidat? qui cum totam
ætatem in oppugnandis CHRISTI adversar
sumsisset, ejusque rei causa usque in Africam n
exercitum duxisset, multa prælia commisisset,
victorias reportâsset, tandem è sacro bello ad c
vum Ludovicum comitatus fuerat, rediens, pau
eum diebus ad Superos evolavit. Fuit, fuit illa
& adhuc est, in Navarrorum Regibus virtus,

gionis defensioni alia omnia posthaberent: pro ea, quoties ita res ferret, non fortunas modò suas, verum etiam sua capita sine ulla cunctatione in quodlibet periculum offerrent. Neque verò ita eos animatos esse mirabitur quisquam, qui cognoverit nunquam eos ipsa regni sui insignia adspicere posse, quin recordentur, antiquæ majorum suorum virtutis, & laborum, quos illi pro religione nostra maximeque memorabiles pertulerunt. Ita enim memoriæ proditum est, Castellæ regnum in Hispania quondam à triginta barbarorum Regibus, Duce atque Imperatore Smaragdo, occupatum fuisse. Unde cum illi magnum omnibus Christianis terrorem injicerent, brevique, se tota reliqua Hispania, quæ Christianorum erat, potituros esse confiderent: Sanctium Navarrorum Regem, collecto forti magis, quam numeroso exercitu, adversus eos profectum esse, cum prius pulcherrimum clarissimumque jusjurandum juràsset, nunquam se ex bello, nisi parta victoria, reversurum. Excogitaverant barbari cum alia multa ad prohibendas nostrorum incursiones aptissima, tum catenas quasdam ferreas, quibus ita vias omnes occluserant, ut equitatui, quo plurimum valebant nostri, omnis adempta spes faciendæ in hostem irruptionis videretur. Sed nihil virium habent adversus prudentiam subdola & astuta consilia, debiles sunt omnes adversus constantiam machinæ, imbecilla & inutilis adversus fortitudinem multitudo. Deo duce per medios hostes sibi & suis viam ferro faciens Sanctius, non prius destitit, quàm barbaros fusos, fugatos, castris exutos docuit, victoriam non in munitionibus operibusque bellicis, sed in causæ bonitate positam esse: qui pro CHRISTI nomine dimicarent, eorum impetum non posse, ne collatis quidem in unum aliorum omnium viribus sustineri. Superatis igitur, & in potestatem redactis hostibus, omnium nostrorum & imperatorum & militum incredibilis concursus ad *Sanctium factus* est: alius

amplexari eum, alius ad genua accidere, alius fortem
lam dexteram, barbarorum domitricem, Hispaniari
liberatricem, victoriæ confectricem, exosculari: Q
propter multitudinem proprius accedere non poterai
vultu, oculis, manibus, corpore, quascunque poterai
animi sui significationes dabant: una omnes voce, & b
latorem fortissimum, & imperatorem invictissimum cc
salutabant. Inde cum de dividenda præda agi cæpti
esset: quæ tanta erat, quantam triginta potentissimori
Regum collatæ unum in locum opes coacervare poti
rant: nemo erat in universo exercitu, qui non ita s
tiret, itaque prædicaret, quantamcunque sibi part
ex ea vel deposceret, vel etiam suo jure sumeret Sanc
tus, nunquam tantum ad eum perventurum esse, ut n
multò plus ipsius virtuti præclarisque factis deberet
Erat in castris barbarorum auri, argenti facti infectiq
permagna vis: gemmarum maximi pretii admira
lis multitudo: multum tapetium, multum conchilia
vestis, multum peristromatum: ut est illa etiam in b
lis luxuriosa gens: armorum omnis generis optimori
& exquisitissimo artificio fabricatorum infinitus pro
numerus: equi præstantes permulti: phalerarum, eph
piorum, cæterorumque ornamentorum equestrium
credibilis copia: captivi longè plurimi ex quibus inge
pecunia confici posset: quibus omnibus ex rebus, Sa
ctium, ut quantum vellet, sibi ipse sumeret, summo omi
consensu obsecrabant. Ille, alacri vultu, cum gratam
bi esse illam exercitus voluntatem significâsset: N
me, inquit, barbaricarum opum cupiditas, ut in hoc b
lum ingrederer, aut in prima acie stans corpus meum
lis hostium objicerem, induxit, Christianæ mihi pieta
ardor & hujus pulcherrimæ regionis ab injusto imr
nium belluarum dominatu vindicandæ studium, fa
ad eam rem, & stimulos subdiderunt. Nunc cum
quod volui, divino beneficio, & vestra, milites, virti

consecutus sum: non committam, ut majori animo videar armatorum & stantium copias, quam inermium & jacentium spolia contempsisse. Ornamento sint ista primùm immortalis Dei nostri Divorumque templis ac delubris: ut partim in sacrariis, reposita partim e tholis pendentia, propagent in omne tempus memoriam nostri: posterosque nostros ad suscipiendam semper magno animo religionis nostræ defensionem exsuscitent: Ditent cætera egenos & exhaustos, pro suis quemque meritis, milites: ut, cum juventutis suæ firmitatem in periculis & laboribus consumpserint, habeant olim, quo senectutis infirmitatem in tranquillitate atque in otio sustentare possint. Ego quidem, quod ad me attinet, præter has catenas, quas spectantibus adjuvantibusque vobis perfregi atque perrupi: & præter illam gemmam, illam, quam meis manibus dejectam, illic jacentem videtis (hæc autem dicens obstendebat illis prostratum, & in sanguine suo involutum exanimem Smaragdum) nullam omnino mihi mercedem, nullum præmium, aut postulo, aut appeto. Ergo ad conservandam tam nobilis victoriæ memoriam, simulque ad incitandos successorum suorum animos, & ipse postea catenas pro insignibus gestavit; & instituit, ut iisdem insignibus cæteri post se Reges uterentur. Atquoniam eo in prælio præcipuum, quem dixi, barbarorum ductorem Smaragdum sua ipse manu obtruncaverat: ejusdem nominis gemmam medio illarum catenarum complexu voluit contineri. Quin etiam propter hanc aliasque similes victorias Regibus Navarræ honoris ergò tributum est, ut inungantur, coronentur, consecrentur. O beatum illud seculum, cum Christiani & principes, & populi sine ullis discordiis, sine ulla opinionum varietate ac discrepantia, summo consensu, omnes vires suas ad proferendos Christianæ ditionis terminos conferebant. Nostra ætas & Christianos principes alios aliorum viribus col-

lisos

lisos attritosque vidit, & in populis, ne quid abesset miseriis nostris, gravissimas pestilentissimasque seditiones ab improbis hominibus, qui cupiditatibus suis falso religionis nomen prætexerent, concitatas. Quibus malis finem per te impositum iri, PIE Pontifex optime & sanctissime, omnes ita confidunt, ut, si hæc spes fefellerit, omnia quæ possunt evenire miserrima maximeque detestanda vereantur. Erexisti animos omnium, indicto, quod tanto opere optabatur, universali Concilio: Injecisti spem, fore, ut, hæresium peste sublata, sacrosanctum JESU CHRISTI nomen eodem animo, eadem voce, iisdem ritibus ab omnibus invocetur. Agedum, Beatissime Pater, ita te Deus ille, cujus tu personam in terris sustines, quàm diutissimè, & quam felicissimè Ecclesiæ suæ præesse velit, urge constanter, ut facis, istud propositum: omnemque diligentiam adhibe, ad prohibendum, ne tàm tetri mali contagio latius serpat. Memento, te nostrum omnium communem patrem, & pastorem esse: nostram omnium salutem ab eo tibi commissam, ac creditam: qui cum Deus esset, humana natura assumpta, quin sanguine suo viam nobis in cœlum panderet, non recusavit. Omnia speramus à te excitatum iri, quæ jacere sentis, tantis tamque diuturnis dissensionibus perculsa atque prostrata. Videre jam videmur illud tempus, cum per te constituatur Ecclesiastici ordinis auctoritas, confirmentur veteres ritus, pravæ opiniones aboleantur, concordia, ne unquam postea dissolvi possit, severis legibus vinciatur. Multa perdidit Ecclesiasticus ordo & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: quæ nisi per te recipiat, à nemine sibi restitui posse censet. Ad ea autem recuperanda, cum cæteros Principes Christianos tibi affuturos esse credimus: tum Antonius Rex, & Joanna Regina Navarræ, se Regnumque suum, & Bearniam, & quascunque denique summo cum imperio obtinent provincias, in tua potestate semper fore, seque ut

par

par est, obsequentissimos Ecclesiæ filios, auctoritati tuæ nunquam non libentissimè obtemperaturos esse, sanctissimè pollicentur. DIXI.

De moralis Philosophiæ laudibus.

ORATIO VII.

HABITA ROMÆ XVI. KALEND. Decemb. Anno cIↃ IↃ LIII.

VETERI consuetudine receptum est, ut omnes, qui artem aliquam publicè docendam suscipiunt, eam primam habeant concionem, qua rationem instituti sui cum ejus, quam se tradituros esse profitentur, artis laude conjungant, eoque quidquid habent, in dicendo vitium conferant, ut in ea cum utilitatis & emolumenti, tum dignitatis & amplitudinis longè plurimum inesse confirment. Quæ consuetudo etsi minimè reprehendenda mihi quidem videtur: quod omnia laudanda sunt, quæ ad amplificandam honestarum artium dignitatem, & ad excitandum in hominum animis earum studium pertinent: tamen illud habet incommodi, quod dum omnes promiscue iisdem ferè afficiuntur laudibus, ejusdemque rei gloriam diversarum artium homines ad suam quisque traducere ac transferre conantur: fit, ut in vulgus elevetur omnium auctoritas, & ut, quoties aliquis de quacunque arte quippiam honorificè ac splendidè dicere ingressus est, circumfusa multitudo ita eum loqui opinetur, non quod ita sit, sed quod eam tunc artem ornandam celebrandamque susceperit, idem de alia dicturus, si alia sibi extollenda & exaggeranda esset. Ergò, & qui comœdias aut tragœdias spectant, cum histrio-

histrionem aliquem in proscenio auro ac purpura
gentem viderint, facile intelligunt, illa ornamenta ip
propria non esse: sed futurum, ut æque illis induere
quilibet alius è grege, qui ad tempus eam person
sustineret: ita, qui ejusmodi orationes audiunt, c
hanc aut illam artem magnificis & exquisitis orna
laudibus vident, statim judicant, nihilo magis eas in h
quàm in illam, convenire: futurumque ut eadem
qualibet alia dicerentur, cui orator tanquam chorag
eas quasi partes mandare atque imponere voluis
Quæ cum mihi de principio in mentem venirent, pro
modum in eam me sententiam adduxerunt, ut eam P
losophiæ partem, quæ ad confirmandos mores, institu
dæque vitæ rationem pertinet, quotidianis disputatio
bus, quantum meæ vires ferent, illustraturus, nihil
tio, quo dignitatem ipsius vobis commendarem, dic
dum arbitrarer; verentem, ne cum suis eam modo ac p
priis laudibus extulissem; communes tamen illæ n
nullis ac tralaticiæ viderentur. Simul autem illud co
tabam, si qui nondum pervidissent, assidua, & diligens
rum præceptionum tractatio, quantum momenti h
at ad bene beateque vivendum, fore, ut brevi eis pro
res ipsa loqueretur: ex qua multò id eos melius, mult
perfectius, quàm aut ex mea, aut ex cujusquam orati
cogniturus. Sed ab ea me sententia abduxit amico
aliter sentientium auctoritas, qui cum alia multa, tum
argumentum attulerunt: cum hæc ipsa Philosophia p
cipiat, non esse cuiquam temerè à publica consuetu
discedendum, minime convenire, qui eam se traditu
profiteretur, eum in ipso quasi vestibulo in illius præc
migrare. Quocirca dicam hodierno die breviter &
dico de moralis Philosophiæ laudibus, deque fructi
quos illa suis cultoribus pollicetur: sed Philosophico
gis, quam oratorio more: non ut ei quidquam al
affingam, aut quæ ipsius propria sunt, amplificandi

ajus extollam: quorum alterutrum si coner, ipsa
hilosophia, ut est veritatis amans, tanquam Achilli
rica Pallas, manum injiciat: sed ut nudo ac simplici
nis genere, quale veritatis proprium esse, ait Eu-
s, ea, quæ ad rem facere videbuntur, exponam. Pri-
gitur non artium modo, sed omnium omninò hu-
um rerum dignitatem atque præstantiam ex fine,
m earum quæque dirigitur, quemque sibi propo-
ndi ac spectari arbitror oportere: ut, quanto cu-
finis præstantior ac divinior est, tanto ipsa cæteris
ere judicetur. Quo posito: est enim ita perspicuum,
bationis non indigeat: quis unquam reperietur tan-
præditus ingenii, tantâ eloquentiæ copia instructus
de Philosophia pro ipsius dignitate, verba facere
confidat? Non enim illa sibi opes ac copias, quæ &
possessoribus suis exitio sunt, & tam multis casibus
possunt; non honores & imperia, quæ, quod con-
erint, multi, quod aspernatus sit nemo unquã vitu-
as est, non quidquã denique proponit ejusmodi, quo
ere sine probro, & abundare sine gloria liceat: sed
ad quam omnes adspirant, qvam sibi votis omnibus
unt, ad quam omnes suas actiones, omniaque con-
eferunt, felicitatem. Quanto igitur cæteris omni-
onis antestat felicitas, tanto Philosophia cæteris
as antecellit. Quod si tanto studio coluntur ar-
uædam, quæ nihil sibi aliud, quam lucrum, & rei
aris amplificationem tum incertam, tum laboris
riculi plenam proponunt: quanto hæc studio di-
st, qua parantur veræ illæ opes animi, quæ non
eripi, non incendio absumi, non naufragio ab-
ri possunt, quæque certam rectamque viam com-
trant ad persequendum id bonum, quo cætera
a continentur? Si tanto in honore medicina
quod habere levationum morborum, quibus tenta-
orpus, bonæque valetudinis ac firmitatis tum effe-
ctrix

ctrix esse, tum observatrix creditur : qui tandem ho-
nores excogitari poterunt ea arte digni, quæ se in ani-
idem effecturam profitetur? Nam & præstantior c-
pore animus est; & hujus, quam illius, multò plu-
morbi, multoque periculosiores. Quod si cui forte
bium est, excutiat ille paulisper intelligentiam suam,
cumque reputet, quàm sæpe unius hominis ambitio, a-
ritia, libido, integras funditus everterit civitates,
autem & similibus morbis medetur Philosophia, eam-
in suis efficit animi firmitudinem, quam non volup-
tum illecebræ, non dolorem faces, non divitiar-
splendor non obscura & contempta paupertas, non
norum sitis, non ignominiæ metus, non vitæ cupidi-
non mortis terror convellere ac labefactare possit.
enim Olympi cacumen Poëtæ semper quietum esse aju-
propterea quod altius sit, quàm ut eò vis ventorum te-
pestatumque perveniat : sic Philosophorum anim-
sublimior & excelsior est, quàm ut istos flatus sentiat
rentium, & de rebus abjectissimis inter se humi dig-
diantium cupiditatum. Stat ille, ut medio mari edita
altissimis defixa radicibus rupes : cujus summa fluc-
ne attingunt quidem ; infima sic verberant, non ut
commoveant, sed ut ipsi frangantur. Novit Philosop-
vulgarium voluptatum blanditias partim puerilium
lectamentorum similes esse, indignas non modò, q-
consectentur, sed quas respiciant viri : partim cum
decore ac turpitudine conjunctas, ut satius sit, quo
dolore lacerari, quàm venenata ac pestifera earum
vitate mulceri. Habet alias ex sese proprias ac perpe-
as voluptates, easdemque sincerissimas, nullaque ne
nima quidem permistione molestiæ contaminatas, c
ex ipsa virtute, & ex honestis actionibus carpit : iis f
tur, iis mentem pascit, iis se oblectat, eas solas cara
jucundas habet. Nam ut in beatorum insulis dicun
esse arbores quædam adspectu jucundissimæ, quarun
ra

toto anni tempore cernere est alios fructus mites
& ad maturitatem perductos, alios maturescen-
ios habentes adhuc & in primum se florem induen-
e in eorum, qui vere ac serio philosophantur, ani-
oto vitæ tempore aliæ actiones honestæ ac lauda-
onfectæ jam sunt, & absolutæ, aliæ in eo sunt, ut
rantur, aliæ inchoantur adhuc & informantur,
sque, ut ita dixerim, lineis designantur. Itaque
m recordatione ac conscientia, aliarum tractatio-
præsentia, aliarum meditatione ac prospicientia,
cuntur, nihil ut sibi præterea jucundum aut ama-
xistiment. Immensa etiam illa & inexplebilis ac-
andarum opum aviditas, quam, incertum est, co-
inopia magis incendat, radices agere in animo
sophiæ præceptis consito & exculto non potest.
ita? Nimirum quia hæc id vel præcipuè in suorum
s inserit, naturales opes & terminatas esse, & faci-
abiles, eas qui adeptus sit, nihil ei amplius appe-
um, non qui plurimum habeat, sed qui minimum
eret, ditissimum esse: nihil magnifaciendum, quod
possimus atque optimus quisque consequi possit.
te tamen eorum consilium probat, qui aut aurum
re abjecisse, aut possessiones suas incultas ac deser-
eliquisse memorantur: hæc enim aut ignavorum
num videntur, aut pecunia uti nescientium:
im utrumque in vitio, non in laude ponendum est.
ere quidem ii, de quibus illa narrantur, Philosophi,
ior illa quædam & simplicior Philosophia tum
politior nostra hæc, & ad usum civilem accom-
ior: quæ docet opes, si quis aut à parentibus ac-
rit, aut industria sua quæsierit, aut alia quapiam
ratione, ad eas pervenerit, non aspernandas aut
endas esse, sed ita habendas, ut virtutis, non ut
iæ, administras. Nam illud mihi quidem per mi-
videri solet, quid ita *veteres illi judicarint*, non

posse

posse se simul & rem habere, & in sapientiæ stu
cumbere: qui mihi etiam videntur, quo facto sur
divitiarum contemptionem significare ac præ se
voluerunt, eo ipso indicâsse, nimiam quandam erg
naturæ suæ propensionem, si nummos in arcam c
re non poterant, ut non omnes cogitationes s
eandem arcam includerent: neque quamdiu pat
nium habebant, imperare sibi, ut aliis rebus conten
dis ac cognoscendis vacarent. Equidem nunquam
militem laudaverim, neque fortem habendum dux
qui adversarium à se quam longissime amoveat, ne
eo manus conserat: sed eum potius, qui & cong
tur, & vincat. Neque vero video, qui minus in
mento sit egestas studiis quam divitiæ. Necesse est
qui, unde vivat, non habet, eum sibi vitæ subsidia al
quærere: in quo quantum temporis ponit, tant
sapientiæ studiis detrahit. Melius igitur Philos
cui, qui se regendos permittunt, ii opes si non ha
non requirunt; si habent, utuntur ut decet: nequ
quam torquentur aut augendi cupiditate, aut ami
metu. Quid ego nunc de perturbatrice humanaru
rum, optimi cujusque ingenii corruptrice, concit
bellorum omnium, ambitione, quam semper virere
rum, quos semel occupavit, animis, neque unquam
senescere, gravissimus auctor ait Thucydides, ver
ciam? Nunquid illius unquam facibus accendi p
pectus, quod infusa prius Philosophia præcepta i
verint? Immò verò etiamsi antea subjecti ab ea ign
quid forte conceperit, id totum instillata Philosoph
stinguet: Ea enim magistra ac præceptrice cog
mus, verum decus, veramque gloriam in sola virtu
sitam esse: eam qui consecutus sit, quid alii de se juc
non admodum laborare oportere: præcipue verò
ciendam levis & imperitæ multitudinis temerit
quæ ad mandandos honores cæco sæpius & incons

petu, quàm certo & explorato judicio fertur. Præ-
& sapienter Cato: malle se dicebat, qværere ho-
s, cur sibi posita non esset statua, quàm si qvære-
,cur posita fuisset. Eodem animo sunt veri omnes
sophi: esse se, ut de Amphiarao ait AEschylus,
n videri optimos malunt: honores autem & magi-
tus aut non petunt, aut alienæ, non suæ utilitatis
à petunt: neqve si adepti sint, exsultant: neqve
epulsam tulerint, anguntur animo: sed pacate &
lerate ferunt: aut, si qvando dolent, Reipublicæ
nt vicem, non suam. Cæsarem ferunt, cum Ponti-
um petiturus ad comitia descenderet, matri dixisse,
n eo die, aut Pontificem habituram filium, aut
lem, jam tùm præsagire ac præcognoscere licebat,
itionem illam ingens aliquod malum civitati datu-
. Itaqve qvid postea effecerit, videmus. At Ca-
in petitione Præturæ etiam Vatinio posthabitus,
issimo ac moderatissimo animo tulit. Ita sunt Phi-
ophi: Maximam voluptatem in prætermittendis
uptatibus: maximas opes in qvieto, ac contento
animo, maximam gloriam in non ambienda glo-
petunt. Satis honoratum putant esse, qvi honore
nus sit, satis magnum Regem, qvi seipsum regere;
s potentem Imperatorem, qui cupiditatibus suis im-
ara possit: qvi verò eis planè domitis ac subjectis
um rationis, qvod illæ ne conentur qvidem unqvam
utere, imposuerit, ab eo omnes aliorum victorias
mphosqve superatos. Quod si libidinem, avaritiam,
bitionem, pestes qvasdam ac furias esse novimus,
e funditus humanam vitam conturbent: qvantus
ior habendus est Philosophiæ, qvæ se omnes earum
iatus repulsuram, omnes igniculos repressuram, o-
ia semina elisuram, non magnificentius, qvàm ve-
,pollicetur? Videre vos opinor, qvam se latus ora-
ni meæ campus ostendat, si, qvæcunq; hoc loco se offe-

 runt,

runt, persequi, & in singulis insistere atque immorari velim. Nam cum virtus nulla sit, de qua non splendide & ornatè dicere, nullum vitium, in quo non graviter, & copiosè invehi liceat: quidquid de eorum utrolibet dici potest, idem ad Philosophiam laudandam accommodari potest: quam virtutis indagatricem, vitiorum expultricem, Latinorum omnium eloquentissimus verè ac meritò nominavit. Sed non committam, ut cuiquam videar transilire eos terminos, quos initiò pepigi: potiusque reprehendi me patiar, quod multa, quæ fusius explicare licuisset, compresserim, ac coarctaverim, quàm quòd in illa re dilatanda evectus sim longius justo, neque satis mihi temperare potuerim. Nunc illud mihi etiam atque etiam considerare: cæterarum omnium artium fines, neque eos modò, sed omnia prorsus, quæ bona putantur in vita, nisi quis Philosophiam, vitæ ducem habeat, pestifera ac perniciosa esse. Da homini non Philosopho, opes ac copias: da honores atque imperia: da firmam valetudinem: da gladiatorium totius corporis robur: da multarum magnarumque rerum cognitionem ac scientiam: da flexanimam illam, ut Poëtæ vocant, & omnium rerum reginam eloquentiam: da quidquid in filiis parentum votis optari solet: quò ejusmodi plura in talem hominem congesseris, eò illum magis & in suam, & in aliorum perniciem armaveris. Opibus abutetur ad suam libidinem explendam: imperiis ad alienam libertatem opprimendam: firmitate & robore ad obeunda facinora: scientiam copiamque dicendi ad circumveniendos cives suos, ad perturbandam Rempubl. ad omnia denique tùm sacra, tum profana permiscenda, & evertenda convertet, Da hæc eadem vero, minimeque fucato Philosopho: Deum quendam ad benefaciendum humano generi è cœlo demissum esse dices. Atque hoc illud est, quod in Alcibiade minore sive Plato, sive Xenophon disputat, ea quæ suapte natura bona sunt, sine scientia ejus

quod

um est, quam eandem & Philosophiam esse
rniciem, non ad salutem valere. O præcla-
Philosophiæ, cujus ope ne mala quidem no-
tracta, ne bona quidem prodesse possunt,
Plato, nullum à Diis datum esse hominibus
præclarius donum. Meritò Cicero, unum
præceptis actum immortalitati anteponen-
vero non illud ad ejus, de qua propriè ser-
titutus est, Philosophiæ laudem ac commen-
it; quod omnia propemodum, quæ à veteri-
sophia honorifice dicta sunt, ad hanc perti-
vitæ ac morum emendatione versatur. Non
cum illam nobilissimam vocem, tanquam ex
dit, tum demum beatas civitates fore, cum
t Philosophi, aut Reges philosopharentur,
m id eventurum, cum Reges aut in differen-
aut in pervestigandis rerum naturalium cau-
ssent: quæ, quanquam præclara sunt, longis-
absunt ab eo, ut beatas Respublicas effice-
sed, cum virtutis pulchritudine incensi o-
as ad eam non cognoscendá modò, sed exer-
lendá, propagandam contulissent. At contra
nib⁹ imperitorum ac maledicorũ sermuncu-
Philosophiam jactatum est, quoscunque in
scurrilis quorundam libido conjecit, quid-
uendam ipsius dignitatem veteris comœ-
effutiit, id omne, si diligentius excutiatur
os potius, & ad Physicos, quàm ad Poli-
re videbitur. Quod si ullus in orbe ter-
est, ubi Politicen florere, suamque digni-
re deceat, Romæ id, Romæ potissimum
: cui urbi à primo ipsius ortu divino per-
est, ut aliis imperaret: unde leges, unde
religionem cæteræ nationes & olim petie-
petunt: unde quondam exstiterunt multi

clari viri, qui hæc præcepta, quæ nos tradituri sumus, exemplo suo comprobarunt. Nolite enim putare, illa lumina, Camillos, Curios, Fabricios, Fabios, Scipiones, Lælios, cæteroque præstantes viros, quos olim hæc urbs innumerabiles tulit, quorum quotidie nomina auditis, facta legitis, monumenta cernitis, statuas tanta cum admiratione intuemini, quòd de Philosophia neque disputârunt fere, neque scripserunt, eò minùs Philosophos fuisse. Vita illi, non oratione; factis, non dictis; moribus, non sermonibus philosophabantur: quod pulcherrimum ac verissimum est philosophandi genus. Integritatem, justitiam, fidem, fortitudinem, omnem denique virtutem & colebant ipsi, & alios colere jubebant. Eò ad tantam majestatem atque amplitudinem pervenerunt, ut pleræque gentes, quòd ipsæ olim à talibus viris subactæ ac superatæ sint, quàm quòd ipsæ alias devicerint, præclarius sibi ac gloriosius ducant. Quantam oportet gloriam fuisse vincentium, cùm victi tot post sæculis glorientur? Eorum ego potissimùm exemplis, adolescentes, incitabo vos quotidie atque exacuam, neque ullum ex Aristotele præceptum proferam, cujus non ex hac urbe plurima maximeque illustria exempla repetantur. Constitui enim, quando PIUS, optimus ac sanctissimus Pontifex, qui ipse omnis virtutis perfectissimum exemplar est, cum mihi honorem detulit, ut à me virtutis & officii præcepta vobis proponi atque explicari voluerit, modis omnibus eniti, ut ea non arido, & inculto, & molestis implicato quæstionibus, orationis genere prosequar: sed, quantum id quidem in me erit, florido & ubere, &, quasi stellis quibusdam, inpetitis ex vetere historia exemplis illuminato atque distincto. Peto autem à vobis, ut, si & in iis rebus, quas tractare institui, summam dignitatem inesse cernitis, & me nullis vigiliis, nullis laboribus, nulli denique rei parcentem, ut vestris commodis consulam, videbitis,

in-

industriam meam diligentia ac benevolentia vestra adjuvetis. DIXI.

De moralis Philosophiæ necessitate.

ORATIO VIII.
HABITA ROMÆ VII. ID. NOVEMB. Anno CIƆ.IƆ LXIV.

SUPERIORI anno, cùm injunctum mihi Pontificis auctoritate munus obire inciperem, multa dixi de laudibus Philosophiæ, cohortatusque vos sum, quam potui diligentissime, si tranquillitatem vitæ, si libertatem, si dignitatem atque honestatem, si salutem denique & vestram & publicam charam haberetis: ut, quæ ars tranquillaret animos, quæ eos à teterrima vitiorum servitute in justam plenamque libertatem assertos, ad verum decus, quod in virtute positum est traduceret, quæ denique & singulos privatim, & publice totas civitates conservaret, ejus in studium toto pectore, alia omni cogitatione posthabita, incumberetis. Quam cohortationem meam etsi non prætervectam esse aures vestras, sed in animis plurimorum penitus insedisse, vel ex eo probabiliter intelligi potuit, quod mihi postea ex hoc ipso loco Philosophiæ præcepta tradenti, satis frequentes assiduam operam dedistis, facere tamen pro meo erga vos amore non possum, quin vos hoc quoque tempore non adhorter tantum, sed obsecrem etiam & obtester, qui jam iter illud ingressi estis, ut constanter persequamini: qui nondum, ut id vobis, primo quoque tempore ingrediendum esse statuatis. Nulla enim vitæ pars, nulla vivendi ratio,

carere fructu, qui ex eorum, qui nos quotidie tracta cognitione percipitur, sine maximo incommodo p Magnum est, fateor, rerum naturalium principia sasque nosse: siderum cæterorumque corporum co um situs, magnitudines, intervalla, scientia co hensa tenere, præclarum: illa verò etiam, quam inferiora vim habeant, quidque ad quamlibet multe nos effectura sint, sine ullo errore posse prædicere pe divinum. Sed certe, quod ne illi quidem ipsi, qu docere profitentur, negaverint, eorum, in quibus exercetur industria, & fructuosior cognitio est, & ciosior ignoratio. Itaque ut nos iis, qui abdita illa trusa tractant, & ingenii acumine, & doctrinæ m tudine, & rerum admirabilitate non inviti cedimu ipsi nobis, nisi valdè iniqui sint, ea, quæ disputa nobis, & magis necessaria esse, & uberiores homin neri fructus afferre fateantur necesse est. Nullus unquam quod illa aut non teneret, aut etiam negli minus propterea vir bonus, aut minus utilis patriæ existimatus est; hæc aut ignorata, aut neglecta n gulos modò perdiderunt homines sed integras fu afflixerunt & everterunt civitates. Nos, quæ adol tum, quæ constantis ætates, quæ senum officia sint, rimus: nos quid domi, quid militiæ, quid à privatis, ab iis, qui cum imperio sunt, præstari debeat, di mus: ex nobis intelligit pauper, quomodo tolera opiam; dives, quomodo uti divitiis debeat: à nob inter patrem & liberos, quid inter virum & ux quid inter fratres, cognatos, amicos, cives, quid de inter homines observari par sit, explicatur: nos fo dinis, nos temperantiæ, nos liberalitatis, nos ju cæterarumque virtutum vim atque naturam dispu nibus nostris patefacere atque illustrare conamur. horum præceptorum cognitione muta conticesc quentia, manca & mutila erit juris legumq; cognitio

domina & regina artium Theologia, animos requi-
diligenti harum rerum tractatione præparatos atque
cultos. Quæ cum ita sint, quamcunque quis vitæ
ingredi parat, ita statuere debet, cæterarum Phi-
phiæ partium cognitionem sibi & utilem, & hone-
am, hujus plane necessariam esse. Sed sunt quidam
verso homines ingenio, qui caussas, propter quas &
à pulcherrimo studio abstineant & ab eodem cæteros
cent comminiscuntur. Partim enim communia &
trita esse dicunt, quæ hic docentur, ut ad ea percipien-
doctore nihil opus sit: partim non habere eam vim,
d virtutis studium excitent: cujus rei argumentum
iunt ex eo, quod innumerabiles, & olim fuerunt, &
lie sunt, qui cum hæc omnia se scire profiteantur:
uissime tamen & flagitiosissime vivunt. Quibus u-
que breviter respondere institui: & efficere, si pos-
i, ut ii, qui ista temere jactant, cognoscant errorem
m, cumque se nihil dicere videant, sententiam mu-
t: sin minùs (nihil est enim difficilius, quam vincere
tinaces) certe quidem, ut ne alii stultitiæ & malevo-
tiæ plena eorum oratione moveantur. Primum igi-
agamus cum istis, qui, ut ad cibos nimium dulces, ita
disputationes nimium apertas & faciles nauseare se
unt. Ex quibus libenter quæsierim; qui tandem fiat,
quibus rebus omnes ad alia studia invitari atque allici
ent, iisdem se ipsi ab hoc studio averti absterrerique
ant, Certe enim, cum antea, quæ docentur, utilia &
eclara sunt, si eodem accedit, ut clara, perspicua, a-
rta cognitu facilia sint, eò majores concursus ad eos,
i illa docent, fieri constat. Quid igitur cum illis agas,
i, quæ res ad concilianda cæterorum studia pluri-
im valere consuevit, ea se ipsi tardari ac retrahi ajunt?
o vero, etiamsi præcepta virtutis quamlibet multis
structa difficultatibus forent, laborandum tamen, &
dandum, & nunquam nisi eis cognitis ac comprehen-
sis

fis conqviescendum putarem : nedum ea, quia, ut isti
sunt, à qvolibet non tardissimo atqve inertissimo pe
possunt, omittenda aut minoris facienda censeam.
de rebus ad vitam nihil pertinentibus inter homines
ditissimos summa contentione disputabitur : in eis
quia involutæ & propè inenodabiles sunt, opera pr
rè collocári videbitur : hæc, qvæ vitam omnem c
nent, ut nimis obvia, & in medio posita, negligen
Qvamqvam qvid diutius ita disputamus, qvasi eis
cedamus, qvod volunt, nihil hic doceri, quod nor
etiam vulgo notum sit, aut qvivis sine doctoris o
facilè conseqvi possit ? Ergo ille omnium, qui tu
rant, mortalium, ut creditum est, sapientissimus S
tes, qui nulla unquam alia de re, quàm de virtutib
vitiis disputavit, vulgaribus & satis per se notis in
spatium ætatis omne consumpsit ? Quid Plato ?
Xenophon ? Quid Aristoteles ? Quid cæteri suæ qvi
ætatis principes viri ? Quid erat causæ, cur tàm mul
hoc genere scripta posteritati relinqverent, si nih
gregium, nihil exqvisitum, nihil excellens, sed ea
tùm, qvæ qvilibet è populo satis per se intelligeret, l
ris mandaturi erant ? Videlicet, quia justitiam, fi
temperantiam, liberalitatem omnes assiduè in ore ha
neque quisquam est, ne ex ima quidem fæce vulgi,
se de ejusmodi rebus optimè judicare posse confidat
circò nullam magnam eruditionem in eis cognosce
sitam esse arbitrantur. Quod tamen longe secus est
terestqve nimium quantum inter eos, qui tantum te
nomina, & eos, qui ex eruditorum hominum scrip
sermonibus de rebus ipsis vere judicare didicerunt.
na est exemplorum vita communis, ex quibus facil
telligi licet, quàm sæpe vulgus hominum in judica
virtutibus vitiisqve fallatur. Qvod ni ita est,
causam : cur qui mimis, lenonibus, parasitis, adul
ribus plurima largiuntur, & suo & multorum juc

: cur multi restricti, tenaces, sordidi,qvi fa-
tur sibi dentem unum ex ore excuti, qvàm
num ex arca moveri: parsimoniæ ac frugali-
ferant: cur tàm multi ad audendum proje-
arii commendentur pro fortibus, tàm multi
gnavi pro cautis & consideratis prædicentur:
sconsultorum vigiliæ in qvo consumuntur:
int eorum labores, qva in re eorum acutissi-
tur ingenia, nisi ut videre ac dijudicare pos-
qnaque justum injustumvè sit? Non igitur,
acilis, despicienda est ars ea, qvæ virtutum
m naturamqve pertractat,cùm in una virtute
la videamus tàm diu, tanta diligentia, ab ho-
nmo ingenio præditis laborari. Informavit
ura & impressit in animis nostris adumbratas
rtutum & vitiorum omnium notiones: sed
vim non habent,ut quisquam eis fretus confi-
t: se sine disciplina verè de rebus expetendis
judicaturum. Quod si nos nihil aliud nisi hæc
tamque salutaria,quamlibet nudo & inornato
nere traderemus, calumniari tamen nemo nos
alienæ nimis iniqvus æstimator industriæ,ut in
um pervulgatis & facilibus occupatos. Nunc
salubres animorum epulas condimentum ser-
ntum in nobis est, adhibeamus, & res suaptè
cherrimas, tum præstantissimorum omnis ævi
a testimoniis fulcire ac corroborare, tùm insa-
lam veterum exemplorum copia exornare atq;
oleamus,tamen-ne inveniantur,qvi elevare la-
ros audeant: qvæq; præstantur à nobis iis su-
vigiliis, qvarum ipsi nobis conscii sumus, ea
unum è multis ludibundú perficere posse con-
Qvi si periculum facerent ipsi,quàm non qua-
itium sit munus hoc, ita ut nos facimus, susti-
eqvi, fortassis,experientia edocti, minus de se
elatè

elate & magnifice sentirent minùs de aliis maledic
tumeliosèque loquerentur. Sed omittimus istos.
enim quo modo factum est, ut de re dicere ingres
me plura, quam volueram, dixerim: quod ipsum
rem, quorundam me hominum, quos nominare n
cesse habeo, iniquitas coëgit. Difficilior cum eis l
est, qui negant, sermonibus nostris quemquam ad
tem incitari: idque ex eo colligunt, quod sæpissim
tingit, ut, qui optime loquuntur pessime vivant.
verò, si diceremus, eam in disputationibus Ph
phicis inesse vim, ut exaudientium animis vitia
tus evellere, virtutesque eisdem ingenerare p
meritò ut vani atque inepte gloriosi reprehender
Multas magnasque mercedes, ut ait Theognis, f
Philosophi, si, quemadmodum Circe herbis & ca
suis homines statim convertebat in feras, ita i
sermonibus ex feris homines facerent, id est, homi
rarum simillimos ad virtutem à vitio, ad rationen
rore, ad humanitatem ab immanitate revocarent
tamen aliquid se aliquando ejusmodi effecisse, Ph
phia gloriari licet. Producet enim Polemonem al
mi vita moribusque perditissimis, ad bonam frug
severitatem antea Xenocratis disputatione revoc
Sed ut non peræquè in omnibus campis agricultur
non in omnibus animis Philosophia idem efficit.
quidem certe negari non potest aut nullam omnin
artem, quæ mediatur animis, quæ quanta sit in viti
formitas, quanta in virtute dignitas, doceat, quæ a
avertat, ad hanc incitet: aut eum honorem Philos
potissimum esse tribuendum. Quod autem obji
plerosque Philosophorum factis dogmata sua eve
neque ignem aquæ magis contrarium esse, quam e
mores orationi: ita enim loqui, ut vitio, ita vive
virtuti bellum indixisse videantur. Utinam tale ess
id nobis inficiari liceret. Est enim acerbissimum n

isse, quod sit turpissimum confiteri. Sed quoniam
æ omnibus nota sunt, fidem abrogare velle demen-
: non negabimus verum esse, quod objicitur: tan-
precabimur, ne propter hominum vitia res ipsa in
m vocetur, neve, quorum facta meritò aversamur,
dem sermonem immeritò repudiemus. Ut enim
ndam ex Epicureis dogma reprehenditur: vita
ur: sic horum vitam reprehendere, doctrinam
tari debemus. Polycletum insignem statuarum
m, tradunt librum de artificio suo edidisse; quem
a, id est, Regulam inscripsit: quo libro omnia, quæ
ua hominis fingenda observari conveniret, quæ
rum partium, minimarum, maximarum figura
ui situs, quæ inter se proportio, subtilissimè & acu-
nè persecutus est. Eodem autem tempore statuam
tam publicè proposuit, in qua ea omnia diligen-
observata erant: ne quid præcipere aliis videre-
uod non ipse præstaret; quàm statuam ipsam quo-
anona nominavit. Vellem eandem rationem Phi-
i teneremus: neque tandem traderemus aliis præ-
ad quæ vitam suam dirigerent, verum etiam vi-
ostram ad ea conformatam ostenderemus. Magna
la dubitatione præceptis nostris ex eo accederet
itas. Sed, quando id optandum potius, quam spe-
n videtur, quod in frugibus, in fœtibus arborum,
boribus animantium, quibus vescimur; facimus,
ctis & amputatis iis, quæ inutilia sunt, iis, quæ
se possunt, utamur; idem in hoc genere Philoso-
m faciendum est, ut rejecta eorum turpi flagitio-
vita gravem severamque doctrinam non auribus
m, sed multò magis animis combibamus. Non e-
i qui ex Medicis cibo se & potu aliquando ingurgi-
o, illis continentiam præcipientibus, qui sapiunt,
parent: sed illi quidem, quid agant, non laborant,
utem ipsius placitis & decretis obtemperant. Nam
cum

cùm alicujus mores & præcepta congruunt ac conci-
nant: tunc aut utraque laudanda sunt, aut utraque vi-
tuperanda: cùm discrepant & dissident: causa nulla d-
potest quin alterum retinendum sit, alterum rejiciendu-
horum à dictis facta ita distare constat, ut non cœlu-
terra longius distet: sunt autem facta turpissima: igi-
sermones quibus ea ipsa facta damnantur, ac repreh-
duntur, dignissimi qui audiantur, Atq; ut medici, quo m-
jorem auctoritatem arti suæ concilient, solent interd-
enumerare quosdam è præcipuis auctoribus discipli-
suæ, qui, quod ita se compararunt, ut præcepta sua n-
ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putarent, diu-
simè saluberrimeque vixerunt: ita nos nihil, si volum-
impedit, quamlibet multos Philosophos nominare, q-
quod decretis suis paruerint, quasque leges aliis pro-
nebant, ipsi servaverint, merito sunt apud omnes pop-
nunquam intermorituram gloriam consecuti. Illi fort-
sis nominabunt Hippocratem, Asclepiadem, Galenu-
quorum primus usque ad annum centesimum quart-
ætate profectus est, alter eò processit artis suæ fiducia
ausus sit cum fortuna sponsionem facere, ne medicus
beretur, si ullo unquam morbo tentatus esset: & vi-
cùm ad extremam senectutem sine ullo morbo perve-
set, scalarum lapsu exanimatus est: tertius cum imbecil-
ri valetudine usus esset adolescens, ita eam arte corre-
ut ad septuagesimum annum pervenerit. Nos è Philo-
phiæ castris, ad repellendos ipsius vituperatores prim-
quidem in aciem educemus illud honestatis, illud mo-
stiæ, frugalitatis, innocentiæ, fortitudinis, omnis deni-
virtutis specimen & exemplar Socratem: qui ita locu-
est, ut ex ejus sermonibus omnes, quæ postea consec-
sunt Philosophorum disciplinæ fluxerint: ita vixit
hodie quoque nomen illius non hominis, sed integrit-
& innocentiæ nomen putetur. Cui succedit par istud
bile in eodem institutum ludo Xenophon & Plato: q-

que summam in dissimili genere eloquentiæ lau-
i vitæ gravitate cumulavit. Proxime hos Xeno-
le hujus eloquentia dicit Polemon: de continen-
ne: de frugalitate & contemptione pecuniæ Ale-
de fide & justitia universus populus Atheniensis,
, dicto publice testimonio, ad aras jurandi causa
:em, una voce revocavit, ac jurare vetuit: pa-
decorum ratus, tam spectatæ fidei viro, nisi ju-
n credidisse. Inde æternum Alexandri crimen
nes, unoque verbo tota vetus Academia, & Ly-
& illa non tam Miconis & Polygnoti picturis,
:nonis & Chrysippi disputationibus nobilitata
s, quibus ex omnibus quasi virtutis & doctrinæ
innumerabiles viri incertum doctiores, an me-
rodierunt. Agmen claudant Epictetus, Plutar-
usonius, cæterique illi ætati suppares, quos ita
hatos accepimus, ut iis quibus cum vivebant, ad
:cta & laudabilia non voce magis, quam exemplo
t. His copiis facile speramus fore, ut eorum, qui
hiam maledictis incessere audent, retundatur au-
ui si ita victi erunt, ut deinceps in nostrum se nu-
aggregari velint, & in ejus ipsius, quam oppugna-
stris stipendia facere incipiant, victoriam adepti
onge ei dissimilem, quam veteres Cadmeam no-
it. Illa enim & victori luctuosa erat, & victo: hæc
ribus erit lætitiæ, & victis saluti. Sin, cùm se fra-
perculsos videant, permanebunt tamen in eadem
e atque obstinatione animi, & , ut ignavi canes,
phiam, ad quam propius accedere non audent, e-
latrabunt; vos tamen, optimi adolescentes, quo-
sa hic à me institutus est sermo, quibus mei labo-
iunt, quorum ad utilitatem omnes mei cona-
ies vigiliæ, omnia studia referuntur, urgete con-
propositum: neque patimini vos cujusquam ser-
s à suscepto studio abduci. In ea ætatis parte
con-

constituti estis, in qua & ingenium ad omnia percipienda docilius, & corpus ad tolerandos studiorum labores firmius esse consuevit. Videte, ut ea iis in studiis collocetis, quæ vobis olim maximo & usui & ornamento futura esse cognoscetis. Atque ut obtrectatoribus nostris eripiatis omnem ansam maledicentiæ, connitimini quantum potestis, ut virtutis & officii præcepta, quæ ex me quotidie auditis, non tantum excipiatis animo, verum etiam vita & moribus exprimatis. DIXI.

De justitiæ laudibus

ORATIO IX.

HABITA ROMÆ POSTRIDIE Non. Mart. Anno CIƆ IƆ LXV.

QUOD principio me, cum hos libros explicare ingrederer, dicere meministis, accuratam eorum tractationem & intelligentiam cum ad omnes vitæ partes utilissimam, tum iis, qui in jure civili excellere, locumque aliquem, non inter circumforaneos illos clamatores, sed inter veros, & graves & veterum illorum simillimos Jurisconsultos obtinere meditarentur, necessariam esse: id & aliqua jam ex parte, quàm verum sit, judicare potuistis, & ex iis præcipuè, de quibus in hoc libro disputabimus, intelligeti[s]. Ingrediendum enim nobis est duce & quasi mystagog[o] Aristotele in augustissimum & religiosissimum justiti[æ] templum: lustranda oculis omnia illius adyta: contemplanda imprimis ipsius Deæ forma: & tum quæ quantaque vis illius potestasque sit: tum quibus ipsa se[r]... bus, quibus ritibus coli gaudeat, cognoscendum e[st]. Hæc illa est, auditores, omnium domina & regina vi-

tutu[m]

qva in omne hominum genus leges & jura ma- qvæ benefactis honores & præmia, malefactis as & supplicia proponens, studia bonorum ex- lorum improbitatem coërcet: quâ sublatâ, non lia, non civitas, non hominum inter se societas denique universitas rerum stare ac tueri se pun- nporis posset. Etenim, quoniam hodiernus dies isputationis prælusionem modò quandam habi- : dabitis mihi hanc veniam, ut paulò altius hu- onis principia repetens, percurram ea, quæ pri- oribus, summa sapientia præditi homines de ju- liderunt. Justitiæ originem è cœlo esse dicebant: & vigere, & ex omni æternitate viguisse certo ne atque immutabili quadam lege gubernari or- leoq; æterna atque immortalia esse. In iis autem orbem lunæ subjecta sunt, absolutam quidem il- mni ex parte perfectam justitiam materiæ vitio n posse: esse tamen aliquam cœlestis illius imagi- i expressiorem; alibi minus expressam: futurum oqui, ut permiscerentur ac corruerent omnia. it qvæqve res plura & certiora illius vestigia reti- ta esse eam perfectiorem, stabiliorem, immortali- niorem: ut pauciora minusqve certa, ita minus m, minusque constantem, pluribusque casibus & ritui denique obnoxiam. In elementis hoc pri- tari volebant: eaqve dupliciter considerabant: s unum qvodqve eorum totum qviddam atq; in- est: & qvatenus ad compositionem qvalisqve co- tionem cæterorum corporum particulæ quædam ssidue permiscentur ac temperantur. Tota igi- enta nisi sedes ac regiones sibi à natura datas, at- ributas obtineant, si irruere in alienas & migrare ur: si ignis proximè sibi suppositá animalem spiri- naturam depascat, & absumat: si aqua non con- terminis, quos pepigit Deus, terram operiat &

obruat : quis non intelligit , peritura funditus
& talem qnandam confusionem, qualem Poëtæ ar
bem conditum fuisse fingunt, consecuturam ? Qui
partes eorum copulari ac coalescere ad alia corpor
gignenda & constituenda oportet, nonne justiti
dam temperationis illius moderatrice opus est :
tum cujusque pro rata portione, quantum satis e
misceatur ? In illa etiam quadripartita tempestatu
rietate : qua distinctus est annus, idem observa
se dicebant. Quæ cùm ita eunt, ut quadam ipsi
turæ quasi lege sancitum est : hoc est, cum & tellu
ceptis seminibus hiberno frigore adstringitur, &
modicis imbribus ac tepore laxatur : cum & fruge
ctusque arborum æstivis caloribus probe percoqui
& eodem sub autumnum remittente se paulatim a
gente mitescunt : tum & saluberrimus annus est,
xima rerum ad victum necessariarum ubertate a
insignis. Cum contrà fit, tum & caritas existit an
& variis morborum generibus omne genus anin
tentari solet. Cumque unusquisque nostrûm duab
partibus conjunctus concretusque sit, corpore & a
earum partium ex utraque quæ justitiæ injustitiæq
esset, liquido perspici posse adseverabant. Omni
mala, omnia damna, omnem perniciem & corporil
animis ex injustitia evenire : justitiâ salutem, inco
tatem, bona denique omnia effici ac contineri. Nar
in corporibus quatuor sint, quæ quatuor elementi
portione respondeant, igni flavabilis, aëri sangvis,
pituita , bilis atra terræ : quamdiu hæc cum æqua
te quadam inter se permista sunt valemus ac vige
cùm eorum aliquod aut potentius, aut infirmius : au
aut minus justo est, aut se à communione cæteroru
gregavit : conflictamur variis morbis tandemque i
mus. Qua de re principis Medicorum Hippocrati
bello de natura homine hæc verba sunt : Corpus ho

habet in se sanguinem, & pituitam, & bilem duorum generum, flavam & nigram : ex iis omnibus ipsius corporis natura est : eis fit, ut & doleat, & benevaleat. Bene igitur valet, cum ea moderate inter se affecta sunt & temperatione & potestate, & copia, maximeque permista sunt : dolet autem, cum eorum aliquod aut plus aut minus est, aut in corpore secretum, neque cum cæteris omnibus temperatum. Hæc Hippocratis verba ipsa expressi : ex qvibus intelligimus, in æquabilitate, cujus effectrix justitia est, sitam esse bonam corporis constitutionem. Sed ne ali qvidem corpus utiliter ac salutariter sine aliqua imagine justitiæ potest. Nisi enim vis aliqva sit, qvæ & siccum & humidum alimentum, ubi jam coctum atqve confectum & in succum ac sangvinem conversum est, æquabiliter distribuat ac dispertiat, atque id, quod cuique parti aptum & accommodatum est, & quantum opus est, tribuat, neque alias partes tumidas & redundantes, alias exhaustas & evectas esse patiatur, facilè intelligimus, hæc tam admirabilis fabrica corporis nostri qvantam deformitatem habitura & quam cito ruitura sit. Atque hæc in corporibus. Qvid in animis? quantum bonorum à justitia, qvantum malorum ab injustitia effici creditis? In qvibus cum pars una sit, qva intelligimus, qva ratiocinamur, qva proximè ad divinam naturam accedimus : altera qvæ rationis ipsa quidem per se particeps non est, sed obtemperare tamen rationi potest : cùm quod fieri jus est, id fit, hoc est, cum pars illa superior imperat, & tanqvam habenas tenens, currum regit: paret altera, & qvo illa cumqve ducet seqvitur: tùm omnis honestas, omnis dignitas, omnis officii ac virtutis splendor elucet. At cùm excusso ac depulso rationis jugo, cupiditas quasi seditiosus aliqvis ac turbulentus civis fasces arripit, in arcem invadit, mentem de sua sede contra jus fasqve deturbat : tum, ut navis discordibus acta ventis. Sic hominis vita contrariis & inter se pugnantibus

 fœdissi-

fœdissimarum libidinum flatibus agitata in omnem
rum ac flagitiorum turpitudinem præceps ruit.
igitur & animorum & corporum nostrorum inter
tibus, ut utrisque bene ac beate sit, justitiam qu
intercedere necesse est. Sed idem in societatibus
ctuque hominum multò evidentius, multoque ill
cernitur. Quomodo enim patrifamilias cum uxore
liberis, cum servis quæ primæ conjunctiones sunt
venire poterit: quæ eis omnibus vita erit, nisi &
ste imperet, & hi juste pareant? Si vir in uxorem i
us ac contumeliosus esse velit, neque eam pro comi
dividua vitæ, pro divinorum humanorumque or
socia, sed pro scorto aut pro ancilla habere: si ux
domestica curatione non contenta, implicare se ali
bus & viri partes præripere conetur: neque se ei
geram præbeat: si uterque liberos in servorum,
in pecudum loco ac numero habeat, duriorique eos
jus est imperio premat: si liberi parentum, servi
norum imperium detrectent, eisque obtemperare a
audientes esse abnuant: quis non videt, nullam in
ita instituta concordiam, nullam benevolentiam, r
animorum voluntatumque consociationem, plen
petuò omnia rixarum, discordiarum, querelarum
tentionum fore? Ut in qualibet solitudine, in qua
vastis ac desertis, & ab omni hominum cultu ac co
tio remotis suavior vita, quam in ea domo, unde
tia exulet, esse videatur. Ita omnem fructum, o
dulcedinem, omnem amabilitatem vitæ, vitam de
ipsam tollit è vita, qui justitiam tollit. Egrediamur
detur, domo: & in forum ac publicum prodeamus
est omnium, qui eum, quem injustum esse opinetur
tu, congressione, sermone dignum judicet? quin
quasi maleficum aliquod & noxium animal, refu
aversetur, odio habeat? quin ejus concursum duru
ac tetrum atque ominosum putet? Quamvis

omnia vitia bonis viris odiosa atque invisa sunt: tamen injustitia præcipuè alienat ab iis, in quibus est, aliorum animos: omniumque sibi odia conflat, conciliat, colligit. Cæteris vitiis affectos aliquo modo ferimus: quibusdam ignoscimus: quibusdam non nimis offendimur, quibusdam in hac vita ac morum corruptione etiam oblectamur: prodigos multi amant: avaros tolerant: multos aliena intemperantia non offendit: qui voluptates nimis refugiunt, etiam severitatis ac castimoniæ laudem ferunt: audacium in bello interdum aliquis usus est: timidis & nimis cupidis vitæ ignoscitur: injustus communi omnium mortalium odio flagrat: suis, alienis, civibus, peregrinis, notis, ignotis juxta omnibus invisus, exosus, intolerandus est. Itaque etsi illud omnibus à natura tributum est, ut rarò sua vitia agnoscant, eaque modis omnibus tegere & occultare conentur, aut etiam eis virtutum nomina imponere: ut se prodigi pro liberalibus, avari pro parcis ac frugi, timidi pro cautis ac consideratis, audaces pro fortibus haberi & prædicari velint: facilius tamen reperies, qui se avarum, timidum, audacem, libidinosum, quam qui injustum esse fateatur. Quin etiam cæteris vitiis suis hanc aut defensionem aut excusationem prætendere ac prætexere consveverunt, se in neminem injurios esse. Avarus sum fateor: sed ita, ut mea conservem, suo neminem fraudem. Prodigus: sed cui, ut largiar, eripio? in quem contumeliosus sum? indulgeo voluptati, hilare vivo: quidquid animo meo collubitum est, facio: sed quid tum postea? meæ libidines nemini nocent. Et ita ille apud Terentium homo impurissimus:

> Leno, inquit, sum, fateor: pernicies communis adolescentium:
>
> Perjurus, pestis, tamen tibi à me nulla est orta injuria.

Videte, quam odiosa, quamque abhorrens à natura sit injustitia: quam turpe, atque invidiosum injuriam facere:

 cum

cùm qui negare non possunt aliis se vitiis implicato
que illaqueatos teneri, dum hoc careant, ferri se non
tantùm, sed propemodum etiam debere arbitrentur
vitates verò & regna & imperia, quæ res alia nisi ju
aut initio fundare ac constituere, aut postea tam n
secula conservare ac propogare potuisset? Nam &
venerunt homines, & vitam una colere decreverunt
se æquo jure usuros, & quod suo sibi labore peperi
eo sine metu fruituros esse, neque mœnibus magis,
legibus à vi atque ab injuria tutos fore confiderent
quamdiu id observatur, tamdiu amice inter se ac co
diter vivunt: simul atque ab æquitate disceditur, pa
factiones, secessiones, seditiones, & bella civilia exsi
Præclarè, ut omnia Euripides;

Custodia legum civitates continet.

Idemque alio loco ait, justitiæ neglectum plerisque
tatibus exitiosum esse. Justitia civitates à parvis & h
libus profectæ principiis brevi tempore ad magnã p
tiam pervenerunt: injustitia florentissimæ & opulen
mæ breviori tempore funditus conciderunt. Neque
adamantinis illis vinculis, quæ Dionysius senior ci
in ore habebat, vi atque metu, sed justitia & æqu
magna imperia retinentur. Quare sapienter Persæ
regiis liberis, qui natu maximus erat, quiq; in spem
educabatur, cùm alios ad virtutem magistros dabant
unum inprimis, à quo justitiam doceretur. Pædalios
indicam gentem, literis proditum est, in sacris public
hil aliud à Diis, quam justitiam petere solitos esse:
eam si consequerentur, affatim sibi bonorum om
putarent fore. Justitiam enim & perpetuas illius, ut
tæ loquuntur, sive comites, sive sorores, veritate
fidem, pax & amicitia, & bonarum artium cultus
mnium rerum expetendarum abundantia consequ
Eam si colerent omnes, nunquam tubæ, nunquam

rentur : arma aut exederentur rubigine, aut in ligo-
ac vomeres conflarentur : belli, dissensionis, inimici-
am ne nomina quidem hominibus cognita essent.
od scitè sanè, & ex patriæ suæ consuetudine Agesilaus
ressit : ex quo cùm quæsitum esset, utra esset virtus
stantior, justitiane an fortitudo : hæc, inquit, sine il-
intum ad perniciem valet : at, illi si pareant omnes,
is usus nullus futurus est.

Tutus bos etenim rura perambulat :
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides,
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos, & lex maculosum edomuit nefas :
Laudantur simili prole puerperæ :
Culpam pœna premit comes.

:madmodum suavissimè cecinit Horatius : ubicun-
justitia dominatur, illinc fraudes, illinc doli, illinc
uria exulant : non adulteri, non raptores, non fu-
non sicarii, non venefici, non latrones, non testamen-
m subjectores, non obsessores itinerum reperiuntur:
:nique propemodum eveniunt, quæ aureæ ætatis ho-
bus evenisse memorantur. Nam ne tum quidem ali-
ob causam :

Ver erat æternum placidiq; tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores:
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.

n quoniam homines,

Sponte sua sine lege fidem rectumq; colebant.

ue enim debemus illa Poëtarum figmenta, tanquam
ia modò quædam aurium oblectamenta accipere :
:x eis discere, Deum ipsum favere hominibus justis,
um labores fortunare, eorum conatus ac consilia ad
os exitus ducere. Nam neque dictu, neque cogitatu

i[illegible] est, eum, qui summe justus est, aut ipsa potius
t[illegible] non esse amicum, benevolum, propitium iis, q
justitiæ omne suum studium conterunt, eamque
pectore sequuntur. Itaque Hesiodus quoque, non
tum aureus & ad verbum ediscendus Poëta, verum
Philosophus inprimis bonus, multis versibus persec
ac percenset ea bona, quæ à Deo tribuuntur cult
justitiæ, contraque eas, quæ ab injustitiæ civitatib
i[illegible] calamitates. Illorum enim urbes lætas fl
[illegible], nunquam bello, nunquam fame, nunquam
ejusmodi pestibus conflictari: hos & fame, & pe
bello, & aliis innumerabilibus malis injustitiæ su
n[illegible]dere. Recitarem versus ipsos: nisi Græca q
hoc sermone admiscere nollem: Latine autem me i
etiam quandam illorum jucunditatem pari gra
conjunctam assequi posse diffiderem. Quod si hæ
ostent, ut que injusti quidem abundarent omnibus c
in summa opum atque honorum effluentia viverent
tunam sibi arbitrio suo fingerent ac temperarent:
autem odium, contemptus, egestas, exilia, orbi
damna omnia sequerentur: tenere tamen mordic
beremus id, quod à Platone divinitus & religioni
convenienter traditum ac disputatum est, justos, e
omnes fortunæ acerbitates excipiant, semper beat
justos etiam in maximis prosperitatibus secundis
[illegible] rebus infelicissimos esse. Dixi de justitia, non
cumque poteram: neque enim id tempus tulisset:
omnia in unum locum congerenda ac semel effun
erant: sed ex infinita copia eorum, quæ dici po
quantum satis esse hodiernæ disputationi judicavi:
tridie autem, ut spero, plura & meliora dicentur. I
quod interdum disertos homines facere animadver
cum ad clausulam orationis ventum est, illa, de c
egerunt, breviter ac summatim colligunt, quo ea i
conspectu posita altius in audientium animis ac n

d ego quoque facere cupio: sed quia ejus
i singularis cujusdam artificii eam rem in-
, quod mihi deest, ab alio mutuabor, recita-
verba quædam Poli Lucani nobilis Philoso-
ex illis veteribus Pythagoreis, qui tenue-
tem Italiæ, quæ magna Græcia vocabatur,
ois summa eorum omnium, quæ à me hodie
ntinetur. Justitia, inquit, cæterarum o-
utum parens, & altrix vocanda mihi vide-
sine ea fieri posse, ut quisquam aut temperans
, aut prudens. Est enim harmonia quædam
is animi cum apto & composito motu. Illius
ta sit vis, magis è cæterorum habituum in-
ognosci potest. Nam cæterorum utilitates
odò pertinent: hujus ad omnia, quæ compo-
ad multitudinem. Ea igitur in mundo qui-
entia vocatur, & harmonia, & judicium, &
ii, qui ita statuerunt. In civitate autem pax
im constitutio meritò dicitur. In privata do-
idem & uxoris mutua concordia, servorum
ominos bonus animus, & vicissim in dominis
evola servorum procuratio: in corpore au-
o, primum quidem ea quæ omnibus carissima
& bona valetudo & integritas virium: tum
ntia omnisque scientia. Quæ igitur una &
artes ita regit & servat, efficiens omnia inter
ia & amica, quid ni communis omnium pa-
ix omnium suffragiis prædicetur? Hæc ille.
ad hujus virtutis tractationem & cognitio-
h[illegible] pulcherrimas animorum epulas nobis o-
Aristotele paratas, vos auditores, voco. Co-
dagatis. Virtus, qua de agitur, præstantissi-
a de ea scripsit, Philosophus præstantissimus.
me quoque tertium argumentum sumi posset
vestros excitandos. Sed, quò minus doctrina

 & in-

& ingenio valeo, eò plus laboris ac diligentiæ affe
Nullus autem est, quin adhibito labore efficere aliqu
navare possit. Multum à me operæ jam pridem in h
bro positum est: multæ noctes vigilatæ, ut ad illius i
telligentiam pervenirem: præcipue olim, cùm in jur
vilis studia incumberem: ad quæ hunc librum mi
utilem esse intelligebam. Non puto me usque adhuc v
fefellisse vestram de me opinionem, neque sæpe id,
pollicitus sim, non præstitisse. Mihi credite, si quan
ego ad docendum, tantum vos ad discendum dilige
afferetis, efficiam, ut multos magnosque fructus ex h
libri cognitione capiatis. DIXI.

De sui cognitione, deque omnibus humani animi facultatibus.

ORATIO X.

HABITA ROMÆ IV. ID. NOVE[illegible] Anno cIↃ IↃ LXV.

CROESUM olim Lydorum Regem opule[illegible] simum, petendi oraculi causa, Delphos misisse cepimus, qui sciscitarentur ex Deo, non quiddam & nugatorium, ut antea, cum cla[illegible] eodem aheno testudinem simul & agnum coquens, periri voluerat, nunquid eorum, quæ agerent homi Deum lateret: neque quid se facere oporteret, ut e procrearet libros: neque ecquid adversus Persas be[illegible] suscipere debere, neque denique quidquam simile eor quæ prius quæsierat: sed rem omnium multo maxim multoque dignissimam, in qua cognoscenda plurimu[illegible] omnibus operæ ac studii collocetur: quomodo feli[illegible] tem consequi, & quid agens, id quod supererat ætatis [illegible] tissime transigere posset. Sapienter hoc quidē, & non

plerisque in aliis rebus usus est, inconsiderantia &
tate quod de via, quæ ad summum bonum ferret,
ituendum sibi ipse : neq; cujusquam hominis fiden-
onsilio, sed Deum consulendum judicavit. Respon-
tem ei redditum est planè præclarum, & illa, quæ
Apollinis sapientia erat, opinione dignissimum:
maximos auri argentiq; acervos exstrueret, non si
s exercitus aleret, non si terminos imperii sui lon-
q; proferret ; sed si se ipse cognosceret, ita demum
n fore. Jam etsi apud nos, qui vera religione imbu-
us, nihil Apollinis valere debet auctoritas : tamen
odi oracula, quæ præceptum aliquod utile ad insti-
am vitam continent, amare & magnifacere debe-
Constat enim, ea nihil esse aliud, quam insignes quas-
t eximias sapientissimorū hominum sententias; quæ
iam divinitus immissa in eorum animos videbantur,
um referebantur auctorem. Quoties igitur audim*
linem respondisse Crœso, beatum eum fore, si se co-
ceret : quoties præceptum eâdem de re in templo
hico inscriptum fuisse legimus : toties illud cogitare
nus, magnum quoddam bonum esse cognitionem sui
nter omnes homines omnium ætatum sapientes vi-
nvenerit, in eo positum esse fundamentum felicita-
que ulla re unumquemq; nostrum in plura aut gra-
mala, quam sui ipsius ignoratione, prolabi. Quod
ta se habeat, omnibus viribus elaborandū est nobis,
gnitionem nostri, quando tantum in ea momenti ac
eris ad beatam vitam situm est, consequamur. Sed in
e illud primum videndum est, quid sit nosse se : ne eò
quam oportet, accepto errore aliquo implicemur,
enim prorsus non potest, ut rectè id faciamus, quod
nur, nisi prius, quid jubeatur, intelligamus. Hoc autē
lius melius nos, quàm Plato docuerit: apud quem So-
s in Alcibiade primo multa disputat, quibus hominē
um esse, non corpus ostendit. Semper enim id, quod
aliqua

aliqua re utitur, ab eo, quo utitur, aliud esse. Ut autem homines & partibus corporis sui, ut manibus pedibusque, & toto corpore, ex quo effici, ut, quantum inter artificem & instrumentum inter est, tantùm inter hominem & corpus intersit: quam sententiam & Aristoteles libro decimo Ethicorum comprobavit, & apud Ciceronem libro sexto de Republ. his verbis Africanus expressit: Mens cujusque is est quisque, non ea figura, quæ digito demonstrari potest. Quod si homo non corpus est, sed animus: qui jubet, ut nosipsos noscamus, illud videlicet jubet, ut noscamus animum nostrum. Atque hoc à Platone acceptum ita extulit idem Cicero lib. I. Tusculanarum disputationum. Et illud quidem vel maximum animo ipso animum videre: & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis: quo monet, ut se quisque noscat. Non enim credo, id præcipit, ut membra nostra, aut staturam figurámve noscamus: neque nos corpora sumus: neque ego, tibi hæc dicens, corpori tuo dico. Cùm igitur, Nosce te, dicit, hoc dicit, Nosce animum tuum: nam corpus quidem quasi vas est aliquod animi aut receptaculum. Duo sunt, quæ hactenus probare studuimus, eximium quoddam bonum esse cognitionem sui & nôsse se nihil esse aliud, quàm nôsse animum suum. Nunc autem quam progrediamur ulterius, illud admonendi estis, unam eandemque rem non uno eodemque modo à diversis artificibus considerari. Angulum rectum, ajebat Aristoteles primo horum librorum, alia ratione considerat Geometres, alia Faber. Sic & hominem aliter Medicus, aliter pictor; & animum hominis aliter Physicus considerat, aliter Politicus. Physici, quæ sit animorum natura quærunt: simplex, an composita atque concreta, corporea, an expers corporis, mortalis & caduca, an immortalis & æterna: sitne totus animus in qualibet parte corporis, an unaquæque illius facultas suam in corpore sedem quasique domicilium habeat à cæteris secretum

tu

tum ac separatum. Nos quæcunque de iis & talibus ab tis, duntaxat religioni nostræ consentanea, traduntur, tanquam vera & indubitata ponentes- animum eâ tantum ratione consideramus, qua vel depravari & corrumpi vitiis, vel virtutibus perfici & ad Dei similitudinem, quantum natura patitur, perduci potest. Quare cum hodie nobis illud propositum sit, ut ex Aristotelis in iis libris, qui ad moralem Philosophiam pertinent, sententia; de animi humani partibus, deque unius cujusque istarum perfectione verba faciamus (hoc enim potissimum modo præparandos esse vos duxi ad cognitionem & intelligentiam eorum, quæ in hujus sexti libri explicatione tradentur) certos quasi cancellos circumdabimus orationi nostræ, eamque suis regionibus ac terminis circumscribemus, ut ab iis, quæ Physicorum sunt abstinentes, ea tantùm, quæ ad munus nostrum proprie pertinent, explicemus. Hoc loco prope supervacaneum esse judico, petere à vobis, ut me attente audiatis. Certe enim ea vobis causa huc veniendi fuit. Et ut ridiculus fuerit balneator, si quos lavandi causa in balnea ingressos videt, ab eis multis precibus petat, ut lavent: ita ego mihi videor ridiculus fore, quod facturi huc convenistis, id si, ut faciatis, vos rogem. Oratorum iste mos est, qui, etiam cùm exploratum habent, se attentissime auditum iri: tamen attentionem petunt: non quod opus esse eo putent, sed quoniam si aliter fecerint, adversus artis suæ præcepta fecisse se putant. Meum est conari, ut auditu digna adferam; vestrum, ne ea prætervolare patiamini, sed singula diligenter expendentes, penitus demittatis in animos vestros. Mihi, ut ne ad id, quod mearum partium est, præstandum imparatus venirem, provisum est, vos quoq; ad me, qua soletis benignitate & attentione audiendum satis vestrapte sponte paratos esse confido. Animi nostri sive partium, sive facultatum bipartita divisio est. Partim enim ipsarum ratione præditæ sunt, partim rationis ex-

pertes

pertes. Ac ratione quidem præditas eas vocamus, ex omni animantium genere in solis hominibus: ratio autem expertes, quæ etiam in bestiis atque ex aliqua te in stirpibus reperiuntur. Rationis expertes (ab enim exordiri & ab infimis quasi per grad⁹ ad summa tendere decrevimus) duplicem ipsæ quoque habent rietatem. Aliæ enim sunt, quæ vitam continent: quæ animal constituunt. Quæ vitam continent, sunt quas illa & in rebus conveniendis acutissima, in eisdem appellandis disertissima Græcorum natio cat τὸ θρεπτικὸν, τὸ αὐξητικὸν, τὸ γεννητικόν. Nos quia tera quidem Romana vocabula, quibus hæc exprimam non habemus, iis autem, quæ postea, cusa sunt, propter quandam, ut verum fatear, stultam & ineptam ligionem non audemus, unum in plura spargere, ac d cere cogimur, dicimusque vim nutriendi, vim auge & vim procreandi. Hæ omnes non in animalibus m sunt, verum etiam in stirpibus. Quæ autem constitu animal, quorum ipse quoque generum sunt. Partim e cognitione quadam & apprehensione, partim appetiti & declinatione cernuntur. Illas γνωστικὰς Græci, ὀρεκτικὰς vocant, γνωστικαὶ in animalibus sunt, duæ se & phantasia utendum enim est hoc, quando Latino remus. Sensibus apprehenduntur singula tantum, etiam universa, nisi quatenus sunt in singulis. No nim lapidem ut lignum proprie ac per se videmus, hunc lapidem & hoc lignum: aut potius neque hunc pidem neq; hoc lignum, sed hujus lapidis aut ligni col Sensus enim non percipit essentiam ut Ciceronem l tum esse ajunt, sive, ut posteriores locuti sunt, substa am; sed ea tantum, quæ ei adjuncta sunt: neque ro aut videmus, aut olfacimus, sed rosæ odorem olfacin colorem videmus. Sensus autem sunt, ut notum est, mero quinque: quorum tactus in omnibus est animali

cæterum alii in aliis desiderantur. Phantasia rerum sensu perceptarum formas quasdam, &, ut Græci loquuntur, typos recondit ac continet, ac præterea judicat de quibusdam, de quibus sensus exteriores judicare non possunt: ut hoc flavum esse dulce: & hunc, qui accedit, esse Socratem. Sensus in eo, ad quod proprie percipiendum aptus est, nunquam fallitur, dum & intervallum moderatum sit, & instrumentum, & id, quod interjicitur, probe affectum. At phantasia sæpe fallitur: ut cum in picturis eminere videntur, quæ plana sunt: ut cum remus in aqua inflexus videtur: ut cum cani AEsopeo imago carnis in aqua caro videbatur. Hanc inesse in bestiis vel ex eo cognoscimus, quod earum pleræque & meminerunt & somniant: ut equi, ut canes: quorum neutrum sine ea, de qua loquimur, facultate facere possent. Ex iis nascuntur illæ, quas in persequendo fugiendoq; cerni, & Græcis ὀρεκτικὰς vocari diximus, Nam cùm omnem sensum voluptas aut molestia comitetur: quarum altera naturæ consentanea & amica est, altera adversa & inimica: fit, ut nullum animal sit, in quo non insit naturalis appetitio eorum, quæ jucunda, & fuga eorum quæ molesta esse videantur. ὀρεκτικὰς δυνάμεις Aristotelis Interpretes Hammonius, Eustratius, & alii vulgo, duas tantum faciunt, ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν. Sed intelligendum est in omnibus animalibus existere, & ex bono præsenti lætitiam, & ex eo, qvod nondum adepta sunt cupiditatem, & ægritudinem ex præsenti malo, & metum ac declinationem, si mali quid imminere videatur. Hæc Stoici ut me tertio ab hinc anno ex hoc ipso loco dicere memini, propria hominis, non ei cum cæteris animalibus communia esse voluerunt. Neque enim metuere bestias, sed quasi metuere, nec cupere, sed quasi cupere: eodemque modo neque vera ipsas lætitia, neque vera molestia affici, sed utriusque imaginem

modò

modò quandam ac similitudinem habere. Quam
nem ut stultam & deliram exagitant Plutarchus, G
Porphyrius, & alii. Sed Stoici, si dogmatum suor
stantiam ac convenientiam retinere ac conserv
lent, ita dicere necesse habebant. Hæc enim or
definiebant, ut ex opinione nasci dicerent : ex o
boni præsentis, lætitiam, ex opinione mali præsen
lestiam : ex opinione boni imminentis, cupidita
opinione mali imminentis, metum. Cum igitur o
solis sic hominibus sequebatur, ut ea quoque hc
propria essent. Sed verius est hæc omnia convenir
in belluas : neque ex opinione tantùm consistere,
ex sensu aut phantasia boni malivé aut præsentis
minentis, Omnes igitur illæ facultates, de quibu
nus diximus, in mutis quidem animalibus ita sun
nis expertes, nullam ut prorsus cum ratione habe
communionem, aut societatem. In homine eæ, qu
corum lingua ὀρεκτικαὶ nominantur, etsi ratione
tæ non sunt, rationem tamen audire, & ejus obte
re imperio possunt. Quorum utrumque nobi
enucleatius explicandum videtur. In eis igitur
esse rationem, ex eo quivis facilè intelligat, quo
ipsa secum pugnare non potest : ut sæpenumero l
molestiam, cupiditatem, metum rationi adversa
mus. Rursus, esse iis omnibus aliquam cum ratio
munionem, id indicio est, quod suscepti præter ra
animi motus, ratione adhibita, aut deponuntur,
tigantur. Itaque rectè ex Aristotelis sententia
τὸ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἄλογον διττὸν εἶναι, τὸ μὲν γὰ
ἁπλῶς ἄλογον εἶναι καὶ κατ' οὐδένα τρόπον λόγου κοινω
ἄλογον μὲν εἶναι φύσει, μεθέξει δέ τινι λογικόν. Hæc La
expedire, & ut ita dixerim, rotunde explicari n
sunt. Sed nihil difficile amanti,

Libenter hoc & omne militabitur
am in vestræ spem gratiæ. Conabor, si qua ratione
im, hæc ita Latine eloqui, ut intelligantur. Earum
ni nostri facultatum, quæ ratione carere dicuntur,
lex ratio est. Quædam ita sunt rationis expertes, ut
a prorsus eis intercedat cum ratione communio: Ta-
iutem sunt quinque, vis alendi, vis augendi, vis gene-
di, sensus, & phantasia. Nam hæ omnes & commu-
nobis sunt cum mutis animantibus, & ratione nullo
do dirigi possunt. At eæ duæ, quarum in altera vis est
cupiscendi bonum propositum, ejusq; adeptione gau-
di, in altera declinandi malum imminens, & eo cum
urget, dolendi suapte quidem natura rationis exper-
sunt, sed quodam modo tamen rationis participes dici
unt. Quibus eas argumentis rationis expertes esse co-
scimus? Primum quod his omnibus modis afficiuntur
m bestiæ. Nam & concupiscunt, & lætantur, & metu-
, & dolent. Deinde quod sæpenumero cum ratione
nant: ut cum incontinentem alio ratio, alio cupiditas
hit. Qualis est Ovidii Medea, quæ se ait videre quidem
probare meliora: deteriora autem sequi. Nullo autem
do fieri potest, ut eadem animi pars eodem tempore
contrarias partes trahat. Quare cùm aliò ratio, aliò cu-
itas trahit, facile intelligitur, aliam à ratione esse cupi-
atem. Unde igitur colligimus, eas esse tamen in homi-
rationis quodammodo participes? quoniam eas ratio-
audire imperium, eiq; parere interdum videmus. Aga-
mnoni, apud Homerum irascitur Achilles: multa ira-
dicit, quæ neque eum, cui dicuntur, neque eum à quo
untur, decent. Hinc cognoscas licet, iram à ratione
enam esse. Cùm jam eo processisset, ut stricto gladio
petum in Agamemnonem facere pararet, prohibet ra-
: quam enim aliam accipiamus Pallada? Atque ibi
chilles divinam illam & nunquam delendam ex animis
minum sententiam profert:

χρὴ μὲν σφωΐτερόν γε θεὰ ἔπος εἰρύσσασθαι,
καὶ μάλα περ θυμῷ κεχολωμένον· ὣς γὰρ ἄμεινον,

Homini quantumlibet irato rationem tamen audiend
ejusq; obsequendum imperio dicit: id enim satius esse,
test igitur iræ furentis impetus ratione cohiberi: ve
dictum est ab antiquo Poëta, morbis hominum ratio
mederi. Sic qui gaudent dolentve, quibus non opor
aut plus minusve, quàm oportet: eodemq; modo, qu
cupidi sunt, aut timidi, aut contrariis vitiis laborant
tionis imperium accipere & conformare se ad illius
cepta possunt. Atque hoc est, quod Aristoteles primo
rum librorum dicebat, illam animi partem ratione
dem carere; sed tamen quodammodo participem esse
tionis. In ea igitur sunt omnes eæ virtutes, de quib
superioribus libris disputatum est: quæ usitato jam &
cepto vocabulo morales nominantur. Sequitur nu
ut eam animi partem consideremus, quæ suapte na
ratione prædita & hominum propria est: cujus e
ipsius vires ac potestates antiqui duorum generum
dixerunt: Appetitionis duas, voluntatem & προαίρ
quàm vulgò electionem vocant: quarum voluntas
per tendit ad bonum; προαίρεσις variat, & modò bona
lis interdum etiam mala bonis anteponit. Sed hac d
& diximus multa, cum librum tertium explicaremus
in libro septimo, ubi de continentia incontinentia
disputabitur, plura dicenda erunt. Tres cognitio
δόξαν, id est, opinionem: διάνοιαν, quam mentis ag
tionem, Cicerone, nisi fallor, auctore vocare institu
νοῦν quem aut mentem, aut intelligentiam vocemus, li
Mentis cum sensu, ac præcipuè cum sensu oculo
magna quædam similitudo est: unde & sæpe Aristot
oculum mentis vocat: & dictum est id esse mentem in
mo, quod oculum in corpore: & ut suo loco ostendi

mentem interdum confundit. Ut enim sen-
is quoq; extremorum est: sed sensus eorũ, quæ
ira demonstratione, mens eorum, quæ supra
nonstrationem. Mente apprehenditur Deus:
intur mentes illæ & omne contagione mate-
e: apprehenduntur mundi, & eorum, quæ illi-
continentur, primordia, cæteraque ejusmodi,
magnisque obscuritatibus involuta, & in in-
m omnium parentis naturæ recessibus abdita
iis demùm perfecte patent, qui puro & ab o-
ero cupiditatibus animo, cœlestem quandam in
m agunt. Ad illud mentis lumen, cum se appli-
novit διάνοια, in qua inest vis ratiocinandi, &
colligendi, ex eorum complexu ac conjunctio-
& oxoritur illa omnium virtutum suprema,
nificentissimo vocabulo σοφίαν Græci, Latini
, nominarunt. Ea perfecta cadere in hominem
t; recteque judicavit sive Thales Milesius, sive
non enim inter omnes convenit) solum Deum
tem. Sed tamen priscis temporibus, qui de Deo
divinis, qui de mundi origine, qui de abditis re-
disserebant, earumque rerum cognitione cæte-
re videbantur, eos sapientes vocabant. Sapien-
n esse dicebant cognitionem divinarum huma-
: rerum, & causarum, quibus eæ continentur.
thagoras arrogantiam verbi fugiens, non So-
d est, sapientem, sed Philosophũ, id est sapientiæ
esse professus est: ab eoq; deinceps qui se iisdem
e studiis dediderunt, Philosophorum appellatio-
uerunt. At mente in rebus tam sublimib⁹, tamq;
, paucissimi hominibus datum est. Pleraq; pars
no eodemq, tenacissimo corporearum cupidita-
hærentes, & quasi clavis quibusdam, ut Plato
terræ affixi, ad divina & cœlestia ne aspirare

quidem possumus. Quod cùm ita sit, in omnibus t
hominibus lucent quasi scintillæ quædam illius lum
quibus fit, ut principia disciplinarum, & commune
sententias, quas ἀξιώματα aut κοινὰς ἐννοίας vocant
videamus, quasi ea, quæ cernuntur oculis, eisq; fin
sa firmius etiam ac certius quam iis, quorum causam
mus, assentiamur. Ad quas cum se admovit ἡ δ
& ex illis alia quædam necessario collegit, efficitur
μη, id est, scientia, quam esse ajunt cognitionem r
primam, propriam & necessariam causam. Quid
proprie, quidq; διάνοια sit, diximus, simulque pauci
sapientiæ tum scientiæ originem ostendimus. Qu
utraque ad eam vim mentis pertinet, quam Græci di
contemplatione vocabulo νοῦν θεωρητικὸν vocant.
nim & altera, quæ ab eis dicitur ὁ πρακτικὸς νοῦς, a
tiori nomine & aptiori ad omnia complectenda, ὁ ἰ
ἑκάστῳ, quasi tu dicas mentem, quæ non simplicem,
la, veritatem sibi propositam habeat, in eaque acqui
sed referatur præterea alio, ut ad actionem, aut ad
alicujus molitionem & effectionem. Hac aut videmu
ce natura, aut certe facile percipimus communes
dam sententias de rebus bonis & malis expedendis
giendis; cujusmodi sunt, tuendam esse hominum
ipsos societatem: colendam esse justitiam: ab injur
stinendum: vim vi repellere jus fasq; esse: itemque
quæ quasi principia sunt ac semina artium ad vita
cessariarum. Ad hæc principia, cum accessit pri
διάνοια, quæ, ut dixi, alia cum aliis comparans, al
aliis nectens progreditur ac provehitur paulatim l
us; deinde diuturnus usus & experientia cum acc
& diligenti animadversione ac notatione eorum,
eveniunt in vita, exsistit illa magistra vitæ, om..iu
norum consiliorum præceptrix, omnium honest

deinde vero absentem Reipublicæ causa in augu-
n & sanctissimum Cardinalium Collegium adsci-
Hic ego si, quod Poëtæ solent, idem nobis quoque
eret; Nestoreum mihi aliquod, aut Ulixeum elo-
flumen optarem: ut quemadmodum una cum ho-
plificatione, tua semper virtus accrevit, ita mea
in explicatione laudum tuarum, quasi per gradus
eter, & se ipsa grandior, ac sublimior fieret oratio
enim fas videtur de raris inusitatisq; rebus dicen-
tato, & quotidiano genere sermonis uti. Sed in
cientia tenuitatis meæ una me cogitatio suble-
d apud eos me dicere intelligo, qui rerum à te di-
gestarum non testes modo ac spectatores, sed exi-
res, etiam & exornatores fuerunt. Nam quo die
lissimi & illustrissimi Cardinales, non inconsulto
& subito animorum impetu, sed post accuratam in
vi aliquot mensium deliberationem, ad deferendã
mmam in Ecclesiã potestatem consenserunt; eodem
rtissimum judicium de perspecta sibi & explorata
inis generis præstanti & eximia virtute fecerunt.
non est mirandum, si, te tali Pontifice creato, Al-
secundus Ferrariæ Dux, qui studium quoddam in-
le erga hanc sacrosanctam Sedem à majoribus suis
ereditarium accepit, tanto ea ex re gaudio affe-
, quantum neque meo, neque cujusquam oratione
i potest. Nam ad eas lætitiæ causas, quæ com-
ipsi sunt cum cæteris omnibus Christianis Prin-
non parvi quoque ponderis aliæ accedunt. Pri-
uod Ecclesiæ cliens cum sit, omnes opes ac facul-
uas hujus sacrosanctæ Sedis auctoritate nixas &
as esse non ignorat: ut etiam hoc nomine im-
magis omnibus, quæ ad ejus dignitatem perti-
ffici debere videatur. Deinde qui & Patrem ha-
amplitudinis tuæ studiosissimũ, & ipse non pater-
is imperii, quam illius in te observantiæ hæreditã-

te

sione incredibilem quandam ex eo hauserit
m? Postremò, qui sese haud ita pridem cum
o Principe Cosmo Florentinorum & Senensi
entili tuo, ducta in matrimonium illius filia,
evinxerit, cur non immortaliter gaudeat, qui
se uxorem acceperit, ex eadem, qvi univers
a cum summo imperio regeret, exstitisse? Ille
m accepto nuncio sese in viam dedisset, neq
oram interponendam putasset, quin presens til
retur, pedibusque tuis suppliciter advolutus in
state esse se ac semper fore ostenderet, nisi priu
& afflictis, nec opinata patris sui optimi ac pr
ni principis morte, suorum animis aliquid conso
hibendum esse duxisset. Quam qvidem excus
rtim inevitabili necessitate, partim naturali
bnixam, à te, Beatissime Pater, æquo animo ac
confidit: quodque multò antea, si licuisset, :
it, ad pedes tuos prostratus, te Patrem ac Do
noscit tibi se suaque omnia in fidem & clientela
: & ut una cùm sententia, verborum qvoqve
apud majores hac in re usitatam retineamus
AM TIBI OBEDIENTIAM PRAES
ue semper non ad fortunas modò suas, verù n
guinem quoq, & vitam pro hujus sanctissim S

ei illustrando repetitam ex Græca Romanaque hi-ia, exemplorum lucem adhibeb amus. Poëtarum alius nitate ducitur? Nos vero ex optimis utriusque lin- Poëtis pulcherrima quæque libantes, perpetuo di-ationes nostras ejus quasi salis adspersione condim*. ecam linguam amat aliquis? Aristotelem his quotidiè ecè loquentem audiet: qui ea lingua dictus est aureum tionis flumen fundere. Latinam anteponit alius? imus nos quidem operam, ut ex optimis Græcis, non sima Latina faciamus: ne quis à nobis audiendis, quam in latine loquendo non satis diligentibus, ab-reatur. Omninoque quicunque tantam huc animo-alacritatem, tantamque discendi cupiditatem adfe-t quantam ego rerum optimarum varietate, & quan-perspicue docendi studium adferam, saxo, nunquam veniat in mentem, quod docenti mihi assiduam ope-dederint, pœnitere. DIXI.

...o Alfonso II. Duce Ferrariæ, &c. ad Pium IV. Pont. Max.

ORATIO XI.

NON EST HABITA

...I QVIS est, qui scire cupiat, Beatissime Pater, quanto gaudio perfusus sit Alfonsus II. Ferrariæ Dux, postea quam te in summum istum & cœlo proximum dignitatis, atque amplitudinis gradum ...mmuni Patrum omnium voluntate ac judicio subla-... esse cognovit: is, si orationem meam cogitatio-... sua subsequi, quasque ille gaudendi causas habu-...arum unaquæque quantum ponderis ac momenti habeat

gratissimum acceptissimumque esse profiteantur. Sed tamen & longè alia illa est animorum alacritas, cum homines eum, quicunque sibi rector divinitus est, libenter accipiunt: alia cum quem semper ipsi eo munere dignissimum judicarunt, quemque semper toto pectore optaverant, eum divino quoque judicio probatum vident: & quanquam omnium publicè interest, qualis sit Pontifex, non est tamen obscurum, esse quosdã populos, quosdamque Principes, quorum id privatim multis de causis maxime intersit. Ex quibus ut unum esse Alfonsum secundum Ferrariæ Ducem omnes homines intelligant, neque vulgarem illam, aut mediocrem lætitiam fuisse, qua ipse accepto Pontificatus tui nuncio perfusus est. Idque eò dici, non quod ita dici soleat, sed quod verissimum sit: constitui, si per te liceat, Beatissime Pater, primum quidem breviter exponere, cur tibi potissimum boni omnes communibus votis istum honorem mandari & optaverint, & optare debuerint, deinde verò, quas privatim causas Alfonsus habuerit, propter quas eximiam quandam ex eo perceperit voluptatem. Sed quoniam prior orationis meæ pars explicari aliter non potest, quin de tuis laudibus nonnulla dicatur, idque cum aliqua tua molestia fieri necesse est: propterea quod, ut quisque laude dignissimus est, ita minime libenter laudes suas audire consuevit, supplex à te etiam atque etiam peto hanc veniam, Pater optime ac sanctissime, ut quæ de virtutibus tuis toto orbe jam pridem sparsa ac disseminata sunt, ea me strictim ac modice attingere ac delibare patiaris. Vos autem, patres amplissimi oro atque obtestor, ut si me sublimia humiliter, ampla tenuiter, illustria inornate tractantem & ex innumerabilibus, quæ ad dicendum suppetunt, plurima prætermittentem, pauca proponentem verius, quam exponentem audietis: cogitetis cum animis vestris neque posse quempiam in tam ubere materia omnia persequi, neque ea, quæ satis per se splendida & magnifica sunt

orn

at perpetuo ad eos, quos dixi fines, omnia retulisse, neq; unquam ullum temporis punctum, menti aciem ab eis deflexisse videaris. Itaque totum illud adolescentiæ tempus, cui & communi hominum consuetudine, & quadam prope ipsius naturæ tacita lege, major quædam licentia tribui ac permitti solet, à te, non in remissionibus animi, neque in eis voluptatibus, quibus ætas illa plerumque etiam sine reprehensione capitur, positum, sed in assidua præstantium doctrina virorum consuetudine, diligentissimaque cum omnium honestarum artium, tùm earum præcipuè, quæ populorum rectoribus necessariæ sunt, pervestigatione consumptum est. Neque verò te ab eo, quod tibi proposueras, curriculo, aut deterrere postea laboris asperitas, aut avocare voluptatum blandimenta potuerunt. Qui semel ad solidam & immortalem gloriam recto itinere contendere penitus imbibisses, omnia tibi, dum eò, quò institueras, pervenires, contemnenda, & pro nihilo putanda esse duxisti. Nimirum illam tu virtutis pulchritudinem, qvam Plato, si cerneretur, mirabiles sui amores excitaturam esse dicebat, non corporeis, sub quos illa non cadit, sed iis, qui, si nulla cupiditatum nubes opposita est, multò perspicatius & acutius cernunt, animi oculis videras: ejusque desiderio incensus, nisi adepta ea, vitam ipsam tibi acerbam, atqve insuavem fore statuebas. Igitur cum Patavii primum, deinde Bononiæ, defixus in præstantissimarum artium studio, primam ætatis partem exegisses, iisque adolescens egregie navatæ in studiis operæ, insignibus atque ornamentis affectus esses, quæ amplissima in eis civitatibus tribui solent: judicâsti tibi jam esse ex domestico illo, & umbratili vitæ genere, quod ad illud usque tempus flagrantissimam illam cognitionis & doctrinæ sitim explere cupiens, necessario colueras, in solem, quod dicitur, & in pulverem prodeundum: tempus esse, ut præclara illa semina, quæ diligenter subacto ac præparato animo colueras, omni ra-

H 5 tione

& tamen aliis omnibus facilius ignosceret, quam sibi pium ac justum bellum indixisset, cum omnibus vitiis, tùm præcipue pravis, & veræ ac Catholicæ Religioni contrariis opinionibus, multos mortales, aut errore lapsos, aut ab aliis in fraudem inductos revocâsset in viam: obstinatos & pertinaces, ne eorum contagio bonis obesset, repressisset legum habenis, & omnes vires suas ad eos exterminandos contulisset, ejusque rei causâ nullam offensionem, nullam simultatem, nullmm odium, nullam denique capitis dimicationem sibi unquam defugiendam putâsset; nemo, ut opinor, inveniretur, qui non tantum illud virtutis & constantiæ lumen in excelso aliquo & illustri loco collocandum arbitraretur. Ad hæc omnia si judicium & auctoritas acris alicujus, ac severi Pontificis accederet, qui nulla prorsus alia re, quam illa præstanti virtute commotus, eum virum, de quo loquimur, nihil tale ambientem ac ne cogitantem quidem, in sacrosanctum Cardinalium Collegium adscisceret, iisque se in illo dignitatis gradu constitutus, eundem toto decennio præstaret, quem in aliis vitæ partibus præstitisset, quis non ei bonus Pontificatum maximum spe & votis omnibus destinaret? Quis non omnes Christiani nominis & animi provincias gaudio triumphaturas, florentesque beatas futuras, tali sibi dato gubernatore confideret? Si hæc in extremis Galliæ aut Hispaniæ, aut etiam remotioris alicujus provinciæ finibus dicerem, pro certo tamen haberem cognitum iri ab omnibus, te, Pie Quinte, eum esse, quem mea jam dudum notaret ac designaret oratio. Namque tandem vitæ tuæ pars non ejusmodi fuit, ut in ea cum semper reperirent boni quod imitarentur, nihil reperire possent improbi, quod calumniarentur? majori tu & tranquilliori animo paupertatem tulisti quàm cæteri divitias ferunt. Nunquam tu honores secutus es: sed recto semper itinere gradientem, & de sola virtute sollicitum, de aliis rebus non laborantem, ipsi te ultro sunt honores

con-

Nihil te Cardinalatus dignitas immutavit; ua virtus à pluribus cognosceretur, effecit: privatus, comitatem atque affabilitatem, tm, eandem vitæ ac disciplinæ severita. Una erat omnium vox, neminem esse, pertate sententiam diceret, qui minus ad tretur, qui quæ vera rectaque erant coninimosius tueretur. Itaque non in sermofed in vultu ipso ac nutu tuo magna inesse ctoritas. Tanto igitur, & tam repentino ensu Pontifex renunciatus, ut si cui forte n fuerat, hominumne judicio, an divino ni Pontifices crearentur, quod tamen nemiono dubium fuit, ea tota dubitatio proxisublata esse videatur. Non enim fumosæ igines, non invidiosa divitiarum magnituditæ principum commendationes viam tibi tum munierunt: eadem illa virtus, quæ te mabulis susceptum perpetuò comitata erat, ão & votis nostris, & meritis tuis: sed tamen idem celsissimo dignitatis inter homines Deo io, suis ipsamet manibus collocavit. Et hæc ino omnibus Christianis & principib9 & poem lætitiam attulerunt. Quas autem tau- Alfonsus II. cur ex eo prrcipuum quodn caperet, sequitur ut exponam. Non est puin totius Christianæ Reipublicæ intersit, ios pontifices creari; sed tamen id magis do pertinet ad eos populos, qui reguntur ab ce, quam ad illos, qui procul positi, etiamsi in l religionem pertinent, Pontificis imperio æteris tamen à Regibus aliisve principibus ir: itidemque inter principes: magis ad eos, fide ac clientela Ecclesiæ, quàm ad eos quiilis intercedit cum hac sancta & Apostolica

 Sede

Sede conjunctio. Cum igitur antiquissima, & nobilissi
Principum Estensium familia & antiquitus à Pontifi
bus Romanis Ferrariam acceperit, & ab eisdem du
nomine atque auctoritate decorata fuerit, semper
ex eo in hujus sanctæ Sedis patrocinio permanserit; c
stat cujusmodi Pontifices sint, quàm amantes religio
ac justitiæ, eorum magis quam multorum aliorum p
cipum, interesse. Deinde cum ex aliis multis, & p
cipue ex illustrissimo Cardinali Ferrariensi patruo
Alfonsus II. de tua præstanti virtute cognosset: neq;
scius esset, quantopere & is, & frater suus illustrissi
Cardinalis Estensis dignitati tuæ vere atq; ex animo
verent, fieri nullo modo poterat, ut non & idem ever
cuperet, quod & patruum, quem semper meritissimo p
rimi fecit, & fratrem, quem æque amat ac seipsum, ta
studio procurare intelligebat. Postremo, cum ita nat
comparatum sit, ut eos quisque ornatissimos ac flor
tissimos esse cupiat, quorum causa plurimum labora
in plurimaque se ac maxima pericula exposuit, nece
est, insigniter caram esse Alfonso Ferrariæ Duci, hujus s
ctæ Sedis dignitatem, pro qua majores ipsius tot labo
susceperunt, tot discrimina adierunt, toties de vita f
tunisque omnibus dimicàrunt. Nihil augendi aut amp
candi causa loquar, Pater Beatissime, sed id tantum o
ma fide testabor, quod si opus sit, certissimis at locu
tissimis auctoribus probare nullo negotio possum: si
minutatim persequi velim, quæ à principibus Estensi
pro Apostolicæ Sedis auctoritate, ac totius Italiæ sal
fortiter facta sunt, non dies modò me, sed vox ipsa vi
que deficient; Sed, ut omittam ea, quæ nimis antiqua
deri possunt (siquidem mille jam anni, & eo amplius su
cùm hæc nobilissima familia floret, aliosque assidue
aliis Principes perpetua quadam serie propagat) illud c
te prætermitti non potest, quod cùm Friedericus Ahe
bardus à Gregorio Nono damnatus atque hostis ju

ca

dicatus, ob idque implacabili adversus Ecclesiam Romanam odio flagrans, per Italiam immanissimi latronis more baccharetur, vastaret agros, oppida diriperet, depopularetur, incenderet, non sexui, non ordini, non ætati ulli parceret, cæde ac sanguine compleret omnia, administrumque, ac satellitem crudelitatis suæ haberet Eccellinum, quem non tam inter sceleratos tyrannos, quam inter tetras, & immanes belluas, numerare meritò possumus: utriusque copias non tam numeroso, quam valido exercitu fudit, ac fugavit Azo Nonus Marchio Estensis. Quin etiam cum Salinguerra Taurellus, qui Eccellini sororem in matrimonio habebat, eique in omni scelere geminus erat, Ferrariam vi & armis occupatam & oppressam teneret, miserorumq; civium cervicibus prædo crudelissimus incubaret, ejusdem Azonis virtute, & armis, Ferraria ab illius tyrannide vindicata est. Cujus rei causa primum quidem universus populus Ferrariensis, Azonem ipsum dominum ac principem suum consalutavit, deinde vero Pontifices, habita ratione & sumptuum quos ipse in liberanda Ferraria fecerat, & beneficii, quod ab eo Apostolica Sedes acceperat, eandem illam urbem ei plerisque ejus habendam ac regendam concesserunt. Neque unquam, quoties aliqua sese obtulit occasio, recusarunt principes Estenses, dum pro Ecclesia propugnaret, se suaq; omnia prompto animo in discrimen opponere. Quæ omnia aliaq; ejusdem generis plurima non Ferrariensium tantú annalibus, quorum hac in parte fides alicui fortassis suspecta esse possit, sed optimi cujusque illorum temporum aut etiam inferiorum scriptoris monumentis prodita, & testata sunt. His virtutibus domus Estensis ad tantam gloriam jam pridem pervenit, ut summi Pontifices, ut Imperatores, ut Hungariæ, ut Galliæ Reges, aliique potentissimi Principes pulchram sibi ac decoram illius affinitatem judicárint. Hæc causæ sunt, Beatissime pater, cur Alfonsus II. qui neque pietate in Deum, neque

id temporum ... prohibuisset. Sed cum ita
ut felicissimi Pontificatus tui principium in id
incidisset, quo ipse uxorem domum duxerat : ju
& pro tua singulari clementia non iniquo anim
im, si prius cœpta nuptiarum solennia celebrare
uxore unum , aut alterum mensem commorar
ide ad debitum officium tibi præstandum ve
nc autem aliud interea multò gravius objectu
edimentum. Nam cum sceleratissimus ille re
nostræ hostis Turcarũ tyrannus numerosissimo
Hungariæ immineat, generosissimus Princep
nirabili studio ardet incedendi assiduæ per vestigi
um suorum, Maximiliano Imperatori uxoris su
sponte se in belli, ac discriminis societatem ob
ue pollicitus est, simul atque accersitus esset, se a
lâ interjectâ morâ, cum quantis posset copiis esse
um : O vis virtutis, quid non in pectoribus ver
osis efficis ? Non dulcedine patriæ, quam abit
stam & paventem relinquit non nuper ductæ u
itate, quæ sibi eo discedente à visceribus suis di
divelli videtur, non hostis feritate, non periculi m
line retinari fortissimus Princeps potest. Valeant

tu verborum indigere, & mihi eam imprimis cau-
:m adhibendam fuisse, ne sanctissimi ejusdemque mo-
ssimi Principis patrisque nostri aures, quanquam
ssimis, & omnium sermone celebratissimis: inusita-
men, & longe multumque supra exempla vulgaria
is laudibus suis offenderentur: Atque equidem, Bea-
ne Pater, ut mea tibi quantum in me situm est, mi-
: molesta sit oratio, abducam & avocabo eam à per-
tua, & de te reticens rem tantum ipsam excutiendam
derandamque proponam. Si quis igitur reperire-
qui ab ipso ineuntis ætatis principio illud arduum
m labore ad virtutem directum iter ingressus, hoc
re animi, atque hac indole continentiæ esset, ut o-
blandimenta voluptatum respuens, & aspernans,
in vita expetendum, aut magnifaciendum putaret,
uod esse cum laude & cum dignitate conjunctum,
: jam tum à corpore quam maxime abstrahens, ad di-
rum rerum cognitionem cura omni studioque rape-
r: quis non facile auguraretur, ex illa herbescentia
c seq; paulatim exserentis ingenii teneritate, magnas
ando virtutis ac sapientiæ fruges exstituras? Quod
m, cum se paulum jam corroborasset, ut plane liber
mnibus impedimentis iter sibi destinatum expeditius
iceret; secederet, segregaretque se à commertio vul-
& solitariam vitam amplexus, nomen daret in eam
litatem, quæ ex quo primum instituta est, perpetu-
quoddam inexhaustæ fœcunditatis seminarium homi-
& doctrinâ & virtute præstantium fuit, quis non
spe, quam jam antea concepisset, magis ac magis
rmaretur? Jam verò si multos annos in eodem or-
ita vixisset, ut non æqualibus modò suis aut mino-
natu, sed ipsis senioribus exemplum innocentiæ,
tegritatis esset, nullam unquam ullius turpitudi-
ut flagitii, ne tenuissimam quidem suspicionem de-
t, neque in castigandis aliorum delictis remissus esset,
& ta-

plisſimo orbis terrarum loco, ſplendor, ac dignitas maximarum pulcherrimarumque rerum, quarum explicandarum munus mihi mandatum eſt, ingenii mei tenuitate & orationis inopia imminueretur. Dicturus enim, hujus clarisſimi viri Oratoris ad te regii juſſu, quantum gaudium Rex Carolus IX. te Pontifice declarato, perceperit, intelligo mihi faciendum eſſe, ut veteri atque uſitato, eorum qui ante me idem munus obierunt, inſtituto, de ſingulari atque eximia pietate, qua Reges noſtri, multis ab hinc ſeculis præ cæteris omnibus perpetuo floruerunt, breviter diſſeram: & non omnia quidem, quod infinitum eſſet, ſed aliqua tamen eorum, quæ illi tum pro religione, tum pro hujus ſanctæ Sedis defenſione pie fortiterque geſſerunt, commemorem: oſtendam deinde, quanto ſtudio atque ardore animi, Rex noſter jam nunc in hoc ineuntis adoleſcentiæ flore, per illorũ veſtigia gradiatur: quamque ſibi hujus præcipuæ laudis principatum appetat ac concupiſcat: quibus expoſitis, illud quoque facile intelligetur, quantæ ipſi curæ eſſe debeat Eccleſiæ ſtatus, qui cum, ſecundum Deum, ex Pontifice potisſimum pendeat: quantopere, te tali viro his turbulentisſimis temporibus divinitus Pontifice creato, ſibi præter cæteros gaudendum arbitretur. Quæ omnia ſi quis ita ſe tractare poſſe confidat, ut rerum magnitudini orationis pulchritudo reſpondeat: eum oportet aut ita exercitatum eſſe in dicendo ut facultate ſua fretus, nihil ſibi difficile atque arduum putet, aut ita inexercitatum, ut errore ductus, rerum pondera & momenta ſatis acute atque intelligenter perſpicere ac dijudicare non posſit. Neque mihi nunc alia ulla res perculſum ac debilitatum hac cogitatione animum erigit ac confirmat, quam quod apud te dicendum eſt, Beatisſime Pater, qui & ea ſapientia es, ut, quanti quæque res ſit, ex natura ipſius, non ex iis, quæ de ea dicuntur, ponderes; & ea lenitate ac manſuetudine, ut eis, qui potius, quam officium deſerant, ejus onere opprimi malunt, facile ac liben-

ter ignoscas. Mihi verò memoria vetera repetenti & mentis oculos per antiqua Regum nostrorum decora circumferenti, non unde incipere, sed ubi desinere debeam, statuere difficile videtur. Tanta est enim rerum ab eis gestarum magnitudo, tanta copia, ut neque possit quisquam, ne si mentiri quidem velit, majora confingere; neque vera consectans, omnia tam brevi temporis spatio persequi: sed aut ab ipso multa, aut ipsum à tempore deseri necesse sit. Nam quæ tandem gens in toto orbe terrarum nominari potest, quæ semel susceptam JESU CHRISTI Salvatoris nostri religionē majore constantia puram incorruptamque servaverit? Quæ plures atrocioresve istius hostes aut exstinxerit, aut bellica virtute domitos errorem suum deponere, seque ad Ecclesiæ societatem recipere coëgerit? quæ Apostolicæ Sedi laboranti tam sæpe subvenerit, eamque Tyrannorum iniquitate & injuria oppressam non in pristinam modò dignitatem restituerit, sed tam multis ornamentis affecerit, tam firmis præsidiis muniverit? Omnia, quæ ab aliis regibus, aut gentibus in hoc genere gesta sunt, si unum in locum collata cum iis, quæ nostri gesserunt, comparentur, & numero eorum & magnitudine obruentur. Mille jam anni sunt, & aliquanto amplius cùm Hlodoveus, qui postea Hludovicus vocatus est, primus Regum nostrorum, salutari aquâ ablutus, nomen in Christi militiam dedit. Neque diu cunctatus, suscepto bello in Visigothos, pertinacissimos hæreseos Arianæ defensores, eos commisso in Pictonibus prælio vicit, regemque eorum Alaricum manu sua interfecit. Neque multo post haud procul Burdigala reliquias eorum confecit in campo, qui ex eo etiam hodie Campus Arianus vocatur. Itaque ob id factum Anastasius Imperator, honoris causâ, tunicam ei purpuream, sive, ut tum loquebantur, blatteam misit, simulque coronam auream magni ponderis, admirabili opere perfectam, multis ingentis pretii gem-

mis, unionibusque collucentem: atque cum perlegatos non consulem modò ac patricium, sed defensorem Christiani nominis, sed liberatorem imperii, sed generis humani patrem vocavit: felicem prædicans, cujus potissimum manu divina providentia illos urbis Romanæ eversores, provinciarum vastatores, Dei hominumque hostes cadere voluisset. Ille, ut principem verè magnanimum decuit, munera quidem Imperatoris non repudiavit: sed illam, quàm dixi coronam augustius quiddam & magnificentius esse duxit, quam ut cuiquam mortalium conveniret: dignam rem sacrario, dignam, quæ non humano usui, sed divino cultui addiceretur: itaque eam summa cum veneratione, in templum Lateranense missam, D. Petro Apostolorum principi consecravit. Nimirum ut belli principia ex solo divini cultus studio exstiterant, ita victoriæ insignia non alibi, quam in celeberrimo aliquo templo, collocari par fuit: ut omnibus seculis in illo nobili munere, non tam illa charissimarum gemmarum multitudo, quàm Hlodovei regis pietas religioque fulgeret. Neque se tantò patre parum dignum præstitit Childebertus; qui Almaricum Alarici filium, cui etiam sanciendi fœderis causa sororem Hlodildem in matrimonium dederat, cum in paterna impietate perstare, ideoque in uxorem, quam abducere à Catholica religione non poterat, injurium ac contumeliosum esse cognosset: bello eum persequi non prius destitit; quam & Tyrannum ipsum obtruncavit, & populos, qui ei paruerant, ab Arianæ opinionis pravitate revocavit: O sancta bella, quæ non ad unius hominis ambitionem, aut avaritiam explendam, sed ad veram & Catholicam religionem latius spargendam, suscipiebantur! O felices victorias, quæ & victoribus immortalem gloriam, & victis æternam salutem afferebant! Sed ita magna & memorabilia sunt, quæ mihi se ad dicendum offerunt, ut, cum singula intueor, nihil eorum sine flagitio prætermitti posse existimem: itamulta

dicatus, ob idque implacabili adversus Ecclesiam Romanam odio flagrans, per Italiam immanissimi latronis more baccharetur, vastaret agros, oppida diriperet, depopularetur, incenderet, non sexui, non ordini, non ætati ulli parceret, cæde ac sanguine compleret omnia, administrumque, ac satellitem crudelitatis suæ haberet Eccellinum, quem non tam inter sceleratos tyrannos, quam inter tetras, & immanes belluas, numerare meritò possumus: utriusque copias non tam numeroso, quam valido exercitu fudit, ac fugavit Azo Nonus Marchio Estensis. Quin etiam cum Salinguerra Taurellus, qui Eccellini sororem in matrimonio habebat, eique in omni scelere geminus erat, Ferrariam vi & armis occupatam & oppressam teneret, miserorumq; civium cervicibus prædo crudelissimus incubaret, ejusdem Azonis virtute, & armis, Ferraria ab illius tyrannide vindicata est. Cujus rei causa primum quidem universus populus Ferrariensis, Azonem ipsum dominum ac principem suum consalutavit, deinde vero Pontifices, habita ratione & sumptuum quos ipse in liberanda Ferraria fecerat, & beneficii, quod ab eo Apostolica Sedes acceperat, eandem illam urbem ei plerisque ejus habendam ac regendam concesserunt. Neque unquam, quoties aliqua sese obtulit occasio, recusarunt principes Estenses, dum pro Ecclesia propugnaret, se suaq; omnia prompto animo in discrimen opponere. Quæ omnia aliaq; ejusdem generis plurima non Ferrariensium tantū annalibus, quorum hac in parte fides alicui fortassis suspecta esse possit, sed optimi cujusque illorum temporum aut etiam inferiorum scriptoris monumentis prodita, & testata sunt. His virtutibus domus Estensis ad tantam gloriam jam pridem pervenit, ut summi Pontifices, ut Imperatores, ut Hungariæ, ut Galliæ Reges, aliique potentissimi Principes pulchram sibi ac decoram illius affinitatem judicârint. Hæc causæ sunt, Beatissime pater, cur Alfonsus II. qui neque pietate in Deum, neque

 obser-

pit eundi in Galliam ad Pipinum: illum unum & ea pietate esse, ut auxilium sibi libentissime laturus esset, iis viribus, uti facile posset. Neque eum sua frustrata est opinio. Nam Pipinus & illum excepit iis omnibus honoribus qui maximi poterant excogitari, usque eò, ut ei obviam profectus, tria millia passuum pedibus confecerit, manu sua frenum equi, quo ille vehebatur, tenens: & cum Alpes incredibili celeritate superâsset, transportato in Italiam exercitu, tantum terrorem intulit Aistulpho, ut, collatis signis depugnare non ausus, Ticini se mœnibus tueretur. Ubi tam diu obsessus est, dum se omnia, quæ abstulerat, restituturum, neque unquam Pontifici molestiam exhibiturum, interposito etiam jurejurando, fidem daret. Qua Postea neglecta, cùm longè lateque omnia populatus, postremo hanc ipsam urbem obsidione cinxisset; Pipinus, qui tanquam re confecta, in Galliam redierat, in Italiam denuò reversus, virtute & armis perfecit, ut Aistulphus supplex easdem conditiones denuò acciperet; neque prius pedem ex Italia movit, quàm præfectura Ravennatium, finibus longè maximis, utpote quibus & Flaminia & AEmilia tota contineretur, Pontifici restituta est. Exstat adhuc tabula marmorea in ea turri, cui Borgiæ nomen est in qua hæc omnia olim honoris ergò incisa & perscripta fuisse constat. Ita enim in ea adhuc legitur, PIPINUS PIUS PRIMUS AMPLIFICANDAE ECCLESIAE VIAM APERUIT ET EXARCHATUM RAVENNAE CUM AMPLISSIMIS. Pars tabulæ, in qua reliqua scripta erant, aut casu aliquo, aut temporum, aut hominum injuria confracta est. At ænea quidem & marmorea monumenta conficere ac consumere longinquitas temporis potuit. Pipini certè gloriam nulla unquam delebit vetustas, nulla inobscurabit oblivio. Sentio tantas res multò brevius multoque exilius à me tractari, quam dignitati atque amplitudini

me Pater, non modò acciperetur, verum etiam commendaretur. Sed quod ipse si licuisset præsens facturus erat, idem nunc per hunc illustrissimum Principem ac Marchionem Franciscum Estensem patruum suum facit, quo deligere neminem poterat, in quo plus inesset vel fidei vel auctoritatis. Per eum igitur, Beatissime Pater, Alfonsus II. Ferrariæ Dux eam quam debet TIBI, ET SANCTAE SEDI APOSTOLICAE OBEDIENTIAM PRAESTAT, SE SUAQUE OMNIA TIBI TRADIT AC CONSECRAT, SEMPERQUE SE IN TUA ATQUE HUIUS SANCTAE SEDIS potestate fore sanctissimè pollicetur. Tu eum vicissim, Beatissime Pater, ut ipse te sine ulla dubitatione facturum esse confidit, paternâ benevolentiâ complectere: & quemadmodum ipse semper omnes vires suas ad defendendam tuam, & Apostolicæ Sedis dignitatem studiosissime conferet: ita tu eum totamque unâ familiam Estensem, eximium nobilitatis Italicæ florem, non tuendam modò tibi ac conservandam, sed amplificandam etiam indies ac cohonestandam judicato. DIXI.

Pro Carolo IX. Rege Christianissimo ad Pium V. Pont. Max.

ORATIO XIII.

HABITA ROMÆ ANNO cIↃ IↃ LXVI.

SI EORUM, quæ oratione tractantur, magnitudo & præstantia non aliunde, quam ex ejus, qui de eis disserit, ingenio & dicendi copia penderetur: magnopere mihi verendum esset, Beatissime Pater, ne hodierno die, in hoc augustissimo & ad dicendum amplissi-

dis Apostolicæ causa fecerunt, exponere: Commemorarem, quam multi ex eis ad eam defendendam in Italiam cum exercitu venerint: quàm multi Pontifices laborantibus rebus suis in Galliam confugerint: quam multa Concilia, cùm alibi nusquam possent, in Gallia tuto ac liberè celebraverint, multorum dierum, multorumq; voluminum, non unius horæ & unius orationis negotium esset. Ob quæ omnia semper summi Pontifices & quoscunque potuerunt honores habuerunt regibus nostris, & ex omni antiquitate in scriptis suis omnibus exquisitissimis laudibus extulerunt. Exstat Epistola D. Gregorii ad CHILDEBERTUM regem, cujus hoc principium est: QVANTO CAETEROS HOMINES REGIA DIGNITAS ANTECELLIT: TANTO CAETERARUM GENTIUM REGNA REGNI VESTRI CULMEN EXCELLIT. Innocentius III. REGES GALLORUM, PRAE CAETERIS POTIUS ORBIS REGIBUS, ait, SEMPER APOSTOLICAE SEDI, ut ipsius verba ponam, OBSEQVIOSOS, ET DEVOTOS EXTITISSE. Honorius III. eosdem OPPOSUISSE SE TANQVAM MURUM INEXPUGNABILEM PRO POPULO CHRISTIANO. Gregorius IX. REGNUM GALLIAE, ait, ESSE QVASI PHARETRAM, QVAM CHRISTUS SIBI CIRCA FEMUR ACCINXIT, EX QVA SAGITTAS ELECTAS EXTRAHENS, IPSAS UT SIBI GENTES, ET REGNA SUBJICIAT IN ARCU, ita enim loquitur, BRACHII POTENTIS EMITTIT. REGEM GALLIAE Gregorius I. REGEM CATHOLICUM, ET PRAECELLENTISSIMUM FILIUM SUUM; Gregorius IX. CHRISTIANISSIMUM INTER OMNES CHRISTIANOS; Innocentius IV. CATHOLICUM PRINCIPEM ET CHRISTIANISSIMUM REGEM, Urbanus IV. PRINCI-

PEM

cas. Mihi verò memoria vetera repetenti & culos per antiqua Regum nostrorum decora enti, non unde incipere, sed ubi desinere de- uere difficile videtur. Tanta est enim rerum tarum magnitudo, tanta copia, ut neque possit , ne si mentiri quidem velit, majora confingere, ra consectans, omnia tam brevi temporis spatio : sed aut ab ipso multa, aut ipsum à tempore cesse sit. Nam quæ tandem gens in toto orbe ter- ominari potest, quæ semel susceptam JESU TI Salvatoris nostri religioné majore constan- a incorruptamque servaverit? Quæ plures atro- illius hostes aut exstinxerit, aut bellica virtu- os errorem suum deponere, seque ad Ecclesiæ so- recipere coëgerit? quæ Apostolicæ Sedi labo- sæpe subvenerit, eamque Tyrannorum iniqui- juria oppressam non in pristinam modò digni- stituerit, sed tam multis ornamentis affecerit, s præsidiis muniverit? Omnia, quæ ab aliis re- gentibus in hoc genere gesta sunt, si unum in llata cum iis, quæ nostri gesserunt, comparen- umero eorum & magnitudine obruentur. Mille sunt, & aliquanto amplius cùm Hlodoveus, qui ludovicus vocatus est, primus Regum nostro- itari aquâ ablutus, nomen in Christi militiam Neque diu cunctatus, suscepto bello in Visigo- ertinacissimos hæreseos Arianæ defensores, eos in Pictonibus prælio vicit, regemque eorum manu sua interfecit. Neque multo post haud Burdigala reliquias eorum confecit in campo, etiam hodie Campus Arianus vocatur. Itaque um Anastasius Imperator, honoris causâ, tuni- rpuream, sive, ut tum loquebantur, blatteam ulque coronam auream magni ponderis, ad- opere perfectam, multis ingentis pretii gem-

tate, multorum ex nostris hominibus animos nefar quædam & execrandæ opiniones occupassent, atque eis insedissent, ut ipsi nihil sibi non tentandum putaren quo nobilissimum regnum ab Ecclesiæ communione, ab hujus sanctæ Sedis obedientia abducerent; tanta eo consecuta est rerum omnium perturbatio, ut to Galliæ ultimum, quod impiorum potius capiti sit, veni exitium videretur. Videre erat eadem in domo filios patribus, fratres à fratribus, viros ab uxoribus propt hanc de religione dissensionem, capitali odio dissidente Neque se privatis parietibus continuit mali vis, inita o culta primum, mox etiam aperta adversus Deum, adve sus Regem, & Reginam, adversus omnes recte sentie tes scelerata consilia. Perditi quidam ac nefarii homine quos illa furens turba, quasi nuper cœlo delapsos no Evangelii doctores, sequebatur, convocatos suos, noct nis concionibus ad contemnendos magistratus, ad r gium imperium tollendum, ad occupanda oppida, cædem & sanguinem, ad rapinas & ad prædas incitabar Horum vocibus, quasi quibusdam furiarum facibus, cu accensa impiorum pectora essent, itum est ad arma: c cupatæ improvisò opulentissimæ ac munitissimæ urbe interceptæ regiæ pecuniæ: direptæ bonorum fortun ipsi aut expulsi aut occisi, antiquissima & religiosissi templa partim spoliata, partim inflammata, partim di ta & solo æquata: quæ dejecta non sunt, in iis ea pat ta, quæ commemorari sine horrore non possunt. O illo temporum vel memoriam ipsam acerbam ac luctuosa cum de legum auctoritate sceleratorum audacia triu phabat: cùm prostratæ religione victrix insultabat i pietas: cum tremefactis omnibus bonis, & optimo qu que pessima omnia metuente, volitantium huc illuc, in publicis ruinis bacchantium improborum voces un que audiebantur. In his tantis malis ac difficultatibus C rolus Rex plura se & difficiliora, propagandæ religio

causa, fecisse ac præstitisse, quàm quemquam alium ex omni memoria principem, verè ac meritò gloriari potest. Omnes enim alii in externos bella gesserunt, hic suis bellum inferre coactus est. Alii & à suis & ab alienis adjuvabantur, hunc & sui, & alii oppugnârunt. Aliis, si vicerunt, proposita erat, præter gloriam, imperii ac potentiæ suæ amplificatio: sin vincerentur, erat quò se reciperent: Huic, sive vinceret, spectanda magna strages suorum, cum insigni virium suarum imminutione; sive casu aliquo vinceretur, regno fortassis carendum fuit. Et hæc tamen omnia eum non deterruerunt, quo minus urbes suas obsideret, earum mœnia tormentis bellicis quateret, agros popularetur, obsessus commeatibus intercluderet, prælia, in quibus multi fortissimi imperatores milites que ceciderunt; committeret: omnia denique in solo suo faceret, quæ in hostili fieri solent. Neque ut opinor aliud bellum ætate nostra gestum est, in quo, quidquid ex utraq; parte periret, uni periret. Quamquam autem messes se suas, ut dicitur, urere intelligebat: tamen, quoniam integritas religionis aliter conservari non poterat, omnia sibi perferenda esse statuebat. Reginæ autem in illis tumultibus quod studium, quæ sollicitudo, quæ concursationes fuerunt? quid non illa tentavit, quid non molita est, ut omnia quam minimo damno componerentur? ut & conservaretur Catholica religio, quod semper ei præcipuum fuit, & quam minimum sanguinis funderetur? In quo fecit rem gentis suæ nomini mirifice congruentem. Medicata enim est consilio ac prudentia sua communibus totius Galliæ malis, & eam se difficillimis temporibus præstitit, ut non jam verius mater Regis quā mater regni nominari meritissimo possit. Ej⁹ enim præcipua & aliorū regni sui procerum consiliis, & virtute fortissimorum imperatorū, ac militum suorū, quorum alii occubuerunt, alii adhuc superstites sunt, Carolus Rex Galliam ex atrocissima tempestate servavit, & in eum, in quo nunc

est,

est, statum redegit. Quod si nondum omnia quò vell
planè perducta sunt, cogitare debemus : bene ag
iis, qui tam graviter ægrotarunt, cum etiamsi no
recuperarunt pristinam firmitatem, salus tamen e
in tuto est. Etiam prudentes Medici solent ex male
ctis corporibus vitiosos humores paulatim educere
si semel universos exhaurire voluerint, quos sana
nantur, occidant. Non est verendum, ne faciliora
perficiat is, qui jam difficiliora perfecit. Idem ta
erit exitus horum tumultuum, qui fuit eorum, quo
Albigenses D. Hludovici temporibus concitarunt.
decim annos natus erat D. Hludovicus, cum ad re
vocatus est. Carolum, aliquanto etiam minorem
fratris mors in regio solio collocavit. Tum Blanc
gis mater, & filium sanctissimè educabat, & propter
ram illius ætatem, ipsa Galliam administrabat. H
numerum utroque ita Catharina perfuncta est, ut c
nihil perfectius fieri potuisse fateantur. Tum All
ses, pueritiam Regis, occasionem suam rati, om
Gallia permiscere tentarunt. Albigensibus multè
riores nostrorum temporum hæretici, eadem spe
Regem regno, regnum religione spoliare studu
illi cum sæpe victi, neque quiescere, neque ad sani
redire vellent, exstincti tandem deletique sunt. N
hos quoque fortuna, nisi resipiscant, consequetur.
errores Albigensium confutandos, & ad multoru
mos de eis liberandos, D. Dominici conciones &
sanctitas incredibiliter profuerunt. Non minus te
tissime Pater, qui & in D. Dominici familia educatu
illum moribus refers, & singulari in nos Dei be
summam in terris auctoritatem obtines, Carolus
hos exitiosos errores tollendos profuturū esse co
Novit enim eximiam integritatem vitæ tuæ: nov
petuum purgandæ Ecclesiæ studium: novit labore
stirpandis hæresib⁹ ab ineunte ætate susceptos: no

ſarum conveniret. Sed quis modus futurus erat, ſit, ſic quoque vix à me percurſa ſunt, ii in ſingulis im- ari atque inſiſtere voluiſſem? Nunc quoque ſi de Ca- Magni laudibus differere vellem, quant ſe mihi cam- perirer? Dicerem Aquitaniam, in hac hæreſes denuò re ſe & ſubcreſcere cœperant, ab adoleſcentulo per- atam. Dicerem immaniſſimam Saxonum gentem, per victam, ſemper rebellantem, cum inter ſe conſtan- Caroli, & illorum pervicacia certarent, vix tandem inuo triginta trium annorum bello perdomitam, & cto idolorum cultu CHRISTI leges accipere co- m. Dicerem Italiam vincendo peragratam, digni- Hadriani Pontificis vindicatam, Deſiderium Aiſtul- ucceſſorem, cum eadem, quæ ille moliretur, oppreſ- , additam ditioni Pontificiæ Corſicam, additos du- s Spoletanum & Beneventanum, additum quidquid am & Parmam interjacet. Neque præterirem redi- in Italiam, & Leonem III. Hadriani ſucceſſorem in m & fractis & obtritis hoſtium Eccleſiæ viribus, re- tum. Illa verò quanto pleniore ore laudarem: relicto iſſimo & florentiſſimo regno, ſuſceptum iter impe- ſimum, & difficultatis ac periculi plenum, & ducto tam varias gentes validiſſimo exercitu, terram illam, vagitus JESU CHRISTI naſcentis excepit, quæ cū tionantem audiit, admirandis operibus certiſſima di- tatis ſuæ ſigna dantem obſtupuit, ſpectavit ſublatum rucem, & ſuo ſangvine peccata noſtra expiantem, npiorum manibus ereptam & recuperatam. Talia nlibet multa dicerem, multa tamen neceſſariò præ- rem, ſumma omnia, & illo nobili Magni cognomine ora. Quod ſi vellem ulterius progredi, & tum quæ cis temporibus Hludovicus Pius, Philippus primus, dovicus Craſſus, Philippus Auguſtus, Divus Hludo- us, alii reges, tum recenti memoria Franciſcus primus, ricus ſecundus, Franciſcus ſecundus religionis & ſe-

dis

Pro Sigismundo Augusto Reg
Poloniæ ad Pium V. Pon. Max.

ORATIO XIV.

HABITA ROMÆ XIX. KALEND
Febr. Anno cIↄ Iↄ LXVII.

QUANTOPERE gavisus sit universus c bis Christianus, postquam auditum est, su mum honorem, jam pridem summis virtutib tuis debitum, tandem aliquando tibi divinit delatum esse, PIE Quinte Pontifex maxime, vel ex h intelligi potest, quod concepti ex ea re gaudii vis non cinarum se regionum, ac provinciarum finibus continu sed solis instar, omnia, simul ut exortus est sua luce co plentis, ad remotissimas gentes, & posita in ipsis Christ næ ditionis finibus regna, admirabili celeritate penetr vit. Neque verò ei contigit, quod ventis solet, qui cu unde oriuntur ibi vehementissimi sint, ad longinqua fi cti fere, debilitatique perveniunt; sed quod ingentib vastisque fluminibus: quæ cum ab ortu ipso magna si perpetuo tamen aucta, & tumefacta progessu, eò majo undas volvunt, eò amplioribus, ac capacioribus feru tur alveis, quò à fontibus ac capitibus suis longius rec ferunt. Ut cùm aliis permultis nominibus beatissimum omnium mortalium prædicare liceat, tùm hoc n minimum sit, quod ex honore tibi habito, & ad illos, c eum tibi decreverunt, immortalis gloria, & ad omn bonos, qui cum tibi delatum audierunt, incredibilis læ tia redundârit. Ac cæteri quidem viciniores princip ac populi, quanta omnes animorum alacritate recente Pontificatus tui nuncium acceperint, ex legatis, qu ad te gratulandi causa, suo quisque tempore miserun

cogn

scere potuisti; hodierno autem die intelliges, e-
illis regionibus, quibus Christianorum Imperi-
rminatur, quanto gaudio pii omnes exsultaverint,
nter se gratulationes fecerint, quanto consensu
a & prosperiora omnia sperare cœperint, cùm,
m pridem sanctitatis tuæ fama pervenerat, eodem
tam celsissimam dignitatis, atque honoris sedem
disse perlatum est. Potentissimus enim, idemque
issimus Princeps, Sigismundus Augustus Rex Po-
, quam jucundus & exoptatus sibi suisque populis
ei nuncius acciderit, testari cupiens, ea de causa
it huc illustrem virum Petrum Barzium, Senatorem
i, ex quo hæc omnia non minus certò cognoscere,
si Regis ipsius non os modò intueri, & sermonem
e, verùm etiam penitus perspicere intimos sensus
posses. Is cum mihi mandaverit, ut hodie apud te,
dignitatis majestatisque plenissimo cœtu, & de
antiquitate atque amplitudine, & de rebus, quas
ab hinc seculis, Polonorum Reges ad Christia-
peri fines tum tuendos, tùm propagandos, sine ulla
modum intermissione gesserunt, & de ipsius Sigis-
di Augusti Regis pietate, animi magnitudine, forti-
ne ac constantia, deque quotidianis pro Christiana
blica laboribus ac periculis dicerem, quæso obte-
que te, Beatissime Pater, tribue mihi hoc beneficium,
hæc summatim persequor, orationis meæ cursus
lenitatis ac facilitatis tuæ adjuvetur. Maximas res,
auditu atque cognitu dignissimas afferam, & quan-
n notas atque illustres, tum suopte splendore ac ma-
tudine, tùm propter regiæ fortunæ sublimitatem, quæ
norum & potentum Regum actiones obscuras esse
patitur: tamen eò minus pervulgatas quod Polono-
gens semper in præclaris rebus gerendis, quam in iis,
gessisset, memoriæ prodendis, occupatior fuit; sem-
majorum suorum virtutem imitari, quam celebra-

 re glo-

dividebat; & Sarmatiæ, quantum est à Vi
sthenem, & à Ponto Euxino usque ad sinu
inter quos plus mille Italica passuum mi
sunt, illius imperio continetur. Regio pr
& plana, multis magnisque fluminibus & a
& ad mercaturas commodissimis irrigua, re
necessariis usque ad abundantiam dives.
autem ea multitudo, ut, cum equitatus regiu
bilibus constet, centum quadraginta equ
armare, & in aciem secum, si res ferat, educ
loniæ possit. Homines natura fortes & ani
non facilè aut voluptatibus molliantur, a
terreantur. Mortem per decus obitam, im
instar; vitam per dedecus retentam, quavis
rem putant. Ignominiam, ut fugiant, nih
rint; ut mortem, nihil. Hæc hominum, hæc
genia. Cinguntur autem omni propemodum
rocissimis gentibus, & partim ab Ecclesiæ
ne dissociatis ac diremptis, partim apertis &
Christiani nominis hostibus, ut in illo confini
n communi quadam arce ac propugnaculo
iri ad sustinendam & ...

dixerit. Quod dum facere ingredior, adeste quæso animis quicunque corporibus adestis, & in re maximi momenti divinæ bonitatis ac sapientiæ magnitudinem considerate. Omnes fere magnæ & memorabiles in rebus humanis mutationes aliquanto antea aut uno, aut pluribus illustribus ac notabilibus signis divinitus portendi ac præsignificari solent. Cùm igitur tempus illud appropinquaret, quo se DEUS Polonis patefacere, eosque impia superstitione purgatos cœlesti doctrina imbuere statuerat: adventantis jam, & instantis salutaris illius mutationis hanc, quam mox audietis, significationem dedit. Imperabat Polonis Ziemomislus Lesci filius, Princeps (quatenus hæc convenire in hominem non Christianum queunt) & justitiæ, & clementiæ, & beneficentiæ, & aliarum virtutum laude cumulatus: & in quo nihil præter Christi cognitionem desiderares. Huic, cum multos annos sine liberis esset, graviterque ea re angeretur, tandem natus est filius, sed oculis captus: ita ut non facilè dijudicare posset, majorémne dolorem percepisset ex orbitate, an perciperet ex unici filii cæcitate. Omnia remedia, omnes medicorum conatus mali pertinacia elusit. Jam ad septimum annum pervenerat puer, eique patrio quodam ritu primam comam tonderi, nomenque imponi oportebat: cùm præter omnium spem subito oculis uti cœpit. Incredibili lætitia perfusus pater convocatos ad se hariolos consulit, quid ex tam admirabili successu filio suo, quid toti Poloniæ portenderetur. Respondent: eo imperante, Poloniam mirabiliter illustratum iri. Ea ex spe atque omine puero nomen inditum, Miecislao, quod gentis lingua significabat eum, qui sibi gloriam gladio pariturus esset. Nullo enim alio modo illustrari posse Poloniam, quàm bello, & armis cogitabant. Jam adoleverat Miecislaus: jam ad virilem ætatem pervenerat: jam mortuo patre rerum potiebatur: & cæteris quidem virtutibus patri non absimilis, nihil cætero qui bello egregium

re gloriosius duxit. Atque ut, unde proposui, exord
Poloniæ Rex quàm longe lateque dominetur, expe
tota illa Germaniæ pars orienti soli propior, quæ
ter fluvios Guttalum, quem hodie Odesam vocant,
stulam, qui antiquis temporibus Germaniam à Sa
dividebat; & Sarmatiæ, quantum est à Vistula ad
Rhenem, & à Ponto Euxino usque ad sinum Vened
inter quos plus mille Italica passuum millia inte
sunt, illius imperio continetur. Regio prope tot
& plana, multis magnisque fluminibus & ad fertilit
& ad mercaturas commodissimis irrigua, rebus ad
necessariis usque ad abundantiam dives. Habitat
autem ea multitudo, ut, cùm equitatus regius ex sol
bilibus constet, centum quadraginta equitum
armare, & in aciem secum, si res ferat, educere R
loniæ possit. Homines natura fortes & animosi, c
non facilè aut voluptatibus molliantur, aut pe
terreantur. Mortem per decus obitam, immorta
instar; vitam per dedecus retentam, quavis morte
rem putant. Ignominiam, ut fugiant, nihil non
rint; ut mortem, nihil. Hæc hominum, hæc locor
genia. Cinguntur autem omni propemodum ex pa
rocissimis gentibus, & partim ab Ecclesiæ comm
ne dissociatis ac diremptis, partim apertis & capit
Christiani nominis hostibus, ut in illo confinio, ta
in communi quadam arce ac propugnaculo, fort
viri ad sustinendam & propulsandam barbarorum
manitatem & ad agendas perpetuas pro Christia
mnibus, excubias, divino consilio constituti ac col
esse videantur quó essent cæteri polonorum virtute
Polonorum laboribus quieti, Polonorum periculis
Neque mihi videor quidquam à suscepto munere
rus alienum, si breviter exposuero, quemadmodum
DEUS, ante sexcentos abhinc annos, discussis orc
quibus involuti erant, tenebris, ad Evangelii lucen

duxerit. Quod dum facere ingredior, adeste quæso animis quicunque corporibus adestis, & in re maximi momenti divinæ bonitatis ac sapientiæ magnitudinem considerate. Omnes fere magnæ & memorabiles in rebus humanis mutationes aliquanto antea aut uno, aut pluribus illustribus ac notabilibus signis divinitus portendi ac præsignificari solent. Cùm igitur tempus illud appropinquaret, quo se DEUS Polonis patefacere, eosque impia superstitione purgatos cœlesti doctrina imbuere statuerat: adventantis jam, & instantis salutaris illius mutationis hanc, quam mox audietis, significationem dedit. Imperabat Polonis Ziemomisius Lesci filius, Princeps (quatenus hæc convenire in hominem non Christianum queunt) & justitiæ, & clementiæ, & beneficentiæ, & aliarum virtutum laude cumulatus: & in quo nihil præter Christi cognitionem desiderares. Huic, cum multos annos sine liberis esset, graviterque ea re angeretur, tandem natus est filius, sed oculis captus: ita ut non facilè dijudicare posset, majorémne dolorem perciperet ex orbitate, an perciperet ex unici filii cæcitate. Omnia remedia, omnes medicorum conatus mali pertinacia elusit. Jam ad septimum annum pervenerat puer, eoque patrio quodam ritu primam comam tonderi, nomenque imponi oportebat: cùm præter omnium spem subito oculis uti cœpit. Incredibili lætitia perfusus pater [illegible] ad se hariolos consulit, quid ex tam admirabili successu filio suo, quid toti Poloniæ portenderetur. Respondent [illegible] imperante, Poloniam mirabiliter illustratum iri. [illegible] spe atque omine puero nomen inditum Mieczislao, quod gentis lingua significabat eum, qui [illegible] gloriam [illegible] parturus esset. Nullo enim alio modo [illegible] Poloniam, quàm bello, & armis cogitabant. Jam [illegible] Miecislaus: jam ad virilem ætatem pervenerat: jam mortuo patre rerum potiebatur: & ceteris quidem [illegible] bus patri non absimilis, nihil ceteroqui bello [illegible]

Pro Sigismundo Augusto Re[ge] Poloniæ ad Pium V. Pon. Max.

ORATIO XIV.

HABITA ROMÆ XIX. KALEN[D.] Febr. Anno cIↄ Iↄ LXVII.

QUANTOPERE gavisus sit universus [or]bis Christianus, postquam auditum est, [sum]mum honorem, jàm pridem summis virtut[ibus] tuis debitum, tandem aliquando tibi divin[itus] delatum esse, PIE Quinte Pontifex maxime, vel ex intelligi potest, quod concepti ex ea re gaudii vis no[n fi]cinarum se regionum, ac provinciarum finibus contin[uit,] sed solis instar, omnia, simul ut exortus est sua luce c[om]plentis, ad remotissimas gentes, & posita in ipsis Chri[stia]næ ditionis finibus regna, admirabili celeritate pen[etra]vit. Neque verò ei contigit, quod ventis solet, qui [cum] unde oriuntur ibi vehementissimi sint, ad longinqu[a] [fra]cti fere, debilitatique perveniunt; sed quod ingent[ibus] vastisque fluminibus: quæ cum ab ortu ipso magna [sint,] perpetuo tamen aucta, & tumefacta progessu, eò maj[ores] undas volvunt, eò amplioribus, ac capacioribus fer[un]tur alveis, quò à fontibus ac capitibus suis longius re[ces]serunt. Ut cùm aliis permultis nominibus beatissimu[m] omnium mortalium prædicare liceat, tùm hoc minimum sit, quod ex honore tibi habito, & ad illos, eum tibi decreverunt, immortalis gloria, & ad om[nes] bonos, qui cum tibi delatum audierunt, incredibilis l[æti]tia redundârit. Ac cæteri quidem viciniores princ[ipes] ac populi, quanta omnes animorum alacritate recen[tis] Pontificatus tui nuncium acceperint, ex legatis, q[ui] ad te gratulandi causâ, suo quisque tempore miseru[nt,] cog

rent, unde nihil non purum & incorruptum est. Legatos miserunt ad Johannem Pontifi- nominis tertium decimum, per quos & eum ut a totius Ecclesiæ Pastorem venerarentur, & e_erent Episcopos mitti, à quibus regi, & edenda, quæque facienda essent, cognoscere possent. Misit ille Italorum hominum spectatæ & erud tionis idoneum numerum: qui pri- s illas ac teneras nuper in horto CHRISTI consitas plantas, copiosis sanctorum præ- imbribus irrigârunt. Hujus Miecislai soror im Geisæ Ungarorum Principi nupta esset, nibus suis perfecit, ut ipse quoque cum tota hristi Sacramento adigeretur. Neque verò e- oleslaus primus Poloniæ Rex, aut majoribus bellica, aut patri propagandæ religionis studio i suscepto adversus Saxones bello, & ea, quæ Polonis ademerant, recuperavit, & cum uni- m oram ad Albim & Salam fluvios, & C-er- imbricam, quæ hodie Dania vocatur, sub Im- um subjunxisset, ut ostenderet, eam se victo- o quæsisse, non sibi, nihil in victos acerbè

ſed ab alia ex aliis aſſidue ſuſcipienda incitari. Na
Pruſſi aliquot ante annos divum ADALBERTUM in
ciſſent : ejuſque corpus quidem ipſe æquo auri p
Barbaris redemiſſet, (mirum hoc quoque pietatis
mentum : ſed in tanta temporis anguſtia multa n
rio prætermittenda ſunt) cædis autem ultionem
ad tempus diſtuliſſet : tunc demùm ratus advenisſ
pus illud, cùm & punienda eorum audacia, & armi
genda pertinacia eſſet, bellum eis intulit, neque
negotio victor non aliam eis pœnam impoſuit, q
erroribus ſuis depoſitis Chriſto initiarentur. H
beatiſſime Pater, venit in mentem, quod olim à q
Græco Imperatore dictum eſt, qui à ſuis in exilium
ſu, cùm apud hoſtes, ad quos confugerat, multò
ac magnificentius haberetur, quam apud ſuos; P
mus, inquit, niſi periiſſemus. Ita enim, & qui ab illo
cipe vincebantur, dicere poterant, ſe, niſi ab eo v
ſent, perituros fuiſſe. Quid ego jam, ut Pomerani à
lao tertio, Pruſſi à Boleslao quarto ad Chriſtū, à q
fecerant, revocati ſint, perſequar? Rerum me copi
tiſſime Pater, inopem conſilii reddit. Quod ſi in
dicendi vis ac facultas eſſet, optarem equidem al
mihi non tam uberem ac copioſam ad dicendum n
am dari: ut in ſingulis ejus partibus accurate perc
dis copioſe exornandis, artificioſe exaggerandis,
re atque oſtentare me poſſem. Nunc enim, ut
cui in exigua tabella ingens aliqua multitudo ho
exprimenda eſt, nonnullorum vultus tantum atqu
multorum ſumma modo capita oſtendit, totum
um corpus abſcondit, ita me, cui innumerabilia Pr
rum regum ac populorum æternis digniſſima laudi
cta in anguſtum unius breviſſimæ orationis curri
concludenda ſunt, multa, quæ ſi pandi explicariq; p
quaſiq; ſpectanda proponi, incredibilem admirat
excitarent ſui, delibare modo, & attingere, multa

luxerit. Quod dum facere ingredior, adeste quæso animis qui cunque corporibus adestis, & in re maximi momenti divinæ bonitatis ac sapientiæ magnitudinem considerate. Omnes fere magnæ & memorabiles in rebus humanis mutationes aliquanto antea aut uno, aut pluribus illustribus ac notabilibus signis divinitus portendi ac præsignificari solent. Cùm igitur tempus illud appropinquaret, quo se DEUS Polonis patefacere, eosque impia superstitione purgatos cœlesti doctrina imbuere statuerat: adventantis jam, & instantis salutaris illius mutationis hanc, quam mox audietis, significationem dedit. Imperabat Polonis Ziemomistus Lesci filius, Princeps (quatenus hæc convenire in hominem non Christianum queunt) & justitiæ, & clementiæ, & beneficentiæ, & aliarum virtutum laude cumulatus: & in quo nihil præter Christi cognitionem desiderares. Huic, cum multos annos sine liberis esset, graviterque eâ re angeretur, tandem natus est filius, sed oculis captus: ita ut non facilè dijudicare posset, majorémne dolorem percepisset ex orbitate, an perciperet ex unici filii cæcitate. Omnia remedia, omnes medicorum conatus mali pertinacia elusit. Jam ad septimum annum pervenerat puer eique patrio quodam ritu primam comam tonderi, nomenque imponi oportebat: cùm præter omnium spem subito oculis uti cœpit. Incredibili lætitia perfusus pater convocatos ad hariolos consulit, quid ex tam admirabili successu filio suo, quid toti Poloniæ portenderetur. Respondent Deo operante, Poloniam mirabiliter illustratum iri. Ex ea re atque omine puero nomen inditum, Miecislao, quod gentis lingua significabat eum, qui sibi gloriam gladio pariturus esset. Nullo enim alio modo illustrari posse Poloniam, quàm bello, & armis cogitabant. Jam adoleverat Miecislaus, jam ad virilem ætatem pervenerat: jam mortuo patre rerum potiebatur: & cæteris quidem virtutibus patri non absimilis, nihil cætero qui bello egregium

poterat, edisserebat ut eodem tempore & vetus ille pro Deo habitus, exstingueretur, & novus ignis div moris in eorum pectoribus accenderetur. Cùmque c sacerdotes, quos secum adduxerat, Lituanicam li am, neque Lituani ullam aliam intelligerent, ipseme summam fidei nostræ ab Apostolis traditam, quam bolum vocamus, ipse formulam precandi à CHRI JESU institutam, ipso cætera, quæ discere solentii, Catechumenos vocamus, in Lituanicum serm convertens, neque ullum in ea re laborem subterfug edocebat. O regem rari & singularis exempli! O ard animi commemorabilem! O pietatem omnibus se prædicandam: Ita igitur inflammavit Lituanorum mos, ut ad danda Christo nomina, & ad sacrosan illam aquæ aspersionem simul omnes facto agmine currerent; seque longiorem moram pati non possi marent. Ideoque solis nobilibus singulatim baptiz cætera multitudo idem sacramentum catervatim d buta suscepit. Quid ego nunc exstructarum ab eo sa rum ædium multitudinem, quid divitiarum Ecclesi ci ordinis hominibus attributarum magnitudinem ponam? Quid susceptos in Samogitia ad Christum ducenda labores, & obita eadem illa munera, quæ in tuania obierat? Illud verò minimè prætereundum quod ne regnandi quidem suavitas, maxima illecebra candi, quæ sæpenumero multos adversus alia omnia firmos abstulit ullam vim habuit, ad Uladislai fide constantiam labefactandam. Nam cum Bohemi, quo animis, paulò ante Johannis Huss & Hieronym Pra ss pestiferum opinionum suarum virus afflavera mortuo Venceslao rege suo, Legatos ad eum misissent quos ei regnum deferebant, multisq; precibus obse bant, ut id aut ipse, aut Vitoudus frater ipsius patru susciperet, maximo uterq; animo eorum preces repu vit, addita illa nobili, & nunquam satis celebrata vi

redintegrato adversus pactas cum eis inducias bel-
quoque magna eorum edita strage, in ipsa tandem
rtissime dimicans interfectus est. Eademque me
ogit, tum alios aliquot reges silentio involuere,
Sigismundo primo, Sigismundi Augusti patre lau-
esse breviorem. Cujus pietatem quidem ac religio-
agnificentissima templa partim restaurata, & re-
partim ditata, partim etiam à fundamentis excita-
perpetuum prohibendarum à regno suo novarum
onum studium; bellicam verò fortitudinem tam
, tamque memorabiles de Moscis, Valachis, de Tar-
de Turcis victoriæ, &c. ut cætera taceam, octoginta
rorum millia uno ad Borysthenem prælio profliga-
antur. Qui cum octoginta duos vixisset annos, ca-
is, metuendus hostibus, utrisque venerandus, satur
atur gloriæ, moriens, Sigismundum Augustum
egni magis quàm virtutum suarum hæredem reli-
lic, si præsens adesset, beatissime Pater, sanctissimos
tuos deosculatus, hac ad te oratione uteretur. Ma-
udio affectus sum, Pater sanctissime, cum te ad
gubernacula admotum & in isto celsissimo inter

feditionibus laboramus. Neque ulla res majores e
mos facit, quàm quod intelligit graviori, & implaca
ri odio Christianos à Christianis, quàm Christiar
Turcis dissidere ita qui conjuncti ac conspirantes r
ri essemus, divisi ac dissentientes ludibrio & despect
mus. Jamque mali vis, invitis nobis, & ne quidquam
tentibus nobis, non obscure per partes usque adhuc
gras serpit. Et alia hoc regna nuper magno bonor
mnium mœrore senserunt, & nos quanquam omni
hibendi causa facimus, pervincere tamen non possi
ut nihil populis nostris vicinitate ac contagione n
tur. Hem, nunquamne his tot, tam gravibus, tam di
nis calamitatibus remedium aliquod reperietur? A
beatissime Pater, cujus & apud Deum preces propte
ctitatem, & apud homines jussa, propter auctori
plurimum valent, per illam qua genus humanum co
ceteris charitatem, per illam curam quam Christia
omnibus & debes & præstas, per illum ipsum, cujus i
ris vice fungeris JESUM CHRISTUM, succurre a
veni communibus malis, & omnes cogitationes,
consilia, omnem auctoritatem ac potentiam tuam
ad Christianos Populos & purgandos ab erroribus,
mea ac stabili concordia inter se devinciendos. Quo
tur Rex ipse per se facere propter locorũ distantia
potest, id per hunc clarissimum virum Oratorem ad
tum facit: per eum tibi gratulatur, per eum ad te
vires ac copias suas defert: per eum tibi & huic
Sedi obedientiam præstat, quamque laudem à maj
suis hæreditariam accepit excubandi assiduè pro Ch
nis, & quicunque hostes Christi atque Ecclesiæ fu
eosdem habendi pro suis, eam se diligentissime ut
fecit, conservaturum, neque unquam ab eorum v
degeneraturum esse promittit. Tibi autem, bea
Pater, cum omnia fausta & prospera precatur, tù
facilius ea, quæ à te exspectantur, perficere possis,

o votis omnibus petit, ut publico Ecclesiæ bono non
nus diu Pontifex vivas, quam te Pontificatu dignum
risse, omnes, qui vere & incorrupte judicant, confi-
itur. DIXI.

De toto studiorum suorum cur-
su, deque Eloquentia ac cæteris discipli-
nis cum jurisprudentia con-
jungendis.

ORATIO XV.

HABITA ROMÆ ANNO
cIↄ Iↄ LXVII.

NON eram nescius, cum hanc Pandectarum interpretandarum provinciam susciperem; fore, ut multis sermonem darem, quibus mirum ac novum videretur, me, qui tot annos in hoc docendi munere ita consumpsissem, ut eos modò libros attingerem, aut ad eloquentiam, aut ad Philosophiam pertinent, mutata subitò voluntate ad tractationem juris Ci- ram longo intervallo redire: à quo me plerique jamdem animū omnino avocâsse, & ad mitiora studia, tanquam ad Sirenum scopulos, adhæsisse, aut quasi loti cujusdam Homerica, ita illorum dulcedine, ac suavitate captum us jam ne per somnum quidem meminisse arbitrarentur. Quibus ut satisfaciam, simulq; vobis omnibus hujus nsilii atque instituti mei rationem reddam: etsi non liter facio, ut de me loquar, tamē antequam progrediar igius, pauca quædam de toto studiorum meorum cursu viter commemorare constitui, quæ si audire aut agnore grave non erit, spero fore, ut gravissimi quidem & ditissimi homines, quos hic adesse video, factum meum n improbent: vos autē primi & studiosissimi adolescen-

tes

res, etiam fructum aliquem ex hac narratione capi
Cùm enim, quæ præcipue res progressus meos retard
rit, meque decurso jam spatio à calce ad carceres, ut
tur, revocaverit, cognoscetis : fortitan, exemplo
edocti, melius ipsi vestris rationibus consuletis. Ego
tur, ut primum puer Grammaticorum & Rhetorum
ceptis visus sum ut cumque imbutus esse, leviter g
tis dialecticæ principiis; cæteris autem Philosophiæ
tibus ne à limine quidem salutatis, nulla Græcæ lin
intelligentia, nullo rerum usu, nulla antiquitatis
gnitione instructus, animum ad Jus Civile appuli
iis doctoribus, qui tum illis in locis optimi putaba
annos aliquot operam dedi. Jamque eo processeram
quæ tum præcipuæ laudes habebantur, & in argumen
do satis acutus, & in respondendo non incautus, &
cunque de re ageretur, abunde loquax essem : &
multis palmarium videbatur, multarum legum no
tellectarum principia uno spiritu citare, multoru
terpretum nomina recensere, multos versus, multa
ginas, multas columnas, porticus etiam, ut opinor pe
lia & intercolumnia, nullo negotio, numerare quam
multa possem. Cum ipse me eo nomine circumspicie
meque pulchrum, ac beatum putabam, tum uno o
mnes, ut ait Comicus, omnia bona dicere & laudare
tunas meas, qui tantula ætate tantam mihi, ut ipsi p
bant sapientiæ; ut res ipsa docuit, stultitiæ & ina
suppellectilem comparassem. Jam omnes me mei fo
cancellis & subselliis destinabant : magnamque in
venerant, rabulam me aliquem non inpostremis fore
fidentem, acrem, contentiosum; præsertim cum & n
essem firmis lateribus, & voce magna, & quod capi
illi me quos dixi magistri, si non multum sapere, ac c
quod apud eos pro eodem erat, multum audere, mu
que clamare docuissent. Quid verbis opus est? Inibi
erat, ut illud vitæ genus ingrederer, cum Deus (De⁹

eo votis omnibus petit, ut publico Ecclesiæ bono non
inus diu Pontifex vivas, quam te Pontificatu dignum
xisse, omnes, qui vere & incorrupte judicant, confi-
ntur. DIXI.

De toto studiorum suorum cursu, deque Eloquentia ac cæteris disciplinis cum jurisprudentia conjungendis.

ORATIO XV.

HABITA ROMÆ ANNO cIɔ Iɔ LXVII.

NON eram nescius, cum hanc Pandectarum inter-
pretandarum provinciam susciperem; fore, ut
multis sermonem darem, quibus mirum ac novum
videretur, me, qui tot annos in hoc docendi mu-
re ita consumpsissem, ut eos modò libros attingerem,
i, aut ad eloquentiam, aut ad Philosophiam pertine-
nt, mutata subitò voluntate ad tractationem juris Ci-
lis tam longo intervallo redire: à quo me plerique jam-
idem animū omnino avocâsse, & ad mitiora studia, tan-
iam ad Sirenum scopulos, adhæsisse, aut quasi loti cujus-
m Homerica, ita illorum dulcedine, ac suavitate captum
jus jam ne per somnum quidem meminisse arbitraren-
r. Quibus ut satisfaciam, simulq; vobis omnibus hujus
nsilii atque instituti mei rationem reddam: etsi non li-
nter facio, ut de me loquar, tamē antequam progrediar
igius, pauca quædam de toto studiorum meorum cursu
eviter commemorare constitui; quæ si audire aut agno-
re grave non erit, spero fore, ut gravissimi quidem &
iditissimi homines, quos hic adesse video, factum meum
n improbent: vos autē primi & studiosissimi adolescē-
tes

gnorum ac nobilium fluminum, Euphratis puta, au
li, fontes ac capita ipsa venerunt, juvit me incredibi
cùm apud illos sapientissimos senes cernerem, quib
fontibus manâssent amplissima illa Juris Civilis flu
per quæ toto orbe sparsa atque diffusa, tàm multi as
summo homines ingenio navigarent. Interea, ut p
familias qvi mercaturæ causâ in longinquas terrarum
profectus, dulcem eximieqve animo caram domi
rem reliqvit, sæpè de ea cogitans, sicubi aut gem
aliquam, aut scitè tornatum annulum, aut monile b
tum, aut segmentatam vestem, aut talia mundi muli
ornamenta conspexit, studiosè omnia comparat ac
nit, qvibus eam domum reversus, muneretur: sic m
omne scriptorum genus vagantem, nunquam ea
ac cogitatio deserebat, ecqvid decerpere ac deliba
eorum unoqvoqve possem, qvod, cùm ad Jurispru
tiam reverterer, ad eam expoliendam & exorna
accommodatum esset. Sciebam enim, qvàm turpe
retur, & diu manere, & inanem redire. Qvod a
Homerus ait: Ulissem in illo diuturno errore cr
spectare solitum Ithacam versus, itidem ego ad J
prudentiam identidem reflectebam oculos, & ab e
diu abesse me, vix satis æqvo animo ferebam. Qv
iam, ne me amœniores illæ disciplinæ usu qvodam
suum facerent, multa sæpenumerò faciebam usucap
interrumpendæ gratia, qvod & mea qualiacunqve
pta declarant, crebris jurisconsultorum adspersa se
tiis, & qvotidianæ disputationes, qvibus, qvotie
occasio, aliqvid ex hac disciplina petitum intexeb
non obscurè indicabant. Nunc, cùm mihi videar n
qvidem omnia, qvæ animo conceperam perfecisse
usqve eò tamen progressus esse, ut iis, qvi Juris C
cognitionem ex ipsis fontibus haurire cupiunt,
aliqvid adferre possim: putavi tempus jam ipsum p
lare, ut prodirem, & navatæ in hoc genere studi

o[illegible]

cimen aliquod darem. Cur autem Pandectas
extra ordinem interpretari voluerim, causa
debam eruditissimos in schola viros, quibus
munus mandatum est, ita se in eo gerere,
qui posset jurisprudentia, non certius, aut co-
t majori cum dignitate videatur explicatura
, quam ab illis quotidie explicantur. Omnia
re profluunt, quæ in hac arte, aut cogitari
, aut disputari acute, aut certo definiri ac sta-
. Itaque cum in omnibus habeam, quod admi-
habeo, quod desiderem. Sed illi tamen, quod
æ, eique, quam meritissimo obtinent, aucto-
ntaneum sit, intelligentes, perpetuo in gra-
duarum quæstionum tractatione versantur, ex-
ngularum vocum explicationem, ut humile
eque satis dignum, in quo tempus conterant,
mittunt, aut modice attingunt. Planeque si ad
dos ii tantum accederent, quos oporteret, id
s in Grammaticorum, Rhetorum, Philosopho-
s diu multumque exercitati essent: nihil am-
quod ipsi cumulatissime præstant, requirere-
, quod ego me principio fecisse dixi, ut ad jus
, aliarum omnium artium rudis accederem,
or, ne etiam hodie à plerisque peccetur. Cogi-
, si pro mea virili parte huic incommodo mede-
n, neque invidiosum id mihi, neque inutile aliis
neque invidiam habet ullam, quod ab aliis ne-
ceat, id sumere: & in exercitu non tantum Im-
& tribunorum ac centurionum, sed & grega-
litum, & calonum quoque ac lixarum aliquis
Neque, si gubernatorum in navi regenda præci-
nunus, non ii quoque utiles sunt, quorum in
exhaurienda omnis consumitur labor. Quan-
quod res est, fateri, si recta & vera speciosis ac
eponere, si quanti res quæque sit, non quanti

 vulgo

vulgo fiat, spectare volumus, multo plus est in hac pu
simplici verborum explicatione momenti, quam ple
fortasse suspicarentur. Nam cùm verba, ut ait Aristo
sint eorum, quæ animo concepimus, notæ fieri nullo
do potest, ut qui vim verborum non percipit, eam sen
tiam, quæ illis verbis expressa est, assequatur. Itaque
dem Aristoteles alibi ait, eos, qui, quid quoquo verbo
prie indicetur, non satis intelligunt, in rebus judic
sæpenumero falli: & apud Platonem Cratylus ex ve
rum intelligentia cognitionem rerum pendere dicit.
quis tandem est, qui nesciat patrum avorumque no
rum memoria, cum perversa quædam ac pestifera o
invaluisset, nihil cultum orationis, nihil historiæ ve
notitiam ad eos, qui graves ac serias disciplinas tr
rent, pertinere: Græcas vero literas etiam impedim
esse, quanta & quam densa caligo universum prope
rarum orbem obtexerit? quantaque verborum n
ctum, rerum ignorantia consecuta sit? Sed quid ne
est huic rei aliunde argumenta petere. Illi ipsi, quo
libros quotidie terimus, veteres Jurisconsulti in e
candis legibus Senatus consultis, edictis prætorum a
dilium, constitutionibus, decretis, epistolis princi
quam quæso viam rationemq; tenuerunt? Nempe in
reficienda singularum vocum vi ac proprietate tam
ti tamq; assidui sunt, ut magnam industriæ suæ parte
eo consumere videantur. Quod prolatis ac producti
forum locis probarem, si quam facile, tam necessa
esset. Antistium Labeonem Jurisconsultum nobilissi
cùm alicubi valde commendasset Gellius, ad postre
addit: Latinarum vocum origines rationesque perc
erat, eaque præcipue scientia ad enodandos juris la
os utebatur. Hos me sequentem duces, nemo, ut opi
merito culpaverit. Quam igitur interpretandi viam r
Ulpianus, Paulus, Gajus, Marcellus, cæterique
Antistites præiverunt, eam sequemur, & eorum vest

q

um vires nostræ ferent, insistentes, summa ope co-
ur, efficere ut neque prætermittamus necessaria,
inutilia consectemur: & quotidie tamen aliquid
e vulgare minimeque contritum adferamus. Quod
nunc perspicere possitis, dum ad titulum de justi-
jure interpretandum accedo: quæso, diligenter at-
e. DIXI.

r ad munus docendi, quo se sponte abdicaverat, revocatus sit.

ORATIO XVI.

BITA ROMÆ PRID. KALEND. Mart. Anno cIↃ IↃ LXIX.

QUOD antiquitus à sapientissimis viris dictum
est, non licere cuiquam mortalium quid facturus
aut non facturus sit, certo pronunciare: quod
in vita multa eveniunt; tum ut ea ne facias, quæ
decreveris, tum ea ut facias, quæ nunquam face-
stitueris: id ego & sæpe ante hac in aliis, & in me-
uper verissimum esse cognovi. Nam in hoc publice
di munere quinquennium jam cum aliqua homi-
pprobatione versatus, eo me, ut scitis, superioribus
bus sponte abdicaveram: idq; eo animo, ut, quod ex
pè auditum est, nunquam me postea eandem provin-
suscepturum, nunquam eosdem labores denuò subi-
n putârem. Cogitabam, satius esse desinere quam de-
me, sive placuissem, satis jam spectatum esse: sive di-
issem, plus satis: satius esse cum desiderio, quam cum
ite discedere: utcunq; esset, tradendum quasi cursu

aliis lampada, qui & laboris patientiores & doctrinæ copia instructiores, institutam hic & inchoatam à nobis majore animo, quam viribus, Jurisprudentiæ cum eloquentia, & cum antiquitatis cognitione conjunctionem exædificarent, ad summumque perducerent. Mihi, ad nominis mei commendationem, abunde videbatur, tanti ac tam præclari operis, aliqua saltem fundamenta jecisse, & præstando, quod possem, alios qui plus possent, ut experiri vellent, exemplo meo excitâsse. Jamque totus in eo eram, non ut me languori quidem ac desidiæ dederem: qui semper ignavorum vitam mortemque juxta æstimâssem: sed ad eas artes mecum recolendas ac celebrandas referrem, quibus usque à puero deditus fui, & ad mandandas literis cogitationes quasdam meas, quibus efficerem, conarer quidem certe, ut quod mihi otium Hippoliti Cardinalis Ferrariensis, studiorum ac fortunarum mearum patroni, summa liberalitate conceditur, ejus aliquis fructus non ad præsentes modo & eos, qui nunc sunt, sed & nunc ad exteros, & olim ad posteros perveniret. In hac me cogitatione defixum, & tanquam in portu, complicatis velis, cæterisque armamentis omnibus compositis quiescentem, vestra, Cardinales Amplissimi, auctoritas expergisci denuò, & subductam jam navim mutato consilio deducere, & vela ventis pandere coëgit. Quæ mihi res eò mirabilor visa est, quod non deerant homines & ingeniosi, & eruditi, & exercitati, qui vobis ad hoc munus obeundum ultro studium atque operam profiterentur suam, quorum etiam unum à me ipso verè atque ex animo commendatum esse memini. Itaque ut in historiis est, eos, qui M. CATONEM in præturæ petitione superârant, ipsosmet mirari solitos, quod se tali viro populus Romanus prætulisset: sic fateor, mihi mirum visum esse, quid ita vobis potius libuerit, me alia jam omnia cogitantem, etiam cum aliqua ad vetus honorarium accessione revocare, quàm in locum meum aliquem ex iis sufficere

tuere, qui id beneficii loco petebant. Quod ego
a me ignoro, ut mihi tribuam, ac non vestræ po-
nanitati, quam ulli merito meo acceptum feram:
a non debeo esse, aut adversus dignitatem meam,
ersus vestra judicia improbe curiosus. Nam, Sive
isse in me, cur hic honos mihi habendus esset, ju-
potius eniti ac contendere debeo, ut vestrá de me
em rebus confirmem, quam ut verbis refellam:
od magis credo, vestra tantum in eo humanitas
am erga me voluntatis propensio valuit, non mi-
ibile, aut honorificum duco, à vobis amari, quam
liqua sive eruditione, sive eloquentiá præditum
. Illud quidem neque reticere, neque dissimulare
recentem istam vestræ erga me voluntatis signi-
em, magnum mihi onus imposuisse, magnam cu-
olicitudinem, magnam vigilandi, laborandi, con-
i omnes industriæ meæ nervos, necessitatem at-
Non enim mihi tantum elaborandum est, ut, si
ibi existimationem superiorum annorum labo-
liæque pepererunt, eam conservem ac tuear, sed
agis, ut vestra de me judicia sustineam, & aliqua
a parte respondeam illi exspectationi, quam de
erisimile est, in multorum animis pondus auctori-
late concitavit. Quod quidem me studiosissime
issimeque facturum vobis omni adseveratione
o, daturumque operam, ut hæc, qua nunc cincti
sui estis, studiosorum adolescentium multitu-
illa alia re, at certe industria & assiduitate, vix
umquam à vobis ad rationes suas accommoda-
huic muneri præfici potuisse fateatur. Sed jam
esse videtur, ut specimen vobis aliquod exhibe-
tionis ac viæ, quam & usque huc in docendo
nisi vos aliud jubeatis, deinceps perpetuò tene-
ui. Quod dum facio, date mihi obsecro, hanc ve-
pertam à vobis orationem, atque ita disseram

aliis lampada, qui & laboris patientiores & docti
copia instructiores, instituram hic & inchoatam mà a
majore animo, quam viribus, Jurisprudentiæ cum
quentia, & cum antiquitatis cognitione conjunctio
exædificarent, ad summumque perducerent. Mihi, ad
minis mei commendationem, abunde videbatur, tam
tam præclari operis, aliqua saltem fundamenta jecisse
præstando, quod possem, alios qui plus possent, ut exp
ri vellent, exemplo meo excitasse. Jamque totus in e
ram, non ut me languori quidem ac deliciæ dederem
semper ignavorum vitam mortemque juxta æstimâss
sed ad eas artes mecum recolendas ac celebrandas re
rem, quibus usque à puero deditus fui, & ad manda
literis cogitationes quasdam meas, quibus efficerem
narer quidem certe, ut quod mihi otium Hippoliti
dinalis Ferrariensis, studiorum ac fortunarum mea
patroni, summa liberalitate conceditur, ejus aliquis
ctus non ad præsentes modo & eos, qui nunc sunt, se
nunc ad exteros, & olim ad posteros perveniret. In ha
cogitatione defixum, & tanquam in portu, compos
velis, cæterisque armamentis omnibus compositis q
centem, vestra, Cardinales Amplissimi, auctoritas ex
gisci denuò, & subductam jam navim mutato con
deducere, & vela ventis pandere coëgit. Quæ mihi re
mirabilor visa est, quod non deerant homines & inge
si, & eruditi, & exercitati, qui vobis ad hoc munus
undum ultro studium atque operam profiterentur
am, quorum etiam unum à me ipso verè atque ex an
commendatum esse memini. Itaque ut in historiis
eos, qui M. CATONEM in præturæ petitione superâr
ipsosmet mirari solitos, quod se tali viro populus Ro
nus prætulisset: sic fateor, mihi mirum visum esse,
ita vobis potius libuerit, me alia jam omnia cogi
tem, etiam cum aliqua ad vetus honorarium accessi
revocare, quàm in locum meum aliquem ex iis suffi

ostituere, qui id beneficii loco petebant. Quod ego
e ita me ignoro, ut mihi tribuam, ac non vestræ po-
humanitati, quam ulli merito meo acceptum feram:
men non debeo esse, aut adversus dignitatem meam,
dversus vestra judicia improbe curiosus. Nam, Sive
id esse in me, cur hic honos mihi habendus esset, ju-
tis, potius eniti ac contendere debeo, ut vestrã de me
ionem rebus confirmem, quam ut verbis refellam:
quod magis credo, vestra tantum in eo humanitas
ædam erga me voluntatis propensio valuit, non mi-
optabile, aut honorificum duco, à vobis amari, quam
ia aliqua sive eruditione, sive eloquentiâ præditum
ari. Illud quidem neque reticere, neque dissimulare
m, recentem istam vestræ erga me voluntatis signi-
onem, magnum mihi onus imposuisse, magnam cu-
& solicitudinem, magnam vigilandi, laborandi, con-
ndi omnes industriæ meæ nervos, necessitatem at-
e. Non enim mihi tantum elaborandum est, ut, si
mihi existimationem superiorum annorum labo-
igiliæque pepererunt, eam conservem ac tuear, sed
o magis, ut vestra de me judicia sustineam, & aliqua
n ex parte respondeam illi exspectationi, quam de
e verisimile est, in multorum animis pondus auctori-
vestræ concitavit. Quod quidem me studiosissime
antissimeque facturum vobis omni adseveratione
rmo, daturumque operam, ut hæc, qua nunc cincti
cumfusi estis, studiosorum adolescentium multitu-
nulla alia re, at certe industria & assiduitate, vix
quemquam à vobis ad rationes suas accommoda-
m, huic muneri præfici potuisse fateatur. Sed jam
us esse videtur, ut specimen vobis aliquod exhibe-
us rationis ac viæ, quam & usque huc in docendo
, & nisi vos aliud jubeatis, deinceps perpetuò tene-
revi. Quod dum facio, date mihi obsecro, hanc ve-
, ut avertam à vobis orationem, atque ita disseram,

quasi ii tantum adessent, quorum causa me rude jam
arbitrabar, donatum, in hanc arenam denuò revocan
censuistis. DIXI.

De Doctoris officio, deque m do Jurisprudentiam docendi.

ORATIO XVII.

HABITA ROMÆ PRID. NON. N vemb. Anno cIↃ IↃ LXXI.

MAJOREM indies fructum capio ex hoc con atq; instituto meo exornandi Juris Civilis, lautius modò ac nitidius, sed distinctius etia ad rudiorum captum accommodatius, q plerique vulgo solent, explicandi. Nam etsi satis in go, non tantum mihi esse vel virium vel auctorit quantum ad hoc, quod animo concepi, quodque om votis expeto, plane perficiendum requireretur: juva men, tanti ac tam præclari operis qualiacunque fu menta jacere experiri, si forte alios rebus omnibu structiores commovere, & ad eandem cogitationem suscipiendam, excitare possim: efficere denique ut qui que olim de hoc meo conatu verè judicare & poter & volent, quidvis mihi potius, quàm aut indeligend cte docendi ratione ac via judicium, aut in eadem commonstranda voluntatem defuisse fateantur. Qu enim rebus ejus, qui quamcunque artem docere insti officium contineri arbitror, eas ut præstarem, & semper & precipue ex quo libros Pandectarum e care ingressus sum, magno mihi studio elaboratum Ac ne quis forte quærat, quæ tandem illa sint, in bus & multum opere posuisse me dico, & multum ndum esse omnibus, qui docendi munus, ita ut opo

quæ sit potestas, ablativi ut loquuntur, ab-
ndii aut relativi, QUI, QUAE, QUOD, &
el referre piget, Grammaticorum non est
urisconsultorum : aut quæ sit ratio defi-
nterfit inter definitionem & notationem
ndo liceat argumentari ab enumeratione
Dialectici potius, quam juris civilis profes-
lebent : aut denique innumerabilia, quæ co-
arios legentibus passim occurrunt, non
us ab iis artificibus, quorum propria sunt.
Nam de ordine quid dicam ? quem semper
quisque plurimi fecit, cui tantum tribu-
ex veteribus Philosophis, ut summum ac
us universitatis parentem atque opificem
nt in orbe condendo nihil aliud præstitisse,
onfusas & permistas inter se rudis materiæ
isset, certoque ordine suis quamque in se-
set. Impia opinio, fateor. Omnia enim non
it ac disposuit, sed ex nihilo effecit ac pro-
. Sed tamen ex eo intelligi potest, quæ
dine opinio fuerit, quantamque vim in eo
rint : cum à quo nihil amplius quam con-
artes in ordinem adductas esse dicebant,
si quoque cum cæteris verissimo nomine
conditorem omnium rerum vocarent;
ra sententia apud Xenophontem in Oeco-
il esse aut pulchrius, aut ad usum commo-
rdinem, nihil contra aut adspectu te-
nius, aut quod plura omnibus rebus in-
erat, quam confusionem ac perturbatio-
ostri illi cum dialecticen aut non didicissent,
sent, ut non didicisse præstaret, quibus
omnia miscuerunt ? qualem nobis cujus-
præceptorum farraginem reliquerunt ? ut
r hordeum, triticum, viciam, legumina in
unum

tuum acervum conferat, non illius acervum comm
riis existimem perturbatiorem fore. Mihi quidem, c
eos inspicio, sæpissime Ovidiana illa de Chao in m
veniunt :

Quaq; erat & tellus, illic & pontus, & aër.

Non aliter enim apud hos, ubi verbi caussa, de auct
re magistratuum agitur, dicetur etiam aliquid de
mentis, ubi de emptione & venditione differitur, a
de pœnis, aut de auctoritate tutorum inseretur:
est denique quod certam sedem ac domicilium ha
nihil quod non alienissimo æque facile ac suo loco
tractatum reperiatur. Inde illæ crebræ ex uno in
locum rejectiones : cum te, quod hic agendum a
ctandum erat, id jubent ex alio petere, in quo tale
quam agi nunquam, nisi admonitus, divinare potu
Prorsus ut si quis paterfamilias vestem non in vesti
sed in arca panaria conderet : panem ex puteo hau
pisces in nemore, lepores in piscina inclusos hab
Apud Aristotelem primo Physicorum recensetur o
veterum quorundam, in quibus fuit & Anaxagoras
quidlibet in quolibet inesse dicebant : idque exp
bant hemistichio quodam, ut opinor, Empedo
πᾶν ἐν παντὶ μέμικται. Hoc an in Physicis vere dicatu
derint, qui illa tractant : in talium certe interpr
commentariis verissime dici potest. Atque hoc sunt
am, qui eos de industria fecisse dicant, ut artem juri
scuriorem, ac difficiliorem cognitu redderent, & a
teros labores illum quoque adderent, quo excarn
rent discentium ingenia, pervolutandi sæpe illas in
tes librorum moles, & omnia alieno loco potius qua
di quam suo. Quod si verum est, (nam ego quidem
potius fuisse causam suspicor, neque ita de eis male se
ut, cum melius possent, noluisse credam) sed tam
ita est, non abscurum est, quam eis pro tam sancto a
h

ta, sed naturali pulchritudine ac suavitate commen-
qua ii quos dico, quam longe omnes abfuerint, quis
idet: Et sunt tamen qui eos defendant: ut nulla
m mala causa quæ patronos non inveniat: dicunt-
loquentiam in eo qui jus docet non requiri, satis
artem suam teneat, ejus præcepta dum tradat, qui-
a verbis pronunciet, nihil interesse. Citant etiam
m rem verba quædam Ciceronis, quibus ait: se in
sopho eloquentiam, si adferat, non aspernari, si
t, non admodum requirere, nimium delicatos esse,
tanta præclarissimarum rerum copia etiam verbo-
concinnitatem requirant: & perinde facere, ac si
nos & saluberrimos cibos fastidirent, nisi in auro
gemmis opponerentur. Tum præterea facilius in-
i ac percipi, quæ qualibuscunque verbis sine delectu
ntur, quàm si quis in eisdem pura ac Latina oratio-
primendis elaboraret. Postremò, usu hoc jam & ex-
ntia compertum esse, quibus verborum cura est, eos

tantur. Multos enim accepimus, cùm ipsi eloqventes non essent, optimos tamen aliis ad eloqventiam duces ac magistros fuisse: qvalem in Græcia Hermogenem, in hac urbe Qvintilianum fuisse ajunt. Et Aristoteles, si se ad dicendum contulisset, fortasse multos habuisset superiores, qvo tamen eloqventiæ præcepta nemo unquam meliùs, aut perfectiùs tradidit. Munditiam qvidem sermonis non in artibus modo docendis, sed etiam in congressibus & in familiari colloquio ab omnibus ingenuis & paulo liberaliùs institutis hominibus requirendam puto. Non gemmas, non aurum, non emblemata reqviro. Fictilibus æquo animo cœnare possum: præsertim si epulæ sint, ut ais, exquisitæ: sed illa ipsa fictilia tersa sint, niteant, appetentiam potiùs quàm vomitum concitent. An tu convivatorem feras, qui quamlibet lautos cibos in vasis cœno ac luto conspurcatis apponat? Nam quod ajunt, facilius intelligi qvæ ita dicuntur, credo equidem hoc inter ipsos verum esse. Balbi enim balbos, ut est in proverbio, melius intelligunt. Ingenui quidem adolescentes in Ciceronis, Cæsaris, Plauti, Terentii & similium libris exercitati, & Latinæ lingvæ intelligentes, novos sibi de verborum significatione commentarios conquirant oportet, cùm accessuri sunt ad illas mixo barbaras cantiones. Neque enim una saltem lingua est, qua loqvuntur, sed deterrimus quidam cinnus ex fœdissima barbararum, peregrinarum inauditarum vocum colluvione, olens, ut servus ille Plautinus ait: allium, hircum, haram, suem, canem, capram, commistam, ut quemadmodum odor, qui ex Averno afflabatur, supervolantes aves necare solitus dicitur, ita illud pus, illa sanies, illud virus optima quæque ingenia exanimet. Ego quidem certè multos novi optimos adolescentes, & acutissimo ingenio præditos, qui cum in aliis disciplinis exercitati, ad artem se juris accingerent, odium magistrorum incondita voce perterrefacti, refugerunt, retulerunt pedem:

Im-

visum aspris veluti qvi sentibus anguem
humi nitens, trepidusq; repentè refugit.
n quasi firmamentum defensionis suæ ponunt,
uemquam magnum jurisconsultum evadere,
ndæ ac poliendæ orationis cura sit, pro De-
alem! etiámne hoc tam erudito seculo, in hac
splendore disciplinarum omnium cuiquam
os putarit? Quemquam ne ex illo suo grege
contaminare balbutientium potius, quàm
proferent, quem cum Alciato, cum Duareno,
no comparare audeant? Sed hoc omitto, ad
itueram redeo. Dixi quatuor esse, quæ, qui jus
estare debeant, ut vera doceant, ut ad rem per-
ordine, ut genere dicendi apto ad docendum,
ræstarent, culpavi. Dicit aliquis. Quid? tu te
æstaturum esse profiteris? Non ausim tantum
nihi, aut vobis polliceri. Illud quidem non du-
firmo, neque plane imperatum esse me ab iis,
ficiendum necessaria sunt & ut aliquid olim
licar, summam diligentiam adhibiturum. Sed
ous est, diutius detinendi non estis. Die crasti-
viam vobis munire ad titulum de Pactis mi-
io intelligendû. Dicam cur de pactis agatur
um quid sit pactum, quæ pactorum divisiones,
acisci possint, quiq; sint pactorû effectus. Hæc
putationis capita futura sunt. Inde ad ea juris-
rum veterum fragmenta, quæ in hunc titu-
um relata sunt, sigillatim interpretan-
da veniemus. DIXI.

De auctoritate & officio Judicum.

ORATIO XIIX.

HABITA ROMÆ POSTRIDIE Novemb. Anno ClƆ IƆ LXXI.

CONSTITUERAM hodie, nullâ, ut Gajus noster loquitur, præfatione factâ, ad tractationem earum rerum, quas hoc anno docere institui accedere: idque & vobis utilius, & mihi convenientius fore arbitrabar: nisi me amici quidam, quorum & judicio, & auctoritati plurimum tribuo, defixa jam statutaq; sententia deductum, sibi potius quam mihi, hac in re morem gerere coëgissent. Neq; tamen eis plane adsensus sum: sed, ut Homericus Juppiter, partem ejus quod petebant concessi, partem negavi. Nam quod contendebant, ne statim in ea, quæ hujus artis propria sunt, ingrederer, sed anniversarii laboris quasi vestibulum populari aliqua & magis ad omnium sensus accommodata disputatione exornarem, in eo non gravate ipsorum voluntati acquievi: quod auctores erant, ut aliquod mihi undecunq; argumentum sumerem, quamlibet remotum & alienum ab eo quod ageretur, populare modo, & plausibile, & in quo ostentare vim ac copiam dicendi liceret, id ut ipsos à me obtinere sinerem, ipse à me non potui obtinere. Vix ista faciebam adolescens, cum & omnes vias perveniendi ad aliquam eloquentiæ famá studiose conquirerem, & iis in artibus exercerer, quas qui tractant, in eis hæc non ferri modò, sed & requiri solent. Hac verò ætate, & hac qualicunque hominum opinione de me, & suscepto munere, quod ab omni vanitate longissime abesse debet: si puero-rum

[illegible] Sophistarum in morem de commenda ac pingenda oratione solicitus sim, & sine ulla necessitate eas mihi ad dicendum materias diligam: in quibus belle ac commode aliquid dicere posse videar: ineptis fortasse gratum faciam, quos semper fucata & inania omnia, magis quam vera & solida delectant: gravium certe ac cordatorum hominum non effugiam justam ac meritam reprehensionem. Obsequamur igitur amicorum petitioni; sed ita, ut ne obliviscamur, quid deceat. Explicaturus sum eam partem Digestorum in qua de judiciis differitur. Sed [illegible] nonnulla de ipso munere judicandi, quan[illegible] sit auctoritatis, quantum ponderis & momenti ad totius Reipublicæ felicitatem, tum, qualem esse eum oporteat, qui ei muneri rectè, & pro dignitate præfuturus sit, quæ in judicando servanda quæque fugienda videantur: quæ omnia à nostris quidem partim modice attinguntur, partim ut certa & indubitata ponuntur, à Philosophis autem unde nostra fluxerunt, accuratè ac copiosè pertractari solent. Dicam autem non oratorio more, sed hoc nostro scholastico, & umbratili, & sedato, non ad permovendos animos, sed ad docendos, non ad faciendos clamores, sed ad silentium potius & attentionem obtinendam idoneo. Ita me duas res consecuturum esse confido, ut & amicorum petitioni, si minus plene, at certè aliqua ex parte satisfiat: & hoc quamvis nulla arte accersitum disputationum mearum caput, cum cætero corpore satis apte ac continuè cohærere videatur. Tanta igitur est, ut hinc potissimum exordiar, in omni civitate eorum, qui judiciis præsunt, auctoritas, ut ex eis potissimum Reipublicæ felicitas aut infelicitas pendeat. Etenim verè dixerunt veteres legem esse animam civitatis, & perinde felicem, aut infelicem evadere unamquamque civitatem, ut bonis malisvè legibus temperata est. Utor hic legis nomine magis ad populi consuetudinem, quàm ad veritatem: scio enim, si

qua mala lex sit, eam ne legis quidem nomine dignar
Sed si tantum positum est in legibus, legum auter
rum nullus est usus, nisi sint, qui eas consequantur
stodiant: & legum ministri ac custodes magistratu
de eos nomophylacas Plato vocat: magistratuum
præcipua vis in exercendis judiciis cernitur: eo
opinor, qualia in civitate judicia sint, talem esse tot
vitatis statum. Imò verò ea prima fuit antiquissimi
poribus causa congregandarum civitatum, ut e
qui vim coërcerent, tenuiores à potentiorum injur
fenderent, suum cuique tribuerent, juris æquabili
inter omnes proportione tuerentur. Hanc ori
creandorum regum fuisse; quod vetustissimum in
imperii nomen est, Herodotus, & ab eo mutuatus
tradunt. Itaque reges ipsi antiquitus judicabant, u
nos, cujus singularis justitia judicem eum, veterur
nione, etiam apud inferos fecit: ut Tenes cultu
Tenedios pro Deo: quem cum securi insulam ex
ctam obambulare solitum tradunt: eaque percutere
causa discussa, injuriam fecisse cognosset. Ut Phi
Macedo, quem etiam patienter tulisse accepimus
jurgatum ab anicula cui audiendæ sibi esse otium ne
rat; cum illa retulisset, ne regnaret igitur, si aud
ac dijudicandis causis vacare nollet. Et perdiu, qui H
orum populo summo cum imperio præerant, non
sed judices vocabantur: ut intelligamus nihil esse
regium quam judicare. Sive enim privata judicia
ciamus, vere ait Cicero, omnes omnium pecunia
tas esse in potestate eorum qui judicant: sive publ
mnium civium non fortunæ modò, sed dignitas, ex
tio, salus, eorum, qui judicia publica exercent, fidei,
oniq; commissa est. Sapientissimus homo Democritu
bus rebus Rempublicam contineri dicebat, pœnâ &
mio: earum autem rerum utraq; in eorum manu e
munus sustinent judicandi. Magna igitur adhibend

is officium concludebant, cum ita dicerent, legem
mn judicem, judicem autem legem loqventem.
n. Judice ita prorsus omnia judicari oportet, ut
i loqvi posset, judicaret : atqve ita legem & judi-
r se conspirare, ut sit lex qvasi anima judicis ; ju-
i vox legis. Et, qvemadmodum Aristoteles ait, le-
mentem cupiditatis expertem, ita optandum es-
usmodi judices reperirentur, qui omni cupiditate
mente tantũ ac ratione in disceptãdis controver-
entur. Sed talia optare licet, sperare non licet. Ni-
m verum est, quod in quodam cantico posuit
IDES, perdifficile reperiri hominem τετράγωνον
ν. Huic incommodo sapientissimi qviqve vete-
ecunque potuerunt remedia compararunt. Inter
ristoteles censuit, in bene instituta civitate, omnia
jus fieri posset, legibus comprehendenda : quam
ma autem in potestate atque arbitrio judicum re-
da. Cuius rei tres ab eo sane graves causæ adsc-
Una, quod multò major numerus necessarius est
i, qvam eorum qui leges ferant. Facilius autem
os bonos & prudentes viros reperire, qvàm mul-

prii alicuius commodi aut incommodi, facillime abduci à vero judicis animus queat. In judicibus autem deligendis illud præcipuè observandum est ut boni viri eligantur; in quo veteres ita diligentes fuerunt, ut sæpe in libris nostris viri boni nomine non alius quam judex intelligatur. Et Horatius narrat patrem suum, cùm sibi virtutis & officii præcepta traderet, laudandarum actionum exempla ex judicibus potissimum sumere solitum esse. Sic me, inquit:

Formabat puerum dictis: & sive jubebat,
Ut facerem quid, habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex judicibus selectis obiiciebat.

Et alibi cum viri boni quasdam quasi notas enumerando percenseret, hanc inter præcipuas ponit:

Quo multæ, magnæq; secantur judice lites.

Ac videte quantopere veteres illi Romani, eos, qui res judicabant, ab omni improbitatis suspicione puros esse voluerint. Notationi atque animadversioni censoriæ non tribuebant auctoritatem rei judicatæ, neque si quis à censoribus senatu motus esset, propterea ei aditum ad honores denegabant. Quinimò quosdam à censoribus senatu ejectos, ipsos postea censores fuisse legimus. Sed tamen, ut omnis etiam levissima suspicio abesset à judicum moribus, lege Julia repetundarum qui senatu moti essent judices non poterant dari. Ætas etiam in judicibus consideranda est: neque enim idonei sunt adolescentes ad tantum munus sustinendum. Cuius rei tres ferè causæ adferri solent. Una, quòd de moribus adolescentum nihil adhuc certo sciri potest. Mutantur enim, ut ait Horatius, in horas. Et improbum quidem esse aliquem ut agnoscas, vel unus dies sufficit, ut ait Teognis, at diu vixerit oportet, de cujus probitate certum judicium fiat. Altera, quod in juvenibus magnæ & vehementes sunt animi commotiones, quas illi sæpius, quàm rationem seqvuntur. Postrema, quod longus

rerum

rerum usus in judice requiritur, qui cadere in adolescentem non potest. ἐν νέω, ait Plato libro tertio de Republica, ἀλλὰ γέροντα δεῖ τὸν ἀγαθὸν κριτὴν εἶναι. Neque vero quilibet senex ad judicandum aptus est. Non enim ut prudentia necessariò ætatem requirit, ita ætas necessariò prudentiam adfert, sed is demum, cui anteactæ vitæ cursus & integritatis, & prudentiæ opinionem comparavit. Observabatur & illud antiquitus, ne egeni & exhausti homines facile ad judicandum admitterentur. Cum enim plerique à Theognidis sententia non abhorreant, & paupertatem omni ratione fugiendam putent, verendum videbatur, ne sæpè tales judices non tam rationem muneris sui, quàm magnitudinem munerum alienorum considerarent: neve libentius in nummorum, quàm in argumentorum, quæ utrinque adferrentur ponderibus expendendis occuparentur: &, utrius gravior esset manus, ejus causam quoque meliorem videri pronunciarent. Atque ob eam causam judices non tantum ex moribus & ex ætate, sed etiam ex censu legebantur: quod Romanis alicubi objicit Tertullianus. Cumque jusjurandi religio maximum & sanctissimum fidei vinculum meritò apud omnes existimetur, judicaturi prius jurabant, se ex legum præscripto judicaturos: cujus rei frequens apud Demosthenem, & alios mentio est. Ne vero legum verbis callidè & subdole interpretandis ab earum sententia & voluntate discederent, addebant, τῇ γνώμῃ τῇ δικαιοτάτῃ, ut apud Demosthenem, aut, quod idem valet, τῇ ἀρίστῃ, ut apud Aristotelem in Rhetoricis, & apud Julium Pollucem in libro octavo relatum est: quo significabant, se ita leges interpretaturos, ut rationi & æquitati maxime consentaneum videretur. Quin etiam, ut majore divini numinis metu perfunderentur, judicabant in loco sacro. Quamvis enim Deus omnibus locis præsens est ejusque, ut ait Aratus, omnia plena sunt: in

ıda diligentia est, ut tollantur omnes occasione
ſunt efficere aliquem animi motum , quo judex
ur à vero. Nam quod de amore ait Theo
era ei videri, quæ pulcra non ſunt, idem abſo
o talium commotionum genere dici poteſt :
que affectus eſt, ita res ei alias atque alias vide
itis ait Varro, & veternoſis omnia lutea vident
citantibus amara, quæ dulcia , aliter omnibus d
ii, aliter ſobrii judicant. Idem putandum eſt
omnibus, quorum animus aut amore, aut odio,
invidentia , aut denique aliquo πάθει occupa
ocent Philoſophi , ſi ſenſus de rebus ſibi objec
licaturus ſit, oportere ipſum ſentiendi inſtrum
od illi αἰσθητήριον vocant, ἄποιον, id eſt, omni qu
um ſaltem , de quibus judicandum eſt , vacuu
: & judicis animum in ſola veritate defixum , a
rturbatione purum ac liberum eſſe oportet. M
m examinat omnis corruptus judex: ait Horatiu
ım ergo nemo, ut omnia moliatur, exſuere ac d
itum atque ingeneratum omnibus ſui amorem
ò veteres neminem rei ſuæ idoneum judicem
erunt : quod & apud juris noſtri auctores ſæpe

.Sed hac de re alio loco plura dicentur. Cor-
r judices etiam donis, & ea causa fuit, cur iis
æ de pecuniis repetundis latæ sunt, punirentur,
n judicandam pecuniam accepissent. Narrat
;, Thebis olim positas in publico fuisse judi-
is, easque sine manibus, quod indicio esset, ni-
uoquam accipere debere: ejus autem, qui judi-
ret, etiam sine oculis: quod ipso personarum
idices interdum à recto abduci arbitrarentur.
certe apud Ciceronem gloriatur. M. Aquili-
nifesto repetundarum crimine, hoc potissi-
artificio liberatum, cùm eum mœstum ac sordi-
duxisset, tunicamque ejus à pectore discidis-
trices adversorum vulnerum, quæ ille pro Re-
eperat, ostendisset. Ita judices, quem absen-
damnâssent, eum, adspectu ipsius commoti, li-
Eodem artificio multis ante annis usus erat
;, qui ut narrat Athenæus, cum Phryne mere-
errima rei capitalis argueretur, atqve ita tene-
rgumentis purgari non posset: cum multa pro
, ad postremum statuit eam in conspectu judi-
ectus ejus papillasque nudavit: qui adspectus
tuit, ut, qvam omnium sententiis damnatum
erat, omnium suffragiis absoluta discesserit.
titutum est, ut Ariopagitæ noctu judicarent,
ræter cæteros auctor est Lucianus. Sed &
a integriora & incorruptiora essent, nomina
i, de quibus ageretur, in Ariopago reticeri
dam tradiderunt. Ut nulla prorsus persona-
ie habita, de rebus tantum ipsis judicaretur.
iam in judiciis pervertendis potest eloquen-
: prorsus mentiebantur veteres illi magistri,
ere profitebantur, qvo modo causa inferior,
uperior fieri posset. Cui enim nota sunt
eronis in causa Cluentiana, objectas à se

judicibus tenebras gloriantis? ideoque rectum erat il eorundem Ariopagitarum institutum, apud quod Ora res præconis voce nihil verborum extra rem facere, neque Prooemiis uti, neque Epilogis jubebantur. Sapi ter quoque Anastasius & alii posteriores Imperato constituerunt, ne cuiquam administratio patriæ suæ speciali jussu principis permitteretur. Arbitrati e sunt id, quod est, unumquemque necessario in patria multis cognationibus, affinitatibus, necessitudinibus plicatum teneri, iisque omnibus rebus judiciorum r gionem ac severitatem impediri. Eodem pertinebant p missæ antiquo more alternæ judicum rejectiones, u judiciis omnis omnino suspicio inclinati, ac propend tis in alterutram partem animi tolleretur. Neminem, Cicero pro Cluentio, voluerunt majores nostri non m do de existimatione cujusquam, sed ne pecuniaria quic de re minima, esse judicem, nisi qui inter adversai convenisset. Expediret etiam in eos judices, qui se c rumpi sivissent, gravissimas pœnas constitui: ut fec Cambysen ait Herodotus, qui (utinam non singulari, in omnem posteritatem duraturo exemplo) supra ir stii judicis corium in lora dissectum, ejus filium ac s cessorem sedere jussit: ut eum à paternæ improbit imitatione, paterni supplicii memoria revocaret. Om no autem judicibus tria in animo perpetuò habenda arbitror. Unum, ut cogitent, quemadmodum ipsi de a judicant, ita de se non alios tantum homines, ipsum DEUM judicaturum. Alterum, ne prius sent tiam ferant, quàm diligentissime utriusque partis j cognoverint. Merito laudatur à Platone illud Hesi μη δὲ δίκην δικάσῃς πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Et gans est illud Philippi, ut opinor, Macedonis, cum altera aure occlusa accusatorem audiret, inter gatus, cur id faceret dixit, se eam servare integram r

Pos

d est, debere quidem judicem planè medi-
nim μεσίτην, ut ait Aristoteles, vocantur,
n alterutram partem inclinandum sit, ut
inus periculi esse, si navis ad Scyllam po-
linaret, quàm si ad Charybdim: ita in
endis minus mali esse in clementia ac le-
i sævitia, & acerbitate. Nam etsi laudata
s prætoris cujusdam severitas, cujus tri-
a reorum vocabant, multò tamen majorē
: illa vox Neronis, si ex animo prolata es-
n eadem mansuetudine perstitisset, qui sub-
entiæ capitis in quendam; Utinam, in-
n didicissem literas. Et M. Antonini illud
nendatur, quod pœnas legibus definitas
d aliquem modum mitigabat. Pleni sunt li-
m sententiarum: benignius interpretandæ
voluntas earum conservetur. Et interpre-
ndæ sunt pœnæ potius, quàm exasperandæ.
hoc loco præterire dictum quoddam ve-
atoris Antiphontis: εἰ δέοι τι ἁμαρτεῖν, τὸ
ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι. τὸ μὲν γὰρ
τὸ δὲ ἀδίκως ἀποκτεῖναι, ἀσέβημα. Cujus
em quandam ex libris nostris suo loco pro-
ki de auctoritate & officio judicum, non
teram, neque enim id aut res postulabat,
tiebatur: sed ea tamen, quæ dixi, neque
: inutilia fuisse confido. Quid præstite-
judices eritis. Si quis erit, qui me con-
sse statim ad ea, quæ Juris Civilis propria
e: ab eo peto, ne mihi veniam negat, quod
tam non magni momenti petentibus ne-
serim, neve sit ita difficilis creditor, ut
expectare nolit, cum præsertim ipsi Juris-
o, qui explicaturi sumus, titulo tradant, in
n. mor

mora modici temporis non magnum damnum inesse censeri. DIXI.

ORATIO XIX.

MANDATU S. P. Q. R. HABITA IN ÆDE SACRA B. MARIÆ VIRGINIS.

QUÆ EST IN CAPITOLIO, in reditu ad urbem.

M. ANTONII COLUMNÆ POST TURCAS NAVALI Prælio victos.

IDIBUS DECEMB. ANNO cIↄ Iↄ LXXI.

SI ULLA POST HOMINUM MEMORIAM parta victoria est, in qua & admirabilis se divini numinis potentia ostenderit; & quid fortium virorum virtus, quid singularis doctorum prudentia valeat, cognitum ac declaratum sit, in hac certè, quam superioribus diebus Imperatores ac milites nostri ex immanissimo ac teterrimo Christiani nominis hoste retulerunt, ita hæc omnia patefacta sunt, ut nunquam majoribus, aut illustrioribus argumentis, aut illustrata esse, aut inposterum illustrari posse videantur. Quare & immortali & præpotenti Deo, hujus tanti boni, ut aliorum omnium, auctori, gratiæ, quantas maximas animus noster capit, agendæ sunt; & fortissimis ac clarissimis viris, qui periculum à nobis omnibus vitæ suæ peri-

do depulerunt, qui barbaris in nos irruentibus iter
ribus suis occluserunt, qui pestem ac perniciem,
illi nobis machinabantur, in ipsorum capita conver-
t, qui illorum temeritatem consilio, furorem for-
ne, audaciam virtute superarunt, novi atque in-
i honores pro nova ipsorum atque inusitata virtu-
buendi. Quod enim tantum ac tam singulare ho-
genus reperiri, ac excogitari potest, quod non &
qui egregiam in hoc bello Reipublicæ Christianæ
im navarunt, & tuæ inprimis, M. ANTONI CO-
NA, virtuti rebusque gestis, & ab aliis CHRI-
ANIS populis, & præcipuè à populo Romano debe-
Cujus universi quod sit erga te studium, quæ volun-
eque tibi unquam aut dubium aut obscurum fuit; &
o nuper apertissime cognoscere potuisti, cum, tuo
bem ingressu, tantus ad te omnium ætatum atque
ium concursus factus est, tanta effusa omnis gene-
ultitudo, ut ipsi septem colles, ipsa urbis mœnia,
ura pateretur, sedibus suis relictis, obviam tibi pro-
cupere viderentur. Quacunque incesseras, faustis
mationibus omnia personabant, omnes redundan-
& foras erumpere gestientem lætitiam ore, oculis,
bus indicabant, omnium in te uno figebatur ob-
s, omnes te, non ut unum ex principibus civitatis,
t firmissimam ac solidissimam Romani nominis ac
itatis columnam intuebantur. Cœlum ipsum manife-
ivit honori tuo: cùm quod aliquot dies antea triste
ibilum fuerat ingressuro te, ita te repente nitere cœ-
it illa subita serenitas facile omnibus indicârit, hono-
qui tibi haberentur, etiam cœlestium judicio com-
bari. Nunc quoque quanta hoc augustissimum tem-
a frequentia hominum compleverit, vides, qui omnes
nimo huc convenerunt, ut CHRISTO JESU VI-
ORI ET VICTORIARUM DATORI, UT BEA-
SIMAE VIRGINI, UT CAETERIS COELES-
TIBUS

TIBUS, QUORUM AUXILIO HANC VICTOR
AM SINE ULLA DUBITATIONE ACCEPTA
FERRE DEBEMUS, tum propter fusos ac fugatos h
stes, tùm propter te salvum ac sospitem in patriam red
ctum, rite, ac piè, ut debent, gratias agant. Beatum te,
ANTONI, propter cujus & abeuntis periculum, & r
deuntis salutem, templa complentur. Meminimus omn
superioribus mensibus, te ad bellum profecto, quæ to
urbe fuerit trepidatio, quæ sollicitudo, qui pavor. Qua
vis enim & duces delecti erant fortissimi ac sapientis
mi, & ex toto propemodum orbe Christiano flos ipse n
bilitatis convenerat, & præcipua Italiæ atque hujus u
bis ornamenta ac columina in exercitu versabantur: t
men eo magis metuebantur varii bellorum & ancipit
casus: quod, si quid aut propter vim tempestatum, a
propter hostilium copiarum magnitudinem, aut quo a
eventu gravius accidisset, nulla reliqua spes erat, ull
amplius ætate nostra talem exercitum posse denuò co
parari. Vagabatur autem toto mari infinita quædam l
tronum multitudo nostro sanguine cruenta, nostris sp
liis onusta, qui & semper aliàs suopte ingenio feroce
& tùm maximè propter recentes victorias spe atque
nimis inflati, tantos sibi spiritus, tantam arrogantia
sumpserant, ut classem quidem nostram à se spiritu ip
difflatum iri, eâ vero disjectâ, quasi janua quadam eff
ctâ ac revulsa, omnes sibi Christianorum portus, omn
insulas, omnem oram maritimam apertam fore arbitr
rentur. Augebat timorem nostrum, quòd anno superio
ri eas Deus alienatæ à nobis, propter peccata nostra, vo
luntatis suæ significationes dederat, ut non injuria tre
pidaremus, ne ille meritò nobis iratus, per hostes nom
nis sui à populo suo pœnas repetere decrevisset. Sed
cæca hominum judicia! O abstrusa & recondita DE
consilia! O bonitatem ac clementiam ipsius perpetu
prædicandam! Vero Dominus est, qui vulnerat & mede
tur

tur: percutit & manus eius sanabunt: qui mortificat & vivificat: qui deducit ad inferos, & reducit: pro paterna sua misericordia, castigans castigavit nos: sed morti non tradidit nos. Respexit ad lacrymas, ad jejunia, ad eleemosynas, ad preces Ecclesiæ suæ: ad quæ omnia PIUS V. ET NOMINE ET RE SANCTISSIMUS PONTIFEX; toto illo tempore, alios omnes, & præcepto & exemplo suo incitabat. En senex sanctissime, & veterum illorum Pontificum simillime scelerum ultor, justitiæ cultor, veteris disciplinæ restitutor, cui bono publico, his miseris ac turbulentis temporibus, Ecclesiam suam gubernandam commisit Deus: hic est fructus lacrymarum atque obsecrationum tuarum: tui fletus pepererunt nobis hoc gaudium, tua quotidiana sacrificia hanc nobis à Deo victoriam impetrârunt Metis exsultans, quod lacrymans seminasti. Te novo Moyse manum in cœlum tollente, novus hic Josue superabat Amalechitas. Tu mentem in Deo, nostri milites in barbarorum corporibus tela figebant. Confirmabant illorum dexteras preces tuæ, & hostilium gladiorum cuspidem retundebant. Itaque quantò plus nobis dedit DEUS, quam petebamus? Nos timidi vota faciebamus, ut hostium classis, cum adventare nostram, auditum esset, quam celerrime se ad suos reciperet, quod post & editas strages, timuisse tamē, & exspectare ausa non esse nostrorum impetum videretur. Nam illud prope immodicum videbatur optare ut & congrederentur, & se barbari nostrorum virtute cognita, in fugam darent. Quod si ad efficiendam aliquam imaginem speciemque victoriæ, aliquot illorum naves depressæ, aliquot captæ, numerus aliquis captivorum liberatus esset, abunde omnes non expectationi modo, sed optatis quoque nostris satisfactum fore arbitrabamur. Ut autem sine magna nostrorum clade, amplius quadraginta hostium millia cæderentur, ut decem & eò amplius millia caperentur, ut

cen-

centum nonaginta qvinqve illorum triremes, alia
complura navigiorum genera in nostrorum potesta
venirent: ut plus qvindecim captivorum nostrorum
lia liberarentur: ut ex tanta illorum multitudine vi
nus perfidus pirata, & unus item sævissimi prædon:
riadeni filius fuga elaberentur, qui ad superbas imm
illius Tyranni aures acerbissimum minimeque ab
exspectatum tantæ cladis nuncium adferrent, qvis
quam nostrum non dicam sperare, sed propemodu
ptare ausus est? Præcurrit fortitudo vestra spes nost
qvæqve nos, ne frustra optaremus, verebamur, ut ea
stra hostis optaret, admirabili Dei beneficio & vestra
gulari virtute perfectum est. Illud verò memorabile
animadvertendum, neqve fortuitò accedisse, sed ju
simo Dei judicio effectum esse credendum est: qvod
duo ex illa impura fœdissimorum mancipiorum collu
maximas minas jactare; qvi uni ex omnibus Christia
rum vires maximè despicere soliti erant, ut etiam a
illum stolidum ac furentem Dominum suum ausi es
gloriari, se centum triremibus, qvidqvid usqùam CH
STIANORUM esset, undiq; exterminaturos; ii pot
mum cùm ad manus ventum est, ita subitò perterr
cti sunt, ut mare ipsum angustum eis esse ad fugam v
retur. O NONAE OCTOBRES qvam faustum
felicem, nobis posterisqve nostris vestri memoriam
quistis. Qvis non eorum, qvi prœlio non interfueru
ut sibi liceret spectasse, quæ illo die gesta sunt; an
unum de consequendis vitæ suæ spatio, si fieri posset
demptum velit? Solem ego ipsum, ita vivam, in
pulchro spectaculo, ut Josua olim adversus Amorr
pugnante, substiturum fuisse arbitror: nisi tanta f
set vincendi celeritas, ut, qvi nihil metuebant, id ut
metuere viderentur, nisi prius advesperasceret, qvar
mnes hostes, aut cæsi, aut capti, aut fugati essent. Q
nam igitur statuæ, qvi arcus, qvæ columnæ, quæ

hea vobis excitari poterunt, viri fortissimi, quæ n
ico paria esse meritis vestris, sed eorem partem adun
rare aliquam possint. Qui futuri sunt usque eò diser
copiosi historiarum scriptores, qui cum ad NAUPAC
EAM VICTORIAM ventū fuerit, non potius metu
r, nequid de illius magnitudine deterant, quam eam
verbis exæquare posse confidant? Semper enim justum
nuendi metum faciunt ea, quæ amplificandi spem sua
gnitudine sustulerunt. Vos exultantem barbaro-
n audaciam compressistis, vos maria illis clausistis, no-
t aperuistis, vos flammam atque ferrum, vos cædem,
ndia, rapinas, libidinem, a Christianorum vita, tectis,
unis, corporibus arcuistis: vos à templis sacrilegia,
ppidis direptionem, ab agris vastitatem depulistis:
os cruentata ac tepefacta maria illorum sanguine
idârunt: per vos vicina littora illorum, aut saucio-
ut morientium inconditis ululatibus persona-
vobis magistris didicit noster miles vincere, barba-
ici: vobis Christianorum alii vitam debent, alii li-
m, omnes securitatem. Durum, fateor, fuerat au-
àm multa oppida à nefariis latronibus capta, tàm
ncensa: tàm multas regiones vastatas: abducta
atem tàm multa hominum millia: Sed, si Christi
, si Christianorum fortitudo aliter apud Barbaras
ustrari, quam post tot acceptas calamitates, non
rope est, ut exclamem, tanti fuisse certe quidem,
emporis clementia & amœnitas minus hilara-
nostros, nisi eam hyemis rigor & asperitas
t: ita minus omnes hujus victoriæ jucun-
dulcedinem sentiremus, nisi eam cum supe-
nporum tristitia, & acerbitate comparare-
ue verò eos tantùm, qui ex illo nobis omni-
prælio, re bene gesta incolumes reverterunt,
ximis honoribus debemus afficere: sed eo-
memoriam grato animo, amplissimisque lau-
dibus

dibus prosequi,quos in illo conflictu fortiter dimica non tam vis hostium perculit, quam ille ipse, pro qvo gnabant, sibi pignoratus est CHRISTUS. Qvi si, ut cr bile est, prius Christiano ritu expiati, ac culpis omni soluti tunc verò in DEUM tantum intuentes, & i mente ac cogitatione defixi, vitam pro illius gloria p jicerunt, eodem illo temporis puncto, angelorum le nibus stipati, triumphantes in cœlum evolarunt. O beatissimos, qvi sangvinem vestrum pro eò fudistis, prior ipse pro vobis suum sangvinem fuderat: qvi n tem naturæ debitam, pro vitæ auctore potissimum re distis! Illi impii, quos tum concidebatis, cùm con stis, & mortem oppetierunt cum ignominia, & ma pœnas nunc ad inferos luunt: vos verò & extre spiritum victores cum gloria effudistis, & mortali co tione vitæ in immortalitatem commutata, piorum ess ternam sedem & locum consecuti. Beata vita, quæ morte conclusa est: beata mors, quæ tali vitæ princip dedit. Sed ut ad te, M. ANTONI, mea jam revert oratio neque populus Romanus ignorat, neq; unquam la ignoratura est aut gens, aut ætas, hujus immortalis riæ nomen, multò tibi plùs, qvam pro virili parte deb Tu jam inde à principio, cùm à sanctiss. Pontifice Qvinto hujus saluberrimæ Principum Christiano conjunctiones fundamenta jacerentur, ad eam rem psius sententia conficiendam, plurimum laboris, op & auctoritatis contulisti. Tu cùm classi Pontificiæ sum cum imperio præfectus esses, in Siciliam profectus: i rea dum JOANNES AUSTRIUS non mea tam sed omnium prædicatione major adolescens: cuiu totam Christianorum classem summa erat auctorita potestas eodem perveniret, & milites, & classia studiosissime exercuisti, &, ut omnium rerum ad ma mum bellum necessariarum copia suppeteret, perfec Tu, quoties de summa re deliberatum est, eas senten

d

dixisti, quæ summam prudentiam cum summa animi excelsitate conjunctam indicarent. Tu cùm offensiones quædam intervenirent, quæ rem in summum periculum adduxerant, iratorum animis sapientissimè cepto consilio, & gravi atque accommodata ad tempus oratione mitigatis ac compositis, nascentis mali occasionem sustulisti. Tua cohortatione inflammati milites ad pugnam exarserunt, tuum in ipsa pugna exemplum secuti, omnia pro Christo pericula contempserunt. Pervenit, ac perlatus est usque huc tuarum immortalitate dignarum vocum sonus. OPTIMIS AUSPICIIS GERI QUAECUNQUE PRO CHRISTIANA RELIGIONE GERERENTUR: BARBARICAM AUDACIAM CEDENTIBUS INSTARE, INSTANTIBUS CEDERE: NOSTRORUM ET VICTORIAE ET MORTI IMMORTALEM GLORIAM PROPOSITAM ESSE: illo duce atque auspice, cujus brachia in cruce pendentis effigies, è summo regiæ triremis eminens, nostros animaret, terreret hostes; de secundo prælii exitu nemini esse dubitandum. Audivi, audivi ipse de fortissimo viro, cujus eximia virtus & sæpe alias, & in hoc bello vel maxime spectata est, quique tuorum in hac expeditione consiliorum, ac laborum particeps fuit, quam præclarum tibi quamque honorificum testimonium tribuerit DIVINUS ADOLESCENS JOHANNES AUSTRIUS, postridie ejus diei, quo debellatum est: cùm apertè prædicaret, tuum in hac sancta belli societate conflanda præter cæteros laborem ac studium, in deliberando prudentiam & altitudinem animi, in re gerenda fortitudinem, & alacritatem extitisse: te & committendi prælii consultorem, & comparandæ victoriæ adjutorem sibi præcipuum fuisse. Quæ cùm omnia magna & præclara sint; multò tamen à te majora, & præclariora populus Romanus exspectat. Properant M. ANTONI, nostra omnium vota, quique animis præsentis gaudii ma-

magnitudinem capere vix possumus, rerum à te gesti
præstantia, quasi quibusdam aliis sublati, cogitatio
spe multò jam ulterius provolamus. Non satis est i
lisse hostem, prosternendus & opprimendus est, :
quam se novis opibus copiisque renovârit. Extorqu
sunt vobis ex illius belluæ faucibus impioque domi
ampla illa & optima regna, in quæ, à Romano Im
distracta atque divulsa, nullo jure, injustissimus poss
invasit. Tendit vobis Judæa supplices manus & pa
quæ feracissima est, vestris victoriis triumphisque
spondet: obtestaturque vos per eum, quem ex puris
matris utero mirabiliter exeuntem excepit, cujus v
giis impressa, cujus admirandis operibus nobilitata, e
sparso pro nobis omnibus sanguine irrigata est, ne se
tius patiamini indigna Christi hostium servitute op
sam teneri. Duce olim columna Judæi ex dura ac diu
na servitute extracti sunt, utinam nostris quoq; tem
bus Judæa ipsa duce COLUMNA ex multo durior mu
diuturniori servitute extrahatur. Proditum est litera
monumentis, imperante Constantino, Constantini
gni filio, visam esse in cœlo sub specie crucis ingen
COLUMNAM CORONATAM, quæ longe lateq;
lucens, à monte olivarum usque ad eum montem :
Christus, pro nobis omnibus morte affectus est, perti
ret. Declarandum est tibi, M. ANTONI, rebus ac fa
tam insigne prodigium ad te, & ad gentem tuam pert
re. An vero gentes quædam antiquis temporibus,
pter violata majorum suorum sepulchra gravissima l
suscéperunt: nos JESU CHRISTI Domini ac Dei
stri sepulchrum, monumentum salutis nostræ, pignu
surrectionis nostræ, ab immundis canibus tamdiu te
eisque ludibrio esse patiemur? Ite potius optimis o
bus generosa, ac fortes animæ, ite accensa divinæ
riæ studio pectora, continuate victorias, connectite
umphos, invidete posteris vestris gloriam ejus terræ

tis prodiit, ab immanibus belluis recepta ac ... ubi melius ... ubi verior ac felicior gloria comparari ? ... pello, in tua manu bellum & pax ; in tua ... in tua manu regum ac populorum corda ... nostris ardorem pugnandi, da eisdem vim ... vincendi, immitte eam mentem principi-... qui nondum in hanc sanctam societatem ... ut ... primo quoque ... non quod tu, qui omnia potes, aut eorum ... ad hostes ... obterendos egeas ; sed ut ... nomine glorientur, in partem aliquam ... gloriæ, qui ex nominis ac cultus tui propa... erat : & quando urbem Romam imperii se-... ecclesiam Romanam religionis se-... esse voluisti, da Pio Quinto Pontifici, da po-... hoc munus, ut in hanc potissimum urbem, ... potissimum Pontificem partæ tam nobi-... victoriæ aliquando nuncius adfe-ratur. DIXI.

ORATIO XX.

HABITA ROMÆ IN ÆDE DIVI PETRI IN VATICANO. V. ID. Maij Anno CIↃ IↃ LXXII.

In funere Pii V. Pon. Max. qui obiit Kalend. Maj. ejusdem anni.

DICTURUS ex veteri consuetudine de Pii Quinti sanctissimi, & in omni virtutum genere summi Pontificis laudibus, in hoc orbis terrarum augustissimo, nobilissimoque consessu, Patres amplissimi, maximopere commoverer ac conturbarer animo, tum ob virium mearum inbecillitatem, tum ob brevitatem temporis mihi ad me comparandum dati. Si existimarem, aut ullam in quoquam vim dicendi meritis ipsius parem posse reperiri, aut ullam longitudinem temporis suffecturam ei, qui tam copiosi ac multiplicis argumenti partes omnes pertractare ac persequi vellet. Sed cum & omnibus, & vobis præcipue, qui propius illum cognovistis, notum exploratumque sit, iis illum supra cæteros mortales virtutibus floruisse, quarum præstantiam non dicam exæquare dicendo, sed assequi cogitando difficile atque arduum sit, ipsa me animosiorem atque alacriorem facit suscepti muneris difficultas cogitantem, quod mihi necessariò eveniet, ut & multa memoratu dignissima prætermittam, & ea ipsa, quæ attingam, jejunius multò atque exilius, quàm pro ipsorum dignitate, percurram, idem cuilibet quamlibet exercitato, & omnibus rebus ad dicendum instructo homini eventurum fuisse. Ac quoniam auguratur animus, cum jam *in æternas illas* beatorum sedes evectum, & cum Deo conjun-

junctum, quæ hoc tempore à nobis dicuntur, quæque fiunt, audire atque intueri, eundem in hoc munere obeundo modum tenebo, quem tenerem, si ipse, mortali adhuc corpore indutus, præsens adesset: ut & eo genere orationis utar, quo ipsum præcipue oblectari solitum novimus, non pigmentis ac fucis oblito, sed severo ac solido, & ea sola in ipso commendem, quæ ipse in rebus humanis sola commendanda ducebat. Qui ethnicorum more vixerunt, ethnicorum more laudantur: ego tam sancto, tamque Christiano principi nullam laudem convenire arbitror, nisi vere ac proprie CHRISTIANAM. Itaque in quibus exaggerandis, & amplificandis veteres plurimi erant, & à quibus fere hujus generis orationum principia ducebant, patriæ claritatem, quam etiam quidam ex illis primam partem felicitatis esse dixerunt, nobilitatem generis, opes, ac copias, ea nos etiam si vere ac copiose id facere possemus, in talis tamen viri laudibus nnmeranda non duceremus. Quanti hæc sint, declaravit ipse Christus, qui totius orbis Dominus, obscurum & ante id tempus ignobilem pagum, in quo nasceretur elegit: Deus & Dei filius, faber & fabri filius haberi voluit, rex omnium, in paupere tugurio natus, non habuit ubi reclinaret caput. Immò vero ii demum gloriosi mihi præter cæteros, atque illustres videntur, etiam si hæc humanarum rationum monumentis expendere libeat, qui DEO tantum freti, ea, quæ inter homines summa habentur, sine ullis ejusmodi præsidiis, sua sibi virtute pepererunt. Pulchrum est enim ita abundare, ut nemini quidquam debeas; ita illustrare alios, ut nihil ipse splendoris ac claritatis ab aliis mutuatus esse dicaris. Sed, his omisſis, quæ semper sapientissimus quisque contempsit, jam quasi thesaurum quendam rerum pulcherrimarum, ac pretiosissimarum aperiens, spectandumque proponens, evolvam & explicabo vera illa & divina bona, quæ semper illum bonis amabilem, improbis formidabilem,

utrisque admirabilem, reddiderunt. Qui statim ab ipso ineuntis ætatis principio, cùm, & divino lumine collustratus, & domestica, ut credibile est, institutione commonefactus, iis, qui in seculo viverent, difficilem esse in cœlum viam judicasset, impulsu Spiritus sancti, fugit è patria inferiori ac terrestri, ut Abraham, iterque illud arripuit, quod ad illam superiorem ac cœlestem tendenti tutius, atque expeditius esse intelligebat. Fugit ut Loth, neque post tergum respexit; cum sciret, eos, qui manu ad aratrum apposità respiciunt retrò, aptos non esse ad regnum Dei. Fugit ut Jacob, & in ea demum terra conquievit, in qua vidit scalas, per quas itur in cœlum. Dedit enim nomen in laudatissimam illam D. Dominici sodalitatem; in qua, ut primum instituta est, tanquam in optimo ac fertili agro, eodemque bene ac diligenter subacto & exculto, viri & doctrinæ magnitudine, & vitæ sanctitate præstantes, nunquam alii aliis succrescere, alii ex aliis continentur propagari ac proseminari desierunt. In ea ita vixit, ut juvenis senibus, tyro veteranis, novitius exercitatis, tanquam exemplum continentiæ, tolerantiæ frugalitatis, obedientiæ, omnis denique virtutis proponeretur. Neque verò cœpit quidem ita vivere, sed in eo non perstitit, neque perstitit quidem sed non longius progressus est, neque progressus quidem, sed in medio cursu defatigatus. Immò verò totum vitæ spatium ita transegit, ut, cum jam pridem ad summam virtutis perfectionem pervenisse judicaretur, ipse tamen quotidie seipso melior ac perfectior cerneretur. Cum autem alio in hoc viro admirabilia fuerunt, tùm singulare studium conservandæ veræ, ac Catholicæ religionis, adversus eos, qui illam ulla ex parte labefactare conarentur, implacabile odium semper eduxit. Quibuscum ille perpetuũ bellum gerens, ne punctum quidem temporis in vita ab eis vexandis, & exagitandis conquievit. In aliis erratis condonandis, atque ignoscendis, quanquam & sui & aliorum

severissimus censor, non ita se durum atque inexo-
em præbebat: qui ab Ecclesia descivissent, nisi aut
erroribus, aut ipsis urbem purgaret, vitam sibi acer-
atque insuavem esse ducebat. Exedebat animum
s Zelus Ecclesiæ: neque quisquam unquam verius
, quod olim David, dicere potuit. Nonne qui ode-
te, Domine, oderam & super inimicos tuos tabesce-
Perfecto odio oderam illos. Ergò cum ei munus in
nquirendi publice mandatum esset, quas ille potentũ
icitias, quas minas, quæ pericula, quas vitæ ac capi-
imicationes sibi, dum illos modis omnibus perse-
ır, defugiendas putavit? quas non potius ultrò ac
le appetiit? quam sæpe ab illis petitus à Deo mira-
er servatus est? Ut de eo dici possit, quod alicubi ait
rianus: Non animum martyrio, sed martyrium ani-
defuisse. Ob hæc tanta ac tam præclara in Christia-
Rempublicam merita, primum creatus Episcopus
esinus, deinde à Paulo IV. in vestrum, Patres am-
imi, Collegium adscitus, atque aggregatus, quanta
dignitate dignitatem illam sustinuerit, quid opus
ræsertim apud vos agentem, pluribus verbis expo-
? Quantum ei prudentiæ & acuminis ad videnda
quæ vera & recta essent, quantum animi, & liber-
ad eadem proferenda, quantum auctoritatis ad ob-
nda semper fuit? Nihil unquam ille in dicenda sen-
aut metui, aut gratiæ dedit, nunquam ad cujus-
voluntatem orationem suam accommodavit, nun-
quidquam veritate prius, aut antiquius habu-
Itaque vulgo etiam dicebant, nihil ab eo precibus
oportere: preces enim apud eum neque ad justa
nda necessarias esse, neque ad injusta extorquen-
efficaces. Quod si quidam ex veteribus Romanis
omine felix habitus est, quod ab eo nemo ullam rem
ham petere auderet: quid hunc dicemus quem
is, qui quid petituri *erant*, *in quo* vel minimum

 tur-

turpitudinis inesset, tanquam scopulum quendam refu-
giebant? Ut autem divino consilio vestris suffragiis i
Pii Quarti locum suffectus est, tanta subito extitit bo-
norum alacritas & exsultatio, tanta improborum fug
& trepidatio, ut neque illi quidquam sibi optatius po-
tuisse contingere, neque hi uspiam se jam tuto posse con-
sistere arbitrarentur. Cernere erat bonos hilares & ere-
ctos, tristes improbos & abjectos, illos gaudio trium-
phantes, hos de consciscendo sibi voluntario exilio con-
silia inter se communicantes, illi gratulatum ad templ
convolabant, hi adspectum hominum lucemque vitabant
illos sublatos in cœlum, hos amandatos infra terram pu-
tares. Neque verò multis edictis aut programmatis opu
fuit ad pestes quasdam hominum ex urbe pellendas: U
sol exoriens nebulas disjicit, ut ventus aream purgat, ita
nomen ipsum novi Pontificis dissipavit improbos, & ur-
bem tetra illa impurorum hominum colluvione purga-
vit. Jam in ipso Pontificatu qualis fuerit, si quis subtili-
us requirere instituat, ita reperiet, multis seculis nullum
Pontificem fuisse, qui ad veteres illos, Sylvestrum, Gre-
gorium, Leonem, ejusdemque generis alios, vivendi ratio-
ne & consuetudine propius accesserit. Primum enim s
privata & domestica spectemus eandem in victu cultuqu
parcimoniam retinuit; quibus à principio se, cum adhu
in monasterio esset, assuefecerat. Eadem jejunia erant, ea-
dem preces, eadem statis anni temporibus à certis cibo-
rum generibus abstinentia, eadem interioris vestitu
asperitas; neque quisquam unquam intemperans tant
studio voluptates corporis consectatus est, quanto ill
eas perpetuo repudiavit. Imò verò, quarum Ecclesi
constitutionum propter senectutem, aut propter imbe-
cillitatem corporis gratia plerumque petentibus fie
solet, iis ut ipse se solveret, quamquam & affectata ætat
& corpore admodum imbecillo nunquam tamen adduc
potuit. Quotidie fere sacrificabat; si id non poterat, omni
n

... cum hic nondum viveret, jam tamen civis
aſtorum & domeſticus Dei. Tota quoque ejus fa-
d exemplum Domini compoſita erat: cumque mul-
ocis familiares principum ſumptuoſo veſtis gene-
gantia & contemptu cæterorum, licentia & di-
& faciendi quidquid collibuit, diſtingvi ab aliis ſo-
uic ſuos ita inſtituerat, ut nulla re magis quam mo-
ſingulari, & præcipua quadam ſanctimonia vitæ,
aribus diſcernerentur. Atque hæc privatim. Publi-
m quot quantaque beneficia & in hanc urbem, & in
Chriſtianam Rempublicam contulit? Revoca-
terem Eccleſiaſticam diſciplinam, quæ ita jam ob-
rat, vix ut ejus imaginem in veterum ſcriptis agno-
ius. Judiciorum ſeveritatem, quam jam improbisſi-
uisque aut eludere, aut perrumpere ſolebat, reno-
: cumque acrioribus remediis egere hoc ſeculum
ret propoſitis etiam acerbioribus ſuppliciis, homi-
ibidinem audaciamque frenavit. In quo, ſi qui
qui eum ut nimis ſeverum, ac rigidum culpare au-
&, ut molles ægroti de medicamentorum amaritu-
onquerantur, facere id non poſſunt, quin eadem ope-
ua nequitia & levitate fateantur. Nam ſi adverſus
eos tantum ſeveritatem adhibuit, in ſe autem, &
s remiſſius, atque indulgens fuit, tum ſanè hos re-

utrisque admirabilem, reddiderunt. Qui statim ab
ineuntis ætatis principio, cùm, & divino lumine co
stratus, & domestica, ut credibile est, institutione comr
nefactus, iis, qui in seculo viverent, difficilem esse in
lum viam judicasset, impulsu Spiritus sancti, fugit è
tria in eriori ac terrestri, ut Abraham, iterque illud a
puit, quod ad illam superiorem ac cælestem tendenti
tius, atque expeditius esse intelligebat. Fugit ut Loth,
que post tergum respexit; cum sciret, eos, qui manu
aratrum apposita respiciunt retrò, aptos non esse ac
gnum Dei. Fugit ut Jacob, & in ea demum terra conq
evit, in qua vidit scalas, per quas itur in cœlum. Ded
nim nomen in laudatissimam illam D. Dominici soda
tem; in qua, ut primum instituta est, tanquam in opti
ac fertili agro, eodemque bene ac diligenter subac
exculto, viri & doctrinæ magnitudine, & vitæ sanctit
præstantes, nunquam ali aliis succrescere, a ii ex
continentur propagari ac proseminari desierunt.
ea ita vixit, ut juvenis senibus, tyro veteranis, nov
us exercitatis, tanquam exemplum continentiæ, tole
tiæ frugalitatis, obedientiæ, omnis denique virtutis p
poneretur. Neque verò cœpit quidem ita vivere, sed n
non perstitit, neque perstitit quidem sed non longius p
gressus est, neque progressus quidem, sed in medio c
defatigatus. Immò verò totum vitæ spatium ita t
segit, ut, cum jam pridem ad summam virtutis perfec
nem pervenisse judicaretur, ipse tamen quotidie se
melior ac perfectior cerneretur. Cum autem alia in
viro admirabilia fuerunt, tùm singulare studium con
vandæ veræ, ac Catholicæ religionis, adversus eos, qu
lam ulla ex parte labefactare conarentur, implaca
odium semper eduxit. Quibuscum ille perpetuū bell
gerens, ne punctum quidem temporis in vita ab eis
xandis, & exagitandis conquievit. In aliis erratis c
donandis, atque ignoscendis, quanquam & sui & a

rissimus censor, non ita se durum atque inexo-
præbebat : qui ab Ecclesia descivissent, nisi aut
oribus, aut ipsis urbem purgaret, vitam sibi acer-
e insuavem esse ducebat. Exedebat animum
lus Ecclesiæ : neque quisquam unquam verius
id olim David, dicere potuit. Nonne qui ode-
omine, oderam & super inimicos tuos tabesce-
ecto odio oderam illos. Ergò cum ei munus in
rendi publice mandatum esset, quas ille potentú
s, quas minas, quæ pericula, quas vitæ ac capi-
itiones sibi, dum illos modis omnibus perse-
efugiendas putavit? quas non potius ultrò ac
petiit? quam sæpe ab illis petitus à Deo mira-
rvatus est? Ut de eo dici possit, quod alicubi ait
s: Non animum martyrio, sed martyrium ani-
se. Ob hæc tanta ac tam præclara in Christia-
npublicam merita, primum creatus Episcopus
s, deinde à Paulo IV. in vestrum, Patres am-
Collegium adscitus, atque aggregatus, quanta
tate dignitatem illam sustinuerit, quid opus
tim apud vos agentem, pluribus verbis expo-
uantum ei prudentiæ & acuminis ad videnda
vera & recta essent, quantum animi, & liber-
dem proferenda, quantum auctoritatis ad ob-
mper fuit? Nihil unquam ille in dicenda sen-
metui, aut gratiæ dedit, nunquam ad cujus-
intatem orationem suam accommodavit, nun-
dquam veritate prius, aut antiquius habu-
ie vulgo, etiam dicebant, nihil ab eo precibus
rtere : preces enim apud eum neque ad justa
la necessarias esse, neque ad injusta extorquen-
es. Quod si quidam ex veteribus Romanis
ie felix habitus est, quod ab eo nemo ullam rem
i petere auderet : quid hunc dicemus quem
ui quid petituri erant, in quo vel minimum

 tur-

tum sit, qui sanctissimum illud Sacramentum pro vi
accipiunt, ut paulò post ad aliam vitam commigra
Alteram quòd cùm, ob quandam morbi levationem
pulsum ab eo esse mortis periculum, constans opinio
septem illa præcipua urbis templa invisere voluit, eju
itineris, quanquam viribus morbi gravitate ac longi
tate dejectis, magnam partem pedibus confecit, ap
profitens, velle se eorum reliquias postremū videre,
se non multo post visurum esse speraret in cœlo. Mo
autem illius & præcesserunt multa prodigia, terræ fr
tus, terræ motus, fluminum inundationes, crebri fulr
jactus, & secuta est tanta populi consternatio, ut ejus
siderium vix longo tempore mitigari posse videretur
nos quidem alienissimo Reipublicæ tempore optim
præstantissimo principe orbati sumus: ille autem, ut
fidimus, è tenebris, ac vinculis corporis in lucem libe
temq; productus, promissam piis omnibus possidet h
ditatem: ita ut mors ipsius, si sortem nostram respici
luctu & lamentationibus, sin ipsum, cultu & gratul
nibus prosequenda sit. Vos verò, Patres amplissimi,
jam unos mœsta tanti gubernatoris obitu intuetur E
sia, quorum ex auctoritate ac suffragiis, secundum De
tanquillitas temporum & salus Reipublicæ pendet,
sulite quam primum rebus afflictis, & ex vestro nobil
mo corpore ac Collegio, aliquem ejusmodi Ecclesia
ctorem deligite, qui & sedare possit mœrorem ex hi
morte conceptum, & voluntate, prudentia, usu rer
auctoritate, aptissimus sit ad perficienda pulcherrim
præstantissima opera, quæ præpropera hujus mort
imperfecta atq; inchoata manserunt.

DIXI.

De via & ratione ad eloquentiæ laudem perveniendi.

ORATIO XXI.

HABITA ROMÆ NON. NOVEMB. Anno cIↃ IↃ LXXII.

JUS Civile me non vulgari via, sed nova quadam, & ante me in his quidem scholis inusitata ratione tradere ingressum, & in opere institutoque pulcherrimo qvartum in annum, magna auditorum frequentiâ, magna animi contentione versantem, vestra, Cardinales amplissimi, in medio cursu insistere, aliudque munus suscipere coëgit auctoritas. Nam, cum homo eruditissimus, qui tradendis eloquentiæ præceptis in hac urbe consenuerat, & adflicta valetudine, & ipsa jam ætate otium ac quietem postulante, missionem à vobis honestissimam impetrâsset, nec ei facile successor idoneus reperire posse videretur, mihi potissimum mandandam esse ab eo derelictam provinciam censuistis. Parebo libens, ut debeo auctoritati vestræ, neque mihi quidquam unquam à vobis imponetur aut laboris, aut oneris, quod non ego prompto atque alacri animo subeam: quæque mihi à vobis imperata erunt, nunquam aut aspernabor ut nimis humilia, aut ut nimis ardua extimescam. Vestrum est decernere ac statuere, quàm à quoque nostrûm hujus quasi Reip. literariæ partem administrari ac procurari velitis: nostrum, parere & mandata vestra subsequi, neque unquam nobis ita placere, aut tantum nobis tribuere, ut de vestro judicio judicemus. Equidem quod ad me attinet, neque ullam artem, quæ quidem hominis ingenui studio digna sit, sordidam & abjectam esse duco; & hanc, ad quam tradendam nunc vocor, semper

ſemper nobiliſſimam exiſtimavi : & ſi aliter ſentirem, fortaſſis tamen non vererer imitari Laconem illum, qui in convivio extremo loco juſſus accumbere, convivatoris ingenium ac judicium commendavit, qui rationem excogitaſſet, quâ illi quoque loco dignitatem compararet. Non enim tantum, ut vulgo dicitur, magiſtratus virum oſtendit, & in luce hominum collocat, ſed etiam ſæpe magiſtratum is qui eum gerit, exornat. Epaminondam ferunt, cum à civibus ſuis Telearchus creatus eſſet, is apud Thebanos magni momenti magiſtratus, non detrectaſſe, ſed dixiſſe ita geſturum, ut deinceps Telearchia honoratior haberetur, atque ita effectum eſt. Tantum enim Epaminondæ valuit auctoritas, ut poſt eum Telearchi perpetuò creati ſint ex principibus civitatis. Hæc & talia dicerem, ſi in eloquentiæ profeſſione parum ineſſe dignitatis exiſtimarem, ſed & de re ipſa; & de me longe mihi alia opinio eſt. Quamvis enim non inficior, magnum me ſemper amatorem atque admiratorem diſertæ atque ornatæ orationis fuiſſe, ſtudioſeque in eam rem operam dediſſe etiam, ſi vultis aliquando impoſuiſſe populo, & apud eos qui me cum deterioribus comparabant, in aliquam non infantis, neque indiſerti hominis opinionem veniſſe : vereor tamen, ne exemplo meo comprobem id, quod tradunt rei militaris ſcriptores, etiam veteranos milites pro tyronibus habendos, cùm diu à pugnando ceſſarunt. Sed quoniam id tantum à me exſpectari ac requiri puto, primum ut vobis, adoleſcentes, indicem ac commonſtrem eas vias, quibus ad eloquentiam poſſe arbitror perveniri : deinde ut ad ſuperandam earum difficultatem, quantum in me erit, ſi quid modò erit, neque autem multum, neque tamen nihil omnino fore confido, auxilio ſim, ſuſcipiam, ac ſubibo paulò majore cum fiducia onus id, quod mihi, ſi meum perpetuum publicæ utilitatis ſtudium divinæ benignitatis aura comitetur, utcunque poſſe videor ſuſtinere. Ut enim, ſi quis homo

egens ac tenuis, alios se collocupletaturum esse profiteatur, ridiculus sit; sin id tantum polliceatur, ostensurum se, quam viam insistere debeant, qui rem facere cupiunt, nihil tamen alienum atque abhorrens à fortuna sua suscipere videatur. Sic ego, si ea me traditurum dicere ausim, quibus eloquentes fieri possint, meritò irridear, cùm ipsi mihi eorum perexigua pars suppetat, sin id tantum dicam posse me iis, qui eloquentiæ studio tenentur, vias quæ ad illam ferant ostendere, & ad id quod adamârunt, consequendum aliqud opis afferre, causæ, ut opinor, nihil sit, cur me quisquam aut nimium mihi adsumere, atque arrogare dicat, aut ea pollceri, quæ præstare non possim. Nolite autem, auditores, existimare, me vulgare aliquid vobis & in medio positum polliceri, cum polliceor, me vobis itineris ducem ad eloquentiam fore, neque ita eloquentiæ nomen accipite, ut vulgò accipi consuevit. Hodie enim si quis vulgaris Rhetorum præcepta utcumque didicit, & in Ciceronis scriptis tantum potuit operæ, ut adhibito Nizoli libro, possit orationem aut epistolam scribere, cujus tum singulæ voces, tum ipsa etiam structura, & collocatio Ciceronem oleat, protinus magno eorum consensu qui nihil altius, aut sublimius cogitant, eloquentis nomen assumit. Itaque, si de quopiam istorum percunctêre, num Platonem, Aristotelem, Theophrastum legerit, denique num Philosophiam attigerit negabit, se enim, relicto aliis, Philosophiæ studio, eloquentiæ gloria contentum fuisse. Quid Herodotum, Thucydidem, Xenophontem quam diligenter studioseque versaverit? Aliquid se fortasse ex eis libasse dicet, sed properantem & aliud agentem, & qui unam modò spectaret eloquentiam. Certe igitur Homerum, quem ut cæterarum ingenuarum artium, ita eloquentiæ quasi fontem quendam esse dicunt, Sophoclem, Euripidem, à quo optimè alii eloquentiam, ipsi eloquentiæ magistri prodiderunt, cæteros denique Græcos & Latinos Poëtas accuratè

tum sit, qui sanctissimum illud Sacramentum pro viatico accipiunt, ut paulò post ad aliam vitam commigrarent. Alteram quòd cùm, ob quandam morbi levationem, depulsum ab eo esse mortis periculum, constans opinio esset, septem illa præcipua urbis templa invisere voluit, ejusque itineris, quanquam viribus morbi gravitate ac longinquitate dejectis, magnam partem pedibus confecit, aperte profitens, velle se eorum reliquias postremū videre, quos se non multo post visurum esse speraret in cœlo. Mortem autem illius & præcesserunt multa prodigia, terræ fremitus, terræ motus, fluminum inundationes, crebri fulminum jactus, & secuta est tanta populi consternatio, ut ejus desiderium vix longo tempore mitigari posse videretur. Sed nos quidem alienissimo Reipublicæ tempore optimo & præstantissimo principe orbati sumus: ille autem, ut confidimus, è tenebris, ac vinculis corporis in lucem libertatemq; productus, promissam piis omnibus possidet hæreditatem: ita ut mors ipsius, si sortem nostram respicimus, luctu & lamentationibus, sin ipsum, cultu & gratulationibus prosequenda sit. Vos verò, Patres amplissimi, quos jam unos mœsta tanti gubernatoris obitu intuetur Ecclesia, quorum ex auctoritate ac suffragiis, secundum Deum, tanquillitas temporum & salus Reipublicæ pendet, consulite quam primum rebus afflictis, & ex vestro nobilissimo corpore ac Collegio, aliquem ejusmodi Ecclesiæ rectorem deligite, qui & sedare possit mœrorem ex hujus morte conceptum, & voluntate, prudentia, usu rerum, auctoritate, aptissimus sit ad perficienda pulcherrima ac præstantissima opera, quæ præpropera hujus morte imperfecta atq; inchoata manserunt.

DIXI.

De

De via & ratione ad eloquentiæ laudem perveniendi.

ORATIO XXI.

HABITA ROMÆ NON. NOVEMB. Anno cIɔ Iɔ LXXII.

IUS Civile me non vulgari via, sed nova quadam, & ante me in his quidem scholis inusitata ratione tradere ingressum, & in opere institutoque pulcherrimo qvartum in annum, magna auditorum frequentia, magna animi contentione versantem, vestra, Cardinales amplissimi, in medio cursu insistere, aliudque munus suscipere coëgit auctoritas. Nam, cum homo eruditissimus, qui tradendis eloquentiæ præceptis in hac urbe consenuerat, & adflicta valetudine, & ipsa jam ætate otium ac quietem postulante, missionem à vobis honestissimam impetrasset, nec ei facile successor idoneus reperire posse videretur, mihi potissimum mandandam ab eo derelictam provinciam censuistis. Parebo libens, ut debeo auctoritati vestræ, neque mihi quidquam unquam à vobis imponetur aut laboris, aut oneris, quod non ego prompto atque alacri animo subeam: quæque mihi à vobis imperata erunt, nunquam aut aspernabor ut nimis humilia, aut ut nimis ardua extimescam. Vestrum est decernere ac statuere, quàm à quoque nostrûm hujus quasi Reip. literariæ partem administrari ac procurari velitis: nostrum, parere & mandata vestra subsequi, neque unquam nobis ita placere, aut tantum nobis tribuere, ut de vestro judicio judicemus. Equidem quod ad me attinet, neque ullam artem, quæ quidem hominis ingenui studio digna sit, sordidam & abjectam esse duco; & hanc, ad quam tradendam nunc vocor,

semper

curatè pervolutâsti. Quem tu mihi, inquit, Hom
quem Sophoclem, quas nugas nominas ? quasi ego
non Orator, esse voluerim. Nimirum igitur, cum
mne aliud scriptorum genus abdicâsses, in illis el
tiæ luminibus Lysia, Hyperide, Andocide, Isæo,
te, Demosthene, quam plurimum olei consumpsisti
egregium aliquod studium collocâsti, eos, sæpe re
in succum ac sangvinem convertisti tuum. Imò,
quorundam ex istis vix ipsa nomina agnosco, alio
cerone meo commendari memini, qui mihi solus i
ribus ac deliciis fuit, quem ego, admirabili quoda
quentiæ studio inflammatus, nunquam ex oculis,
nibus, ex sinu deposui: cujus in scriptis ita dilig
sollicitus fui, ut, quemadmodum nummi aurei aut
tei à plumbeis tinnitu ipso dignoscuntur, ita ego
Ciceronianas ab iis, quæ Ciceronis non sunt, fo
discernere ac dijudicare possim. Bene sit, inquam,
ribus tuis tam delicatis, tamque eruditis: sed cur
cùm Ciceronem tanti facias, eos, quos tantoper
laudari videbas, non attigisti ? Istos, inquit, legi
Græcè eloquens esse voluissem, Latinæ quidem el
tiæ laudem affectanti satis esse unus Cicero visus e
illa mala Latina eloquentia est, aut quando qu
veterum illud iter ad eloquentiam tenuit ? Mih
quam eloquentiam vocat, cum genera causarum, &
na figurarum, & vulgaria quædam præcepta de c
mandis orationis partibus; & hujusmodi nænias
rit, voculas ex Cicerone collectas conjungere, &
quasi tessellis jejunam ac famelicam orationem co
re, sedulò caventem ne quid dicatur, quod non ant
ro dixerit ? Picarum & Psittacorum ista eloquen
auditas voces iterare ac reddere; neque quidqu
quam dicere quod sit vere ac proprie tuum.

Aliud antiqui vocabant eloquentiam, qui nisi d
bus negotiis ornatè ac copiosè loqui posset, qui d

ıos audientium flecteret, qvi admirationem concita-
qvi modò clamores faceret, modò circumfusam mul-
dinem stupore defigeret, neminem eloqventem voca-
:. Itaq; qui se dicendi magistros profitebantur, multa
atione argumentandi, multa de virtutibus ac vitiis,
ta de permotionibus animi, multa de veterum institu-
ac legibus, multa de ratione instituendarum ac gu-
andarum civitatum disputabant, seqve propterea
Rhetores, aut, quæ tùm usitata erat ipsorum appella-
Sophistas, sed gloriosiore ac magnificentiore nomi-
olitícos nominabant. In quo etsi eos Aristoteles coar-
, ipse tamen docet, Rhetoricen quiddam esse ex Diale-
& ex Politica conflatum atque commistum: & opus
torices esse ait iis in rebus omnibus, quæ in consulta-
em cadunt, omnia videre, qvæ ad fidem faciendam
mmodata sunt. Tribus autem præcipuis capitibus
ineri ait, si ita dicamus, ut, qui audiunt, bonos viros
nos opinentur: si eorum animi motus quosdam con-
ınt ad id, qvod volumus efficiendum atque obtinen-
accommodatos: si id quod probare volumus, aut de-
istremus, aut demonstrare videamur. Ut autem Diale-
ıs, non ille ex scholastico pulvere clamator odiosus ac
estus, sed verus ac germanus Dialecticus duobus ad
bandum instrumentis utitur, syllogismo & in ductio-
sic ei compar ac geminus, & in dissimili genere simil-
ıs orator duo alia habet, qvæ duobus illis ex altera
e respondeant, enthymema qvod syllogismo, exem-
n quod inductioni. His duobus armatus est, his pu-
:, his suam & aliorum dignitatem tuetur: neque sine
na copia enthymematum & exemplorum ad omnem
ndi materiam comparata, eloqventis nomen sustine-
uisquam potest. Enthymematum copia à Philosophis,
mplorum à Poëtis & historiarum scriptoribus peti-
: neq; quisquam oratoris, aut eloqventis nomine di-
s evaserit, qui non prius omnia Philosophorum scri-

pta, quæ quidem ad formandos mores & ad tractandam Remp. pertinent, omnem historiam veterem, omnes antiquos & Græcos & Latinos Poëtas diligenter & accurate pervolutarit. Magnus labor, dixerit aliquis, Fateor: sed magnũ est & id, quod hoc labore petitur. Et verũ est, quod ait Horatius: nil sine magno vita labore dedit mortalibus. Ad hanc facultatem consequendã ego me vobis, Auditores, quantum vires meæ ferent, ducem ac comitem profiteor. Vestra res agitur, vobis, ut ille ait Comicus senex, seritis, vobis occatis, vobis eisdem metitis, vobis denique iste pariet lætitiam labos. Videbitis me quotidie causa vestra efficientem, quæcunque potero; conantem etiam ea, quæ non potero. Alite vos quoq; studium meum attentione vestra: &, dum ætas apta est ad labores perferendos, dum animus nullis aliis curis occupatur, dum cætera, quæ ad capiendum ingenii cultum requiruntur, affatim suppetunt, nolite committere ut utilitas vestra, quæ & Gregorio Pontifici maximo, & amplissimis Cardinalib⁹, quibus ille munus hoc demandavit, & nobis omnibus tantæ curæ est, à vobis, à quibus minime decet, negligatur. Equidem pro mea virili parte nullo loco vobis deero: docebo, admonebo, instabo, urgebo, excitabo, nonnunquam etiam, si res ita poscere videbitur, objurgabo atque increpabo. Nolite exspectare, dum vobis aduler. Contemnam vos, si vos literas contemnetis; sin eas amabitis, & amabo ipse commoda vestra ex animo, &, ut vos me vicissim meritò ametis, operam dabo. Sed, ut diei tempus est, diutius detinendi non estis. Secundum librum Tusculanarum disputationum explicare decrevi. Cras id facere incipiam. Polliceor autem vobis, qui me attente audient, curaturum me, ut eis operæ suæ ratio constet. DIXI.

Pro

Carolo IX. Galliarum Rege Christianissimo ad Gregorium XIII. Pont. Max.

ORATIO XXII.

BITA ROMÆ KALEND. JAN. Anno cIↃ IↃ LXXII.

pro cujus quisque propugnatione ac defensione
plura pericula subiit, plus excepit acerbitatis, plu-
ribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est:
eò plus gaudii ex iis,quæ ad retinendam atq; ampli-
lam illius dignitatem pertinent, ad eum pervenire
ndum est:dubitare non potes,Beatissime Pater,quin
lus Rex, te Pontifice creato, tantò cæteros Reges
a quadã percepti ex ea re gaudii magnitudine supe-
it,quantò non hujusmodo memoriæ, sed omniũ æ-
ı ac seculorum Reges, gravi ac diuturna susceptorũ
edis Apostolicæ auctoritate laborum, ac discrimi-
perpessione superavit. Quo tibi gratior esse debet ac
dior gratulatio,quæ tibi hodierno die fit ejus Regis
ne,qui cum pro incredibili studio atque observantia
te sua,primus omnium hoc officio fungi cuperet: iis
n difficultatibus,quæ omnibus notæ sunt,impeditus
rius tibi gratulari potuit,quam divino consilio con-
ut possis tu quoq; ei vicissim verè ac meritò gratu-
tsi autem,quæ proxime in Gallia pro religione gesta
propter summam illius regni nobilitatẽ atq; ampli-
tem,toto jam orbe celebrantur: neque locus, neque
in terris ulla est, quæ non plena sit & laborum ac
iarum, quas Galli superioribus annis pertulerunt,
rtutis ac felicitatis,qua nuper usus Carolus Rex ma-
ex parte eos in veterem statum vindicavit: quia ta-

men neque Regis nostri & nomine, & re Christianissimi pietàs in Deum, quam ipse omnibus notam ac testatam esse vult, ulla ex re melius cognosci; neque ullum dicendi argumentum hoc quidem tempore reperiri potest, in quo plus aut dignitatis, aut delectationis inesse videatur: peto à te, Beatissime Pater, ut hoc temporis, quod mihi ad dicendum tua benignitate conceditur, in harum potissimum rerum tractatione consumi collocariqve patiaris. Quis igitur in Gallia rerum status fuerit, quo tempore Carolus Nonus ad Regni gubernacula mortuo fratre admotus est, omnes facile recordamur. Nam, qvæ mali vis jam tunc Henrico regnante, in venis ac visceribus Galliæ concepta ac conclusa latuerat, cuique optimus ille Rex, ob perpetuò deplorandum inopinatæ mortis eventum, remedium adhibere, cùm maximè cuperet, non potuerat: eadem cùm se sub Francisco secundo commovere cœpisset, & ab eo quoque intempestiva morte prærepto, compressa modò & cohibita, non etiam exstincta & sublata esset: ad extremum universa se, ingresso regnare Carolo, effudit. Ut autem aquæ impetus, saxorum lignorumvè oppositu diu retentus ac retardatus, si forte tandem ea, quæ obstabant, aut sublata aut perrupta & disjecta sunt, multò major ac vehementior esse consvevit; ita illi hominum omnia turbare cupientium cœtus, quos ad id tempus legum ac regum terror tanquam vinctos infrenatosque tenuerat, fractis postremò repagulis furere ac bacchari per nobilissimum regnum, & in summa impietate summam licentiam nacti, divina humanaqve omnia cædibus & incendiis miscere cœperunt. Atqve ut antiqui fictis fabulis memoriæ prodiderunt, Hercule recens nato, duos ad eum inusitatæ magnitudinis angues supernè lapsos esse, qui jacentē adhuc in cunis opprimerent: ita hoc novo Hercule (Qvi enim adhuc adolescens tot jam monstra perdomuerit, meritissimo hujus nominis honore affici potest) regni habenas tractare aggresso, infinita qvædam non

vibes conficeran exterminare conarentur. Qui
[illegible] numinis metu jam pridem projecto, le-
[illegible] & judiciorum auctoritate, tum maxime pro-
rmam regis ætatem contempta ac conculcata,
gem, quas calamitates, qvam vastitatem, qvot
crudelissimorum facinorum exempla, in Galli-
runt? Horret ac refugit animus ea memorare,
: illas pestes ac furias ab humani generis hoste
contigerunt: profanata, eversa, incensa tem-
sacerdotum cæde maculatas, abstractas ex se-
s virgines Deo sacras, direptas urbes, campos
sanguine, fluviorum cursus humanis corpori-
litos, ludentem excarnificandis hominibus sæ-
eritatem, ne conditis quidem mortuorum ossi-
neribus abstinentem. Quis usque eo Gallici,
ls Christiani nominis hostis est, qui illa sine la-
spicere potuisset? O Gallia, Gallia! tot virorũ
ot egregiorum principum, tot summorum Pon-
qvi tanta cum laude Ecclesiæ DEI præfuerunt,
Tune illa es, qvæ susceptam à Christi & Apo-
discipulis fidem nunquam postea deserueras?
l tuis tantùm, sed ab aliorum quoque finibus hæ-
iosque hostes nominis Christiani tàm sæpè de-

duabus præcipuè laudibus homines nostros, post Christum natum, supra cæteras gentes perpetuò floruisse, quod & Christianæ religionis non conservandæ tantùm, sed etiam propagandæ studiosissimi, & ad accipienda omnia regum suorum imperia paratissimi semper fuerunt. Omnes autem illarum pestium conatus eò dirigebantur, ut & à Deo, & à Rege abductam Galliam, earum, quas dixi, laudum utraque spoliarent. Quod, si utrumque consequi ac perficere non possent, certè quidem ut eam à summorum Pontificum cultu, & à Romanæ ac Catholicæ Ecclesiæ communione divellerent. Hoc præcipuè imbiberant, hoc spectabant, hæc eis à principio mens, hoc consilium ac propositum fuit. Neque verò dissimulanter ferebant, conquieturos se, &, ut prius, regis Imperio parituros, dum Romani Pontificatus auctoritas è Gallia tolleretur. Qvin etiam, si se Rex ab hac sancta sede dissociare vellet, promptam ei & facilem viam ad fines regni proferendos, & ad finitimas provincias sub Imperium suum subjungendas ostentabant. Sed magnus & à natura ipsa ad honestatem conformatus animus, nec asperitatibus terreri, nec ulla utilitatis specie à recto avocari potest. Rex fortissimus & majoribus suis dignissimus, qvi PIETATIS AC JUSTITIAE gloriam ita etiã puer adamâsset, ut ipsis earum virtutum nominibus qvasi pro symbolo utatur, omnia sibi prius perferenda statuit, qvàm qvidqvam committendum, qvo earum alterutra, vel minima ex parte violari videretur. Repudiatis igitur omnibus improborum consiliis ac svasionibus, magno ille qvidem cum dolore ac cruciatu animi, sed tamen, ut qui corruptas ac vitiatas corporis sui partes, aliis omnibus frustrà tentatis, urunt postremò, aut secant, ne earum contagio cæteris obsit, cùm jam in lenioribus remediis nulla spes esset, ad acriora descendere, & vim qvodammodo visceribus suis inferre coactus est. Intestinum ac domesticum bellum, in qvo omnia, qvæ cogitari

...quem delere ac perdere cupiunt, eis ... quae aequissimas etiam ini... Pacata ac composita omnia videban... spei erat, plerosque ex illis miseris agnitu... suum, & ad Ecclesiae gremium suapte sponte cum illi patriae praedones ac parricidae, qui to... Galliam in sepultis suorum corporibus obrue... sepelierant, quorum ipsi gladii assuefacti ... sontibus, assidue caedem sanguinemque sitie... se anteactae vitae responsuros judicarunt, nisi ... quarum adhuc cruda & recens memoria e... celeris accessione cumularent. Agebant illos & ad supplicium rapiebant poena eorum, quae adversus Deum & homines impie nefarieque ...: iis illi agitati, & à mente consilioque dedu... sunt adversus illius regis caput ac salutem à quo post tot atrociora facinora, non modò securi erant, sed etiam benigne & amanter ex... conjuratione sub idipsum tempus, quod pa... eri dictum ac constitutum erat, divinitus de... patefacta, conversum est in illorum scelera... ...difragorum capita, id quod ipsi in regem & ...propè domum ac stirpem regiam machinaban...

volvisse, qvò citius illa impurorum hominum cadavera evolveret, & exoneraret in mare. O felicissimam mulierem Catharinam regis matrem! qvæ cùm tot annos admirabili prudentia atque sollicitudine regnum filio, filium regno conservasset, tùm demùm secura regnantem filium adspexit. O regis fratres ipsos qvoqve beatos! qvorum alter, cùm, qva ætate cæteri vix adhuc arma tractare incipiunt, ea ipse qvater commisso prælio fraternos hostes fregisset ac fugasset, hujus qvoqve pulcherrimi facti præcipuam gloriam ad se potissimum voluit pertinere; alter, qvanquam ætate nondùm ad rem militarem idonea erat, tanta tamen est ad virtutem indole, ut neminem nisi fratrem in his regendis æqvo animo sibi passurus fuerit anteponi. O diem denique illum plenum lætitiæ & hilaritatis! quo tu, Beatissime Pater, hoc ad te nuncio allato, Deo immortali & divo Hludovico regi, cujus hæc in ipso privilegio evenerant, gratias acturus, indictas à te supplicationes pedes obiisti. Qvis autem optabilior ad te nuncius adferri poterat? aut nos ipsi quod felicius optare poteramus principium Pontificatus tui, quàm ut primis illis mensibus tetram illam caliginem, qvasi exorto sole, discussam cerneremus? Hoc ille nobis portendebat ac præsignificabat dissectus draco, gentis tuæ, Beatissime Pater, nobilissimum ac pulcherrimum insigne: fore, ut immanis ille draco, aut illa potius multorum capitum hydra, quæ non paludem aliquam Lernæam, sed potentissimum & opulentissimum regnum tamdiu obsederat, te Pontifice dissecaretur. Nunc igitur contemplare, qvæso, animo novum illum Davidem, cæsi ac prostrati Gigantis spoliis ac sanguine decorum, eumque hilari vultu ad genua tua provolutum, ita tecum loqui existimato: Ego, Pater sanctissime atque optime, cùm majores meos, maximos & potentissimos Reges, accepissem omnes usqve à Hlodoveo in sinceritate atque integritate religionis Christianæ, ne uno qvidem excepto, plus mille

annos

... mihi propoſui, ut eos potius, aut ... fieri poſſet, ſuperare contende... ut non ſatis reſpondere traditæ ... gloriæ judicarer. Itaque & Pium V. dum in... fuit ſanctisſimè ac religioſisſime colui, &, ...eliorem vitam vocato, cùm primùm audivi te ... illius eſſe ſuffectum, tanto gaudio affectus ...antum percipi, aut cogitari maximum poteſt. ...nim jam pridem de tuis in omni genere præclaris ...us audiveram, quæ de iſto honoris ampliſſimi ſa... gniſſimum reddidiſſent. Prudentiam, quam ni...re; juſtitiam, quam nihil inflectere; fidem & ...tiam erga amicos, quam nulla temporum aſperi... iſſuere, aut labefactare potuiſſet. In colendo pietatem ſine ſimulatione; in regendis hominibus ...tem ſine ſuperbia; in adminiſtrandis negotiis & ...inatione diligentiam, & ſine tarditate gravi... Movit etiā me ſubita illa totius Cardinalium Col... decernenda tibi ſumma poteſtate conſenſio: quæ ...ne certa & explorata opinione virtutis tuæ, ne... ſingulari divinæ providentiæ afflatu potuit con... Magna me ſpes tenet, fore, ut ſub tali Pontifice ... Chriſti gentes; & quæ veram religionem non...

STITURUM, ATQVE EXHIBITURUM IN PERPE SPONDEO. Neqve dubito fore, ut à te vicissim qvæ ad meam & regni mei dignitatem pertinebunt, non tùm intacta & inviolata conserventur, sed etiam, u casio tulerit, augeantur. Hæc, quæ tibi Rex ipse, Be me Pater, præsens dicere cuperet; qvia id non po per hunc illustrem virum Nicolaum Rambolleti I num, eqvidem ordinis regii, unum ex intimis Consi suis, custodiarum suarum præfectum, Caroli Card Rambolleti fratrem, & natura, & virtute germani gnificanda censuit. Qvanqvam enim facile intellig hæc eadem te ex præstanti viro, pariq; dignitate pr Francisco Barone Feralio, Oratore apud te suo cog rum: non tamen sibi visus est suam in te colendo tem satis declaraturus, nisi hujus rei causa propriam legationem destinâsset. DIXI.

De utilitate, jucunditate ac p stantia literarum.

ORATIO XXIII.

HABITA ROMÆ XV. KALEND. N vemb. Anno CIↃ IↃ LXXII.

CUm mihi à summis viris, qvorum auctor atqve imperio nostra omnium studia dirigu mandatum esset, ut hodierno die, quo, ut more majorum, noster hic qvasi Musarum citus qvotannis lustrari solet, de præstantia liter & earum artium, qvæ literis continentur, aliquic blicè dicerem, quo juvenum animi ad earum amore citarentur: qvod prius facere debueram, sed incon quodam obseqvendi studio abreptus non feceram, oneris suscepti magnitudinem, cum viribus meis

... quas vere ac meritò honoremus, ... possumus. Neque enim dubitabam, quin ... multò justius artibus nostris, quàm ... ribus id Xenophon dixit, honos hujus nominis ... tur. Cogitabam etiam, tùm demùm in summa ... ultate versaturum fuisse, si eas aut, quod nefas ... perare jussus essem, aut earum dignitatem abji... extenuare dicendo: nullum enim sanè argumen... od quidem alicujus momenti esset, ad eam rem ... potuissem. Quod, si Socrates præsente Phædro ... vituperaturus, facere id non audet, nisi sibi ... lio caput obnupserit: multò me magis verecun... r. fuisset, in tanto eruditissimorum hominum ... clamantem. adversus eas artes, quarum omnes ... e ac pulchritudine ita incensi estis, ut sine ea ... tatione ne vitam quidem ipsam jucundam pute... tunc, ut idem ille sapientissimus senex facta faci... t Athenienses Athenis laudare, quod, quæ quis... t, ea libentissimè laudari audit: sic & ipse mihi vi... cilem & expeditam provinciam suscepisse, com... di ac celebrandi apud vos ea, quæ vobis omnibus ... ibus ac delitiis esse constaret. Sed interdum oc... nt alia, quæ me commoverent, nec quieto esse ac

STITURUM, ATQVE EXHIBITURUM IN PERPET SPONDEO. Neqve dubito fore, ut à te vicissim qvæ ad meam & regni mei dignitatem pertinebunt, non tùm intacta & inviolata conserventur, sed etiam, ub casio tulerit, augeantur. Hæc, quæ tibi Rex ipse, Bea me Pater, præsens dicere cuperet; qvia id non pot per hunc illustrem virum Nicolaum Rambolleti D num, eqvidem ordinis regii, unum ex intimis Consili suis, custodiarum suarum præfectum, Caroli Cardi Rambolleti fratrem, & natura, & virtute germanu gnificanda censuit. Qvanqvam enim facile intellig hæc eadem te ex præstanti viro, pariq; dignitate præ Francisco Barone Feralio, Oratore apud te suo cogn rum: non tamen sibi visus est suam in te colendo pi tem satis declaraturus, nisi hujus rei causa propriam legationem destinâsset. D I X I.

De utilitate, jucunditate ac pr stantia literarum.

ORATIO XXIII.

HABITA ROMÆ XV. KALEND. NC vemb. Anno cIↄ. Iↄ. LXXII.

CUm mihi à summis viris, qvorum auctorit atqve imperio nostra omnium studia dirigun mandatum esset, ut hodierno die, quo, ut sc more majorum, noster hic qvasi Musarum e citus qvotannis lustrari solet, de præstantia litera & earum artium, qvæ literis continentur, aliquid blicè dicerem, quo juvenum animi ad earum amorem citarentur: qvod prius facere debueram, sed inconsi quodam obseqvendi studio abreptus non feceram, c oneris suscepti magnitudinem, cum viribus meis sc

citè comparare. Atq; interdum quidem ita ratiocinabar, ut mihi nihil arduum, aut difficile impositum crederem. Nam, ut Cyrenæus Poëta facile ait esse omnibus Apollinem laudare, in qvo tot, tantaqve laudum argumenta sint, ita facile videbatur homini qvamlibet infanti atqve indiserto laudare eas artes, qvas vere ac meritò bonorum fontes nominare possumus. Neqve enim dubitabam, qvin omnium, concessu, multò justius artibus nostris, qvàm illis, de qvibus id Xenophon dixit, honos hujus nominis tribueretur. Cogitabam etiam, tùm demùm in summa me difficultate versaturum fuisse, si eas aut, qvod nefas est, vituperare jussus essem, aut earum dignitatem abjicere & extenuare dicendo: nullum enim sanè argumentum, quod quidem alicujus momenti esset, ad eam rem reperire potuissem. Quod, si Socrates præsente Phædro amorem vituperaturus, facere id non audet, nisi sibi prius pallio caput obnupserit: multò me magis verecundari par fuisset, in tanto eruditissimorum hominum cœtu declamantem adversus eas artes, qvarum omnes dignitate ac pulchritudine ita incensi estis, ut sine earum tractatione ne vitam qvidem ipsam jucundam putetis. Nunc, ut idem ille sapientissimus senex factu facilè esse ait Athenienses Athenis laudare, quod, quæ quisque amat, ea libentissimè laudari audit: sic & ipse mihi videbar facilem & expeditam provinciam suscepisse, commendandi ac celebrandi apud vos ea, qvæ vobis omnibus in amoribus ac delitiis esse constaret. Sed interdum occurrebant alia, qvæ me commoverent, nec qvieto esse ac securo animo sinerent. Nam & in tàm ubere ac copiosa materia necesse est, unicuiqve audientium multa in mentem venire, qvæ commodè dici qveant: neque fieri potest, ut qvidqvid omnes cogitant, dicat unus: & ea est hominum natura, ut, cùm qvis, qvod ipse dixisset, id ab eo, qvi dicit, omissum videt: non hoc qvoqve dici potuisse, sed hoc potissimum dici debuisse contendat. Ita dum

non

pro suo qvisque captu, quid ipse dicturus fuerit, cogitat, & alia prope omnia fastidiens, dum id unum dicatur, avide exspectat: quidquid dixeris, semper videberis omisisse præcipua, & omnia communia ac contrita dixisse, quod ea non dixeris, qvæ si dixisses, ipsa quoque aliis obsoleta & vulgaria viderentur. Ut melior hac in parte sit eorum conditio, qui aridis ac sterilibus in argumentis versantur: quorum, sive abundarunt, laudatur ingenium: sive defecerunt, materiæ jejunitas accusatur: cum contra, ubi ampla dicendi seges est, quidquid allatum est, ubertati materiæ adscribatur, quidquid omissum est, tibi. Ego verò quomodo aut quidquam allaturum esse me sperem, quod novitate audientium animos teneat, cùm iis in rebus mea versatura sit oratio, in quibus præstantissima se omnium ætatum ingenia exercuerunt: aut ita dicturum, ut non innumerabiles alii iisdem de rebus ornatius ac copiosius dixerint. Sed mihi neque valdè laborandum est, ut nova conquiram: non enim cantilenæ sunt hæ, qvibus novitas, ut ait Telemachus, conciliat gratiam: sed præcepta, quibus vetustas addit auctoritatem: & si vera, utilia, apta ad id, quod mihi propositum est, digna hujus loci auctoritate, digna vestris auribus attulero, quibus eacumque verbis extulero, hoc ipso me satis ornatè dixisse arbitrabor. Agite igitur, viri præstantes, & cum aliis nominibus, tùm præcipuè harum de quibus dicere ingredior artium cultu & tractatione clarissimi: agite studiosi adolescentes, quorum mollis adhuc & tenera ætas, in ejusdem gloriæ spem eodem quasi lacte Musarum educatur, cognoscite mecum felicitatem vestram, qui instinctu quodam afflatuque divino ad eas potissimùm artes animum appulistis, quibus, sive quis utilitatem sequatur, nihil fructuosius; sive oblectationem, nihil suavius ac jucundius, sive splendorem ac pulchritudinem, nihil illustrius, aut ad struendam nominis immortalitatem firmius ac stabilius reperiri potest. Nam si veteres illi, qui

errore

elinquant. Qui mihi, si Diis placet; quod nihil a-
uasi non pudere parum sit, etiam gloriantur. Alii
nt, in opere occupati sunt, nobis majorum nostro-
irtute est, unde otiosi laute splendideque viva-
Quid majores vestros nominatis? qui si vestri si-
uissent, vos hodie in postremis jaceretis: si, qva-
estis, tales ipsi fuerunt, indigni sunt qui nominen-
alii, vos indigni, qui eos nominetis. At videte
opere à sapientissimi poëtæ Hesiodi judicio vestra
discrepet: laborem illi & industriam nemini,
orem & ignaviam omnibus turpem esse confir-
ræclare Cicero: Mihi quidem, inquit, qui nihil
esse omnino non videtur. Nam & Physici docent,
uique rei causa est, ut sit, eandem ei esse causam ut
agat. Sed omittamus hos molles & delicatos, ne-
s ex somno, cui tam libenter indulgent, excitemus:
nusque id quod à sapientissimis viris proditum est,
sse inertia fœdius, otio ali vitia, otium, ut non gra-
is Poëta gravissime tamen cecinit Catullus, non
s modo hominibus, sed & regibus, & prius beatis
is exitii causam fuisse. Cum igitur otiosa & igna-
ae vita quidem habenda sit, videamus, num ad
m potius aliarum artium, quam ad literas, ani-

teris animantibus discernimur, ratione, & rationis interprete oratione: quarum utraque in eis, qui harum artium expertes sunt, rudis quodammodo & inchoata, qui eas pene penitus combiberunt, perfecta in illis, atque absoluta est. Aristippus quidem, cùm quæsisset quidam ex eo, quid boni filio suo allatura eruditio esset: si nihil aliud, hoc certe, inquit, quod in theatro lapis in lapide non sedebit. Itemque alteri qui cum sibi nimium magnam mercedem posci pro institutione filii videretur, dixerat: ista pecunia servum mihi emere possum. Tu verò, inquit jocans, etiam eo amplius, si unum emeris, duos habebis. Significabat videlicet, quorum collustratus doctrinarum luce non esse animus, eos lapidum, non hominum, aut si forte inter homines, servorum non ingenuorum loco & numero esse habendos. Ac mihi quidem hac tota de re cogitanti, quatuor omnino esse viæ videntur, quarum unam aliquam à principio ætatis capessere, postea persequi prope necesse sit: ex quibus ne dubium quidem esse potest, quin ea, quam ipsi ingressi estis, longe multumque aliis omnibus anteponenda videatur. Nam qui ista ætate sunt partim otio se atque ignaviæ dedunt, mollemque vitam ac voluptariam sequuntur, ii præsertim quibus amplum patrimonium est: partim si angustior sit res, quam ut nihil agentes ferat, dant se ad artem aliquam factitandam: alii qui excelsiore sunt animo, armorum tractationem, & militaris rei gloriam sibi proponunt: alii denique animum ad literas & ad hæc mitiora studia appellunt. Quid igitur istis turpius aut abjectius, qui torporem ac desidiam amplexi, vitam luxu atque inertia transigunt, nihil agentes quo se homines esse testentur? Qui, ut Phæaces illi Homerici:

> Non pugnis durave exercent membra palæstra:
> Sed mensam & citharæ strepitum dulcesque choreas,
> Stragulaq; & molles curant post balnea lectos:

Margitæ illius simillimi, de quo idem Homerus:

Non

odere ille bonus, durisve ligonibus arva
e, non ulli vivebat idoneus arti.
& hi neque domi, neque militiæ, neque priva-
e publice, neque sibi, neque aliis utiles, ita vitæ
m cõficiunt, ut veluti naves nullum sui vesti-
nquant. Qui mihi, si Diis placet, quod nihil a-
i non pudere parum sit, etiam gloriantur. Alii
in opere occupati sunt, nobis majorum nostro-
ate est, unde otiosi laute splendideque viva-
uid majores vestros nominatis? qui si vestri si-
ent, vos hodie in postremis jaceretis: si, qva-
tis, tales ipsi fuerunt, indigni sunt qui nominen-
ii, vos indigni, qui eos nominetis. At videte
re à sapientissimi poëtæ Hesiodi judicio vestra
screpet: laborem illi & industriam nemini,
m & ignaviam omnibus turpem esse confir-
clare Cicero: Mihi quidem, inquit, qui nihil
omnino non videtur. Nam & Physici docent,
re rei causa est, ut sit, eandem ei esse causam ut
at. Sed omittamus hos molles & delicatos, ne-
somno, cui tam libenter indulgent, excitemus:
que id quod à sapientissimis viris proditum est,
nertia fœdius, otio ali vitia, otium, ut non gra-
Poëta gravissime tamen cecinit Catullus, non
nodo hominibus, sed & regibus, & prius beatis
xitii causam fuisse. Cum igitur otiosa & igna-
vita quidem habenda sit, videamus, num ad
otius aliarum artium, quam ad literas, ani-
tere præstet. Equidem cum mente ac cogi-
perlustro eas artes quibus cum hisce studiis no-
nulla, aut non magna communio est, ex iis qui-
ita necessariæ sunt, ut eis civitas nullo modo
ssit, duas præcipuas judico, agriculturam &
am; ex iis autem, quæ ad ornamentum civi-
tatis

sit. Alterius aures tubarum & lituorum & cornu clangore, alterius Musarum concentu & Apollinis fi bus assiduò personant: illius oculi cæde & sanguine, incendiis, hujus admirabilium naturæ operum adspec & contemplatione pascuntur. Ille aut in ipso ætatis flo hostili gladio transverberatur, aut mancos ac debi artus & insignem cicatricibus vultum referens, dom redit, hic ut animo ita & corpore integer, vultum, quantum rugæ canique venerationis addiderunt, eti nutrici agnoscendum, perfert ad ultimam senectutem. N que vero minus gloriosa, aut minus hominum gen fructuosa hujus quam illius opera. Occupatur ille in nibus imperii proferendis, hic in finibus cupiditatu regendis & coërcendis, novit ille quemadmodum urb expugnentur, hic quemadmodum gubernentur, i quemadmodum injuria aut repellatur, aut reponatu hic quemadmodum & accipiatur æquo animo, & neg gatur. dicet ille, quam multos homines manibus su trucidaverit: hic quam multos à cæde facienda, orati ... sua revocaverit: ille quam multos in servitutem a duxerit, hic quam multos à servitute vitiorum in vera libertatem perduxerit: illius usus nisi in bello null est, hujus opera, & in bello, & in pace salutaris. It que si homines inter se amice ac concorditer viverei si Dei ac naturæ jussa sequerentur, si denique ii essei qui esse deberent, jacerent omnes artes belli, ut qu rum inter justos justus usus esse non possit, nostræ ve tum demum florerent, ac vigerent, tum demum eas primus quisque summa corporis & animi contentio sequeretur. Neque verò quenquam ita esse arbitror sa guinarium, cui non præoptanda videatur nullius e pra lacrumis gloria, neque ullo, nisi puro illo ac lim do Aganippes rore irrigata, quam tabo & cruore obl & multa strage ac cladibus comparata. Multa consi tò prætereo: quod mihi, non tam ut copiam & vari

tate

minum lucubrationes, & clarorum virorum non formam modò corporis, sed ingenia, mores, cõsilia, res gestas, subjiciunt oculis, & iisdem, qvibus orbis ipse terrarum, terminis, ac regionibus continentur, & tantam vim habent, ut illa ipsa aliorum omnium humanorum operum confectrix vetustas, his unis non modò nihil detrahat, sed majorem indies comparet, acconciliet dignitatem. Trecentas sexaginta Demetrio Phalareo statuas æreas populus Atheniensis anno uno, eoque non toto posuerat, qvibus omnibus DEMETRIUS ipse superstes fuit. At quæ ipse sibi monumenta, ingenii ac doctrinæ magnitudine exstruxerat, ea & multis post ipsum seculis viguerunt; &, cum postea densa qvædam & opaca nox, omnem prope disciplinarum lucem exstinxisset, ex oculis erepta, incredibile desiderium sui in omnium eruditorum animis reliqverunt. Elatè & magnifice de se, ut solet, Pindarus, sed tamen vere. Statuarium esse se negat, qui mutas statuas edolet una defixas in basi: sed qvos ipse cantibus suis celebret, eorum famam, terra marique spargi ac disseminari. Sed erunt fortasse qui vitam militarem huic nostræ pacatæ, atque umbratili anteponendam putent. Mihi qvidem fortium virorum virtutem detrectare, aut conari, ut qvidqvam ex eorum gloria deteram neque propositum est, neque fas videtur. Potius omnibus, qui dicẽdo aliquid possunt, omnem industriam ad eos celebrandos conferendam censeo: & hoc ipsum numero inter præcipua bona, quæ ab artibus nostris in vitam hominum manant, quod earum ope, præclara illorum facinora ad immortalem posteritatis memoriam consecrantur. Sed tamen si quis secum in animo reputet, quæ vita sit ejus hominis, qvi modicis opibus instructus, in literarum studio molliter ac placide consenescat, & quæ ejus, qui ab adolescentia armis tractandis assuetus, sub dio sæpius, quàm sub tecto, sub pellibus sæpius, quàm domi somnum capiat, vix dubium fore arbitror, utra melior & magis expetenda

ſit. Alterius aures tubarum & lituorum & cornuum clangore, alterius Muſarum concentu & Apollinis fidibus aſſiduo perſonant: illius oculi cæde & ſanguine, & incendiis, hujus admirabilium naturæ operum adſpectu & contemplatione paſcuntur. Ille aut in ipſo ætatis flore hoſtili gladio transverberatur, aut mancos ac debiles artus & inſignem cicatricibus vultum referens, domum redit, hic ut animo ita & corpore integer, vultum, niſi quantum rugæ canique venerationis addiderunt, etiam nutrici agnoſcendum, perfert ad ultimam ſenectutem. Neque vero minus glorioſa, aut minus hominum generi fructuoſa hujus quam illius opera. Occupatur ille in finibus imperii proferendis, hic in finibus cupiditatum regendis & coërcendis, novit ille quemadmodum urbes expugnentur, hic quemadmodum gubernentur, ille quemadmodum injuria aut repellatur, aut reponatur, hic quemadmodum & accipiatur æquo animo, & negligatur. dicet ille, quam multos homines manibus ſuis trucidaverit: hic quam multos à cæde facienda, oratione ſua revocaverit: ille quam multos in ſervitutem abduxerit, hic quam multos à ſervitute vitiorum in veram libertatem perduxerit: illius uſus niſi in bello nullus eſt, hujus opera, & in bello, & in pace ſalutaris. Itaque ſi homines inter ſe amice ac concorditer viverent, ſi Dei ac naturæ juſſa ſequerentur, ſi denique ii eſſent, qui eſſe deberent, jacerent omnes artes belli, ut quarum inter juſtos juſtus uſus eſſe non poſſit, noſtræ verò tum demum florerent, ac vigerent, tum demum eas optimus quiſque ſumma corporis & animi contentione ſequeretur. Neque verò quenquam ita eſſe arbitror ſanguinarium, cui non præoptanda videatur nullius empta lacrumis gloria, neque ullo, niſi puro illo ac limpidò Aganippes rore irrigata, quam tabo & cruore oblita & multa ſtrage ac cladibus comparata. Multa conſultò prætereo: quod mihi, non tam ut copiam & varietatem

[illegible]
[illegible] & ad moderatas [illegible]
[illegible] cupiat, [illegible] conficien-
[illegible], aut expeditior aut facilior est ?
[illegible] & [illegible] patrimonio, aut juris
[illegible] & [illegible] fretos, ut eas potissimum
[illegible] ad maximas divitias perveni-
[illegible] plerique vulgato jam proverbio
[illegible] arum artium numero duas mo-
[illegible] fructuosas, ceteras cultoribus
[illegible] in eo vanitatis illos, ac men-
[illegible]. Nota est historia de Thale-
[illegible] propinquis objurgaretur, quod
[illegible] studio poneret, quod ad facien-
[illegible] posita putabant omnia, nulli
[illegible] tendam vobis, posse hominem
[illegible] commodum sit, divitem fieri,
[illegible], ad quæstum ac compendium
[illegible] viam. Cùm illi se velle di-
[illegible] scientia, magnam eo an-
[illegible] provideret fore, multò antè exi-
[illegible] nemo omnia Chiorum,
[illegible] conduxit, quæ cum po-
[illegible], elocâsset, magnamque
[illegible], ostendit Philosophos non
[illegible], quàm majoribus ac præ-
[illegible] occupatos, de ea facienda
[illegible] Gorgias ? nonne Rheto-
rices

F 2

[illegible] rum hom[illegible] lunta[illegible] m, & domi- m, & pridem quem quem- fratris liderit, erarum decla- ne lite- greissus [illegible] cul- iodatæ abun- Deo ad idem- us ob- ajori, i ver- acce- gere, con- Rex i ad mu- rus, ium esse æ- epi- lam

rices professione, & maximas sibi divitias peperit, & tantam gloriam, ut ei vivo ac videnti honoris ergò, aurea statua in Apollinis Pythii templo constituta sit? Quid ille qui eloquentiæ quasi mercator atque opifex quidam habitus est Isocrates? nonne & summa gloria fuit, & iis opibus, ut ter ad trierarchiam vocatus, cùm eam bis effugisset, at postremam splendidissimè ac magnificentissimè obierit? ad eam autem non ferè nisi opulentissimus quisque ac locupletissimus adigebatur. Neque mendicus erat, optimus pessimi principis magister Seneca, neque de jure consulebatur. Et tamen quantam sibi opum vim homo externus, & alienigena, eloquentia & eruditione confecit? Scio, hoc, quod dicam, quibusdam incredibile visum iri: sed tamē si vera sunt, quæ literis prodita sunt; haud scio an ullus hodie in tota Italia Princeps tantas opes habeat, quantas in Senecam quadriennio Nero congessit. Nam cùm ex veteribus illis Romanis M. Crassus opulentissimus fuisse dicatur: Senecæ opes Crassi opibus duplo majores fuerunt. Propè est ut pigeat, in hac parte tamdiu immoratum esse: sed tamen dicendum fuit aliquid adversus stultitiam eorum, qui ajunt, si quis juris scientiam, & artem medendi excipiat, cæterarum artium nostrarum sterilem esse culturam. Qui error ex eo potissimum natus est, quod doctrinæ mediocritas magnos efferre fructus non potest. Itaque excellendum est iis, qui magna & præclara concupiverunt. At nos simul atque paulum ultrà prima elementa progressi sumus, falsa de nobis opinione tumefacti, quia non in nos continuò opes, & honores congeruntur, jacere literas clamitamus. Non jacent literæ, non jacent, neque jacuerunt unquam, &, si antea jacuissent, GREGORIO XIII. Pontifice non jacebunt. An ille, cùm & omni doctrina instructissimus sit, & ad illos veteres atque usitatos nostros & literarum patronos, Joannem Moronum sacrosancti Collegii Decanum, priscæ majestatis absolutissimum exem-

ar, cujus in ipso nutu plurimum auctoritatis resi-
us è vultu ipso, atque oculis elucet gravitas huma-
condita Aloysium Cornelium Camerarium, homi-
enum officii, & ad omnium animos ac volunta-
rinciendas ipsis Gratiarum manibus factum, &
ornamenta seculi firmamenta literarum, domi-
tutis & eruditionis, Guilielmum Sirletum, &
cum Alciatum, & eos igitur, quorum jampridem
ac clientela eramus, cùm proxime eum, quem
radu per sua vestigia incedentem videt, quem-
timo jure cordi suo charissimum habet, fratris
PHILIPPUM S. SIXTI Cardinalem addiderit,
: florentis ætatis commendationem à literarum
nio ducere voluerit; qui tali argumento decla-
oluntatem erga nos suam, is, metuimus, ne lite-
egere, aut jacere patiatur? Sed ut unde digressus
deam, atque id, quod institui, absolvam: & ad f cul-
c copias sine dedecore parandas accommodatæ
eræ; & multò magis colendæ iis qui opibus abun-
: si id facere neglexerint, instrumentis sibi à Deo ad
m datis per inertiam abusi esse dicantur. Eadem-
io est & eorum quibus clari, & eorúm quibus ob-
rentes obtigerunt. Nam neque illi ullo majori,
triori ornamento condecorare, & ut Homeri ver-
, coronare possunt nobilitatem à majoribus acce-
eque hi ex tenebris ulla ratione facilius emergere,
luce, atque in oculis omnium collocatos, à con-
atque ab oblivione in perpetuum vindicare. Rex
Regis filius Alexander Macedo, & viam sibi ad
n charitatem ac potentiam armis quotidie mu-
At is, & plus se debere Aristoteli, à quo eruditus,
nilippo, à quo genitus fuerat, & cujus in regnum
rat, prædicabat: &, cum ab illo divulgatos esse
quosdam arduis de rebus scriptos accepisset, æ-
; at generosa quadam indignatione motus, epi-

stolam ad eum scripsit, in qua hæc verba sunt: Nam quare post hac cæteris præstabimus, si quæ à te docti sumus, ea omnium communia erunt? Ego autem malim optimarum rerum scientia, quam opibus & potentia cæteris anteire. Hæc igitur ille regnum stirpe ac sanguine editus. Obscurissimo autem genere ortos quam multos nominare possumus, quos supra omnes omnium fumosas imagines literæ collocarunt. Obstetricis filius erat Socrates, num igitur eo Alcibiades nobilior? Euripidis matrem vendendis oleribus vitam tolerasse accepimus, at ipse & regum familiaritate usus est, & ita clarus fuit, ut hodie magis Archelaus ex Euripidis, quàm Euripides ex Archelai familiaritate noscatur. Tympanistria fuit AEschinis mater, etiamsi Demostheni credimus, vulgati corporis, at eum Rex Macedonum Philippus quantoperè coluit? Quid tibicinis filius Pindarus? quanta in gratia apud Syracusarum Regem Hieronem fuit? Sed quid hujus rei plura exempla conquiram? Signantur eruditorum hominum nominibus tempora, ut minus sæpè quibus illi regnantibus vixerint, quam qui eis florentibus regnaverint, quærere soleamus. Neque tamen hæc præcipua sunt eorum bonorum, quæ percipiuntur ex literis, sunt alia longe majora longeque diviniora. Literæ inditos nobis à natura honestatis igniculos excitant, luxuriantes quasique fruticantes cupiditates stringunt ac coërcent, easque rationis finibus regnant, abducunt à vitiis, duces & magistræ sunt ad virtutem, prosperis in rebus ornamento sunt, solatio in adversis, neque illis exultare atque efferri suos, neque his frangi ac deprimi sinunt, eam denique tranquillitatem animi efficiunt, quàm multi finem bonorum esse dixerunt. Crates quidem Thebanus interrogatus, quid sibi superesset ex Philosophiæ studio, notissimo versu respondisse dicitur: Chœnix lupinorum, & mentis à curis quies. O magnum & excelso animo præditum virum! Quod aliis re-

gna

gna & imperia non adferunt, ut soluto ac libero animo sint, id ipsi, propter literarum, & Philosophiæ commercium, chœnix lupinorum adferebat. Quod si tam multa tamque præclara bona literis ac disciplinis continentur, si ipsis nominibus ac vocabulis testata est vetustas, earum cognitionem & hominibus, & liberis atque ingenuis hominibus dignissimam esse, si & ignava vita homine indigna est, & nullo in studio melius quam in literis industria collocari potest, si ad opes ac potentiam, si ad honores ac dignitates via optime literis sternitur, si eisdem & animi tranquillitas, & nominis æternitas comparatur, quid statis, adolescentes, aut cur oblatam vobis tanti boni consequente occasionem effugere atque evolare patimini? cur non aliis omnibus curis & cogitationibus ex animo abjectis atque abdicatis, in hanc unam toto pectore incumbitis? Non hoc sedendi, ut ait Bachylides, ac cunctandi tempus est. Non enim ex plano ac facili, gloria hæc petitur, neque lata, ut ait Propertius, via currere ad Musas datur. Non frustra eas antiqui in arduo atque edito monte habitare dixerunt: Laborem & sudorem & vigilias in earum atrio ac vestibulo excubare voluit Deus, qui, ut dicebat Epimarchus, labore omnia prope hominibus venalia proposuit. Ego autem, ut libere vobiscum agam, valde vereor, ne, cùm plerisque vestrum alia omnia abunde sint, mollitia multi & laboris odio à studiis avocentur. Itaque quibus verbis Homerica Pallas Nausicam è somno excitat, quam segnem & ignavam vocat, quod vestes magni pretii, sibi emptas à parentibus, neglectui habeat, easque illotas ac sorditas jacere patiatur: surgere igitur eam jubet, & ad eas abluendas cum prima luce proficisci, præsertim cum instet tempus nuptiarum: iisdem merito multos è vobis aliquis quotidie objurgaverit: surge quamprimum miser, & ex animo torporem atque ignaviam excute, quid tu istud ingenium, quod tibi à communi omnium pa-

rente Deo, multò qualibet veste pretiosius datum est, situ ac sordibus obsolescere, quasiq; rubigine obduci pateris? cur non potius diluculo ad illos proficisceris omnibus obvios & expositos doctrinarum fontes, quibus te mersans, ex quibus arbitratu tuo hauriens pectus & purgatum vitiorum maculis, & multa præclarissimarum rerum cognitione madidum referas? Præsertim cum puerulus amplius non sis, sed ea jam appropinquet ætas, qua tibi in lucem atque in conspectum hominum prodeundum est. Hinc enim demum multò magis, quàm unde illa dicit, & tibi paries gloriam, & parentum pectus gaudio lætitiaque complebis. Sed jam longior, quam par erat, fui. Cogitate, obsecro vos, languidis ac remissis omnia difficilia, navis & industriis omnia pervia, ac facilia esse. Deus optimus maximus, cui quæcunque hic acta dictaque sunt, grata & accepta esse cupio, vobis omnibus eum animum inspiret, ut hæc, ad quæ vos hortatus sum, tam sequi velitis, quam consequi potestis. DIXI.

ORATIO XXIV.

HABITA ROMÆ ANNO cIↃ Ic LXXIV.

In funere Caroli IX. Gallorum Regis.

HOC igitur unum restabat adflictis ac pené prostratis infelicis Galliæ rebus, ut Carolus Rex, quo se illa recreabat ac solabatur uno, de quo cogitans, in quem intuens omnium quas excepit, acerbitatum memoriam deponebat, cum bonorum animos ad aliquam spem quietis erigere cœpisset, in ipso ineuntis adolescentiæ flore, acerbâ atque immaturâ morte rape-

... in prosperis rebus spectata moderatio est, &
animi magnitudo, in tanto casu cohibere do-
potes, quasque lachrymas gravitas & con-
nere ac frenare consueverat, eas nobilissimi
egni miseratio, & paterna charitas elicit, pla-
in rebus quærenda est fortitudinis ac constan-
tàm gravi vulnere, tàm dubiis, ac formidolosis
Reipublicæ temporibus accepto: immanis
ritia esset, non flere, non ingemiscere, non
i. Qualem enim quantumque Regem & quanta
, indole, quod tamen in homine adolescente
deretur, sed quanta omnium regiarum virtu-
præditum amisimus? Quem cùm divina pro-
nnos natum non amplius decem, in illo celsis-
rum suorum solio collocâsset: quantas ille jam
ique crebras, in illa ætate, quæ nihil cogitare,
, nisi leve, ac ludicrum solet, inusitatæ cujusdam
æ prudentiæ significationes dedit? Incredibi-
, quàm sæpè ille in deliberationibus publicis,
morum senum sententias puerulus antever-
que illi dicere in animo habebant, ea prior ipse
: nemo ut esset, cui non in tanta annorum
ate, tanta mentis & consilii maturitas, divi-
us quiddam quàm humanum, videretur. Est

versus parentes, & eorum præceptis ac monitis obtei
ratio, ea ille ita præstitit, ut nunquam omnino neque
vatis, neque publicis in rebus voluntas ipsius à sa
tissimæ matris consilio discrepârit. Quid? in fr
quanta, quamque se omni ex parte prodens char
Quod & semper alias cognitum est, & proxime cu
HENRICI Regis in Poloniam proficiscentis amp
avelli non poterat, seque à vita relinqui, quod ab eo r
queretur, putabat. De pietate autem in Deum, & di
dentissimo studio, qvod semper habuit conservand
propagandæ CATHOLICAE RELIGIONIS, quid
nunc plura aut prædicem, aut quid res in omne æ
omnium scriptorum ingenia fatigaturas exornare
hac mediocritate ingenii, & in his temporis angu
coner? Cui enim ignotum est, aut cui notius, quam
Beatissime Pater, vobisque omnibus, Patres amplissi
quos ille labores pertulerit, quibus difficultatibus
flictatus sit, quæ pericula subierit, quibus damnis se,
gnumque suum sponte mulctaverit, dum quidvis s
esse duxit, quàm ut quidquam in Gallia, se vivo, de C
stianæ Religionis integritate minueretur. Qui quot
nos regnavit, totidem continenter pro fidei defens
pugnavit. Etenim tetra illa natio perditorum ac pr
gatorum hominum, qui fraudibus ac mendaciis suis
per delapsa de cœlo & sibi solis patefactæ veritatis
men obtendunt: qui, quod ad legem Dei, cupiditate
as dirigere gravantur, legem Dei ad cupiditates suas
torquere conantur, quorum conspirationes sub HI
co II. initæ, sub FRANCISCO II. leviter patefactæ, si
ptis à CAROLO Regni habenis, apertè se ac propalam
fundentes, potentissimum, dum per illos licuit, Galliæ
gnum omni scelere ac crudelitate lacerârunt, non ta
agebat, quanquam id quoque ut Regiam auctorita
convelleret, quàm ut Regnum ab Ecclesiæ communi
divelleret. At ille generosi seminis adolescens, qui an

:lesiæ cum ipso nutricis lacte suxisset, totaque
itus combibisset, articulatim se prius concidi
ui passus esset, quam à recta illa regula patriæ
:ligionis abduci. Itaque dum purgare Re-
n illis pestibus nititur, dum illius hydræ & in
orum perniciem contumacis assidue renascen-
amputare conatur, quatuordecim, tot enim
nnos in perpetuis bellorum fluctibus, & in per-
ni ac vitæ suæ dimicatione transegit. Ut, nisi
ıum illud CHRISTIANISSIMI cognomen
us suis hæreditarium accepisset, id ipse sibi
ie suis sua virtute peperisset. Quin etiam,
les quidem ac nefarii homines dicerent, faci-
& expeditam viam non modò ad pacandum
suum, sed etiam ad fines illius sine ullo labore
dos ac proferendos, si remittere aliquid de tan-
ustæ religionis conservandæ studio vellet: ma-
adversatus ac detestatus illorum consilia, o-
:oronas, omnia regna, omnia imperia sordere
lla immortalitatis corona, quam sibi in cœlo
esse consideret. Cumque eum exaggeranda ho-
titudine ac viribus perterrefacere vellent: Do-
quit, Dominus ipse eos interficiet spiritu oris
supervacaneum videri potest, cum de tam Chri-
ncipe verba faciam, quanta illius erga Sedem
am observantia fuerit dicere. Quo enim quisque
ipsum sanctius & religiosius colit, eo studiosius
:x animo Vicarios ipsius colat, necesse est. Quo-
de Pio V. cujus memoria in benedictione est, &
, & loquebatur? Quem sibi non hominem, sed
quendam humana inter mortales specie versan-
i dicebat, cujus monita tanquam cœlestia quæ-
ula reverebatur. Nam de te, Beatissime Pater,
ssor illius omnium votis expetitus, divino con-
tus, tam subita tamque admirabili totius sa-

cro.

crosancti Collegii consensione declaratus es, quam magnifice in omni sermone prædicare solitus esset, dicerem, si quam facile præstas, ut ab omnibus uno ore lauderis, tam libenter eos, à quibus laudaris, audires. His ille artibus ita sibi bonorum omnium animos voluntatesque devinxerat, ut, quamquam ex ejus ætate & temperatione corporis, probabiliter spectare poterant, diu se illius virtute fruituros; cuperent tamen omnes si fieri potuisset, partem aliquam vitæ suæ conferre ac contribuere, & annis suis vitam illius prorogare. Sed nihil in humanis rebus firmum nihil stabile, nihil diuturnum reperiri potest. Dum commonefacere nos vult DEUS, terram nobis, non pro domicilio, sed pro diversorio datam, hanc, quæ vita dicitur, non tam vitam esse, quàm iter ad vitam: in cœlo, non in terra, nobis esse spem defigendam ac collocandam: agitat omnia arbitratu suo, &, quæ solida ac firmis nixa radicibus putantur, ea momento temporis vertit. Cùm vexata tot calamitatibus Gallia paulùm tolleret oculos, & DEI ac Regis sui perduellibus partim fractis ac domitis, partim captis ac comprehensis, tandem aliquando se post tot mala respiraturam sperare inciperet; ecce tibi lenta & omnem fallens medicorum industriam febris, vires adolescentes immortalitate digni, & nati ad relinquendum omnibus bonis perpetuum desiderium sui, ita paulatim attrivit ac labefactavit, ut ad postremum inevitabilem ei attulerit ex hac vita migrandi necessitatem. Quod ubi percrebuit, qui tum plangor omnium, quæ complorationes, quæ lamentationes fuerunt? Alius sibi scindebat capillum, alius lacerabat genas, alius pectus & humeros crebris ictibus verberabat, alii interire amores ac delitias Galliæ, alii cadere columen religionis, alii Catholicorum præsidium dejici, alii alia, quæ diversis diversa, non diversus suggerebat dolor, miserabiliter querebantur. Ipse unus interritus, & æquissimo animo exitum divinæ voluntatis expectans, cum matrem, uxorem

rem

cæterosqve propinquos ad se convocari,
ùm quidem Sacramenta, quibus morituri
Deo conciliari solent, omnia & poposcit,
animi submissione ac divinæ majestatis ve-
epit : deinde verò contestatus, eò tantùm
sse mortem, qvod fratrem suum, tùm Po-
m Galliæ Regem futurum, moriens com-
et, cæteroqvi gaudere se, qvòd tantùm
biturus esset, cujus singulari & tot jam
mprobata virtute non dubitaret fore, ut
citer componerentur, interea obtestari,
re matrem, ut regni gubernacula suscipe-
udentia Regnum sibi tot annos conservâs-
i suo conservaret, sese jam tunc omnem
giam in eam, usque ad fratris reditum,
rtari cæteros, ut ipsius primum, deinde fra-
tisset, imperio amanter ac fideliter obtem-
cipuè autem, ne quid unquam prius aut an-
nt conservatione Catholicæ religionis, ex
fluere; ea neglecta collabi ac concidere o-
valete, inqvit, & mei memores este. Ego
A vocor, quem ut æqviorem ac placabilio-
neis judicem experiar, vestris me omnium
ous postulo. Hæc fatus, deficiente jam, &
ce, tuum, CHRISTE JESU, nomen invo-
anctissima Virgo apud filium opem implo-
confidimus, evolavit. Ac, si qvidem ipsum
tulari ei potiùs qvàm lugere debemus. Re-
rrestre cœlesti, laborem quiete, mortalita-
tate mutavit. Qvod mortuus est, humanæ
; qvod ita mortuus, divinæ cujusdam feli-
n certamen certavit, cursum consumma-
avit. Aut jam coronavit eum Deus, aut
tissime Pater, & totius Ecclesiæ precibus
onabit corona justitiæ, quam promisit
dili-

diligentibus se. At illam tot Regum matrem, tot
custodem ac conservatricem Regni, ipsa sua se
miserandam quò nunc, quò tandem esse animo cr
Quæ ex summis honoribus summos dolores con
ter jam & in viro, & in duobus filiis mortua, vitæ
perstes, toties ore suo eorum clausit oculos, à quib
di cupiebat suos, tam sæpe eis officia præstitit, qua
eis præstari maluisset. Quid illa fortissimarum
gentium Gallia? quæ sibi eodem funere cum Re
efferri visa est, quæ jacet adhuc perculsa & attonit
vulnere metuens, ne illius atrocitate, etiam illa, qu
sanuisse videbantur, recrudescant. Prô Deus opti
xime! etiam cùm ulcisceris, benefice; etiam cùm
exigis, misericors, quibus tàm gravibus culpis tà
turnam in se iram tuam Gallia provocavit? Quat
cim jam anni sunt & eò amplius, cum illud potenti
& memoria nostra florentissimum Regnum, pe
bellorum civilium serie ita & ab alienis, & suis ve
diripitur, ut de eo jam dici possit, quod scriptum e
Prophetam: Residuum erucæ comedit locusta:
duum locustæ comedit bruchus: & residuum bru
medit rubigo. Atque ut magis intelligatur, id di
tione fieri, quoties nobis esse videtur, ut jam jam qu
ponantur ac tranquillentur omnia, in ipso, ut ita
portu frangitur navis. Properarat HENRICUS II
cum PHILIPPO Rege Catholico quibuslibet co
nibus facere, ut expeditus belli curis, hujus mali
tis semina elideret. In ipso ejus rei conatu ac mo
inopinata morte sublatus est. Sub FRANCISC
conspiratione detecta, spes objecta erat, fore, ut
rum supplicio cæterorum audacia in perpetuum
meretur: ante ipse mortuus est, quam de sontibu
prehensis supplicium sumeretur. Nunc nuper eò r
duxerat CAROLUS NONUS, ut omnes instare
malorum existimarent. Aliter Deo visum est, qui h

II. Galliæ & Poloniæ Regi, quem tam multis tamque
ribus argumentis sibi charissimum esse declaravit,
felicitatem, ut speramus, reservare maluit. Neque
um est, hoc ita eventurum, si omnes nos à vitiis no-
aversi quæ Dei placandi certissima ratio est, tota
te convertimur ad Deum, eumque assiduè obsecre-
, ut compescat iram suam, & quando CAROLUM in
m, ut speramus, suum excepit, HENRICI III. ductu,
GREGORIO XIII. raptores quidem lupos interfici
s autem, quæ aberrarunt, in ovile suum reduci velit.
eveniat, Domine JESU, cui laus omnis & gloria debe-
in omnem æternitatem. DIXI.

ORATIO XXV.

D S. D. GREGORIUM
II. PONT. MAX. NOMINE HEN-
CI III GALLIÆ ET POLONIÆ

gis, habita Romæ in Consistorio publico,
DOVICO CASTANAEO RUSPIPOCAEO,
ite ordinis Regii, viro illustri, ejusdem Re-
is nomine obedientiam præstante, VIII.
Kalend. Quintil. Anno
cIↃ Ic LXXVI.

GRATUS quidem ac Jucundus tibi esse debet, BEATISSIME PATER, eorum omnium Legatorum adventus, qui hûc à Christianissimis Principibus mittuntur: tum ut tibi summum ris honorem gratulentur, tùm multò magis, ut hristo ac tibi, ut par est, obedire, manere in officio, nere in fide, & vires, & copias suas ad Apostolicæ

Sedis

diligentibus se. At illam tot Regum matrem, toti custodem ac conservatricem Regni, ipsa sua se miserandam quô nunc, quô tandem esse animo cr Quæ ex summis honoribus summos dolores con ter jam & in viro, & in duobus filiis mortua, vitæ perstes, toties ore suo eorum clausit oculos, à quib di cupiebat suos, tam sæpe eis officia præstitit, quæ eis præstari maluisset. Quid illa fortissimarum gentium Gallia? quæ sibi eodem funere cum Re efferri visa est, quæ jacet adhuc perculsa & attonit vulnere metuens, ne illius atrocitate, etiam illa, qu sanuisse videbantur, recrudescant. Prô Deus optu xime! etiam cùm ulcisceris, benefice; etiam cùm exigis, misericors, quibus tàm gravibus culpis tà turnam in se iram tuam Gallia provocavit? Quat cim jam anni sunt & eò amplius, cum illud potentis & memoria nostra florentissimum Regnum, pe bellorum civilium serie ita & ab alienis, & suis vex diripitur, ut de eo jam dici posset, quod scriptum e Prophetam: Residuum erucæ comedit locusta: duum locustæ comedit bruchus: & residuum bru medit rubigo. Atque ut magis intelligatur, id div tione fieri, quoties mihi esse videtur, ut jam jam qu ponantur ac tranquillentur omnia, in ipso, ut ita portu frangitur navis. Properârat HENRICUS II cum PHILIPPO Rege Catholico quibuslibet co nibus facere, ut expeditus belli curis, hujus mali ris semina elideret. In ipso ejus rei conatu ac mol inopinata morte sublatus est. Sub FRANCISC conspiratione detecta, spes objecta erat, fore, ut rum supplicio cæterorum audacia in perpetuum meretur: ante ipse mortuus est, quam de sontibu prehensis supplicium sumeretur. Nunc nuper eò re duxerat CAROLUS NONUS, ut omnes instare *malorum* existimarent. Aliter Deo visum est, qui H

ailiæ & Poloniæ Regi, quem tam multis tamque
s argumentis sibi charissimum esse declaravit,
itatem, ut speramus, reservare maluit. Neque
est, hoc ita eventurum, si omnes nos à vitiis no-
ris quæ Dei placandi certissima ratio est, tota
onvertimur ad Deum, eumque assiduè obsecre-
ompescat iram suam, & quando CAROLUM in
t speramus, suum excepit, HENRICI III. ductu,
EGORIO XIII. raptores quidem lupos interfici
em, quæ aberrârunt, in ovile suum reduci velit.
iat, Domine JESU, cui laus omnis & gloria debe-
nnem æternitatem. DIXI.

ORATIO XXV.

S. D. GREGORIUM

PONT. MAX. NOMINE HEN-
III GALLIÆ ET POLONIÆ,
habita Romæ in Consistorio publico,
VICO CASTANAEO RUSPIPOCAEO,
ordinis Regii, viro illustri, ejusdem Re-
omine obedientiam præstante, VIII.
Kalend. Quintil. Anno
cIↃ Ic LXXVI.

RATUS quidem ac Jucundus tibi esse debet,
BEATISSIME PATER, eorum omnium Le-
gatorum adventus, qui hûc à Christianissimis
Principibus mittuntur: tum ut tibi summum
honorem gratulentur, tùm multò magis, ut
o ac tibi, ut par est, obedire, manere in officio,
in fide, & vires, & copias suas ad Apostolicæ
Sedis

Sedis defensionem semper promptas ac paratas & ei
fore profiteatur. Nam & ex illa ipsa divinitus tibi
ta dignitate, majorem à te capi jucunditatis fructum
cesse est, cùm ea cæteros quoque lætari perspicis ; n
tibi, qui communis Christianorum omnium Pater es
la ex re verius ac solidius gaudium objici potest, q
cùm filios dignitatis tuæ studiosos, auctoritati tuæ
tos, præceptis ac monitis tuis obtemperandi cupido
deas. Sed tamen omnibus seculis ea Gallorum Regu
Pont. Max. asperrimis ac difficillimis temporibus
merita fuerunt, ut multis nominibus eorum & stu
atqve obseqvium præcipua qvadam charitate comple
dum, & legati æqvissimis animis audiendi, & dicta, f
que omnia, singulari quadam paternæ voluntatis
pensione, in optimam partem accipienda videantur. C
ties enim in hoc amplissimo nobilissimoque consessu
ges Galliæ nominantur, toties in omnium animis
moria renovatur, & officiorum, qvæ illi longè plu
longeqve maxima in hanc sanctam Sedem contule
& honorum, qvos ab ea vicissim eximios, pro sua ir
eximia pietate retulerunt. Si qvis autem Rex unc
fuit, qui propter virtutis ac rerum gestarum magni
nem exqvisitissimis honoribus afficiendus esset, e
jam nunc in ipso adolescentiæ flore HENRICUS T
TIUS Galliæ & Poloniæ Rex præbuit, nihil ut
tàm honorificè dici possit, qvin id jam pridem
ipsius in omni genere spectata superârit. Qvò te libe
accepturum esse confidimus eam fidem, veneratio
obedientiam, quam talis tantusque Rex hodierno di
clarissimum & omni laude cumulatissimum virum L
vicum Castanæum Ruspipozæum, Equitem ordini
gii, Oratorem ad te suum, tibi BEATISSIME
TER, & Sedi Apostolicæ præstat. Cujus enim Regi
men à summo Ecclesiæ Pastore & Gubernatore, aud
bentius debet, qvàm ejus, qui cum hæreditario jure

[illegible] inter Christianos Reges locum majorum suorum [illegible] partum, obtineat, ita per eorum vestigia gradi[illegible], ut quantum ab eis omnibus splendoris accepit, tan[illegible] ipse [illegible] asserat universis? Qui, cum ad[illegible] adolescentulus ac propè puer esset, ita sæpe, ita forti[illegible], ita feliciter adversus hostes Ecclesiæ dimicavit, ut eo[illegible] consilio [illegible], temeritatem virtute domue[illegible] [illegible] constantia fregerit. Quam sæpè eo sibi [illegible] hostiles cuneos omnia ferro pervia faciente, ex hosti[illegible] [illegible] tanto, tamque prematuræ virtutis admira[illegible] [illegible] manibus tela irrita ceciderunt? Quam [illegible] ab eis petitus, ita mirabiliter servatus est, [illegible]t Deus ipse sua manu ictus in eum directos depellere & [illegible]elis ac tormentis vim nocendi adimere videretur? At [i]lle laudis & gloriæ cupidus, vitæ ac sangvinis prodigus, [D]ei memor, immemor sui, in victoria salutem, in virtute [v]ictoriam, in vita ob talem causam in omne discrimen [e]xponenda, virtutem positam judicabat. Itaque cum ge[n]erosissimi adolescentis non jam prælia, sed victoria, ac [t]riumphi numerarentur, jamque totum terrarum orbem [j]am inusitatæ tamque inauditæ virtutis fama peragras[s]et: fortissima ac bellicosissima Polonorum gens eum sibi Regem concordibus suffragiis adoptavit. Quo ille nun[t]io abstractus ab ingentibus, ac pene ad exitum perductis [l]iberandæ ac purgandæ Galliæ cœptis, in regnum virtu[t]i suæ ultrò delatum proficiscens, quacunque iter fecit, [o]mnes & Principes & populos sui amore & admiratio[n]e complevit. Vix dum novi & à se expetiti Regis sua[v]itatem Polonia gustaverat, cùm secuta CAROLI NO-NI Regis acerba, & perpetuis lacrymis prosequenda mors, res in Galliæ componi cœptas, majoribus denuò procellis involvens, totius Regni statum in ultimum di-scrimen adduxit. Celeriter igitur è Polonia periclitan-tis & Regem suum implorantis Patriæ voce revoca-tus, cùm easdem illas dissensiones, quæ Galliæ Regnum

dantur; [illegible]
plena rapinarum, plena scelerum, plena hostium [illegible]
norum & domesticorum; eadem tamen, qua fe[...]
rat animi præsentia ac magnitudine, tuo etiam, [...]
SIME PATER & consilio & auxilio fretus, bel[...]
tiit ac redintegravit: diuque viris equisque, ut di[...]
tavit efficere, ut vi & armis perdomita contun[...]
regni perturbatorum superbia, pax & quies ta[...]
quando fessæ tot calamitatibus Galliæ redderet[...]

Sed ut animadvertit, nihil ea ratione, qua[...]
tenuerat profici, ac potius Regno & Religioni v[...]
ter offici, quæ jam multis in Gallia locis labascer[...]
risque etiam penitus exularet: interea uri ac [...]
gros; oppida diripi, omnia itinera latronum ac [...]
rum cohortibus obsideri, regni vires quotidian[...]
bus ac stragibus enervari, opes immensis sumpt[...]
hauriri, innumerabilem vim teterrimorum fa[...]
in utroque exercitu quotidie perpetrari, extrem[...]
dem ac perniciem imminere, nisi mature subve[...]
aliud sibi consilium necessario capiendum judicav[...]
ptimus ac mitissimus Princeps, qui sanare vellet si[...]
perdere, idem fecit, quod prudentes medici [...]

et. Cumque cogitaret, illum ipsum rerum
potentem Deum multa tolerare, quæ non
quoque in tantis angustiis multa, à quibus a-
untate longissime abhorret, interea tamen
a esse statuit, cùm aliquid melius eveniret.
, BEATISSIME PATER, fretus ea spe,
primum, deinde ex omnibus mortalibus in
m collocavit, melius aliquando fore confidit.
one conficiuntur, quæ ferro nunquam con-
sæpè quos severitas frangere non potuerat,
flexit. Equi adversus frenum contumaces
iore habenas remittente consistunt. Multi,
& malo domari non possunt, indulgentia &
tescunt. Pugnabitur adversus eos, qui à no-
precibus assiduis, & privatim & publicè ad
Piorum & eruditorum concionatorum vox,
instrumentum Dei ad inserendam in animis
lem, quæ in plerisque Galliæ partibus armis
nticuerat, libere jam toto regno audietur.
a & pestifera dogmata rationibus & argu-
itare ac redarguere, vera ac salutaria confir-
stituere. Catholicæ Religionis usus & exer-
multis ex locis indignissime sublata & expul-
ituetur ac renovabitur. Dabitur à nostris o-
æ ac morum suorum exemplo ad bonas par-
, & ad sanitatem perducant eos, quos armorú
magis usque adhuc efferavit. Rex ipse una
forti ac strenuo Catholicæ Religionis studio
cipe, concordibus ac consociatis animis enixe
, quæ ad errores ex animis suorum evellen-
odata esse arbitrabuntur. Catharina Regum
prudentia & consilio prædita mulier, & li-
ultra consuetum matribus modum, cujus
e prodiit, cujus præcipue opera & laboribus

diligentibus se. At illam tot Regum matrem, totie
custodem ac conservatricem Regni, ipsa sua feli
miserandam quò nunc, quò tandem esse animo cre
Quæ ex summis honoribus summos dolores cons
ter jam & in viro, & in duobus filiis mortua, vitæ s
perstes, toties ore suo eorum clausit oculos, à quibu
di cupiebat suos, tam sæpe eis officia præstitit, quæ
eis præstari maluisset. Quid illa fortissimarum d
gentium Gallia? quæ sibi eodem funere cum Reg
efferri visa est, quæ jacet adhuc perculsa & attonita
vulnere metuens, ne illius atrocitate, etiam illa, qua
sanuisse videbantur, recrudescant. Prô Deus optim
xime! etiam cùm ulcisceris, benefice; etiam cùm
exigis, misericors, quibus tàm gravibus culpis tàn
turnam in se iram tuam Gallia provocavit? Quatu
cim jam anni sunt & eò amplius, cum illud potentis
& memoria nostra florentissimum Regnum, per
bellorum civilium serie ita & ab alienis, & suis vexa
diripitur, ut de eo jam dici possit, quod scriptum est
Prophetam: Residuum erucæ comedit locusta: &
duum locustæ comedit bruchus: & residuum bruc
medit rubigo. Atque ut magis intelligatur, id divi
tione fieri, quoties mihi esse videtur, ut jam jamque
ponantur ac tranquillentur omnia, in ipso, ut ita c
portu frangitur navis. Properârat HENRICUS II.
cum PHILIPPO Rege Catholico quibuslibet con
nibus facere, ut expeditus belli curis, hujus mali n
tis semina eliderct. In ipso ejus rei conatu ac moli
inopinata morte sublatus est. Sub FRANCISC
conspiratione detecta, spes objecta erat, fore, ut p
rum supplicio cæterorum audacia in perpetuum
meretur: ante ipse mortuus est, quam de sontibus
prehensis supplicium sumeretur. Nunc nuper eò re
duxerat CAROLUS NONUS, ut omnes instare
malorum existimarent. Aliter Deo visum est, qui H

ipto
it era-
x gen-
earum
prima

Sedis defensionem semper promptas ac paratas & esse fore profiteatur. Nam & ex illa ipsa divinitus tibi ta dignitate, majorem à te capi jucunditatis fructum cesse est, cùm ea cæteros quoque lætari perspicis; n tibi, qui communis Christianorum omnium Pater es la ex re verius ac solidius gaudium objici potest, q cùm filios dignitatis tuæ studiosos, auctoritati tuæ tos, præceptis ac monitis tuis obtemperandi cupido deas. Sed tamen omnibus seculis ea Gallorum Regu Pont. Max. asperrimis ac difficillimis temporibus merita fuerunt, ut multis nominibus eorum & stu atqve obseqvium præcipua qvadam charitate comple dum, & legati æqvissimis animis audiendi, & dicta, f que omnia, singulari quadam paternæ voluntatis pensione, in optimam partem accipienda videantur. ties enim in hoc amplissimo nobilissimoque consessu ges Galliæ nominantur, toties in omnium animis moria renovatur, & officiorum, qvæ illi longè plu longeqve maxima in hanc sanctam Sedem contule & honorum, qvos ab ea vicissim eximios, pro sua i eximia pietate retulerunt. Si qvis autem Rex un fuit, qui propter virtutis ac rerum gestarum magni nem exqvisitissimis honoribus afficiendus esset, e jam nunc in ipso adolescentiæ flore HENRICUS T TIUS Galliæ & Poloniæ Rex præbuit, nihil u tàm honorificè dici possit, qvin id jam pridem ipsius in omni genere spectata superârit. Qvò te libe accepturum esse confidimus eam fidem, veneratio obedientiam, quam talis tantusque Rex hodierno d clarissimum & omni laude cumulatissimum virum I vicum Castanæum Ruspipozæum, Equitem ordini gii, Oratorem ad te suum, tibi BEATISSIME TER, & Sedi Apostolicæ præstat. Cujus enim Reg men à summo Ecclesiæ Pastore & Gubernatore, aud bentius debet, qvàm ejus, qui cum hæreditario jure

hristianos Reges locum majorum suorum
im, obtineat, ita per eorum vestigia gradi-
um ab eis omnibus splendoris accepit, tan-
unus facilè afferat universis? Qui, cum ad-
ntulus ac propè puer esset, ita sæpe, ita forti-
ter adversus hostes Ecclesiæ dimicavit, ut co-
nsilio eluserit, temeritatem virtute domue-
am constantia fregerit. Quam sæpè eo sibi
uneos omnia ferro pervia faciente, ex hosti-
tantæ, tamque præmaturæ virtutis admira-
rum manibus tela irrita ciderunt? Quam
is ab eis petitus, ita mirabiliter servatus est,
sua manu ictus in eum directos depellere &
entis vim nocendi adimere videretur? At
gloriæ cupidus, vitæ ac sangvinis prodigus,
immemor sui, in victoria salutem, in virtute
in vita ob talem causam in omne discrimen
virtutem positam judicabat. Itaque cum ge-
dolescentis non jam prælia, sed victoria, ac
merarentur, jamque totum terrarum orbem
æ tamque inauditæ virtutis fama peragrasse-
ma ac bellicosissima Polonorum gens eum sibi
ordibus suffragiis adoptavit. Quo ille nun-
is ab ingentibus, ac pene ad exitum perductis
purgandæ Galliæ cœptis, in regnum virtu-
delatum proficiscens, quacunque iter fecit,
incipes & populos sui amore & admiratio-
t. Vix dum novi & à se expetiti Regis sua-
onia gustaverat, cùm secuta CAROLI NO-
icerba, & perpetuis lacrymis prosequenda
n Gallia componi cœptas, majoribus denuò
olvens, totius Regni statum in ultimum di-
uxit. Celeriter igitur è Polonia periclitan-
m suum implorantis Patriæ voce revoca-
sdem illas dissensiones, quæ Galliæ Regnum

prima est Anna, JOANNIS FOXII Candalæ Co
filia, quæ Ladislao Bohemiæ & Ungariæ Regi in m
monium collocata, filiam ex eo sibi cognominem sus
uxorem postea imperatoris FERDINANDI, ma
Imperatoris MAXIMILIANI, aviam ejus qui nun
liciter imperat RUDOLPHI. Secundo loco nor
bo Catharinam, Gastonis quinti filiam, Reginam
varræ, quæ id regnum, in quod FRANCISCO F
fratri suo successerat, dotale ad JOANNEM ALI
TUM detulit: quo ex matrimonio natus est Her
Rex, avus Henrici, à quo hodieque idem regnum
ditario jure obtinetur. Sed & illius invicti Gastonis
cis Nemorensis, qui dum vixit, terror hostium C
nominis fuit, qui fulminis in morem hostiles t
disjicere, qui quacunque incedebat, victoriam in ma
gestare videbatur, qui semper vincere assuetus, post
ad RAVENNAM, dum pro LUDOVICO XII.
culo suo fortissime dimicat, etiam moriens vicit,
igitur Gastonis sororem Germanam nomine, Ferd
di Castellæ Regis matrimonium tenuisse, notiss
est. Neque hoc loco reticenda est Margarita Foxia, C
nis Quarti filia, quæ FRANCISCO DUCI Britanni
pta, Annam ex eo suscepit Caroli Octavi primum, d
etiam Ludovici Duodecimi uxorem, ex qua nata est
dia uxor Francisci primi, mater Henrici Secundi
ejus, qui hodie regnat, & ut speramus ac cupimus
tissime ac felicissime regnabit Henrici. Sed ut hæc
sunt ad ostendendam summam nobilitatem gentis F
aut non video, quid satis esse possit. Ex hac tam i
gente natus est PAULUS FOXIUS anno Christi I
XXVIII. patre Joanne Carmanii Comite, matre M
lena Caupenia, nobilissimus quidem utraque stirpe
ingentem virtute sua cumulum ad veterem suorun
riam additurus. Natus autem est ea non oris mo
vultus, sed totius corporis pulchritudine, ut e

...stri, BEATISSIME PATER, fretus ea spe, Deus primum, deinde ex omnibus mortalibus in summo collocavit, melius aliquando fore confidit. ratione conficiuntur, quæ ferro nunquam con-ent, sæpè quos severitas frangere non potuerat, ia inflexit. Equi adversus frenum contumaces n sessore habenas remittente consistunt. Multi ore & malo domari non possunt, indulgentia & e mitescunt. Pugnabitur adversus eos, qui à no-lent precibus assiduis, & privatim & publicè ad ssis. Piorum & eruditorum concionatorum vox, um instrumentum Dei ad inserendam in animis m fidem, quæ in plerisque Galliæ partibus armis à conticuerat, libere jam toto regno audietur. impia & pestifera dogmata rationibus & argu-confutare ac redarguere, vera ac salutaria confir-constituere. Catholicæ Religionis usus & exer-quæ multis ex locis indignissime sublata & expul-restituetur ac renovabitur. Dabitur à nostris o-t vitæ ac morum suorum exemplo ad bonas par-iant, & ad sanitatem perducant eos, quos armorū is ac magis usque adhuc efferavit. Rex ipse una tre, forti ac strenuo Catholicæ Religionis studio-Principe concordibus ac consociatis animis enixe

conflata & conciliata est, omne ingenium, quo plurimum valet, omnemque auctoritatem suam conferet ad filios in fraterna concordia perpetuo continendos, & ad populos ejusdem religionis communione devinciendos. Rex quidem ipse, quod maximi momenti est, non tam nomine, quam re & animo, & tota vivendi ratione Christianissimus, vitam sibi potius eripi patietur, quàm fidem, neque unquam degenerabit à majorum suorum nota testataque virtute: & quam tibi, BEATISSIME PATER, ac Sedi Apostolicæ, verè atque ex animo obedientiã præstat, eam se constantissimè præstiturum usque ad extremum spiritum pollicetur. DIXI.

ORATIO XXVI.

In funere Pauli Foxii Archiepiscopi Tolosani, Regis Galliarum Oratoris.

AD GREGORIUM XIII. PONT. MAX. ET AD SEDEM APOSTOLICAM; HABITA Romæ, in æde sancti Ludovici IV. Kal. Junii cIↃ IↃ LXXXIV.

SI, ut opum ac potentiæ, sic eruditionis ac sapientiæ hæredes à magnis ac præclaris viris institui possent, is demum PAULO FOXIO idoneus laudator reperiretur, quemcunq; ipse sibi earum virtutum successorem esse voluisset. Nam nec in quo amplior & uberior omnium laudandarum artium seges effloruerit, nec in quo vis & copia dicendi major quam in eo exstiterit, ex omni memoria nostra deligi quisquã potest. Quò mihi majus ac difficilius onus impositum esse video, in hoc ornatissi-

r esset aptissimus; antequam tamen illam earum
eret, ex usu suo fore ratus est, si in amplissimo Se-
Parisiensi per tempus aliquod versaretur, ibique
iis de rebus quotidie maximi momenti negotiis, firmio-
solidiora sapientiæ fundamenta jaceret, seque illi
inentium virorum coetui quasi recoquendum & expo-
ndum daret. Qua ipsius voluntate cognita, confestim
HENRICUS eum in Consiliariorum numerum
: In quo licet etiam præcipuus honos habitus est,
tum in eo Senatu plura sint inter se distincta au-
a, quorum ad supremum non nisi gradatim perve-
PAULO FOXIO jus inter primos assidendi dicen-
sententiæ statim à principio tributum est. Ibi ve-
rum sibi antea juris intelligentiam, assiduo tractati-
s negotiorum usu ita perfecit ac perpoliit, ut brevi
ore principem inter Jurisconsultos locum obtinu-
cum eos quidem qui in libris consenuerant, seque
ognitioni dediderant, usu & exercitatione rerum
sium, eos autem qui se magis ad usum forensem ap-
arant, eruditionis copia & magnitudine, aut poti-
aperte id quod res est, extincta jam invidia profiteri
bus: utrosque utraque laude superaret. Prima inde
o in Scotiam fuit sub id tempus, quo Maria Regina
e, mortuo FRANCISCO II. viro suo in regnum suũ
terat. Ubi Foxius ea fundamenta jecit & tuendi re-
conservandæ religionis, in quibus si postea pari fide
illo ædificatum esset, fortassis hodie neque Regi-
lerabiliter captiva teneretur, neque status religio-
boraret. Illinc cum rediisset, Anno M. D. LXI.
tus in Angliam missus est, ubi quadriennium inte-
tanta perspicacitate ac solertia in munere suo ver-
est, ut magnis interea in Gallia motibus excitatis,
Angliæ Regina struere, nihil moliri, nihil machi-
potuerit, ad conatus eorum, qui à Deo & à Rege

 rebel-

prima est Anna, JOANNIS FOXII Candalæ Co
filia, quæ Ladislao Bohemiæ & Ungariæ Regi in m
monium collocata, filiam ex ea sibi cognominem sust
uxorem postea imperatoris FERDINANDI, ma
Imperatoris MAXIMILIANI, aviam ejus qui nunc
liciter imperat RUDOLPHI. Secundo loco non
bo Catharinam, Gastonis quinti filiam, Reginam
varræ, quæ id regnum, in quod FRANCISCO Pl
fratri suo successerat, dotale ad JOANNEM ALB
TUM detulit: quo ex matrimonio natus est Hen
Rex, avus Henrici, à quo hodieque idem regnum h
ditario jure obtinetur. Sed & illius invicti Gastonis
cis Nemorensis, qui dum vixit, terror hostium G
nominis fuit, qui fulminis in morem hostiles tu
disjicere, qui quacunque incedebat, victoriam in ma
gestare videbatur, qui semper vincere assuetus, postr
ad RAVENNAM, dum pro LUDOVICO XII. a
culo suo fortissime dimicat, etiam moriens vicit,
igitur Gastonis sororem Germanam nomine, Ferdi
di Castellæ Regis matrimonium tenuisse, notissi
est. Neque hoc loco reticenda est Margarita Foxia, G
nis Quarti filia, quæ FRANCISCO DUCI Britannia
pta, Annam ex eo suscepit Caroli Octavi primum, de
etiam Ludovici Duodecimi uxorem, ex qua nata est C
dia uxor Francisci primi, mater Henrici Secundi,
ejus, qui hodie regnat, & ut speramus ac cupimus
tissime ac felicissime regnabit Henrici. Sed ut hæc
sunt ad ostendendam summam nobilitatem gentis F
aut non video, quid satis esse possit. Ex hac tam il
gente natus est PAULUS FOXIUS anno Christi M
XXVIII. patre Joanne Carmanii Comite, matre M
lena Campenia, nobilissimus quidem utraque stirpe
ingentem virtute sua cumulum ad veterem suorum
riam additurus. Natus autem est ea non oris mo
vultus, sed totius corporis pulchritudine, ut e

aſpectu imago quædam ingenitæ virtutis atque honeſtatis emicaret. Vidi equidem illum & adoleſcens adoleſcentulum, & vir virum, & ſenex ſenem: mea enim quam illius biennio fere grandior erat ætas, neque quenquam unquam videre memini, in quem verius conveniret id, quod Græci de Alcibiade prædicant, in omnibus ætatis partibus æque gratam ac jucundam ipſius formam fuiſſe. Ingenium ad omnes honeſtas diſciplinas docile, & ad eas percipiendas ita factum, ut quæ diſcebat, non tam accipere à miniſtris, quam ipſe ex ſe parere, & eorum reminiſci quodammodo ac recordari, ex illa vetere Platonis ſententia videretur. Mores etiam tum in illa ætatis teneritate graves, ſeveri, compoſiti, & humanitatis tamen ac facilitatis condimento temperati, ut eos quibuscum una erat, & incredibili quadam jucunditate conconciliaret ſibi, & exemplo ſuo, ab omni improbitate revocaret. Denique ut in herbeſcenti ſegetum viriditate certa prope ſpes futuræ meſſis apparet, ſic nemo tunc erat, qui non eum à puero, qualis poſtea fuit, tamen facile auguraretur fore: juſtum integrum, continentem, abſtinentem, amantem pacis ac concordiæ, veracem, apertum, ſimplicem, ad omnium potius peccata, quàm ad ſua conniventem. Literarum ſtudia ita puerulus adamavit, itaque in eis poſtea conſtanter perſtitit, ut id unum à publicis negotiis diverticulum perpetuo habuerit, ut quidquid ab eis dabatur otii, ſemper in literis omne conſumpſerit. Græcis igitur & Latinis literis Lutetiæ diligenter excultus, ibidemque in Philoſophiæ ſtudio magna cum cura exercitatus, Toloſam ſe ad percipiendam jurisprudentiam contulit, quo in ſtudio tantos brevi tempore progreſſus fecit, ut adhuc adoleſcens publice de utroque jure, magna cum omnium admiratione reſponderit, eosque honores conſecutus, qui ampliſſimis confecto ſtudiorum curriculo decerni ſolent, incredibili hominũ concurſu jus civile docuerit: cum ad eum inuſi-

tatâ quadam dicendi facultate, de obscuris dilucide [illegible] confusis ac perturbatis ordinatim ac dispositè, de dubiis enucleate disserentem, etiam ii, qui diu magna cum [illegible] docuerant, discendi causâ quotidie convenirent. [illegible] cùm in aulam regiam venisset, ita statim HENRICO [illegible] Regi, acri ac perspicaci ingeniorum existimatori, [illegible] teris principibus viris carus atque acceptus fuit, [illegible] quisquam unus uni carior foret, quam unus hic univer[illegible] Ipse verò & officia obibat diligentissime, neque [illegible] diem abire patiebatur, quo non & regem & [illegible] principes salutaret, & cum eis sermonem conser[illegible] eos, quò opus erat deduceret ac reduceret: neque [illegible] quod plerique omnes aulici faciunt, reliquum [illegible] otiose & inutiliter absumebat: sed repetitis de [illegible] studiis, Platonis præcipue & Aristotelis & Xeno[illegible] ac Plutarchi, & cæterorum ejusdem notæ libros [illegible] mandam vitam, & ad rationem gubernandæ Reipub[illegible] pertinentes, ita studiose pervolutabat, ut eos in [illegible] ac sanguinem suũ converteret, omniaq; eorum [illegible] in numerato haberet, quibus non ad inanem loqua[illegible] tem, sed ad danda capiendaque in rebus maximis [illegible] lia tempestivè uteretur. Historiæ quoque multum [illegible] ræ ac studii dedit, gnarus illustria præcepta [illegible] gis quam exemplis illustribus confirmari. Itaque [illegible] sacram, tum profanam, tum veterem, tum novam, [illegible] domesticam, tum externam ita pernoverat, ut, qui[illegible] cunque de re dicere ingressus esset, optimis & accom[illegible] dissimis exemplis ad confirmandum id quod volebat nunquam non abundaret. Quid de temporum ratio[illegible] quid de terrarum situ, quid de populorum institutis [illegible] gentis, moribus, fœderibus, quid de quarundam [illegible] um inter se aut naturali consensione, aut odio vetere [illegible] ingenio loquar? quarum ille omnium rerum tantam [illegible] titiam habuit, ut id unum tota vita egisse videretur. [illegible] omnibus artibus instructus, cum jam ad obeundas [illegible]

tiones

tiones esset aptissimus, antequam tamen illam earum
susciperet, ex usu suo fore ratus est, si in amplissimo Se-
natu Parisiensi per tempus aliquod versaretur, ibique
disceptandis quotidie maximi momenti negotiis, firmio-
ra & solidiora sapientiæ fundamenta jaceret, seque illi
præstantium virorum cœtui quasi recoquendum & expo-
lendum daret. Qua ipsius voluntate cognita, confestim
ex HENRICUS eum in Consiliariorum numerum
legit: in quo hic ei etiam præcipuus honos habitus est,
od cum in eo Senatu plura sint inter se distincta au-
oria, quorum ad supremum non nisi gradatim perve-
r, PAULO FOXIO jus inter primos assidendi dicen-
ne sententiæ statim à principio tributum est. Ibi ve-
rtam sibi antea juris intelligentiam, assiduo tractan-
im negotiorum usu ita perfecit ac perpoliit, ut brevi
ore principem inter Jurisconsultos locum obtinu-
cum eos quidem qui in libris consenuerant, seque
gnitioni dediderant, usu & exercitatione rerum
sium, eos autem qui se magis ad usum forensem ap-
rant, eruditionis copia & magnitudine, aut poti-
perte id quod res est, extincta jam invidia profiteri
us: utrosque utraque laude superaret. Prima inde
in Scotiam fuit sub id tempus, quo Maria Regina
mortuo FRANCISCO II. viro suo in regnum suũ
rat. Ubi Foxius ea fundamenta jecit & tuendi re-
nservandæ religionis, in quibus si postea pari fide
io ædificatum esset, fortassis hodie neque Regi-
ibiliter captiva teneretur, neque status religio-
aret. Illinc cum rediisset, Anno M. D. LXI.
in Angliam missus est, ubi quadriennium inte-
ta perspicacitate ac solertia in munere suo ver-
ut magnis interea in Gallia motibus excitatis,
liæ Regina struere, nihil moliri, nihil machi-
rit, ad conatus eorum, qui à Deo & à Rego

Q 5 rebel-

rebellaverant adjuvandos, quod non ipse detexerit ac refecerit, Regique indicaverit, eique viam ac ratio ostenderit, qua perniciosa Jezabelæ consilia maturè p veniret & occuparet. FOXII præcipue consilio multisque monitis, inita est à Rege ratio extorquendi Anglorum manibus celeberrimi ac munitissimi por Gratiarum, quo illi sibi hæreticorum opera tradito G liam ab ea parte obsessam tenebant. FOXII consilio pertum est, quomodo Rex ea pactione quam HEN CUS II. fecerat, de restituendo Anglis intra certum t pus Calitio solveretur, utq; obsides eo nomine dati, di dio ejus pecuniæ, qua Rex depasciendi facultatem de rat, redimerentur. Illud verò commemoratione digni mum, quod quamdiu in Anglia fuit, nullum unquam em intermisit, quin, quamlibet fremente Regina sac anctum Missæ sacrificium domi suæ celebrari jusserit quod clam avide conveniebat ac concurrebat magna Anglorum, & exterorum CATHOLICORUM multitu quos ille fovebat, consolabatur, protegebat, quorum mnium arx, portus, præsidium, perfugium erat: à quil non tantum mala multa imminentia depulit, sed effi etiam, ut multa damna, quæ eis data erant, restituer tur. Ob quæ merita, ubi primum ex Anglia revertit sanctius atque interius Regis consiliú adlectus est. Se ta legatio Veneta, in qua non tantum Regi cumulatissi satisfecit, sed etiam illis sapientissimis Patribus, univer que Venetæ civitati jucundissimam virtutum suarum r moriam reliquit. Cujus legationis expleto tempore, c in aulam rediisset, inter togatos Regis consiliarios, tranquillis & turbidis rebus, unus semper è principil fuit, cum & doctrina, & usu rerum & prudentia excel ret: neque sibi quidquam præter sincerum Dei cultu dignitatem & utilitatem regiam, allevationem vex tot acerbitatibus populi, in dicenda sententia proposit haberet. Inde sub finem anni M.D.LXXIII. legat

de rebus gravissimis & ad summum Pontificem, & ad plerosque Italiæ Principes, quæ sibi mandata erant, illa toties experta fide ac dexteritate transegit. Interea cum Gallici tumultus utcunque compositi viderentur, missus est à Rege ad Henricum Regem Navarræ, qui tunc in Aquitania erat, ut eum auctoritate ac præsentia sua in officio contineret. Quamquam autem vitari nullo modo potuit, quin anno post novæ turbæ concitarentur, tantum tamen PAULI FOXII virtute perfectum est, ut, cum quibuscunque aliis in locis hæreticorum factio potentior erat, divini cultus ne vestigia quidem relinquerentur, everterentur templa, sacerdotes crudelissime contrucidarentur: Agini, quæ urbs, secundum Burdegalem, Aquitaniæ principatum obtinet, & in toto eo tractu, rebus divinis libere opera daretur, starent sarta tecta templa, sacerdotes ab omni contumelia & injuria tuti forent, sacra & Catholicæ conciones nunquam intermitterentur: cùm & publice & privatim Foxius Catholicis animos faceret, eosque ad bene sperandum excitaret: ita ut eorum protector, conservator, parens uno omnium consensu haberetur. Scripsit ea de re Clerus Aginensis ad virum summa dignitate præditum CAROLUM RAMBOLLETUM Cardinalem, petens ab eo, ut hæc omnia summo Pontifici diligenter exponeret, eique omnia asseveratione confirmaret, quicquid templorum, quicquid sacerdotum, cæterorumque divino cultui mancipatorum hominum in ea provincia maneret, id omne secundum Deum, unius PAULI FOXII virtuti auctoritatique deberi. Sæpè igitur in magnum vitæ discrimen adductus est, cum iniquo animo ferrent milites à templis deprædandis cupiditatem, à Sacerdotibus mactandis crudelitatem suam unius hominis auctoritate prohiberi. Multa præterea memoratu dignissima; sed mihi non tam orationis conquirenda copia est, quàm vestra satietas refugienda. Decernitur ei à Rege legatio ad

ad summum Pontificem : ita tamen, ut priusquam in eam proficisceretur, una cum Catharina Regis matre Aquitaniam, Galliam, Narbonensem, Provinciam, Allobroges obire, in singulis oppidis consistere ac conventus agere, resque perturbatas quantum temporum ratio ferret, optime ac commodissime componere juberetur. Quid ego nunc dicam, quam salutare iter illud fuerit, aut quantam afflictis rebus levationem attulerit? Catholica religio multis in locis, à quibus exulabat, restituta. Bona sua, & exercendorum munerum suorum facultas Ecclesiæ ministris reddita, multorum animi, qui nutabant, confirmati, multa munita loca in Regis potestatem redacta, auditæ populi querimoniæ, adhibita remedia multis malis quæ superiorum temporum calamitate importata erant. Quarum omnium rerum laus Deo primum, deinde PAULI FOXII prudentiæ magna ex parte tribuenda est. Regina Regis matre Lugdunum usque deducta, Romam iter cœpit: ibi ita se moresque suos, totamque anteactam vitam Pontifici probavit, ut ab eo decoratus sit Archiepiscopatu Tolosano, ad quem ipse multis ante annis miro bonorum studio efflagitabatur. Neque dici potest in obeundi Legati munere quantopere, & Pontifici & Regi, & omnibus summis pariter ac infimis gratus acceptusque fuerit, integritate vitæ, summa vultus ac sermonis comitate, promptissimo ad opem ferendam animo, sive quis auxilio, sive consilio indigeret. Quanquam autem nulla ei pars ætatis à magnis memorabilibusque rebus vacaverat, exigua tamen omnia videri poterant; prout ea erant, quæ agitabat animo, si quando in Galliam redire, & Ecclesiam sibi creditam præsens gubernare potuisset. Imbiberat enim penitus in mandata sibi provincia, ad TRIDENTINI Concilii præscriptum omnia revocare & exigere, omnem munerum ECCLESIASTICORUM nundinationem, fœdasque illas, sed nimis usitatas eorum fiduciarias mancipationes funditus tollere, dissolutos

lutos ac diffluentes Ecclesiasticorum mores severis legibus coercere ac constringere, clericorum seminaria instituere, templa eversa erigere, ruinosa fulcire, reditus Ecclesiasticos injustis possessoribus eripere, Xenodochiorum ac collegiorum præcipuam curam suscipere, & perficere, ut eorũ, qui illa fundassent atque instituissent, mens ac voluntas diligenter ac religiose observaretur, omnia denique summo studio facere, quæ ad boni & inculpati præsulis officium pertinerent. Sed ô spes hominum fragiles! ô fallacia consilia! Hæc eum cum maxime meditantem, & ea una in cogitatione noctes diesque defixum, morbus gravis & mortifer occupavit. Cujus primam impressionem expertus est adstans ad aram, cum solenni die, quanquam principium quoddam leviter commotæ valetudinis sentiens, abstinere tamen à re divina facienda noluisset. Quem cum & medicorum cura, & singulari victus temperantia depulisse jam videretur; haud ita multo post, cum ad hominis GALLI de magna re sua periclitantis causam adjuvandam, ut erat in omnes officiosissimus, iniquo & alieno tempore accurrisset, domum ut rediit lassus, denuò decubuit, nec alius ei postea morbi quam vitæ finis fuit. Quo autem ille animo morbum sævientem, quo mortem certam jam & imminentem tulit? quot quantásque moribundas animi vere Christiani significationes dedit? Qua submissione animi peccata sua confessus, eorum sibi veniam à Deo & à Pontifice dari petiit? Qua veneratione sacrosanctum Christi Corpus excepit? Quam placide ac patienter sacro oleo perunctus & delibutus est? Quibus omnibus Sacramentis armatus & munitus, cum toto morbi tempore, non tantum quamdiu sui compos erat, sed etiam cum propter vim morbi in capite grassantem aliquo mentis errore efficeretur, sic quoque tamen nihil aliud quam CHRISTUM, CHRISTUM DEUM suum, in ore perpetuo habuisset, ad eum quem sperabat unum, quo fidebat uno, ut quidem

spe-

speramus ac cupimus, evolavit. Hem PAULE FOXI, quantam quamque justam multis merendi occasionem morte tua obtulisti? Et si tua quidem causa nihil est quod lugeamus. Tu præclare ac laudabiliter vitæ cursum confecisti. Tu ita maximis honoribus perfunctus es, ut te semper homines majoribus dignum judicarent. Tu, ausam lacessere te invidiam virtute constantiaq; superasti. Tu quod ii, qui olim habiti sunt sapientissimi, in aliqua felicitatis parte posuerunt, in ipso senectutis limine ereptus, impendentia deterioris ætatis incommoda morte vitasti. Is cujus tu judicium maxime faciebas GREGORIUS PONT. MAX. & vitam tuam summe probabit, & mortem non modò honorificentissimis verbis, sed etiam lachrymis prosecutus est. Omnium erga te ordinum caritatem satis hæc ipsa principum virorum, quæ ad cohonestandum funus tuum convenit multitudo, declarat. At Tolosæ dolendum, quæ similem tui pastorem nunquam fortassis habitura, prius te spoliata est, quam vigilantiæ tuæ fructum ullum percipere posset. Dolendum Regi, qui tam duris temporibus, tanta fide, tanta prudentia præditum Consiliarium amiserit. Dolendum Ecclesiæ, quæ labantibus in Gallia rebus suis magnam auxilii spem in auctoritate tua collocarat. Sed omnibus in rebus divinæ voluntati acquiescendum est. Nos, quod unum tibi præstare possumus, & colemus memoriam tui, & te fusis ex animo precibus adjuvare conabimur, sperantes fore, ut ipsi vicissim tuis precibus adjuvemur.

DIXI.

EPI-

præstantium rerum tractatione, singularem & voluptatem, & fructum capiat? Quæ tu summè doctus ad præstantes omni probitate atque eruditione viros scripsisti, quotidieque quin scribas, efficere plane nequis, non ex eorum quidem commentationum genere sunt, quibus non amplius quodvis, quam familiarium Epistolarum nomen, meritò debeatur. Literatorum, MARCE ANTONI, ac studiis doctrinæque deditorū virorum inter ipsos, per literas consuetudo, quidpiam egregium atque excellens semper habuit, perpetuoque habitura est. Id adeò quidem, ut illorum, qui olim extitere etiam σομπότεια ac ... in rebus opera & oleo nostro dignis esse ducamus. Fuit, eritque quoad quidem mortalis terram colent, cuique seculo, rerum & publicarum & privatarum, tum earum quoque, quas neutrarum expertes facile dixeris, sua quædam norma ac ratio, quam, qui id ætatis degunt, multò certè magis è re sua condiscant, perceptamque usurpent, quam quæ longè anteactis seculis extitit. Memini quidem me, quum in Lusitania Christianissimi Regis Legatus essem, non tàm in rebus Legationis illius commode gerendis antiquis vel fœderibus, quæ cùm Lusitanorum Regibus, nostris olim intercessere, vel Annalibus utriusque gentis versandis, quam quorum ætati fermè suppares sumus, adjutum ac sublevatum fuisse. Enimverò MURETE, nonnihil haud ita dispar, in ipso etiam scriptorum genere contingit. Nam quum ad consuetudines hominum inter se instruendas atque ornandas, quæ viri omni doctrina eruditi, cum sui similibus per litteras colloquuntur, magnopere conducant; ipsa autem consuetudinum colendarum ratio ac disciplina, nequaquam in ætates solùm, verùm etiā propè jam in annos singulos varia eveniat: non tam aut Ciceronis quidem ipsius, aut aliorum quos refers, Epistolis, qui nunc inter homines agunt, quàm aut tuis, aut eorum qui tui sunt similes, qui profectò perpauci sunt, adjuvabuntur. Non sunt deniq;

plicæ, officii præcepta tradunt; falsas opiniones evelli
ex animis; quanta in virtute dignitas; quanta in vi
turpitudo sit, docent: quo in genere Seneca excel
Quædam etiamsi ad res modo privatas & familiaria
gotia pertinent, excitant tamen hominum studia, p
pter eorum, à quibus scriptæ sunt, auctoritatem. Nat
enim comparatum est, ut quos admiramur ac magnifi
mus, eorum omnia maxima minimaq; cognoscere cu
mus. Recteque ac vere Xenophon, virorum virtute p
stantium non seria modo, sed & joca digna esse ait, c
memoriæ commendentur. Et certe si vascula quæda
quibus illi usi erant, & alia quæ in eorum suppellectile
frivolis fuerant, mortuis ipsis cupidos emptores inve
runt: quomodo lucernam Epicteti mille drachmis. P
tei Stoici baculum talento, venditum accepimus: mu
magis eorum quamlibet tenues & exiles epistolæ in p
tio esse debent. Sed ego hæc omnia mecum agitans, c
sam tamen reperire nullam queo, cur aliquem episto
rum mearum librum videre, multi istic, ut scribis eleg
tis ingenii homines concupiscant. Sive enim Lati
literas amant, & ad aliquam Latine scribendi facultat
pervenire cupiunt, quisquamne est, qui cum extent
ceronis, Senecæ, Plinii epistolæ, non dicam ex meis,
ex cujusquam, qui his mille annis vixerit, Latinæ
guæ, aut integritatem, aut copiam sibi petendam put
Idem etiam de illo qualicunque scribendæ epistolæ a
ficio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Se
ca gravius, aut Cicerone in omni genere perfectius o
ri potest? Gravidarum mulierum morbus ille fue
quæ neglectis bonis ac salubribus cibis, cinere se n
nunquam & carbonibus pascunt. Ne res quidem ipsæ
ducere, aut invitare quemquam possunt ad epistolas
as cupide legendas. Homo enim privatus, qui ita i
bris ac literis consenuerim, nullam & unquam attige
Reipub. partem, nullam unquam epistolam scripsi,

tinæ singulari ac ingenii vi admirabili, in sublime te
ens, ipsius (qui ne in secundis quidem fortasse con-
) senectutis officiebas: quum ipsi pariter altius tol-
, omnium gentium institutis ac moribus, jus esset.
te mihi prorsus ignaviter, ne dicam nefarie, sibi pro-
sse videatur, qui Patriæ, in qua ambo & nati & e-
ti, quo summo ornamento es, erisque dum Latinæ
entur literæ, id ἄλλως φθονερῶς, damno sibi existimâ-
Sed illum jam missum facio. Tu verò, mi Mure-
qua animi magnitudine polles, hanc fraude tibi inju-
factam magnifice contemne: ac perge porrò, quo
iu contendis, ad palmam quam sanctissimi mores,
omni doctrina exantlati labores tibi mox in manum
nt. Me tibi vindicem, quoad vivam, si quidem me
m rem idoneum censes, non defuturum, hoc mihi
is vehementer velim. Vale, & me, quod facis, etiam
e etiam ama. Datum Braiae Comitis roberti
e Kalend. Octobr. M. D. LXXIX.

ANTONIUS MURETUS
S. D. PAULO MANUTIO.
III.

Eri redeuntem me à Balneis Aponi, quo me partim
animi, partim valetudinis causa, contuleram, exce-
nt literæ tuæ: quæ, quam mihi gratæ fuerint, noli
ere. Mihi crede, quidquid reliquum erat molestiæ
ἐκ τοῦ συμπτώματος τοῦ περὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐμαθεῖς detersferunt,
emque ex eo natam ægritudinem depulerunt. Ha-
unt egregiam sane atque illustrem significationem
ris illius ac perpetui amoris erga me tui, de quo,
mihi nunquam, ut dubitarem, contigit: tamen
nescio quomodo, ut omnis illius expressio, quæque

DRIANUS TURNEBUS & JOHANNES AURATUS præsentes intereſſent. Sed mittamus hæc. A te pro amicitia noſtra peto, des operam, ne quid iſtic excudatur pro meo, quod meum non ſit. Quid enim futurum eſt, niſi coërceatur iſtorum audacia, qui ſuperioribus menſibus Poëma quoddam de laudibus JOANNIS AUSTRIACI, quod ego nunquam legeram, pro meo ediderunt: In quo & mihi & ei, cujus illud poëma eſt, impoſita inſignis injuria eſt. Nunc tua potiſſimum fide, deligentia, auctoritate, voluntate erga me fretus, nihil tale poſthac eventurum eſſe confido. Vale, ROMAE, 9. Kalend. Septembr. M.D.LXXIX.

JOHANNES NICOTIUS LIBELLOR. SUPPLIC. IN REGIA MAG. MARCO ANTONIO MURETO VIRO eruditisſimo. S. P. D.

II.

REm periculi mei me feciſſe ex te audio, quod efflagitatione mea, quas ad pleroſque amicos tuas dediſti literas, tandem in manus hominum venire ſinas. Ego verò mi MURETE, id, quid periculi ſit non ſane video: excidiſſe tibi quidem certe ſingularis hujus erga literatos omnes beneficii gratiam facile perſpicio, qui iſtam clavam de manibus me tibi extorſiſſe tam ingenuè fateare. Nulla enim me hercule earum, quas memoras cauſa ſatis juſta, ad premendum tibi unquam fuit: Nam quum jam inde ab adoleſcentulo, unus è noſtris hominibus, Romanam illam amplitudinem ac dignitatem & quovis ſcribendi, & toto ipſius vitæ genere ita ſis conſectatus, ut ſato tuo civitate etiam Romana donatus fuiſſe videare, quiſquam quæſo, erit, qui, quum tuas epiſtolas leget non ex orationis venuſtate (Romana iſta quidem prorſus) & eximiarum atque

præ-

tium rerum tractatione, singularem & volupta- fructum capiat? Quæ tu summè doctus ad præ- omni probitate atque eruditione viros scripsisti, eque quin scribas, efficere plane nequis, non ex quidem commentationum genere sunt, quibus plius quodvis, quam familiarium Epistolarum meritò debeatur. Literatorum, MARCE ANTO- tudiis doctrinæque deditorū virorum inter ipsos, tas consuetudo, quidpiam egregium atque excel- nper habuit, perpetuoque habitura est. Id adeò , ut illorum, qui olim extitere etiam ουμπόσια ac rebus opera & oleo nostro dignis esse ducamus. itque quoad quidem mortalis terram colent, cui- llo, rerum & publicarum & privatarum, tum ea- oque, quas neutrarum expertes facile dixeris, sua norma ac ratio, quam, qui id ætatis degunt, certè magis è re sua condiscant, perceptamque u- , quam quæ longè anteactis seculis extitit. Memi- em me, quum in Lusitania Christianissimi Regis s essem, non tàm in rebus Legationis illius com- erendis antiquis vel fœderibus, quæ cùm Lusita- Regibus, nostris olim intercessere, vel Annalibus u e gentis versandis, quam quorum ætati fermè s sumus, adjutum ac sublevatum fuisse. Enim- IURETE, nonnihil haud ita dispar, in ipso etiam rum genere contingit. Nam quum ad consuetudi- minum inter se instruendas atque ornandas, quæ mi doctina eruditi, cum sui similibus per litteras untur, magnopere conducant; ipsa autem con- num colendarum ratio ac disciplina, nequaquam es solùm, verùm etiā propè jam in annos singulos veniat: non tam aut Ciceronis quidem ipsius, aut quos referis, Epistolis, qui nunc inter homines a- uàm aut tuis, aut eorum qui tui sunt similes, qui ò perpauci sunt, adjuvabuntur. Non sunt deniq;

ejus-

ris hanc domum æque ipsis patere, ac tuam, neque quidquam mihi posse accidere gratius, quam si me ipsi aliquid sua causa facere jubeant. Ama me, mi Manuti, & valetudinem tuam cura. Prid. Idus April. A. M. LVIII. PATAVIO.

EIDEM.

V.

DE TORQUATO vehementer amo te. Exemisti enim mihi scrupulum sane molestum: Nam subverebar, si ad illum scribens, patris mentionem facerem, quo id ipse animo accepturus esset: ideoque avebam videre Epistolam tuam; quæ me docuit metum illum inanem fuisse. Illi igitur Tibullum, cujus principium mittam ad te cras, aut summum perendie, interea operis, quod agant, non defore, tuarum literarum sermo declarat. De Propertio videbimus. Summopere cuperem, si commode fieri posset, ut Tibulli principium cum Catulli fine eodem folio conjungeretur, cujus meæ cupiditatis, quæ causa sit, facilè te suspicaturum puto. Esset, ut opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως εὐπρεπέστερον καὶ μετριώτερον. Nihil tamen nisi tuo commodo velim. Quod tot versus deletos miraris, dicam tibi, quid factum sit. E libris, quos ad me misisti, neuter erat, qui non in primo illo folio, tam multa ad marginem adscripta haberet, ut verendum esset, ne librarii fallerentur. Concerpsi igitur unum è meis, sed tam multa in eo menda reperi, ut coactus sim mutare consilium. Quod autem numerus versuum non congruebat, eò factum est, ut aliquot delendi fuerint. Nam, quod ita cecidit, ut à Pentametro inciperet pagina, non consilio factum est, sed casu. Potest autem facile corrigi. Characteres tui Græci sane luculenti, ac dolerem Gallorum nostrorum vicem, quos à te cæteris omnibus rebus jam pridem victos, typorum quoque Græcorum elegantia superatos

peratum iri video, nisi, plus te quam plerosque illorum amarem. Edendi autem Syriani consilium, cui tandem displiciturum, displiciturum verò? imò cui, qui quidem homo sit, non summopere placiturum putas? Germanum illum iterum tibi commendo, bonus vir est & literatus: & bene apud eum beneficium collocabis. Sed ego captus dulcedine quadam ad te scribendi, non sentio tempus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas litteras suas nihil respondere: neque non tamen facile suspicatur, id quod est, te non libenter scribere, nisi urget necessitas, cum manu tua nunc quidem scribere necesse habeas. Salvebis ab eo, & à Molinio nostro. De Epistolis tuis, noli laborare, brevi eas habiturus es. Iterum vale. Prid. Non. Maji, PATAVIO. Anno M.D.LXVI.

EIDEM.

VI.

SI PEGASI sint isti tui operarii, tamen fieri nullo modo potest, ut uno die Chartas quinque descripserint, quas heri te accepisse oportet: at tuæ hodiernæ literæ significant opus eis deesse. Itaque quid cogitem, nescio. Chartas quinque, cum istic essem, apud te reliqui: alteras quinque nudius tertius misi; tu, ut omnia jam confecta esse significes, cras tria folia impressa missurum esse te dicis; iterum tibi dico: quid cogitem nescio. Nam, sive illa ad te perlata sunt: deesse illis, quod agant, non potest: sive non sunt, verendum est, ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, si quid amplius misero. Itaque nihil amplius mittam, dum quid illis factum sit, cognovero. Vale 10. Kal. Maji.

PATAVIO.

professio pergrata mihi, perque jucunda sit. Ego
Manuti, cùm de eò, quod mihi contigerat, retuli
ad medicos, meque illis omni ex parte indicassem, ne
quidquam de tota mea ratione ac consuetudine viv
reticuissem: nihil aliud reperire potui, nisi id quod
per me facile suspicabar; nocere mihi, quòd tàm rarò
rem domo.; quodque ut me impetus cœperat, ita me
la habita ratione temporis, ad legendum, aut ad scri
dum darem. Itaque de eorum consilio meditor paul
xius ac solitius vivere, & ante cibum ambulatiun
modici sudoris aliquid excitare præterea que cum v
bi. ur alienis & oculis legere, & manibus scribere; q
ad usum parare cogito. amanuensem quempiam, cui
stolas inambulans dictem: nisi si quid erit τῶν ἀπεῤῥ
quanquam hæc quoque interdum, sed ἐν αἰνίγμασι.
tea enim solebam statim à prandio calamum in ma
sumere, & horam unam atque alteram epistolarum
ptioni dare: quo, reipsa comperi nihil esse pernitio
Cavebo igitur, &, ut mones, parcam mihi, cum mea
sa tùm me Hercule etiam tua. Non enim levem n
contemnendam jacturam faceres, si quid mihi conti
ret, φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. Ego vero amicu
bi sum, & amicus ex animo: quales admodum pauco
se non injuria querebatur Theognis. De Catullo,
quam tu quidem mihi diem præfinis, sed tamen dab
opera, ut satisfiat tibi. Torquatus Bembus respo
se cognoscendi mei cupidissimum esse, mihique libe
gratificaturum quacunque in re posset. Quod scri
aliud nihil occurrit, etiam atque etiam vale,
mi Manuti. A.D.4. Kal. April.

Patavio.

dum est. Nam ista littora plane littora sunt, frustra ares frustra feras, tu, si potes, consilio me adjuva. Nam me hercule, si nihil aliud ostendatur, potius amiculo cuipiam meæ sortis hoc munusculum deferam, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi saltem gratias agat, quam cuiquam ex istis splendidis, qui omnia sibi ultro deberi putant. Quæso te, quando ego neque defugio, neque defugiam unquam quicquid tu voles laboris, suscipe hanc cogitationem causa mea, & quid facere debeam, mone. Novi te, ut in cæteris, ita in his quoque rebus acutissimum & sagacissimum, ubi tu τῇ ἀφελεῖ γνώμῃ, ut soles, consilium dederis, quicunque erit eventus, æquissimo animo feram. Vale, A.D.V. Kalend. Maji. PATAVIO.

EIDEM.

IX.

DE Propertio quietus esto. Libenter hoc & omne militabitur bellum, in tuæ spem gratiæ. Neque quod dixeram, eo dixeram: sed tu aliorsum accepisti. tantum enim loquebar περὶ τῆς προσφωνήσεως. Accipio tamen, quod das, fore, ut tui isti Pegasi minus incitate volent. Mitto ad te Epistolam ad Bembum αὐτοσχεδιασθεῖσαν. Mihi crede, semel scripsi: semel relegi, sed eo fidentius, quod ad te mittitur, tanquam Aristarchum, quidquid minus placuerit ὀβελίσοντα. Per me quidem non interpoles modò eam licet; verum etiam de integro cudas. Tantò melior erit, si tua erit; ac ne sic quidem mea esse desinet. Nam in hoc quidem genere τὰ τῶν φίλων. Quid amplius? reliqua Tibulli cras mittam, ac fortassis etiam scholiorum partem; ut gustum aliquem futuri operis capias. Tabellarii urgent. Vale, MOLINUS te salutat. Postrid. Non. Maji.

PATAVIO.

jus ut scis, hospicio usus eram, libros aliquot t
que volumen unum mearum variarum lectior
omnia puto jam pridem ad te perlata esse. De
injeci jam mentionem Cardinalis: cùm ipse me
isque rebus perhumaniter interrogâsset. Tu, si
videbis, ut ne res in longum differatur. Nolim
tingere ut alius quispiam occupet. De sene illo
quid vis, tibi respondeam? denuo confirmâsse
Omnino tamen si homo bulla, eò magis senex.
certam conditionem nostram. Ille exsuccus,
exhaustus, senio confectus: & ipse orbis senium
jamque animam efflaturus videbatur, vivit tame
Imò verò; sed nolo cætera, quæ leviter immut
chre ut opinor quadrarent. At Gallorum Rex
ætate, firma valetudine, maximis viribus, flore
rebus suis, inopina morte perculsus est. Quo
casu valde accisæ sunt spes nostræ, magnaque b
morum & vultuum facta mutatio. Sed omittar
Cum hic sunt studiosi nominis tui, & scriptorum
admiratores maximi: tum M. P. Medicus ὁ τῶν
homo & Græcarum & Latinarum literarum sci
cultus, & Philosophus ...

um iri video, nisi plus te quam plerosque illorum
em. Edendi autem Syriani consilium, cui tandem
citurum, displiciturum verò? imò cui, qui quidem
sit, non summopere placiturum putas? Germa-
illum iterum tibi commendo, bonus vir est & litera-
& bene apud eum beneficium collocabis. Sed ego
is dulcedine quadam ad te scribendi, non sentio tem-
effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te
nas litteras suas nihil respondere: neque non ta-
facile suspicatur, id quod est, te non libenter scri-
nisi urget necessitas, cum manu tua nunc quidem
ere necesse habeas. Salvebis ab eo, & à Molinio no-
De Epistolis tuis, noli laborare, brevi eas habiturus
Iterum vale. Prid. Non. Maji, PATAVIO. Anno
.LXVI.

EIDEM.

VI.

PEGASI sint isti tui operarii, tamen fieri nullo mo-
o potest, ut uno die Chartas quinque descripserint,
heri te accepisse oportet: at tuæ hodiernæ literæ si-
cant opus eis deesse. Itaque quid cogitem, nescio.
rtas quinque, cum istic essem apud te reliqui: alteras
que nudius tertius misi; tu, ut omnia jam confecta
ignifices, cras tria folia impressa missurum esse te di-
iterum tibi dico: quid cogitem nescio. Nam, sive
d te perlata sunt: deesse illis, quod agant, non potest:
non sunt, verendum est, ne eodem modo aut interci-
ur, aut pereat, si quid amplius misero. Itaque nihil
amplius mittam, dum quid illis factum sit,
cognovero. Vale 10. Kal. Maji.
PATAVIO.

EIDEM.
VII.

MIror, quid acciderit, quòd à te nihil hoc triduo l[...] rarum; præsertim cum adhuc ad binas meas [...] responderis; quarum alteras accepistis cum indice co[...] quæ in Catullo peccaverant librarii; alteras cum te[...] folio Tibulli. Utinam ne vera sint ea, quæ mihi v[...] unt in mentem. Nam, verè ut dicam, summus a[...] erga te meus interdum vereri me cogit, de firmitate v[...] tudinis tuæ. Quæso te, eripe mihi hanc molestiam [...] si apud te est, ut volumus, ad intermissum scribendi i[...] tutum redi. Ego cum primum à te litteras accep[...] mittam ad te & Tibulli reliquum, & scholia. Vale, 3 Maji. PATAVIO.

EIDEM.
VIII.

EGo vero te nihil de me tàm improbe suspicatum, ce[...] scio: teque omnia scripsisse ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς; [...] suasissimum habeo. Sed quod ea de re scripsi, joc[...] sum non tàm in te, quam in me ipsum. Sed quand[...] ita vis, omittantur sane hæc nomina. Catulli quod [...] liquum est, ad te mitto. Cætera urgeo. In iis, qua[...] cepi, non admodum multa librariorum menda sunt: n[...] nulla tamen, sed levis momenti, in Ode Sapphonis [...] aut quatuor, quæ sane excidisse nollem. At hæc relinc[...] mus. Cogito, cui Tibullum, cui Propertium, ex m[...] dicare debeam: neque satis explicare me possum. Nan[...] iis, qui mihi veniunt in mentem, alii τοῦ ἑτέρου sunt, [...] οὐδετέρου. Adolescentes homines vellem, ingenio [...] ganti & non alieno ab his literis, &, totum φιλοδ[...] magis, quam φιλοχρημάτους. Omnino venetiis exe[...]

dum est. Nam ista littora plane littora sunt, frustra ares frustra feras, tu, si potes, consilio me adjuva. Nam me hercule, si nihil aliud ostendatur, potius amiculo cuipiam meæ sortis hoc munusculum deferam, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi saltem gratias agat, quam cuiquam ex istis splendidis, qui omnia sibi ultro deberi putant. Quæso te, quando ego neque defugio, neque defugiam unquam quicquid tu voles laboris, suscipe hanc cogitationem causa mea, & quid facere debeam, mone. Novi te, ut in cæteris, ita in his quoque rebus acutissimum & sagacissimum, ubi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, ut soles, consilium dederis, quicunque erit eventus, æquissimo animo feram. Vale, A.D.V. Kalend. Maji. PATAVIO.

EIDEM.

IX.

De Propertio quietus esto. Libenter hoc & omne militabitur bellum, in tuæ spem gratiæ. Neque quod dixeram, eo dixeram: sed tu aliorsum accepisti, tantum enim loquebar περὶ τῆς προσφωνήσεως. Accipio tamen, quod das, fore, ut tui isti Pegasi minus incitate volent. Mitto ad te Epistolam ad Bembum αὐτοσχεδιασθεῖσαν. Mihi crede, semel scripsi: semel relegi, sed eo fidentius, quod ad te mittitur, tanquam Aristarchum, quidquid minus placuerit ὀβέλισον. Per me quidem non interpoles modò eam licet; verum etiam de integro cudas. Tantò melior erit, si tua erit; ac ne sic quidem mea esse desinet. Nam in hoc quidem genere τὰ τῶν φίλων. Quid amplius? reliqua Tibulli cras mittam, ac fortassis etiam scholiorum partem; ut gustum aliquem futuri operis capias. Tabellarii urgent. Vale, MOLINUS te salutat. Postrid. Non. Maji.

PATAVIO.

EI-

EIDEM.

XIV.

CUm constituissem hodie ad te scribere : hesterno
non scripsi : quod ἀγρίκειαι ἀκτῶν, stomachum
moverant versus, quos ad me miseras ; de quibus ta
valde amo te. Defunctus enim, ut semper, amici offic
es ; cum ea, quæ ad me tantopere pertinerent , mihi
ignota esse voluisti. Sed impurum ego illum si vivo ;
rectius tu : qui tetra hæc & impura animalia , ut desp
am, mones. Coram igitur colloquemur. De Dulcio,
enim significari puto , consilium tuum sequar. A
scribere aliquid te dignum , mihi hoc crede , gestit
mus : & est ὑπόθεσις præclara aut innumerabiles po
ὑποθέσεις. Sed ita pridem versus facere desiiti, ut v
metuam, ne nihil succedat. Tentabo tamen , etsi n
propter hoc consilium de migratione , animo non
valde apto ad poëticas hilaritates. Erat & ad Pet
Τὸν ξενόκερον (finge aliquod ejusmodi nomen aut L
num aut vernaculum , ita quem dicam intelliges)
una jam pridem scripta : de qua, quid faciam, nescio. N
neque cum homine in eam suspicionem adducto ,
prius de illius innocentia constiterit , quidquam mihi
negotii volo : & perire eam , etsi nihil est, nollem.
hæc exspecto, quid sentias. Nunc est quod te magn
re oratum velim. In iis literis, quas ante hos 15. die
Petrum Morinum dederam, narrabam deferri mihi
ditionem opimam & honorificam inprimis : neque, q
nam esset , exprimebam ; ajebam autem , me eam n
accipere , neque plane repudiare audere , nisi bene p
tus perspecto ejus , qui me ad se vocat , animo. N
cuperem (ac vide quam improbus sim , qui te quo
mea caussa improbum fieri velim) cuperem igitur ,
stolam ad me bene longam eo argumento scriberes

men, quia & ego hominem valde amo, & ipse te magnopere observat, mecumque diligentissime egit, ut id à te peterem, peto & quæso. Quid jam? quid aliud? Nihil nisi ut valetudinem tuam cures, & me ames, & Aldum nostrum salutes meo nomine; quem ego melius, fidius, in oculis fero. Vale. A.D. 14. Kal. Sext. Febr.

EIDEM.

IX.

HEri ad te scripsissem, sed volui gratificari Lazaro Mocenio adolescenti optimo, ingeniosissimo, studiosissimo; quod & ipse incensus erat cupiditate cognoscendi tui, & eum ego cupiebam à te cognosci, de quo me tam sæpe prædicantem audiisses. Hic enim est unus propemodum, de quo ego mihi omnia summa polliceri audeo: neque metuo, ne me spes fallat. Quæso te, complectere eum mea causa quam poteris humanissime: dignus est enim omni benevolentia atque amore. Ingenium summum, industria mirifica, mores optimi atque incorruptissimi. Denique quicquid dici de illa ætate honorifice potest, id me de eo dixisse & merito dixisse tibi persuadeo. Accipies ab eo, quod super est Tibulli, & scholia mea in primum librum: de quibus cupio audire judicium tuum. Quid est, quod hodie ad me Molinius scripsit, mira quædam esse, quæ tu mihi, cùm istuc venissem, dicturus esses? Si me amas, quicquid est, scribe. Ego enim, nisi quid aliud acciderit, nondum me istuc venturum puto. Vale. 15. Kal. Junii.

PATAVIO.

EIDEM.

XII.

EGo verò HERCULI quidem optimo atque honestissimo adolescenti sua & tua ex causa: tibi vero, tua & mea ex animo gratulor. Nam & ipsius studiis & valetudini tuæ prælate consuletur, & ego Epistolas à te accipiam non crebriores tantum & longiores; verum etiam ita me HERCULES amet, nitidiores & alacriores. Vel illa quam hodie accepi, quam festiva est? quam hilaris? quam tua! Itaque MOLINIUS exultat quotidie addi aliquid ad laborem suum: soletque mihi sæpè in sermonibus dicere, ingenium tuum sibi agrorum Siculorum simile videri; è quibus;

> Æstiva quantum decerpunt luce capellæ,
> Tantum fœcundus gelida ros nocte reponit.

Heri misi ad te reliquam partem scholiorum in Tibullum Nam in quartum librum, eur hoc tempore nihil scribam magna causa est. Propertium urgeo: cujus principiun paucis diebus ad te mittam, id est, cum Tibulli, quod al operis descriptum est, accepero: Columbinum tuum mi si, qui ad me accerseret; sed is negavit se domi esse. Cra si non modo columbinis, sed aquilinis etiam feratu alis non effugiet colloquium meum. Vale, mi Manuti καί μοι, ὥσπερ εἰώθας, ἀντιφιλῶν διατέλει 7. Kalend. Junii Mira illa, de quibus mihi Molinius scripserat, si potes scribe; aut aperte aut συμβολικῶς.

EIDEM.

XIII.

SI nihil est aliud, præter occultam quandam coitionen factam à duobus civibus, amicis nostris ad dejiciendun eum, qui successit in Polyphemi locum: causa nulla est cur id tantoperè celatum velis. Nam hic quidem re omni

ium sermone celebrata est. De Ferrariensi neque ni-
si, quod audisti, neque tamen mihi adhuc, quid facere
am, constitutum est. Omnino cuperem aliquam
axλι. Non quin placeat magis in dies Patavium:
uid intelligam, scio te quoque intelligere. Neque
ita multum laborarem, SIGONIONE an mihi etiam:
tris, mihi quidem magis arrideret ea conditio, qua
est Sigonius; idque cum aliis de caussis, tum quia
m essem. Spes est, aliquid super hac re ante Octo-
III. viris constitutum iri. Neque sane facere aliter
unt, nisi paulatim Patavinam scholam exinaniri ve-
Expectabimus igitur & si res succedet ut volumus,
ebimus: sin, humaniter feremus, & perspiciemus
nibus nostris. Propertium urgebo, ut jubes. Scho-
Tibullum, cum inibi erit, ut excudantur, velim me
diligentius inspicienda mittas. In carminibus qui-
elebratur hortorum Deus, jambica quædam sunt,
b omnibus tribuuntur Tibullo. Unum etiam ejus-
rgumenti epigramma reperio in antiquo Tibulli li-
Hanc igitur appendiculam adjiciemus, si voles.
us liber tam multa habet quæ non intelligam, ut in
mpus differre satius putem. Valde me pupugit,
ripsisti de Simiolo illo Parisiensi; nunquam pu-
ub tanta simplicitatis specie latere tantam perfi-
Mihi paucis diebus ad illum alterum necessario
um est: egoque si tibi ita videbitur, libenter fa-
inseram literis meis, testimonium meum judicii
. Tu maximo animo contemne ista omnia, ut sa-
valetudinem tuam, vel conservandam, vel con-
andam studium confer. Vale 4. Non. Junii.

PATAVIO.

EI-

omnibus asper, morosus, ἀπάνθρωπος: Verum etiam
met ipsi odiosus atque invisus esse cœpissem. Se
bo ad me, meque amabo, ne quid non amem, quo
tu in quo est, quidquid usquam est amabile. Rasa
& illud alterum hominis somnium πολλὰ εἰπεῖν
Quanquam quæ indignitas est, me à tam indocti
que abjectis nebulonibus oppugnari? hoccine sec
Mihi crede, nisi sustentaret me voluptas ea quam e
citia nostra capio, evaderem aut Atheniensis ille
θρωπος, aut Bellephoron Homericus, qui κὰπ πε
ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀ
De Pola, quid ego tibi mi Manuti, gratias agam
quibus verbis istam animi tui magnitudinem plane
am prædicem? Ecquod erit unqnam tempus, cu
tibi, cum literis tuis aliquam beneficiorum partem
nam? Sed quo tu liberalior es, & amantior mei,
majore studio cavere decet, ne majorem commo
quàm tuarum virium, rationem habuisse videar.
enim æquum est, ut propter me peregrinum hon
cui nihil est, præter animum bonum & fidem, qui
de tua re familiari detrahatur. Omnia perpeti sati
non deerit, unde vivam, & si hoc deerit, non deeri
de moriar. Satis diu vixero, si antequam è vita m
insigne aliquod voluntatis erga te meæ testimoniu
re potuero. Quanquam quid est, cur hoc sperare
am? Animus tibi Manuti, animus pro præmio ac
dus: quo ut si contentus esse nolles, ad meas m
acerbitates, accederet illa omnium gravissima, qu
mini uni omnium optimo & de me optime merit
tiam referre non possem. Vale. A.D. 7. Kalend. Sep
PATAVIO. Scripseram jam nescio quid literaru
rariam, ad Petrum Morinum, id cum, cui tradere
scirem, visum est ad te mittere; tuum erit, aliquan
videre, qua illa & tuto & celeriter, perferantur. I

ut laudares consilium meum, qui & lucro præsenti, quod, ut scis, offerebatur, ut tranquillitati studiorum meorum, & aliis ejusmodi rebus, hujus familiaritatem, ἃ θεράποντες, οἱ ἄμεινον ποτὶ ὁμαλὸν μόλις ἂν δέχοιτο, antepoſuerim. Erit tibi campus amplissimus amplificandi conditionem illam quam repudio; & tamen ex conditione ostendendi, quanto sit hæc honestior ac splendidior; dicendi de hominis ipsius laudibus: etiam de iis, qui cum eo sunt, si quis eorum tibi nominatim appellandus ac celebrandus videbitur; idque cum ad meas rationes accommodatissimum fuerit; tum tibi fortasſis inutile ad gratiam ipsius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nonnihil, ut scis, exulcerato. Vellem etiam certo prædiceres fore, ut magnos aliquando ex eo industriæ meæ perciperem fructus. Puderet eum fortaſſe olim, facere te ψευδόμαντιν. Eam autem epistolam ad ipsum finem tuarum imprimi vellem. Hoc à te vehementer peto. Ea lege tamen, si tibi quoque hoc è re utriusque nostrum fore videtur. Cras cætera. Vale mi optime & optatissime Manuti. Epistolæ tuæ nullæ præterea sunt: quas quidem edi oporteat. Sunt enim in aliis pleraque omnia τῶν ἀπορρήτων. Iterum vale. Hodierna elegantissima est, sed ut videtur, non divulganda. Nicolaum tuum, aut nostrum potius, ἀσπάζομαι.

EIDEM.

XV.

VAlde recreatus sum iis literis, quas à te hodie accepi. Etenim qui natura in omnibus rebus meis ἀνεπιλήπτως περὶ τοῦ μέτρου esse soleam, tantum ex indignatione quadam superioribus diebus concepta ad illam naturalem δυσαρεστίαν adjeceram; ut non tantum aliis

 omni-

omnibus asper, morosus, ἀπανθρωπος: Verum etiam mihimet ipsi odiosus atque invisus esse cœpissem. Sed redibo ad me, meque amabo, ne quid non amem, quod ames tu in quo est, quidquid usquam est amabile. Rasarium, & illud alterum hominis somnium πολλὰ χαίρειν jubeo. Quanquam quæ indignitas est, me à tam indoctis tamque abjectis nebulonibus oppugnari? hoccine seculum! Mihi crede, nisi sustentaret me voluptas ea quam ex amicitia nostra capio, evaderem aut Atheniensis ille μισάνθρωπος, aut Bellephoron Homericus, qui κὰπ πεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. De Pola, quid ego tibi mi Manuti, gratias agam? aut quibus verbis istam animi tui magnitudinem plane regiam prædicem? Ecquod erit unqnam tempus, cum ego tibi, cum literis tuis aliquam beneficiorum partem repo- nam? Sed quo tu liberalior es, & amantior mei, eo mi majore studio cavere decet, ne majorem commodi mei, quàm tuarum virium, rationem habuisse videar. Neque enim æquum est, ut propter me peregrinum hominem, cui nihil est, præter animum bonum & fidem, quicquam de tua re familiari detrahatur. Omnia perpeti satius est; non deerit, unde vivam, & si hoc deerit, non deerit, unde moriar. Satis diu vixero, si antequam è vita migrem insigne aliquod voluntatis erga te meæ testimonium edere potuero. Quanquam quid est, cur hoc sperare debeam? Animus tibi Manuti, animus pro præmio accipiendus: quo ut si contentus esse nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium gravissima, quod homini uni omnium optimo & de me optime merito gratiam referre non possem. Vale. A. D. 7. Kalend. Septemb. PATAVIO. Scripseram jam nescio quid literarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cum, cui traderem, nescirem, visum est ad te mittere; tuum erit, aliquam viam videre, qua illa & tuto & celeriter, perferantur. Id opi-

nor,

per Vi[illegible]ntium [illegible] commodissime facere po-
[illegible] soles interdum ad Morinum ipsum scribe-
[illegible] literis illud etiam adscripsi: cum quid scribere ad
[illegible] mihi diligenter [illegible]
[illegible] opus esse existimarem.

EIDEM.

XVI.

Oriar si quicquam unquam feci invitus: sed tamen
effugere non possum, quin tibi de Tibullo parum ob-
ir. Etenim quæ in eo libro maxime videntur operam
n requirere, ea ego æque intelligo, ac si scripta non
t. In ipso quasi limine ejus generis nonnulla sunt; ne-
amen despero fore, ut aliquando vel casu incidam,
bore & diligentia perveniam ad aliquid, quod lucem
m nonnullis adferat. Itaque quantum me amas, tan-
à te peto atque contendo, ut me hac in parte animo
obsequi sinas. Nam quod vereri videris, ne dem ser-
em hominibus malevolis, libero te hoc metu. Malo
erutrum necesse sit, silentium mecum culpari, quam
ciam notari. Crede hoc mihi, non sine summa mole-
icio, ut tibi petenti negem. Sed tamen jam pridem
enerat inter nos, ne quid tu à me peteres, nisi quod
ferrent; quid autem illæ ferant, ego unus omnium
nè novi. Misi qui Columbinum accerseret. Is se cras
ucem ad me venturum esse dixit: agam cum eo de re
ccuratissime, & pecuniæ, quantum opus erit, nume-
. Si fieri posset, ut sex aut septem Tibulli, regia char-
scriberentur, esset mihi summopere gratum. Hac de
re ipse statuas. Vale & me ama. Postrid. Idus
Juni. PATAVIO. M.D.LVIII.

EIDEM.

XVII.

Obsecro te, quid tu tibi vis cum istis inscriptionibus? Mureto meo, & si nolit: sed malo volentem. Ego tuus esse nolo? aut omnino esse is, quem & esse me & haberi cupio, nisi tuus sim, possum? Ego vero (tuum enim tibi regeram) tuus sum, & si nolis: sed malo volentis. Quanquam illud verius, nostrum utrumque utriusque esse, neque quicquam esse alteri altero carius: idque quoniam ita uterque vult, alter etiam debet. An vero me aut oblitum esse, aut oblivisci posse putas, quid tibi debeam? Itaque valde me sane conturbasti: & miror, quid tibi in mentem venerit, ut id faceres. Quæ errata sunt in Tibullo, & Propertii principium, sine ulla dubitatione, cras mittam. Nunc eo non possum quod omnes mei absunt domo, non redituri, ut opinor, ante cœnæ tempus: & quatuor illa Tibulli folia sunt in cubiculo Molinii; quod ipse abiens obseravit. De Propertio etiamnum incertus sum: sed facilis jactura. Nunc ad Columbinum, in quo cupio me falli, sed multa concurrunt, quæ suspicionem faciant, eum non optima fide tecum agere, & vulpina potius calliditate, quam columbina simplicitate præditum esse. Primum, quod totum illud genus hominum, qui ex alienis litibus victitant, quæsticulosque sibi ex aliena stultitia colligunt, mihi sane suspectum est; iste autem tuus, nam quæsivi, homo tenuis est; cujus generis, nisi adsit probitas eximia, in tractandis nummis sublesta est, ut Plautus loquitur, fides, at hæc καθολικώτερα sunt: & a me ne animadverterentur quidem in eo, quem tu perveterem amicum vocas, nisi alia accederent: ad me nunquam, nisi ter quaterve evocatus venit; & sæpe cum se venturum confirmavit, fallit; libellis tribus sibi opus esse dixerat ad rem; post, quinque pe-

tiit

venissent, nisi Pauli Manutii aspectu & collocutio-
rentur. Quod autem descriptis utriusque no-
intellexerant, quanta inter nos voluntatum ac stu-
n conjunctio esset, statuerunt se id, quod cuperent,
nodo melius quam per me, consequi posse, mecum-
erunt, ut eos tibi quam diligentissime commenda-
Ita igitur facio, petoque à te, ut, si ulla unquam
e mea commendatio valuit, quod scio valuisse
plurimas, huic plus etiam quam cæteris, tribuen-
ures: adjiciasque ad illam humanitatem, qua omnes
re solitus, quidquid rogante atque obsecrante me,
otest. Vale Postr. Non. Septembr. PATAVIO.

EIDEM.

XX.

lli primum folium accepi. Scholia mitto locis ali-
it leviter immutata. Lectionem non perfacilem
peris puto, tum propter alia, tum propter cre-
iterpositiones. Sed in te spes est, etsi, ne vivã, si non
ũ ac sæpe vereor, ne mea scribendi negligentia no-
culis tuis. Quæso tamen à te, ut hanc molestiam,
nsa devores: curesque quod commodo tuo facere
ne tam multa hic peccentur, quam in Catullo, ideò
ere te visum est; quoniam in primo illo folio, quod
, novem librariorum errata sunt; levia quidem
lla: sed plurima animadversione digna, quale est
tertia. Sit dives: jure furorem: cum scribendum
dives jure furorem & cætera. Multum autem ad
tiam interest, ut ubi nota illa hypodiastoles collo-
Illud etiam gravius, quod charta quarta ubi vul-
ctis, Capiti: cùm ego è veteribus libris emendas-
ipite nescio qui factum est, ut tui vulgatam scriptu-
tinuerint. Si me amas jube eos omni diligentia in

video enim eadem via mihi quoq; aliquid confectum
De te quidem (si ego tuos sensus bene cognitos hab
non est, quod Bononienses cogitent. An tu condition
quietam, opimam, cum prope certa magnarum rei
expectatione conjunctam, interposita præsertim &
& mea fide illorum causa relinqueres? teque abjecta
letudinis cura suscipiendo laboriosissimo munere, in p
sentissimum vitæ discrimen abjiceres? De Bargæo i
cisti scrupulum. Nam si ille profectus fuerit, video p
tionem amico isti nostro difficiliorem fore. Absque
quidem certus, ut opinor esset. Te omnia mea causs
cturum non dubito, mi Manuti. Scio enim te, quam c
stanter, quos semel complexus es, fovere, pergas. Sed
tissima mihi tamen est, quam tuis literis expressisti, si
ficatio voluntatis tuæ. Ego ut me aliquando merit
masse dicaris, omni spe conabor efficere. Vale. De P.
pono oblitus fueram; puto illum apud me esse. Prid. N
Septembr. PATAVIO.

EIDEM.

XIX.

ADolescentes qui ad te has literas perferent, si ge
requiris, nobilissimo ac splendidissimo inter suos
ti sunt loco: si bona animi, & studia laudandarum
um spectas, conjecturam facere, vel ex eo potes: qu
cùm ipsis domi in summis delitiis & in maxima rerum
mnium affluentia vivere liceret, longinquas peregr
tiones suscipere, seseque excolendi ingenii caussa infi
difficultatibus objicere maluerunt. Ii cum judica
idem, quod omnes qui recte sentiunt, judicant ingen
eloquentiæ gloria Italiam cæteris nationibus, In I
autem longe unum cæteris omnibus PAULUM MA
TIUM antecellere, neque se studio suo satisfacere
arbitrati sunt, nisi in Italiam venirent: neque cum in

liam venissent, nisi Pauli Manutii aspectu & collocutione fruerentur. Quod autem descriptis utriusque nostrûm intellexerant, quanta inter nos voluntatum ac studiorum conjunctio esset, statuerunt se id, quod cuperent, nullò modo melius quam per me, consequi posse, mecumque egerunt, ut eos tibi quam diligentissime commendarem. Ita igitur facio, petoque à te, ut, si ulla unquam apud te mea commendatio valuit, quod scio valuisse quam plurimas, huic plus etiam quam cæteris, tribuendum putes: adjiciasque ad illam humanitatem, qua omnes excipere solitus, quidquid rogante atque obsecrante me, adjici potest. Vale Postr. Non. Septembr. PATAVIO.

EIDEM.
XX.

Tibulli primum folium accepi. Scholia mitto locis aliquot leviter immutata. Lectionem non perfacilem fore operis puto, tum propter alia, tum propter crebras interpositiones. Sed in te spes est, etsi, ne vivá, si non interdú ac sæpe vereor, ne mea scribendi negligentia noceat oculis tuis. Quæso tamen à te, ut hanc molestiam, mea causâ devores: curesque quod commodo tuo facere possis, ne tam multa hic peccentur, quam in Catullo, ideò admonere te visum est; quoniam in primo illo folio, quod accepi, novem librariorum errata sunt; levia quidem nonnulla: sed plurima animadversione digna, quale est charta tertia. Sit dives: jure furorem: cum scribendum sit: Sit dives jure furorem & cætera. Multum autem ad sententiam interest, ut ubi nota illa hypodiastoles collocetur. Illud etiam gravius, quod charta quarta ubi vulgo legitur, Capiti: cùm ego è veteribus libris emendassem. Capite nescio qui factum est, ut tui vulgatam scripturam retinuerint. Si me amas jube eos omni diligentia in

exemplar à me emendatum intueri; pertinet ea res non mediocriter ad utrumque nostrum. Columbinus tuus profectus est, quo scis, ego nudius tertius ei, mox, ut dicebat, iter ingressuro, aureum nummum (tantum enim opus esse dicebat) dedi. Puto hodie reversurum, quid actum sit, faciam te confestim certiorem. Propertium, sunt qui suadent ut mittam ad Franciscum Gonzagam. Qua de re aveo scire, quid tibi videatur. Valetudinem tuam cura diligēter. Salve a Molinio II. Kal. Quinct. PATAVIO.

EIDEM.

XXI.

VEnit ad te altera mea ad Pontificem oratio: quam cupio aeque placere tibi, atque iis placuit, qui me dicentem audierunt; quod, cum mihi venit in mentem tuarum plane Atticarum aurium, & politiuli illius ac limatuli judicii, vel sperare, improbum puto: cum cogito, quantum me amet, quamque esse soleas mearum rerum, non aequus modo existimator, verum etiam benignus prolixusque laudator, ne posse quidem aliter evenire arbitror. Brevi, ni fallor, accipies & tertiam. Quod si progrediemur ad hoc exemplum, poterimus olim Pontificiarum orationum quasi σωμάτιον quoddam conficere. Me à te amari certo scio: neque dubitare te, quin ego tibi in amore respondeam. Salve à Ludovico Beccatello Archiepiscopo. Molinio meo multam salutem. Vale, A. D. 4. Kal. Jan. M.D.LX. ROMAE.

M. ANTONIUS MURETUS

S. P. D. PAULO SACRATO.

XXII.

FEci nuper, nescio quid verborum de nobili illa victoria, qua Turcae à nostris ad Naupactum superati sunt:

tanto

tanto hominum concursu, quantum ipse non facile credidissem. Quamvis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant describendi sibi potestatem fieri, ut satius visum sit semel, quidquid esset, librariis permittere: præsertim cùm magistratus populi Romani judicarent, id ad ipsius populi dignitatem pertinere. Exemplum unum ad te mitto: quod semel inspectum cum Paludino, Canalio, Jacobo Curano, Antonio Montecatino, cæterisque communibus amicis communicare poteris: ut sive placuerit, capiatis ex eo aliquid voluptatis: sive minus, intelligatis tamen, conservari à me, ut decet, memoriam vestri. Vale, ROMAE 7. Kal. Jan. M. D. LXI.

EIDEM.

XXIII.

IN multis, tenuibus illis quidem, se ipsa assiduitate molestissimis occupationibus meis, usus eram ea libertate, quàm tu mihi dederas, ne prius ad literas tuas respondere necesse haberem, quam Episcopus Hadriæ isthuc rediret. Quod tum exspecto, etsi quibusdam & meis & ipsius familiaribus negotiū dederam, ut me tempestive de discessu ipsius admonerent: prius tamen eum abisse rescivi, quàm de abitu cogitare cognossem. Factum id non modo eorum, quibus id mandaveram negligentia: sed & consuetudine quadam multos jam menses à me suscepta, nunquam, nisi cum urget necessitas, exeundi domo, & perrarò veniendi in ædes Cardinalis: non quin & ipse me libenter videat: & ego eum, qua debeo, observantia colam. Sed tanta me satietas, tantum odium & aulæ & rerum aulicarum cepit ut nunquam mihi magis solus videar, quam in illa turba: nunquam melius comitatus, quam cum me solus in bibliothecam abdidi. Itaq; cum Cardinale ipso ter, opinor, aut ad summum quater collocutus sum, postquā huc veni. Multi fortassis hanc aut asperitatem

ritatem, aut rusticitatem vocabunt. Vocent sane, ut libet mihi ægre est, quod non jam pridé ita vivere cœperim, & tamen vivente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorũ convictu a sermone, aliquid perpetuo disceres. Ipse quanquã doctrina mediocri, magno tamen & excelso ingenio, & mirifice dedito studiis nostris. Itaque domus ipsius Academia quædã videri poterat. Hic amat quidem & ipse mirifice homines bonarum artium scientia excultos, sed sua ei comitas damno est. Dum enim omnes blande excipit, cum omnibus humane colloquitur, facilem se atque obvium omnibus præbet, excitat quidem admirabiles amatores sui: sed à tam multis gratiam ipsius ambientibus perpetuo obsidetur, ut ei vix ad curandum corpus satis temporis supersit. Quid quæris? Ego qui quotidie cum illo altero suavissimis sermonibus horas aliquot transigere consueveri nunc in alium quendam orbem mihi delatus videor. Sed hæc mussanda sunt: quæ tamen semel in tuum hominis amicissimi sinum effundere volui, putans in eo aliquid levationis fore. Nunc ad alia venio. Quod tam sæpe me in epistolis tuis tamq; honorifice appellas, gratiam habeo: etsi video te multo plus amori, quam judicio tribuere. Sed hoc ipsum non minus jucundum est, sentire me à te unice diligi. Quid nunc præterea scribam, nihil habeo nisi forte illud scire vis; me hoc anno, si Deus volet, explicaturum publice libros Politicorum Aristotelis: in quibus videor mihi navaturus operam, & multa ab aliis interpretibus non animadversa dicturus. Hoc te puto malle quam quid de bello aut pace dicatur, & quæ ejus generis vulgo à circumforaneis hominibus disseminantur, ἕκαστος γὰρ τῶν ἑαυτοῦ κήδεται. Vivamus, mi Sacrate, vivamus, & canescamus in studiis nostris, contemnentes ea omnia, quæ vulgò maximi fiunt. Deum & æternitatem cogitemus, alia omnia fluxa & caduca sunt. Vale, ROMÆ 3. Julii, M.D.LXXVII.

FRAN-

FRANC. DUARENUS M. ANT. MURET. VIRO DOCT. S.P.D.

XXIV.

CUM nihil à te post discessum hinc tuum, vel etiam de te accepissem, mi MURETI, ac ingenti desiderio tenerer, de statu rerum tuarum aliquid cognoscendi, equidem, literis tuis tam oportune mihi redditis, magnopere delectatus sum. Illud vero meam auxit voluptatem non mediocriter quod ex eis intellexi, te mei memoriam absentis summa cum fide & benevolentia retinere. Verum hoc mihi aspersit molestiæ epistola tua, quod dolorem illum, aut gravissimum mœrorem potius non obscure testetur, quem tibi ista peregrinatio attulit. At eo magis vicem tuam doleo, quod ante annos, ut opinor, duos & viginti, istorum Scytarum σκυθερωπίαν & barbariem expertus sum: quos ne nunc quidem resipiscere, sed ἀρχαϊσμὸν illum suum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atque segetem gloriæ integram tibi Deus, opinor, reservat ut hostibus, qui bello tentati à nobis & lacessiti sunt profligatis, ac de possessione jurisprudentiæ expulsis, splendidum aliquando de iis triumphum agas. Id quod jam præsentire ac prospicere mihi videor, si ad eas copias, quibus abundas, aliæ paulò firmiores atque instructiores accesserint: quas tibi parare, si nervos in ea re contendas tuos, perfacile est. Ac spero fore, ut hæc cogitatio & ἐυελπιστία consolationem tibi non minimam adferat, cupio quidem certe. Nam & nos quoque superioribus annis, cum eadem cura sollicitaremur, qua te nunc angi video, ea spes valde confirmavit: nec nos omnino frustrata est. Etsi enim ne hic quidem confecta adhuc res sit, tamen ventus jam propemodum vicit exspectationem nostram, adeo plausibile apud nos populareque est, quod Scythæ vestri insolenter, contumaci-

ter

contemnunt atque oderunt. Mitto prin-
cholamqve nostram studium incredibile. De
s tecum, si opus fuerit, aliàs. Itaque quod
epistola scribis, unum istic esse doctorem CO-
TELIUM, qui celat nos ac scriptis vestris faveat, ad id
ego gloriosius fortè & audacius, sed tamen verè, nisi fal-
lor, respondere possum, qvod Homericus Agamemnon
Achilli πάρ᾽ ἔμοιγε καὶ ἄλλοι. In qvibus & Cotelium tu-
um, immò nostrum numerari vehementer lætor. Qvi si
talis est, qvalem esse eum mihi facile ex tuis literis per-
svadeo, ne εἷς ἐμοὶ μύριοι, ut paucis, qvod de eo homine
sentio, dicam. Verùm qvia plerique studiosorum, qui-
bus noti sunt doctores, qui istic sunt, mihi affirmârunt,
neminem in ea urbe jus profiteri eo nomine, tù velim,
Anacharsis hic quisquis sit, paulò plenius me literis edo-
ceas. Qvanqvam profectò malim, si rationes tuæ ita
tulerint, huc ad nos maturè te recipias, ut de rebus omni-
bus coram inter nos conferamus. Qva de re & certius
& subtilius ad te scribam, cum te mihi totum patefece-
ris, & qvid consilii habeas (nam de animo dubitare me
sinit epistola tua) aliquanto apertius mihi declaraveris.
Sic enim habeto, nos quæ te velle, qvæqve ad te pertine-
re significaveris, ea summo studio diligentiaque curatu-
ros esse. Vale mi Murete. Avarici Biturig; ipso
Hilarium die, M. D. LIII.

LU-

[LU]CAS FRUTERIUS M. ANTONIO MURETO S.P.D.

XXV.

[...]us meritò, ne dicam improbus, videri possem, [...]e doctissime, si cum à te non semel, verum sæpius [...]ssime acceptus fuerim, ne litterario quidem offi[...]tum in me studium tuum, compensare studeam. [...]it certe me hactenus & rusticus quidam pudor, [...]od sentio liberius exponam, ingenii mei non ob[...]nuitas. Nunc verò, cum didici ex scriptis tuis, [...]itio laborare non modò eum, qui beneficiis am[...] & honorum insignibus acceptis ab aliquo τῶν [...]δ' ἔργῳ, ut ait ille, ἀνὴρ, sed & illum, qui præ[...]genio & singulari doctrina virum, in ea loca, [...]se sit appulsum, non è vestigio liberali quodam honestat: meritò sanè & ego in vitio sim, nisi tot colloquia, tot sermones ultrò citroque habi[...] quidem opere aliquo laborioso, qui enim possim? [...]ola tamen officiosa munerer. His ego rationibus [...]mo meo diligenter expensis, eo deveni audaciæ, [...] Galliæ totius & Italiæ tuæ clarissimum sidus lit[...] mearum cruditate, ab opiparis illis & suavibus [...]um & Latinorum epulis avocare non dubitem: [...]n tamen spem adducor fore, ut his meis legendis [...]emporis lubens volensque sis impensurus. Quan[...]men non ea sint, quæ in doctissimas tuas aures, [...]ue veniant; do nihilominus hoc humanitati tuæ, [...]on obscure hactenus & intelligere & agnoscere [...]t isthæc officii mei in te certissima argumenta, [...]no vultu amplexurus videare.

[...]per enim hoc in doctis viris desideravi, & etiam [de]sidero, ut cum ingenio plurimum valeant, & pos[-]sint,

sint comi non minus alloquio sint, & in omnes sapientiæ studiosos obvia voluntate. Quod quidem in Mureto suo desiderare FRUTERIUS nec potest, nec debet : non potest certè, quia humanitatem illius semper promptissimam expertus est ; & indies experitur ampliorem ; non debet autem, quia mentiri nec novit, nec veritatem odisse potest. Et hæc quidem in mei excusationem adducenda putavi, Murete doctissime, ut intelligeres, quàm religiose voluntatem in me tuam conservare, & si fieri potest, auctiorem reddere cupiam. Nunc autem, & quanti apud me sit virtus, & ingenium tuum, exploratius tibi innotescat, libuit quædam ex optimis quibusque auctoribus per me nuper animadversa judicio tuo, ut politissimo, & humanitatis plenissimo exactius ponderanda relinquere: & hoc quidem, non eo consilio, ut te omnium rerum peritissimum Anagnosten dicere videar, quod certè vel cogitare nefas esse duco ; sed tamen ut ex re cognoscere possem, sintne in his meis aliqua, quæ verò esse consentanea putes : quinimo ut quæ à me si non corrupta, certè non emendata sunt, diligenti tuo studio nobis aliquando saniora reddantur. Satis vero mihi est, loca quædam obscure depravata, quæ possum luce donare, vel certe tibi indicare. Tuum erit vicissim ea in suam lectionem restituere : quod tibi, quam facile succedat, non obscure testantur variarum lectionum præclarissima opera, quæ mihi quidem, multò antè quàm in familiaritatem tuam veni, semper charissima fuere, & nunc, cum divino illo amicitiæ tuæ bono affectus sim, chariora indies futura. Sed tandem ad rem, ne multa verborum cruditate offenso stomacho, Theriacam Victorii haurire, non Varronis mulsum bibere videaris. Festus itaque Pompejus, quem ego auctorem insigniter diligo, tum ob rerum omnium jucundissimam varietatem, tum verborum antiquitatem doctissimam, multis quidem partibus auctior & integrior ex Italia prodiit ; non tamen omnibus in locis sui se similem

milem ostendit: quod partim Paulo illi Epitomario, partim temporis injuriæ debemus. Sed ut tandem, quod agimus, probemus, locus est in P. littera, qui satis quidem obvius est expositus, sed tamen haud feliciter editus, si modo nec ætate impeditur judicium meum, nec ipse mihi plus justo indulgeo Dicit Festus: Petissere antiqui pro petere dicebant, ea quidem forma verbi, qua sunt lacessere & incessere: sed ut mihi videtur, tum significabant sæpius petere, ut petissant, sæpius petant, alioqui insulsum erit, quod Festus dicit, nam cum subjiciat, petissere sæpius petere esse, non opus est, ut opinor, id tertium repetere & inculcare, sæpius jam explicatum, quinimmo simile quoddam verborum adjunxisse debuit, quod fecisse ipsum vel dejerare ausim. Nunc, ut ad reliqua veniamus, faciliora præmittemus, aliqua, quæ exactiori probatione indigent, in fine rejiciemus. Festus caristam apud Lucillium vafram significare vult, malim ego catissam dixisset. Nam catos pro callidis & ingeniosis apud veteres fuisse vel Cato testari potest. Ac dicat aliquis catissam ductui litterarũ non respondere, fateor quidem, dummodo nec caprissam satisfacere loco huic concedas, quod ab aliquo difficultatem sentienti ad marginem Veneti codicis adjectum est: quod vero ad religiosum illum ordinem litterarum, nihil est. Nam veteres Festi omnino sunt confusissimi, ut facile credam, Festum Acrostichum illam Alphabeticam observasse: non tamen in syllabis curiosulum fuisse. Alio in loco Hirrire, Garrire, genus vocis est canis rabiosæ, in margine est ringere pro garrire, & certe garrire quid ad canes pertineat, non video, nisi forte quod R. litteram canibus esse peculiarem velint Grammatici.

Hirrire quidem vetus est & probe ignotum, rabire quoque, si tibi arridebit, vetus esse incipiet, & obscuritate cum hirrio contendere. Nunc in aciem producantur validissima illa bellorum robora, quæ in Triariorum vi-

cem succedant, ut illis prioribus suapte natura pa
solidis in auxilium veniant. A veteribus nobis exc
um erit; quia scimus eam Romanorum prudentiam
se, ut longo usu bellorum exercitatos & annorum su
sibus prudentiores in belli Catastrophen rejicerent.
deant itaque vetustissima illa succrescentis Urbis vol
na. Numæ nimirum Pompilii sanctissima instituta,
ut sunt antiquissima, ita quoque antiquis scripta ve
fuisse negari non potest. Festus, cum, quæ Pellice
cantur, diserte ostendit, pœnam quæ huic mulierum
neri per Numam est constituta, subjungit his verbis
lex aram Iunonis ne taugito. Si taugat, Iunoni crin
demissis agnum fœminam cædito. Hanc ego legem
non esse corruptam arbitrer, vetustati tamen suæ
dendam existimo, quod, qua ratione faciendum pu
subscribam. Pellex aram Junonis ne tagito; si tagit
noni crinibus demessis arnum fœminam cædito. Ve
esso, & genuinam legis hujusce correctionem affirm
tibi nec ausim nec possim; non ausim quidem, qui
gloriosulum videri possit; non possim vero, quod si
lorum exactam rationem nondum invenerim: hoc ta
polliceri ausim, aut talem omnino aut similem esse de
legis hujusce sententiam. Quod autem pertinet ad si
la, non tibi novum esse debebit, ut nec futurum scio,
gito reposuerim & tagit vel taget, cum vel Festo teste
tissimum sit veteres ita loquutos, qui Pacuvii Teu
citat, & hunc versum adducit. Ut ego, si quisquam
tagit, & tagam. Cæterum, quod crines demessos no
missos velim, ratio est, quod hac lege non levem quam
pœnam imponi pellicibus sciam; tum quod existim
Numam ut sapientissimum, ita & politicum maxim
isse, neque omnino sanctissima conjugii fœdera te
violari voluisse; quinimo graviter admodum in huju
di nuptiarum corruptelas animadvertisse, ut jusser
Junoni, quæ ipsa pellex est, arnum fœminam crinibu

m

ssiis: immolare crinibus verò demessis, ut quod in fœ-
nis honorificum est maxime, iis auferret: alioqui ob-
vare videar, in sacris comptissimas fuisse matronas, &
issimo cultu, quod indicat Tibullus, cum puellam su-
Junoni sacrificaturam inducit, & Deæ commendat,
unt em scribit:

Natalis Juno, sanctos cape thuris acervos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.
Tota tibi est hodie, tibi se lætissima compsit:
Staret ut ante tuos conspicienda focos.

Hoc ego in loco non tota; sed lota legam cupidius.
mam fœminam scripsi, quod sciam ex Festo sic veteres
minasse. Lex alia est ejusdem Numæ apud Pompejum,
i quid differentiæ sit inter occisum & necatum memi-
. Lex autem talis est. Si hominem fulminibus occi-
, ne supra genua tollito. In hac Numæ constitutione
quid desiderari videtur, aut enim dicendum est. Si ho-
mem fulminibus occidit, nimirum Jupiter, aut hoc pa-
o legendum. Si hominem fulmen Jovis occisit, ne supra
nua tollito, fuit tempus, cum sic legerem: Qui homi-
m fulminibus occisus est, ne supra genua tollitor. Tu,
id ex his duobus sit sanius, judicabis. Mihi sat est, tibi
l indicasse quid sentiam. Supra genua tollere, esse pu-
, ad sepulturam tradere. Nam Festus & aliam legem
umæ adducit, quæ de eadem re agens sic habet. Homo
fulmine occisus est, ei justa nulla fieri oportet. Vide-
r autem mos fuisse olim, qui & nunc Galliæ quibus-
m in partibus est, ut restibus quibusdam vel lineis
antilibus feretro circumvolutis, earumque extremita-
bus manui obvolutis, funus ultra genu sustollerent,
que in locum communem Mettia porta transferrent,
ic ego finem legibus esse dabo, si unam modo adjecero
on quidem ex Festo, sed Macrobio, qui libro primo
aturnaliorum, cum de noctu connubia disputat, De-
emviros ait in 12. Tab. immutatissime nox pro noctu

usurpâsse, & hanc legem citat. Si nox furtum factum sit, si jam aliquis occisit, jure cæsus esto. Ego cum hunc locum legerem, miratus sum, cum de persona non admonuisset lex; tamen subjungere, si tim aliquis occisit, statimque suspicatus sum legi posse hoc modo. Qui nox furtum factum iit, si im aliquis occisit, jure cæsus esto; quam conjecturam meam, si calculo tuo dignabere, Murete doctissime, erit, quod gaudeam; sin minus, patiar certe vel tantulum temporis subitæ huic emendationi datum esse. Legibus modum imposuisse me fateor: sed tamen omnibus Festi difficultatibus, nego. Sunt enim præter eas, quas tibi adferam, vel plurimæ. Silicernium genus esse farciminis docet Festus, quo, inquit, fletu familia purgabatur, dictum autem silicernium, quia, cujus nomine ea res instituebatur, is jam silicem cernaret. Cæcilius. Credidi silicernium ejus me esse esurum. Quid sibi Pompejus velit non video; cùm dicit, quo fletu familia purgabatur: nisi forte distinctio interponenda est post quo & intelligamus farcimine, fletu familia purgabatur. Hæc levia sunt illud gravius. Multa & accurata cogitatio effecit, ut legendum putarem, quo vis esu quod ipsum & litterarum ductus, & Cæcilii versus probant. Donatus in Adelphis sic de silicernio meminit. Silicernium cœna est, quæ infertur Diis manibus: quod eam silentes cernant, id est, umbræ possideant; vel quod, qui hæc inferunt neq; cernant, neq; degustent: quod quidem meæ sententiæ opponi videtur. Tuum quidem judicium esto, ego vel somniis istis meis facile cessero, tu vero variis tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto, admiscere poteris hæc loca, genuinæ lectioni suæ per te data. Properabam ad alia Festi loca, & ecce venit in manus meas & alia 12. Tab. constitutio, quam eo libentius tibi indicavi, quod & in eam Auratus tuus cogitationem & conjecturam suam interposuerit. Talionis mentionem fieri in 12. inquit Verrius hoc modo. Si membrum rupserit, ni cum

eo

alio esto. Auratus cum legit conjecturam me-
legi posse putavit hoc modo. Qui membrum
cætera, & capserit interpretabatur privave-
llo talpæ oculis capti. Verbum non addam de
optimo & doctissimo, tantum à te petam, ut
his legibus sentias rescribas. Nulli certe se-
egotii committi potest, ne Trebatio quidem ali-
is enim superque ostendisti in divinis illis ope-
, quantum tibi omnes Latini & Græci aucto-
beant, & debere velint amplius, si illos melius
m habentes in ipsissimam sanitatem restituere
Extremum adjiciam, quod in Festo corrigen-
. Taminia, inquit, una silvestris generis vide-
o-dicta, quod tàm mira sit quàm nimium; le-
xistimo, quod tam rubra sit quam minium. Me-
Plinius lib. 23. c. 1. ubi sic de Taminia scribit:
it Astaphis tum vindemia nigrescit, cum Tami-
ites norimus acinos. Nunc subjiciam loca quæ-
& obscura sunt, & correctione indigent; quali
dicam, quia nescio, nec multum scire laboravi;
facillimum erit ea ingenii tui divinissima acie
& suis è tenebris eruere. Ait Festus, redargu-
pionum Aphricanum per E litteram protulisse,
pertisum dixisse non pertesum, de quo memi-
illius, cum ait: Quo facetior videare, & scire plus
eri, pertisum hominem non pertesum dicere se-
n genus. Primum quidem manifesto scribendum
le videtur, cum id ajat Festus, tum Lucilli versus
videntur; quibus tamen nigra est cauda. Tu his
licissime impletis, nobis pro tenebris oblatis lu-
es. Locus alius est eodem in Festo æque deplora-
uidem aliquid opis attuli: quod tibi cum indica-
vero erit qua es humanitate, nobis cum saniorē
asis bene, beneque volueris in precatione augu-
ale augur ait, significare spoponderis, volueris.

 Cum

Cum hunc locum attentius legissem, sensi tandem Messalam, qui formulam quandam precationis antiquæ referret, ea verba, utpote obscura explicare voluisse, cum dicat, sponsis significare spoponderis & volucris, dico ego vel nil cernere me vel ætate impediri judicium meum; aut locum hunc corruptum esse, quomodo tamen corrigendus sit ignoro; nisi forte vulsis legas pro vollis, itaque precere. Bene sponsis beneque vollis. Alia sunt, quæ mihi sunt obscurissima, sed ea coram agentur latius: nondum tibi molesta esse dosinit infantia mea, quam revera simplicius erit & rectius garrulitatem appellare; quia non tam infans est, quam indecenter loquax nimis. Sed dubis hoc observantiæ in te meæ. Dii enim meliora, quam ut tantum temporis perire cupiam tibi, dum singula hæc inspicias: quinimo nisi ea essent, quæ Studiosis olim omnibus, mihique inprimis utilissima forent, omnino te ab optimarum rerum studio avocare inanibus istis somniis nollem. Sed audi, quæso, quod restat. Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 7. cum de Laberio equite Romano agit, quem Cæsar Julius quingentis millibus invitarat, ut prodiret in Scenam, & ipse ageret mimos quos scripserat, hos ejus versus subjungit, quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi:

Necessitas, cujus cursus transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quo me detrusit penè extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio, & cetera.

Hi versus ut sint venusti multum, tamen venustiores futuri videntur, si unius literæ mutatio accesserit. Legerem itaque libens tertio illo in versu: Quo me detrusit pene extremis censibus. Erat enim Laberio præmium à Cæsare oblatum quingentorum millium. Quod tu quidem immane esse pretium nosti. Quia addit, se, cum juvenis esset, nulla largitione, nullis honoribus de statu

mo-

noveri potuisse. Sic scriberem ego, de te nondum certior, sed brevi, ni fallor, futurus. Intelligere possim, extremis sensibus in senecta ætate; sed nil ad rem, quia subiungit statim.

Ecce in senecta ut facile labefecit loco,
Viri excellentis mente clemente edita
Submissa placide blandiloquens oratio?

Sequitur.

Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eqves Romanus e lare egressus meo,
Domum revertar mimus?

...e legi debere & versus ratio, & ipsi orationis contextus ostendunt.

Paulò post est:

Fortuna immoderata in bono æqve atqve malo.
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere, & cætera.

...æc omnia sunt corruptissima. Quid enim est literarum laudibus floris cacumen famæ frangere? legendum putaim Ludionum laudibus vel lusibus potius; sic enim locum quendam Propertii emendavit Auratus noster, ubi agitur de Spartæ laudibus, quæ nudas puellas in Gymnasium mittebat cum viris decertaturas, sic habet versus:

Quod non infames exercet corpore laudes.

...uratus ludos legit. Sic itaque Laberii versus repono.

Fortuna immoderata in bono æque in malo.
Si tibi erat libitum Ludionum lusibus,
Florem cacumen nostræ famæ frangere,

...el certe florum cacumen, quod erit floridum. Nam flores dixisse veteres pro eo, quod floridus nunc est, exemplum habeo. Sequitur:

Cur cum vigebam membris prævirídantibus,
Satisfacere populo & tali cum poteram viro,
Non me flexibilem concurvasti, ut carperes?

 Non

Non hic quidem bene habet carmen. Nam qui tandem ille est trimeter. Non me flexibilem concurvasti, ut carperes? lego, ut cæteros, vel cœperas: Certe quiddam ejusmodi substitui debet. Extremum addit Fruterius, non minus, ut sperat, Mureto suo gratum futurum, quam vel alia omnia. Cum hæc scriberem incidi in librum quendam sodalis mei, ad cujus frontem amylo vel potius visco librario impactum erat folium quoddam membranæ, in quo reperi, hæc, quæ subscribam. Videbatur autem Grammatici cujusdam figmentum aliquod, de quo tamen affirmare non possum, sic habent ea. Inveni marum pro marium, quod tamen in raro est usu, genitivus apud Nævium in carmine belli Punici. Senex fretus pietate dominum adlocutus summi Dominum Regis Fratrem Neptunum regnatorem marum; ejus ablativum Cæsar quinto belli Gallici ponit. Paulo latiores, quam quibus in reliquis utimur maribus. In vulgatis codicibus, statim à principio hunc in modum leges. Ad onera & ad multitudinem jumentorum transportandam paulò latiores, quam quibus in alio mari uti consueverant. Certe si hic est locus quem citat Grammaticus ille, mirum est tam sui dissimilem esse; sed fieri potest, ut in alio Cæsaris libro sit hic versiculus. Tu vel optime id scies, qui optimos quosq; auctores tibi familiares habeas; inprimis vero Cæsarem. Hæc pauca sunt de multis, Murete doctissime, quæ ad te scribenda putavi partim ut ἀχαριστίαν, qua tetrius esse vitium nullum puto à me amolirer, partim etiam, ut, quo in te animo essem, non ignorares. Benè vale, Galliæ tuæ & Italiæ totius clarissimum decus. Cuperem omnino, Murete optime, ut his meis non voce, sed tabellis respondere digneris: quod in suffragiis tabellariis factum nosti. Deus ero, si vel literulam à te extorqueo. Iterum vale, & nos ama.

MU-

...TUS JACOBO CANANO MEDICO. S.

XXVI.

...Hoc ... gratius, aut optatius tibi Epistola ... reperire nullum posse, certo scio. Febris ... duplex, qualem tu à me tertio abhinc anno ... quod hæc mitior & remissior fuit, ... die, postquam corripuerat, reliquit. Cu... medicamentis modò, sed missione sangui... Angeli Justiniani nostri, qui medicamen... ipse præscripsit, sed & magnam partem eo... confecit acconcinnavit. Omnino & ipsi... qui hic sunt, sed præcipue ipsius, & Petri ... mirificum quendam expertus sum in me amo... in curanda valetudine mea solicitudinem, se... assiduitatem. Neq; ita hos prædico, ut non cæ... quoque plurimum debere me fatear: Nam & Bartho... Ferrus (puto te antea nescivisse id nomen Theo... nostro esse) & Hieronymus Lippomannus, & Ab... contendere quodam modo inter se videban... pluribus atq; expressioribus indiciis studium er... patefaceret suum. Mihi crede, tanti erat ægrotare. confirmatus avide expecto, quid vos istinc scriba... nostro in Italiam reditu. Quanquam enim tuæ lite... prope & explorata nunciant: non desunt tamen ... sponsione certare parati sint, nos in Gallia hyber... Alii aliter putant, sed tamen dubitationis ali... fert, quod hic nondum pro certo auditum est, Ni... abiisse, qui si media hyeme redierit (& jam vix ... aliter fieri posse) tamé ne se alienissimo anni tem... asperrimo cœlo, inviis viis, tam longinquo itineri ... furus est Cardinalis? ita disputant quidam; qui mi... satis cognitum habere ipsius ingenium videntur.

 Ego

Ego tamen hoc ipso argumento utor, cur magis augurer fore, ut abeat. Heros enim noster, qua est magnitudine animi, [illegible] occasionem accipiet declarandi omnibus in rebus, virtutem & constantiam suam; neque [illegible], neque asperitate hyemis retardari. Quare si aliud nihil obstiterit, ibimus vel si cœlum ruat. Meam voluntatem si exquiris, equidem negare non possum, quin tanto mihi desiderio sit Italia, quanto fortasse nemini nostrum: sed ad res meas multo accommodatius esset expectari a nobis tempus illud

—Gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putri se gleba resolvit.

Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt. Sed quod sors feret, ut ille ait, feremus æquo animo. Iter hyemis capessendum, si fuerit, incommoditatem reditus, celeritate compensabimus: sin expectandum ver commoditate temporis ad conficienda quæ volumus, desiderium Italiæ leniemus. Sed utut futurum est, obsecro, obtestorque te per amicitiam nostram, ut expiscere si potes aliquid certi, idque ad me scribas, quam poteris certissime. Permagni mea interest, scire quid futurum sit, propterea quod consilium mihi ad rationem itineris dirigendum est, & aliud capiendum, si properatur profectio, aliud si differtur. Cura igitur pro eo, quanti apud te sum, ut mittas ad me aliquid explorati. Id si tacitum haberi voles, nemini indicabitur. Mi optime & optatissime Canane. Vale & ama me ut facis. Salutem quibus videbitur. Nostri omnes te salutant, è Karoliloco. Prid. Non. Octobr. M.D.LXII.

EI-

EIDEM.
XXVII.

Go vero jam subverebar, ne mea hæc nova ad te scribendi ratio parum tibi probata esset: adeoque (vide, anto in errore versatus sim) meditabar excusationem: d gaudeo contra cecidisse, quam putaveram. Nunc tu à ;& crebras, & longas litteras expectato. Ea tamen le- ,ut mihi liberum sit, nullo ordine, nullo delectu, quicid in buccam venerit scribere. Literæ tuæ omnes mihi dditæ sunt, neque facile credas, quantum mihi voluptam attulerint. Quanquam enim non sum solitus valde agnam curam suscipere de iis quæ ad me nihil pertint; neque quisquam usquam est minus, quam ego sum, rum novarum curiosus; libenter tamen intelligo prorssus istius calamitosissimi belli, præcipue cum ea nunntur, quæ spem adferunt, aut victoriæ, aut honestæ ujus compositionis. De recepto Avarico jam hic audierat, multò antè quā tuas eā de re litteras acciperem. videor per nebulam inaudisse quiddam, quod haud an literis committere debeam, indicabo leviter. Eti falsum est, nihil periculi fuerit, etiamsi tu, qui ... assequare: sin verum, quamvis leviter admonitus, totam rem intelliges. Fuêre igitur hic, qui pro certo mperto affirmarent, potuisse oppidum per vim capi; issimis hostibus, nulla deditione, nullis conditioniisi quorundam aut scelerata collusio, aut stulta ... a, alienæ virtuti impedimento fuisset. Quod si ... uerit jam nunc prospicere, qui futurus sit ... enim dubium est, quin suum quisque institutum ... vaturus sit ad extremum. O mi Canane, qui ... is hujus tàm molestæ peregrinationis futurus ... o erit ut ad Eridani, aut quod malim ad Tyberis ... ambulantes, concinere possimus illud Euripidis: ... is est laborum præteritorum memoria. Sed pedibus

bus nobis ne conficiendum sit iter, metuo; si verum est, quod modo huc allatum est, equos omnes furto sublatos esse. Malam pestem illi abigeo, quisquis est. Sed quid est, quod ait Balbus, ferventius quam unquam ante hac agi de pace? Utinam quidem eveniat: ut nobis tanto maturius in Italiam redire liceat, antequam incidamus in hyemem. Sed hæc, ut opinor, somnia sunt; quæ tamen cuicuimodi erant scribenda tibi fuerunt. Aliud enim nihil erat, quod scriberem. Præclaras illas historias quas tibi superioribus literis promiseram, neque vacat scribere, neque nunc quidem satis tutum est. Sed, mihi crede mirificus homo est ille noster, neq; magis in quoquam deprehendi verum esse id, quod ex te sæpissime audivi, vitandam esse ei familiaritatem eorum omnium, apud quos conservare auctoritatem suam vellet. Nostri omnes te salutant. Saluta mihi tu istic, quos videbitur. Contarellum præcipue, & Gerardinum. Vale. Karoliloc 12. Kal. Octobr. M. LXII.

EIDEM.

XXVIII.

VErum est quod audisti. Trepidatum hic est ab omnibus: neque sane injuria. Quis enim constare animo posset cum audiret fusum ac fugatum esse exercitum regium, pedites concisos, equitatum disjectum ac dissipatum, ex ducibus ipsis alios interfectos, alios vulneratos, Comitem stabuli captum. Mihi crede habent justam excusationem timoris. Nam mea quidem, ut mox audies non eadem causa est, quæ cæterorum; sed cum hic ita crederetur, nihil propius esse, quam ut ad hanc domum diripiendam turma aliqua militum accurreret. Theologus noster, homo, ut scis, minime bellicosus, qui videret sibi adversus illos homines nihil in Theologia sua præsidii fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit sarcinas suas; & iter in Belgium cepit. Comitati eum sunt Abbates

o, neque de iis quicquam postea audivimus. Cæteri, te puto, Luteriam ibant, sed cum in itinere alium m accepissent, huc omnes multa jam nocte rediego biduo ante Bello Vacum profectus eram; quo rdinalis miserat. Ita autem sors tulit, ut eodem emporis puncto, quo illi redibant, ego quoque re-. Quo factum est, ut prius rediisse sciverim, quam n scirem. Hilaratis igitur omnium animis, multum cœnam risimus; multa in eos qui remanserant, plu-os qui fugerant jocati sumus: mecum omnes præ-ctum esse dicebant; qui quasi prospicerem ac divi-quid futurum esset, & fugissem & acerbitate prio-icii, & ad posterioris lætitiam accurrissem. Nunc o & Petrus Normesinus suavissime vivimus, vena-cupio, piscatu, & quod caput est, bonis sermoni-neque vobis invidemus, quos istic ambitio aureis dibus allegatos tenet. Unum me male habet, Theo-psentia: quem desidero, & ut discipulum magister, magistrum discipulus. Operas enim permutare in-is cœperamus, ut ego eum Græcas literas, ipse me logiam doceret. Valde magnam voluptatem mihi at-unt literæ tuæ, quod & læta nunciabant, & omnia issime ac minutissime persequebantur. Conserva, te, istam consuetudinem: sed noli expectare, ut te-aria faciam. Tibi enim quæ scribas, plurima quo-suppetunt, mihi quod scribam fere nihil est, nisi hoc nihil esse quod scribam. Ego & Petrus Normesi-communiter salutamus, atque à te petimus, ut tro amborum nomine Contarellum salutes. Vale, è Karoliloco. A. D. 7. Kalend. Januar. M.D. LXII.

P.I-

EIDEM.

XXIX.

O Tristem nobis & acerbum nuntium de Rege Navarræ! quem nos hic etsi acceperamus ex aliis, sustentabamur tamen aliqua spe, donec allatæ sunt literæ tuæ; quas ego utrasque heri vesperi acceptas communicavi cum omnibus nostris: neque eorum quisquam fuit, qui non ita certo statueret, cum tu ita scriberes, fieri aliter non posse, quin plane deplorata esset optimi & religiosissimi principis salus, cujus interitu quantam plagam Gallia, quantam caussa religionis acceperit, vereor, ne paucis diebus magno nostro malo sentiamus. En quos fructus civilia bella pariant. Hoc unum miseræ Galliæ restabat mali, ut veteres illas Thebanas calamitatis in suo sanguine renovatas videret. Quid enim interest? nisi quod illic ejusmodi fratres contendebant, ut utrumque cædere expediret: quod & contigit. Hic cùm è duobus fratribus alter errore ductus, & quasi præstigiis quibusdam occæcatus; contra patriam, quodque gravius est, contra Deum arma ferat, alter nihil unquam habuerit antiquius, quam ut & fratrem reduceret, & famam caputque illius modis omnibus conservaret: ei allata mors est, cujus in vita & fraterna salus, & magna ex parte totius regni tranquillitas nitebatur. Quod si qui pro patria dimicantes mortem oppetiverunt, eorum memoriam summo cum honore omnes anni consequentes excipiunt: si consecrari ac prope divinis honoribus affici post mortem solent, qui Christianæ religionis defensionem vita sibi priorem ac potiorem esse duxerunt, quos tandem honores satis amplos congerere posteritas in eum principem poterit; qui pro quarum rerum utravis mortuum esse satis est ad immortalitatem comparandam, pro earum utraque pugnans anima spoliatus est? Nunc ille cœlo receptus,

ceptus, ex alto res mortalium despicit: & ut nuper auctoritate, consilio, manu, communem Dei & Caroli Regis causam tuebatur, ita nunc precibus ad Deum, cujus aspectu fruitur, fusis, eandem fovere ac sustentare non desinit imprimisque ut credibile est, filiolo suo ejusmodi duces ac consiliarios precatur, qui ipsum in paternae potius constantiae, quam in maternae pervicatiae imitationem deducant. De Fratribus autem, quos sibi superstites reliquit, pro altero petit, ut quam citissime mutetur; pro altero, ne unquam mutetur. Addit alia iis congruentia, quae nos sperare fortasse possumus, optare quidem sine ulla dubitatione debemus. Vides, quam & ipse otiosus sim, & esse te putem: qui & tecum, Poëtarum more, de iis quae aguntur in caelo fabuler, & tibi ad haec legenda otium suppetere existimem. Sed tua quidem conditio melior, qui desinere ubi vis, deinde si quando neque dormire vis, & somnus urget, repetere intermissam lectionem potes: mea deterior, qui homo cum piger ad omnia, tum ad scribendum pigerrimus, cogor haec, tanquam ad clepsydram scribere: [illegible] denique admoneor, [illegible] aliquis [illegible] est. Duplex autem mihi imponitur difficultas, quod & subito scribendum est, ac efficiendum, ut qui tu ad me creberrimas, de omnibus quae istic geruntur, amantissime & accuratissime perscriptas literas mittas, & multa scribenda, quo te expleam, cum in hac solitudine novi nihil, nisi ea quae istinc adferuntur, audiamus. Dabis igitur veniam nuganti mihi, & quia res non suppetunt, verba fundenti. Scio etiam esse iniquos, qui longas epistolas anteponerent nullis, aut brevibus. Nunc ad aliud venio: hibernaturos in Gallia esse nos, jam, ut opinor, exploratum est, neque id mihi valde molestum erit, dum aut Lutetiae, aut in aliquo alio oppido esse liceat. Nam horum quidem nemorum jampridem taedet, neque mihi quidquam longius videtur, quam dum tecum sim, ut more nostro legamus una aliquid quotidie, seu novi

quid

quid suscipere libeat, seu potius Taciti annales persequ
quos ego totos in hoc secessu devoravi. Intereo pet
te, ut quemadmodum instituisti, scribas ad me, qu
commodo tuo fiat quàm poteris sæpissime. Non en
facile credas, quam dulces mihi ac jucundæ sint lite
tuæ. Saluta mihi amicos omnes, inprimis Contar
lum: cui dices me de libello ad me misso maximas grat
agere, & mandata ipsius diligenter curaturum esse. H
ego ad ipsum scriberem, sed novi hominis occupation
Itaque scribere me hercule ad eum non audeo, nisi c
est necesse. Salve ab omnibus nostris, & valetudinem
am cura, è Karoliloco Postrid. Id Novemb. M.D.LX

HORATIUS CARDANETUS MURETO S.P.D.

XXX.

Missto ad te, MURETE eruditissime, omniumque p
liberarum literarum decus (liceat mihi quod senti
ac potius, quod docti omnes sentiunt, sine ulla assen
tionis suspicione vere loqui) paucas aliquot epistolas
as, ad me humanissime ac elegantissime scriptas; qu
Lucas Sempronius noster, optimus juvenis, & utriusq
nostrum studiosissimus, tuo nomine à me petiit. D
scripsit eas libenter & eleganter Balthasar Ausideus, t
tissime an meus dicam? utriusque certe quantum alter
tervitus esse potest, agnosces facile ipsius manum, qui
periore anno in describendis variis lectionibus operá
tuã navavit, tu quidé admirator ac laudator est mirific
Si de tuarum epistolarum editione cogitas, recte cogit
Nihil enim detrahent de eloquentiæ tuæ fama, quam
eloquentissimæ tuæ orationes tibi pepererunt. Excellis
quidem, Murete, ac mirus es in omni scriptionis gene

ioeria, tuendes elegans est, politum, ingeniosum,
im, omnibus numeris absolutum. Tua me scripta
capiunt, teneant, revocant, nulla unquam eorum
sit, ipsae epistolae, quas properanter exarare te
um venustae, quàm saepe eruditae, quam semper
? Quod si volumen ipsarum legatur, studiosorum
s careetur, ac, si ullius foret ponderis auctoritas,
mque meum, ad eas edendas te cohortarer. In
litianos, Bembos, Sadaletos, Manutios, mitto
mitabere. Neque levius tibi scriptionis genus
ar tuoque ingenio, ac eruditione indignum. Pro-
enim gravissimos doctrinaque principes viros, qui
sunt illud aspernati, laudemque sibi ex eo quaesi-
; Plinium, Ciceronem, Platonem. Memini etiam
am me tuam legere, in qua de bene scribendae epi-
ifficultate disputas; hanc autem semper sequitur
lud igitur tui judicii eris, quo excellis. Verum
iturus ego, quod jam diu literarum officium inter-
nc arripui occasionem, velim existimes, tantum
tribuere in literis, quantum alii nemini. Nisi igi-
udentior sim in petendo, mitte ad nos aliquod ex
inris, quod tanquam [illegible] Balthasar & ego cu-

cognoverim bonarum omnium literarum cupidissim
studiosissimo, qui jam adest cum tuis epistolis descri
ac fasciculum obsignabit. Vale, mi Murete, atque a
salve. Lucam Sempronium semel à me tibi comme
tum, quo primum tempore ad Urbem venit, nunc ite
commendo, non quod ipse à me petat, sed mea tan
benevolentia in ipsum suscepta, ob eximiam ejus pr
tatem, quibuscunque rebus illi commodaveris, mihi c
modaveris. 5. Id. Januar. M.D.LXXIX.

M. ANTONIUS MURETI

S.P.D. HORATIO CARDANETO SUO

XXXI.

QVid ni enim te meum vocem, Horati optime & hu
manissime, cum & ipse te singulariter diligam, & m
tibi carum esse sentiam, ut nulli te veterum amico
meorum in me amando cedere profitearis? quod qui
ego, ut, quia summe cupio, facile mihi persuadeo, sic
te atque ex animo dictum esse; ita causas, quibus
istam voluntatem erga me suscipiendam adductum
fueris, non agnosco. Immo vero majorem in mod
metuo, ut simul me ac mea diligentius inspexeris &
cognoveris, animadvertas, non esse in me eam eruditi
eamque eloquentiam, quam tu fortasse aliquando a
diis voluisti: ac ferre poenas erroris tui: n
quasi vitiosum aliquid aut morbosum pro sano emeri
aedilitio edicto agere ad redhibendum velis, si me ita
bis, ut hominem & honestis studiis deditum & ing
uum, apertum, simplicem, rectum, minime fucatum
nime tectum, inprimis φιλόφιλον, praestabo tibi ea o
cumulate, neque unquam in ejusmodi rebus fa
opinionem tuam. Eo tu si praeterea aliquid addi
ac multarum rerum scientiam, ut eloquentiam, u
tera id genus: ipse quomodo tibi caveas, videris.

polliceor, neque præstabo, his legibus initam
tecum & constitutam amicitiam volo, quas à te
on gravate acceptum iri puto, atque equidem
is de causis antea amaverim Gisbertum Od-
olescentem optimum & pleno gradu ita tenden-
studia, quibus nos delectamur, ut quod serius in
m ingressus est, assiduitate & diligentia compen-
sse videatur, habebo posthac cariorem etiam hoc
quod is conciliator, quasique προξενητὴς hujus
onjunctionis fuit. Magna sane cum voluptate
memoriam tempus illud, cum ipso mecum de
tua, deque suavissimis moribus, & creberrime
issime loquebatur. Addebat etiam nonnulla de
odam & amore mei tuo, quem tibi ex tuis ser-
cognitissimum esse dicebat; ego autem & au-
ibenter, & ei fidem habebam non invitus: ut ad
quæ jucunda sunt, faciles natura omnes sumus.
sdem ex eo sæpe & constanter audiendis, sic jam
am, ut quemadmodum in aridissimam siccissi-
materiam nulla potest incidere tam parva scin-
ræ non maximum subito incendium excitet, ita
sset à te dari tam pusilla tamque tenuis significa-
m, quæ de Gisberto audieram, quæ non ad me to-
ifico quodam tui amore inflammandum satis ha-
rium videretur. Adhuc hæc erant; cum afferun-
d Gisbertum literæ, non solum scriptæ elegan-
olite, quod tibi proprium ac perpetuum est, ve-
m illum amorem in me, de quo tam multa tam
ieram, omni ex parte sperantes. Quid quæris?
i, ut nihil fieri posset ardentius. Successerunt
llis alteræ, tertiæ, aliæ deinceps, eadem omnes
e perfusæ, iisdem insignes amoris notis. Nonne
nhumanus sim, planeque ferreus, nisi tam aman-
ultro appetitus ac provocatus, tibi in amore re-
m? sed non committam, ut eo nomine accusari

possim: semperque sine ulla retractatione, si quid [illegible] det, in quo amicitia mea tibi aut usu aut ornamento [illegible] possit, ne qua in parte veri amici officio defuisse vid[illegible] studiosissime operam dabo. Quod ad literas tuas tar[illegible] fortassis tua exspectatione responderim, scito eas [illegible] nudius tertius tandem redditas esse. Vale, Postr. N[illegible] Decembr. ex Urbe M.D.LXIV.

EIDEM.

XXXII.

VOlo tecum, Horati, si modo ab eo voluntas tua [illegible] abhorret, quasi mercaturam quandam instituer[illegible] terarum; ut quando iisdem fere in studiis nostrum u[illegible] que versatur, si quid & bellum atque elegans, & non [illegible] gare, neque protritum, dum ut longinqua littora, ita [illegible] terum scripta lustramus, reperisse videbimur, id in co[illegible] mune conferamus, & alter cum altero communicem[illegible] Hoc fecisse veteres illos, quos ENDO COELO, ut C[illegible] ro in legibus loquitur, MERITA LOCARUNT, Hip[illegible] cratem Coum, & Democritum, Abdericen, Platon[illegible] Atheniensem, & Tarentinum Architam: tum e nos[illegible] (quanquam illos quoque quidni nostros vocare liceat[illegible] sed tamen ex illis, quos usitatius nostros dicimus, id [illegible] inter se Ciceronem ipsum, Nigidium, Atticum Varron[illegible] factitasse satis experte ipsorum monumenta declara[illegible] Quorum ego exemplum, quantum in me est, renov[illegible] cupiens, ad hanc te societatem, Horati, voco: qu[illegible] nisi refugis, non dubito fore, ut ex ea primum utere[illegible] nostrum; deinde etiam alii, non eorum modo, qui n[illegible] sunt, sed etiam, ut Homerico verbo utar, τῶν ὀψιγόνων non magnos atque uberes, aliquos tamen aliquando [illegible] piant fructus. Ejus autem, nisi tibi secus videtur, ex [illegible] ges ac pactiones erunt. Primum ut quidquid altera nostrum quocunque in scriptore antiquo occurre[illegible]

qu[illegible]

t sit, aut videatur obscurum, ambiguũ, depravatũ; ipsi alterius sententiam exquirere jus fasque sit: t is, qui sententiam rogabitur, re diligenter pensi amicis etiã, si videbitur, communicata quicquid node cogitare ipse, aut & aliis expiscari potuerit, nm, ut si alterutri aliqua alterius opinio non pro-, liberum ei solutumque sit, causas, cur ea non exponere, isque qui reprehendetur, aut potius bitur, non modo non lædi se ac violari in eo: ve-m beneficium sibi tribui putet: postremo ut quid-r ab altero acceperit, nunquam neque privatim, iblice id se ab eo accepisse dissimulet, quin poti-ue omni ope omnes alterius ornandi atque am-i occasiones, non tantum oblatas arripiat; sed udiose diligenterque perquirat. Hæc si faciemus, erius industriam acuemus, ingenium excitabimus, nus denique vicissim, & vicissim docebimur. o quidem nostro, quem ego adolescentem quo-amo, quod ipse quotidie honesta studia plus a-ileus ex hac nostra negotiatione lucrum paratum go enim, qui cum ad cætera omnia, tum ad scri-um piger sum, ut nemo magis, eo post hac, cum ibem; amanuensi uti cogito. Nam & ipse cum in causa mea libenter capit, tum hoc studiis suis inutile non fore arbitratur. Vale, 3. Kal. Jan. M.D.LXIV.

coepissem ... Nunc spero fore, c
diero, ut fruar tua suavissima, mihi optatissi
... quam ego, quanti faciam, spero te re i
... cogniturum. Vale, TIBURE, 16. Kalen
M.D.LXIV.

PETRUS JOHANNES PER NUS M. ANTONIO MU RETO S.P.D.

XL.

Tuum tandem reditum exspectare non possi
namque ne sis ille tardior: mihi autem n
opus. Quoniam, inquis, adeo festinas, ut pauc
es exspectare non possis? Nusquam equidem
tuere, ne mutata Magistri nostri sententia, m
be proficiscendum, rem totam a principio aud
situs iterum Rhetoricae scholae, a qua me solu
ac liberum esse ... Praefecti nostri
... Aristotelis de arte dicendi libros explica

in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin sententia tua vera sit. Nam vel id ipsum, quod iis videri posse obstare, magis etiam eam, si accurate inspicias confirmat. Si quid aliud erit, de quo sententiam meam cognoscere cupias, scribito, non committam, ut quidquam à me, quod ego quidem præstare possim, frustra petas. Amo enim te vehementer, tum quod multis nominibus dignissimus es, qui ameris, tum quod ita me amas, ut inhumanitatis notam effugere non possim, nisi tibi in amore respondeam. Vale, ROMAE. Prid. Idus Aprilis die ipso natali meo, quem tu mihi faustum ac felicem precare. M. D. LXX. Saluta mihi Gisbertum meum: etsi ei subiratus sum: quod quiddam à me sibi in arcanis commissum continere non potuit. Veniam isthuc, ut spero, mense Majo proximo, & præsens ab eo pœnas reposcam. Qui enim tantum triduum domi ipsius esse decreveram, ulciscendi causa, totos sex dies manebo. Ad eum scribere nunc non licet per occupationes, propediem scribam.

EIDEM.

XXXV.

NEmini aut mirabilius est aut molestius, quam mihi tamdiu differri adventum ad vos meum, sed nescio, quo modo ter jam contigit, ut cum in viam dare me vellem: jamque sarcinulas componerem subito exstiterit aliquid improvisi atque inopinati impedimenti. Itaque nihil amplius ea de re vobis habeo polliceri. Nisi illud certo mibi excuti nullo modo potest, veniendum tamen, & quæ obstant, omnia qualibet ratione superatum iri, sed ἀργαλέον πρᾶγμα, alieno arbitrio vivere. Præcipue si quis ei serviat, qui pro suo commodo omnia aliorum incommoda non nauci faciat. Equidem manibus pedibusque ut dicitur omnia faciam, ut vobiscum una esse possim ante

[illegible]

[illegible] scit[illegible]

[illegible] ter [illegible]

[illegible] verbi significationis: de hac vero [illegible]

prorsus nihil. At mihi in hoc, quod subjicias

de Rhetorica libri, [illegible]

[illegible]

[illegible] videtur esse [illegible] Non iam tibi esse

[illegible] quid est aliud, [illegible]

quid sentias; id ad tuum in [illegible]

[illegible] otio quidem [illegible]

[illegible] versibus, quos avidissime exspect

[illegible] nostros an

[illegible]

[illegible] longi [illegible]

[illegible] desiderio flagrantes i

[illegible] A [illegible]

modo [illegible] quod commodo

[illegible] quod [illegible] ex pe

[illegible] vide [illegible] dum

[illegible] parum de nobis [illegible] existimare

[illegible]

legeremus, noluisse te potius tantum conten-
antum posses, quam quantum contendisses, etsi-
potuisse crederemus.

NTONIUS MURETUS S. P. D. FRANCISCO BENTIO Societatis Jesu.

XLI.

ue literæ tuæ mihi gratissimæ fuerunt: hæ po-
res eò etiam gratiores, quod subdubitabam, ne
sses, nihil à me ad illas Senenses responsum esse,
ur satis respondisse, cum, quæ petebas, ad te
Mihi enim videtur melius petenti respondere,
o facit quod rogatur, quàm qui verborum affa-
ndit, rei nihil. Gaudeo te Perusiam venisse,
aior crebrius à te literas exspectare potero. Cu-
o scire, quem potissimum scriptorem expli-
susceperis. Nam, si nihil aliud, exacuam indu-
am: teque fortassis ad locos quosdam diligenti-
ab aliis solent, tractandos excitabo.
e enim, putes, quidquam mihi accidere posse ju-
quàm videre te [illegible], ut ita dicam, discipli-
[illegible] florentem laudibus & quotidie lon-

[illegible]

nenem [illegible]

dicam [illegible] efficatius [illegible]

ad veteres illos Conuerrones meos, Cicero

tium, cæteros, & mihi quodammodo repperi

Tumultuantur tamen, qui ex me Pandectas

negant, se quenquam aliud scire posse. Pl

nisi mei habeant Iurisprudentiæ se multam

ues [illegible] Ego [illegible]

[illegible] illos [illegible] Pandectas [illegible]

ut sit aliquando, unde otio frui possem. [illegible]

gam vivendi rationem ingressus [illegible] ubi [illegible]

animus [illegible] Noli tamen putare, [illegible]

[illegible] & q

paulò negligentior [illegible] ex illa negligentia

[illegible] hilaritate. A dol

[illegible] vidi perlibenter

[illegible] collocutione existimandi potest

est tua commendatione dignissimus. Salut

[illegible] mei. Vale, mi Benti opt

[illegible] ROMAE [illegible] Kalen

M. D. LXXII.

& meditanti mihi, quæ ad eorum librorum explica-
n usui fore viderentur , quædam occurrunt, quæ
animum ita dubium & incertum habent ; ut non
it statuere, quid sequar. De his tuam sententiam
ero decreveram, ubi redisses. Verum, ut dixi, ti-
e serius, quam mihi est opus, revertare. Quare
ecum per literas absens, quod verbis præsens agere
ossiam, & quid ex te scire velim, paucis perscribam.
nim dubito, tametsi longe abes à libris, quin omni
bitatione, nullo negotio sis liberaturus: eo magis,
le quibus ambigo, ea tibi jamdudum quæsita cogi-
ractata esse scio. Primum itaque velim cognoscere,
bi videatur de partitione artis Aristoteleæ in tres
: præteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ari-
s esse negat, à Laërtio qui duorum tantum libro-
ecerit mentionem: an in duas duntaxat partes to-
lud quasi corpus ab auctore distributum, aliis post-
tres fuisse divisum: num quidnam aliquando lege-
ad antiquos Aristotelis interpretes, aut alios ido-
uctores, ex quo perspici possit, quot in libros par-
ipse fuerit hanc artem bene dicendi tam accurate
iptam. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματι-
ὑπομνημάτων ecquid comperti habeas? Nam ut à Ci-
e, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simpli-
visionem hanc operum Aristoteleorum confirman-
dissentiam, nullo præsertim duce, nullo auctore, cu-
mem grave apud alios esse debeat, animum induce-
queo; argumenta contra sententiam, qua ratio-
ellam, non video. Cur enim, in primo libro Ni-
ῶν libros de anima, quos subtilitatis plenos esse o-
confitentur, ἐξωτερικοὺς appellat? Cur hos ipsos de
us libros ad Nicomachum modo vocat ἐξωτε-
: ut in tertio [illegible] libro, modo ἀπὸ τῶν ἐξωτερι-
jungit; cum in ipsis τὰ ἐξωτερικὰ veluti genere
velu-

veluti genere prorsus diversa citet? cur τῶν [illegible] nulla usquam mentio? Quod enim dicto libri τῶν φυσιολόγων περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως inscripti sunt, eam ego inscriptionem idcirco Aristotelis ipsius non esse suspicor: quod nusquam illi ab eo libri hoc nomine citantur. Postremo doceri cupio, an Dialectices nomen sit ab Aristotele aliquando usurpetur, ut non [illegible] solum, sed totam omnino Logicam comprehendat. Alexander enim in Proœmio [illegible] tres tantum tradit hujus verbi significationes: de hac vero vulgari notione, prorsus nihil. At mihi in hoc, quod subjiciam loco, primi de Rhethorica libri, περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος ἰδεῖν τῆς διαλεκτικῆς ἐστὶν, ἢ αὐτῆς ὅλης ἢ μέρους τινός; non alia notione ei videtur esse subjecta. Nolim tibi esse molestior: itaque nunc ero contentus; si quid est aliud, de quo scire velim quid sentias, id ad tuum in Urbem reditum reservabo, ne jure queri possis, ne in otio quidem tibi licere esse otioso. De versibus, quos avidissime exspecto, nae tu prudentissime fecisti, qui tamdiu nostros animos tenueris exspectatione suspensos, ut tanquam poculum aquae frigidae longinqua siti exarescentes, sic nos illi multum [illegible]pientes, & diuturno desiderio flagrantes insolita quadam suavitate perfundant. Accipio tamen excusationem, modò quàm citissime, quod commodo tuo fiat, eos ad me mittas. Nam quod vereris; ut expectationem de te concitatam possis explere, vide, ne dum modestus haberi studes, parum de nobis amice existimare videaris. Quid enim? hic tu nos intelligentiae communis expertes esse putas: ut quantum à quoquo sperandum sit, videre nequeamus? aut tàm parum studiosos tui, ut quemadmodum nobis satisfacias, vehementer sit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet; ut mihi à te, nisi summa industria elaboratum, atque perfectum exire patiaris; verum, sic habeto, tantam esse omnium nostrum erga te benevo-

plentiam, eam de ingenio & doctrina tua existimatio-
,ut si quid minus dignum tuo nomine editum à te fu-
videremus, id quod accidere nullo modo posse intelli-
ed si quid à te elucubratum scriptorum tuorum dissi-
forte legeremus, noluisse te potius tantum conten-
quantum posses, quam quantum contendisses, effi-
non potuisse crederemus.

ANTONIUS MURETUS S. P. D. FRANCISCO BENTIO Societatis Jesu.

XLI.

Et æque literæ tuæ mihi gratissimæ fuerunt: hæ po-
teriores eò etiam gratiores, quod subdubitabam, ne
tulisses, nihil à me ad illas Senenses responsum esse,
videbar satis respondisse, cum, quæ petebas, ad te
ram. Mihi enim videtur melius petenti respondere,
ilentio facit quod rogatur, quàm qui verborum affa-
rependit, rei nihil. Gaudeo te Perusiam venisse,
opinor crebrius à te literas exspectare potero. Cu-
autem scire, quem potissimum scriptorem expli-
lum susceperis. Nam, si nihil aliud, exacuam indu-
m tuam: teque fortassis ad locos quosdam diligenti-
uam ab aliis solent, tractandos excitabo.
Cave enim, putes, quidquam mihi accidere posse ju-
lius, quàm videre te ὁμόφυλον, ut ita dicam, discipli-
neæ alumnum, florentem laudibus & quotidie lon-
progredientem in ea via, quam me tibi olim mon-
re memini. Etsi tu quidem, ut à me discessisti, mul-
quam ego sum meliores magistros nactus es. Sed quid
? blandior mihi γεροντικῶς: & quia te olim nescio quid
i videor mihi te quantus quantus es, aut potius
itus futurus es, produxisse. Sed ut hæc missa faci-
cin tu me nuper à Pontifice iterum antiquo, ut ait
atius, inclusum ludo? Cum enim Cæsarius multorum
jam

jam stipendiorum veteranus missionem impetrassem; egerunt mecum primum Cardinales, deinde etiam [illegible], ut eam provinciam susciperem. Multa argumenta allata sunt, quæ moverent; sed unum [illegible], quo producentis aureis annuis, quadringentos proposuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem senectutem paulò ad rem attentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficatius. Itaque redibo jam ad veteres illos Congerrones meos, Ciceronem, Horatium, cæteros, & mihi quodammodo repuerascere videbor. Tumultuantur tamen, qui ex me Pandectas audiebant, & negant, se quenquam alium ferre posse. Plerique etiam, nisi me habeant, Jurisprudentiæ se multam salutem [illegible] profitentur; ipsi viderint. Ego ludibundus quadringentos illos quotannis in arcam [illegible], concludendo ut sit aliquando, unde otio frui possem. Beatum te, qui eam vivendi rationem ingressus es, ubi à talibus curis animus liber est. Noli tamen putare à me ipso hæc ita curari, ut angar: [illegible] & quia usque huc paulò negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, ut nihil detraham ex hilaritate. Adolescentem, qui mihi literas tuas reddidit, vidi perlibenter; & mihi, quantum ex una collocutione existimandi potestas fuit, visus est tua commendatione dignissimus. Saluta mihi, si qui istic nôsti studiosos mei. Vale, mi Benti optime & suavissime & me ama. ROMAE, 5. Kalend. Septemb. M.D.LXXII.

GU-

GULIELMUS CANTERUS M. ANTONIO MURETO S. P. D.

XLII.

i satis audacter facere videor, vir doctissime, cum te
eris meis interpello : quoniam tamen hunc libellum
imis his mensibus edidi, putavi me non satis ex offi-
cturum, nisi cum eundem ad te mitterem, tum veni-
te rerum tuarum peterem. Etenim, cum id quo libel-
oster est exornatus maxime (Athenæi fragmentum
) à te primum in manus nostras devenerit, postquam
cum Aurato nostro communicaras : nemini potest
otum, quidquid est mitti debuerat quam tibi. Jam
ea fuerim audacia, ut rem à te κειμελίου δίκην habi-
publicare sim ausus, non miraberis, si quanta debe-
le studiosorum hominum inter ipsos rerum omni-
communitas, tecum cogitâris. Huc accessit, quod
leviter suspicabar fore, ut alii, nisi ego prævertissem,
gloriam, cujus ego te participem jure feci, sibi solis
it prærepturi. Quanquam nihil magnopere video, cur
es gloriæ tuæ, quæ jam pridem est toto orbe clarissi-
multum addere ponderis potuerit. Quis est enim in
ii quæ incolitur terra ita barbarus, & omnis expers
antiæ, ut Muretum non cognoscat, amet, exosculer
Ego certe ὁ τῶν λόγων ὅσοι ἐπαγγελλόμενος, tanti te,
rè ut loqvar, facio, quandi haut scio an alium nemi-
. Sed, ut ad ipsum redeam libellum : in eo si forte ali-
majorem videbimur habuisse veritatis quam homi-
a rationem, suggeret tibi, spero, memoria tua, qua va-
plurimum, quod de veritate Socratem Plato sensisse
liderit. Quid quod eam præbent optimæ literæ suis
oribus libertatem, ut in utramque partem sine peri-

 culo

[illegible]

me aliquam [illegible] plurimis maximisque

reperissem oratio, magnopere mihi [illegible]

& in eo quærendo, quod nunquam consequi po

ipse me labore torquerem & immodica silenti

tate suspicionem tibi aliquam angusti & hun

neque satis, quantum à quoquo acciperes, sente

rem. Cum igitur, diem assiduum ex die ducens,

diutius, quam par fuerat, reticuissem, plena ob

admiratione illius erga me tam prolixæ, tamqu

voluntatis tuæ: constitui tandem, & ad hæc

quo modo possem, scribendo me conuerti: qu

tam multis, tamque claris & illustribus signis,

vis nihil prorsus tale promeritum, tibi tamen

[illegible] esse declaraueris, gratias quanto

[illegible] neque tu expectare, neque ego præstar

bi egerem immortales. Est omnino hæc tot

actio perpusillum quiddam, perque tenue

compararetur cum magnitudine eorum benefici

bus tu me à te ornatum esse voluisti: sed eam

hæc scriberem, pro certo atque explorato hal

[illegible] iucundam fore, cum

ibi Medicorũ legibus παρὰ τῶν ἀνακομιζομένων inter-
cirem. Scribam alias, & quod toties recepi, tan-
ulatissime præstabo, præsertim cum χρύσεα ἀντὶ
à te sperare liceat. Interim cura, ut valeas, ego
Johannes Datianus noster, valemus, teque plu-
alutamus, & cum primum per valetudinem tuam
, à te literas exspectamus. Vale VENETIIS.
lend. Octobr. M.D.LVIII.

E I D E M.

XLIV.

is illius familiaritatis ac necessitudinis, qua mi-
axima tecum olim Venetiis intercessit, minime te
i esse opinor, neque tot amorum ἀπροσηγορίᾳ,
io tuo nostri memoriam effluxisse dubito. Pluri-
ne momenti, ad vulgaris cujuspiam amicitiæ diu-
tem, in assiduitate literarum positum esse non dif-
mutuam vero inter nos benevolentiam, certo ju-
mel susceptam, eam ipsam virtutem, quæ genuit,
inuisse & conservasse certò scio. Nam illam sane
anquam Athenæus jure μισανθρωποτάτην appel-
cujus præscriptum τηλοῦ φίλοι ναίοντες, οὐκ εἰσὶ φίλοι,
bari nequaquam credo, cum amicitiam non loco-
itiis, sed amicorum moribus metiendam esse non
. Quod si ad meam erga te benevolentiam, acces-
quoq; mearũ litterarum à te desiderari, mihi signi-
s, non solum hoc officii genere tibi posthac satis-
, sed etiam ejus longo tempore à me prætermissi
cumulatissime reddam. Quanti vero te faciam,
ie tuæ sim memor, testem habes Johannem Bisso-
, quem tibi cum morum probitate tum doctrina
ri conciliatum esse audio. Bum mi Murete, sic ve-

 lim

lim tua humanitate complectare, ut ea omnia, quæ in me, si Romæ essem, conferres, in eum conferas. Est enim mihi amicissimus, tuique amantissimus, neque te unquam pœnitebit in eum beneficium contulisse. Experieris me hercule re ipsa & grati animi juvenem, & commodorum memorem. Expectabo literas tuas, quibus & me à te amari adhuc intelligam, & si quid Genuæ à me agi voles, certior fiam. Vale, GENUAE 7. Kal. April. M.D.LXXV.

MARTINUS BELLIVICEJUS PANNONIUS M. ANTONIO MURETO. S. P. D.

XLV.

Juvenis quidam ratione Gallus, Vir Clarissime, qui Roma huc venerat, scribendarum ad te literarum ansam mihi præbuit: quarum quidem auctor, vel si sæpius eas percurreris, vix tuo innotescet animo. Cum enim mense Martio te Paulum Manutium Romæ salutarim, quid mirri, si usque ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quæ gravissimis studiis continue fatigatur, exciderim? Hoc etsi persuasum habeo, non tamen dubito, quin facile in tui memoriam redigar, præsertim si & album tuum, in quem nomen meum relatum esse voluisti, intueberis, & memineris quibus verbis Huberti Giphani, Lucretii editionem collaudaveris: cum adjiceres nihil esse, quod non Giphanii causa libenter faceres. Quare cum tibi in mentem rediisse nomen meum existimem, ad juvenem illum revertor, à quo cum quæsissem, quid rerum ageres, ac quicquam de Plautina editione cogitares, quam nos jam dudum, & cæteri omnes qui elegantiorum literarum cupiditate tenentur, avidissime expectant: à Philosophia naturali ad civilem hanc nostram Philosophiam, quam tu ante aliquot annos, humanarum literarum causa, intermiseras, te contulisse respondit. Qua in re cum

in ipso rerum humanarum fastigio divina providen-
ocavit, illud cum corporibus cœlestibus commune
quod ut illa efficientiam quidem suam declarant in in-
ra hæc, viresque in ea exercent suas: sed ab eis nihil
ssim accipere, &, ut Græci sua lingua dicunt pari
int: sic vos potestatis quidem copiarumque vestra-
documenta, sublevandis inferioribus, datis, ipsi vi-
n quicquam ab eis, præter laudem ac prædicationem,
m grati ac memoris animi, percipere non potestis.
igitur tibi quam maximas gratias, Cardinalis claris-
humanissime, optime, agamque dum vivam, tibique
imo hujus universitatis effectore ac gubernatore
assiduis votis fausta ac felicia omnia precabor: non
me dignum existimem, cujus vota ab eo attendan-
sed quod tu dignissimus, pro cujus salute atque in-
nitate, etiam meorum, qui per se nullo numero haben-
r, preces non negligantur. Ita igitur faciam, con-
ibo diligenter memoriam ejus humanitatis, qua tu
nmerentem, talis tantusque vir, complexus es: ut-
uo de me amplissimo atque honorificentissimo testi-
io quantum in me erit, respondeam, modis omnibus
am dabo. Illustrissimo quidem Cardinali Ferrari-
d quem tua potissimum auctoritate adductus, me
primum potero, conferam, commissurus non sum,
quam venire possit in mentem, quod fidem tuam in
e recipiendo secutus sit, pœnitere. Vale, 3.
Non. Febr. M.D.LVII.
PATAVIO.

M. ANTONIUS MURETUS
FRANCISCO TURNONIO S. R. E.
Episcopo Cardinali S. P. D.
XLVI.

SI tempus ad te scribendi usque eò differre voluissem Francisce Turoni Cardinalis Amplissime, dum par me aliqua tuis erga me plurimis maximisque benefic reperietur oratio; magnopere mihi metuendum erat, & in eò quærendo, quod nunquam consequi possem, ipse me labore torquerem & immodica silentii diuturni tate suspicionem tibi aliquam angusti & humilis anim neque satis, quantum à quoquo acciperet sententiis ast rem. Cùm igitur, diem assiduè ex die ducens, sine dub diutius, quam par fuerat, reticuissem, plane obstupefact admiratione istius erga me tam prolixæ, tamque benefi voluntatis tuæ: confirmavi tandem, & ad hæc pauca, qu quo modo possem, scribenda me contuli: quibus qu tam multis, tamque claris & illustribus signis, me, qua vis nihil prorsus tale promeritum, tibi tamen non vul riter carum esse declaraveris, gratias quanto nihil p ter, neque tu exspectare, neque ego præstare possum bi agerem immortales. Est omnino hæc tota gratiar actio perpusillum quiddam, perque tenue: præsertim comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, q bus tu me à te ornatum esse voluisti: sed eam tamen, c hæc scriberem, pro certo atque explorato habebam: t non ingratam, neque injucundam fore; cum, ut scis, Dei quidem bonorum omnium auctoris infinitam in beneficentiam ullo alio modo remuneremur. Officior vicissitudo eas amicitias continet, quibus inter se eju fortis homines, aut certe non admodum dispares dev ciuntur: vobis quos supra cæterorum conditionem c

ctos in ipso rerum humanarum fastigio divina providentia locavit, illud cum corpòribus cœlestibus commune est, quod ut illa efficientiam quidem suam declarant in inferiora hæc, viresque in ea exercent suas: sed ab eis nihil vicissim accipere, &, ut Græci sua lingua dicunt pati queunt: sic vos potestatis quidem copiarumque vestrarum documenta, sublevandis inferioribus, datis, ipsi vicissim quicquam ab eis, præter laudem ac prædicationem, testem grati ac memoris animi, percipere non potestis. Ago igitur tibi quam maximas gratias, Cardinalis clarissime, humanissime, optime, agamque dum vivam, tibique à summo hujus universitatis effectore ac gubernatore Deo assiduis votis fausta ac felicia omnia precabor: non quod me dignum existimem, cujus vota ab eo attendantur: sed quod tu dignissimus, pro cujus salute atque incolumitate, etiam eorum, qui per se nullo numero habendi sunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam, conservabo diligenter memoriam ejus humanitatis, qua tu me immerentem, talis tantusque vir, complexus es: utque tuo de me amplissimo atque honorificentissimo testimonio quantum in me erit, respondeam, modis omnibus operam dabo. Illustrissimo quidem Cardinali Ferrariensi, ad quem tua potissimum auctoritate adductus, me cum primum potero, conferam, commissurus non sum, ut unquam venire possit in mentem, quod fidem tuam in me recipiendo secutus sit, pœnitere. Vale, 3. Non. Febr. M.D.LVII.

PATAVIO.

EIDEM.

XLVII.

NON puto ulla mihi excusatione ap
esse, quod ad te rarius scribam. N
peccare ipse mihi videret, si tanti me fa
tanto viro, tantisque assidue occupatio
frequenter literis meis obstreperem, id
me: &, cum quotidie de te cogitem, vot
pro tua salute atque incolumitate faciam
sum rarior, neque unquam id facio, nis
cidit, ut nisi scripsero, officio videar defu
quod me hoc tempore, ut scriberem, add
nuper octo variarum lectionum libros ec
intelligebam, eos leviores esse, quam ut t
præclarum atque eximium capit, ullan
ptatem ex eorum lectione percipere pot
men, omnino mihi faciendum esse, ut
unum ad te mitterem, neque dubitavi,
ter accepturus esses, vel quia mei sunt,
eum, qui ut à te singulariter amatur, it
li non amore solum, sed cultu medius fi
vantia prosequitur. Unum est, quo
conscius sum, me optimo animo fecisse
potest, ut confidentius in eo me gesseri
per illam & aliis & mihi inprimis pe
tem tuam mihi ut ignoscas, etiam atq
Ausus enim sum quodam ex eis libris
ac versus etiam aliquot ponere, qui m
ferant ex eidyllio, quod olim ad te mi
dia, quam de C. Cæsaris cæde factam
vulgaveram. Qua in re si quid à me p
enim debueram te inconsulto facere,
Venetiis convenissem) incredibili q
amoris erga te mei: quam ut æquo

[illegible]
[illegible] tacere de tuis virtutibus, & comme-
[illegible]ta & illud gaudium, quo efferor, quia me
[illegible]atio. Hæc sunt in te dum nec mihi ob-
[illegible]ndulgente patiaris; quo nomine aliud mihi
[illegible]s oneris, non recuso. Quod scribam,
[illegible] omnes hæc omnia tibi fausta & prospe-
[illegible]eraliter itaque illis, quod est tibi salubres
[illegible]ssimus, Vale.

[illegible]ELIUS VALERIUS [illegible]ANTONIO MURETO S. P. D.

XLIIX.

[illegible]a te sit humanitas, eruditissime Murete,
[illegible]o apud exteras gentes. Julius Lipsius,
[illegible]m discipulus tuus, literarum & antiquita-
[illegible]tum profiteri velle, cœpit, petiit à me,
[illegible]um commendari; imprimis autem contem-
[illegible]gus cognoscendi & videndi studio mirifico
[illegible] ardens. Ego autem tuã videbam pa-

bus, quæ ingenuo homine dignæ sunt, sit pe
esse non potest, quin tum in omnes, tum pra
rundem artium studiosos propenso sit anim
Accedit similitudo professionis studiorum n
& nos pro mediocritate ingenii nostri, eloqu
niorum literarum studia, voce & scriptis, q
est, in hac Belgica nostra excitare conamur, &
toni, antea quidem in Gallia, nunc in illa It
ipsa studia cum immortali tua laude & omni
admiratione tractas. Quare non tam quær
excusatio & prætextus pudoris mei, quod
quam gaudendum, oblatam mihi in amicissim
uio facultatem scribendi simul & testificandi
Sed veniam ad id quod caput est epistolæ mea
te, Murete, hunc Iustum Lipsium, alumn
disciplinæ meæ, adolescentem ea probitate, m
genio, eruditione, judicio, quanta testari po
dem me in alio nullo, in ista imbecillitate a
esse expertum, tum vero, quod apud te plur
studiosum antiquitatis & artium illarum quas
in quibus maxime excellis, id est, optimarum
tem existimes, me hæc ambitiose & supra q
commendantium more, scribere: immò ver
tasse, quam virtus & eruditio adolescentis me
bo, ne, dum eum laudo, videar nos ipsos inst
nostram velle extollere. Quamobré rogo te,
vel potius precibus omnibus oro atq; obtesto
munia studia nostra, per illum amorem, quo lit
ratos omnes prosequeris, adolescentem hunc
amore, benevolentia tua complectare atque d
quoniam is honesto quidem genere & optimis
natus ea tamen mediocritate fortunæ est, ut f
quâ & extera regione difficulter suis facultat
tare possit, verecunde etiam hoc à te petam, (
tam mihi sumam) ut, si qua in re commendatio

tua juvare eum potes, quod certe potes ei ut ne desis. Hoc quidem tibi spondeo, & in me recipio, te, si quid ei accommodaveris, non minorem ex eo voluptatem percepturum, quam nos universos. Impedior verecundia, ne pluribus verbis te rogem. Illud tantum dicam, quod in sermone sæpissime mihi significavit, cum pene non alia illa de causa in Italiam e tam longinquis regionibus venisse, quàm ut te inprimis tuique similes eruditos viros videret & cognosceret; quo erit æquius ejus laborem per te ex parte levari, cui tu laboris causa fuisti. Quod si tu aut amicorum aut familiarium tuorum aliquem hic habes, aut fortasse habiturus es, utere eadem audacia & familiaritate apud me, qua ego tibi præivi: efficiam ut intelligas mihi ad benigne faciendum nec voluntatem deesse nec facultatem. Literæ hæ meæ si aliquod pondus apud te habebunt, dupliciter gaudeo; primum enim Lipsio meo, cui vehementer cupio, accommodavero; deinde mihi ad amicitiam tuam quasi fores & aditum patefacero, quo nihil mihi potest contingere optabilius. Vale. LOVANIO, ante diem 14. Kalend. Septembr.

M. ANTONIUS MURETUS
S. D. CORNELIO VALERIO.
XLIX.

REdit ad te Lipsius tuus & redit magno meo dolore. Ita enim me devinxit sibi præstantia ingenii & doctrinæ, integritate morum, suavitate sermonis ac consuetudinis suæ, ut, eo discedente, à memetipso mihi avelli videret. Felicem te Corneli, cujus ex disciplina adolescens tam rari exempli prodiit. Equidem antea & magnifaciebam te ex scriptis tuis, & amabam pro judicio quod amantissime de emendatis à me Terentii fabulis feceras. Nunc

Nunc verò, mihi crede, tanta accessio propter Lipsium facta est, & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum, nihil ut magis cupiam, quam occasionem mihi aliquam dari, declarandi tibi re & factis, quanti apud me sis; cujus rei si licebit periculum facere, quæso te, si qui huc venient, quos tu ames, præcipueque qui habeant aliquid simile Lipsii, ut eos mihi potissimum commendandos putes: Nam eadem opera & ego mihi videbor abs te eò nomine aliquid se tibi aliquando debere fateantur. Vale. ROMÆ. 3. Non. April. M. D. LXX.

M. ANTONIO MURETO NATHAN. CH. S. P. D.

L.

Cum 5. Id. Octob. anno abhinc quarto ROMAM ex Campanis rediissem, postridie ejus diei magna cum admiratione, te, Murete clarissime, perorantem audivi, coram Pio V. Pont. Max. cum Christianissimi Regis legatus, usitata solennitate, magnifice exciperetur. Ea ego oratione, etiamsi jam antea, ex monumentis scriptorum tuorum qualis esses cognovissem, ita sum tamen admiratione tui inflammatus, ut ex omnibus, quos ego antea præstantissimos existimassem, tibi uni in Oratoria palmam deberi certissimo mihi persuaderem. Quin si animo tum obsequi licuisset, una cum illo exclamamare veritus non fuissem! ὢ συνέσεως, ὢ λόγου, ὢ μνήμης, ὢ συνθήκης· μακάριος ὁ λέγειν οὕτω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὕτω δυνάμενος. Cum autem id, eo quidem in loco, & in clarissimorum virorum corona me non deceret, illo ipso die te adii, ut amorem tui sane ardentissimum, qui oratione tam excellenti in animo jam inflammatus esset meo, apud te ipsum detegerem,

... in hortis Caselii nostri, quas tunc mecum habi... ...cum quasi fores mihi aperuerim? Accepisti ... fidem, humanissimo amplexu, & literis no... ...ocum me tibi esse, ex sermone Caselii, quem ... paulo ante habuisse, ... certe longe mihi fuit gratissimum, cum ... doctrinam, & eloquentiam tuam admiratus ... & bonitatem tuam ... Verum ille congressus, fato quodam ... infelici ... futurus esse, ... radices agere ... . enim cujusdam interventu, vix dum ... nostra, interrupta est: & ipse etiam, ... per comitum festinationem, & hyemem imminen..., celerius opinione, istinc sum avulsus. Quod itaque ... necessitate quadam impeditum est: quid vetat, quo ... idipsum literis restituamus? cujus quidem consilii ... torem habui eundem illum qui me primus in animum ... insinuavit. Cum eo enim ego hic in iisdem literis ... studiis, in quibus tuae quoque lucubrationes non pa... ...nos adjuvant, vivo amantissime. Quod si ille, ut pri... fuit, ita nunc quoque felix erit, tuamque mihi hoc ... benevolentiam denuo conciliabit, quis me erit bea... ... quis ipso denique in animis hominum conglutinan... fortunatior? Ego certe Mureti notitiam & benevo... ... omnibus Croesi thesauris longe anteposuero. Va... ROSTOCHIO, Kal. Apr. Anno M. D. LXX.

M. ANTONIUS MURETUS
AGAPETO GIDETO SUO
S. P. D.

LI.

... ... qui diceris: neque, quam tu, ... umquam. Itaque nihil mihi longius videtur, quam

dum

dum Romam redeam, te ut videam: tecum quotidie ut sim: tibique vel prosim re aliqua, vel certe prodesse coner, ut voluntatem erga te meam vel declarem re ipsa, vel tibi saltem conatu probem, quorum hoc, si me tantum respiciam, satis est illud, quia te ex animo amo, multo optabilius mihi videtur. Et quantum nihil mihi jucundius est, quam abs te quam maxime amari, tamen ita mihi eveniunt quæ volo, ut, si mihi detur optio, malim justam tibi causam esse, cur me ames, quam abs te sine ulla justa causa amari. Agam causam meam, debes & tu talem etiam magnifacere, qui nihil à te aliud expetens, eo te tantum amat, quia dignum judicat, qui ameris. Quod M. Antonium Bizonum potissime delegisti, ad quem itares, cui te crederes, cui te in disciplinam dares, vehementer te, mi Agapete, laudo, &, ut eum asseĉteris, ex ejus ore pendeas, ejus doctrinam avidissime combibas suadeo. Spero me illic fore ante Kalendas Septembris, &, ut sim, operam dabo: eo magis, quia te videre discupio. De Macareno meo, qui mihi perpetuò ante oculos observatur, quæso, Agapete mi, si quod habes, quod me exhilaret, scribe. Vivere ipse mihi non videor, donec vitam ipsius in tuto esse cognovero. Nolito ægre ferre quod dicam. Illum unum plus amo, quàm te: &, ne hoc tibi durum videatur, te à me proximum habeo, illum æque amo ac memetipsum. Vale TIBURE, 3. Non. Augusti, M.D.LXXVII.

EIDEM.

LII.

Vix ausus essem à te postulare ut ad me Latinè scriberes: veritus ne id tibi oppido difficile videretur. Quod mihi gratiores fuerunt eæ literæ, quas à te Latide

[illegible] jucundus futurus fuerit, nihil non [illegible]. Scis enim, ut opinor, nosti magnitu[illegible] erga te [illegible], sed ita multos hic adolescen[illegible] [illegible] venerunt, ægrotare video, ut veritus sim, tibi ista hoc tempore cœli commutatio periculi :. Ego ante nonum Kal. Septemb. spero fore ut [illegible] remittant calores, tunc igitur, si Deus volet, m istuc, cupidus videndi tui; teque statim accersi Non habeo nunc ad manum superiores illas tu[illegible] ibus nescio quid quærebas de dominio directo & jus tamen totius quæstionis molestia facile libe[illegible] ree potes. Dominium enim directum & utile, a à Jurisconsultis, nusquam ab Imperatoribus atur, sed commenta ac somnia sunt eorum, qui ado & ineptiis suis contaminando jure civili, si[illegible] minis, & eruditionis laudem quæsituros putâ[illegible] Quod usu capitur, fit pleno jure ejus qui usucepit. [illegible] si postea id pro derelicto habeat, æquius est ire ad veterem dominum, si eam forte recuperare quam adjudicari ei qui neque usucepit, & sine ossidet. Datur igitur vindicatio veteri domino s eos qui pro possessoribus, ut dicitur possi[illegible] quitate quadam, qua fingit lex, eam rem nun[illegible] captam fuisse. Nam cum is qui usuceperat, iu[illegible]

tribus tuis salutem. De Matthaeo vehementer doleo, sed gratum est quod scribis, spem esse, eam, sine ope praetoris, in integrum restitutum iri. Horatio audio meliusculè factum esse, quod quam mihi jucundum sit, ipse scis. Vale Agapete mi, meque ama, ut facis. TIBURI. v. Idus Aug. M.D.LXXVII.

CONSTANTINUS BARGELLINUS EPISCOPUS REATINUS M.ANTONIO MURETO S. P. D.

LIII.

AFficior laetitia incredibili, quod ut ex literis tuis accuratissime scriptis intellexi, à nonnullis Lutetiae impressoribus urgeris, ut Epistolas tuas mittas, quas prelo subjiciant. Auguror enim ex eo, bonarum literarum studiosos multum voluptatis, plurimum etiam utilitatis ad Latinam eloquentiam vel comparandam, vel augendam percepturos. Equidem etsi fateor in his politioribus literis, quae ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrime non esse versatum, gravissimis occupationibus abductum: sed tamen, ut sententiam meam dicam, necesse est. Nihil epistolis tuis elegantius, nihil eruditius fieri posse existimo, nihil, quod ad illam Ciceronis majestatem propius accedat. Atque id antea testatum apud animum tuum reliquissem, nisi me verecundia mea à rei perspicuae testimonio non necessario revocâsset, nunc quando te amicis tua scripta flagitantibus invitum gratificari intellexi, audaciae notam subire malui, quam in bonum publicum inofficiosus judicari. Illa etiam non levis conjectura ad id me valde impulit: his enim diebus, cum schedas aliquot, quibus olim in arena mea uti consueveram, evolverem, nihil tale opinanti epistola tua

in

venit, quæ me quodam amantissime, & disertissime
ur, mirifice delectavit, Itaque cum eam ipsam
nter alia scripta, quæ forent magis in promptu,
n, postridie mane ecce tuæ literæ, quibus episto-
ilabas; sic admirantem ea cogitatio me excepit,
xstare Deus sine dubio velit. Ejus igitur ex-
mitto, teque hortor, aut si pateris, rogo ac flagi-
gotium conficias, neve in aliud tempus rejicias,
re cupis, an æquo animo laturus sim, si quæ à me
unt literæ, una cum tuis emittantur, vereor mi
ne quod ajunt κολοιὸς ἐν μούσαις. Ego profectò
tuas admirari, quàm meas improbare soleo; ta-
quove pacto amicos sub tuo nomine cohonesta-
: tui consilii est, nec est cur aliorum sententiam
. Quod si tibi statutum est, ut illæ horridulæ meæ
ceant, impones extremam manum. Sunt enim
ter scriptæ; quod res ipsa declarat, nec earum
m aut probarem, aut paterer, nisi ut nostra ami-
mo minimum mihi ornamenti pono, omnibus es-
, vehementer desiderarem. Vale mi Murete, & de
eris optime mereri, quando id vel uni tibi maxi-
ne desistas, ac BARGELLINO tuo ad omnia

EIDEM.
LIV.

jucundissime vivam, mi MURETE, ut allato
de tua valetudine, quæ te in vitæ periculum
acerbam mihi vitam putabam. Equidem ita fui
us, ut magis fortassis nemo, cujus præcipuum
onum repente in discrimen esset adductum. In-
: est enim amor in te meus. Nil enim extrinse-
lens, nihil adventitium peperit, sed virtus, quæ
er se amabilis, cujusque omnia in te elucent orna-

 menta,

menta, & animi inductio cum perpetuo quodam judicio meo conciliavit. Postea verò, qvùm te morbo levatum esse cognovi, difficile dictu est, quanto gaudio penè exiluerim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aspiciendam lucem nunc primùm mihi videor esse revocatus. Qva qvidem de re tibi magnoperè gratulor, etsi nostra certè gratulatio omnibus qui modò sint & virtutis amantes, & humanitatis pietatisqve non expertes, jure debet esse communis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, virtute, humanitate, tam denique excellenti eruditione, atque industria virum? cui salus tua æquè exoptanda non sit, ac sua? Eum profectò ferreum, & ab omni humanitate alienum esse dicam, nihil perspectæ, spectatæqve virtuti nihil, nihil illustri gravissimi viri gloriæ dare haud temerè affirmârim, qui Muretum omni liberali doctrina politissimum diutissimè vivere non modo non expetat, sed ab immortali Deo precibus ac votis non contendat. Maximam ex eo capio voluptatem, gaudeo, triumpho, jam, ut spero, (id quod Deo optimo maximo acceptum referendum est) poteris Musis tuis operam reddere: cum quibus quoque præclarè actum putem, cùm omnes delitias, amores, omnia denique ornamenta, te incolumi recuperârint: iis omnibus carituræ, si te, quod Deus omen avertat, patronum, te ducem, infelici ipsarum fato mortis vis eripuisset. Quocirca mihi gratissimum feceris, si illis incolumitatem tuam meo nomine fueris gratulatus, atq; in earum clientelam me quam diligentissime commiseris. Hæc hactenus. mitto tibi nonnullas radiculas ex melle confectas conditasque, quales fert hæc regio. Exiguum, inquis, munus, at tibi maxime consentaneum: è cujus lingua, quod Nestori tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiam meæ erga te benevolentiæ significationem, de qua etsi te pro tua humanitate non dubitare video, eam tamen & omnibus cognitam esse, & studiis, officiisque quam plurimis colere, & confirmare desidero.

Quod

od si per tenuitatem meam assequi non potero, certe voluntatis meæ propensionem liberalissime, uti so- complectere. In servi valetudini: huic quantum stu- iligentiæque adhibueris, tantum te mihi, publicæque tati, cui consulere gloriosum est, elargitū esse cogno- . REATE ex ædib' nostris. Non. Feb. M.D.LXXVI.

. ANTONIUS MURETUS CONSTANTINO BARGELLI- NO Episcopo Reatino S. P. D.

LV.

Unquam putâssem fore, non modo ut ex tuo, sed ut ex cujusquam dolore voluptatem capere possem. Et ta- , si vera dicenda sunt, fatear necesse est, jucundissi- n mihi fuisse, quod ex literis tuis intellexi vehemen- doluisse te, cum primum de invaletudine mea nun- istuc allatus est. Dolor enim ille aliunde quam ab exi- quodam amore erga me tuo, proficisci non potuit; & i, ex quo te primum vidi, atque ex aliis plurimis au- i, qua tu eruditione ac virtute vir esses, nihil optatius , quam ut abs te amarer. Jam optabilium rerum si- atque argumenta omnia jucunda esse notum est. In- dibiliter igitur gavisus sum, Bargelline vir præstan- ime, tanti me à te fieri, ut & mirificum dolorem sen- s, cum me graviter ægrotare audivisti, & exhilaratus simul atque DEI beneficio, morbum depulsum esse co- isti. Quanquam ego ipse nondum satis constitui, utrum ii satius fuerit, ex hujus vitæ miseriis quam primum oi, an diutius hic manere. Certe enim, cum omnes amo consensu Medici dictitarent, nullam prope am- s reliquam esse spem evadendi; ita me compararam, at-

que ita animum composueram, ut neq; augerer neque terrerer mortis, ut putabatur, imminentis metu: neque quidquam aliud à Deo peterem, quam ut mecum misericorditer ageret; condonaret errata anteactæ vitæ, neque pateretur me in illa separatione animi à corpore, aut diutius, aut vehementius torqueri, quam vires meæ ferre possent. Hoc ego tum unum agitabam animo, hoc ex animo precabar; hoc cæteros quoque, qui mihi assidebant, ut à Deo mihi impetrare conarentur, obsecrabam. Spero tamen, relictum esse me à Deo in hac vita, ut maculas superiori ætate contractas, lachrymæ deleant: tandemque omissis & abjectis vitiorum illecebris, saltem jam senex eam vivendi rationem capessam, quam tenere à principio debuissem. Atque à te, vir clarissime, etiam atque etiam peto, ut me ad hoc animi mei propositum persequendum, ut exemplo incitas, ita & monitis ac præceptis & fusis pro me ad Deum precibus adjuvare digneris. Jucundissimum mihi fuit munus tuum. Nam radiculæ illæ non tantum palato svaves sunt, sed etiam ad valetudinem meam valde accommodatæ. Mitto ad te, ut te pro opibus remunerer, librum unum orationum mearum & poëmata quædam, quæ spero te libenter lecturum esse non quod valde bona sint, sed quod mea. A te peto, ut me amare pergas: tibique pro certo persuadeas, te à me ita observari ac coli, ut paucos admodum habeas tui, quam ego sum studiosiores. Vale ROMAE, 14. Kal. Mart. M.D.LXXVI.

CON-

[CO]NSTANTINUS BARGELLINUS EPISCOPUS REATINUS M. ANTONIO MURETO S. P. D.

LVI.

[Am]avi te semper, mi MURETE, ex quo primum die [co]gnitus es mihi, cum te nunquam antea vidissem, [no]tus fama laudum tuarum, postea quam vero te [publ]ici loco docentem audivi, ita tui studio sum incen[sus, ut] nullam amoris accessionem fieri posse putarem. [Nunc ver]is tuis literis 14. Kalend. Mart. datis, (fatear ne[scio quid]t) ad summum amorem tantus cumulus accessit, [ut fi]eri jam non posse arbitrabar, ut nunc denique vi[dear m]e amare, antea dilexisse. Nam si omni observantia [eo]s doctrina, & gravitate viros colere debemus, [quid] fieri à meipso debes, qui omni liberali doctrina ita [exc]ultus, ut habeas paucos admodum pares superio[rem ve]ro neminem, cum hæc ipsa sint tibi cum tanta [singul]ari pietate conjuncta; in qua quidem nemo sapi[ens om]nes virtutes omnes inesse negabit, quibus nobis ipsi [Deum]em comparamus: hanc unam laudo, & admiror, omnia expetendam esse censeo: hanc non modo [d]ivitiis, sed omnibus etiam animi ornamentis, quæ [sua]s viribus pateant, antepono, hæc ipsa te olim mi[hi cari]ssimum, longe jam chariorem reddidit. Hinc il[li]i periculosissimo morbo fiducia modo concepta, [an]gebaris, non terrebaris mortis imminentis metu, Deum optimum maximum toto animi impetu fe[rebaris], sperans fore, ut ejus beneficio post has ærumnas [cala]mitates, tandem beatiorem vitam consequi posses. [Hic] nimirum animi fructus, nullius culpæ, quæ Dei [ment]em discutiat, sibi conscii: qui cum à corpore sepa-

 rabitur

tamen [illegible] gratis ... [illegible]
dibiles, qua[illegible] optabile suapte natur[a]
prorogârit, bonarum artium cultoribus consul[...]
que sine dubio ad majorem laborum tuorum [...]
reservarit. Præclara enim ista tua à Deo accep[...]
si intelliges, te ea conditione accepisse, ut, c[...]
communem utilitatem contuleris, reddere c[...]
re debeas, quis dubitet uberiora ac præstanti[...]
mia tibi parata fore? Quare te hortor, ac si æ[...]
rogo ut habeas rationem valetudinis paulo dil[...]
teque indies magis magisque confirmes, sentias[...]
verti communem causam, quam quidem, ut arbi[...]
mo unquam, qui saperet, non privatis commo[...]
posuit. Ego vero etsi me exiguis omnino me[...]
tum esse probe novi; tamen à Deo summopere[...]
dam, ut te incolumem diu servet in vita, atque [...]
numerum adscribat, quos antequam orbis co[...]
elegit. In quo quidem si minus grata potero, [...]
me tamen pietati, amicisque debitum officium p[...]
Venio ad Orationum ac Poëmatum tuorum libr[...]
sane legi libentissimâ. Orationes habitæ de [...]

roferas, ut nihil ignorare videaris? sed mirari
i possum quam venuste, quantaque cum dignita-
ogiæ locis eas perspergere consueveris; ita fit,
nmum oratorem exprimant, omnique scientia-
ere perpolitum redoleant. Quas equidem, dum
i ἄφωνοι sunt, crebro tamen aures meas, præ-
voce tua, qua prælegens in publicis Gymnasiis
ersonare videntur. Poëmata mirum in modum
runt. Qvid enim vel à diuturno studio, vel à
na proficisci potest, qvod non fueris consecu-
uidem tùm illa prosunt, tùm magnoperè dele-
ebræ sunt, & acutæ sententiæ; miros pietatis
excitant; stylus qvoqve ita rei consentaneus,
quivis intelligat te parem, eandemqve in utroq;
udem assecutum. Qvamobrem tibi cùm pluri-
eo, tùm verò quibus verbis gratias agam, non
Sed cave, suspiceris me hoc auribus tuis dare.
mirificè amicos colo; plus tamen veritati tri-
Quod enim ita sentio, idcirco meam de tuis sen-
aperire non dubitavi. Utinam aliquid esset in
ii, ut laudes tuas non detererem, sed augerem:
. modestia tua minimè postulari; malui tamen
periclitari meum dicendo, quam silentio rem,
suspicione improbitatis præterire. Da operam,
, atque meipsum unà cum universa familia mea,
tua paratissimum esse confidas. REATE, 6. Idus
.D.LXVI.

AD M. ANTONIUM MURETUM.
LVII.

os hominum politiorum es,
sunt, quotque erunt, quot aut fuerunt,

Saturnalibus optimo dierum,
Dono mittere pessimos Poëtas,
Quis is continuo die periret.
Ac tu, ni caveas, MURETE, nugi
Istis tam illepidis & invenustis,
Plenis rudis & infacetiarum,
Non dies aliquot velut Catullus,
Sed totum male nauseabis annum.

Justu

M. ANTONIUS MURETUS XANDRO RIPARIO SU S. P. D.

LIIX.

DUlces literæ tuæ, ut omnia quæ à te prof etsi in eis multa peccaveras. Sed ut filioli tes libenter audiuntur à patribus, suntque c ipsi errores voluptati; sic mihi ista tua in lite jucundissima est. Eas ipsas ad te remitto mea m datas. Scis enim ita inter nos convenisse. T

EIDEM.

LIX.

NE priores Literæ tuæ ad te pervenirent, CAROLI incuria factum erat; cujus tu quoque negligentiam nôsti. Nunc una cum his meis utrasque tuas accipies: simulque hoc intelliges, quod tibi gratuleris; posteriores multo meliores esse prioribus: ut si ad istum modum pergas: magna mihi spes sit, te præclare responsurum exspectationi meæ. Vide igitur, si me amas, quod & facis, & facere certe debes, ut omnibus aliis rebus neglectis, quantum quidem valetudinis ratio patietur, urgeas studia tua, multa legas, multa audias, frequenter cum iis versere, quorum familiaritate, ac consuetudine melior, ac doctior fieri potes. Fac cogites gravissimam esse jacturam temporis, præcipue autem ista ætate, qua tu nunc es, hora nulla tibi perire sine magno dispendio potest. Saluta mihi præceptorem tuum, cui meas ad te literas ostendas licet: eas quidem, quas tu ad me missurus es, nemini prorsus ostendi volo, eas enim mihi gratiores faciunt ipsi errores tui. Vale, mi dulcissime Alexander. 5. Idem Junii. M.D.LXX. TIBURE. Oblitus eram scribere, heri in mensa injectum esse sermonem de Comœdia, qua occasione multa de te quoque dicta sunt. Valde tibi tunc aures tinnivisse oportet. Omnino spero fore, ut huc tibi ad me veniendum sit.

EIDEM.

LX.

PErge, ut facis, mi ALEXANDER, amare literas, eis te oblectare, in eis omnia & seria & joca tua collocare. Nam magnus labor, magno tibi olim honori futurus est.

Ista via, quam tu nunc ingrederis, multi humili & obscuro loco orti ad amplissimas dignitates pervenerunt. Atque etiamsi nulla ejusmodi præmia literis proposita essent, ipsa tamen doctrina amanda est, per se: neque quidquam in homine ingenuo turpius est ignoratione earum rerum, quarum scientia sine literis comparari non potest. Voluptas, quæ ex turpibus capitur, celeriter transit; dolorem autem in animo diuturnum relinquit, at labor in rebus honestis collocatus, ipse quidem effugit: memoriam autem sui in animo relinquit plenam honestissimæ & solitissimæ voluptatis. Hæc cogita & vale. Postrid. Id. Jul. TIBURE.

EIDEM.

LXI.

ETsi nihil erat, quod scriberem, ac præterea mirum me quoddam scribendi odium tenebat: nolui tamen verberonem hunc meum sine meis ad te literis istuc venire. Amo te quotidie magis, quòd à te literarum studia eodem modo amari confido. Sed velim ad me diligenter scribas, quo te nunc scriptore oblectes, Cicerone, an Terentio, an quod malim utroque? Dare etiam operam debes, ut in iis quæ ad me scribes, iis loquendi generibus utare, quæ in illorum scriptis notaveris; ut ea ipsa res fidem mihi faciat diligentiæ in eis legendis tuæ. Vale, TIBURE, 5. Kalend. August. M. D. LXX.

EIDEM.

LXII.

NEmo est omnium ad quem libentius quam ad te scribam. Sum enim animo ac voluntate erga te plane pater-

paterna. Sed vix credas, quam ſim in hoc ſeceſſu occupatus; quem tamen plerique omnes eſſe plenum otii putant, & quotidie quinas aut ſenas ab amicis literas accipio, ad quas, ſi reſpondere omnes velim, nihil aliud agendum ſit. Gratum eſt mihi, quod applicuiſti te ad conſuetudinem P. AEmilii, & Horatii Macarani, eorum enim uterque te & doctrina, & exemplo efficere meliorem poteſt. Tales ſectare, qui autem alio ingenio ſunt eorum conſuetudinem quaſi peſtem aliquam vita, ætati tuæ nihil diligentius providendum eſt, quam quibus ſodalitatibus utare, neque ego ſeverum eſſe te ac tetricũ, omnique generi voluptatum inimicum volo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias quærendas, quæ dulciſſimæ videantur, ſed inducendum animum, ut quæ honeſtiſſimæ ſunt, eaſdem etiam dulciſſimas eſſe ac ſuaviſſimas putes. Mi Alexander, etiam atque etiam vale. TIBURE, 5. Id. Auguſt. M.D.LXX.

EIDEM.

LXIII.

Vide, quam te amem, cum à multis hodie literas acceperim, nihil mihi prius faciendum eſſe duxi, quam ut ad te potiſſimum reſcriberem, cave, putes Alexander mi, ipſi te patri tuo chariorem eſſe quam mihi. Ac ſi quæras, quæ cauſa ſit hujus erga te tanti amoris mei, ne vivam ſi aliam adferre poſſum, quam quod videor mihi animadvertiſſe in te ingenium excellens, &, ſi tu volueris, ad omnia ſumma natum. Sed tu hoc facito, tecum cogites: multas res eſſe ſuapte quidem natura bonas; ſed quæ culpa eorum qui illas poſſident, interdum peſſimæ ac perniicioſiſſimæ fiant. Bonæ ſunt opes, ſed ſi quis non recte utatur, malæ. Bonum forma, ſed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere eſt ingenium, ſi recte utaris: nullum prope

hom-

hominum generi dari potest majus aut præstabilius donum. Sed si ad bonum ingenium mala mens accesserit, itidem erit, ut gladius in manu furiosi, quo erit melior & accuratior, eò plus adferat mali. Ego autem te, Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es; amare desinam, si tu bono ingenio male uti cœperis. Sed id spero non fore, teque bono ingenio bene usurum esse confido, vel tuapte sponte, vel quia videris mihi valde amare amorem erga te meum, quem tueri ac conservare alia ratione nulla potes. Vale, & si me amas, virtutem ac literas ama. Nulla in humanis rebus majora sunt. Iterum vale. TIBURE, 8. Kalend. Septemb. M. D. LXX.

EIDEM.

LXIV.

ACcepi ternas tuas literas: in postremis autem quædam erant ita negligenter scripta, ut facile constaret, aliud egisse te, cum illa scriberes. Ostendam ea tibi cum istuc venero, & auriculam pervellam tibi; ut postea in scribendo attentior sis, & saltem eos solœcismos effugias, quos effugerent etiam pueruli, qui primis literis imbuuntur. Noli tamen ex hac mea admonitione molestiam ullam capere. Non enim propterea volo quidquam de tua hilaritate detrahi, sed ad diligentiam addi. Vale. TIBURE, 9. Kalend. Octobr. M. D. LXX.

EIDEM.

LXV.

VErsiculi, quos ad me misisti, ostendunt illi quidem te, si ad Poëticam ingenium tuum contulisses, & bonos magistros nactus, in eo studio perstitisses, ad aliquam præ-

præſtantiam pervenire potuiſſe. Nam & numeroſi ſunt, & ſententias habent, neque inconcinnas, neque ineleganter collocatas, & ipſum dicendi genus non abhorret à recto, planeque ſperare poſſes, te aliquando bonum Poëtam fore, ſi hoc agere velles. Sed majora tibi propoſita ſunt, quæ quantum potes, urgeas, cenſeo, & ſubſicivis horis veterum Poëtarum ſcripta manibus teras, non tam ut imiteris, quam ut eis te oblectes; ſimulque aliud ex eis aſſidue, quod tibi uſui ſit, colligas. In ſcribendis verſibus tempus à te collocari, verum ut fateor nolim. Malos verſus facere, turpe eſt: mediocres, inglorium: bonos difficilius quam ut præſtari poſſit ab eis, quibus aliud agendum eſt. Quid in tuis lima egeat, præſens præſentem monere poſſem: per literas non æque facile poſſum, recteque ac vere mihi videtur Ovidius dixiſſe, emendandi laborem majorem eſſe quam ſcribendi. Mihi hoc credas, velim: me hodie non difficilius ad ſaltandum, quam ad faciendos verſus adduci poſſe. Si quid erit ſerium in quo meam operam deſideres, non deero: in his levioribus, ſi quando de me cogitabis, peto à te, illud quoque cogites, non multò juniorem eſſe me, quam erat Horatius, cum illa de ſe ſcriberet.

Nunc itaque & verſus, & cætera ludicra pono. Vale, ROMAE, Id. Febr. M.D.LXVIII.

M. ANTONIUS MURETUS
PAULO SACRATO SUO
S. P. D.
LXVI.

TAndem ad te remitto Epiſtolas tuas: neque enim per aſſiduas occupationes, & per moleſtiſſimum oculorum dolorem, quo dies aliquot laboravi, citius licuit. Ea ſi conquerentur ſe à me paulo ſeverius acceptas eſſe: recor-

recordari debebis, hoc ipsum à te mihi mandatum esse, ut si mollius ac levius eas tractare voluissem, verendum mihi fuerit, ne tibi non satis obsequens viderer. Sed de his satis. Nunc exponam tibi totum illud negotium Polonicum: quando literæ, quas ad te re adhuc recenti scripseram, perierunt. Stephanus Poloniæ Rex, qui & aliis regiis virtutibus ornatissimus est, & hoc supra cæteros omnes Reges, qui multis abhinc seculis vixerunt, eximium habet, quod & amat unice homines eruditos, & ipse omni elegantes doctrinæ genere mirifice excultus est, miserat in Italiam unum è domesticis suis, qui quasi delectum quendam haberet præstantium doctrinâ virorum, eosque opimis admodum propositis conditionibus, in Poloniam invitaret, ac Academiam novam, quam Rex Cracoviæ instituere parabat. In mandatis autem regiis, quod ad alios quidem attinet, facta erat potestas ei, qua hüc venerat, optimum quemque & in docendo exercitatissimum deligendi: de tribus nominatim perscriptum erat, de me, de Carolo Sigonio, & Fulvio Ursino, ac mihi merces proposita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat Rex, si sacris initiari vellem (nondum enim sciebat me Sacerdotem esse) perfecturum se, quo mihi magis liberet munere in Polonia, ut intra breve tempus honesto aliquo Sacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohonestarer. Ea de re unus è primoribus illius regni, Johannes Zamoscius, qui nunc magnus regni Cancellarius est, literas ad me peramanter perque honorifice scriptas reddit. Commotus sum non tam ipsius præmii magnitudine (etsi his quidem temporibus inusitata) quam tanti regis tam propensa ac benefica erga homines literarum studiis deditos voluntate. Neque me commovebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cum lectica, una cum filiolo fratris mei, puero sex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanum Lauretanum (eo

enim

n, religionis ac pietatis causa, iter facere decreve-
) gestatus essem; posse me cisio Cracoviam usque
modissime vehi. Et jam convenerat, ut mihi REGIS
ine ad iter conficiendum darentur trecenti aurei
mi, ad quos ego ducentos de meo præterea addere
abam. Jam mihi illud sanctitatis & doctrinæ spe-
en STANISLAUS Cardinalis Varmiensis gratuitam
tationem in palatio, quod Cracoviæ habet, amplissi-
n offerrebat. Multæ à summis viris literæ commen-
tiæ in Germaniam & in Poloniam promissæ erant:
um eo venissem, nunquam fere in diversoria publica
edi necesse haberem. Neque verebar illam, quæ in
nia esse dicitur, inclementiam cœli, asperitatemque
oris. Sciebam illa omnia re multo minora esse quam
i: & alioqui sum ipse quoque natus in parte Galliæ
ime montosa ac frigida. Quod autem qui deterrere
uperent, clamabant, gentes illas feras ac barbaras
; interdum mihi risum, interdum stomachum mo-
ant. Magna mihi, Socrate, cum multis Germanis,
na cum permultis Polonis familiaritas, magnus
, magna necessitudo fuit. Semper eos expertus sum
os viros, rectos, simplices, apertos, humanissimos
erea, & prope omnes eo vitæ cultu, ac munditia,
ad elegantiam potius quam ad ullam barbariem ac-
ret. Nugæ istæ sunt hominum, eos qui adulari, &
re, & aliud loqui, aliud cogitare nesciunt, barbaros
antium. Utinam nos eo modo barbari essemus,
vero barbariores sunt: nati in media Italia, quo-
vix centesimum quemque reperias, qui Latine aut
ece loqui sciat, aut literas amet: an Germani, ac Po-
i, quorum permulti, & earum linguarum utramque
fectissime callent, & ita literas ac liberales discipli-
ament, ut in eis tempus omne consumant? Olim
ortassis, asperi ac barbari fuerunt: hoc quidem se-
, vereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & splen-
dor

turum esse me, si per summum Pontificem, cui
per Cardinalem Estensem, cujus in clientela
sum, liceret: alioqui enim non posse me, nisi e
missu, de me ipso quidquam tale polliceri. Pu
tem, neutrum eorum hoc iniquo animo latu
Cardinalis quidem gratis me alat. Nullam eni
mea opera utitur: summus autem Pontifex ing
piam habiturus esset eruditissimorum hominun
locum meum substitui postularent. Contra t
dit, quam putaram: etenim cum rumor de m
tota jam Urbe pervulgatus esset, Conservato
Romani (is summus Magistratus est eorum qui
puli suffragiis deferuntur) ad Pontificem acce
præsentes etiam adessent ii ex Cardinalibus, c
diorum cura commissa est, remque ei exponunt
eo supplices petunt, ne me abire patiatur, ad
de me, quæ malo te ex aliis cognoscere. Pontif
eos audit, bono animo esse jubet, se, quod opus
peraturum esse confirmat. Paucis post diebus,
vicum Castaneum Rupipozeum Christianiss
Oratorem, virum & claritate generis & virtut
... præstantem, jubet mihi denuntiari ne a

'um intelligentia insignis, & mei, ut scis, aman-
s, certiorem me fecit, sibi à Pontifice mandatum
mihi quàm primum attribueret & assignaret an-
recentorum aureorum pensionem. Itaque Rex
iginquus effecit testimonio & judicio de me suo,
issimi Pontificis liberalitate ad veteres fortunu-
s accesserint annui quingenti aurei nummi. Sed
linalis Estensis, simul atque illinc rediit, amplo me
onorifico munere donavit: quod ego eò magis
ire gestio, quod ipse tacere me jussit. Parendum
eit, ne dum gratus haberi volo, me illi nõ satis mo-
n præbeam. Sed & ego scribendo defessus sum:
ispicor, cum hæc tã verbose scripta legeris, fessum
'ale, ROMAE, prid. Kal. Maji, M.D.LXXVIII.

ANTONIUS MURETUS
JACOBO CUJACIO J. C.
S. P. D.
LXVII.

nium jam est, & eo amplius, Cujaci V.C. cum Læ-

dides ait, unum hoc πάθος senii expers esse, ...
dictum demum experior. Quare cuperem e...
jam multum se debere agnoscunt, quod indic...
iter ad fontem, debere etiam mihi, quod à te, ...
libenter viderentur, exciperenturque ea hu...
comitate, qua tu excipere omnes ingenuo ac li...
ditos ingenio soles. Sed vereor, ne mea jam ser...
datio sit; neve ipsa quæ sunt & morum & inge...
tia, ita te jam, hominem ... τῶν ... ...
rint, ut novæ commendationi nullus superfit lo...
to tamen à te, quantum me amas, & puto n...
vulgariter amari, ut sive aliquid est, quod ad...
erga eos benevolentiam possit, id mea causa ...
ve ita jam eos amas, ut nulla fieri possit accessi...
ipse tamen, atque excogites aliquid, quod ...
tione mea adductus, eorum causa fecisse videar...
Cujaci, eximie amo, & quantum in me est, exc...
hominum ingenia ad evolvendos libros tuos ...
gnoscendam doctrinæ tuæ præstantiam; te qu...
est aliquid mea causa facere. Majus autem ...
potes, quam si his duobus adolescentibus offic...
commendationem aliquid apud te valere. Vale

ve hoc facit tuus in me animus: sive mea de te persuasio, ve hominum tui sitis. Mihi enim quævis harum causa fficit ad excusationem, ut autem præteream, quæ in nos mutua esse lubens mihi persuadeo; nemo est vel mocũ tinctus literis, quin & te magnifaciat, & si istuc proiscatur, audire vocem tuam, vultum contemplari, & manitatem experiri velit. Vides quid dicturus sim. Hi nici mei Johannes Lubecius & Gallus Beccius Germafama tui nominis permoti, & ipsi te salutare jam prim in animum induxerant. Quod cum mihi mirifice cere intelligerent, ut qui te jam penitus perspexissem; i sunt à me epistolam hanc cupere, quam ipsis dedi brem & incultam, ut vides. Hæc tamen munus suum obie, si ipsis fores in sermones tuos patefecerit, quod haud bie sive illa etiam antequam huc legendo processeris, situa humanitas faciet. Si tamen hoc requiris præterea, gnosces viros & virtute præditos, & literis probe extos, & cum omnium eruditorum, tum tui observanfimos. Quæ cum in iis deprehendes, erunt tibi me quoe tacente commendatissimi, cui commendationi, si fiet edam quoque ex hisce literis accessio; multo magis & os & me tibi obligabis. Vale Murete clarissime. FLOENTIA, Kal. Mart. Anno M.D.LXII.

ANDREAS DUDITIUS M. ANTONIO MURETO V. C. S. P. D.

LXIX.

Udet me ad te, virum eloquentissimum scribere. Neq; tamen impetrare à me ipso possum, ut nullas potius, am ejus generis, cujusmodi soleo exarare, literas ad scribam, in quo tu, humanissime Murete, non quam in ribendo sim infans: sed quam studiosus, quam tui cupi-

 dus

dus, spectare debes, magnum me hercule benevolentiæ cum verecundia fuit certamen; sed vicit tandem benevolentia erga te mea, & ad scribendum me impulit. Neque verò nullos stimulos addidit ingens illa, perspecta mihi & cognita superiore anno humanitas tua; cum ego te officii causa adirem; qua tu me hominem tibi ignotum ita obstrinxisti, ut quibus plus, quam tibi, debere me sentiam, quam paucissimos habeam. Admirabar equidem antea doctrinam, atque incredibilem quandam in dicendo suavitatem tuam, ac summam in familiaritate, atque amicitia tua gloriam statuebam. Nunc vero non id modo, sed ex quo die te cognovi, ita te amare cœpi, ut illis, quibus tua consuetudine frui datum est, demum invideam; illos solos felices esse ducam. Atque utinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret. Sed non licet; at quod licet facio, meumque incredibile hue tui fruendi desiderium levo frequentissimis & honorificentissimis de te, deque excellenti tua doctrina sermonibus. Ex quo enim ego te die cœpi diligere, omne studium, omnem orationem meam, qualiscunque ea sit, ad laudem, & tui nominis gloriam contuli. Quod sane non eo dico, quod meis sermonibus, & prædicatione quidquam ad tuam famam putem accessisse, (neq; enim tam sum à ratione alienus, ut facibus solem illuminari posse credam) sed ut, quanti te faciam, quam observem, quanta benevolentia complectar, intelligas. Quod tibi persuasum esse ita cupio, ut nihil optem magis. Audio te habere paratos quosdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas; quos equidem quales exspecto, futuros auguror, hoc est, omni doctrina eleganti refertos. Quid enim aliud à tali, tantoque viro exspectari queat? Peto abs te, ut cujus generis id totum sit, ad me perscribas, &, quæ tua est humanitas, si quid jam est à Typographo descriptum, ad me mittas. Nam plane non fero desiderium legendi ejus libri. Superioribus annis, cum Lutetiæ Parisiorum, magna tua cum lau-

, & omnium admiratione Philosophiam ita doceres,
n minus sententiarum gravitatem, quam verbo-
legentiam dicendique artificium homines admira-
r. Audio te quiddam in quintum Aristotelis ἠθι-
κομαχείων librum scripsisse, quam ego librum jam ab
ot annis legere discupio, pergratum igitur feceris,
m hunc mihi literis tuis adjunctum miseris. Vale, mi
e atque eruditissime Murete, & meæ libertati igno-
hominem tui studiosissimum cupidissimumque mu-
na. PATAVIO, 6. Id. Maji, Anno M. D. LIX.

PETRUS MORINUS M. ANTONIO MURETO S. P. D. LXX.

a Theologum Græcum prædicatione incitatus tua
nirari cœpissem, isque huc venisset, cum ego disci-
neo forte operam darem, permoleste tuli, eam me
niendi hominis doctissimi atque humanissimi pote-
per imprudentiam amisisse. Et, quo dolorem meum
riumque tanti viri lenirem, & aliquid earum litera-
licerem, quibus imprimis delector scripsi ad eum,
vique ei, cum literas dederam, ut studiose percunta-
ubinam esses, ut valeres, quid ageres. Is te ibi esse
tiavit, se veritum esse tecũ loqui, & propter rede-
stinationé expectare non potuisse, dum esset com-
n. A te summo studio peto, mi Murete ut de rebus,
ris, de consiliis tuis ad me scribas; Amiotumne non
s, & quid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victo-
iesi etiam in manibus, an jam divulgaris: consili-
it sacros & ecclesiasticos reliquos Scriptores stu-
opera simili adjuvare atque Victorinum. Jam

enim leviores literæ, παιδιαὶ tibi sunt: σπουδὴ καὶ ἀγωγὴ, sanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάζεις. Ad hæc verò matura jam ætate, animum studiumque tuum contulisti. In quibus, te jam arbitror, ut ait Theognis, τὰ μὲν μῶσθαι, τὰ δὲ δεικνύναι, ἄλλα δὲ ποιεῖν. Velim item, teque id etiam atque etiam oro, si quando erit otium, si quid homini amicissimo & observantissimo tibi cogitationum tuarum impartiendum putas, perscribas ad me, quid de his miserrimis temporibus sentias, quibus ἐν τῷ νεωτερισμῷ, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μὴ νῦν γε καὶ χθὲς ζῶντα, in hanc perniciosissimam στασιωτείαν & ἀνοχίαν incidimus. Græcum Theologum meis verbis plurimum jube salvere. Vale, CANTILII. A.D: 4. Kalend. Septemb.

IDEM M. ANTONIO MURETO VIRO OPTIMO AC Doctissimo & humanissimo S. P. D.

LXXI.

PRoximæ congressionis nostræ grata jucundaq; recordatio facit, ut sermonis vel non necessarii occasionem & facultatem etiam absens quæram. Atque hoc vel singularis humanitas tua, vel nostra tua conjunctio mutuaque benevolentia patitur, vel requirit potius, ut nullo scribendi argumento; inter nos tamen per literas nonnunquam colloquamur. Tu quidem, quæ mihi epistolæ materia prope una fuerat, ut res meas curæ tuæ bonitatique committerem, & commendarem, eam mihi singularibus tuis in me studiis, & eximia liberalitate præripuisti. Nam cum antea semper rationibus meis per te consultum esse voluisti; tum nuper in hac provincia, quam te potissimum

uctore suscepi, sic dedisti operam, ut ea mihi quam
sima & quam fructuosissima esset; ut si de fratre
es tuo (etsi me quidem fratris loco semper habui-
diligentius à te, nec amantius agi potuerit. Quo
re cum non solùm rem meam, officium, famam
rem, sed etiam existimationem & gratiam tuam;
antum potui, ut id in me judicii, te haud temere
se homines existimare possent. Atque in eo ne-
quod tuo hortatu susceperam, eò majorem cu-
diligentiam mihi adhibendam esse constitui, quod
rendo me intelligerem auctoritati & voluntati
rvire. In quo, ut coram tibi significavi, grati-
ominibus ineundam mihi duxi esse, τῶν τε τὸν νέον
, χεῖρα ἔχειν ἐργάτιν, γλῶσσα γὰρ ἐνεργὸς modo in
liquis temporibus cessationi suæ veniam speravi
ri, καὶ συγγνώμην ἀνθρώπων τεύξεσθαι: quod ut jam
efellerit; confido quidem certè. Hoc verò do-
ficium, cum consilii & moniti tui memor stude-
onorem adducere, processit quidem: sed tamen
ous valde repugnantibus. Itaque ἀπολογίαν me-
Tu, ut spero, conficies, πᾶν δὲ τέλος ἐν τῶν ἔργων.
llud tuum honestissimum otium ad Ecclesiæ hi-
literis tuis illustrandam conferre, jamque tibi
Basilio Magno Gregorius scripsit Theologus
πάρεργον εἶναι, mirabiliter lætor. Vivent scri-
n æterna hominum memoria, & valebunt ad
am & stabiliendam veterem perpetuamque Eccle-
plinam, & eos homines errore gravibusque opi-
liberandos, οἵτινες, ὡς ὁ ἡμέτερος ἔφη ἀπόστολος,
ἐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χωροῦντας, διὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ,
ἀναγκαῖον πληροῦσθαι σίνας. Peto à te, ut Niceto,
am scribo literas, reddendas cures, ejusque vo-
a tibi quam maximè ad me tuendum & augen-
ungas. Si quid tu ad me litterarum, ut & opto

& spero, quod ad Julianum Granuccium Medicum
ris, is ad me perferendum curaturum se est polli
Vale, POLI. Postr. Non. Sept. M. D. LXVII.

MORINUS EIDEM.

LXXII.

CUm exspectarem, dum aliquod serium Argume
haberem ad te scribendi, literæ à Niceto ven
comitatæ tuis, ibi ego agnita manu mihi charissim
neri non potui, quin vel nulla materia, aliquid
exararem, & apud te, qui hujusmodi negotium pe
devorare solet, περιαυτολογίᾳ ineptirem. Ex ho
Murete, tam diuturno literarum mearum silentio i
gere potuisti, quam otio & præter consuetudinem
agendo languescerem; in qua tamen desidia narro
quid mihi optatissimum & jucundissimum nec op
contigerit. AEdes hic sacra est D. Virgini dicata, eju
custos & præses, senex optimus ac religiosissimus, c
habet virorum summa nobilitate & humanitate pr
rum domi suæ, quæ divinæ juncta est. Quo ex n
cum apud Archiepiscopum esset vir singulari virtu
ctrina, probitate, in eumque ego casu incidissem:
tu, inquit, in hac solitudine consenescis? & simul r
manissime invitavit, ut secum apud eum, quem dixi
tuum, si quando liberet, esse vellem. Ego ejus st
& liberalitatem secutus, pauculis post diebus cum t
quo vocarat, contulissem, hominem offendi cum ill
ctissimo sene GREGORII Theologi scripta studi
gentem. Adjunxi me vel auditorem, vel interpr
arbitrum perlibenter, dedi me utrique alterum
assidue in Republica versantem, & studiosum Rhet
rum Aristotelis, ac Demosthenis orationum, ut

Hi etiam viri humanissimi & probissimi aliquid
sunt, Gregorium nulla meditatione interpretari,
o librum, cum lectitando, detriveram: & Demo-
explicari ab homine Manutii, Mureti, talium vi-
discipulo mirantur, ut mihi, (fatendum est enim
m apud te) paulò jam beatior esse videar, & hæc
udia non adeo contemnenda ducam. Nunc no-
nus ille frater Gregorii est in manibus, ut ab am-
ruditione, sanctimonia, gloria, germanis com-
intelligendi & bene vivendi præcepta ducantur.
est, cujus te participem fieri & mea causa læta-
bam. Ab Archiepiscopo quidem ita liberaliter &
pio sum acceptus, & quotidie tractor, ut quid il-
mo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam vobis,
ci commentatiis, non solum scribendo sed ne co-
quidem assequi possim. Utor inprimis familiari-
caris: qui Jurisdictionem exercens sibi demanda-
dijudicandis controversiis operam navans, mihi
ne, negotiorum molestia pressus, gratulatur, qui
m cum musis humanioribus & sanctioribus literis
: dum ipse litibus & turbis implicatus, horridas
etum Juris chartas non sine stomacho pervolutat,
s etiam, si quando rogem utendas, me deterret,
eterum Jurisconsultorum, quos sæpiuscule in ma-
no, usu discedere patitur, nec quicquam pre si-
uod dicam consecuturum me, cum illa digustaro,
& Archiepiscopo in consilio esse possim: otium
ar, & nôrim fortunas meas, qui politiorum & e-
orum literarum studio incultis forcibusque ca-
. Hoc idem ambo hi mei συμφιλόλογοι dictitant,
dem se suaque omnia liberaliter mihi detulerunt,
meas copias viderent, uti cogerent suis, habent
[illegible] rebus necessariis instructum, non sum-
m, non gravem amicis, & tamen aliquid à se su-

mere voluerunt, qui hanc mediocritatem interea tueor. De epistolis, mi Murete, maxime habeo gratiam: iis utar, si opus erit, id est, si Mediolanum proficiscar. Nondum enim quicquam certi consilii cepi, ad minimum unum me hic mensem etiam commoraturum puto. Vale, GENUAE Postr. Id. Jan. M. D. LXIX.

HUBERTUS GIPHANIUS M. ANTONIO MURETO S. P. D.

LXXIII.

ETsi de tua liberalitate atque facilitate multa sæpe in Gallia Auratum, Fruterium, & Cantorium prædicantes audivi; atque adeo ipse viderem doctrinam tam egregiam singulari humanitate junctam esse debere: nunquam tamen, qui meus est pudor, imperare mihi potui, ut, nulla accepta occasione, mea sponte ad te mihi viam aditumque munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quam ut studium in te meum, & quo ab ineunte ætate te ob scripta & magnas DEI in te collocatas ingenii dotes, licet ignotus, colui, amorem literis ad te datis testarer. Nam Berzevicæus juvenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reversus, cum tuos de me, minime licet idoneo, humanissimos sermones commemorâsset: facile impulit, ut has ad te literas darem. Ego mi doctissime Murete, non is sum, de quo tam præclare sentire & existimare debeas. Dedi quidem semper operam & cum Jurisprudentia nostra, encyclia & humanitatis studia conjungerem: sed sentio & agnosco eam esse ingenii imbecillitatem, ut in utroque (quando ad Juris scientiam Philosophiã necessariam esse non ignoras) satis mihi respondere votoq; meo non possim. Et sunt

tamen

:nere narrare debeam. Mirifice tamen Gellium
um cuperem, sperabam posse me hoc, quod in
non potui, hic integrum aliquod idque pervetu-
us exemplum nancisci. Sed nihil dum reperire
atinam tu, hac in re nos juvare velis. Nam quin
non dubito, in tanta librorum veterum; quos Ro-
; audio, copia. Ad solus 7. priores libros vetustum,
in quo diphthongi sint plerequc integræ, & græ
exemplum, requiro. Nam reliquos ad vetustissimum
s & emendatos habeo. Ecce autem meam liberta-
dicam impudentiam, qui in primo familiaritatis,
licam, vestibulo & aditu onus etiam imponere ti-
sim veritus. Sed hoc tu humanitati partim ut tri-
deinde & studiis communibus ut des, rogo. Neque
noras teneras etiam familiaritates, officiis utrin-
xime ali & augeri. Quod reliquum est, te oro, ut
loco numeroque me esse velis ac patiaris, qui te &
& observare ob singularem tuam eruditionem
verunt. Quibus ego rebus, etsi aliis facile concedo;
men, diligentia, summoque in te studio ne minimum
i cædere sum paratus. Vale & salve. Si quid rescri-

aliàs & ante hac semper, tum post literas illa
omnis liberalitatis plenissimas, amare & in
soleo. Longinqua, mihi crede, peregrinat
mnem sustinet, domum igitur, hoc est, Ven
aliquando reverso, nihil prius mihi facien
quam ut humanissimis tuis literis responder
ut συνελὼν respondeam, scito illustrissimo L
gravissimam accidisse voluntatem illam tuam
aliquod illi ostendis. Quod si ille gravioribus
ctus, exigere non curaverit; ego tamen urg
tare pergam. Ne tamen nostros sensus ign
hoc tibi utile ad eam rem futurum putas,
Aristotele, eoque inprimis delectatur; max
logo. Quod equidem sæpe miror, cæteroqu
illi pergrata esse fore, tibi confirmo. De stu
rendo Gellii exemplari gratias tibi agam, cú
modum, nuncquam possum, habeo maximas
postea ab iis, qui Romæ superioribus mensib
Ursinum, de quo literis meministi, salutarunt
sum Gellium satis antiquum, etsi non integru
namque se illum apud Fulvium mihi confirma
re etiam atque etiam à te peto, & quæso, mi
mihi librum illum à Fulvio homine, ut audi
tibique amicissimo ad paucos dies impetre
commode compositum & involutum vel tab
neto, aut amico notoque si qui certus occurr
perferendum. Dabo operam, ut paucis pos
te istuc referatur. Nam de fide mea ne dubit
bi prudentiam & constantiam testor, & apud q
agam, memineris, & ipse me in amicitiam jam
De fructu & utilitatibus quæ ex hoc scriptore,
exspectanda sint, etsi pudor multa polliceri
quædam tamen hic apponam, ex quibus tu co
in re solertissimus, conjecturam de reliquo cap

ap.15. Initio: item casus multiplices, legen-
re libro puto, item castus multiplices. Quid
Nonium & Festum. Minuebatur, in fine. Eo-
gendum cum strue atque ferro, & mox arbo-
, & quod in rica, ex vetere libro: etsi in ve-
N RISTA de rica Festus & deserto Cap.21.
Legendum ex veteri codice, L. AElius Stilo,
od extremum inquit, dicebatur, dici novissi-
m vulgo Cap.25. rumices, trifaces, de utro-
ere Festus. Cap.24. Sicut pristini & pristine:
ræfiscini & præfiscine. Et mox: Sacerdotes
iani cum condicunt. Lib.21. cap.12. Non par-
iam, tanquam ille. Accipe quoque versus pul-
Ennii lib. 12. cap. 4. ita emendatos ex libro

cutus vocat qui cum bene sæpe libenter
sermonesque suos, rerumque suarum
impertit, magnam cum lassus diei
uisset de summis rebus gerundis
endo foro, sanctoque senatu,
idacter magnas parvasque jocumque
t, & cuncta malus quæ & bona dicta
t, si qui vellet tutoque locaret.
multa volupia gaudia clamque palamque
n, cui nulla malum sententia suadet.
t facinus levis, haud malus, doctus, fidelis,
omo, facundus, suo contentus, beatus,
cunda loquens in tempore, commodus ver-
bum
multa tenens antiqua sepulta vetustas.
t & mores veteresque novosque tenentem
m veterum leges, divumque hominumque
m, qui dicta loquive tacereve posset.
L. AElium Stilonem.
p.19. versus Lucilii ita legendi ex veteri codice.
Illud

Illud opus durum, & Setinum accessimus finem,
ἀιγίλιπα montes AEtnæ omnes asperi Athones.

Ejusdem modi complura adferre possem, adeoque vellem, nisi illa jam nimia esse vererer. Videbis igitur, humanissime Murete, an expoliendum mihi scriptorem illum putes, hoc est, adjuvandum me in Fulvii libro impetrando. In Cæsare similem operam posui: quod ipsum pronuper in Epistola ad lectorem Lucretio præfixa sumus testati. Verum à LAMBINO postea ita verberati: &, quia à jure paulum temporis locique nobis, ut ita dicam, subciditur, omniaque quam accuratissime sine librorum veterum copia expoliri nequeunt: tardius fortasse quam debueram, certe, quam putaram, Cæsarem tamen brevi, DEO volente, daturus sum, adjecta explanatione modica: gratum, ut spero, opus Celtis nostris, seu Transalpicis futurum. Tua illa Epistola (eo namque redeundum est) mirifice recreatus, atque adeò munitus adversus furores illos Dionysiacos; quem jam audio libellum illum, qui vulgò AEmilius Probus, à me certissimis rationibus in Lucretium plurimis in locis Cornelius Nepos dicitur, de illustribus Imperatoribus Græcis, explanationibus longissimis, ut solet, oneratum in lucem edidisse: in quo libello, si quemadmodum in CICERONE, omnia illa, quæ in collectaneis Lucretianis emendata proposui, sumpsit, sibique arrogavit; veniam mihi viros eruditos daturos spero, si, manu injecta, illa, quæ mea legitimis documentis ostendero; asseram & vindicem, incusso plagiario pudore, quando aliud non licet. Vale, doctissime & humanissime Murete. VENETIIS. Idibus August. M. D. LXIX.

HU-

. a youræ Romam te jam reverſum puto, auctore
ım Teſſerano noſtro, qui tuam in me ſingularem
tem prædicavit tertium ad te ſcribo de Gellio:
iam atque etiam oro, ut à doctiſſimo Fulvio li-
um auferas, quem vel ad paucos dies huc mittas,
l commodius fortaſſe erit, cum editione aliqua
ndum des, non totum, ſed id duntaxat quod in
plo reperietur ad VII. primos libros ejus ſcri-
Cave enim, putes, mi MURETE, ullum ſcri-
mendoſiorem reperire poſſe. Ex poſterioribus
m poſſim adferre loca; innumerabilia, tum proxi-
dam indicavi. Quo argumento commotus non
quin priores ſimili malo laborent; præſertim qui
culum, & in his fecerim, adjutus nonnihil à libris
am ſed minime vetuſtis. Verbi gratia libr. 1. Ca-
xpavidusque Demoſthenes avertit iter: in vete-
é reperi, avertitur; hinc legendum fortaſſe aver-
acto iter, aut Plato in Phæd. καὶ ἅμα διαχεόμενον
όμενος ἀπίει, & cap, 20. quales ſunt ferme metæ
æ quas ſic ſcilicet legendum, cap. 26. Convertit ad
etus liber. Et lib. 2. cap. 8. Sic in actionibus
auctor laudari dicitur, & cap. 7. aut pro reo Ca-

lare, ipſe non auſim. Vale, humaniſſime & doctiſſime Domine, VENETIIS, 7. Kalend. Decemb. M.D.LXX.

HUBERTUS GIPHANIUS MURETO S. P.

LXXVI.

MAgnam tibi gratiam habeo, Murete humaniſſime, qui laborem eum ipſe ceperis, quo nemo id melius præſtare poſſit, teque rogo, ut, quod facis, reliqua item deſcripta uſque ad lib. 9. quæ quidem reperies, mittere velis. Valde gaudebam de Tubulo lib. 2. cap. 7. ibi Catilina aliquo aut Tubulo. Nam ex clariſſimi Pinelli libro, minime tamen vetuſto, in quo ita erat, aliquo aut cubans, aut jampridem. Tubulo conjeceram, quod an ad te præſcripſerim dubito. Sambucus certe, ad quem ea de re ſcripſeram, nuper ita reſcripſit. De Tubulo conjectura non diſplicet: cum facilis id lapſus de Tu in bi. Nam de Tubulo, qui palam ob rem judicandam pecuniam accepiſſet, condemnato viro improbiſſimo, Cic. 2. de finibus, 3. de natura Deorum & pro Scauro meminit. In fragmentis orationis pro Scauro hæc Ciceronis verba. Si me hercule judices pro L. Tubulo dicere, quam unum ex omni memoria ſceleratiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus, & cetera. Ea, inquam, verba huic loco inprimis conveniunt. Exiſtimo in veteri codice veſtro, cap. 1. lib. 1. deſiderari. Scio namque varietatem aliquam reperiri in aliis, atque adeo in primis verſibus. In Cap. 13. lib. 1. Scripſi ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium. In veteri codice quodam vidi, ad magiſtratum Græcum more Athenienſium. Ex quibus verbis mendum odoratus legendum putabam ἀρχιτέκτονα Athenienſium. Hoc igitur conſideres, velim. Deinde ait eodem libro cap.

Orchio traditus thesauro, non sit scriptum,
. 2. cap. 10. Favisse, duobus SS. an uno S.
De nomine scriptoris etsi ipse dubito. Nam
e in Lucretio infinitè illum voco scriptorem
icarum: tamen argumenta in utramque par-
eo proximis tibi perscribam. Nam Lambi-
llo momento huc illuc impellitur, & in Cice-
amque Agellium vocat, cur nunc ita clamat
oque tu fortasse ignoras: ego nunc etiam ti-
Et quia vidisse te sentio, ponderosas illas ex-
in Cornelium Nepotem, seu AEmilium Pro-
endimus nos, eum omnes nostras emendatio-
criptorem, quas de veteri codice, quem habe-
tas, in Lucretiana collectanea conjeceram, si-
omnes. Qua de re memini ad te scribere ti-
sse faciam, ut comperias ita rem se habere, si
rre hæc loca ex collectaneis nostris, & com-
mbini, quæ hic notavi. Sunt hic eruditi vi-
nita, fabulam egisse dicerent Lambinum: qui,
adeat, se non legisse nostra, Puteanum ἀνωτέρ
ας χειρὸς adhibet, cum nodus vindice dignus
cusatum habebis, quæ tua est humanitas, mi
in rerum nostrarum vindicatione diligentior
videar: in quibus usurpandis vir ille propriis
mas etiam adhibuerit, laudat te: quem ita ta-
, scit scilicet; quem laudet, & cur, metuit, ne
ido. Valde laboro in prænomine Cornelii Ne-
endo: Tu, si potes, me explica. Vale, mi do-
umanissime Domine. Salutem dixi clarissi-
Oratori VENETIIS, Kalend. Jan.
M. D. LXIX.

MURETUS GIPHANIO S.
LXXVII.

TUm demum non recusabo, quin te mihi aliquid deb re fatearis, mi Giphani, cum tua causa laborem a quem cepero. Quæ enim usque huc à te oratus feci, n magis causa tua feci, quàm mea. Nihil est enim, quod bentius facias, cum quid vacui temporis datur; quam libros pervulgatos cum veteribus conferam. Nondu possum ad te mittere, quod reliquum est, iis occupatio bus, quæ tibi quoque ipsi non ignotæ sunt, impeditu Consului loca, quæ notaveras & admiratus sum homin impudentiam, quam tamen in memetipso jampridem e pertus eram. Non enim tantum, cum multa à me acc pta pro suis publicasset, ultro conquestus est: sua sibi me subrepta esse: sed etiam (vide, quæso te inauditu improbitatis genus) cum admonitus esset à me de loc quibusdam Horatianis; quos ita stulte interpretatus fu rat, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur; no est veritus dicere ac scribere, eam ipsam sententiam, qua ipse monitu meo discesserat, meam fuisse; meque t illius auctorem, exagitare iisdem illis argumentis, qua me acceperat. Quid ejusmodi homini facias aut quid tam insignem impudentiam addi posse arbitrere? Sed b ne, quod non in me unum eo modo injurius fuit. Rep riet alios minus injuriæ patientes, quàm ego sum. Fo tassis ne ipse quidem tacite hoc tulissem calidus juvent Nunc vix credas, quam mihi à toto illo controversian genere abhorreat animus. Tu quoque, si me audis, no nimis acriter eum insectabere. Ulciscentur hominem mores sui. Vale, ROMAE, Idibus Januar.

HU-

BERTUS GIPHANIUS
MURETO S.

LXXIIX.

[illegible]
[illegible] rescribo, quod de auctoris nomine, quæ
[illegible] mihi conquirenda fuerint. Quæ etsi
[illegible] Latinum diligenter collecta
[illegible] & ille de Carsenicalibusque id genus
[illegible], nunc tamen in schedis, quas
[illegible] reperire non potui. [illegible] igitur
[illegible] nullos hic habeo. Sed de Lambi-
[illegible] in quem ut omnia pulchre conveni-
& aliud ejus stratagema. Cùm Lutetiæ Thyr-
[illegible] istum illud, sed suum in me quatere in-
[illegible] interim domi virgam tàm pueriliter pec-
[illegible]) prima concione dixit cum Belgis omni-
[illegible] sibi esse, me unum sibi male cupere:
[illegible] duodecim fere Belgarum nomina, qui tum
[illegible] studiorum causa. Multi ex his, admirati
[illegible] testationem & citationem, quod illum ne
[illegible] quidem unquam: me autem uterentur fami-
, immò eo ipso tempore epigrammata in illum
[illegible] scripsissent, ad me accurrerunt, & acumen
, artesque ejus oratorias mihi exposuerunt.
us omnibus, unde eorum omnia collegisset,
mox ejus convictor Bruxellensis, qui scrupu-
[illegible] nobis exemit. Se namque rogatum & coactum
[illegible] petenti domi ea aliquot Belgarum nomi-
, causæ ignarum. Atque ita res in risum abiit.
io quæ attuleram, te rogo, ut accurate perpen-
[illegible] tibi probabuntur, fac, ut ratione aliqua ad-
Contuli igitur manu scriptos septem. Lovanii
[illegible] antiquum satis, sed minime integrum; alte-
[illegible], in quo decem libri posteriores, item bonum

tertium Memmianum, clarissimi Senatoris Henri
mii, ejusdem bonitatis ac magnitudinis: duo p
erant Pinellini qvos tamen, qvia minime vetusti
buit totos conferre, ut neque RHEDINGERI un
nis nobilissimi Germani, Septimus qvē Lutetiæ
tissime contuli, Danielis amici cujusdam mei, a
tu Parisiensis erat, omnium longè pulcherrimus
qvissimus; accedat huic, bonitate, ni fallor, pr
Fulvianus. In iis omnibus, unoq; optimo, exce
qvo A. Gellii ter scriptum reperi neqve sæpius n
eo codice aderat: constanter vidi exaratum Agel
que veterum codicum auctoritate sola, usitatam
ptionem mutare nolim.

Nam tametsi omnes alii habent Agellii; unu
omnium antiqvissimus habet A. Gellii; Rursus
jam vetustus est: unus tamen habet A. Gellii: cum
omnes, ex qvibus duo aut tres etiam benè vetusti
ant Agellii. Hoc igitur ex vetustis codicibus ar
sum in medio relinqvendum censeo. Reliqva su
prius, meo qvidem judicio egregium: qvod hic
nunqvam adducatur (sæpè autem adducitur) G
mine, sed semper A. Gellii, ut qvidem in vulgatis
bus perscribitur.. A Servio in Virgilium, minim
adducitur, à B. Augustino usurpatur quinquies,
scianus ter. Loca sunt hæc. Priscianus lib. 6. A.
noctium Atticarum 9. Historia ex libris Heraclid
tici, & cætera, & eodem libro: A. Gellius noctiu
carum 6. Sole medio inqvit, & arido, & cætera, &
Unde A. Gellius noctium Atticarum inscripsit: A
nus de civitate Dei lib. 9. c. 4. in libris, qvibus tit
noctium Atticarum, scribit A. Gellius, vir elegan
eloqvii, & multæ ac fecundæ scientiæ, & cætera.
ibidem Narrat A. Gellius, & cætera, postea qvæsi
Gellius à Philosopho, & cætera, in eo libro se legit
A. Gellius, & cætera, & : hæc ut potui non qviden

A. Gellio, sed certè brevius, & cætera. Sic Augu-
uno eodemqve capitulo. Servius in commenta-
ilii ad istum versum lib. 5. Et me sævus eqvis ori-
tri anhelis. Hæc autem, inquit, plenè exeqvitur
o in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium
m, & lib. 7. ibi. Et qvos maliteræ despectent no-
cætera, & in Gregoricis ni fallor, semel.
um est argumentum, quod illis omnibus in locis,
bus eorum scriptorum manu descriptis constan-
rum, vidi Agellius & interdum Agerius. Contuli
odices Prisciani sex manu scriptos. Servii duos,
i unum, omnes valdè antiquos, sed Augustini il-
qvissimum. Possem & auctoritates doctorum
am hominum adferre, quibus hæc probarem.
[illegible], ut solet, paulo momento huc illuc im-
n edendo Cicerone Agellius probat: in Nepote
ri Aerepi Gabrielem Faernum Agellii qvoq; no-
[illegible], commotum maximè versiculo qvodam an-
tio, cujus Grammatici, in quo hæc vel similis
[illegible]: ut doctus Agellius inquit. Tu, si eum
ticum & versiculum (Fulvius fortassè cum tibi
quem valdè familiarem Faerno audio fuisse) mi-
is: magnoperè hanc opinionem, confirmaveris.
i autem nomen Romæ usitatum fuisse (ut & Age-
cùm alia in Pandectis loca, tùm l. qui Romæ
de verbor. obligat) cùm ex inscriptione quadam
quam reperi in iis; quas multas, & fortasse ni-
is; in parvum libellum suum de Ortographia
ldus junior, & ex Statii Poëtæ matre, quam
Agellinam scribunt, tùm ex Prisciano, qui mihi
uctorem ἀξιόπιστον videtur. Sic igitur ille lib.
desinentia sive à nominibus, sive à verbis deri-
anti i ante us, & cætera, ut servus, servi Servius:
ervilius, agellus, agelli, Agellius: silva Silvius
irgilius, & cætera. Nunc respondeamus obje-

ctionibus, quas puto esse posse duas. Una est, pot
pravari manu scripta contractione quadam facile
psu, scripto Agellio, pro A. Gellio, ut in Carphan
nonnullis accidit. Altera est, Romani hominis
fore Prænomen, quod novum sit & inusitatum.
nullam vim mihi videtur habere. Proferat enim
men aliquod scriptoris noti, quod constanter &
tuo ita contractum & depravatum in plurimis loc
riatur; quod certe nemo unquam (aut valde e
cturus est. De prænomine, ea ætate mirum non
certum est multa Romanorum propria instituta
olevisse. Fortasse & prænomen & cognomen ha
noster, quæ tamen interciderint, aut quæ ipse
Agelli nomine notior, prætermiserit adscribere
& Ulpiani & omnium fere Juris auctorum præ
quis unquam audivit? Possem fortasse probabil
Agellium dicere appellatum, sed conjecturis hu
non puto esse opus. Hæc fere sunt, quæ de Agell
bam, quæ, si probas, obsecro, si potes, adjuva m
lo Faerni versiculo: sin minus probas, tamen ut
lum illum, & tua perscribas. Sed etiam volumen
as, teque civiliter lacessam, cupio mihi explices,
indices sententiam, cur Ulpianus Jus à Justitia
Ego quidem etymon hoc non grammaticum, s
sophicum esse puto: Jus enim ut actionem ex h
stitiæ manare. Quæro etiam cur Juri gentium
nus adscribat vindicationem in l. tertia: cum
ea sit communis. Plura alias, jam satis. Vale
doctissime Murete. 5. Kal. Febr.
M. D. LXX.

JOANNES ZAMOSCIUS REGNI Poloniæ Cancellarius, Belzensis, Knisſynensis Capitaneus, &c.

M. ANTONIO MURETO S. P. D.

LXXIX.

TUm ex constanti fama, tum ex ſcriptis tuis, quæ in lucem à te edita, manibus omnium, ab eorum elegantiam teruntur, cognovi, quantus ſis in literis. Facile igitur tua virtus me, etſi tanto locorum intervallo à te remotum, & eum, qui te nunquam viderim, in tui amorem trahere potuit. Cum & ipſe eas, licet earum ignarus, ac in vita civili occupatus, amem. Id tibi literis hiſce meis breviter ſignificare volui. Plenius verò per generoſum Johannem Zamoſcium, Sereniſsimi Regis noſtri Secretarium, qui iſtuc à Rege miſſus eſt, cui tu fidem, in iis [illegible] nunciabit, adhibebis, & me tui amantem, redamabis. Vale, ex Caſtris ad Gedanum, 3. Kalend. Julij, M.D.LXXVII.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO Principi Stephano, Dei Gratia Poloniæ Regi &c.

M. ANTONIUS MURETUS. S. P. D.

LXXX.

NIhil in vita aut optabilius, aut honorificentius mihi contingere potuit, Sereniſsime Rex, quam ut homo

 neque

neque ingenio, neque doctrina, præter cæteros præstans, amplissima & honestissima conditione proposita, à Majestate tua in Poloniam vocarer. Quò equidem venire cupiebam; non tàm privati commodi spe, quàm mirifico quodam studio incensus videndi ac venerandi cominus eum principem; qui solus hodie confirmat vetus dictum, hominis sapientissimi: tùm demùm beatas civitates fore, cùm aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur. Sed id, cùm ita cuperem, ut nihil unquam cupierim ardentius, cur efficere non potuerim, Regia Majestas tua ex Joanne Zamoscio Secretario suo intelliget. A qua supplex peto, ut ne propterea dedignetur me in suorum numerum adscribere: neque iniquo animo ferat, me, dum vivam, quibuscunque modis potero, & loquendo & scribendo, quantum Regiæ ipsius liberalitati debeam, profiteri ac prædicare. Deus Opt. Max. Regiam Majestatem tuam rebus omnibus florentissimam quàm diutissimè servet. ROMAE Kal. Decembr M.D.LXXVII.

M. ANTONIUS MURETUS JOANNI ZAMOSCIO REGNI Poloniæ Vicecancellario, Belzensi, Knissynensi, Zamchensi Capitaneo, &c.

S. P. D.

LXXXI.

PRæter spem & opinionem meam accidit, ut cùm inter me & Joannem Zamoscium Serenissimi Regis Secretarium omnibus propè de rebus convenisset: in eaque cogitatione totus essem, subito ostenderit Gregor. Pontifex Maximus profectionem meam sibi non placere: meque per viros summa auctoritate præditos monendū curaverit,

ne urbe discederem, sibi curæ fore, ut ne in urbe dete-
ri conditione essem, quam quæ mihi in Polonia defer-
ur. Quid? etiam ad quingentorum aureorum num-
rum stipendium, quod mihi jam pridem constitutum
t, statim ducentos adjici jussit, mandavitque Datario
primo quoque tempore quoquo modo efficeret, ut a-
de mihi trecenti aurei nummi quotannis penderen-
. Ea re factum est, ut coactus sim deponere consilium,
d ceperam veniendi ad vos: à qvo, nec vivam, si me
ulla res, quàm summi Pontificis voluntas atque aucto-
s abducere potuisset. Interea etiam tacente me, facilè
nes vident, quantum Serenissimo ac potentissimo Re-
tephano, quantum tibi, Zamosci clarissime debeam.
bis enim, nisi planè ingratus sim, hanc tam luculentam
tunarum mearum accessionem acceptam feram, ne-
e est. Quare, dum vivam, me utrique tantum debere
m oportet, quantum ab homine deberi homini pluri-
m potest. A te etiam atque etiam peto, ut mihi veni-
à Serenissimo Rege impetres: tibique persuadeas, si
m tempus unquam eveniat, ut me vitam ipsam vel
Majestate ipsius, vel pro tua, clarissime Zamosci, di-
tate in discrimen exponere oporteat, nemini me con-
ũrum, qui id promptius aut majori animo faciat. Vale.
MAE, Kal. Dec. M.D.LXXVIII.

IOANNES ZAMOSCIUS REGNI
Poloniæ Cancellarius, Belzensis, Knisy-
nensis Capitaneus, &c.
M. ANTONIO MURETO
S. P. D.
LXXXII.

Ostrum tui studium tam bene cessisse tibi, ut scribis,
tibi quidem gratulor, mihi gaudere non possum, qui

 te

te hic careo, ubi & frui e propinquiore loco p
literis, & eas etiam ornare magis, uti quidem
cupiebam, Sed hæc Deo committamus, cu
obtemperandum est. Tu vide, ut ad nos qu
me scribas, & cum quid habes, quod tuis ipsius
auribus dignissimum esse arbitrare, nos quoqu
ne prætermittas. Rem nobis feceris gratissima
stra amicitia dignissimam. Vale. Datum VAR
die 25. Mart. Anno Domini M.D.LXXVI. S
gi nostro inprimis commendatum esse.

MURETUS GERARDC
SUO S.P.D.
LXXXIII.

Mihi crede, irascerer TITIO nostro, nisi
ipse eandem rationem iniret placandi me,
iit abhinc biennium. Etenim, si nescis cum e
qua de causa subaspere appellassem; meque ir
xissem: renidens ille, faxo, inquit, istud verb
redemtum velis. Eo ipso die sub vesperam, cu
parata cœnula esset; ecce tibi homo ad fores: q
quam, huc? Tecum, inquit, ut cœnem, si forte
possim φιλίαν ἀμφὶ τράπεζαν. Tu vero cœnare n
tes; placare me neque tam cito, neq; tam facile
ter cœnam, multa, ut solet, festive narrare, m
ne dicere: quæ omnia ego, non facile quidem,
mihi imperans silentio audiebam, ita composit
ritatem vultu, ut ne illud quidem facerem, q
iratæ solent. Discessurus etiamne, inquit, i
Multo, inquam, iratior, quam prius. Postri
hora, cum tanquam ad constitutum venisset, qu
hi: Quid tu hunc denuo invocatus αὐτόματος
inquit ille. Itane, inquam, falsis dictis & ver

n te quotidie facturum putas? at ego, ne erres, hodie ... cœno. Recte sane, inquit, ego igitur, te spectante, a tua comedam. Scio enim, quid tibi in cœnam pa... m sit. Forte autem eo die amicus quidam ad me tur... & ficedulas aliquot miserat: quarum cum partem co... partem in crastinum servari vellem, præteriens ipse ... o meo, homini simplici ac credulo, apud quem valde ... iosus est, persuaserat, ut omnes coqueret: alioqui ... fore ut corrumperentur. Ita mihi denuò hospes ... ndus fuit non multi tantum joci, sed multi etiam ... Ubi adsedimus, tam multa dixit, ut non cæteris ... um domesticis, risu ilia distinderit, sed postremo mi... iam ipsi, qui tristitiam simulare cupiebam, risum in... simo excusserit. Facile jam perspicere poterat, iram meam aut nullam fuisse, & ita erat, aut plane deposi... esse: sed expediebat homini, putare me adhuc iratum. Redit tertio: & quærenti, quid hoc negotii esset: ..., inquit, parere veteri sententiæ. Οὐ χρὴ ... ... Tam tu igitur, inquam, ... me sodalem habes? Ego vero, inquit, te unico ma... ..., neque mihi unquam bene est, nisi cum & esse ... una tecum licet. An tibi igitur diu videris ... isse, qui mecum & heri & nudius tertius cœnaveris? ... imò, inquit, ita erga te affectus sum, ut Medus il... rga Cyrum ... ... Abi, inquam, quò dignus es, cum istis tuis ineptiis ... nte mihi pro ignoto verba dare postulas? Licuit dice... licuit objurgare: ipse tamen absterreri nunquam po... ..., quin mecum cœnaret. Sublatis mensis, quæso, in... m, amoto ludo, hoc quotidie facturus es? Quotidie ... uit, donec te mihi plane placatum esse cognovero. An ..., inquam, potius jusjurandum in eam rem arbitratu ... dabo. Quid quæris? Nisi irasci desiissem, adhuc opinor ... quotidianum haberem. Itaque quidvis

jam

jam perpeti possum potius, quàm ut illis irascar qvi se tam benè vindicare nôrunt. Extra jocum, mi Gerarde, neque Titio quisquam vir melior est, neq; officii plenior, neq; cujus aut sermo aut convictus mihi dulcior sit: sed tamen interdum in me nimis sibi multa permittit. Nihil est in Bibliotheca mea ita abstrusum ac reconditum, ut ei non pateat: omnia inspicit, omnia perscrutatur. Fuit etiam tempus, cùm qvicqvid visum erat, etiam me inconsulto, auferebat, ac deinde referebat, sed id facere desiit, postquam me ægrè ferre animadvertit. Et tamen sic quoque absente me, pervolutat omnia, omnes forulos excutit, neque si quid modo absolutum ac perpolitum est, sed rudia etiam, si collibuit, & inchoata describit. Quis neget hoc nimium? ait Hispanus Poeta: sed sit satis, saltem ne me traduceret: sed, quod semper pollicetur, nunquam præstet, nugas meas legeret solus. Nunc, quia ita me amat, ut mea omnia miretur, vos quoque sibi esse hujus erroris socios putat: & ea sæpe vobis, ut admiranda dilaudat, quæ vos sat scio, contemneretis. Mitto cætera. Hoc de Græca tragœdia quale est? Neq; enim uni tibi, ut putas, sed aliis compluribus amicis dixit vidisse se apud me tragœdiam quandam græcam admirabilem, cùm tamen ego latinè quidem duas tantùm adolescentulus tragœdias, scripserim: de græca tragœdia scribenda nunquam, ne per somnium quidem cogitârim. Non cavis animo. Et tamen vix credas quot mihi tragœdias ficta illa tragœdia concitârit: multis qui ex eo illud audierunt, ejus legendæ potestatem sibi fieri postulantibus, mecumque quod id non facerem, expostulantibus. Narrabo tibi rem totam, ut tu porrò narrare aliis possis. Sumpseram haud ita pridem, otiosus in manus Senecæ tragœdias, easque animi caussa evolvebam: ac fortè incideram in principium Troadum. Ita enim vocandam puto, quæ vulgò dicitur Troas. Libuit tentare, num quid græcè simile possem: & subitò quodam impetu ita exorsus sum.

F.

[illegible Greek verses]

projicias epistolam, si perrexero. Et tamen progressu, persecutus sum totam illam Hecubæ illud [Greek] absente me, inciderat. Tanta se reperisse, quod pueri in faba, avidissime rsus, supervenmente me, destinit. Vix à me di- t, cum, ut in quemcunque amicorum inciderat, ificum Poëtam esse me: visam à se tragœdiam :á [Greek] : sed me non temere quem- a legenda admittere: Jovis, ut ait Horatius au- rvare. Paucis post diebus, ut quisque amicorũ s factus erat, ità omnes orare, obsecrare, obte- i saltem inspiciendæ præclaræ illius tragœdiæ piam. Cum ego, qui vix jam illorum versuum 1, negarem ullam unquam à me scriptam esse i græcam, idq; etiã jure jurando confirmarem, n aut hoc persuadere possem, aut ab eis cognq- jus fabulæ auctor fuisset, exstitit tandé unus, ominaret. Audito hominis nomine, statim su- n, id quod res erat. Itaque cum quibusdam eo- rum,

rum, iis præcipuè, quos videbam iniquiore animo ferre, quod parum amice agere me secum putarent, eos versus ostendissem feci, ut tragœdia in minimum verteretur. Video tibi quoque illud mendaciolum aspersum. Tu verò, mi Gerarde, cave quidquam meorum esse arbitreris, quod ego non tecum libentissime communicem. Quod si tanti essem, ut quidquam tale scripsissem, non te modo auditorem, monitorem, censorem admitterem; sed alios operis inspectores, quam possem, plurimos corrogarem. Neque enim mihi cornea fibra est. Neque quisquam unquam qui bonos versus aut fecisset, aut fecisse se putaret, occultos illos habere voluit. Ego de tua valetudine, de studiis tuis, quid in isto amœnissimo secessu leges, quid scribas, cognoscere discupio. Vale, & alumnum tuum præstantissimum adolescentem, Ascanium Columnam, quando me ab eo amari scribis, meo nomine saluta: ROMAE, Prid. Id. Sextil. M.D.LXV.

M. ANTONIUS MURETUS
AUGUSTINO VALERIO
Episcopo Veronensi S.P.D.
LXXXIV.

SOleo libenter, quoties incidit occasio, de summis virtutibus tuis loqui, & commemorare in omni sermone eum usum, qui mihi tecum olim Venetiis maximus ac suavissimus intercessit, cum & ego te propter tantam doctrinæ copiam, tantamque morum sanctitatem, quantam in homine adolescente nunquam videram, colerem atque adsectarer: & tu mecum, qua tua est humanitas, tua omnia familiarissime communicares. Ex eo igitur plerique qui mecum versantur, in eam opinionem venerunt, ut putent me apud te aliquid posse: neque ego ut verum fatear, hanc ipsorum opinionem aut refello, aut immi-

nu

nfirmo potius, & quantum in me est, augeo: qui
intelligam, quantopere nihil pulchrum atque
cum sit, arbitrari quam plurimos me à te tali vi-
i: Sæpe igitur multi, qui à te obtinere aliquid
egere mecum, ut ad te sua causa scriberem: quod
cere usque adhuc nolui: quod, quæ ipsi volebant:
it ejusmodi, ut ea vel me à quoquam, vel à te
im petere debere arbitrarer. Nunc cum ea se res
t, in qua non modo clarissimi viri mihique ami-
ommodum; sed quod multo pluris est, existima-
uodammodo agitur, putavi me, nisi ad te præ-
ogatus, scriberem, officio defuturum. Jam diu
qui hic Pauli Sodaleti Carpentoractensis Episco-
ræstantis, planeque magno illo patruo digni ne-
runt; conqueruntur, non solvi pensiones annu-
m alteram ipsi, alteram ejus fratri patrueli Ca-
cclesiæ tuæ proventibus, deberi adseverant,
hic tertius mensis est, cum ad te super ea re, ipso-
atu Hippolitus Cardinalis Ferrariensis, cujus ego
familiaris sum, literas dedit. Cum hoc omnibus
irunt, novum atque incredibile videtur dare te
causam ullam de te querendi: dum te nihil, dum
nalis literas respondisse, non alii tantum, sed
irantur. Hic ego te, Valeri optime ac sapientis-
i, orabo: des operam, ut Sadoleto quamprimum
i nominon integritatem modò; sed & altitudi-
ti longissime remoti à sordibus, & pro ho-
ibili cetera omnia facientis. Hoc tantum pe-
atum ei satisfaciendum curaveris, quod te celeri-
non dubito, & certo mihi persuadeo per te
sse, quo minus suo tempore factum sit, hoc igi-
feceris, ut significes Cardinali, literas ipsius tan-
pud te quantum debent, ponderis habuisse.
Vale. ROMAE, Idibus Mart.
M.D.LXVIII.

M. AN-

M. ANTONIUS MURET

JOANNI ANTONIO ODIS-CALO SUO S.

LXXXV.

ETsi pro mutua inter nos voluntate tibi dubium es potest, quin tua omnia mihi chara ac jucunda sint; mihi hoc affirmanti credas volim, literas tuas mihi jucundiores fuisse, quàm tu existimare facilè possis. & quod ego summopere cupiebam, continebant ... totam rationem itineris tui, & quæ istic vita mores, quæ cum cæterarum artium, tum juris doc ratio, ita diserte ac luculenter explicabant, ut Ulixis merici narrationem Alcinoo, ac Phæacibus minus jucundam putem. Admiscueras etiam eis plurimum illius leporis & ... urbanitatis, quâ præsens se nes tuos condiebas, ut eas legens, tantum non spe te ac tecum confabulari viderer. Accessit ad volupt meam, quod patruus tuus V. C. qui eas mihi usque in rinalem, ibi enim nunc sumus, ipsemet attulit: oste mihi etiam eas, quas ad alterum patruum scripseras; bus eadem prope quæ in meis, sed latine expressa con bantur. Tum demum agnovi, quid te adduxisset; ut e populari sermone scriberes. Neque enim illud te m in quo jocaris Phormionis exemplum: sed id potius se ... Quod artificium tuum cum jam detectũ esse vid censeo posthac ad me quoque latinè si videbitur, scr Quod tamen ea lege à te peto, ut ne propterea n crebras, aut minus longas literas des. Quidvis malo quam earum fructu carere. Gaudeo metum n

ftic Jus civile profitentur vanum fuiſſe: & eos
, quos ego tibi delaudare conſueveram, etiam
e. Felicius hac in parte tecum actum eſt, quam
iisdem aliis συμφοιτηταῖς tuis, qui, ut à me digreſ-
ter illos συρφετώδεις ac βορβορώδεις, ſplendida-
tiarum magiſtros conſeneſcunt. Ego & tibi
ne, ut debeo, gratulor, & cupide tempus illud
, cum ad nos non illa inani δοκησισοφίᾳ, ſed vera
Jurisprudentia inſtructisſimus revertaris. Non-
iſſe te puto; me hic Pandectas publice interpre-
ſine aliqua moleſtia eorum qui nollent configi
rnicibus, & quæ juvenes didicêre, ſenes ridenda
Equidem dabo ſtudioſe operam, ut eripiam ex
ominum ſtultisſimam illam opinionem, nihil in
ſapienter cogitari poſſe, quod non ex illis lacunis
r, aut erudite dici, quod non inſulſe ineleganter-
ur. Spero me his æſtivis menſibus, quibus res
itur, in Tiburnio ſeceſſu aliquid novi allaturum.
d erit, ſi quid modò erit, ſum enim mirifice Cal-
d te mittetur. Interea amabis me, ut facis. Scis
id mutuo facere, & ad me, quam ſæpisſime pote-
es. Vale, ROMAE 3. Non. Jan. M.D.LXVIII.

POLYTUS CARDINALIS
rrarienſis Archiepiſcopus Auſcita-
nus A. Sorbino Theologo
S. P. D.

LXXXVI.

allatum eſſet ad nos de doctrina, & eruditione ti-
, rebus ſacris à Deo conceſſa, deque ſtudio quod à
ſtruo adhibetur in vera & Catholica religione de-

 fen-

fendenda, atque in pravis opinionibus refellendis, ac labefactandis, libenter sane fecimus, ut te potissimum deligeremus, qui in Ecclesia nostra Auscitana Theologi locum ac gradum obtineres. Quod munus, hortamur te, ut magno animo suscipias, utque te cum primum poteris ad ipsam Auscorum civitatem conferas: ut animus noster de populo illo dies noctesque sollicitus, aliqua ex parte in tua fide, ac diligentia, conquiescat. Multa nobis de te pollicemur, neque diffidimus à te, Deo adjutore, præstitum iri, laborum ac vigiliarum quas in populo illo docendo collocabis, vera quidem & solida præmia ab ipso Deo, cui servies, exspectare te convenit: sed ne nobis quidem ullo aut tempore ornandi tui voluntas defutura est. Hoc re ipsa verum esse comperies. Vale, ROMAE, 6. Id. Mart. M.D.LXVIII.

PETRUS VICTORINUS LUDOVICO CASTANAEO RUPIPUZAEO ORATORI Regis Christianissimi ad Gregorium P. M. S.

LXXXVII.

Nosti maxime illustris, & omni liberali doctrina erudite Orator, quod literis proditum fuit à M. Cicerone de Themistocle sapiente ac forti viro respondisse eum, cùm quidam illi pollicitus esset, se artem ei memoriæ traditurum, oblivisci se malle discere. Quæ sane vox egregia est & summo hoc homine digna: recteque fecisset, quicunque literis mandasset, ne prudentiæ plena sententia vetustate interiret. Laudo igitur Ciceronem, qui in illustri loco ipsam collocavit. Nam Plutarchus, qui vitam ejus diligenter scripsit, in aliis pluribus ejus ἀποφθέγμασι hanc non commemoravit: non tamen, cùm de ipsa sæpe mecum accurate cogitârim, probe declarationem ipsius, qui

it hoc à Themistocle dictum esse, quod hærebant
ia, quæcunque audierat aut viderat. Etsi namque
are potuit, ut novum illud artificium despiceret,
me ipso egeret: nihil tamen valebat ad acrem
em, sitimque explendam, quæ in animo Themi-
gebat ejiciendi inde, quod tum molestum erat, ac
ingentem homini inurebat. Arbitror igitur
, quod sentio, loquar) hoc summum illum vi-
ficare voluisse, se valde omni mortali obligatum
qui rationem ipsi vitamque monstrasset, qua po-
teraret cuncta, quæ non sine dolore in memo-
rent; præsertim cum feratur Themistocles in a-
sia culpas non parvas admisisse; famaque ipsius
re, quasi ad metas hæserit; quod postea ipse quo-
essus est: & simili ad rem declarandam satis ac-
ato, purgare conatus est. Et sane existimo ego
ortales inveniri, qui vacui penitus fuerint ab o-
ac vitio in lubrica illa ætate, & cui voluptas cor-
doque dominatur, quæ imperium suum durum
ustum, exercet aliquando etiam in graves & mo-
viros. Cum igitur mecum multum jam de hoc
im, exspecto modò de ipso judicium tuum: teque
hujus quæstionis statuo, quem ob exquisitam ho-
artium scientiam, magnumq; usum rerum spero
gniturum, an verum ego in hac re attigerim, sive
ipsius opinione fuerim, valdeque peccârim, qui te-
à tanti viri auctoritate discedere, ausus sim.

Vale, FLORENTIA, 6. Kal. Jan.
M.D.LXXVIII.

LUDOVICUS CASTANÆUS RUPIPOZAEUS P. VICTORIO S. P. D.

LXXXIIX.

FOntes quidem ipsi, quod dicitur, sitiunt, Victori, cum tu, talis tantusque vir in hoc genere literarum de eo quod ipse statuisti, cujusquam tibi sententiam præterea exquirendam putas. Sed si maxime aliquem quærebas, qui de tuo judicio judicaret; ego tamen minime omnium ad eam rem idoneus videri poteram: qui dicis tantum caussa, ut vos loquimini, hæc studia attingo: multisque ac gravibus curis impeditus, exceptas tantum & subcisivas horas eorum tractationi tribuo. Facile itaque adducor, ut credam, te magis, ornandi mei caussa fecisse, ut quæreres, quid mihi de tua Themistoclei dicti interpretatione videretur, quam quod me valde bonum talium rerum existimatorem esse judicares. Sed tamen, si mihi quoque in vestro eruditorum hominum senatu sententiæ dictio est, adsentior tibi, Victori, atque ita adsentior, nihil ut putem super hac re verius aut sapientius cogitari posse. Nam ut tu recte ratiocinaris, si omnia in animo Themistocli, quæcunque aut audierat, aut viderat hærebant; poterat quidem despicere artem illam memoriæ, ut sibi minus necessariam: sed nihil tamen erat causæ, cur artem præterea requireret obliviscendi. At cum gaudium quod cupiebat è rebus suis præclare gestis contaminaretur recordatione eorum, quæ adolescens libidinose ac nequiter fecerat non immeritò cupiebat, eorum oblivisci posse, ut illo gaudio liquido sinceroque frueretur. Habes igitur me adstipulatorem sententiæ tuæ: quod tu quanti facturus sis, nescio; ego ita demum à te non omninò parvi fieri putabo, si me, quod tuo commodo fiat, talibus epistolis sæpe provocaris. Interea, mi Victori si quid vides,

vides, quod ego hic aut tuâ, aut tuorum causâ facere pos-
sem, fac ut sciam: atque hoc pro certo habeto, tua omnia
majori etiam studio, quam mea semper à me procuratum
iri. Vale, ROMAE, 6. Non. Jan. M. D. LXXIX.

M. ANTONIUS MURETUS HERCULI CIOFANO. LXXXIX.

ITa crebra sunt tua erga me officia, ut ego, quia nihil
adhuc causâ tuâ ex animi mei sententia efficere potui,
quoties de te cogito, id quod facio sæpissime, totus pu-
dore suffundar. Sed tanta his temporibus in urbe est
λιπεία conditionum, quæ quidem ex usu tuo esse possunt,
ut nunquam fuisse majorem putem. Video hic quotidie
homines adolescentes optimo ingenio, amabilissimis mo-
ribus, mediocri utriusque earum linguarum, quæ in pre-
tio sunt, intelligentia; qui cujus domi vivant, reperire
hominem possunt. Non defatigabor tamen experiri, eniti,
moliri, πάντα λίθον, ut Græci dicunt, κινεῖν, donec aliquam
conditionem repperero, qua nobis unà vivere liceat. Remit-
to ad te orationes, quæ mihi non magno usui fuerunt.
Liber est neque antiquus, neque descriptus ex ullo valde
antiquo, & negligentissime scriptus. Ago tamen de eo
tibi gratias sane maximas. Priscianum, qui mihi incre-
dibiliter gratus fuit, spero, aut potius video multò meli-
orem fore. Si frater Vincentii Stampæ eos ad me libros
de quibus scribis, mittere voluerit, obstringet me sibi me-
moria beneficii sempiterna. De Gellio amabo te, da o-
peram, ut noster sit. Sumptuum quidquid factum erit,
statim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sed tu tu-
um, aut potius meum quoque [illegible] dili-
genter. Velim, dum istic es, si qua ratione potes, græci
sermonis saltem prima elementa perdiscas. Ex labore

 non

non magno magnos fructus, si feceris, capies. Mi Ciofane optime & suavissime, etiam atque etiam Vale. 14. Kal. April. M.D.LXIX. Ex urbe SARDUS, ecquid literarum à me acceperit scire cupio.

M. ANTONIUS MURETUS
M. ANTONIO CIOFANO
S. P. D.
XC.

TU verò neque mihi illiberalis visus es, neque videri unquam potes: neque tantum apud me pondus habere debuit abjectissimorum hominum cupiditas, ut quicquam de te suspicatus sim alienum à moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi supra quam dici potest gratum atque acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuisse, antequam ad me pervenisset, ex tuis primum literis intellexi. Factum quidem ab eis est sordide & illiberaliter, qui si quid à me eo nomine amplius pecuniæ postulassent, dedissem non invitus plus etiam, quam quanti erat, quo ipsi me fraudarunt. Sed in ea re est, quod tibi gratias agam, ut sane ex animo facio, valdeque cupio occasionem mihi aliquam objici declarandæ voluntatis erga te meæ. Ipsos propterea in judicium vocari nolim: objurgari modeste possunt, ut discant posthac, si possunt esse fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando vix tibi cedo. Itaque curabo & adjuvabo quacunque re potero, ipsius commoda, neque committam: ut ullum à me munus hominis vere amici, aut ipse aut tu ullo aut loco aut tempore desiderare possitis. Interea vero à te, ut amare me pergas, & tibi plane persuadeas te à me fraterne amari 10. Kal. Maji.

ROMAE, M.D.LXX.

EIDEM.
XCI.

literas tuas, & ad versus suavissimi adolescentis Roscii citius respondissem, si habuissem, per quem ter literas meas ad vos perlatum iri. Cepi tandem silium, ut eas mitterem ad amicum quendam, qui sa eas perferret in seminarium ad Roscium; à to has quoque tibi redditum iri. Eadem causâ nihil rescribam ad literas Germani illius, quas tu tio tibi datas ad me misisti. Scribit enim ad me io, cujus ego oppidi nomen nunquam antea au-, neque ubi terrarum sit scio. Et alioqui, ut ve- fatear, non admodum libenter scribo ad homi- tos: præsertim ortos in iis regionibus, ubi vul- a & vera religione homines desciverunt: vereor imprudens ad aliquem τῶν μεμιασμένων literas, m quibus ego nihil mihi esse aut familiaritatis nertii volo. Nec causa quidem ulla est, cur hoc empore, præsertim occupatus, respondeam ad atris tui, quibus mihi gratias agit, quod se Epi- ulmonensi commendandum curaverim. Ego sem- o ad te, quæque ad illum pertinebunt, studiosis- curabo: neque in tanta nostra conjunctione ul- im gratiarum actione futurus est locus. Manu- adhuc istic est, meis verbis salutes velim: eique , invalitudinem ipsius mihi summo dolori esse: rte animum induceret, huc ad nos secedere, & i transigere hos æstivos calores, fortasse percipe- m utilitatem è salubritate cœli Tiburtini, quam capiunt: à me certe exspectare posset ea omnia quæ vetustissimæ inter nos amicitiæ & summis a me beneficiis debentur. Salutabis etiam

meo nomine optimum & eruditissimum hominem Fu
vium Cardulum: eique quod adductus mea commendat
ne rationibus tuis consulere conetur, ex me quoque g
tias ages. Plura scriberem, sed avocor. Vale, 11. Kale
Sextil. M. D. LXX.

EIDEM.

XCII.

GRatulare mihi, Cæsar valet: cujus invaletudo tant
mihi mœrorem attulerat, quantum ego ipse nunq
credidissem. Mihi crede, non putabam eum tanto
à me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, ut Po
loquuntur, ἀδὲ πύλαις, ut jam jamque efflaturus anin
videretur. Aliter Deo visum est, qui maluit eo con
vato, quam sublato, sibi gratias agi. Potero nunc, a
enim non poteram, ad fratrem tuum scribere, eique ut
cet, gratias agere, & de vasis quatuor, quæ ad me missi
ne elegantibus & operis eximii, & de literis amantis
scriptis. Interea tu cum ad eum scribes, significabi
munus mihi fuisse gratissimum, purgabisque me, quo
ipsum non statim scripserim. Nihil tunc aliud qua
Cæsare cogitabam. Nunc quoque exspectandum est,
hoc recens gaudium coquieverit. Ita sumus homines
dolore & gaudio æque impedimur. Vale, TIBUR
Idus Septembr. M. D. LXX.

M. ANTONIUS MURETUS JULIO ROSCIO S.

XCIII.

EX Elegiis, quas à te nuper accepi, dici non potest, c
tum ceperim voluptatis, non tantum, quia me l
bant, etsi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, sed quia id elegan
me venustissimeque faciebant. Omninò multa mihi

tules nofter de ingenio tuo, deque præſtantia in pangen-
dis verſibus dixerat: ſed tu eam opinionem, quam ego ex
ipſius ſermonibus de te conceperam, longe multumque
ſuperaſti. Vere hoc tibi adfirmo, nullum à multis jam
annis vidi æqualem tuum, quem tecum in hoc genere con-
ferendum putem: neque dubito, ſi perexeris, quin poſſis
aliquando inter optimos hujus ſeculi Poëtas cenſeri, in-
ſignemque tuo capiti petere inde coronam. Unde prius
paucis velârint tempora Muſæ. Sin te, quod fore augu-
ror, gravius aliquod ſtudium progrediente ætate ab amœ-
nitate Poëmatum abduxerit; tamen te mi Rosci optime
& ſuavisſime, hortor, ne Muſas unquam plane deſeras,
neve unquam ita te addicas cuiquam illarum ſeverioris, ut
ita dicam, ſupercilii artium, ut non tibi identidem ex Mu-
ſarum cantibus, ſi nihil aliud, petendam certè graviorem
cogitationum allevationem putes, neque te hoc facturum
eſſe diffido. Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας ἀχρείους πο-
λιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους. A me verò ut poſthac omnia
officia exſpectes, quæ ab homine amicisſimo exſpe-
ctari poſſunt, te etiam atque etiam oro. Cùm iſtuc re-
diero, erit mihi gratisſimum, ſi interdum ad me, quod mo-
do permiſſu eorum fiat, apud quos educaris, ventites:
meque ac rebus omnibus meis æque libere utaris ac tuis.
Spero autem conſuetudinem ſermonesque noſtros ad
iſtam ipſam laudem, ad quam adſpiras, conſequendam tibi
non prorſus inutiles fore. Vale mi Roſci, tibique per-
ſuade, te à me plane in filii & quid ὀψιγόνου loco amari 11.
Kalend. Sextil. M.D.LXX. Literas quas cum his accipies
peto ut Ciofano, cum primum poteris,
reddendas cures.

EIDEM.
XCIV.

IN hac commutatione consilii de instituend studiorum tui, nihil me magis sollicitum habe quod nescio, quos progressus in Græcis liter Quarum sine mediocri saltem cognitione, cave ullam doctrinæ perstantiam perveniri. Eis si ita es, ut possis Aristotelem suapte lingua loquente gere, ejusque etiam interpretes Græcos, sine cu interpretatione latina consulere, non invitus pa studia Philosophiæ gradum facere; etsi, ut veru Demostheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophont jus generis Scriptoribus prætereaque Poëtis G num adhuc unum dari maluissem. Volo equide quid ages, prospere tibi ac feliciter evenire: se non committam, ut si absque illo instrumento te losophiam contuleris, dicere unquam possis. N tibi ejus consilii auctorem fuisse. Neque hæc à r sputantur quasi tibi in iis literis, quæ humaniore tur, consenescendum arbitrer. Longè semper a tentia meus abfuit animus: sed tu & ea ætate es, u rare non debeas: & eo ingenio, ut si firma ac solid nte fundamenta jeceris, ad summa omnia facilè pe rus esse videaris. Nam quod ais, sine eloquentia ad summam amplitudinem pervenisse, sine sapie minem: verius dixisses & sine sapientia, & sine e tia, & sine ullo vero bono multos ea, quæ vulg tur amplissima, & olim consecutos esse, & quoti sequi. De quibus constitueram hoc loco pluribus d sed avocor. Tres enim hic habemus Cardinales, stanum, Varmiensem, Alciatum: qui mihi omn tempus eripiunt. Mi Rosci, ignosce occupatior meis, & vale, TIBURE, 3. Non. Octobr. M. D. LXX.

ANTONIUS MURETUS HERCULI CIOFANO SULMONENSI. S. P. D.

XCV.

[A]Ccepi volumen orationum: de quo amo te, ut debeo, plurimum, eo simul atque usus ero, remittam. Demere partem de solido die apud Horatium, sine ulla dubitatione est, meridiari, id est, ipso meridie horam unam aut alteram dormire: quod qui faciunt, diem quodammodo frangunt, ac dividunt; neque eum unum ac solidum & integrum esse patiuntur. Itaque is, qui demit partem de solido die, dicitur id facere, nunc viridi membra sub arbuto stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ. Et hoc ipsum Cicero alicubi vocat, diem dividere. De verbo deducendi cur eo vim ullam significare putes, non sane video. Cleopatra quidem neque volens, neque invita in triumphum ducta est. At non est tamen dubium neminem volentem θριαμβεύεσθαι. Nemo enim volens vincitur aut manus dat ei, adversus quem bellum gessit. Versus tui non insuaves sunt: & erit mihi gratum, si te, cum licebit, in hoc quoque genere exerceas. Vale, Romæ, 4. Idus Mart. M. D. LXXI.

P. GIL-

P. GILBERTUS MALLOCIU
M. ANTONIO MURETO
V. C. S. D.

XCVI.

DUpliciter sum delectatus tuis literis, & quod m
amicitiam applicare, propiusq; adjungere cupien
tam humaniter tamque benevole exceperis, & quod F
cisci Flebardi Episcopi nostri causam ita amplexus; i
ea juvanda, & consilio tuo promovenda, non medioc
naturæ tuæ bonitatem, & humanitatem expresseris.
quidem de re, non solum apud me, qui tibi multa de
cupio: sed apud illum quoque suosque omneis, summ
mirificamque gratiam iniisti. Ille igitur te admon
& hortante, maxime sacris initiatus, innumerosqu
latus est, ut quæ antea rebus absolute perficiendis
cultas opponebatur, nunc penitus sublata ereptaque v
atur. Adeo ut ex postrema literarum tuarum parte
spem certam venerimus: totam negotii istius explic
rationem perfacilem jam fore atque expeditam. Q
totum prudentissimis tuis consiliis, amantissimisque
monitionibus acceptum ferre volumus. Episcopum ita
nostrum rursus tibi commendare, necesse non hab
commendo tamen: hoc enim ad officium meum adeo
tinere arbitror, ut nunquam nisi re perfecta & absol
de illa & laborare & sollicitus esse desinere neque po
neque debeam. Te verò vehementer oramus obtestan
que, ut quemadmodum præclare initia posuisti, ita ir
dem voluntate perseveres. Quod de te, & speran
& sane confidimus. De turbulento rerum nostra
statu, nolo quicquam ad te scribere. Neque enim id
præstare possum sine mœrore, neque tu sine summo d
ris sensu intelligere posses. Satius est igitur res nos
silen

ivolvere & obtegere: quæ aliud nihil sunt, quam ida, neces, incendia, furta, rapinæ, ut uno verbo ir omnia enim tibi esse molestus in recensendis particula- is miseriis. Tametsi non dubitem te patriæ quo- itatibus etiam longe dissitum, non mediocriter commoveri. Neque enim solus Ulysses amans est Ad rem nunc redeo: Ego certe, Murete vir cla- issi pro illo tuo tam propenso, ad me amandum endumque studio, proque illa, quam de me ha- one, tibi perpetuo devinctus, obstrictusque per- ingratus plane sim, meique dissimillimus. Quod dies, nec anni efficere poterunt consequentes. m illud erit, ut Drachium ad nos, re peracta, ontentumque quam primum dimittas. Vale, ANOPOLI 12. Kal. Octob. M.D.LXX.

NTONIUS MURETUS
. SINIBALDO ANTONIO
Suo.

XCVII.

ni ... uis occupationibus meis, Sinibalde Antonine, respirare vix sinunt, legi tamen Dialogum tu- voluptatem longe maximam ex ejus lectione per- lloscerunt me argumenta & ingeniose excogi- ita & vivo (ut ita dicam) ac spiranti orationis xpressa. Itaque ut Pythagoram ajunt e modulo tanta corporis mole fuisset Hercules, judicasse: ex hoc brevi commentario facile de tui ingenii line, ac præstantia judicavi. Amor autem erga quem plane singularem omni ex parte declaras, rerosque tropere mihi gratus ac jucundus fuerit. Neque

Neque ullum unquam mihi majorem fructum vigiliai
ac laborum meorum proposui, quam ut à tui similibu
marer. Quare etsi non agnosco eas laudes, quas tu
τῶ θυλάκῳ, ut ajunt, in me congeris, summe tamen
istum amorem, qui tibi homini tam acuto ac perspica
nebras offuderit; eaque de me sentire ac prædicare
gerit, quæ, ne tu quidem quanquam disertus es, alii
quam facile persuadere posses. Dialogum edas, censeo
lo enim ita modestus videri, ut gloriæ tuæ mea mol
obstet. Auctor enim tibi sum, ut alta meditere, ac
cudas, neque reformides obtrectatorum voculas: qu
proscænium prodeunti non nihil formasse molestæ fu
sunt; ubi tibi semel ipse audientiam feceris, conticesc
Vale ROMAE. Idib. Decemb. M.D.LXXIIX.

M. ANTONIUS MURET

FRANCISCO BENTIO
è Societate Jesu.
S. P. D.
XCIIX.

Quod non difficile modò factu, sed proprie incred
suapte sponte videri potest, id mihi tecum usu
Francisce Benci: ut inter homines summa inter se c
tate devinctos, intercedat tamen prope quotidiana
tentio: dum & tu, & alienorum officiorum benignis
æstimator, summa quædam mihi debere te prædica
ego contra tantum mihi à te tributum esse profiteor
omnis mihi spes plane præcisa sit tecum unquam par
ciendi. Nam si rationes putandæ, & ad calculum re
canda sit: quid à te mihi aliud ferri potest, quam
multos abhinc annos efflorescentem ingenii tui vi
miratus, ducem me tibi ad eas artes præbui, in q

ea DEI ope, & industria tua fretus eos progessus fe-
,ut in te jampridem & eximia dicendi vis, & minime
garis eruditio, uno omnium ore celebretur? Cujus
iscunque officii erga te mei abunde mihi magnam
tiam percipere videor, cum, qui ad te audiendum
fluunt, ad Mureti auditorem atque alumnum ire se
dicant, eaque in te viva ac spirantia agnoscunt, quo-
in me olim umbra fortassis aliqua ac simulachrum
. At ego nisi prorsus ingratum haberi me velim, quæ
ntaque tibi à me deberi agnoscam, necesse est. Tu
primus; tanto adolescentior, tanto seniorem, humana
temnere, & pleno gradu ad divina properare docuisti:
in ipso vernantis ætatis flore, posthabitis voluptati-
, ambitione deposita, rejectis aliis omnibus curis, in
n te sanctissimam & orbi terrarum fructuosissimam
inum cultui divino mancipatorum sodalitatem con-
sti, cum in suscepto semel consilio tam constanter
stitisti: neque cessisti illorum vocibus, qui cum in
egiis vestris educati essent, & illinc didicissent istud
io, quidquod jactant literarum, à quo ipsi ordine
itiose desciverant, in eum, ne nomen dares, abster-
te conabantur. In quem tu semel admissus, ita vi-
institisti, ut facile declaraveris, non illum cæcum
dam, ut ipsi mentiebantur, ac temerarium impe-
, sed divini numinis instinctum atque afflatum fu-
. Et, ut ad ea redeam, quæ ad me proprie pertinent,
quam ex illo consiliis, præceptis, cohortationibus
ire me, & faces ac stimulos animo meo ad pietatem
ere destitisti. Merito itaque ita te amo, & ut pa-
n filius, & ut filium pater: his enim nos, quæ maxi-
sunt, charitatis vinculis bonitas divina copulavit.
re quod & in cæteris rebus, quoad potero, sedulo
m, libenter his paucis diebus obsecutus sum studio
, & qui pridem conatus essem secundum Rhetori-
m Aristotelis librum latine reddere, quanquam
hoc

hoc tempore & multis,ut nôsti, occupationibus obrui & molesto ac difficili pedum morbo octavû jam men impeditus, in tuam tamen gratiam etiam primum ad Tertium,ut sæpe ex me audisti, latine reddi posse vix to. Sed si quid unquam mihi vacui temporis dabi quod optare magis quam sperare possum,non ego qui illum interpretabor: sed Aristotelea præcepta , quæ continentur, meo more tractare, & latinis exemplis i strare conabor.

In his autem,quos nunc,ad te mitto , quosque am erga te mei monumentum esse cupio,facile prospicio ut multi multa mirentur, partim longe aliter à me a pta,quam ab aliis , partim etiam à vulgata Græcorum brorum editione discrepantia. Quid hoc , velim c tent, neque causam mihi ullam fuisse suscipiendi nov boris, si nulla in re dissensissem à cæteris: & ipsos int Græcos libros ita variare , ut à multis discedere ne sit,quicunque unum sequi velit. Spero autem me b breves quasdam notas in hos libros editurum, ex qu quid in eis aut præstiterim,aut præstare voluerim, cu locis aliquot, non ab aliis modo , sed ab ipso quoque ditorum Coryphæo Petro Victorio,cui debetur,quid fructus hac ætate ex horum librorum lectione percipi dissentire ausus sim, commodius intelligatur, ROM Idib.Febr. M.D.LXXXV.

M. ANTONIUS MURETI

JACOBO PONTANO
è Societate Jesu.
S. P. D.
XCIX.

QVod ad te scribendi principium capiam,nescio, it pudet tam diu in ære tuo fuisse, & humanissime

tris nihil adhuc respondisse. Sed magna mihi
icilitate & comitate tua, daturum te non gra-
n occupationibus meis, quæ me ita undique
enent, ut erga plerosque amicos parum offi-
ri cogant. Magnam etiam metus partem
Franciscus Bentius, qui mihi omni adseverā-
mat, ita te cupidum esse literarum mearum,
à me mittetur, in solutum accepturus sit.
e, ut facias, Pontane optime vehementer oro:
e, ut me posthac jam enim, ut spero, liberior
futurus sum, copiosius tibi satisfacturum esse
nterea quoniam Δῶρα, ut ille ait, θεοὺς πείθει,
, quò te facilius placem, λογάριον quoddam me-
rsus nescio quos illustratos notis cujusdam fa-
i. Hoc munusculum qualecunque est, peto à
consulas, meq; quanquam immerentem amare
e, ROMAE, Idibus Jul. M.D. LXXXIV.

EIDEM.

C.

i m rarus, & tam brevis in scribendo sim, puto
entii nostri literis cognovisse: cui cum promi-
me hac nocte aliquid ad te scripturum; ita po-
tam prope noctem acerbissimo sinistri pedis
atus, ut neque de legendo, neque de scribendo
otuerim. Nunc albescente cœlo, cum paulum
t dolor, cuperem quidem scribere; sed quod
c quidem tempore nihil habeo, nisi te à me
amari, quod tibi etiam tacente me, dubium
bitror. Utinam quidem esset aliquid, in quo
: factis testari possem: sed quando aliter non li-
, ubi quid scriptorum meorum edetur, ut ad

te quamprimum perferatur. Et si hoc ipsum non vid
cur aut tibi, aut cuiquam valde gratum esse debeat: q
enim tale in scriptis meis inest, ut non satius sit, vel ni
agere, quam eis legendis operam perdere? Obsequan
igitur studio vestro: ne dum arrogantiæ crimen effug
conor, hoc ipso in id incidam, si judicium meum judi
vestro anteponere voluero. Quid jam? quid scribam
ud etiam ut & tu, & quos istic habere diceris tui erga
amoris socios, hunc miserum senem precibus vestris D
commendetis, atque ab eo petatis, ut qui tot annis in
tiorum sordibus vixi, beneficio ipsius, hæc saltem ext
ma ætate aliquid efficere & edolare possim, quod &
gloriam ipsius, & posterorum utilitatem pertineat. Va
Pontane mi, vale & me ama ROMAE, 16. Kal.
M.D.LXXXIV.

M.AN

M. ANTONII MURETI PRESBYTERI, J.C. ET CIVIS ROMANI, EPISTOLARUM & Præfationum Liber Secundus, qui recens nunc adjungitur.

M. ANTONIUS MURETUS S. D. JUSTO LIPSIO SUO.

EPISTOLA PRIMA.

NIhil est aut te amabilius, aut literis tuis dulcius, ad quas ego nudius tertius acceptas statim respondissem, si aut fuisset plus otii, aut statim responderi tua interfuisset. Cum & essem paulò, quam soleo, occupatior, & in unius diei mora nihil esse incommodi viderem, indulsi naturæ meæ, qui perspectam haberem facilitatem tuæ. Desiderio tibi esse mutuam consuetudinem nostram, si vis me aperte ac simpliciter loqui, ut mea consuetudo fert, & ut nostra summa conjunctio postulat, gaudeo: quodq; ipsi mihi admirabile videtur, ex molestia ipsa tua voluptatem capio. Nam neque tu, nisi me valde amares, tam iniquo animo ferres absentiam meam, & mihi nihil jucundius est, quam à te valde amari. I nunc,

& dicito verum esse illud Euripideum ἐς κοινὸν ἀλγεῖν: duorum qui certe inter se amicissimi sunt, videas, uni alterius ægritudinem esse jucundam, cave tamen, putes, minus à me sermones tuos requiri, quam à te meos. Hic etiam etsi adfluimus omnibus delitiis, planeque Phæacum vitam vivimus, ubi

—Εὐφροσύνη μὲν ἔχει κατὰ δῆμον ἅπαντα.
Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ,
ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
Σίτου καὶ κρειῶν, nemo tamen est, qui iisdem, quibus nos, studiis delectetur: ut jam verear, cum istuc rediero, tam diu à Musis & à literis omnibus peregrinatus, ne quis vestrum, quibus assidue in libris versari licet, mihi illud occinat, ἐν βαρβάροισι χρόνιος ἐν βαρβάροις. At tu mi Lipsi, si me audis hominem, si non valde prudentem, certe quidem insigniter amantem tui, obdura, & noli tam cito de Roma relinquenda cogitare. Mihi crede, iste tibi quondam lætitiam feret labos. Conventum esse à te Manutium meum gaudeo & talem repertum, qualem ego tibi eum sæpe descripseram. Hoc tibi liquido confirmare possum, eum virum bonum esse, φιλόφιλον & studiosissimum benefaciendi quam plurimis. Quare auctor tibi sum, ut te, quantum potes insinues in illius consuetudinem. Cogitabam de eodem oleo & opera ad Plautum nostrum scribere, sed alio vocor. Interea salutabis eum meo nomine, & ut, cœpisti, reddes quotidie tua consuetudine doctiorem. Cras ad eum scribam. Bene vale mi suavissime Lipsi.

TIBURE, 12. Kal. Septemb.
M.D.LXIX.

M.AN-

ANTONIUS MURETUS JUSTO LIPSIO SUO.

II.

ue enim puto aut malevolorum rumusculos, aut
ues quasdam & obscuras suspiciones tantum potu-
meus esse desieris: cum ego plane sim tuus. Quod
nantes solet, Zelotypia me quædam incesserat,
lios quosdam, de quibus inter nos ridere interdum
ri solebamus, & qui certe tecum hic esses, non ex
secum amabant: si verum audire vis, ne nunc qui-
iant, qui ex eis superstites sunt: eos igitur sub ini-
imo ferebam à te & sæpius & honorificentius quã
quo illos contemnere solebas, nominari, sed mis-
faciamus. Electorum tuorum γεῦμα, mirifice mi-
is. Cæterá expecto, & cum Saturnalia, tum mul-
magis de vita ac scriptis Senecæ: quæ ut accepe-
odem te genere, ut potero, remunerabor. Illis
in undecimo meo aliorsum ab iniquis capi posse,
ut vis. Sin fortasse integrum non est, omitte
m curam. Ego ante tres aut summum quatuor
efficiam, ne quis aut de voluntate mea erga te,
udicio dubitare possit. Ni fecero, tum ut sane
de homine parum bonæ fidei, conqueritor. Amo-
er nos, mi Lipsi, eo constantius, ut urantur ac rin-
isti, qui amicos esse nos nollent. Quæso te de tuo-
mnium rerum statu, fac me, cum primum poteris
m. Vale mi Lipsi: cujus ego nunc suavissimum os
mihi videor. Ad Idus Febr. ROMAE. Literas tuas
ndis ipsis Febr. accepi: nec me tardiorem fuisse
in rescribendo puto, neque antea fuit
tabellariorum copia.

M. ANTONIO MURETO S. D. JUSTUS LIPSIUS.

III.

CAusa mihi scribendi nata ex tuis ad Plantinum literis: quas cum gaudio vidi, cum motu animi legi. Vel in manu tua conspecta lætabar: quanto magis in hoc animo, & tam insigni testimonio amoris? quem si à quoquã mortalium, à te certè volo. Ita adolescens judicavi, ita nunc, consensum quendam esse conspirantis judicii nostri & naturæ, qui ad conjunctionem, quæso te, valeat, non ad æmulationem, aut pudet me dicere, simultatem. Et fuere tamen improbi homines, qui id sperarent: à quibus alia quædam ad me delata olim, non nego: sed vana, falsa, ut nunc video; & quibus Caput, homines non professi solum, sed utrique nostrum infesti Ea; per communes Deos, deasque obliteremus mi Amice: & beneficiis inter nos certemus, non querelis Electorum librum jam nunc vulgavi: paro Saturnalium sermonum, & de vita ac scriptis Annæi Senecæ, quem nec invitus ad te miserim, quasi vadem amicitiæ coeuntis & sanescentis. Etsi quid in ea ægrum? nec aliud peccatum utrinque, quam cessatione, & amicitiæ, ut sic dicam, in usu. Quod ipsum emendemus, viximus amicissime una, vivamus porro, & moriamur. En ego ille, cujus ingenium & os coram probasti: nec amorem absentis requires profecto aut fidem. Te ut eundem sperem, faciunt paucula, sed impressa & signata epistolæ tuæ verba: quæ ruminor identidem & examino, ut solent amantes. Vale, LUGDUNI in Batavis, ad magnum & sine terminis mare 3. Kal. Decemb.

M. D. LXXI.

M. AN-

M. ANTONIUS MURETUS HIERON. MERCURIALI S. P. D.

IV.

CUm tuæ literæ ad urbem allatæ ſunt, Tibure jam omnes,ut nos quotannis facere ſolere ſcis, ſeceſſeranus,eò illas accepi biduo, aut triduo ſerius: Tibure auem, neque Hippocratem habebam,neque Gellium, expetandum denuo fuit,dum Roma arceſſerentur. Allatis, cce tibi aliud incommodum, corripit me febricula, non la quidem,ut eventus poſtea docuit, periculoſa: ſed quæ amen animum nonnullo metu ſuſpenſum ab omni ſcriendi cogitatione evocaret. Hæc ideo,ne mireris me ad uas tardius reſpondere. Locus eſt ex libello περὶ τροφῆς, ὀκ ἔςι, γίνεται δ' ἐν τούτοισι καὶ πλέω καὶ ἐλάσσω. Huc ego ddebam illa ex Gellio: aut potius pro illis, οὐκ ἔςι, καὶ ⸗ ſupponebam illa ἔςι δ' καὶ οὐκ ἔςιν, ὀκτάμηνος γένεσις. Quod ſi tibi quoque ita videtur, non dubito quin verum t; ſin tu ſecus judicas, nunquam mihi dubium erit, quin a ſententia verior ſit. Semper enim non in his modo reus,quarum tua propria poſſeſſio eſt, ſed in omni literaum genere judicium tuum libentiſſime anteponam meo. ale, meque ama, & certo tibi perſuade, te à me mirifice, t amari, & coli. TIBURE. Kal. Sept. M.D.LXX.

M. ANTONIUS MURETUS HUB. GIPHANIO S. D.

V.

Iteræ tuæ,ſupra quam dici poteſt, mihi gratæ fuerunt: cum enim jam pridem te valde amarem, mirifice cupie-

bam animum illum meum tibi notum esse, non dubitans, fore, ut vicissim abs te amarer. Sed ad eas idcirco serius opinione tua respondeo; primum quia eas quoque sero admodum accepi, hoc est, Kalendis Januariis ipsis: in quo mihi visum est etiam inesse aliquod lætum ac prosperum omen, ut spem vel ex eo aliquam conceperim, totum hunc annum σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται, mihi faustum ac felicem fore. Deinde tentare volebam, numquid, antequam scriberem de Gellio, quale tu cupis, efficere ac præstare possem, sed nihil adhuc repertum est, quod quidem sit magni pretii. Spes adhuc una reliqua est, in bibliotheca Cardinalium Farnesii & Sforzæ, quas nondum excussi; id quod noli dubitare, quin diligenter facturus sim, cum primum per occupationes meas licuerit: quæ sane & multæ sunt; & eo molestiores, quod alienæ sunt ab omni genere literarum. Sed multa ferenda sunt iis omnibus, qui coguntur aliena, ut ille ait, vivere quadra. Tu vero mi Gipliani, qui & ingenio excellis, & doctrina abundas, & ea es ætate, quæ sit labori ferendo, perge ut facis, aliquid assidue elaborare, quod & tibi gloriæ sit, & nobis ac posteris usui. Nam de Lambino quidem nihil video caussæ, cur ejus obtrectatio deterrere te aut abducere à studio debeat. Ille in te fuit, qui in alios solet. Et ita mihi omnia quæ cupio eveniant, ut ego valde mirabar, si tibi eum impune laudare licuisset. Ita enim homo est: eis solis primu[m] invidet, quibus plurimum debet. Quomodo me acceperit, nosti: quantum autem mihi debeat, & ipse & alii plurimi norunt. Tu vero pro uno frigido obtrectatore, habiturus es innumerabiles, qui te ac labores tuos laudibus in cœlum ferent. Sed hæc alias. Peto à te ut me ames: neque de mea erga te propensissima voluntate dubites. Plura scriberem: sed urget hic amicus meus, vir bonus, & literatus, quo nomine cum a te quoque humaniter excipi vo-

Is cum statim discessurus esset, vix ad hæc ipsa a, satis mihi temporis dedit. Quare ignosces quid forte minus accurate scriptum erit. Quæ- ribito aliquid ad Berzevicæum nostrum & signi- , multum accessisse ad veterem meam erga eum entiam, quod conciliator fuerit amicitiæ nostræ, ud, me paucis diebus ad ejus literas, quas una cum pi copiosissime, responsurum; Saluta etiam mihi er clarissimum virum Paulum Foxium, Oratorem qui quando tanti me esse duxit, ut me ad scriben- eris suis excitandum putaverit, mirari non debe- ando ego honorifica ipsius appellatione scriptum meum exornare non verebor. Mi optime & sime Giphani, etiam atque etiam vale. ROMAE, us Jan. M.D.LXIX.

EIDEM.

VI.

me tam sero ad literas tuas rescribere, sed velim humanitate es, ignoscas occupationibus meis, gnis illis quidem, sed multis tamen & molestis, me interdum cogant magno cum meo dolore mi- amicos officiosum esse, quam vellem. Impe- ndem librum à Fulvio, qui ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν minime lit exspectationi meæ. Nam neque totus est ille n Atticarum scriptor, neque quod est, valde dili- scriptum est. Contuli quicquid erat accuratissi- met cum meo Gryphiano anni M.D.XLVI. Quod uam vulgo reperi, id omne tibi hic cum fide præ-). Primum igitur moneo, librum Fulvi σύμμικτος n esse ex Gellio sive Agellio & ex Valerio maximo, ternis singulis Agelii capitibus singula Valerii

 sub-

subjuncta sint. Idque nullo certo ordine. Græca n
comperent: nisi paucis admodum locis: idque ubi una
tum aut altera vox Græca scripta erat. Jam tu facile
conjicere librum non valde magni pretii esse. Anti
tamen videtur. Ac ne diutius suspensum animi ten
quid in eo à vulgatis editionibus discrepet, accipe.
ptoris nomen ita in eo libro fere notatur, AGEL., s
tantum omnibus literis AGELLIUS, sed scis in Pand
PANTONIUM esse pro P. Antonio, GAFRANIAM pr
Afrania, ut quidem nonnulli putant. Sic MAURE
aut MAURILIUM dixerunt, qui erat M. Aurelius. Sed
tu videris: jam enim clamat Lambinus indocte atqu
scienter facere, qui hunc scriptorem Agellium vocant
que verendum est, ne det aliquam pugnam denuo.
quidem Priscianum veterem habeo, in quo aperte & c
stanter vocatur Agellius. Habeo & alia quædam a
menta non infirma, quibus adducor, ut existimem re
Agellium vocari, quam A. Gellium, ἀλλὰ ταῦτα ὕστερον
cap. 17. libri primi, irarumque & molestiarum, lib. 5.
rumque & molestiarum, eodem Satyra, Satura, ita e
alibi sæpe, lepido quidem scr. lepide quidem cap. 19.
peteret, risit, derisit, apposuit, apponit, decussit, deurit,
liquos sex an eodem, &c. illud, an, abest à libro vet
cap. 20. Græca omnia latinis literis notata sunt; pr
illo in extremo [illegible] ἀσύνετος, in eodem metæ triangu
& in fine inlætabile, qualia posthac non notabo, ut ne
illa adferre, adponere, non ut vulgo, afferre, appon
& similia, quæ vix unquam aliter scripta in libris vet
bus reperias cap. 23. scriptaque est à M. Catone, venu
te atque luce, cum hæc dictavi. Tum cum in senatu,
cunctata est filium. Ita semper hoc verbum scribit:
ut vulgo quidam percontari. Tum puer matre urgente
trum videretur utilius. Quid sibi postulatio isthæc vell
ne introeant præter ille unus Papirius, (hoc verum pu

prætexta prudentiam, cap.24.postquam mortem
Plautus,(hocquoque fortasſis rectum ſit)cap.25.
mumuſum aliquo. Ego,menſum. Ceſſationem
gnæ pacticam, ιὁς pacti cauſſa, non pugnetur, ni-
commodetur, cap. 26. poſt cotidianas lectio-
ere ſemper ſcribit,non quotidianas etſi hoc quo-
o interdum in ipſius commentariis , neque jam
niam aut gemitus hejulatusque. Non ita eſſe
ARCHUM,ut Philoſophum deceret,tu hoc age,
& ἀναλγησίαν.

Libro ſecundo.

d fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoque,
etudine. Ita ſemper, ut benivolus & malivolus.
bello Peloponeſiaci principis ipſam Ath. civ. in-
ro gerere,c.6. Nonnulli ex Grammaticis, Atimi-
tas. Omnia jam vulgata, hæ tres voces abſunt à
tere. Inlaudati, & ſic ſemper, non laude ſolum
s,ſed detetione.Ego ſuſpicor legendum, deteſta-
qualentem, ſemper, non, ut vulgo, ſqualentem,
cere,unde id verbum, &c. aut vento aut pulvere
e videmus,duæ poſtremæ voces abſunt à libro ve-
nnibal(ſic ſemper. M.Tullius IV.in Verrem,non
oſte. Nemo quisquam tam effictis eſt moribus;
ctis. Inlaudatus quoque igitur finis eſt,&c. Sic
nibus civilibus aut laudari dicitur, quid eſt nomi-
Recte autem ſcripſiſti legendum ibi eſſe , auctor,
bilis, & innominabilis , duæ poſtremæ voces ab-
ianæ Eſeſiæ. Sic & Favorinum non Phavorinum,
quædam eodem modo,auro & purpuro prætextæ,
mnia quæ pater imp. parendum. Super ea prius
ta ſunt , ut acceſſitum venire. Catilina aliquo
bulo. Non ergo eſt integra propoſitio dicendum.
Ego

Ego dicentium. cap. 21. procedentis noctis spatio. Sed ego, inquit, cum Lælio, lego autem L. AElio, triones rustico cætero vocabulo, elegantiusque esse visum, cap. 22. Atque etiam appetebamus, regionesque esse cœli quatuor. Septentriones Japyz & Japygem semper per literam y, sed qui ab activa & solstitiali meta venit. Africus, qui Græce λίψ, unum meridionalem ventum. Sunt qui pro octo 12. faciunt, tertios quatuor in media, &c. Cur meridie septentrione eadem, &c. in suis quisque regionibus, quem sævissimum putant. Apuli eodem quo ipsi sunt nomine, λεκον Φε αὐτον ων ὁ καγκιας νεΦ@. Ego ἔλελον ἐΦ' αὐτόν ὡς ὁ καικίας νέΦ@. Vocem κακὰ omnino delendam puto, neque sane est in illo vetere, cap. 26. aliter ostrum, aliter crocum, nihil à vocabulo rufi differunt, in iis tamen coloribus q. m. d. dominandis. Nam phœniceus q. I. G. Φοινικᾶ dixisti, & rutilus & phœnicæi, σποίνιμ@. Lassiram his ponere laboriosum putarent, fecisse Cornelium. Lassitudinemque minuam. Rudibus autem est rfuus atrior, & nigrore multo inustus. Luteus contra Rufus color est dilutior. Unde ei quoque &c. Nostris autem veteribus Cæsia, quod in versus H. est, id facis cap. 29. neque imperiose, iret cibum quæsitum, idcirco die crastino, misit qui amicos roget. Mater jubet eos animo otioso esse. Sol feruit, & fit nihil, & dies amici nulli erant. Ego legendum puto. Sol ferruit, & fit nihil, & dies amici nulli erant. Vos modo, inquit, advortite. In ipso enim jam vortitur, cuja est res non aliunde petitur, migravit seges à domino, &c. levipleruinque & inani fiducia. Sperabam me quæ reliqua sunt perscripturum. Sed interpellor. Ea tamen sine ulla dubitatione, intra quatriduum mittam. Ac si quid aliud, quod me tua caussa posse arbitrere, peto à te, mi Giphani, ut tibi plane persuadeas, te mihi ex animo carissimum esse: meque omnia quæ ad te pertinebunt, semper studiose diligen-

ligenterq; procuraturum. De locis quos emendasti in epistolis Ciceronis, auctor tibi sum, ut eos ad Manutium mittas. Et tibi ad eam rem operam meam dico. Spero eũ, ut est bonus, non dissimulaturum esse, quid à quo acceperit. Vale, Romæ 18. Kal. Jan. M.D.LXIX. Clarissimo oratori, quæso ut plurimam salutem meo nomine impertias.

EIDEM.

VII.

Risi, conferens Lambiniana cum tuis, & præter ea quorum tu indicem ad me miseras, alia etiam complura reperi. Tu quæ ab illo in puteum illum mersa sunt, cùm tibi commodum erit, in lucem extrahas, tibique vindices censeo. Quod me laudat, vellem tam merito id faceret, quàm olim immerito notavit. Equidem possum, mi Giphani, ostendere tibi, si hic sis, literas ipsius manu scriptas, quibus mihi gratias agit de locis quibusdam sibi explicatis, quos ipse postea quæstus est à me sibi subreptos esse. Et eas literas diligenter adservo, non ut eadem neque enim tanti esse duco, sed ut ostendam interdum amicis, si quando de me & Lambino sermo incidit. A me quidem sibi metuere non debet. Nunquam natura contentiosus fui: & nunc quotidie magis lenit albescens animus capillos. Tua potius caussa verendum est, ne à quopiam audiat ἐν γέρων ἢ μάλα δή τε νέοι λείχουσι μαχηταί. Sed hæc omittamus. De Tubulo, ita plane in Fulvii libro omnibus literis scriptum est, cap. 13. l. 1. neque quod divulgatum est placet, neque conjectura tua, quod venia tua dictum sit, mihi explet animum præcipue cum statim sequatur. Tum magister ἀρχιτέκτων. Cogitandum igitur si quid melius. In libro Fulvii scito, non tantum primum caput libri primi, sed omnia omnino, in quibus nihil

hil notatum à me videbis, desiderari. Libri moles est perexigua; & in eo ipso admista, ut dixi, Valerii maximi capita prope pari numero. Orchio ibi scriptum est, non Orcivo. Lib. 2. cap. 10. in eo libro non est. De scriptoris nomine expecto qvæ polliceris. De prænomine Nepotis nihil habeo, nisi quod semper suspicatus sum ex C. CORNELIO Nepote, librarios, qui eandem literam sæpe hoc ita commissum scio. Quæ reliqua sunt in Gellium, superest, uti exsolvam. Illud mihi molestum est, quod eorum librorum, quos tu maximè reqviris, vix πολλοστημόριον quoddam est in Fulvii libro. Cap. 5. lib. 3. Arcesilaum. Sed hoc prætereundum erat ad te scribenti, & talia postea omittentur. Incorruptus tamen & à stupro integer. Nam qvum vocem infractam prioribus an posterioribus. Cap. 6. in VII. Problematorum. Cap. 9. memoria atq; ammiratione, sic sæpe scriptum reperias. Colore puniceo, florea & comanti juba. Argos evertisse, cupidineq; habendi. Eum Cassium postea 5. enim est, victis partibus f. q. c. 5. misera morte oppetiisse, Cap. 15. Polycritan. Is Diagoras tres filios, eos omnes vidit: Cùm populus gratulabundus, ibidem in stadio, in osculis atque in manibus, non diu post eam pugnam exanimata est. Post hunc locum usque ad librum nonum, nihil est in illo libro vetere. In libros seqventes quædam sunt pauca quidem, sed in iis tamen quædam non contemnenda. Ea, si voles ad te mittentur, simulque, si quid erit aliud, quo hoc tuum institutum à me juvari posse arbitreris. Vale, ROMAE, Prid. Kal. Jan. M. D. LXIX.

M. AN-

ANTONII MURETI IN LIBROS VARIARUM LECTIONUM Præfatio.

D HIPPOLYTUM ESTENSEM,

·dinalem ac Principem Illustrissimum, singularem omnium honestarum artium Patronum.

IIX.

Agnopere peccare mihi viderer, Hyppolyte, Cardi-
nalis illustrissime, si otium illud, quod & plurimum &
estissimum tua mihi benignitate conceditur, alia ulla
uam literarum, & earum artium, quibus te insigni-
oblectari video, assidua tractatione consumerem.
n cum ea te præcipue caussa commoverit, ut aditum
i ad familiaritatem tuam ultro patefaciendum putâ-
quod ad te de mea erga illas incredibili voluntate,
s fortasse scriptis, & amicis de me summorum homi-
n concitata sermonibus fama pervenerat: quis me
ndum putet, nisi quam te me opinionem incognito
ac & absente conceperas, eam præsens ipse omni stu-
omnique corporis & animi contentione confirmem?
igitur facio, quarum artium singularis pulchritudo
ntem meam usque à puero, admirabili quodam sui
derio incenderat, eas nunc demum beneficio tuo aliis
nibus curis solutus magno & alacri animo persequor:
que sane committo, ut qui me tibi tanquam homi-
n & non ineruditum, & eruditionis ac doctrinæ si-
ntissimum commendarunt, cum in illo priore indul-
int amori erga me suo, in hoc etiam altero eidem ob-
uti, ac non potius id quod exploratum haberent, verè
apud

apud te testati esse videantur, quod cum facio, primum, quo nihil dulcius est, nihil optabilius, naturæ meæ propensionem sequor. Vere enim hoc tibi affirmare possum, si quas mihi Deus omnes opes, omnia commoda, omnem potentiam proponat, ea lege ac conditione, ut semel deponam hæc studia, & has qualescunque literulas, altrices adolescentiæ meæ, fidissimas meorum omnium temporum comites deseram: nunquam id faciam, neque quicquam tanti esse ducam, quod mereri velim, ut à suavissimo earum amplexu & contubernio adducar, quare, ut dixi, cum in eas toto pectore incumbo, naturæ meæ pareo: idque facio, quod si facere vetarer, vitalem mihi esse vitam non putarem, deinde, quo mihi nihil prius ac potius neque est, neque esse debet, voluntati tuæ morem gero, sæpe enim mihi, quæ tua est humanitas, affirmâsti, nullum tibi à me genus obsequii præstari posse jucundius, quam, si omne tempus arbitratu meo ponerem in literis, & aliquid assiduè quantum in me esset, excuderem, quod mihi ornamento, & aliis usui, & tibi oblectationi esse possit, neque vero me, ut id faciam, oratione tantum cohortaris verum etiam exemplo. Quid enim facere nos oportet quicunque tuis opibus non aliam ob causam fovemur, sustentamur, ornamur, quam ut in his studiis omni cogitatione defixa, dies noctesque exerceamur: cum te inquam ipsum, quem moderatrix humanarum rerum providentia in altissimo dignitatis gradu collocatum, perpetua gravissimorum munerum procuratione districtum teneri voluit, inter tot, tam graves, tam multiplices curas, tantopere ad tranquillitatem & salutem publicam pertinentes, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuere videamus? Nimirum & unusquisque nostrûm naturæ suæ, ut ait Poëta quidam, semina sequitur: & quibus cum diu ac familiariter vixit, eorum mores & instituta vivendi facile ac libenter imitatur. Te verò cum omnis honestatis ac dignitatis amantissimum, omnium

quæ ad comparandam veram ac solidam gloriam perti-
nent, appetentissimum natura genuisset: consecuta dein-
de FRANCISCI VALERII, Galliarum regis optimi, ac
maximi, intima illa, qua tot annos usus es, consuetudo
magis etiam incitavit ad easdem illas vias, in quas ipsa te
natura deduxerat, animosius & constantius persequen-
das. Ille homines eruditos ad se ex omnibus orbis terra-
rum partibus, amplissima eorum industriæ præmia statu-
ens, convocabat, idem illud exemplum jam dudũ Italia, te
maxima cum tua laude revocantem intuetur. Ad regalem
illius mensam non ullũ acroama aut libentius, aut sæpius,
quam vox alicujus eruditi hominis, audiebatur, epulæ
quoque tuæ quotidie nulla re magis, quam gravissimis, &
honestissimis virorum doctrina præstantium sermonibus,
condiuntur. Ille igitur ad cæteras suas laudes eam addi-
dit, qua nulla, meo quidem judicio, major est, nulla præ-
clarior, ut communi omnium populorum consensu, Li-
terarum Pater nominaretur, idem illud cognomen tibi
apud posteros tributum iri, cuivis perfacile est, qui tuam
erga homines liberalium artium scientia exultos muni-
ficam planeq; regiam voluntatem cognoverit, augurari.
Nos interea, qui per te hoc otio fruimur, omnium indu-
striam eo conferre oportet, ut quacunque ratione possu-
mus heroicas ac prope divinas virtutes tuas omni gene-
re monumentorum ad immortalem posteritatis memori-
am consecremus, non quod rerum à te gestarum gloria
nostro testimonio indigeat; sed quod alia nobis via nulla
relinquitur, qua ingrati animi notam effugere valeamus.
Igitur alii quidem, quibus major doctrinæ copia est, alia
tibi graviora, & majoris operæ inscribent. Ego autem, qui
nondum eam facultatem consecutus sum, ut à me quicquã
egregium exspectari debeat, scribam tamen qualiacunque
potero, & hisce parvis ac tenuibus munusculis testabor
hominibus magnitudinem observantiæ erga te meæ. Il-
lud quidem certe omni ope conabor efficere, ut scripta

mea, si nullam aliam ob caussam in pretio sint, u
tamen tueantur ipsa se, & hoc saltem nomine à s
hominibus non negligantur, quod & alias feci, & i
xime, quos nuper apud te scripsi, variarum lectio
bris. Primum enim cum in præstantissimis ut
linguæ scriptoribus multa, vel temporum vel ho
culpa, corrupte & depravate legantur: eaque res
animadversa errorem, vel animadversa molestiam
ficultatem legentibus objicere soleat; ejus incom
pars aliqua per me tolleretur, operam dedi, deinde
illud constet, veteres latinos summo studio esse in
rum imitatione versatos, & eorum locorum quo
his acceptos in usum suum transtulerunt diligens
curata notatio magnam his temporibus utilitatem
credatur: hujus quoque generis inspergenda n
esse duxi; narratiunculas etiam aliquot admiscui
dam historiarum, quæ neque contritæ ac commune
neque fore injucundæ cognitu viderentur. Ub
ita res tulit, ut ab iis, qui vel ætate nostra, vel etia
rioribus in hoc ipso curriculo industriam suam e
rant, dissentirem: feci id, ut & natura & consuetu
fert, libere: sed ea tamen moderatione servata, ut
nutam esse à me dignitatem suam, nemo conquer
nisi qui tantum sibi tribuat, ut errare se posse no
quod neque cuiquam contigit, & majus est, quam
venire in humanam fragilitatem queat, sed nos qu
rimus, ipsa res indicabit, testatum quidem omni
volumus, nihil aliud nobis propositum fuisse, c
sine cujusquam offensione auxilii aliquid attulisse l
diorum generi diceremur.

A te autem, Hippolyte, Principum decus, etia
etiam petimus, ut qua nos humanitate in fam
tuorum numerum recipere dignatus es, eadem hc
res nostros, qui nulla re magis, quam tui nominis

ritate nixi, in publicum prodeunt, tibi accipiendos putes: neque tam, quid amplitudine tuæ conveniat, quam, quid præstari à nobis possit, expendas nam & hæc ipsa, novis indies accessionibus crescent & alio suo tempore, quæ tibi gratiora fore confidimus, conferentur.

PRÆFATIO IN VERSIONEM LATINAM LIBRI QVINTI Ethicorum Aristotelis.

IX.

CUm hunc Aristotelis librum vobis explicaturus essem, multis de causis mihi faciendum putavi, ut eum prius latine à me conversum ederem. Primum quoniam etsi in cæteris libris explicandis conatus eram efficere, ut ne ij quidem, qui Græcarum literarum rudes sunt, aditum sibi ad me audiendum peregrinitate sermonis occlusum esse quererentur: Non obscuris tamen multorum sermonibus aures meæ quotidie verberabantur, conquerentium crebro illo vocum Græcarum interjectu retardari intelligentiam suam: planiora sibi multo & expeditiora omnia fore, si latine dicerentur. Horum igitur studio aliquid tribuendum esse duxi. Deinde submolestum ipsi mihi nonnunquam erat, verum ut fatear, tantum quotidie operæ ac tempus in reddendis singulis vocibus ponere: Ut mihi quoque satius videretur, semel illo labore defungi. Nam cum singulæ disputationes nostræ in unius horæ curriculum concludantur, ex eoque ipso aliquid sæpe multis occasionibus delibetur, ac detrahatur, adhibenda parcimonia est, videndumque omni studio, ut id saltem, quod datur, quam possumus optime & utilissime collocetur. Jam è tam brevi tempore non multum potest tractandis rebus relinqui, si aliqui ex eo singula verba decerpant.

Præcipue autem hic liber propter mirificam qua
rerum ac sententiarum subtilitatem postulare quo
modo videbatur, ut, quo liberiores animi nostri to
ad eas penitus cognoscendas darent, illa altera pars
ris & vobis & mihi demeretur. Fuere & aliæ huju
consilii caussæ, quas nihil necesse habeo pluribus pers
Dedi autem operam, quantum quidem in me fuit, ut
stotelis non sententiam modo exprimerem, sed g
ipsum dicendi, quoad liceret imitarer. Nam cum
quisque modo, & loquatur, & scribat: aliosque ang
pressa, concisa, alios ampla, copiosa, redundans del
oratio. Non satis probo consilium eorum, qui cum
stoteles siccitatem quandam tenuitatemque dicendi,
tra Cicero copiam & ubertatem adamaverit, neque
quam tam dissimile sit, quam eorum inter se dicend
nus; Aristotelem tamen interpretantes, quia se, quam
sunt, Ciceronis simillimos esse cupiunt, quæ ab ill
breviter, & subobscure dicta sunt; ea hujus more dila
atque diducunt. Sed suum cuique, ut dicitur.
an, quod volui, assecutus sim, nescio, aut potius id no
secutum esse me, scio: Certe quidem quod in hoc ge
optimum est, id me secutum esse, ac propositum hab
confido. Neque damno industriam eorum, qui aut
me, aut post me (siquidem jam duodecim anni sunt,
hujus libri interpretatio mea primum edita est) in hi
bus latine tractandis elaborarunt. Quorum etiam
dam auxilio ad eam rem meo usos esse se, non diffiten
Neque tantum, ut ille dixit, posterior dies prioris
pulus est, sed etiam magister, Multa aliter olim acc
bam, aliter hodie accipio, Græcos etiam libros multo
rious locis depravatos esse video, quam tunc arbitra
Itaque necesse est multa longe secus in eorum inter
tationibus, quam in mea, legi. De quibus non intelli
tes modo, sed etiam eos, qui sibi tales videntur, quo

oi

is ætas magnam copiam extulit, judicaturos esse pro-
o. Horum ego neque alteros rejicio, neque alteros
nesco, est ejusdem ingenii, & eruditorum admonitio-
mare, & indoctorum maledicta contemnere. Ubi,
ur à cæteris dissenserim, vos quidem & quotidie ex
pso, cæteri autem ex commentario, quem, cum pri-
i licebit, edituri sumus, intelligunt, ROMAE, Kal.
t. Anno M.D.LXV.

ANTONIUS MURETUS
ERNARDINO LAUREDANO,
Andreæ F. Patricio Veneto,
S. P. D.

X.

estantium Poëtarum, Bernardine Lauredane adole-
ens clarissime, neque magna unquam copia, & sem-
magna laus fuit. Copia ne fuerit, id in causa est,
in cæteris facultatibus, nemo est duntaxat eorum,
ebeti penitus ingenio non sunt, qui non adhibito
e, si minus excellere, at certe ad mediocritatem ali-
pervenire, se posse confidat: in hac nisi iis, quos
quodammodo natura ad eam finxerit, labore & dili-
ia, vigiliis effici nihil potest. Ea ipsa res in hominum
is admirationem peperit Poëtarum, obstupefactis
icet hominibus, cum viderent alios sponte quadam,
opensione naturæ, sine ullo labore ea fundere, quæ
omnibus eloquentiæ luminibus interlita, tum sparsa
isariis eruditionis variæ notis, non tantum dulci
tenerent aures, sed etiam omni genere affectuum,
ios audientium sensus, cogitationesque tentarent;

 alios

alios contra ingenuarum artium scientia perpolitos
la tamen diligentia, aut diuturnitate studii consequi
se, ut aliquo inter Poëtas numero ac loco haberentu
autem omni elegantis doctrinæ tractatione, ita hujus
que virtutis præstantia, longe supra cæteros Græc
hominum ingenia floruerunt Romani, & serius attig
Poëticam, & coluerunt negligentius, & minime l
tempore in recte scribendorum Poëmatum via per
runt, siquidem cum à rudibus apud eos Poëtica pr
principiis, tandem per multos gradus ad Virgilium p
nisset: quo ego homine nihil statuo fieri potuisse div
ita postea cœpere ingenia in deterius labi, ut miru
quanta, quam brevi tempore sit consecuta mutatio.
spani Poëtæ præcipue & Romani sermonis elega
contaminârunt, & cum inflatum quoddam & tum
& gentis suæ moribus congruens, invexissent ora
genus, averterunt exemplo suo cæteros à recta, ill
simplici, in qua præcipua Poëtarum sita laus est, & i
superiores omni studio incubuerant, imitatione na
itaque fere post Augusti tempora, ut quisque versu
xime inflaverat, sententiam maxime contorserat,
nique modo locutus fuerat, quo nemo serio soleret
ita in pretio haberi cœpit. Quin etiam fucatus ille
dor, & adulterinæ eloquentiæ species ita nonnull
qui veræ eloquentiæ gustû non habebant, occæcav
mos ut his quoq; temporibus extiterint Hispani du
mines cæteroqui & imprimis eruditi, & scriptis edi
biles: quorum alter Lucanum Virgilio, alter Mar
Catullo anteponere veritus non est, quorum ab ut
ita dissentio, ut, si quis Deus potestatem mihi opti
que faciat, non dicam Virgilii, cui videor injurian
re, si eum ullo modo cum cæteris comparem, sed
alicujus, aut Furii, quam Lucani, multò similem
bendo esse me malim, inter Martialis autem &
scripta, tantum interesse arbitrer, quantum inte

scurræ alicujus de trivio, & inter liberales ingenui hominis jocos, multo urbanitatis aspersos sale, neque vero negaverim, multa in Martiale quoque non inscienter dicta reperiri: sed profecto deteriorum longe numeros major est. Latinæ quidem orationis nativa illa, minimeque quasi pigmentis infuscata germanitas in Martiale nulla est, in Catullo præcipua. Iis de causis cum ab illo altero, nescio quo modo, semper abhorruissem, Catullum, contra nunquam non mirabiliter amavi: itaque legebam cum adolescentulus studiose, magnamque operam ad lepores illius intelligendos conferebam, nihil tamen minus cogitans, quam fore unquam, ut in eum commentarios scriberem. Sed, cum haud ita pridem venissem in Italiam, & ut eam regionem aspicerem, qua qui æquo animo carent, mihi quidem antiquitatis memoriam satis colere non videntur, & me hercule, verum ut dicam, cum alios eruditos homines, tum Paulum imprimis Manutium ut cognoscerem, quod in ejus scriptis mihi videbar animadvertisse, expressas quasdam excellentis doctrinæ eximiæque probitatis notas, mihique divina quadam virgula contigisset, ut non pedem pene prius in hac civitate ponerem, quam in amicitiam ipsius familiaritatemque intimam admitterer: ipseque aliquot diebus post, de meis sermonibus collegisset, quantopere me ejus Poëtæ scripta caperent. Quin tu, inquit, M. Antoni, quæ in hoc genere notasti, ea in publicum profers, fructumque laboris tui cum cæteris antiqua illa naturæ atque humanitatis lege communicas? ibi tum ego cum & longe aliarum virium opus illud esse dixissem, & protulissem alia multa, quæ mihi ad eam cogitationem suscipiendam sane quam incommoda essent; eaque ipse amice admodum refutare pergere; (nôsti autem divinam hominis illius in dicendo suavitatem) non prius destitit, quam me impulit, deniq; sibi ut reciperem; me id primo quoque tempore esse facturum, Neque verò diu fidem meam liberare di-

ftuli, ut qui inter varias occupationes, homo alioqui
ris non nimium tolerans, hoc tamen, quicquid est, t
mensium, aliquando etiam minore, spatio absolv
Nunc hasce vigilias meas Bernardine Lauretane, n
sunt causæ, quamobrem tibi dicatas velim. Natus
ampla cumprimis & nobili familia, & ex qua ea Ve
civitatis lumina extiterunt, quorum claritatem null
quam inobscurabit oblivio. Præterea est hoc gene
stro prope fataliter datum, ut ametis literas, homin
earum scientia excultos benignitate vestra compreh
tis. Non longe abierimus; pater ipse tuus, vir, ut o
nôrunt, omni egregiæ virtutis laude cumulatissimu
literarum amore incensus est, ut ea, quæ ubique plur
valet, auctoritate & gratia permagnam optimorum
rum, signorum, nomismatumque veterum cætere
que antiquitatis monumentorum copiam ex univers
ropa diligentissime collegerit, itaque, ut augusta qu
Musarum ædes, ita domus vestra Venetiis ab er
hominibus frequentatur. Hæc cum magna sint, ut
sunt, tamen ex te ipso possunt innumerabilia magis
pria tuæ laudis argumenta desumi: ingenium exce
acre ac indefessum literarum studium, optimarum a
cognitio tanta, quantam cum paucis aliis in istam
viriditatem cadere posse docuisti: tum, quod præci
est, ita compositi mores, ut juventus tua multorum
ctuti exemplo esse possit. Vel his superioribus men
cum ad M. Antonii Trivisani principis optimi, pro
tui, luctuosam bonis omnibus mortem funebri lau
ne honestandam unus ex omni Venetæ nobilitati
delectus es; quanta Deum immortalem, orationis &
vitate, & copia, quanta omnium, qui aderant, non a
batione tantum, verum etiam admiratione dixisti?
tum sperare non dubie senatus populusque, Venet
perit, quæ tam diserte in alio laudares, ea te aliquan

operibus præstiturum. Igitur cum eam orationem
blicum emisisses, nemo repertus est, qui non in cœ-
tolleret: aut, si qui postea fuerunt, qui eam clanculum
nuarent verbis, eos satis constat, vel crassitudine in-
i, ne illius pulchritudinem pervideant, vel, ne pro
itate commendent, veteri morbo perpetuæ in omnes
os invidiæ impediri. Accessere his prope quotidiani
um Pauli Manutii de tua laude sermones, in cujus tu
ore plane habitas, ita enim frequenter, ita cupide de
quitur, ut mihi nunquam omninò, quam cum de te
re ingressus est facundior esse videatur. Attigi brevi-
a, quæ me, ut hunc librum tuo nomini potissimum
iberem, impulerunt. Nunc à te adolescens ornatissi-
etiam atque etiam peto: primum ut munusculum hoc
ex sua magnitudine, sed ex meo tibi gratificandi ani-
ponderes: deinde, ut si quando eorum rationem ini-
quos eximiæ tuæ virtutis admiratio adjunxit tibi, me
que, si videtur, eorum adscribendum numero existi-
. VENETIIS, Idibus Octob. M. D. LIV.

ANTONIUS MURETUS TORQVATO BEMBO PETRI F. S. P. D.

XI.

Agna felicitate mihi carere videor TORQUATE BEM-
BE, quod non ita mature in Italiam venerim, ut pa-
n tuum, virum immortalitate dignissimum, videre at-
alloqui possem, nam & incredibilem quandam volu-
tem hausissem ex illius Herois adspectu, qui aut solus
præcipue effecerat, ut ne hæc ætas superioribus secu-
n videret: & effecissem, nisi valde fallor, ut ipse me, pro
nanitate illa, qua complectebatur omnes, in quibus

esset aliqua non alieni à Musis ingenii significatio, usquequaque sibi despiciendum putaret. Nunc, qui id, quod cuperem, consequi nullo modo possum, c quidem, id quod proximum est, sedulo facio: colo, cumque ratione licet, memoriam illius: & cum in o sermone, tum in scriptis meis libentissime facio, ut laudem, qui mihi neque à me, neque à quoquam satis dari posse unquam videtur, neque vero ita sum amens ad gloriam ipsius quicquam meo testimonio posse a censeam. Sed ita plane judico: ut Deus, qui nullius conio indiget, laudari se tamen ab hominibus vult beatas illas mentes, in cœlum [illegible], & cum Deo c junctas, gaudere, cum se à nobis [illegible] ac celebrari vid ergo perinde ac si hujus rei sensus ad Petrum ipsum B bum perventurus sit, ita de ipsius admirabili doctr singulari eloquentia, cæterisque virtutibus, quoties casio est, prædico, quod sive ita est, gaudeo: sive ipse fallo, tamen hunc errorem, qui me tantopere delectat, hi eripi nolim. Equidem non solum, quæ ille nobis numenta ingenii sui plurima ac pulcherrima reliquit, cupide pervolutare, verum etiam imagines corporis us studiose contemplari soleo: magnamque ex eis o ctationem capio: quod illæ mihi ipsum ante oculos stituere videantur. Jam si aut depictam in tabula marmore expressam, aut in ære, argentoque insculp Petri Bembi imaginem prope divino cultu afficere sol sum: quid me tibi facere par est, Torquate Bembe, q nobis divinus ille vir vivam & spirantem tum corpo tum multò magis ingenii ac virtutum suarum imagi reliquit? Itaque ut intelligas, te à me tanti fieri, qu æquum est, & talis viri filium, & talem filium, qui pa næ gloriæ præclare omni ex parte respondeat: mitto a muneri Tibullum, hoc est, eum Poëtam, quem pater t felicissime expressit emendatū à me, & brevibus sch illustratum; qui tibi testimonium aliquod sit incredi

ervantiæ erga te meæ. Parvum munus, fateor sed & gno animo proficiscitur, & majora alia subsequentur, c tibi non ingratum fuisse cognovero. Vale, Non. ji, M.D.LVIII. Patavio.

ANTONIUS MURETUS FRANCISCO GONZAGÆ, FERDINANDI F. S. D.

XII.

On injuria dubitatum est à veteribus FRANCISCE GONZAGA, adolescens præstantissime, Tibullone Propertio deferendus esset inter Latinos Poëtas elegiæ bendæ principatus, nam ut insunt in utroque per- lta, quæ eos vulgarium numero exemptos, in edito ue eminenti statuant loco: sic propriæ quædam ex- t, & elucent in utroque virtutes, quibus uterque al- ius palmam ambiguam facere videatur, summo in Ti- llo elocutionis elegantia, & proprietas: summa in opertio eruditionis Poëticæ copia & varietas: in illa mana prope omnia, in hoc pleraque transmarina, il- n, nativa quædam, & incorrupta Romani sermonis in- gritas, in media urbe natum & altum esse, perspique endit: hunc præter cætera forma & character ipse di- di in Græcorum Poëtarum scriptis assiduissime versa- m esse demonstrat. cumque à sapientissimis viris tradi- m sit, duo esse præcipua Poëticæ dictionis ornamenta, [illegible] illo Tibullus hoc Propertius excelle- videtur, mollior ille & delicatior: nervosior hic & ac- ratior, illo magis oblectere, hunc magis, ut opinor, ad- irere, illum judices simplicius scripsisse, quæ cogitaret: nc diligentius cogitasse, quid scriberet, in illo plus na- ræ, in hoc plus curæ atque industriæ fuisse perspicias.

Quæ

Quæ cum ita se habeant; perdifficile est decernere, ac constituere, uter alteri præstet, nam si præcipua laus Poëtarum in imitatione consistit: mihi quidem videtur, Tibullus varios illos fluctuantis animi motus, quibus amantes agitari solent, melius imitatus est, sin, ut quicquid ad optimum proxime accedit, ita ipsum quoque optimum judicandum est; crediderim sane veterum illorum Græcorum, ac precipue Callimachi, propertium haud paulo similiorem fuisse: qua etiam fiducia ipse se Romanum Callimachum vocare ausus est.

Sed hæc ut sunt, neque nostrum est, neque cujusquam hominis prudentis, & considerati, qua de re veteres illi, quorum fuit & doctrina major, & judicium acrius, non liquere pronunciarunt, de ea certe quicquam constituere, & litem secundum alterutrum dare: satius fuerit, utrumque studiose ac diligenter evolvere, utriusque virtutes accurate perpendere: utrumque sibi ad imitandum proponere, si quando forte nos ad tentandum idem poëtis genus aut voluntas adducet, aut naturæ impetus feret, quæ ego omnia, FRANCISCI GONZAGA, quantum quidem in me fuit, summo studio adolescens factitavi, non enim facile concesserim multis qui hos Poëtas aut sæpius, aut accuratius legerint, aut vero plus operæ posuerint in eorum virtutibus imitando exprimendis. Ex quo autem in me juvenilis illa, qua studia Poëtica foventur, alacritas deferbuit, animumque sibi meum graviorum, & hac ætate digniorum artium tractatio vendicavit; temperare mihi tamen non possum, quin sæpe eos in manibus habeam; horisque succisivis graviorum studiorum asperitatem hoc quasi condimento amœnitatis mitigem ac molliam, quin etiam ut non occupationes tantum meæ, verum remissiones quoque animi afferant aliquid utilitatis hominibus: confero studium non mediocre ad libros eorum perpurgandos, & ad locos: si quos mihi forte intelligere videor, qui non ita sint omnibus per-

andos, tale igitur quiddam his diebus in Pro-
ti: & cum admirabili desiderio tenerer insinu-
iam in amicitiam tuam, iter mihi ad eam præ-
nunusculo volui. Ut autem à te cognosci
vivam, si me aut divitiæ, quibus abundas, aut
laritas, aut quicquam denique præter maxi-
jam nunc omnium sermone celebratissimas
tavit: nam opulentorum, qui honesta studia
n modo ambire ac persequi, sed aspernari et-
gere amicitias soleo, non semel expertus, ni-
modi hominibus φορτικώτερον: generis autem
is demum habet aliquid gloriandum, qui faci-
tu, hoc est in iis, qui omni ope moliuntur effi-
minus ipse splendoris posteris suis tradidisse,
oribus accepisse videantur, itaque colunt te
ines, & observant, ut magni illius FERDI-
NZAGAE, sapientissimi, fortissimi, fortuna-
ratoris filium: sed multo te, mihi crede, im-
nt, quod eam te viam ingressum, aut potius
nge progressum vident, in qua si, ut spes mi-
st, perstiteris, non apud posteros tot victori-
s spoliis, tot trophæis, quam de filio, clarior
sed illius quidem res gestæ cum aliorum mo-
ebrantur, tum præcipue scriptis Antonii Pos-
iaris tui, eruditissimi hominis, & ad conscri-
oriam facti, tradentur memoriæ hominum
tuas autem hoc loco pluribus persequi nolo,
ium Epistolæ excedam, cum quod mihi veni-
em Euripidis versus:

... οἱ γαθοὶ στρέφονται

... ἀγύιας ... ἄγχιν,

orabo, ut cum à Philosophiæ studiis in qui-
die Bernardinus Tomitanus, singulare Pata-
ii decus, exercet, relaxare animum voles.

Pro-

M. ANTONIUS MU
LEONARDO MOCEN
Antonii Procuratoris F. Pa
cio Veneto
S. P. D.

XIII.

Quod me saepe in quotidiano sermone, [illegible] deplorantem audire potuisti, veterum scriptis [illegible] depravatio, & difficu[illegible] que qui pro sua virili parte tollere m[illegible] ad eam rem studiosis hominibus [illegible] mihi & labores suos collocare fructu[illegible] sibi nominis immortalitatem [illegible] fundamenta jacere videntur, q[illegible] emendandi ac [illegible] laborem tanquam molestiorem, & abjectiorem quodammodo

ea faciliorem efficere nituntur, negari non potest, quin præclare omninò de humano genere mereantur, siquidem ut qui aut parum puris, aut ad conficiendum difficilibus utuntur cibis, integritatem valetudinis firmitatemque virium adipisci vix queunt: ita qui aut parum emendatos libros, aut parum ad intelligendum faciles versari coguntur; næ illi valde bono ingenio sint oportet, si aut ullum sermonis leporem, aut ullum exquisitioris doctrinæ elegantiam consequuntur. Quam multa barbara vocabula, quàm multa vitiosa genera loquendi, propter librorum corruptionem, usurparunt ii, qui se nostra patrumque memoria Ciceronianos dici volebant? quantularum rerum ignoratio quantas tenebras sæpe in omne disciplinarum genus invexit? magna enim Mocenice fæcunditas erroris est: & ut morbi quidam à pusillis principiis profecti, paulatim per corpus omne serpunt: ita parva interdum macula erroris, paulatim progressa longius, integra optimorum scriptorum monumenta contaminat. Deinde non est sane expectandum, ut omisso Cicerone, Virgilio, cæterisque, legantur ii qui temporibus nostris aliquid eadem lingua, in eodem genere scripserint, qui si aliquid afferunt non haustum à veterum fontibus prope reprehenduntur; sin improbo labore hoc consecuti sunt, ut in scriptis suis nihil non è priscis illis imitatum, & effictum appareat; nemo tamen est, qui non illos potius ipsos priscos evolvere, sibique proponere ad imitandum velit, itaq; ejusmodi scripta, tanquã vina levia, quamdiu mustea sunt, ipso novitatis sapore paulisper placent; iterum aut sæpius gustata fastidiuntur, in promptu exempla sunt, Bembi. Navogerii, Mulsæ, Lampridii aut versus, aut orationes, quotusquisque hodie legit; & tamen aut illi nostra ætate proxime ad antiquorum gloriã accesserunt, aut nemo unquam accessurus est, at contra si quæ iidem ad illustrandos veterum libros pertinentia literis prodiderant;

runt; qualis nonnulla Bembus elegantissime scripsit, et plus, plusque indies studiosorum hominum manibus conteruntur, sed quid de his loquor? possim nominare nonnullos, qui ab hinc sexaginta fere vixêre annos, quorum poëmata, orationes, epistolas, cum propter perversum, & inepta affectatione corruptum loquendi genus, quod ætas illa extulerat, sine risu hodie nemo legat, eorundem tamen scripta quædam, quibus lux aliqua vetustis scriptoribus affertur, omnibus vigent, denique, quem sola sermonis elegantia suavitasque commendat, is ætatem ferre liber non potest: at ex quo fructus aliquid utilitatisque percipitur,

> Hic meret æra liber Sociis, hic & mare transit,
> Et longum noto scriptori prorogat ævum.

Ego autem Mocenice, quæ cupiditas in optimo quoque maxime viget, navandi studium suum utilitati publicæ, & hominis sui ad posteros propagandi, ab ea nunquam me abhorruisse confiteor, quam ad rem cum illud mihi, de quo ante dixi, quasi compendiarium esse iter viderem, progressus sum in eo, quod potui, & progredi porro, si vita suppeditaverit, cogito, ergo alia alias: nuper autem quatuor Ciceronis in Catilinam orationes tum vindicavi à multis mendis, quæ in eis librariorum vitio insederant; tum, addita brevi declaratione faciliores ad intelligendum effeci. Hunc parvum laboris mei fructum venire in hominum manus ornatum commendatione tui nominis volui, primum, quod ipsi libro, parum ex me auctoritatis habituro, multum ex te accessurum dignitatis ac gratiæ intelligebam: in quo, quæcunque aut ad amplitudinem nominis, aut ad devincendas amicitia hominũ voluntates valent, summa esse omnia animadverto, nam sive generis claritatem requirimus; cui tandem, qui Veneti imperii nomen audiverit, Mocenicæ gentis splendor ignotus

est?

quæ quidem gens, ut ne annalium memoriam repli-
,neque eos commemorem , quos domi forisque spe-
a virtus, concordibus suffragiis , ad hujus Reipubli-
fastigium evexit; illud integritatis illud justitiæ , il-
incorruptæ severitatis exemplar, Aloisium Moceni-
,equidem, tuum Leonarde avum protulit : quo vi-
nemo unquam in hac civitate , qui cum pauciora pe-
t , plura consequeretur honoris insignia , inventus
: ipsa pro eo prensabat virtus , ipsa ei viam ad omnes
ioris gradus,non appellandis,non rogandis, non of-
ose salutandis civibus ; sed gloriosis , admirandis, im-
rtalitate dignis edendis operibus muniebat , neque
o passa resp.est, tantum lumen exteris principibus in-
gnitum latere : sed quanquam fidelissimis illius, sapien-
imisque consiliis nixa , non libenter ab amplexu eum
dimitteret : mandandis tamen ei plurimis , honori-
ntissimisque legationibus ; facultatem dedit famæ suæ
omnes terrarum oras disseminandæ , qui cum omnes
am opinionem adduxisset, ut quicquid ipsi, non dicam
negatum , sed non ultro delatum fuisset, idem virtuti
negatum videretur ; filio suo , patri tuo Leonarde,
em virtutibus prædito facile atque expeditum iter ad
curatoriam,id est, ad eam, qua nulla summæ propior
r dignitatem reliquit , sive igitur generis claritatem
pirimus, ea tibi longe maxima divinitus contigit : si
teipsum , nulla ratione generis habita , intuemur, ea
lemus in te , quæ vel abjectam , obscuramque familiam
gere atque illustrare possent. Non enim te aut gentis
a nobilitas tumidum , aut opum affluentia insolentem
it : sed illam quidem incitamentum , hanc vero instru-
ntum exercendæ virtutis esse ducens , ita te geris,
dignitate par summis , humanitate & affabilitate
ullo superior infimis esse videaris , quo fit , ut tota
be nemo sit , qui non omnia tibi successa cupiat , qui
non amet, non in sinu , non in oculis ferat ; qui non

& optet, & auguretur fore, ut te eodem plane, quo avus olim, itinere gradientem, iisdem resp. quibus illum prosecuta est, honoribus prosequatur. Primum igitur, tuo, ut dixi, nomine auctoritatem libro meo quaerere aliquam volui, deinde cum plurimis, manifestissimisque indiciis, me tibi non vulgariter carum esse cognoscerem, volui ego quoque vicissim, qualemcunque poteram, animi erga te mei significationem dare. Vale, Venetiis, A.D. 6. Idus Octobr. M.D.LVI.

M. ANTONIUS MURETUS
LEONARDUM MOCENICUM
P.V. primae Orationis Catilinariae explicatio.
XIV.

SAEpe jam M. Tullius, antequam hancce orationem haberet, verba in senatu de Catilinae conjuratione fecerat: ut vel ex eo perspicuũ est, quod duodeviginti diebus ante, consulibus Resp. Senatus consulto permissa erat: quod ego ipsum admonere supervacaneum putassem, (est enim sane quam apertum) nisi animadvertissem, multos magnosque viros, non è recentioribus modò, sed etiam ex antiquis; quod, quid quoque tempore actum fuisset, non satis attente considerássent, in errores quosdam minime, ut arbitror, negligendos in harum rerum explicatione incidisse, mihi quidem ita videtur: Ciceroni imprimis ipsi maximam esse hisce in rebus habendam fidem: ut, sicubi ab eo caeteri dissenserint: homines eos fuisse, idcircoque labi potuisse, arbitremur: secundum Ciceronem autem Sallustio, qui iisdem temporibus vixit: tum Asconio, qui ab eorum aetate non ita multum abfuit, Graecos autem, Plutarchum, Appionem, Diogenem magno esse adhibito judicio legendos. Nam ut hinc ordiamur, cum conjurati, Catilinae denuntiatione, in M. Porcii

Leccae

Leccæ domum convenissent, repertique essent duo, qui se Ciceronem in lectulo suo interfecturos pollicerentur; tùm demum ait Sallustius, rem ad senatum à Cicerone relatam, senatumque decrevisse, ut darent operam consules, ne quid resp. detrimenti caperet: at id manifestò falsum est, siquidem, quæ nox consecuta est posterum diem nonarum Novembr. ea nocte coitionem illam in M. Porcii domum factam esse, constat ex oratione pro Sylla, jam autem sedecim minimum dies erant, cum illa senatus auctoritas intercesserat; ut ex hac ipsa oratione liquido cognosci potest. Illud quoque non minus falsum est, quod idem Sallustius prodidit, cum aut hanc orationem Cicero, aut aliam quampiam habuisset, certe quidem aliquot diebus post commissam consulibus remp. Catilinam in eam vocem denique erupisse, ut diceret, si quod incendium in fortunas suas excitatum esset: id se non aqua, sed ruina restincturum, id enim jam pridem, id est, aliquot diebus ante comitia consularia, Catoni judicium minitanti ac denuncianti Catilina responderat, quod ipse Cicero in oratione pro Murena testatum reliquit. Quod si Sallustium ipsum, & accuratum cum primis hominem, & illorum temporum æqualem, tamen alicubi lapsum videmus: exacuenda profecto nobis ingenii acies est: neque ut quicquid à quoque veterum proditum fuerit, ita protinus recipiendum est: sed conferenda alia cum aliis, & ad Ciceronis præcipue auctoritatem, tanquam ad Lydium lapidem singula diligenter examinanda. Nunc ad rem: Dicta est hæc oratio à Cicerone consule, senatum habente in templo Jovis Statoris, VI. Id. Novemb. ut infra probabitur, qua quidem oratione ostendit, patefacta jam esse omnibus scelerata Catilinæ adversus remp. consilia: ipsique suadet, vel potius imperat, ut ex urbe exeat, quo & civitatem liberet metu, & ipse se liberius hostem P. R. profiteri queat. Genus igitur caussæ judiciale non est, ut falso Cælius Curio putat, non enim in senatu judicia ex-

exercebantur, sed ne deliberativum quidem est, quid ita? quia enim non deliberat Cicero, neque sententiam dicit, neque aut suadet quicquam senatui, aut dissuadet: sed Catilinam increpat, objurgat, exagitat: jubet denique ut cum Reip. salute, sua vero peste ac pernicie ex urbe proficiscatur. Quid igitur? fatendum profecto est, non omnes Ciceronis orationes, nedum omnia quæ ab Oratore tractantur, ad tria illa pervulgata causarum genera posse revocari. Ipse autem orationis χαρακτὴρ plenus est δεινότητος, γοργότητος, σφοδρότητος, μεγαλοπρεπείας: itaque quæcunque de illo genere à veteribus prodita sunt, ea hic mirabiliter observata reperiemus.

M. ANTONII MURETI AD LEONARDUM MOCENICUM P.V. secundæ Orationis Catilinariæ explicatio.

XV.

CUm multa sunt alia, quæ in veteribus dicendi magistris admirari, & libere, ut loquar, non satis probare soleo, Leonarde Mocenice: tum illud inprimis, quod iidem homines & multò longius, quam par erat, fines oratoriæ facultatis protulerunt, & eandem postea multo breviore, multoque angustiore, quam ipsius natura ferret, ambitu, quasique gyro concludere, ac constringere voluerunt, nam cum ita late patere oratoris officium tradidissent, ut ex omni artium numero nullam relinquerent, qua non instructum esse eum, atque ornatum oporteret, dicerent, neque præclarum illud nomen eloquentis cuiquam tribuendum putarent, nisi qui idem & grammaticus esset, & dialecticus, & earum rerum quæ in natura obscu-

ritate positæ sunt, intelligens, & gubernandæ Reip.
endi belli peritus: eundemque esse vellent & musi-
& geometram, & arithmeticum, & astrologum, &
um, & architectum: nulla ut res esset cœlo, terra,
de qua non ille copiosissime disputare, atque orna-
e posset: iidem postea, tanquam illius tantæ libera-
suæ pœnitente, quasi angustissimo quodam er-
o, ita tribus caussarum generibus totam illius tam
tentem, diffusamque vim coërcerunt, in quibus il-
imum est, quod admirer si quis Euclidis, Ptolomæi
pta nunquam legisset, cui tandem impedimento id
licendum putarint fore: aut qui minus eloquentem
m, si qui nunquam neque cantare, neque saltare
set, nam si quod aliquando accidit, ut C. Sulpitius,
æ defectione differens, exercitum L. Pauli confir-
, idcirco astrorum rationem oratori esse necessari-
imus: & qui de faciendis portubus architectum;
livoribus, & tumoribus in corpore interdum ali-
icit, medicum esse eum volumus: eadem ratione di-
sane, debere eum bonum coquum esse; bonumque
m: quod in tanta rerum varietate accidere ali-
o possit, ut de cibis ei sit aliquid calceamentisque
lum. Magnum vero oratori negotium imponimus:
ei aliquid in sermone de hujus aut illius artis instru-
s, operibusve, aut de ipsa etiam efficiendi ratione
et: ita eum mittemus ad magistros, &, nisi quam
didicerit, nunquam de ea verbum unum facere pa-
, ac profectò si ista omnia in oratore sunt, mirum
non ad canendum tibiis, ad obliganda vulnera, ad
nda navalia, diserti homines adhibeantur, & cur-
atoribus resp. tanquam Delphicis gladiis ad omnia,
nt in civitate necessaria, utatur. Est autem operæ
m cognoscere, quo potissimum argumento istud
sum dogma confirment. De omnibus inquiunt,
dicere, oratoris officium est, non potest autem

 quis-

quisquam ea dicendo tractare, quæ cognita perſpe
non habeat, omnium igitur artium ſcientiam anim
prehenderit, oportet is, qui oratoris munus ſuſtinc
diretur. O plumbeum, ut dicitur, pugionem! qu
hoc tibi concesserit, niſi quem iſta magnorum no
infatuaverit auctoritas, omnibus de rebus orato
officium dicere? Sophiſtarum hoc fuit, ponere,
quod quiſque vellet: quod nemo unquam, qui orat
beretur factitavit. Quando autem poteſt accide
orator dicere debeat, quadrari poſſit circulus, nec
ſit, aut ecquid ullam habeat quadrati latus cum di
proportionem? At hæc ipſa ſi tractanda ſuſcepit,
tractabit ornatius, quam ipſi artifices ſolent. Sau
mortuos, credo, excitabit, & multis rebus ſermon
bit, & ſimiliter cadentibus ac ſimiliter deſinentibu
noram numeroſamque efficiet orationem: facileq
facere voluerit, effugiet, & riſus hominum, & inſ
mam. Conſpurcaretur me hercule, & opinor, & ſ
toque peteretur, ſi quis in corona tractandis ejuſn
bus ornatum ullum adhibere oratorium vellet. D
injuſtis, utilibus, inutilibus, honeſtis, turpibus
oratoris officium eſt: non de quadratis, & circulis
nis, & pyramidibus diſputare. Itaque præclare
teles, ut ſolet, Rhetoricen in iis modo verſari a
ὧν τέχνας μὴ ἔχομεν, καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα: iis vid
rebus, quæ ſunt in communi quadam intelligentia
& de quibus, nemo eſt, qui non natura duce, u
judicare ſe poſſe confidat, hoc enim plane mihi
innuere videtur, cum ait, illam eſſe περὶ τούτων τι
νὰ τρόπον ἅπαντας ἐστὶ γνωρίζειν. Deinde, ſi
oratori accidere interdum poſſe fateamur, ut iis c
verborũ aliquid faciat, quæ ad alias facultates, aut ſ
pertinent: non tamen ex eo efficietur, ut ad orat
men tuendum neceſſaria ſit omnium artium cogni

mihi cogitanti, quæ tandem istius erroris origo esse potuerit; ut aliarum multarum stultissimarum opinionum, ita hujus quoque videntur Stoici principes, qualisque procreatores fuisse: qualem enim illi suum sapientem esse dixerant, qui solus formosus esset, solus liber, solus Rex, solus dialecticus, solus eloquens, solus denique omnia, ut etiam, quamvis nunquam soleas fecisset sutor, tamen esset inprimis bonus: talem prope isti præclarum illum suum è Platonis rep. oratorem effinxére, quam vanitatem secutus Vitruvius multo ille quidem modestius, sed tamen aut talem, aut certe non multo alium architectum informavit, atque illi oratorem fecerant, quod idem non tantum in poëta aut in imperatore facile probari queat: verum etiam si ad istud exemplum progredi, & omnes artes paulatim commiscere libeat, eo tandem, diis juvantibus, veniemus, ut bonum musicum esse oporteat, qui bonus credo evadere cogitet. Sed ut mittamus cætera, illud certe covenire nullo modo potest, ut & omnibus de rebus dicere sit oratoris; & totum illius officium contineatur tribus causarum generibus, demonstrativo, deliberativo & judiciali: neque vero mihi quisquam Aristotelis hoc loco auctoritatem objiciat: nam ille primum non, ut isti, omnia qui in rerum natura sunt, orator ad dicendum subjecta esse voluit: deinde multò verius, multoque sapientius locutus est: non enim tria genera caussarum aut controversiarum, sed τρία εἴδη τῆς ῥητορικῆς, aut τρία γένη λόγων τῶν ῥητορικῶν dixit, quod si quis putat idem cum illo altero esse, longe errat, ego autem, si quis quærat ex me, quo in genere causæ, aut controversiæ sit ea oratio, qua quotannis olim eos, qui pro patria occubuerant, Athenis laudari mos erat, plane respondebo: in nullo: nulla enim ibi neque causa, neq; controversia est: neque quicquam de quo quisquam controversetur, & tamen è Platonis Ari-

ſtotelisque doctrina vere dici poteſt, eſſe ἦθος ἐπιτρέχοντα λόγυ. Tu vero qui oratorem Hippiam q[...] παντοδαπὸν facis; quæro ex te, cum de corporum [...] um motibus, de fulguribus, de terræ motibus diſp[...] (quando hæc quoque ad munus illius pertinere [...] quo iſtorum trium generum eum verſari dices? [...] enim tum laudabit, neque vituperabit: neque ſu[...] neque disſuadebit: neque accuſabit, neque defen[...] ne longius exempla repetamus: (tempus eſt enim [...] omisſis, ad ea veniamus, quæ inſtituto noſtro adju[...] ſunt) hæ in Catilinam orationes, præter poſtrema[...] ſane deliberativa dicatur, ſub nullum ex illis tribu[...] ribus includi queunt, non ſub judicale: neque e[...] bentur in judicio: non ſub demonſtrativum: nam [...] monſtrativo ſola audientium voluptas quæritur: [...] que illud genus ad pompam, & ad oſtentationem [...] ratur: non ſub deliberativum: in priore enim ut vi[...] nulla deliberatio eſt: quin id tantum agebat Cice[...] exiret Catilina, quo ipſe poſtea cum ſanatu delibe[...] repub. poſſet, neque enim præſente eo deliberare [...] cernere utile fuiſſet, hac autem, quam nunc expli[...] gredimur, itemque tertia, nihil aliud agit, quam [...] nat populo ea, quæ geſta ſunt, eumque confirmet [...] ne ſperare jubeat, ne quæramus igitur, hæ oratio[...] in cauſæ genere ſint, aut in quo ſtatu; ſed iſta relin[...] iis, qui eo progresſi ſunt ſtultitiæ, ut, ædidis libr[...] tantum in epiſtolis Ciceronis, verum etiam in C[...] Terentiũ & genus cauſæ, & ſtatum requirar[...] Nunc Ciceronem ipſum audiamus.

ANTONII MURETI AD LEONARDUM MOCENICUM, P. V. tertiæ in Catilinam orationis explicatio.

XVI.

ADmirabilis quædam, ac prope divina vis est, Leonarde Mocenice, hominis eloquentis: meritoque sapientissimus poëta scripsit Euripides, nihil esse, quod ferro, in idem oratione confici possit. Quod si unquam ullum tempus fuit, cum id manifesto perspici posset; tum profecto apertissime declaratum est, cum sceleratas Catilinæ in patriam machinationes, nefariaque consilia ...tus eloquentiæ viribus Cicero dissipavit, ac mihi quidem sæpenumero in summos homines, quos Romana ...n Respublica plurimos protulit, intuenti, aliorumque facta cum aliis, quam possum accuratissime conferenti prorsus ita videtur, plus uni Ciceroni urbem Romam, ...tam omnibus quotquot bellica virtute fines protulerunt imperii, debuisse; nam ut in corporibus nostris externum calorem, externumve frigus propulsare ac defendere facile est: ubi autem intus contractum frigus, aut ...nis ac visceribus conclusus calor labefactat eas partes, ...ibus vita præcipue continetur, remedium ei malo adhiberi, nisi ab homine perito, atque exercitato non potest: sic in ratione gerendæ reipublicæ debellare hostes externos, & quod illi mali civibus tuis moliebantur, id in ...sorum capita convertere, si minus facile est, cujusmodi ...men est, ut humanis viribus effici posse videatur: at ubi ...ter inter se dissident reipublicæ partes, & quidem ita dissident; ut quibus in tota civitate plurimum animi, atque audaciæ est, ii conjuncti ac consociati inter se obstinatissimo animo, pestem cæteris, atque exitium machinantur: Deum profecto Mocenice, Deum quendam, non

 homi-

hominem, esse oportet, qui in tanto, tamque ancipit scrimine statum civitatis integrum, atque incolur præstet, ea vero laus cui potius, quam Ciceroni, tribu da sit, neminem video; unus enim latentem adhuc: at occultam conjurationem singulari providentia, vigi tiaque deprehendit, ac protulit: manantem, serpent que paulatim longius, compressit: fractos ac debilita metu propter inusitatam periculi magnitudinem, civ animos confirmavit, indormientem tantis rebus exc vit senatum: eadem voce & securitatem bonis, & ter rem improbis attulit: Collegam suum labe conjuratic infectum, sponte deposita, oblataque illi provincia ad nas partes adduxit, & ut quæ sanari poterant, sum adhibito studio sanare conatus est, ita quæ insanat videbantur, ea, omni periculo, atque omni invidia pro hilo habita, animose ac fortiter amputavit, itaque rum rerum ergo, primus meritissimò eum honorem c secutus est, ut pater patriæ diceretur. Ac si quis est, horum præstantissimorum operum laudem ab eloque removens, ad alias quasdam virtutes referre malit: n nos illud dabimus, nunquam hominem quamlibet in cendo copiosum atque ornatum, hæc tam præclara e cturum fuisse, sine aliis plurimis, maximisque virtutib ita ipse, nisi valde iniquus sit, nobis hoc concedat, nec est, nunquam hæc tam feliciter à quoquam dirigi gub narique potuisse, cui, cæteris instructo animi bonis g viter ornateque dicendi facultas defuisset. Hanc ego facultatem, Mocenice, vias commonstrare conor iis, q bus in hac urbe cordi sunt honestarum artium stu Nam etsi non sum ita nescius mei, ut eloquentem esse putem: tamen, quod à prima ætate dedi me studiose exercitationem dicendi, & magna cum cura pervolut eorum scripta, qui aut diserti fuisse ferebantur, aut præcepta libris suis complexisse, quibus orationis co

pe

:videor posse, quo ipse non pervenerim, nihilo-
o qua perveniendum sit, aliquo modo indicare.
dem sedulo præsto, quod possum, & quod mihi
uctoritate munus injunctum est, ei ut ne desim,
pibusque omnibus elaboro. Quoniam autem
e ita mecum egerunt primarii homines, ut dice-
upidos quidem esse cognoscendi ea, quæ à me di-
: sed ne ad me tam sæpe, quam vellent, venirent,
impediri: si succisivi temporis aliquid sumerem ad
uæ quotidie traderem, mandanda literis, gratum
atque optatum fore: morem illis hac quoque in
rere volui: & ad meos pristinos labores hoc
cribendi onus adjeci. Quod utinam tam utile
juàm à me, solo obsequendi amicis desiderio, sine
tione susceptum est, quanquam enim non eam
ntiam consecutum præ me fero, ut gloriam sper-
nen ea nostris temporibus copia est vel erudito-
inum, qui meis luminibus obstruant: vel male-
, qui omnem judicii laudem in vituperandis aliis
putent: ut judicaturus sim, mecum præclare actum
eam gloriæ fructu, ut ne obtrectatorum quidem
entiam. Nunc quando de quatuor Ciceronis in
tilinam orationibus duas interpretati sumus
pari duas reliquas studio
persequemur.

M. AN-

M. ANTONII MURETI AD ARDUM MOCENICUM, P. quartæ Orationis in Catilinam explicatio.

XVII.

SI præmiis tantum, Mocenice, & iis præmiis præcipuam felicitatis partem vulgaris opi tuit, ad bene merendum de humano genere homines ingenio adducerentur : multos, ut certe, ab instituto virtutis itinere animadver rum ætatum exempla revocarent, nam si replic riam temporum, & antiquitatis monumenta velimus, deprehendemus, unaquaque in republ re, quorum plurima in eam extabant, maximaq cia omni scelere laceratos, omni crudelitate omni acerbitatis genere divexatos fuisse, quo ita exploratum est, & tibi & iis omnibus, qui quid in antiquitatis cognitione posuerunt, vix mationis indigeat: tamen, ut, si qua esse potest, eximatur, aliquot, quæ mihi nunc in mentem illustria ejus rei exempla subjiciam. Primæ au cogitatione occurrunt illæ omnium laudanda um ipsiusque adeo humanitatis parentes Athe optimis studiis deditam, refertam assidue, atq dixerim, fœtam eruditissimis hominibus civita unquam insigniter adjuvare, impune licuit? no riadem, Cimonem, THEMISTOCLEM, ARIS AEschinem, Demosthenem, quorum omnium su usa beneficiis, in exilium pepulit : non illud p modestiæ, integritatis, sapientiæ specimen Soc neno necavit? & constituto adversus impios, ac rebus divinis sentientes supplicio eum potissime qui unus ex omnibus ad veram Dei cognitione

rat ? sed Romana Respub. quanto cæteras o-
nitudine virium , atque imperii amplitudine
tantò majorem nobis, atque ampliorem hujus
templorum copiam subministrat, cujus in hi-
quis ingreditur, is in ipso quasi vestibulo ipsum
s parentem Romulum Senatorum manibus
ie discerptum, ac dilaniatum videt. Quod si
idi facinoris immani atrocitate spectata, in-
irc porrexerit, non longe progressus, obvium
llatinum, ob inanem popularis suspicionis au-
lium proficiscentem ea ex urbe, quam ipse ma-
e dominatu regio liberarat. Atque ut Cario-
ius prætercam, Marcum certe Camillum, haud
im , militarine virtute , an fide justitiaque
& mirabitur & miserabitur eadem calamitate
. Scipionem vero illum de quo vere scripse-
, nullam ei statuam, nullam columnam à popu-
erigi posse, quæ magnitudini rerum ab ipso
respondere: quis est , qui cum intellexerit eò
nque insignes victorias redactum ; ut exilium
sponte consciverit, non debilitetur , ac conci-
planeque judicet nullam iis attingendam esse
rtem, qui commodo ac tranquillitati suæ con-
int ? Quid jam illos turbines, illas tempestates
ssensionum commemorē ? quibus non unus aut
arus & salutaris Reipubl. civis perculsus est :
rvi, ipsa millia immortalitate dignorum homi-
iis conscleratissimorum latronum manibus
icuerunt. O acerbum illud , ô vel Romani
stibus miserabile spectaculum, cum passim per
nium gladiatorum in principes civitatis de-
r furor : cum, qui aliquando Reipubl. præsi-
:, eis nullum in civitate præsidium reperieba-
quorum eloquentia ipsis gloriæ , aliis admira-
ub. saluti fuerat, eorum ex illis ipsis Rostris, è
quibus

quibus tam sæpe concionati erant, incisis cervicibus, capita sanguinolenta pendebant. Sed ut hæc mittamus, quibus satis dolenter deplorandis, alicujus eorum, qui tunc occubuerunt, opus esset ingenio: Ciceronis casus totiusque vitæ jactatio, quem non, qui in juvanda patria commodum suum, aut aliquod ejusmodi præmium sequatur à reip. tractatione deterreat? cujus enim unquam hominis vel plura vel majora merita populus Rom. habuit? at ille tamen, cui senatus togato supplicationem decreverat: quem Q. Catulus, princeps senatus, quem M. Cato, quem multi alii parentem patriæ meritissimo vocaverant. Cui L. Gellius coronam civicam à Republ. deberi dixerat, quid non postea calamitatum, indignitatum, acerbitatum in ea, quæ ipsius consiliis stabat, civitate perpessus est? ipse in exilium ab homine deterrimo pulsus direpta bona, vexata uxor, vexati liberi, domus incensa quicquid denique meruerat CLODIUS, CICERO pertulit, & eas ob ipsas res pertulit, quibus nulla satis ampla præmia poterant inveniri. Quocirca si sola, ut initio dixi præmiorum exspectatione præclari viri ad virtutem, & ad juvandum genus hominum adducerentur, multi sine dubio, cognitis aliorum casibus, à proposito abducerentur. Sed est profecto, Mocenice, est major quædam vis, quæ tibi, ac tui similibus persuadeat, virtutem non modo detractis omnibus præmiis, verum etiam propositis omnibus suppliciis, expetendam: pulchrum esse adjuvare cives suos, & omnes curas, omnes cogitationes, omnes vigilias in Reipublicæ salute defigere; nullum ejus causa periculum, nullam invidiam, nullam dimicationem defugere: cives beneficiis affecti, si quid præmiorum retulerint non repudiandum, sin parum grati, parumque memores fuerint, quid denique nos Reipubl. non quid alii nobis debeant cogitandum. Sæpe enim ex te audivi, cum diceres, gratulari te tibi, & magnam gratiam debere omnium rerum moderatori Deo, quod ea in Republ. natus

tus

as esses, in qua verendum non esset, non modo ne quisuam ob virtutem in invidiam vocaretur, sed ne vel miimis in Remp. beneficiis sua præmia denegarentur: sed amen si vixisses illis temporibus, & optionem tibi Deus ulisset, Ciceronis fortunam ab urbe conservata exulantis, fortunæ Cæsaris, in eadem oppressa dominantis antepositurum fuisse. Ac plane ita est, ut dicam, gratuita ita prorsus, non mercenaria est virtus: neque præmiorum mercedibus ad recte agendum excelso homines ingenio, sed ipsa dignitate atque honestate ducuntur: aut si quando de aliquo præmio cogitant, de gloria deque immortalitate nominis cogitant: cujus splendore capti & incensi, omnia quæ aspera, molesta, difficilia perpessu, impatibilia creduntur, vel non sentiunt, vel despicatui ducunt. Neque vero M. Tullius, cum de conjuratis supplicium sumeret, non jam tum cogitatione percipiebat eas tempestates quibus postea vexatus est: Sed animus & à natura præclare conformatus, & sapientiæ præceptis adversus omnes vel fortunæ, vel hominum injurias confirmatus, multo pluris ducebat eam pulchritudinem, eamque gloriam quæ in conservanda patria esset, quam omnes acerbitates, quas ipsi postea perditorum hominum inflammata odio rabies objicere posse videretur. Hanc ipsius rationem ac sententiam fuisse, cum alia multa, tum hæc, quam explicare ingredimur, oratio manifesto declarat.

M. AN-

quam quidem cum ex aliqua parte exprimendam
rim, non tamen sum ausus perpetuo id facere, ne r
la novitas (siquidem nova dicimus etiam ea, qu
vetera sint, diu ab oculis & ab usu hominum abs
lectoribus & moram objiceret, & molestiam par
taceam, quod quædam in eis libris inesse judico
potius, & vitio illorum temporum, quam ratione
ctoritate superiorum recepta, cujus generis sunt e
sumptus & similia per literam p. in quo immoder
ætas illa, cum solempnia, & sompnum, & tempta
rique omnes tum scriberent.

Sed & illud ex eodem fonte fluxisse puto, quod
multas inter se commutabant: cum apsum, & o
contraque scriptura, & obtare, sæpe in eorum libr
tur, in eundem numerum incluserim, avieris pro a
& Bolumina pro Volumina, ejusdemque generi
mera. Nam illud, quale esse dicam, nescio, quod
nes & lathrocinia prope semper scribebatis, cuju
ille Philippicarum liber scriptus est. Ne illa quid
primenda duxi, adficere, adponere, conligere, c
inlustris, & talia, aut æcum, relicuum, locuntur
die: quæ tamen non ejusdem generis, cujus illa,
co: aut illa, immemoriam, pro, in memoriam, su
pro summa est, & similia, etsi hæc quidem non plane
nanda censeo. At hæc leviora sunt: illud major
menti: quod locos amplius trecentos in omnibus
bris depravatos, a nobis emendatos videbit, q
hanc editionem cum aliis conferre voluerit. Tibi
Adriane Turnebe, vir optime & doctissime, hunc
meum inscribere quasique consecrare placuit, tum
taret monumentum aliquod veteris amicitiæ nostr
ut liber ipse hoc nomine studiosis omnibus gra
commendatior foret. Et sane sive quærendus er
cuius de me bene meritus, cui hoc munusculum d
universi ordinis nostri videbam, cui plus deberen

iex hominibus nostris primæ sine controversia tur. Vale, meque ut facis, amare perge, LUTE- Idibus Mart. M.D.LXII.

ANTONIUS MURETUS
S. P. D.
PAULO SACRATO SUO.
XIX.

nnibus veterum scriptorum monumentis, Paule atq; nulla pejus ab hominibus imperitis, ac teme- agitiosiusque tractata sunt, quam ea, quibus Jus populi Romani continebatur. Nam cum exti- ntiquitus magna quædam vis hominum erudito- ii leges, Senatus consulta, plebiscita, edicta ma- ium & urbana & provincialia tum copiosis & ube- tum mundissimo ac nitidissimo orationis genere commentariis illustrassent: jamque immensi ope- eretur eorum omnium scripta pervolvere: ardu- im & difficile in crebris, ut fit, eorum dissensioni- id optimum ac verissimum esset, judicare: ei ma-

quam quidem cum ex aliqua parte exprimendam curaverim, non tamen sum ausus perpetuo id facere, ne nimia illa novitas (siquidem nova dicimus etiam ea, quæ, cum vetera sint, diu ab oculis & ab usu hominum absuerunt) lectoribus & moram objiceret, & molestiam pareret. Ut taceam, quod quædam in eis libris inesse judico, errore potius, & vitio illorum temporum, quam ratione, & auctoritate superiorum recepta, cujus generis sunt emptus, sumptus & similia per literam p. in quo immoderata fuit ætas illa, cum solempnia, & sompnum, & temptare plerique omnes tum scriberent.

Sed & illud ex eodem fonte fluxisse puto, quod literas multas inter se commutabant: cum apsum, & optineo, contraque scriptura, & obtare, sæpe in eorum libris legatur, in eundem numerum incluserim, avieris pro abieris: & Bolumina pro Volumina, ejusdemque generis innumera. Nam illud, quale esse dicam, nescio, quod lathrones & lathrocinia prope semper scribebatis, cujus manu ille Philippicarum liber scriptus est. Ne illa quidem exprimenda duxi, adficere, adponere, conligere, conlega, inlustris, & talia, aut æcum, relicuum, locuntur, cotidie: quæ tamen non ejusdem generis, cujus illa, esse duco: aut illa, immemoriam, pro, in memoriam, summast, pro summa est, & similia, etsi hæc quidem non planè aspernanda censeo. At hæc leviora sunt: illud majoris momenti: quod locos amplius trecentos in omnibus aliis libris depravatos, à nobis emendatos videbit, quisquis hanc editionem cum aliis conferre voluerit. Tibi autem Adriane Turnebe, vir optime & doctissime, hunc laborē meum inscribere quasique consecrare placuit, tum, ut extaret monumentum aliquod veteris amicitiæ nostræ, tum, ut liber ipse hoc nomine studiosis omnibus gratior et commendatior foret. Et sane sive quærendus erat amicus de me bene meritus, cui hoc munusculum daretur, neminem ordinis nostri videbam, cui plus deberem: sive deli-

diligendus judex, qui de his rebus existimarent, omnium optime possent, nullum reperire poteram, cui justius hic deferretur, quam tibi. Non enim aut obscurum, aut ambiguum est, inter omnes, qui hodie literas tractant, quem ex hominibus nostris primas sine controversia ferant. Vale, meque ut facis, amare perge. LUTETIAE. Idibus Mart. M.D.LXII.

M. ANTONIUS MURETUS S. P. D. PAULO SACRATO SUO.

XIX.

Ex omnibus veterum scriptorum monumentis, Paule Sacrate, nulla pejus ab hominibus imperitis, ac temerariis flagitiosiusque tractata sunt, quam ea, quibus Jus Civile populi Romani continebatur. Nam cum extitisset antiquitus magna quaedam vis hominum eruditorum, qui leges, Senatus consulta, plebiscita, edicta magistratuum & urbana & provincialia tum copiosis & uberibus, tum mundissimo ac nitidissimo orationis genere scriptis commentariis illustrassent: jamque immensi operis videretur eorum omnium scripta pervolvere; arduum etiam & difficile in crebris, ut fit, eorum dissensionibus, quid optimum ac verissimum esset, judicare: ei malo mederi cupiens Imperator Justinianus, negotium Triboniano & aliquot aliis dedit, ut ex eorum scriptis ea tantum excerperent, quae utilia essent, quaeque in judiciis obtinerent: quae cum in unum corpus, resectis caeteris, ordine digessissent, sola deterrentur studiosorum manibus, eisque laborem minuerent, ac levarent. At illi, hac potestate accepta, non ut ille Horatianus agricola, qui inutiles ramos falce amputans feliciores inserit, sed ut mi-

lites accepto signo ad oppidum aliquod diripiendum ac deprædandum, per medium Jus Civile grassantes, & ut quidque obvium erat, lacerantes, mutilantes, trucidantes, brevi tempore exhibuerunt nobis veteres Jurisconsultos, instar Deiphobi, laceros crudeliter ora manusque ambas: quamque disciplinam perpurgandam ac perpoliendam susceperant, eam ita deformarunt, ut vix ulla amplius ejus imago superesset. Quam enim hanc infelicitatem esse dicemus, quod, cum hoc Jus ex legibus, Senatusconsultis plebiscitis, edictis magistratuum, Constitutionibus principum, responsis prudentum constare dicatur, hodie in libris Juris nulla lex exstet, nullum Senatusconsultum integrum saltem & ὁλόκληρον, nullum plebiscitum: edicti perpetui paucæ quædam, ut ex naufragio, tabulæ, ipsæ Principum Constitutiones multis locis decurtatæ & ἠκρωτηριασμέναι, prudentum autem scripta ita distracta, dilacerata, divulsa, ut in eis vetus illa Hippolyti fabula renovata videatur. Itaque hodie non aliter Jus Civile discere cogimur, quam si, sublatis & extinctis omnibus Aristotelis, & Aristoteleorum interpretum scriptis, fragmenta tantum quædam reperirentur, è variis Alexandri, Themistii, Simplicii, Philopini & aliorum decerpta commentariis, ex quibus utcumque in communes locos Aristoteleam Philosophiam discere juberemur. Accessit aliud multo etiam perniciosius & exitiosius malum. Nam, cum superioribus seculis, Dei permissu, densissima quadam caligine animis hominum offusa, omnes propemodum bonæ artes oppressæ ac sepultæ jacerent, extiterunt in illis tenebris homines audaces ac præfidentes, qui nulla Latini sermonis intelligentia, nulla veteris Reipublicæ Romanæ cognitione, cum Dialecticam sine qua nihil recte atque ordine tractari potest, aut non attigissent, aut ita attigissent, ut non attigisse præstaret: Politicen autem, unde omnia juris principia ducuntur, ne per somni-

um

[illegible] aspexissent: arrepta, ut inter cæcos, juris inter[illegible] [illegible] provincia, verbosissimis & insulsissimis com[illegible] [illegible] illos qualescunque veterum prudentum reli[illegible] [illegible] oneraverunt, & ita imposuerunt humano generi, ut [illegible] quoque politissimo & eruditissimo seculo, judicia ta[illegible] [illegible] omnibus in locis ad eorum somnia dirigan[illegible] [illegible] ex eorum indocta doctrina exerceantur.

In quo magnifica illa Justiniani promissa ceciderunt? [illegible] nos illos, ad exemplum Diomedis Homerici, aurum [illegible] accepturos esse dicebat, ii pro illo obryzo vete[illegible] [illegible] sterium, & si quid ipsa fæce magis feculentum [illegible] quosque in illis floridissimis pratis Afri[illegible] Papiniani, Ulpiani & talium pasci oportebat, ii nunc [illegible] Baldi, & aliorum etiam sequioris notæ sor[illegible] [illegible] sterquiliniis volutentur. Quosque quidam in[illegible] [illegible] quidem & incultos, sed magno tamen ingenio [illegible] judicio præditos vixisse ajunt: de istos videbi[illegible] jam ne ego quidem eis ingenium adimo: nimis [illegible] ingeniosos fuisse fateor: illud quidem certe nega[illegible] potest, cujus quis civitatis neque linguam teneat, [illegible] formam, leges, mores, instituta cognoverit, ejus [illegible]ivile non posse ab eo, quamlibet ingeniosus sit, com[illegible] intelligenterque tractari. Satis igitur magna grà[illegible] haberi non potest, qui hanc caliginem discutere, [illegible] impostoribus personam, sub qua tamdiu homi[illegible] illuserunt, detrahere conantur, ac perficere, ut [illegible]admodum cæteræ omnes disciplinæ à teterrimo [illegible]arorum dominatu liberatæ, nitorem ac splendo[illegible] [illegible] his temporibus receperunt, ita disciplina ju[illegible] [illegible] aliquando in pristinam restituatur dignita[illegible]

Tales & nonnullos Italia protulit, & longe plu[illegible] Gallia. Quorum ego vestigia pro virium mea[illegible] modulo persequens totum illud quadriennium, quo [illegible] Digestorum in hac urbe interpretatus sum, dedi [illegible] operam, ut quotidiè plurima istorum qui tanti

in vulgus fierent, ac tœdissimà errata detegerem, & ingeniosorum adolescentum animos ad meliora converterem: effecissemque omnino aliquid, nisi hominum auderi subsellia sua & cornicum oculos configi dolentium conquestiones obstitissent. Cogito autem, si & vita superit, & otii aliquid contigerit, ea quæ tunc è superiore loco dixi, colligere, & quoniam multos id cupere video, in publicum emittere. Ideoque nunc exiguam quandam ad te eorum particulam mitto: quam tu, si tanti videbitur, istic edendam curabis, & tuo multis mihi nominibus charissimo nomini dicatam in vulgus exire patieris. Cupio enim, Sacrate vir optime & humanissime, & magno illo Jacobo Sadoleto avunculo tuo dignissime, pro plurimis, ac suavissimis officiis erga me tuis aliquid tibi vicissim rependere, ac perficere, ut amicitiæ, quæ mihi tecum viginti jam annos & eò amplius, sine ulla offensione intercessit, & ut spero, ad extremum usque spiritum duratura est: monumentum aliquod apud posteros exstet. Tu, ut soles, munusculum hoc non ex sua, sed ex animi mei magnitudine metieris. Vale, ROMAE, Idibus Sept. M.D.LXXX.

PAULUS SACRATUS CANONICUS FERRARIENSIS M. ANTONIO MURETO J. C. ac Civi Romano præstantissimo Viro. S. P. D.

XX.

PRimum quidem maximas, ut debeo, atque immortales æterno ac præpotenti Deo gratias ago habeoque, Murete præstantissime, cujus divino beneficio ad hoc usque

[illegible] quod mihi amplissimo illo atq; pul- [illegible] jam pridem pro tua singulari in me hu- [illegible] debito frui tandem liceat, tibique facultas [illegible] promissum tuum, & fidem, denique [illegible] ac liberandi. Nam duodeviginti [illegible] expectatione, fuisse hujusce tuae eximiae in me [illegible] tuis ac meis literis, quas nuper edidi, [illegible]. Gaudeo deinde [illegible] neque ullis verbis explicare queo, quam grata mi- [illegible] fuerit hujus tuae constantissimae in me [illegible]. Nam praecipui tui erga me amo- [illegible] illustrius indicium mihi [illegible] tum voluisti nomen meum illustrari [illegible] celebrari tuis? Equidem egregium ac praecla- [illegible] factum tuum omnem mihi dicendi facultatem [illegible] ripuit, ut si parem etiam tuae eloquentiae natura [illegible] edisset, ne ad minima quidem hujus tanti erga me [illegible] tui parte oratione alloquendam, aspirare [illegible] possim. Accedit etiam quod nihil mihi ad felicita- [illegible] esse puto, postquam me tali ac tanto monumento [illegible] isti: Tuus enim suavissimus liber quae [illegible] fertusque gravissimis sententiis, in quo mirum in [illegible] n excellentissimi ingenii tui atque admirabilis elo- [illegible] vis elucet, in manibus doctissimorum virorum [illegible] ersabitur, sicut ego jam totum hic percurri, quod [illegible] gendi eum inhausta erat aviditas, nec satiari pote- [illegible] i te illi miris in coelum laudibus extulerint, nonne [illegible] n me praedicabunt, qui tanto amoris vinculo tecum [illegible] us fuerim, ut me immortalitati & hominum memo- [illegible] mpiternae tradere volueris? Sed quod in epistola ad [illegible] de Triboniano illo ejusque sociis quereris, & qui- [illegible] ibus Justinianus cum mandasset, ut ex veteribus [illegible] risconsultis excerperent ea, quae ad judicia accom- [illegible] a essent, quaeque maxime utilia ac necessaria vide-

 rentur;

dubito, te operam daturum, ut tua videantur,
luminibus ingenii, &c, quantum res patitur, eru
VENETIIS.

EIDEM ROMAM.
XXII.

GAudeo, mi Murete, quod profectò etiam n
existimas, te navare operam regibus, ing
tuum, quod ego semper unice dilexi, extulique
tanto Pontifice, & ab universo Cardinalium co
hementer probari. Nam si qui aliter sentiunt:
quis est, qui aliter sentire possit? Veruntamen
tasse reperientur, quos livor impediat, quo m
ac sincere judicare possint; de iis laborandum
cum te præsertim ille noster, quem sequuntur
ille præter cæteros, qui nobis quasi μηνιέτα
esse, non mediocriter ornet, atque diligat.
tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit,
rum, verborum, ordinis præstantia, quo in o
munere cupio te pergere. Simul enim perges
ta, maximeque directa gloriæ via, per quam
jam longissime, nemine præcurrente, me faver
mum. De tua in me benevolentia, cum recor
dubitare non possum, meum in te animum exp
es, eundem si esse nunc, & perpetuo futurum
non fallam opinionem tuam, nam & mea non so
suetudo, sed etiam natura ita postulat: & tu p
laudes quarum principia me olim, exspectantem
præstare te nunc video, in tui amorem impuler
beo summas gratias, quas agi à te cupio. Arch
Beccatellio: eumque meo nomine ut quam li
ciose quamque plurimum salutes, valde rogo,
bit ad amicos, floret honoribus in patria, caru
tori, jucundus omnibus, nosti humanitatem

[illegible]cum, quem tibi fidelissimum in tua potestate habebis, [illegible] quoad vixero, colere diligentissime nomen tuum non [illegible]. Et quotannis tamen nonnulla tibi signa dabo [illegible], ex quibus intelligas, tuam in me benignitatis nullam capere me posse oblivionem. Vale, Murete, [illegible] nostræ decus, ac te Deus Opt. Max. diutissime [illegible], omnesque cogitationes & actiones [illegible] perpetuo fortunet, FERRARIÆ. 7. Kalend. Nov. [illegible]

M. ANTONIO MURETO
PAULUS MANUTIUS
S. P. D.
XXI.

Mihi verò, ita vivam, etiam atque etiam probatur, & cum in quovis genere magnus omninò sis, in hoc maxime videris excellere. Planè (ut omittam reliqua) ingenii tui quasi quandam [illegible] sum admiratus; ita concinnè, ita apte facili quondam sententiarum nexu, nos ducis, donec ad ipsum pervenias, in quo te, ubi scis hærere multos, citra omnem adulandi suspicionem, summa explicas cum dignitate. Gratulor tibi de ista facultate, & eò magis, quod si locis impertitur gloria, novum decus accedat ad Italiam nostram: in qua sedem, auctore atque auspice me uno, ita locasti, ut cogitare nihil prorsus de migratione videaris; nec verò secus debes. Valde enim ad literarum elegantiam, planeque & omnem humanitatem tibi profuit hoc cœlum, è quo jam per quadriennium spiritum hauris. Itaque noster eris perpetuo, mi Murete, si gratus esse vis: quod profectò vis; soles enim hanc virtutem præter cæteros efferre. Tibulli principium mitte, ut cum Epistola conjungatur. Scholia, non du-

XXIII.

VEllem, Murete, V.C. ea esse tempora, u
liber esset commeatus: haberem fortas
vel consulerem interdum, ut quendam ve
vel ut amicus commonefacerem. Nunc q
itaque consilium cepi, quantum possum,
ptionibus & literis, maxime ad longinquos
institutum ut jam migrarem, fecit Jacobu
miliaris meus, cui hæc ad te dedi. Is enim
profecturus, cum magnopere me rogaret
quem jam diu colit, quasi viam & aditum m
optimo exiguum hoc literarum officium ne
nec debui. Eum igitur toto pectore tibi
esse cupio, adolescentem, mihi crede, suavi
& elegante doctrina expolitum, omnium
hominum observantissimum, genus enim
multisque ad laudem insignibus viris claris
Exspectas autem fortasse & de A. gellio
Sed, si eum, & alia nostra remorentur, c

[illegible] doctrinam auxit à discessu tuo, quantum vix credas: [illegible] summa omnia de illo adolescente sperare nobis li[illegible]. Duareni obitu, de quo heri primum à Germano ho[m]ine, qui ex Gallia recens veneraty, [illegible]cepi, damni pluri[mu]m in jure Civili factum est, equidem dolui vel tua causa [qu]od eum à te amari [illegible], quanquam hæc, si ferret [hu]manitas prorsus dolenda non essent, quid enim prof[icit]? angi quidem gravius: neque communis erudi[tio]nis necessitas concedit: & vitæ commutatio, brevissi[m]a [illegible] æternæ, [illegible] cum beatissimis, valde [illegible]. [illegible] quod acceptum divinæ benignitati refero, [illegible] tibi puto fore jucundissimum, valetudine [illegible] commoda, oculis quidem optimis, quod aliquot an[nis] non contigit. Itaque cum otium non ferrem (scis [en]im me quiescere non posse) commentarios in reliquas [Cic]eronis epistolas cœpi texere: & ut sunt ista fere, pro[pter] [illegible] non ἰσχυσιν, absolut[i], ut mihi quidem vide[or], majorem partem, id est, tres primos libros, & extra [illegible] octavum, in quibus, ut dixi jam, nisi me com[illegible] φιλαυτία decipit, non videtur opera male collocata. [La]bebis in clausulam de Petro Fabro, tuo dicam an meo? [qu]i me triduo cepit, sibique devinxit ingenio, humanita[te], prudentia. Plane vixi, quamdiu mecum fuit: nec me[dio]cri sum amore discedentem prosecutus: næ tu, si ni[hi]l præterea mea caussa velles, qui & vis, & egisti jam plu[r]imum, tamen hoc uno munere, quod auctus per te sum [illegible] ornati adolescentis amicitia, meis omnibus in te [illegible] [illegible] diis, quæ tu merita vocas, optimam gratiam retulisti. Vale, VENETIIS.

HU-

VEllem, Murete, V.C. ea esse tempora, ut
liber esset commeatus: haberem fortass
vel consulerem interdum, ut quendam vel
vel ut amicus commonefacerem. Nunc q
itaque consilium cepi, quantum possum, t
ptionibus & literis, maxime ad longinquos,
institutum ut jam migrarem, fecit Jacobus
miliaris meus, cui hæc ad te dedi. Is enim
profecturus, cum magnopere me rogaret
quem jam diu colit, quasi viam & aditum m
proximo exiguum hoc literarum officium ne
nec debui. Eum igitur toto pectore tibi c
esse cupio, adolescentem, mihi crede, suavis
& eleganti doctrina expolitum, omnium
hominum observantissimum, genus enim
multisque ad laudem insignibus viris claris

Exspectas autem fortasse & de A. gellio n
Sed, si eum, & alia nostra remorentur, c

...itisse, cur eorum sectam JurisConsultorum sequi... ...um utinam barbara modo esset oratio (ferri enim ad... ...pro modo posset: quanquam & vestis honesta magno... ...nobilem ornet ac deceat) & non Juris ipsius, ac re... ...; totiusque fere scientiæ Civilis nostræ magna igno... ...a, atque perturbatio: de qua & tute jam pridem ele... ...te in Oratione quadam disseruisti. Quare ne his me... ...t offensum existimes, parerga nunc accipe, ex iis quæ... ...quæ in ipsas lectiones tuas, quasi prætereuns aliquan... ...o, avi: non ita certandi cupidus, quam propter amo... ...quo te imitari aveo, ut Carus ait. Vidisti acute lib. 6. c. 15. locum illum Ciceronis 2. de Divinat. Totas noctes somniamus, neque ulla fere est, qua non dormiamus et ...ramur, aliquando id, quod somniamus evadere, ...mendosum: Qui tamen ita fortasse scribendus est ...ue tamen ulla fere est, qua non; Et miramur, &c. ut ...m non, præcise sit positum: pro eo, quod, qua non ...emus. Non verò, ita, ut tu putas; totas noctes ...nimus, neque ulla fere est, qua non somniemus, &c. ...im à vetere scriptura longius aberrat, & nosti, ...iones concisas, quàm sæpe in veterum scriptis pec... ...a fit, agitur de somniis, & non de somno, quamvis ...a in somnis. Illum autem locum pro Archia. Quod ...n hic tantus fructus ostenderetur, & si ex his studiis ...ctatio sola peteretur: tamen, ut opinor hanc animad... ...ionem humanissime ac liberalissime judicaretis. Ali... ...r, ut lib. 12. lect. cap. 15. ita emendas: hanc animi ...rsionem. Vide, quæso, ne ita rectius, hanc huma... ...em, hanc nempe delectationem & voluptatem. Sæ... ...im his articulis, hanc illam, & similibus non ad... ...itur nomen aliquod, sed prius adlatum tacite repe... ...am intelligitur, ut apud Senecam Epist. 95. At il... habentem præcepta plurimum ait proficere: Ubi ...ndum illud habentem præcepta. Nam ibi non de

pere-

... qui ... Seneca lib. de be...
...ALENDARIO scribit ; ne...
ad horam, & diem Creditorem appellat
recte admonuisti, atque pro Creditorem
Debitorem , quomodo & jam pridem B
lib. 1. de verb. sign. illum ipsum locum ad...
cognata sive potius inter se relata vocab...
minus, emptor & venditor, conductor l...
tor & creditor , migrasse interdum alte...
locum videantur , quod & Jacobus Cujac...
lib. 1. cap. 10. & lib. 9. cap. 7. Cui tame...
ptione D. de contrah. empt. & l. 18. solut...
bib. aut non adsentiar , iisque in legibus n...
putem, alio in loco explicabo. Hoc autem
... Debitorem non improbo, omitti
quo potest, & Creditorem & Debitorem, ...
bitorem ; ut verbum, appellat, praemisse & ...
positum. Quod autem ad eum locum Cic.
de finib. bon. de quo ... lib. 6. cap. 20. & ...
... Resplendeat his vestis, argent...
... locus ipse, aedificium, &c. ...

hinophoro, ut ait Lucilius; cui nihil [illegible] fortasse inquam ita (nam & ipse dubito) [illegible] tatur, Inophorum certe, vel ne mentiar [illegible] vet. libr. reperio nunquam [illegible]ophorum, & [illegible] nani enim veteres Græcorum ut non modo [illegible] quod vulgare ut Demoe, Edeatros, (sic enim puto apud Fest.) Adelphos Terentii, de quo & [illegible] Clerumenoe apud Plaut. & Canephoros Verrin. de quibus nos ad Lucret. Sed etiam [illegible] in o nudum, ut in Poëta, Eoëma, dioecesi apud Cicer. pro Rabirio Post. ubi antea [illegible] ogenes, & Parochia, [illegible] vocab. [illegible] enim, & omnium scriptorum, etiam Justiniani [illegible] Codicum exemplaribus antiquissimis repu- nuper scribere cœperunt diœcesis & diœcetes, parœcus, quos miror eadem ratione non scri- [illegible], pœema, pœesis) interdum in I merum verte- dere est Iconomus, quod contra usum veterum die mutarunt in Oeconomus, ut Alciat. admo- Parergon. c. 3. in hodidocus apud Fest. id est, qui græce [illegible], Inomaus apud Orosium ui à Græcis Οἰνόμαος: & in Cimiterium: sic ne è veteribus Christianis scriptum id fuisse, ce κοιμητήριον, vetera monumenta confirmant. cimitense monasterium in l. inter claras C. de [illegible]sia dicitur, quòd à Græcis τῶν ἀκοιμήτων. So- e Romani Græca vocabula paululum variando [illegible]cere nec iisdem ea aut literis aut syllabis fere- [illegible]ri, ut Ulixes ὀδυσσεύς. Exanclare, & anclare ex Græco ἐξαντλεῖν & ἀντλεῖν: non ut vulgo nt exantlare, quod Exantlandi verbum & tu mbinum recte vindicasti, lib. 13. cap. 17. [illegible] dem modi: de quibus alibi. Quod qui non

obser-

observant, latinam linguam mire perturbant: i
& Elogium, de quo & tu in Lect. optimum licet
lum, & bonæ quasi monetæ, aut civitate Roma
quam lege Papia, plane exterminant; aut varie
eclogium, nunc ellogium, nunc in eulogium mu
Epistolam scribunt Græcorum more, invitis
scriporum libris antiquissimis etiam marmorei
mentis, in quibus constanter Epistola & Elogiu
Atque quæ quidem de meis in suas Lectiones
quibusdam ac notis, in quibus si quid erit tale, qu
ceptum referendam putes, videbis, in quem quic
das: ne & his accidat, quod nuper Themistæ nost
Cicer. & Ennio item nostro apud Agellium lib. 11
de quibus diligenter olim ad te scripseram, conti
loquor. Sed de his alio fortasse loco planius.
Nunc, ut modò dixi, de me satis multa. A te a
ctionum quidem libros plures non ita pridem acc
omnis elegantiæ refertos: Sed quod inter nos li
enim sumus, postulantur jam à te & φιλοσοφώ
dam, & à Nobili politiss. philosopho qui aliqua ja
plura, atque adeo accepi non ita pridem ab idonei
nibus, te jam paratas habere explicationes libro
quot Platonis & Aristotelis Politicorum, quæ g
scriptiones huic quoque & ætati tuæ jam matu
personæ, magis convenire videntur.

Ajunt & Eunapii historiam, quæ in Vatican
theca observatur, curare te describendam, quod
Redingerus noster D. Thomas V. C magno sun
pridem cœperat: sed conatum ejus mors interru
si & Politica illa scholia tua, & Eunapium, etiam
doreti epistolas, quarum insigne volumen in ea
bliotheca Herveto teste, super est, aliaque veterum

...es, bene, mihi crede, de Republica mereberis. ... namque opera cum Reipublicæ utilior, tum et... ad laudem, ipsorum diuturnior mihi semper visa ... qui veterum scriptorum præclaras ... & ... commentarios aut in lucem ipsi proferunt, aut ab aliis ... vel eruditis scholiis explanant, vel ut emen... ...at elaborant. Emendatus enim liber est ... commentarii. Vale, vir doctissime & salve. An... M.D.LXXXIIII.

JULII POGIANI VIRI
Disertiss. Epistola.

... Ciceronis imitandi modo, ad nobilissimum adolescentem.

...ICOLAUM FITZHERBERTUM, ANGLUM.

XXIV.

...si sunt ejus generis tuæ literæ, ut in politiori hu...manitate, in qua ex gravioribus Legum studiis con...scis, consilio aut præceptione mea tibi minime opus intelligam; tamen quia mei in te amoris esse video, ... tam spectari, quid ego possim, quam quid tu velis ...ndere; rationem tibi & consuetudinem hujus rei ...e exponam. Ego, quamdiu mihi arbitratu meo ...lere licuit, unum aliquot menses ex Latinis scri...ribus Ciceronem legi. Nam in omni ratione opti...m quemque, & illum unum imitandum esse cognô...i. Quare cum illum ipsum Ciceronem Latinæ lin-

guæ

expertos esse dicerent, plus ... multò, quàm in vario & diuturno tempor
ret eadem illa hora studiorum, non solu
& recordationis vim, sed etiam quodd
ordinis: qui cum in omni re multum,
plurimum potest. Sed hoc fortasse parer
id unum pertinet, quod institueram, D
cerone legenda mihi proponebam, quid,
ceret. In quo videbam interdum pauca r
interdum plura comprehendi breviter, &
us eandem variari rem, ut cum idem dic
commutatis verbis atque sententiis, ali
tur. Mirabar verò partium & quasi m
cherrimam compositionem, qua sic aliis ne
nihil ut lectori possit esse jucundius.

Quid dicam de artificio vinciendæ or
copia & quasi sylva elegantium vinculoru
multi, vel quasi compedibus quibusdam,
as colligent, vel ita dissolvant ac dissi
membris corporis, ac ne corporis quidem
ant: sic Cicero res nectit, & verba, ut s

[illegible], qui Ciceronis simillimi vi[illegible] sed consilio & imitandi modo fallun[illegible] Tullii verba mordicus tenent, nec ullam [illegible] dere; & dum verentur [illegible] videantur, illius etiam sensa to[illegible]tis transferunt in suas literas, scilicet illi (quod [illegible]) nunquam sunt in scribendo sui, sed in[illegible] semper alieni. Quid igitur eos in er[illegible] ? Puerilis illa suspicio, quod sermonem [illegible] modo convenire sunt arbitrati, ad quod [illegible]commodavit. In qua si ipse Tullius sen[illegible] non jam eum copiæ atque ubertatis [illegible] sed inopiæ & jejunitatis auctorem habe[illegible] Quæ cum viderem, putavi mihi elaboran[illegible] modo id assequi possem; me ut ab illa ba[illegible] turba sejungerem, conjungeremque cum iis, [illegible] latine loquuntur. Quid quæris? Audere [illegible] ut quisque mihi occurrebat Ciceronis lo[illegible] loquendi formulam ad alia transferebam, & [illegible] alterius generis sensa, quasique unius ab illo [illegible] solebam vestire & ornare non in[illegible]. Exempli caussa, quod hæc dictans lego [illegible] Rutilii adolescentiam ad opinionem & [illegible], & juris scientiæ, P. Scævolæ commen[illegible]; Quis prohibet eò traducere? Hanniba[illegible] adolescentiam ad opinionem & eloquentiæ & [illegible], Flaminii nobilis consuetudo commenda[illegible] genus, sed quoniam intelligebam, quædam [illegible] lumina, quibus scripta illustraren-

 tur,

tur, sumebam illa vel ab ipso Cicerone vel à quovis; sed ita, ut in eadem exercitatione alia quadam ratione uterer ab illa superiore. Ut enim illic tanquam ex eadem cera multas fingebam imagines; sic hic quasi eundem hominem alio habitu vestiebam. Quare fiebat, ut quæ ab aliis parta essent, à me inventa viderentur. Sunt autem hæc ornamenta & lumina sententiarum, ut, Ne quid nimis, Late patet invidia, & hujusmodi sexcenta, quæ si ita efferas, Tenendus est omnium rerum modus, & nihil non occupat invidia, quis tua esse neget? Huc pertinet illud Ciceronis, imitandos esse bonos fures, qui earum rerum, quas ceperunt, signa commutant. Ut enim illi pallium, si qui furantur, ne id is agnoscat, ex pallio sagum faciunt; sic qui aliorum sententias commutatis verbis enunciant, quæ communia sunt, propria facere videntur. Neque verò non etiam conabar interdum quodammodo cum ipso Cicerone certare acumine contrariorum, ut si ille, in lætitia doleo, ego contra, in dolore lætor. Si idem dicat, ut tardius faceres, hoc est, ut ego interpretor, diligentius; item ipse, celerius, id est, negligentius, in contrarium conversa sententia. Quod institutum mihi si meo arbitratu diutius tenere licuisset, in hac laude fortasse aliquis essem. Sed ab ea me consuetudine avocavit necessaria quædam barbaries, de qua nunc quidem nihil attinet plura scribere. Tibi certe, quid de tota hac ratione sentirem, significandum putavi: qui etsi scio, quanta occupatione destinearis, tamen non dubito, quin pro excellenti tuo ingenio, proque eo, quantum profecisti in hac latine scribendi ratione, cum istum graviorem studiorum cursum confeceris, si huc redieris, teque in hac laude exercue-

ris

vi etiam in principibus futurus sis hujus fa-
Quanquam aliquid interea assequère, si cum
quotidie fueris à legum studiis, animi caussa,
eprehenderis, & in hac exercitatione, quàm
ccisivas operas posueris. Sed quod mihi penè
it, multa ex Cicerone tibi memoriæ mandan-
, & paranda tanquam magna suppellex, tibi ut
: in variandis & mutandis sensibus multus &
vestitus orationis. Et quoniam ut in victu
tu prius necessaria, quàm voluptaria quærimus;
itione propriorum primum verborum, deinde
orum copia comparanda est: haud scio an illæ
um epistolæ, in quibus nulla est elaborata con-
, nullum exquisitæ voluptatis aucupium, plu-
proficiant ad latinè & emendatè loquendum,
modum nonnunquam etiam gemmarum vis,
arte disposita, aut distincta auro, quam pura
tiva delectat; ita Latini sermonis ubertas si-
, aut peregrinis quodammodo delitiis oratio-
s maxime probatur epistolis. Etsi hæc ad-
accommodata est iis, qui nunc primum in eam
a ingrediuntur; tibi, qui tantum jam hac scri-
xercitatione profecisti, præsertim majoribus
cupato, fortasse minus est necessaria. Quare
ndiori etiam scribendi genere delectari videaris,
que sive ingenio, sive judicio tuo, certe tem-
equemur. Cum igitur tibi, ut nunc est, facul-
it pervolutandi multos Ciceronis libros, ex il-
ios leges, etsi nulli non optimi. Sed tamen
s leges, & edisces, quæ multum te delectabunt,
onem tuam adjuvabunt. Ignosces verò mihi,
que subtilius scripsi, ut res postulare videba-

 tur,

tur, neque illuſtravi exemplis. Eram enim & ipſe valde occupatus. Quare aliàs reponam, & accuratius aliquid ad te mittam, quod proximis feriis æſtivis in Trebiano tuo vacuus legere poſſis. Interim vale, & mihi conſerva amorem tuum. ROMAE, Prid. Kalend. Aprilis.

M. ANTONII MURETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI.

HYMNORUM SACRORUM LIBER.

SERENISSIMO PRINCIPI

GVILIELMO GONZAGÆ,
Duci Mantuæ, Montisferati. &c.

MAgne Ducum, fœtâ populis cui fortibus urbem
Pulcher odorifero Mincius amne lavat:
Sume datis à te scriptos mihi legibus hymnos,
Neve parum culti despice vatis opus:
Illi etiam quorum hic meriti celebrantur honores,
Lucida quos constans vexit ad astra fides,
Non indignantur parvo sibi thure litari;
Atque animum magni muneris instar habent.
Forsitan his olim juvenis meliora dedissem,
Et mulcere aures dulcius apta tuas:
Sed veniens etiam ingenio est damnosa senectus
Nec tantum vires corporis imminuit.

Cùm mihi turgerent meliori sanguine venæ,
  Nec curarum animum pondera dèprimerent:
Sponte sua numeris carmen mihi mollibus ibat:
  Et subito versus fundere ludus erat.
Nunc & corpus habet senio, & mens ipsa pigrescit.
  Quodque habuit ludo, nunc onus esse putat
Dulce onus hoc tamen est, quod te mandante subitur,
  Et leviora facit jussa jubentis amor.
Atque utinam hæc roseo legat & VINCENTIUS ore,
  Phœbi & Musarum maxima cura puer:
Qui florescenti paulatim attollitur ævo,
  Ut sata se ad fluvii subjicit alnus aquas.
Felix, cui teneris Helicon lustratur ab annis,
  Et bibitur volucris fons pede factus equi.
Quem jam ipsa Uraniæ blandis complexa lacertis,
  Stellatas superum vexit ad usque domos:
Ostenditque astrorum ignes, cœlique meatus,
  Queisque suos peragant legibus illa choros.
Queis scit, an & cœlo dum singula despicit, inter
  Cætera majores viderit astra suos:
Et quos purpureo contexit Roma galero:
  Et qui regali sceptra tulêre manu?
Fortunate puer, magnum patris incrementum,
  Cui Lachesis nec plena aurea fila colo,
Vive diu, utque dati poscit tibi nominis omen,
  Tende atavos omni vincere laude tuos,
Neu grave sit, dum dona tibi graviora parantur,
  Interea partem carminis esse mei.

HYM

HYMNI SACRI IN ADVENTU.

VErbum, quo omnipotens condidit omnia
Summi prævalidum consilii Angelum,
Vatum plena Deo pectora dixerant,
Venturum, ut fieret caro.
imi quo maculam dilueret patris,
Serpentisque vafri contereret caput:
Præclusamque homini morte recluderet
In cœlum propria viam.
go turba patrum, carcere liberos
Qui longo per eum se fore viderant,
Cœlum suspiciens, luctisonis dabat
Carmen lugubre vocibus.
qui pollicitis applicitos tuis,
Quamvis cuncta potes, fallere non potes,
Longas tolle moras, & citò, quem tibi
Certum est mittere, mittito.
mplex ætherii numinis unitas
Quæ distincta eadem est veraque Trinitas,
Æternis vigeat semper honoribus,
Et terra simul & polo.

IN DIE S. BARBARAE.

QValis, nulla polum nubila cum tegunt,
Inter clara nitet sidera Phosphorus:
Talis martyrio conspicuas micat
Inter Barbara virgines.

Cui ſolus teneris Chriſtus ab unguibus
Uſſit cor nitidum perpetua face,
Cui deſiderium, cui fuit unicus
Spretis Chriſtus amor procis,
Quamvis imperio barbarus aſpero
Terreret genitor, quem furor, & mala
Perduxit rabies, ut gladio caput
Natæ demeteret ſuæ,
Vinclis illa quidem libera corporis
Felix ad ſuperos protinus evolat,
Sed Chriſtus ſceleratum in Stygias patrem
Sedes fulmine dejicit.
Simplex, &c.

AD LAUDES.

SAnctæ triumphum virginis
Læti canamus Barbaræ,
Palmæque honorem duplicis,
Quam virgo martyr obtinet.
Non ſtirpis illam regiæ
Splendor ſuperbam reddidit,
Quin ſe à tenellis unguibus
Chriſto regendam traderet.
Inſanus infremit pater,
Omneſque pœnas admovet,
Tandemque ſacrum filiæ
Caput cruentus amputat.
At virgo caſti corporis
Soluta vinclis emicat,
Volatque ſtipata Angelis
Ad expetitum conjugem.

Æterne cunctorum pater,
AEterne fili par patri,
Et par utrique spiritus
Soli tibi sit gloria.

IN NATALI DOMINI.

Nox vel medio splendidior die,
Cujus per tenebras virginis integræ
Ex alvo nitida Sol novus emicat,
Complens omnia lumine.

Æterno imperio qui regit omnia,
Humanumque Deo concilias genus,
Is nunc sub tuguri vilis operculo
Nascens, pauperiem docet.

Pastores ovium, dum gregibus suis
Intenti vigiles excubias agunt,
Primi hunc angelico carmine nuncium
Lætis auribus hauriunt.

Grata est haud dubie simplicitas Deo
Grata est vita, dolis quæ procul omnibus
Rectum sponte sua perpetuo colit,
Et priscam retinet fidem.

Simplex, &c.

IN DIE S. STEPHANI

Evitæ juvenis fortia pectora
Ornari solidis tempus honoribus,
Primus martyrii, qui sibi lauream
Vitæ prodigus induit,

Fundebat lapidum grandinis in modum,
Denso turba fremens imbre sacrum caput,
Nunquam mota suo sed tamen est loco
Mens sancto ebria spiritu.

Sed

Sed sese in mediis ictibus erigens,
Ad cœlum penetrans, en air, en eum,
Pro quo dulce mori est, jam video patris
Ad dexteram positum Dei.
At tu Christe sinu suscipe me tuo,
Atque his, qui tenebris turpibus obruti,
Quo sese impediant crimine, non vident,
Quæso te, veniam dato.
Simplex, &c.

IN DIE SANCTI JOHANNIS EVANGELISTAE.

CHristo præ reliquis charus Apostolis,
Qui supra Domini pectus in ultimis
Discumbens epulis composuit caput,
Festa luce canendus est.
Felix, cui Dominus jam rigida in cruce,
Pendens, jamque neci proximus, & Patri
Sanctam sancto animum tradere cogitans,
Matrem crediderit suam.
Felix, qui se aquilæ more super polos
Tollens, & nitida in luce Deum videns,
Divino eloquii flumine filium
AEqualem docuit Patri.
Felix, qui senio jam gravis, & sacra
Multa canitie tempora consitus,
Ut si membra levis corriperet sopor,
In Christi rediit sinum.
Simplex, &c.

IN DIE SS. INNOCENTIUM.

CAntemus tenerorum agmina Martyrum,
Quos regis rabies, abstulit impii,

Cuna

Cunas innocuo sanguine proluens,
Christum perdere dum furit.
Nullis feritas cognita seculis,
Materno pueros è gremio rapi,
Perfossa ut rutilis corda mucronibus
Lac cum sanguine funderent.
eu quis, cum solito raptus ab ubere
Districtumque pavens ad gladium puer
Blandas carnifici porrigeret manus,
Siccis adspiceret genis?
ugent angelicos nunc pueri choros,
Et Christum liquido gutture concinunt:
Herodem meritis debita talibus
Pœna in perpetuum premit.
mplex, &c.

IN FESTO S. SYLVESTRI.

Riscos Roma Duces desine laudibus
Efferre immodicis, qui valida manu
Fines imperii protulerunt tui,
Quacunque Oceanus patet.
s solus tibi plus contulit omnibus
Sanctorum eximium Pontificum decus
Sylvester, dominam qui prius urbium
Christi supposuit jugo.
ulto te ille prius sanguine Martyrum
Respersam, docuit parcere cædibus,
Et quos mille modis sæva peremeras,
Illorum monitus sequi.
omam idem precibus nunc quoque, cælitûm
Adscriptus numero, perpetuis juvet,
Et tanti ossa suo quæ gremio viri
Servat condita Mantuam.
nplex, &c.

IN

IN DIE CIRCUMCISIONIS.

CIrcumciso agitur lux Domino sacra,
Quæ jam si Dominum rite licet sequi,
Impura è tumidis omnia nos monet
Circumcidere cordibus.
Umbra Evangelii lex fuerat vetus:
Sed Sol exoriens ut tenebras fugat,
Sic Sol justitiæ legitimis suum
Finem ritibus attulit.
Nobis corporeo nil gladio est opus:
Sermo quippe Dei vivus & efficax,
Sese instar gladii mentibus inferens,
Ad vivum omnia persecat.
Quæ semper vitiis germina pullulant,
E nostris utinam cordibus amputet,
Anni principium sit simul ut novi
Vitæ principium novæ.
Simplex, &c.

IN DIE EPIPHANIAE.

QVæ vos causa Magi, dicite perpulit
E vestris iter huc capere finibus?
Quem tanto studio quæritis anxii?
Quove hæc munera pertinent?
Nos stella insoliti luminis huc trahit
Et dux certa viam perpetuo præit,
Judææ populis quæ cupientibus
Regem significat datum.
Auri [illegible]ec sed enim quid sibi pondera,
Myrrhæ mirificus quid vult odor?
Aut quæ cum populus sacra Deo facit,
Aris thura solent dari?

ex auro colitur, thura Deum docent,
Nostri myrrha homines post obitum linunt,
Huic ergo hæc pariter, munera congruunt,
Qui & Rex est, & homo, & Deus.
mplex, &c.

A SEPTUAGESIMA AD CINERES.

Heu quàm scelerum non tolerabilis
Nos urget miseros sarcina, quæ Dei
Nostris principio mentibus inditam
Obscuravit imaginem.
nos pro meritis accipiat Deus,
Causæ nil fuerit, quo minus agmine
In tristes tenebris perpetuis domos
Uno præcipites agat.
d semper facilis flecti in eos fuit,
Quos culpæ ex animo pœnitet suæ,
Nunquam horum lacrumis & gemitu tulit
Se frustra veniam peti.
ic spe, quam ipse dedit: poscimus ut gravi
Pressos exoneret pondere, neve se
In nostro rigidum crimine judicem,
Sed mitem exhibeat patrem.
mplex, &c.

A DIE CINERUM.

Multis tensa epulis viscera dum tument,
Mens oppressa nihil cogitat arduum,
Et more indomiti luxurians equi
Pugnat spiritui caro.
d subtracto eadem comprimitur cibo.
Et se spiritui morigeram exhibet :

Qui

Exemplo docuit suo.

Sed frustra vetitis os tenes à cibis,
Qui factis animum turpibus inquinas.
Jejunio assiduæ conveniunt preces,
Cumque his munificæ manus.

Simplex, &c.

IN DOMINICA PASSIONIS.

Æ Quæva ingenito progenies Patri,
Vitam morte suis redderet ut sua,
Se Christus nivei velleris hostiam
Ultro supplicio obtulit.

O erga immeritos mirus amor Dei,
Natum, quæ pietas, tradidit unicum:
Ut pro mortifera fraude nocentium
Pœnas solveret innocens.

O non visum alias sacrifici genus
In quo æterna Deo sacra facit Deus,

IN DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.

Egem pacificum, mœnia dum subit,
Urbis celsa suæ, turba madens ferens.
Palmarum gravidos obvia termites
Faustis vocibus excipit.
claras spoliat frondibus arbores.
Hic serta ante pedes, florea projicit:
Supplex ille manus porrigit, hic suis
Terram vestibus obtegit.
u mentes hominum. Quis fore crederet
Quem tantis studiis exciperet frequens,
Post paucos ut eum turba eadem dies
Suffixum adspiceret cruci?
l in vita homini perpetuum datur.
Rebus ne nimium fidite prosperis,
Plerumque hic lacrumis gaudia temperat
Certo consilio Deus.
mplex, &c.

IN DIE PASCHAE.

Onatûs lacrumis jam modus, & novis
Templorum resonent aria canticis.
In vitam reduci nam Domino sacer
Poscit lætitiam dies.
ix post Christi obitum tertia venerat
Cum spes sancta moræque impatiens amor,
Matronas parili nomine nobiles
Visendum ad tumulum vocat.
am motum lapidem, tum lapidi vident
Innixum niveis vestibus Angelum:
Qui quo sollicitis eximeret metum,
Pauca & certa locutus est.

IN DIE ANNUNCIAT[...]
B. VIRGINIS.

AD te sidereis missus ab arcibus
Cum venit Gabriel, virgo, renuncia[...]
Te summo ante alias complacitam p[...]
Mox matrem Domini fore:
Turbata tibi nunc purpureas genas
Sparsit mente pudor, nescia quod vir[...]
Casto, sponsa licet, pectore virginem
Semper te fore voveras.
Verum idem subito nuncius addidit:
Istos pone metus: nam tibi jam datur
Ut virgo maneas, & tua compleat
Sanctus viscera spiritus.
Tunc ore ex roseo vox tibi prodiit,
Testis mirifica certa modestia:
Ecce ancilla Deo subdita, nil moror,
Fiat, quod Dominus jubet.
Simplex, &c.

gnum prima homini pernicies fuit,
Cum primus vetitam contigit arborem,
Captus fœmineis illecebris parens,
Quo se perdidit ac suos.
d post lignum homini certa salus fuit,
Cum scandens patulam Christus in arborem,
(AEternus fieri sic voluit parens)
Vitæ restituit suos.
'ux hostes hominum sola procul fugat,
Crux sola insidiis munit ab omnibus,
Adversa intrepidus despiciat, licet,
Cujus spes Cruce nititur.
mplex, &c.

IN DIE ASCENSIONIS.

Victa in perpetuum mortis & inferum
Insignis spoliis, luce nitens nova
Primusque insolitum Christus iter secans
Arces in patrias redit.
Iatus nasci iterum nos quoque dum cupit,
Mundo mortuus est, nos cupiens mori,
Surgens & repetens æthera, nos quoque
Ut possimus idem, dedit.
Christo nunc igitur vivere nos decet,
Ut Christo pariter detur emoriri.
Surgentes eadem nos quoque gloria
Puro lumine vestiet.
O per qui te, hominum conditor, ingredi
Castæ adduxit amor viscera virginis,
Nos dignare, tuis artubus insitos,
Voti reddere compotes.

Qui cum nulla gravant pondera sordium,
In cœlum celer evolat.
Primus corporeo legifer à cibo
Bis binos decies abstinuit dies:
Quem Christus numerum nos itidem sequi
Exemplo docuit suo.
Sed frustra vetitis os tenet à cibis,
Qui factis animum turpibus inquinat,
Jejunio assiduæ conveniunt preces,
Cumque his munificæ manus.
Simplex, &c.

IN DOMINICA PASSIONIS.

ÆQuæva ingenito progenies Patri,
Vitam morte suis redderet ut sua,
Se Christus nivei velleris hostiam
Ultro supplicio obtulit.
O erga immeritos mirus amor Dei,
Natum, quæ pietas, tradidit unicum:
Ut pro mortifera fraude nocentium
Pœnas solveret innocens.
O non visum alias sacrifici genus
In quo æterna Deo sacra facit Deus,
Et mortem moriens opprimit, & sibi
Ipse est victima Pontifex.
O crux tincta sacri flumine sanguinis,
Olim supplicium mancipiis grave,
Nunc Regum capiti præcipuum decus,
Te flexo colimus genu.
Simplex, &c.

IN DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.

Egem pacificum, mœnia dum subit
Urbis celsa suæ, turba manu ferens.
Palmarum gravidos obvia termites
Faustis vocibus excipit.
:lætas spoliat frondibus arbores
Hic serta ante pedes, florea projicit:
Supplex ille manus porrigit, hic suis
Terram vestibus obtegit.
u mentes hominum. Quis fore crederet
Quem tantis studiis exciperet frequens,
Post paucos ut eum turba eadem dies
Suffixum adspiceret cruci?
l in vita homini perpetuum datur.
Rebus ne nimium fidite prosperis,
Plerumque hic lacrumis gaudia temperat
Certo consilio Deus.
nplex, &c.

IN DIE PASCHAE.

Onatus lacrumis jam modus, & novis
Templorum resonent atria canticis.
In vitam reduci nam Domino sacer
Poscit lætitiam dies.
ux post Christi obitum tertia venerat
Cum spes sancta moræque impatiens amor,
Matronas parili nomine nobiles
Visendum ad tumulum vocat.
am motum lapidem, tum lapidi vident
Innixum niveis vestibus Angelum:
Qui quo sollicitis eximeret metum,
Pauca & certa locutus est.

 Non

Non hoc amplius est, quem petitis loco,
In vitam rediit Christus ab inferis.
Ite, & discipulis hæc eadem date
Summi nuncia gaudii.
Simplex, &c.

IN DIE ANNUNCIATIONIS B. VIRGINIS.

AD te sidereis missus ab arcibus
Cum venit Gabriel, virgo, renuncians,
Te summo ante alias complacitam patri,
Mox matrem Domini fore:
Turbata tibi nunc purpureas genas
Sparsit mente pudor, nescia quod viri,
Casto, sponsa licet, pectore virginem
Semper te fore voveras.
Verum idem subito nuncius addidit:
Istos pone metus: nam tibi jam datum est,
Ut virgo maneas, & tua compleat
Sanctus viscera spiritus,
Tunc ore ex roseo vox tibi prodiit,
Testis mirificæ certa modestiæ:
Ecce ancilla Deo subdita, nil moror,
Fiat, quod Dominus jubet.
Simplex, &c.

IN FESTIVITATIBUS S. CRUCIS.

GEntes, nulla quibus notitia est Dei,
Armis, imperio, prole superbiant:
Nobis, queis melior spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.

Lignum

num prima homini pernicies fuit,
Cum primus vetitam contigit arborem,
Captus fœmineis illecebris parens,
Quo se perdidit ac suos.
l post lignum homini certa salus fuit,
Cum scandens patulam Christus in arborem,
(Æternus fieri sic voluit parens)
Vitæ restituit suos.
ux hostes hominum sola procul fugat,
Crux sola insidiis munit ab omnibus,
Adversa intrepidus despiciat, licet,
Cujus spes Cruce nititur.
nplex, &c.

IN DIE ASCENSIONIS.

Ista in perpetuum mortis & inferum
Insignis spoliis, luce nitens nova
Primusque insolitum Christus iter secans
Arces in patrias redit.
atus nasci iterum nos quoque dum cupit,
Mundo mortuus est, nos cupiens mori,
Surgens & repetens æthera, nos quoque
Ut possimus idem, dedit.
hristo nunc igitur vivere nos decet,
Ut Christo pariter detur emoriri.
Surgentes eadem nos quoque gloria
Puro lumine vestiet.
per qui te, hominum conditor, ingredi
Castæ adduxit amor viscera virginis,
Nos dignare, tuis artubus insitos,
Voti reddere compotes.

Simplex ætherii numinis unitas,
Quæ distincta eadem est veraque Trinitas.
Æternis vigeat semper honoribus,
Et terra simul & polo.
Amen.

IN DIE PENTECOSTES.

LUstra nostra tua pectora lampade,
Qui quondam, altisono spiritus à Patre
Lustrâsti unanimes, missus, Apostolos,
Linguis deditus igneis.
Confirma dubios, dirige devios.
Consolare tui muneris indigos,
Letalique animos frigore torpidos
Sanctis ignibus excita.
Mens doctrinam avide nostra bibat tuam
Perstetque assidue tota Deo calens,
Et spem firmam in eo constituens sibi.
Terram pro nihilo putet.
O rerum alme sator, certe homines sumus,
Quanquam indigna, tuæ plasmata dexteræ,
Ne fer, quos tua vis ex nihilo extulit,
Æterno exitio obrui.
Simplex, &c.

IN DIE SS. TRINITATIS.

ONullis hominum pervia sensibus,
Naturæ penitus sola capax tuæ:
Cujus condita sunt omnia numine,
Æterna & monas & trias.

Nat

ato æqueve pater, nateque par patri,
Et manans ab utroque inclyte spiritus,
Circumfusa tuo nubila lumine
Nostro discute pectori.
i, mens per speculum cernere te queat
Nostra, & posthabitis te petat omnibus,
Ejusisque tuis pendeat, & tibi
Soli dedita serviat.
a clemens miseris da veniam pater.
Tu fili miseris sterne iter ad patrem,
Tu sanctum miseris Pnevma vagantibus
Præfer conspicuam facem.
mplex, &c.

IN F. CORPORIS CHRISTI.

Oelestes epulæ, certa piis salus,
Quas apponit amor, pura capit fides,
In queis ipse cibi perpetui loco
Cœnæ se pater exhibet.
ic verbum Domini fallere nescii
Cæcis judicium sensibus abrogat;
Quod non est, oculi cernere se putant,
Nec, præsens quod adest, vident.
b panis specie viva latet caro,
Sub vini specie sanguis: & utraque
Seu tantum species sumitur altera
Christus sumitur integer.
lix qui Dominum sedulus hospitem
Abstersis animi sordibus excipit.
Qui contra facere id negligit, ah miser,
Ipse est exitio sibi.
nplex, &c.

IN NATIVITATE S. JOANNIS BAPTISTAE.

SAnctorum soboles sera parentum,
Solis perpetui Prodrome Lucifer
Qui nascens hilaras omnia; dum tuum
Natalem colimus, fave.
Nondum natus eras, cum dominum tamen
Nondum castæ utero virginis editum
Agnôsti exiliens, & quatiens novo
Matris viscera gaudio.
Mox & magnanimus tesqua petis puer,
Et victu populos horridus admones,
Factis abstineant turpibus & viam
Adventante parent Deo,
O Cui voce sua maximus arbiter
Laudem supra homines egregiam dedit,
E cœlo assiduis, qui sumus, adjuva
Cultores precibus tuos.
Simplex, &c.

IN DIE TRANSFIGURATIONIS.

QUam crebro dederat discipulis fidem,
Confirmare modis dum studet omnibus,
Tres secum comites montis in ardui
Adsumsit Dominus jugum
Illic frons radiis cincta micantibus.
Solaris nituit lampadis in modum:
Tum qua tectus erat, protinus est nivi,
Vestis reddita concolor,

Cui

um Christo gemini visi etiam senes,
Et jussa ad populum cui dederat Deus,
Et qui sidereas visus erat domos
Quadrigis petere igneis.
nubis nitidæ quin etiam sinu
Hæc dicta omnipotens innotuit pater:
Hic est, quem eximiè diligo filius
Hujus jussa capessite.
implex, &c.

IN DIE S. LAURENTII.

Aurenti canimus nobile prælium,
Qui cum visceribus flammam aleret suis,
Et cratem roseo sanguine spargeret:
Subjectis ruber ignibus:
onstanter Domini perstitit in fide.
Ambustumque latus carnifici exhibens,
En istam rabiem quo magis expleas,
Hoc jam coctum, ait, est, vora.
anto corporeis ignibus acrior
Christi ardebat amor pectore in intimo:
Sic mens tota Dei fervida spiritu.
Sensum corporis hauserat,
unc nobis solito more rogandus est,
Iratum ut merito conciliet Deum:
Et quos mirifici roboris instruit
Exemplo, precibus juvet.
mplex, &c.

IN DIE ASSUMPTIONIS B. MARIÆ.

Egnator superum quo nitidam die
Matrem sidereis arcibus intulit.

Et supra Angelicos conspicuam choros,
Stellanti statuit throno:
Quæ cœlo fuerint jubila, qui sonus,
Quæ sanctis animis gaudia, non modo
Humanis nequeat vocibus exprimi,
Sed nec pectore concipi.
Illa est arca novi conscia fœderis,
Conclusus, Domini deliciæ, hortulus,
Rastro intactus ager, sidere pulchrior.
Et sponsa & genitrix Dei.
Felix quisquis eam suppliciter colit,
Rebusque in dubiis sedulus invocat.
Nunquam hoc qui statuit præsidium sibi.
Spe lusus doluit sua.
Simplex, &c.

IN FESTO SANCTI HADRIANI.

CHristi in militiam nomina ne darent,
Multos impediit supplicii metus:
Multos qui dederant, vis cruciatuum
Illam deserere impulit.
Non sic ille, hodie quem colimus, fuit,
Qui nomen tumido duxit ab Hadria:
Qui a constantem animum Christicolum videns.
Horum se ad numerum appulit.
Prudenter reputans, non sine numine
Tales cuncta viros aspera perpeti
Nec se illos temere sponte sua ratus
Pœnis objicere omnibus.
Ergo his se agglomerans, credidit: & simul
Index ipse sui supplicium appetens,

Quæ

Quæ mente imbiberat, mox eadem suo
Sanxit dogmata sanguine.
mplex, &c.

IN DIE S. MICHAELIS.

Cœlestis canimus militiæ ducem:
Qui perjura bonus dissipat agmina:
Et dejecta locis non sibi debitis.
Sedes trudit ad inferas.
orrendo imbiberat pectore septiceps
Bis quinisque ferox bellua cornibus,
Intactæ sobolem virginis unicam
Sævis mandere dentibus
Æterni imperio sed Michaël patris
Conatus Satanæ reddidit irritos:
Et monstrum innumeris fraudibus obsitum.
Victor stravit humi potens.
lem deposito pondere corporis
Exsortes animas criminis excipit,
In cœlumque alacres tollit & in loco
Lucis perpetuæ locat.

COMMUNE B. VIRGINIS.

Solis nitido lumine pulchrior
Virgo, constituit quam Deus unicam
Expertem maculis omnibus, ut foret
Nato digna parens suo
quondam Gedeon vellere in uvido
Intactæque novis imbribus arcæ:
Te cincto innocuis legifer ignibus,
Agnorat prius in rubo.
ebus principium qui dedit omnibus

A te, dum se hominum caussa hominem facit,
Sumpsit principium, quique alit omnia.
Pastus lacte tuo est puer.
Per te quod mulier perdiderat vetus,
Humano generi redditur auctius:
Tu clausas miseris heu nimium diu
Cœli prima aperis fores.
Simplex, &c.

COMMUNE ANGELORUM.

MEntes beatæ, lumine
Quas ambit æterno Pater,
Sacroque lustrans Spiritu,
In se intuentes perficit.
O queis supremus omnium
Primis creator insidet.
Quos luce complet aurea
Amoris ac scientiæ.
O qui potentis dexteræ
Virtute cuncta vincitis
Dei regentis omnia
Fortissimi satellites.
O ter beati Principes
Archangelique & Angeli,
Nos rite vobis supplices
Hinc in superna tollite.
AEterne cunctorum, &c.

COMMUNE UNIUS CONFESSORIS PONTIFICIS

PAstor beate, qui tuæ
Concreditum curæ gregem

Sævis

vis luporum faucibus
:ere nunquam passus es.
Tu læta dux ad pascua,
ntes recludes limpidos,
res videbas florido
mper nitentes vellere.
Quod si quæ forsan tabido
nguere morbo cœperat
lubria, ut mitis pater,
i admovebas pharmaca;
Cujus laboris nunc tui
gna assecutus præmia,
vore, nam potes tuos,
ui te precantur, adjuva.
Æterne cunctorum Pater, &c.

COMMUNE UNIUS VIRGINIS.

Virgo pectus cui sacrum,
Amoris expers improbi,
ivini amoris lampade
anctus perussit Spiritus.
Non te voluptas ducibus
allax venenis molliit,
olas amantem persequi
Cœlestis agni nuptias.
Sic ille natus virgine
uo decore ceperat,
more ut ardens illius,
Mundana cuncta temneres.
Beata cui cœlestibus
Templis receptæ nunc licet

Inter

Inter canentes Angelos
Tuis potiri amoribus,
AEterno cunctorum, &c.

IN FESTO AMBROSII.

QValis periclitantibus,
Totoque jactatis mari
Tranquillitatis nuntia
Se stella nautis objicit:
Talem, procellis Arii
Ecclesiam turbantibus,
Qui lumen orbi redderet,
Elegit Ambrosium Deus.
Nondum renatus flumine,
Sed jam renatus flamine,
Concordibus suffragiis
Episcopus dilectus est:
Ut ex ministro Cæsaris
Minister effectus Dei,
Humana linquens cæteris,
Divina jura panderet.
Non alligatur tempore
Divina certo gratia:
Sed dum libet, quidquid libet,
Puncto vel uno perficit.
Hunc ipse Cæsar horruit,
Contra nec ausus hiscere est
Cædes ob admissas sacræ
Exclusus ædis limine,
Magnum suis fiduciam
Benignus inspirat Deus;
Semperque pastoris boni
Multum potest auctoritas,

S

Salve, honorum maxima
Episcoporum gloria.
Plebemque devotam tibi
Cœlo receptus adjuva.
AEterne cunctorum Pater,
AEterne Fili par Patri,
Et par utrique Spiritus,
Soli tibi sit gloria.

AD

AD BEATISSIMAM VIRGINEM DEI MATREM, QVÆ religiosissimè colitur in Æde Lauretana.

Unde mihi insolitus præcordia concutit horror,
Et perfusa metu trepidat, velut icta Deo mens?
Fallor: an hoc facit ipse locus, stimulosque paventi
Subjicit, atque animum præsentia numinis urget?
O cœlo dilecta domus, postesque beati,
Quos ego jam pridem tota mihi mente cupitos.
Nunc primum veteris voti reus, advena viso:
Salvete, adspectique mihi feliciter este.
Vosne per æthereas Judææ à finibus oras
Aligerum, mandante Deo, vexêre manipli?
Hic virgo genitura Deum, genitricis ab alvo
Prodiit, & blandis mulsit vagitibus aurás?
Hic quoque, virginei servata laude pudoris,
Sancta salutifera tumuerunt viscera fœtu?
Ille opifex cunctorum, illa æterna unica proles
AEqua Patri, ille homini primæva ab origine lapso
Spem cœlo vitamque ferens, hac lusit in aula
Parvulus, & sanctæ blanda obtulit oscula matri?
Quænam igitur regum sedes, quæ templa per orbem,
Huic se ausint conferre loco? ter & amplius omnes.

Ante

Ante alias felix Piceni littoris ora:
Cui Solymus spectare domus, cui munere divum
Fas calcare domi est pedibus vestigia Christi
En ego jam supplex procumbam, atque oscula figam
Parietibus sanctis, spargamque hoc pulvera crines.
Adspice me superis è sedibus, adspice, virgo
Prostratum, atque imo gemitus ex corde cientem,
Et pectus tundentem & fletibus ora rigantem:
Neu, quanquam culpis adopertum turpibus, arce
Adspectu me diva tuo: si pectore toto
Te veneror, si te, dubiis in rebus, ad unam
Confugio, teque auxilium sanctissima posco.
Pœnitet ex animo vitæ me Diva prioris
Pœnitet, & meritas horret mens conscia pœnas.
Quod nisi tu casto pendentem ex ubere natum
Concilias, placasque mihi, quo tendere cursum
Quove malis fessam tentabo advertere puppim?
At tu, namque soles, placida dignare querelas
Aure meas, & ædes lapsis mitissima rebus.
Certe equidem tota pendenteis æde tabellas
Adspicio, quæ te miseris præsto esse loquuntur.
Hic, te animo spectans, torrentem viscera febrim
Depulit, ille hyadas tristes, hœdumque cadentem
Spectavit tutus, vertentibus æquora ventis,
Et duce te patrias enavit salvus ad oras,
Criminis ille reus falsi, sub judice duro,
Dum mortem exspectat tenebrosa carcere clausus;
Munere Diva tuo detecta fraude, revisit
Uxorem & natos, exoptatumque parentem.
O ego nunc morbis multò gravioribus æger,
Naufragiumque timens longe exitiosius illo,
Et jam pridem animum, peccati compede vinctus,
Si possim morbis liber, vinclisque solutus;

Flucti

Fluctibus & ventis laceram subducere puppim?
Quas tibi lætus agam grates, dum vita manebit?
Te, cum luce nova sparget sol aureus orbem,
Te recinam, quoties abscondet opaca polum nox:
Et tua præcipuo venerabor numina cultu.

IN D. BARBARAM.

Barbara, qui laudes speret se æquare canendo
Posse tuas, idem pulsantes littora fluctus
Et Lybicas numero comprendere tentet arenas
Te pater insanus turri concluserat alta:
Sed veram Danaen verus te Juppiter illic
Despondit sibi Christus & arcto fœdere junxit.
Illo & tu triplices fieri inspirante fenestras
Mandasti, & niveo sculpsisti in marmore signum
Quo reparata salus, & deficiente ministro
Ipsa tuos mersisti undis lustralibus artus
Quid memorem, ut ibi mens fugienti cesserit, aut qu
Cœperit indicii vesanus præmia Pastor
Qui dum miratur pecudes in marmora versas
Ipse suum pariter sensit lapidescere corpus.
Non tu carnifices, non tu tormenta timebas,
Non gladios animosa, & Christo plena virago.
Qui te ad cœlestem meritis pro talibus aulam
Evexit, regnique libens in parte locavit
At tu Diva graves hominum miserata labores,
Pacem illis, veniamque ora & nocitura repelle.
Præcipue antiquo prognatum ex sanguine regum
Gonzagam, felix quo se duce Mantua jactat,
Qui virides Minci ad ripas tibi Diva sacravit
Templum augustum ingens, cura quod & ipsa tuetur
Pervigili, & flammam late spargentibus aris

S3

manu propria meritos imposuit honores,
tu Diva tuo protectum numine sancto
iuva, populumque simul, qui sacra secutus
pis exemplum, pluro sua corde sequentur.

P. FRANCISCO BENTIO.

ti nihil me, sicut antea, juvat
rvigili studio nil profutura quærere:
quas per urbes cantus, exciso Ilio,
Ithacæ repetens, Laërtis errârit puer
quot Ithacenses Circe pharmacis potens,
hominum posito, grunnire porcos jusserit;
magis mi est, lustra jam decem miser
ibus in vitiis defixus ipse erraverim;
me, Dei vix jam manente imagine,
tifera induerat fœdam voluptas in suem,
me sequetur fructus ubi pernovero,
t mala Grajugenis Achillis ira invexerit:
sciam vesanus, in quæ me mala
ipitem ira Dei, nisi resipiscam, actura sit?
ni laboris, heu dierum ac noctium,
s memini in studiis me talibus consumere,
: metuentem, ne quis unquam æqualium
rus ac melius plures teneret fabulas.
men ab æquis non gravate improvida
ibus veniam fortassis ætas impetret.
nunc columbis concolor cum sim caput,
ihi sarcinulas brevi legendas sentiam,
meliora mente tota cogitem;
uerum merito, Francisce, me vocaveris,
us ille, quem juventæ in limine,
trahit à vitiis ipse & sibi adstringit Deus,
tamen habendus ille in felicibus,

Ad meliora, Deo vocante, qui venit senex,
Verum est poëtæ nobilis verbum vetus:
Si bene quid facias, sero licet, prodest tamen,
Communi uterque gratias agat patri,
Sors tibi prima data est, mihi secunda contigit.

MURETUS FRANCISCUS BENTIUS.

Murete, me nunc, sicut antea, juvat
Quæ mihi, quæque aliis das, profutura carmina
Expressa sancti Spiritus molimine
His avidis oculis & tale quæritantibus
Et lectitare & lectitando ediscere,
Labitur inde mihi furtim humor udas in genas,
Palam arguens quæ pectus intrant gaudia,
Pectoris exigui majora claustris gaudia,
Conversa studio quando utriusque refricas.
(Grata utriusque Deo & mortalibus conversio)
Nam uterque nigro noctis è silentio
Cœpimus aspicere Christi benigna lumina.
Uterque noctis tum relictis artibus,
Depositis tenebris & arma lucis induis.
De te sed ipse multa deploras modis
Flebilibus: lachrymans: & ad gemendum me vocas.
Eheu dolor, quid ulcus intiquum novas?
Jam memini, miser, heu, quod pœnitet, piget, pudet,
Cum vilis ancillæ expavescens voculas
Immemor officii Christum negavi sæpius.
Gallo ac canente, cum me amico lumine
Intuitus Deus est: prior mihi tunc mens redit.
Ad me ipse tandem triste post tempus redii,
Exiliensque, foras, laxavi habenas fletui,

…ersit inde lacrymas Christus [illegible];
Spoque data veniæ perduxit in gregem suum.
…xit idem, quod fateris, [illegible]
Servitio dominæ, ut vindicavit te sibi.
…id restat ergo? hortetur alter alterum.
Nunc si aliquis gravior fortasse se offeret labor,
…ramus hunc, Murete [illegible] qua decet,
Atque ducem Dominum forti sequamur pectore.
…uod si una utrumque ad vineam hora non vocat
Unus utrique tamen promittitur denarius.

PSAL. CXIV.

Dilexi quoniam, &c.

Ummus amor Domini medio mi in pectore fervet,
Namque meas clemens audiit ille preces.
…ccepitque meas facili bonus aure querelas.
Illum igitur, fuerit dum mihi vita, colam.
…etiferi hærebam vinctus quasi fune doloris:
Nec procul à duræ limine mortis eram.
…umme Deus, dixi, solo te vindice fretum
Eripiat tantis me tua dextra malis.
…t bonus est, ut opem cito rite vocantibus adfert:
Justus ut, & nitidæ simplicitatis amans?
…ttritus prope eram, cum me consurgere jussit,
Depulit & capiti cuncta pericla meo.
…uid trepidas anima? Ad solitam te verte quietem,
Plurima supremi munera regis habes.
…le à morte animam hanc, à tristi lumina fletu.
A lapsu infirmos eripuitque pedes.
…ivam igitur posthac illo duce & auspice tutus:
Et mea semper erit cura placere Deo.

PSAL. CXIV.

Quid gloriaris in malitia, &c.

QVid gloriaris perfide, quid tumes?
An ista verum nescia proloqui
Te cæteros supra ferocem
Lingua bonis inimica reddit?
Cura una & unum est id studium tibi.
Noctes diesque hanc, ut potes, asperas
Novaculæ in morem: & latentes
Insidias struis huic & illi.
Te læta damnis improbitas juvat,
Egensque semper pluris iniquitas.
Tu fœda facta & fraudulenta
Usque novis cumulare gaudes.
Quæcunque verbis, ò scelerum artifex,
Posse in ruinam præcipites agi
Confidis insontes amicos,
Illa tibi didicisse melli est.
Quapropter ultor, ne dubita, Deus
Tandem à merenti supplicium exiget:
Radicibusque evulsum ab imis
Sedibus ejiciet tuis te.
At hæc videntes, artubus intimis
Justi intremiscent: & magis ac magis,
Ne provocent in se quoque iram
Numinis, admoniti cavebunt.
Tu risus illis interea miser
Jocusque fies. En sibi qui Deum
Temnebat adjutorem; & in se
Sat sibi præsidii putabat.
Quid nunc, quid illum per scelera & dolos
Exstructæ in altum divitiæ juvant;

In pulverem omnia & favillam,
Et tenues abire fumos.
Ego autem, in quo spem mihi qui Deo [illegible]
Omnem locavi; liber agam metu:
Florens olivæ instar nitentis,
Quam Domini studium tuetur.
Semperque regum maxime te canam:
Nec me sonoris deficiet [illegible],
Plaudens [illegible] corona,
Carminibus celebrare nomen.

PSAL. XLVI.

Omnes gentes plaudite &c.

O Populi luto quoscumque alit ubere tellus,
Ingeminate alacres plausum, luctuque fugato,
Læta triumphali resonent facile omnia cantu.
Ille etenim regum ter maximus, ille tremendus,
Quem sola terrarum, cœli quem templa verentur,
Subjecit nobis populos fastuque represso,
Ferre jugem admota pedibus cervice coëgit,
Ipsemet elegit clemens patrimonia, nobis
Quæ daret, æterno Isacidæ succensus amore.
Euge pater pater euge, tuum hæc sunt omnia munus,
Ascendente Deo, litui sonuêre, tubæque
Prodidit ipse novis sua gaudia vocibus æther.
Psallite nunc pia corda Deo, nunc psallite Regi,
Psallite, qui terras omnes ditione coërcet:
Et mulcete pias doctis concentibus aures,
Imperium sine fine Deus toto obtinet orbe,
Et sancto innixus solio regit omnia solus,
Ductores populorum illius signa sequuntur,
Namque Abrahami alios longe Deus anteit omnes,
Scuta sua extulit ipse alte super ardua terræ.

PSAL. XIV.

Domine quis habitabit, &c.

QUisnam, ô Rex æterne, tuam admittetur in aulam,
Cui dabitur montis culmen adire tui?
Perpetua ut tecum compositus pace fruatur,
Carpens nota unis gaudia cœlitibus?
Qui nulla ingreditur macula suffusus amatque
Ex animo rectum, justitiamque colit
Cui neque cor fraudes agitat, neque subdola lingua est:
A quo se læsum dicere nemo potest.
Quem fugiunt injusti, & quo præsente liquescunt:
Quo viso, justis mens animusque redit,
Quem mutare fidem, nunquam jactura coëgit:
Fœnore qui partas odit & horret opes
Nullo unquam judex potuit qui munere vinci:
Ut duro insontes læderet ore reos.
Qui facit hæc, is demum in cœli templa receptus,
Tecum unà dempto fine beatus erit.

MEnte Deum pura quisquis veneratur amatque,
Vis illi exterior nulla nocere potest,
Non si illum obsideant hostiles undique turmæ,
Quas sitis innocui sanguinis exagitet:
Non toto coëat, si quidquid in orbe ferarum est.
Et quot in Oceani gurgite monstra natant,
Ille, licet tristes agitent maria alta procellæ:
Undarum in medio vertice tutus erit.
Ille interque feras atque agmina sæva latronum,
Noctu etiam in medio tutus erit nemore.
Non quæcunque truces adhibent tormenta tyranni,
Illius unquam animum terrificare queant.

x, rota, robur, equus, candentis lamina ferri,
Omnia pro Christi nomine ludus erunt.
lices, quorum ille imis amor ossibus hæsit,
Quanta illos obita præmia morte manent?
si me quondam numero Deus aggreget illi:
Quæ tunc sors melior sorte futura mea est?
CHRISTE ure meum tandem face pectus amica,
Eque pigro invisum discute corde gelu:
nec avarus opes secter, neque vanus honores
Sed flagrem solo totus amore tui.

Ustanda vita, non fruenda, homini datur.
Nam, cum fruendi tempus est, tum desenit.
icius maritus, an cælebs agat?
ivata vita sitne regno dulcior,
vita regia solium attingat Jovis?
regre morari suavius sit, an domi?
ii, quamque multi, & quo parandi more sint,
io habendi amici: nullus hæc curat puer.
rus adolescens: nec senex omnis videt:
hæc tamen vitam prope omnem continent.
æ si quis acri cura & usu pervigil
ngo notârit, jamque secum statuerit,
id fugere, quid contemnere, & quid persequi
pediat homini, vitæ ingresso viam,
am maxime quam ex omnibus probaverit,
stat senectus invida, & cursum impedit:
x avida tristes Lachesis injicit manus,
vivere meditantibus vita evolat.

exspectes, Pamphile, ipsa dum negotia
e accersant ultro, & dormientem exsuscitent:

Vehementer erras; taciti diſcedunt dies:
Nec oblivioſos officii admonent ſui.
Superba res eſt rei gerendæ occaſio.
Semel contempta, nunquam poſtea redit.
Vigiles oportet, & tua accures memor.
Nam, ſi ipſe rem curare negligas tuam,
Fugit illa, & facile, qui ſe curet, invenit.
Tu rem quam cures poſtea haud facile invenis.

MEmini magiſtrum puero mi olim hoc dicere,
Summum Jovem facere item, ut caupones ſolent:
Qui vina, ut vendant, turbant, miſcent, diluunt:
Nec cuiquam vini ſimplicis donant cadum.
Itidem illum ajebat, in vita mortalium
Nunquam fortunam ſimplicem cuiquam dare:
Sed temperare fata lætis triſtia.

E. Græco Callimach.

NAmque & ego nitido capiti, flaviſque capillis
Serta olim Aſſyrio ſparſa liquore dedi,
Et bona in ingratum congeſſi plurima ventrem,
Cuncta ſed in ventos illa abiere leves.
Servarunt ſolæ commiſſa fideliter aures.
Corporis hac una eſt parte reperta fides.

RAPHAELIS URBINATIS
Pictoris eximii Tumulus.

Ipſe loquitur.

SIc mea naturam manus eſt imitata, videri
Poſſet ut ipſa mea eſſe imitata manus.
Sæpe meis tabulis ipſa eſt deluſa, ſuumque
Credidit eſſe, meæ quod fuit artis opus.

Mira-

[illegible]citaris, dubitas [illegible]
Sum Raphael [illegible]
Et tamen, his dictis quid opus [illegible] nomen?
Alterutrum poterat cuilibet esse satis.
Nam mea & [illegible] est notissima [illegible]
Et [illegible] ipsa potest.

[illegible]

QVidquid agam, Claudi, seu quo me vertere tentem,
Seu nihil, ut soleo desidiosus agam:
Ante oculos tua [illegible] obversatur imago:
Unaque tristitiam gignit & una levat.
Angor enim [illegible] quod te, quo sæpius solum
Esse velim sospes, & [illegible]
Nunc, ubi sis, quid agas, [illegible] medendi
An nondum morbum pectore depulerit:
Nec scio, nec jam scire ulla ratione potis sum:
Quæ me res angore unica pene necat.
At rursus nihil est, quo me ipso tempore soler,
Quodque oculos tristi tergeat imbre graves,
Te nisi cum vana sibi mens sub imagine fingit:
Seu vigilem, dulci sive sopore premar.
Hoc mihi Nepenthes, curas dissolvere promptum est:
Luctibus hæc una est apta medela meis.
Tecum ego nunc videor teneros percurrere versus,
Sive Catulle tuos, sive Tibulle tuos:
Nunc etiam rerum causas tentare latentes,
Discere & unde fluant omnia, quoque fluant.
Nunc herba in viridi, latæ porrectus ad umbram
Arboris, & rivum molle strepentis aquæ,
Atque & dulces avium captare susurros,
Perque vices tecum multa jocosa loqui.
Gratia dis, qui mentem homini celeremque dederunt,
Et quævis habilem fingere spectra sibi.

Illa & plumipedem superarit Persea cursu
Et celebrem invicti Bellerophontis equum.
Nec mihi, se cujus rerum natura creatrix
Expressam in tabulis cernit, ut in speculo;
Tam bene te docto Titianus pollice pingat,
Quam mens te assidue pingere prompta mea est.
Atque utinam tibi sit de nobis mutua cura,
Nec quin sit, dubito: sed tamen esse precor.
Non ego vulgari te, Claude, amplector amore,
Hac face rara Deus tangere corda solet,
Me me ipse odissem, nisi tu me gratus amares:
Nec nisi me, quoniam sum tibi charus, amo.
Denique cum fuero nulli credenda locutus,
Pars tamen illa mei parvula amoris erit,
Di faciant, longos producere detur in annos,
A pueris cœptæ fœdus amicitiæ.

O Lingua, lingua: ut magna eges custodia:
Quæ & aliis sæpe, & sæpius Domino noces.
Multum assecutus, qui bene didicit loqui:
Qui bene tacere, non minus assecutus est.

NIvibus hyems exuperat; & ver floribus,
Æstas aristis affluit lacrumis amor.

SI mihi lacerti, quales olim, nunc forent:
Non lingua potius tibi opem ferrem, quam manu.
Nunc tarda membra, & sanguis adstrictus gelu
Conserere in acie cum hostibus manum vetant:
Prodesse patriæ voce & consilio sinunt.
Corpus ait annis: consilio animus viget:
Viresque senibus defluunt, verba affluunt.

Aff

Afflicta Trabeæ.

HEre, si querelis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret miseriis mortalium,
Auro parandæ lacrumæ contra forent:
Nunc hæc adminuenda malo non magis valent,
Quam nænia præfice ad excitandos mortuos.
Res turbidæ consilium, non fletum, expetunt.

VT imbre tellus, sic riganda mens mero:
Ut illa fruges, hæc bona consilia offerat.

AD P. FULVIUM CARDULUM.

SAEpe transactos mea mens per annos
It retrò, & vitæ relegit prioris,
Qua potest, cursum, veteres revolvens
Ordine culpas.
Quid puer, quid dein juvenis, quid autem
Temporis jam vir male collocarit:
Dulcibus dum me furiat venenis
Dira voluptas.
Quas mihi imprudens maculas inussi?
Quo modo, ah demens! animum inquinavi,
Quem salutaris nitidum lavacri
Fecerat unda?
Corporis nec pars vacat ulla probro:
Os, manus, aures, oculique turpe
Heu jugum infamis dominæ tot olim
Lustra tulerunt.
Paulum hoc saltem fugientes ævi,
Viribus cassæ reliquum senectæ,
Quantulum Christus superesse vult mi,
Vindicet ipse.

Ipse

Ipſe me pridem Veneris peruſtum
Improbe flammis rapiat, novoque
Flaminis ſancti jecur & medullas
Igne pererret,
Tu tui inſtilla mihi Chriſte amorem:
Unicum mens te mea concupiſcat.
Te nihil præter ſibi perſequendum
Judicet unquam.
Nil opes, nil me capiant honores:
Exulet luxus ſimul & libido:
Vana deluſæ procul hinc faceſſant
Gaudia mentis.
Quique florenti maleſanus ævo
Nil niſi obſcænum, piget heu, canebam,
Nunc tuum tantum repetam ſenili
Carmine nomen.
Tu quoque hunc votis precibusque Fulvi
Adjuva ardorem: quotiesque ſumis
Myſticum Chriſti trepidus nitentem
Corpus ad aram.
Mente tunc tecum memori volutans,
Trade me Chriſto: mea vota nam ſi
Negligat, certe tibi nil potenti
Tale negabit.
Hoc idem chari mihi præſtet oro
Cura Maffæi & mea dicta quondam
Qui nimis forſan cupida bibebat
Bentius aure.
Bentius, quem rectum iter evagantem,
Et parum cauta calidum juventa,
Contigit virga Deus, in ſuumque
Duxit ovile.

N

etus ... montem
per iter fluvii
uem sua post relinquent
Tegete magistrum.

TIBUR.

Hercu... spectabis Tiburis arces,
r Hippolytus, sacri pars magna senatus,
m perpetue prius asperas...
jussit mitescere divo,
det longe superantis famam
co constructa palatia sumptu,
s aedes, radiataque tecta,
virides mecum admirabitur hortos,
es, & aquam insublime volantem,
plices vertentem, ut Protea, formas.
men illi animum novitate movebit
ra, silex, rupesque cavatae.
nu longi per viscera montis:
pater insveto pervolveret alveo.
r iter tenebroso tramite lapsus,
bus gelidae non invidet undae.
s propter Nymphae, lymphasque paratis
in vasa capacia fundunt.
suis altricibus adstat Jacchus,
emor casus, flammaeque paternae,
llisque libens sua munera miscet.
, tam multa videns miracula rerum;
ncul aliduum concentus ad aures
lita mentem dulcedine tangit.
ressum propius fero, corpora cerno
Parva

Parva ex æra avium, ætatis nitentia ramus,
Dædala queis variam tribuit sollertia vocem.
Quamcunq; adspicias, delusus imagine, veram
Esse putes volucrem: nisi quod non evolat usquam:
Sed ramis affixa suis cantu æthera mulcet.
At veræ mirantur aves: & cedere dum se
Turpe putant, liquidis late omnia questibus implent.
Hic Luce egregius labor est, quem Sequana partu
Ediderat, Siculi renovantem inventa magistri.
Quid? quem non moveat cygnum mentitus adulter,
Illudens simili spirantem à marmore Ledam.
Delitiisque suis, & aquarum murmure lætus?
Multaque præterea veterum simulachra Deorum,
Artis opus priscæ, cunctos verum arduus inter
Eminet Alcides: qui spectans omnia circum
Hesperidum veteres hortos præ Tibure temnit.
Sed quid ego hæc versu nequidquam includere tento?
Jampridem exiguum præscripti carminis orbem
Excessi: & dictis semper majora supersunt.

Idem.

DElitiæ veterum Tibur volventibus annis
Conciderat, priscum perdideratq; decus.
Et nusquam rivi, nusquam pomaria, nusquam
Ulla super tanti signa decoris erant.
Illa loca antiquis toties celebrata Poëtis
Horrebant turpi squalida facta situ.
Mœrebant erepta sibi sua gaudia Nymphæ,
Languentes Anio mœstus agebat aquas.
Omnia tempus edax ita reformarat ut hospes
Quæreret in medio Tibure, Tibur ubi est?

anc speciem divini pectoris heros
tus, sacri gloria magna chori,
nium abstersit, vultusque priores
, & solito jussit honore frui,
io jussæ revirescere sylvæ
t sparsis luxuriare comis:
passim fontes emergere jussit,
a fit: fontes prosiluere novi,
nstatuit priscis egesta ruinis
Phidiaca signa polita manu:
ontem pallenti cinctus oliva
& proprias consociavit opes:
ontesque sacri, silvæque virentes
Hippolyti nomen ad astra ferunt:
molli increpuit levis aura susurro,
amalternis vocibus ingeminant.

D PETRUM GERAR-
DIUM.

blanda ruris otia,
& ambitu procul!
rmur limpidorum fontium,
a nemorum opacitas!
arborum ingentum coma,
a vere geminea!
amica cogitantibus,
ror, ô silentium!
noro gutture obstrepunt aves:
canna pastoris vagi,
ves in læta ducit pascua,
espere reducit domum.

O men-

O mensa nec luxu affluens, nec sordida
Dapibus parata rusticis!
Quas non heri languentem ut irritet, gulam,
Doctus saporavit coquus:
Sed fictis juvenibus & seni viro
Severa coxit vinica,
O bibliotheca nota paucis, ô libri,
Quos rara contrectat manus.
O cella tantum lectuli unius capax,
O somnus liber, & levis:
O ad beatam tuta vitam semita,
Ignota vulgi sensibus
Ut vos requiro ut mente vos tota expeto,
Alia perosus omnia
Ut lætus ad vos tendit, & gazis libens.
Vos anteponit Persicis
Quicunque puro pectus Oleo lavit,
Frondemque mordet Delphicam.
Quid tu, Gerarde, cui profanis invios
Adire fontes contigit
Pardesne easdem sequeris, an siti mala
Opum aut peruntus gloria,
Amœnitati ruris & dulci otio
Vitam anteponis aulicam:
O per Lycéi cognitos paucis specus,
Quos sæpe lustrasti puer,
Ne sperne amicus consilii quod dat senex,
Quodque sibi, sed sero capit.
A literato te otio avocantibus
Occludito aures & fuge
Canora monstrant auribus cera oblitus
Laërtis effugit puer
Beata vita non metallo aut Indici
Spoliis paratur æquoris

Animo appetenti pauca, quod sat est, sat est:
Avido, atque inexpleto, nihil.
Cum tibi sit; unde liber, & plane tuus
Vitam quiete transigas:
Quis heu furor te, quis rogo, impellit furor,
Vincla ultro ut induas tibi;
Et more pulchrum vivere alieno putes,
Nutus timentem divitis?
Age rumpe nexus, & jugum collo excute,
Vindexque & assertor tui,
Aude esse felix, & procul cuncta amovens,
Quæ mentem humo adfixam tenent,
Per liquida puri spatia decurre ætheris,
Æterna tantum cogitans.
Et ista sortis lubricæ ludibria
Miranda vulgo desere,
Utinam mihi olim, flore cum primo rudes
Juventa opacaret genas.
Amicus aliquis ista monstrasset senex,
Quæ nunc tibi ipse cantito:
Non ego perisse lustra tot in aula mihi
Vanis dolerem questibus.

Dedicatio hortorum Tiburtinorum.

NEc labor Alciden fregit, nec blanda voluptas
Unquam animum casti mollit Hippolyti.
Ambarum hos hortos virtutum accensus amore,
Herculi & Hippolyto dedicat Hippolytus.

Idem.

AUrea sopito rapuit quæ mala Dracone
Alcides, eadem nunc tenet Hippolytus

Qui memor accepti, quos hic conseverat hortos,
Auctori voluit muneris esse sacros.

Bachus fonti impositus.

NOndum natus eram, cum me prope perdidit ignis
Ex illo fontes tempore Bacchus amo.

Idem ex adverso respiciens fontem Nympharum.

QVi colitis Bacchum, comites simul addite Nymphas
Nam sine ope illarum munera nostra nocent.

In tabulam Tantali.

SI quando admittant sua te ad secreta potentes,
Quisquis es exemplo disce tacere meo.

In tabulam Jasonis navigantis, & Herculis raptum Hylam querentis.

VIribus auferres, quod fraude parabis Jason:
Eripit Alciden sed tibi raptus Hylas.

PROLOGUS IN PHORMINEM TERENTII.

Cum eam aliquot nobiles adolescentuli Hippolyti Cardinalis Ferrariensis jussu acturi essent.

ETsi scio esse hic neminem, qui nesciat
Quid apparatus noster hic velit sibi,

Tamen

iarum perium esse existimo,
im se mei sodales comparant
venia vestra, pauca dicere,
vos, & vestra, & ipsorum interest.
liam Terentii acturi sumus,
nomen ipsius indidit,
stus in ea Phormio primas agit.
e videri debet aut mirum, aut novum,
uidem in omni vita, ne dum in fabulis,
arra, sycophantæ, omne id genus,
ulsis, ipsi jam primas agunt.
i quis est, parum decorum quid putet,
ngenuos personatos conspici, in
rodire, & quasi facere histrioniam:
ponsum hoc habeat, nulla re magis
e omnia, quæ mortales agunt,
t, quem is, qui quid agit, proponit sibi.
enicam artem victus causa factitant,
uis ac lannis risum excitent,
nt ora, insulsa dicta dictitant,
nt pugnis se invicem, atque horum omnium
iles exigunt mercedulas,
istrionum nomen & famam ferunt.
nostrum est. Nos, ut nostram industriam
bemus omnibus, ut communi here
s animum, cui debemus omnia,
petentes, hunc laborem cepimus.
uam ô supremi cœlites quem jam omnium
bet personatum conspici,
nnis ætas, omnis ordo factitet?
nunc ulcera cujusquam tangere,
atyram esse hanc dicat, non comœdiam.
unum à vobis priusquam hinc abeam postulo,
uod vestri honoris caussa sit, juvat,

Favete, & vigilate animis, vigilate auribus,
Dormite linguis, qui tacere non queunt,
Benefeceritis, si cesserint iis, qui queunt,
Ne & turbent alios, & morbum prodant suum.
Facite, ad conanda inposterum nos talia
Bonitas ut vestra, atque æquanimitas excitet

AD ANT. MONTECATINUM.

TAndem querelis pone modum tuis,
[illegible] a mortuis invida vocibus
Clamare, crudelesque Divos
Cum gemitu lacrymisque parce.
Nam, quid Lycei juverit avios
Lustrasse saltus, fontibus ac sitim
Ex vulgo inaccessis levasse,
Ingenioque adiisse Divos:
Si mentis istud præsidium tuæ
Perrumpit, & sese intus agit dolor,
Imisque fervens in medullis,
Te quasi perdomito triumphat?
Magnam doloris fata quidem tibi
Caussam obtulerunt, qui tibi cognitum
Longoque carum usu sodalem
Hannibalem ante diem abstulerunt:
Qui quanquam avitis sat titulis domi,
Fortisque clarus, non tamen id sibi
Satis fore ornando putavit,
Ni proprios etiam ipse honores
Labore magno quæreret impiger,
Coronamque lauro duplice necteret,
Et qua ferox Gradivus, & qua
Pulcher Apollo suos coronat.

Heu quis Deorum mentibus addidit
Famæ illam honestis immodicam sitim?
Quam sæpe multis illa tristem
Funeris acceleravit horam?
Sed, quorsum inanes jam querimoniæ?
Ille ipse, quem urges questibus, Hannibal,
Felix, & insertus Deorum
Concilio, mala nostra ridet.

M. ANTONII MURETI, INSTITUTIO PUERILIS COMPREHENSA VERSIBUS AD CAPTUM PUERULORUM, QUI PRIMIS LITERIS IMBUUNTUR, ACCOMMODATIS.

AD MARCUM ANTONIUM FRATRIS F.

Dum tener es, MURETE, avidis hæc auribus hauri:
Nec memori modo conde animo, sed & exprime factis.
Inprimis venerare Deum: venerare parentes:
Et quos ipsa loco tibi dat natura parentum.
Mentiri noli, nunquam mendacia prosunt.
Si quid peccaris, venia est tibi prompta fatenti
Disce libens, quid dulcius est, quam discere multa?
Discentem comitantur opes, comitantur honores.
Si quis te objurget, male cum quid feceris, illi
Gratiam habe, & ne iterum queat objurgare, caveto.
Ne temere hunc credas, tibi qui blanditur, amicum,
Peccantem puerum quisquis non corrigit, odit.
Qui semel incautum blando sermone fefellit,
Ille quidem dabitur quoties occasio fallet,

Nec cuivis sapiens, nec nulli credere debet.
Fallitur alter sæpe, fidem sibi detrahit alter.
Si quid forte mali aut facias, aut mente volutes
Ut lateas homines, certe Deus omnia cernit.
Non nisi spectatis arcana sodalibus effer:
Quodque tacere voles alios prior ipse taceto:
Ne cupide specta, nisi quod fecisse decorum est:
Turpia corrumpunt teneras spectacula mentes:
Averte impuris procul à sermonibus aures:
Et qui illis gaudent, horum consortia vita.
Principio studii radix inamœna videtur,
Sed profert dulces parvo post tempore fructus.
Ludo indulsisti? subito evolat illa voluptas
Legisti? utilitas studio percepta manebit.
Ut moderata quies prodest viresque ministrat:
Sic hebetat corpus nimia ingeniumque retundit.
Si prodesse aliis studeas tibi proderis ipsi;
At nisi ames alios & te quoque nullus amabit.
Successus lætos nunquam admirare malorum:
Sera licet, tamen olim illos sua pœna sequetur,
Si tibi grata quies, juvenis ne parce labori:
Dux ad honoratam est homini labor ipse quietem.
Inspice te in speculo: & bona seu tibi forma videtur,
Moribus obscœnis illam fœdare caveto
Seu tibi subtraxit vultus natura decorem,
Ingenio ut formæ compenses damna labora.
Nil facito, quod turpe putes fecisse videri:
Et cura, ut multis tibi sis pro testibus ipse.
Ut nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Linguam unam natura, duas dedit omnibus aures.
Quæ servare voles, ne crebro invisere parce:
Namque minus furem metuunt, quæ sæpe videntur.
Blanditur primo sed perdit inertia famam:
Aspera res primum est, sed fert industria laudem.

Au

um ne tange, aut multa prolue lympha :
io indulges, igni puer adjicis ignem.
it vultus comis, sermoque modestus :
os facile tibi conciliabis amicos.
opum studio præter virtutis amorem.
ibus virtus, sed opus virtute parantur.
t quæ discis, memori sub pectore conde,
es tantundem, ac si cribro hauseris undam.
li temere, nil fœdius ira :
uæcunque movere solent, ea temnere laus est.
itant celsis positas in montibus ornos,
s in media tuta est arbuscula valle.
pes agitant majora pericula magnas :
ngustos comitatur vita penates.
qui puero, sed tempestiva decorum est :
nim ingenium res indicat, illa pudorem.
pis, quæ sit famæ via certa paranda ?
e præsta, qualem te poscis haberi.
non metuet, metuet qui jussa magistri :
contemnet, merito miser ille timebit.
lix puer est, virtus in quo anteit annos :
anes meritis certatim laudibus ornant :
int cupide & felicia cuncta precantur.
ra nemo alloquio dignatur inertes.
ur cunctis, & vulgi fabula fiunt :
lis pater ipse illos fatis aspicit æquis.
tum in præsens obsunt peccata : sed hoc plus
quod proclyvem animum adsuetudine reddunt.
na sunt, sectate, etiamsi dura videntur
o, longus paulatim ea molliet usus.
m officium memora atque extolle : sed abs te
n extenua, & potius sine prædicet alter.
quoties pugnare videtur honesto,
tare quidem fas est, quin vincat honestas,

Pauca quidem hæc: ſed quæ ſtudio ſervata perenni,
Mirificos fructus progreſſu temporis edent.
Adſpiret tantum cœptis Deus: omnia cujus
Conſilio æterno & certa ratione reguntur.
Quem tu & luce puer prima, cum ſtrata relinquis
Impiger, & dulcem repetis cum veſpere ſomnum,
Supplicibus facito places ante omnia votis.
Ille tibi ingeniumque ſagax, corpusque ſalubre,
Et multo meliora dabit: diffidere noli.
Tu multò ad illius ſemper refer omnia laudem.

JOHANNES MATTHÆUS TOSCANUS.
Ad

M. ANTONIUM MURETUM Presbyterum, Civem Romanum & Oratorem, &c.

CErtamen, MURETI, novum: te Gallia civem
  Aſſerit hinc; illinc terra Latina ſuum.
Quem nunc implentem Romana palatia voce
  Eloquii priſcum reſtituente decus
Antonius ſtupuit poſt ter ſibi ſecula quina,
  Tybris inauditos dum audiit aure ſonos:
Te mea Roma ſuis dum nuper civibus ultro
  Annumerat, gaudens talia verba dedit:
Terra mihi tales Lemo vix dum mittit alumnos,
  Nil te ARPINE, moror municipesque tuos.

SE-

[illegible]VUNTUR QUÆDAM [illegible]MINA, VEL CARMINUM FRA-[illegible]enta ejusdem Auctoris; vel aliorum in eundem.

Nunquam antea in lucem edita.

[illegible]ARCI ANTONII MURETI CARMEN.

[illegible]E S. ANDREA APOSTOLO.

[illegible]IC mihi musa virum, Geticas qui primus in oras
Intulit æternæ fulgentia signa salutis:
Mox se regna ferens alacris per Achaica victor
Dum parat usq; novos antiquo ex hoste triúphos,
[illegible]it veteres generoso sanguine Patres.
[illegible]modo tot, sævis quo tempestatibus actæ
[illegible]en; ut possunt, solantur præsule Senæ,
[illegible]hibe Francisce animum, mecumque revolve
[illegible]ii ANDREAE laudes, dignataque cœlo
[illegible]ibens, aram tu illi statuamque dicâsti,
[illegible]anicana insignis spectatur in æde.
[illegible]ibimus vena ductos è paupere versus.
[illegible]poterit, det quisque est & sua gratia parvis.

 Susti-

Sustulerat cœlo victor se Christus opimis
In signis spoliis, princeps Acherunte recluso.
Clara triumphatæ referens insignia mortis :
Lustrataque suos sancta cum matre sodales
Munere linguarum & promissi flaminis aurâ.

Conveniunt paucis post illa expleta diebus
Magnanimi heroës, Petro indicente senatum,
Tum monstrante Deo, quæ sit provincia cuique
Demandanda, agitant, sacri quam semine verbi
Conserat, atque viam populis præpandat Olympo :
Et sparso intrepidus testetur sanguine Christum.

Ergo alias alii : Thraciam, Illyricumque, Getasque,
Perpetuis nivibus glacieque informia regna,
Suscipit Andreas : quanquam illi plurima frontem
Ruga erat, & seros canum caput indicat annos,
Sed stimulat, vireisque suas amor ipse ministrat.
Vade, ait, & lacrymis vultum illiusque suumque
Irrorat, Petrus, vade ò charissime, qui me
Duxisti ad Christum primus germane, meique
Vive memor, memor usque tui vivam ipse vicissim.
Qui tibi caussa viæ est, idem tua cœpta secundet.

Ingeminant eadem hæc alii, fletuque madentes
Amplexi inter se, felicia cuncta precantur.

Is senior Christumque unum, quacunque gradum fert,
Prædicat : hunc unum cunctis in vota vocandum,
Exitio meatita suis cultoribus esse
Numina : ab una hominum Christo pendere salutem.
Irrident alii, motaque hac mente putantes
Delirare senem, sputo saxisque sequuntur.
Sunt etiam qui vincla parent, pœnasque minentur
Turbanti veterum cultus & sacra Deorum,
Sunt tamen & quorum tetigit præcordia Christus,

Q

terum fœda errorum caligine pulsa,
as monitis præbent cœlestibus aures,
: primum, sine qua nil cætera prosunt,
i docet capita, & sancto connectit amore.
astos sperare, salubibus abluit undis:
itque manus, & sancto flamine firmat.
unt ex templo alii, & socia agmina jungunt:

quondam latis Cerealia semina campis
pargit, plenaque manu diffundit arator,
dit in cautes succoque carentia saxa,
viter terræ nullis radicibus hæret:
illam volucres rostri populantur acutis:
iam in sulcos, atque ipsa in viscera fertur
is, gremioque illic concepta tenaci
nova dominos opulentat, & horrea complet.

rysios tandem infines adoperta pruinis
bipennifero quondam regnata Lycurgo,
nit, & corvæ purissima pectora gentis
i tamen eloquii dulcedine mulcet.
nveniunt flavique Getæ, pictique Geloni,
que imposita vagis agitat domus annua plaustris,
pedisque sui solitus potare cruorem
ta, quasque alias sinuosa binominis Istri
rehit gentes, rigidis corda obsita setis.
imque truces animos eduraque ponunt
volente Deo, & moniti meliora capessunt.

tus his ipsis olim regionibus Orpheus
tus est cantu liquido, fidibusque sonoris
iem dempsisse feris, & sistere jussis
nibus silvas post se traxisse sequentes.

rior hic Orpheus, homines qui vivere rapto
tos, solisque sibi jus ponere in armis,

Quos

Quosdam etiam cæsis, feritas horrenda relatu,
Hospitibus vesci, & sectos in grandia frustra
Aut torrere veru, aut mollire tepentibus undis,
Taliaque obscænis imponere fercula mensis,
Impulerit fando ritus abolere nefandos,
Et prius effera colla jugo submittere Christi.
Jamque Borysthenios fluctus nitidumque Dyraspen
Quique Europæis Asiam disterminat arvis
Multifidum Tanain, teque ô saxose Cynapos,
Quæque alia ex alta spectat piger arce Bootes,
Plurima nunc ratibus, nunc pervia flumina plaustris.
Illa sacrum Christi pervaserat omnia nomen
Unum omnes Christum ripæ, unum antra sonabant.
Cum senior, sat jam inquit regionibus actum.
Perficiet, quod deest, qui perficit omnia Christus.
Quæramus nova regna, odit victoria segnes.
Substitit hæc fatus paulum; dein lumina cœlo
Attollens, sequor ecce, sequor quocunque vocaris,
Tu modo præsenti mentem mihi numine firma.
Sic fatur, gressumque ad Achaica dirigit arva.
Multa movens animo, sanctus comitatur eundem
Spiritus, & robur fessis senio artubus addit.

Reliqua desiderantur.

EJUSDEM.

AD GREGORIUM XIII. PONT. MAX.

QUi tibi ab Eoo repetitas littore conchas,
Divitis aut auri pondera multa ferat:

Illum

Illum ego ſcire negem, quæ tu Pater optime, dona
Longe auro & gemmis ante ferenda putes.
Una tibi virtus, virtus in amoribus una eſt,
Veræ & virtutis gloria vera comes.
Ergo ut amans tabulis dominæ referentibus ora
Gaudet, & ante oculos ſemper habere cupit:
Sic te expreſſa juvat veræ virtutis imago,
Nec tabula eſt oculis gratior ulla tuis,
Tale igitur munus tibi nunc Picolominus offert,
Senenſis præſul gloria prima ſoli ?
Biſſeno AEneæ concluſa volumine facta
Pontificis vere nomine reque Pij.
Qui virtute olim ſedem provectus ad iſtam
Ad quam eadem virtus te Pater alme tulit,
Ingentes toto compeſcuit orbe tumultus,
Et placido reges fœdere compoſuit,
Hortatus bellum Chriſti convertere in hoſtes,
Atque Aſiam illorum faucibus eripere
Ad quæ ſe accingens magno molimine cœpta
Multa bonis fruſtra flentibus, occubuit,
Forſan & hanc Chriſtus, Princeps ter maxime, laudem
Servatam in tempus diſtulit uſque tuum.
Thracius ut tandem poſita feritate tyrannus
Colla tuis ultro ſubjiciat pedibus.
O ita ſit: cumuletque tuas hæc gloria laudes:
Gregorii hic titulis adjiciatur honos.
Interea hæc placido vultu cape munera, eique
Qui tibi ſummiſſus porrigit illa, fave.
Ille Pij, ut noſti, genus alto è ſanguine ducit;
Nex vixit priſcis inficiandus avis:
Plurima ſed tractans & maxima munera, ſemper
Se culpis expertem omnibus exhibuit.
Nunc exacta ætate illud ſibi poſtulat unum,
Ut ſe haud ingratum ſentiat eſſe tibi.

EJUSDEM.

AD DOMINUM ZAMOSCIUM POLON. CANCELL.

Bina mihi artifici cælata nomismata dextra
Magnus ab Arctoo misit Zamoscius orbe
Aurea, non vani memorabile pignus amoris,
Sæpe meo optatos animo referentia vultus,
Magnanimi primum regis, quo Martia gaudet,
Quoque caput cælo ductore Polonia tollit.
Aspicis, ut late venerando coruscat imago,
Cunctaque diffuso circum loca lumine complet?
Non ea vis auro: nec per se lamina lucet,
Nec radiat rutili nativa luce metalli:
Majus ab impressa sed ducit imagine fulgur:
Atque ipsum STEPHANI sacer aurum vultus inaurat.
Contemplare acresque oculos frontemque verendam,
Et dignam imperio faciem, dignamque triumphis:
Ut sese omni ex parte animi vis vivida profert,
Degenerem luxum mollesque exosa paratus:
Ut spirat generosum, ipsoque videtur in auro
Regales agitare imo sub pectore curas,
Exitium Turcis, meditari & vincula Moscho?
Hic vir, hic est natus virtuti & fortibus ausis:
Cui duo tota pares alios si Europa tulisset.
Thracius haud ultra nobis illuderet hostis,
Sed profugus toto latebras sibi quæreret orbe.
Altera summa loco pariter mihi grata secundo,
Subjicit ante oculos auctorem muneris ipsum,
Cujus conveniens meritis imponere nomen
Qui velit, invicti regis vocitabit Achaten.
Hunc te igitur, tua mi propius quando ora tueri
Non licuit, cupidumque ut hæc invisere Regna,

Pon-

ontificis tenuit non detrectanda potestas;
amosci magna adspiciam, & persæpe nitenti
n te defixam solabor imagine mentem.
amosci, per quem Marti sociatus Apollo est,
Qui decora heroum accumulans & Nestora dulci
loquio exæquas, & forti pectore Achillem.
t leges armis firmans, & legibus arma,
Victricem laurum pacatæ intexis olivæ,
rbiter idem almæ pacis, bellique minister
mpavidus, laus egregii propria Utraque Civis.
Salvete ô animæ fortes, incoctaque honesto
ectora: & ignavo non pervia corda timori.
Vos ego, quantum ævi dabitur, super ardua cantu
Astra feram, nunquam reticens vestra inclyta facta,
Casta aliis, queis nomen idem, sed non eadem est mens
Aut animos factura, aut incussura pudorem.

EPICEDION
IN
MARCUM ANTONIUM
MURETUM.

Virum suæ ætatis sine controversia eruditissimum, scriptum eo ipso die, quo mortuus est, Nonis scilicet Junii, anno M.D.LXXXV. in summo animi dolore; & dictum in schola Rhetorices auditoribus suis à P. Francisco Bentio Societatis Jesu, inter quem & Muretum, multa extiterunt mutuæ caritatis argumenta.

NAm quid dissimulo? quid concita corda tumultu,
Mendax fronte premo? lacrymas quid in ore natátes,

Mer-

Cor lacerum, cor luctificis [illegible]
Cor siccum, cor luminibus: [illegible]
Ferre negat lacrymas, & iniqua: men[illegible]
Nam cur largifluo non manant omn[illegible]
Cur tonat interitus, pectus modo [illegible]
Quem clausere [illegible] penitusque [illegible]
Nec licet indignans, caeco de carceris [illegible]
Evomit undisonas lacrymas fractoqu[illegible]
Murmure, & horrifico se rumpit ve[illegible]
Muretus perit, heu perut Muretus, [illegible]
Divitias linguae secum abstulit, abstuli[illegible]
Delitias Musarum, & amicas mentibu[illegible]
Ingenuis quicquid Graiis quidquid [illegible]
Condiderant veterum Chartis [illegible]
Nam seu Socraticis sermonibus appuli[illegible]
Sive his Academia [illegible], seu [illegible] Ly[illegible]
Dulcibus alloquiis lata spatiatus in um[illegible]
Proximus à primo semper fuit, ilicet il[illegible]
Sicut apis flores & rura halantia circum[illegible]
Omnibus [illegible]

ipsa sui pendens jam civis ab ore
mox etiam Italia & Mavortia Roma
la cognovit Marci, Marci aurea verba.
tram super ætatem, propiorque vetustæ
debatur, veterumque retundere fastus.
ioties illum plausus populique patrumque
em excepit, nimiumque libentibus hausit
us, ille quidem magnorum nomine regum,
sci summo gratatus sæpe liquenti
electro eloquium profudit ab ore,
anis nivibus niveoque simillimus amni,
i dudum mœstissima funera Quinti,
Caroli funesta tui fera Galli Regis
Tolosani Foxi solemnia justa
a deflevit dura solamina casus;
iam immanes Turcas cum contudit armis
s Christicolum & victrix dare terga coëgit,
ue constravit trepidantibus æquora Pœnis
a ingenti & magnis clamoribus implens
urbem; Romæque decus columenque Quiritum,
it ad cœlum divina laude Columnam.
cum etiam nuper (vox ô Cygnea, tenet jam
etiam mentem, & dulcis sonus occupat aures)
aticanum, patribus quos purpura velat
itor fuit ex alto velut æthere missus
ficis formam evolvens & munera summi,
legêre ipsi descripsit pœne legendum.
nodo Roma tibi, Muretus cognitus ille,
veteris specimen linguæ morumque tuorum
rata tuis adjungis civibus ultro
etiam attonsum fers triste fronte capillum,
eum, caput Oceano quæ flammivomus sol
t aut condit tellus quæcunque perusta
uber, quæcunque gelu nivibusque rigescit.

 Cera

Certe illum & bello & paci nova gloria, rector
Sarmatidum Stephanus, regnum quod protulit armis,
Augeat, ut rerum doctrinarumque repertis
Muneribus magnis excitum accersiit olim:
Et traheret, si non Romani amittere cives
Hunc veriti sanctusque parens migrare parantem
Et monitu & precibus tenuissent. Heu mihi dicam,
Dicam aliquid, dolor invito de pectore voces
Elicit, ipse etiam hortando & fortasse monendo,
Pars non magna fui. Quid enim meus ille Magister
Quid pater ille meus, nam sera ætate creatum
Me sibi jactabat quondam, quid filius eheu
Filius? ut Patrem tu me, Murete, colebas,
Idque etiam præ te semper deflende ferebas.
Ipse ego te contra dulci certamine patrem
Dicebam, te quando hiemes certo ordine septem
Audii in expletum discens & sedulus aure
Dicta bibi, quæ post tenui mihi fluminis alveo
Effluerent, parvæ ut possent adolescere silvæ
Muretumque omni Muretum fonte sonarem.
Ipse mihi sensus animi curasque latentes
Concilio & dicta & facta heu dilecte solebas
Credere, quæ studio tegerem commissa fideli.
Sed quamvis per sæpe pares mihi commodus aures,
Et morem, ut fatear, gereres persæpe monenti,
Non tamen omninò tu nostra es dicta sequutus.
Nam quoties quoties ignari nescius otii
Pervigli studio noctesque diesque trahebas,
Ipse laboranti contra vigilique quietem
Præteritique memor suasi, metuensque futuri.
Nunc vero infelix vates verissimus augur
Quid quod & urgenti tandem vergente senecta
Edere curares, quæ cunctis edita prosint,
Ex utriusque opibus poteras quæ plurima linguæ.

...am non scientis magni, quæ maximus orbis
...cultus colit & poscit, sermone modesto:
...a tamen haud omnem eriplens plerumque negabat
...dita quidem fuit & Mureto & magna, sed ipsa
...dita plura tamen nec sunt fortasse minora,
...e jam jam scripta aut potius confecta volebat
...mere, & ultimam diem, ni deesset vita, volebat.
...ne diem moritur, qui viveret utilis orbi,
...o dum etiam bis tricenos expleverat annos,
...tto ea, quæ calidæ abreptus fervore juventæ
...orum & pœnituit, fudit juvenilia, namque
...ra loquitor, vel ut immaturo tempore fœtus
...lec satis ille pios dicebat providus à se
...pulit expungens, quod præfert pagina nomen
...rrus enim & fluvio & rapidis committere flammis,
...s missis, quantum ô puro sermone Terenti
quantum ô Tulli quantum ô Venusine Poëta
: Tacite & Seneca & sinuosa volumina juris
...issum opus & propriis innectens vincula vinclis,
...uantum illi doctæ debes doctissime gentis
...octor Aristoteles latio sermone loquentem
...uem fecit, nostroque etiam nonnulla rogatu
...rme opus extremum, sed quis numerare potis sit
...mnia, quæ pulchris apparens illita chartis?
...am quid carminibus memorem laudesque virorum
...t sanctorum alta cœli quos Christus in aula
...xhilarat vultu? Tiburtinumque recessum
...uem Pater Hippolytus priscorum æquavit honori
...lagnaque quæ pueris, tantus vir, condita versu
...rgolico præcepta dabat versuque latino,
...um pueris præcepta, viri que implere docendo
...ntur, mutuant non discere. Magne Tuane
...lix morte tua, cui tanti nominis auctor
...bigit, ut grandi celebraret carmine vitam

Tan-

Tantum ille & versu poterat, tu Mantua testis.
Sanctorum & laudes Mureti dulciter hymnos,
Scilicet in templis sacra inter munera cantas,
Lauretana domus testis, cui nobile carmen
Quod sacratum olim vates pius edidit, audit
Orbis, & hæretica haud potuit contemnere pestis.
Ante etiam memorem variarum illustris rerum
Doctorum contrita manu monumenta, lepore
Aspersa egregio, qualem non Itala tellus
Ni fallor nec fallor enim, gustaverat unquam?
An ne etiam ad caros olim quæ scripsit amicos?
Sed quid ego hæc memorem nostro quæ cognita secl
Postera laudabunt, & noscent secula, dum se
In mare præcipiti devolvent flumina lapsu?
Dicam ea, quæ multis incognita, nec mihi soli
Cognita, cum certos liceat producere testes.
Proh quantum amittis Stagiræ civis, & omnis
Historiæ princeps, Plato quantum tu, quoque, quantu
Thucydide & Livi, & Xenophon, & grandis Homer
Proh quantum legum rudis indigestaque moles?
O Tulli, ô Crispe, ô Plini, ô lenissime Cæsar,
O qui multarum pandis miracula rerum,
Atque virûm historias & vitas scribis, & omnes
Instruis officiis, Plutarche, & moribus ornas.
Denique quoscunque est oculis dignatus & alto
Ingenio auctores, quantum amisistis in uno?
Ille quidem maculas tergebat & abdita sensa
Exponebat, uti foret ad consulta vocatus
Quilibet ut calamo mentem commisit & arti.
Sed quid ego hæc miser? Infelix amittere, majus
Quid potui? in me omnis cecidit collapsa ruina
Et prope sum tantæ cumulatus pondere molis.
Illius haud fruar alloquio, lucemque morantem
Et matutinas consumens dulciter horas

A

icer risus delibans seria dicta.
rete unum Franciscum incommoda tangunt,
, & agnoscit lacrymans lacrymabilis idem
erito doleat quantumque amiserit eheu,
i jam tandem requies concessa laborum
sacerdotem, ut spero, majora parentem
o Christus perpendens facta, sacerdos
is, ætherio in solio considere jussit,
is & merito socium te adscivit Olympo
icerdotum te nonum viderat annum
icerdotum tibi rector & arbiter orbis
i veniam Xistus concessit abunde,
ymas tenuit, quin & miseratus euntem est.
ior ex isto spes est, quod tu omnibus armis
us, cœli consors Ecclesia quæ dat
is seu victor abis: quod publica Xistus
da quæ tribuit proprios convertis in usus.
m jam Christi satiandus corpore, coram
is ad sacrum obsequium, qui accedere, quique
potuerunt, multum lacrymantibus ultro
pietas nullum reticenda per ævum,
o exemplo, famulos quos munere largo
& partem haud meritos, veniam petis, auctor
Deus ipse fuit, noctemque diemque
idi, hoc tantum consumptum munere vocis,
, ô Christe, hunc anima fugiente vocabas
itans animo singultibus interruptis.
a hæc inter, memini & memorare decorum est,
um memorem fugiissent avia mentem,
minibus fixti lumina nostris
dum oras, ne summo in tempore deessem,
ognôsti & voluisti dicere patrem,
prior heu conantem syllaba linguam
a pa, tantum profers & brachia pandis

 Heu

Heu dolor; hinc tandem luctatus tempore longo
Spiritus invito de corpore decedebat :
Et pulchrum vultu placido lætumque reliquit,
Hinc vero ad templum trino quod numini & uni
Addictum celebrant Galla de gente sodales,
Quos coluit semper donisque ingentibus auctos
Quos voluit moriens, dum plures ordine cæcus
Funereas de more faces longo agmine portant,
Alternantque preces solemni funere fertur.
Filius hunc fratris rerum & cognominis hæres
Prosequitur longe procerum comitante caterva.
Jam Murete vale, valeô Murete, sequar te.
Duximus exequias, & vitam ducimus eheu !
Te sine vita gravis, sine te sine mente relinquor
Egregii juvenes vos, ô mea maxima cura
O vestri memores generis miserescite vestri,
Cui suus abscessit, necopina morte, magister
O ego, si possem nostros aufferre dolores
Carminibus, nunquam facerent hæc carmina finem.
Sufficeretque dolor lacrymas, lacrymæque dolorem,
Et quantum est vitæ, quantum est in corpore robur
Efficerem ut Mureti, orbis me nôsset amantem
Atque animi audiret testantem vulnera fletu.
Sed dolor haud ponit vires, crescitque medendo.
Crudescitque magis; nec desit caussa doloris.
Muretus periit, revocari funera longo
Haud possunt fletu, ac lacrymæ & testantur amorem
Et desiderium præcepti pignoris ingens.
Quod mihi si liceat superis extollere molem
Atque tuis Murete æquam virtutibus addam
Hæc etiam æternum ut scribantur verba sepulchro.
Muretus jaceo hic precibus me attolle viator.
Gallia me genuit Veneti florente juventa
Excepere virum veneranda est Roma, senemque

Corpus humi, ingenium in scriptis, mens sedit in astris,
Hocque ipso claudam lugubres omine cantus.

PHILIPPI POELARII BRUGEN. FLANDRII C.

IN OBITUM ERUDITISSIMI Ornatissimique Viri

M. ANTONII MURETI,

POETÆ ATQUE ORATORIS OPTIMI, elegantissimi omnium Philosophi, Juris interpretis prudentissimi, atque omnis antiquitatis bene periti, Civis Romani, Præceptoris ac Patroni optimi.

ROMA diu felix insuetos edere questus
Incipe; Roma novis mœrens ululatibus adde
Lamenta, adscriptum nam fata immitia civem
Eripuere tibi, qualem vix prisca tulerunt
Secula, seu Decios numeres, clarosque Camillos.
Facundo doctos seu cum Cicerone Catones,
Roma fleas studiisque tuis qui favit, & auxit
Teque tuosque diu, ne possis barbara dici
Qui fecit vigili cura & conamine miro,
Deseruit terras, doctissimaque ora quierunt
Quæ Phœbi merito poterant oracula dici.
Heu quonam blando vultus condita decore
Majestas abiit? quonam facundia? quonam
Quæ ornatæ magnis fuerant virtutibus illæ,
Illæ, inquam, ingenii dotes? Prudentia quonam?

Muretum, cur non servâstis, dicite Musæ?
Arpinis cujus lavisse liquoribus ora.
Phœbum non puduit, sophiæ cui tradidit artes
Quemque manu apprensum bifidi per culmina montis.
Musæ duxistis, monstrantes vertice ab uno
Immensos Latii campos, felicia rura,
In quibus indomiti lusit præceptor amoris,
In quibus ipsa suum spatiari Mantua gaudet
Doctiloquum civem, gaudet Verona Catullum,
Vestibus ornârunt, & quotquot Tyberis undas;
Monstrantes alio, puro de vertice largos
Grajorum campos, quos aurea copia vestit,
Frugibus & lætis, ubi vatum & fronde coronat
Tempora; nam Andinum puer hic conspexit Homerum
Ascræique senis decorataque frondibus ora,
Eique cothurnati hic miratus carmina vatis,
Thebanique lyram, lyricum non ultima Vatum
Pars fuit, heu mœstæ lugubria dicite Musæ
Carmina; vosque novi lacrymis urgete sepulchrum.
Mureti Vates; Cur illi illuxit Apollo
Nascenti? Argolici quem non facunda Periclis
Fulmina terrebant? immites dicite parcas
Turba Oratorum, cujus pendebat ab ore,
Purpureus summo fasces moderante senatus:
Gregorio, Orator, superas concessit in auras.
Nondum prima genas flore exornabat opaco
Ætas, cum teneram majoribus applicat orsis.
Mentem; sanctarum sinuosa volumina legum
Aggreditur, discitque reos servantia Jura.
In quibus ipse brevi tantum profecit: ut illum
Admirarentur cani præcepta magistri
Tradentem, cura vigili sed lubrica cuncta.
Cernit ut immani tua clara Lutetia tecta
Ardere heu belli studio nec Palladis artes

...ut solitæ fuerant, Phœbique remissum
...rum, & fæva expulsit . . .
...ortisque . . . turbari Gallica . . .
...is armis . . . nunquam prætendere olivæ
...llus furiis iterumque iterumque redire
...rilegi adversus Musas fera tempora belli
...natura ducum Musis invisa triumphos
...a sedes animosa . . . Apollo
...lia, cum castis . . . sororibus, una
...rum abducens liquit; non ipsa relinqui
...na erat, Aoniis nam secerat otia Musis
...ix præstantum semper facunda virorum
...lia; Pegasidis posset locus esse puellis;
...r ubi quæ ipse olim princeps dictavit Apollo
...siphone ventis & nubibus irrita donat:
...go . . . fidei non infima nati
...sens absenti officia exhibiturus abivit,
...a Rhodani celeres cursus superaverat, & te
...gne Garumne, tuos fluctus post terga relinquens
...um Phœbo, nec cum natalis linquere terræ
...dee solum piguit, Venetum delatus in oras,
...l Phaëthontei pervenit pinguia lassus
...ura Padi; lacoris quærens grata otia Musis,
...quii hic igitur clari dare signa coactus,
...re etenim nostrum nihil est nisi nos sciat alter,
...ire, haud exiguas vires in carmine monstrat,
...t canat aurata heroos testudine versus,
...venat lyrici modulantia crusmata plectri.
...lim olim referunt miro modulamine dura
...chely moviſſe & nigras carmine silvas
...rium Vatem & sævos traxisse leones,
...stupuit præceps miratusque Adria pulchri
...ris & ipse decus mistum & gravitate pudorem,
...unc etiam virides circum delphines in undis.

[illegible]

Pectora; Roma tibi non [illegible] lugêrat [illegible]
Ille tuus civis radiantibus additus Ast[illegible]
Credita Muretus speratáque gaudia ca[illegible]

Noscimus, est notus, clarum hinc accitus in urbem
In septem geminis consedit collibus, uno.
Seu quæ in Cimmeriis tenebris natura latere
Abdita vult, tanto solers interprete gaudet,
Muretus celsi recolens spatia alta lycei;
Seu docet instabilis vitæ præcepta regendæ;
Seu tradit claram clari Demosthenis artem,
Seu docet auxilium oppressis præbentia Jura
Sic omnes alios liquit post terga magistros,
Unius, ut docto solum penderet ab ore
Non modo quæ ingenio claret Romana Juventus;
Quæque suam queritur sublatam Gallia prolem;
Purpureique Tagi & latices qui jactat Iberus.
Danubium & te Rhene bibens, Germania dives
A locuplete Tago Romam ut delatus Iberus,
Historici quo clara Titi olim cerneret ora:
Sic desiderio Mureti Gallus in urbem
Venit, & ipsa suos natos Hispania misit
Pannoniusque ferox & flava Britannia prolem
Venêre audaces in mutua vulnera Belgæ,
Inter quos dulcis patriæ solebar in urbe
Mureti auxilio castis gratissima Musis.
Rura relicta, nihil superest, nunc omnibus orbe
Ah sine te Murete mihi nil urbis in urbe est,
Ah silet ipsa chelys quam tu laudare solebas
Nunc mea; nam lacrymans querulis si forte quid audet
Versibus, ah solum tua tristia fata recenset.
Non tantum patriæ me turgida prælia curis
Exagitant, quantum me me tua funera turbant.
Perdita nec tantum jam nunc mea commoda torquent,
Me, quantum ipsa ferunt hei publica damna doloris,
Pluscula vixisses Antoni tempora, summus
Ipse tuæ Sixtus claros tribuisset honores
Virtuti, sanctus quem Petri in sede locavit

Spiri-

Spiritus; extrema ſacrum dum voce ſenatum
Exhortareris, nimium ſed iniqua negârunt
Numina; quin renovas violentos ira dolores?
At nihil hic triſtis luctus, nil proficit ira.
Nam nil perpetuum varia ſua lampade lunæ.
Haud ulli tetricæ didicerunt parcere Parcæ,
Quare age Muſa modos, & triſtia carmina ſiſte.
Ultima dic bona verba, nefas contundere planctu
Pectora; Roma tibi non ſat lugêre. Beatos.
Ille tuus civis radiantibus additus Aſtris,
Credita Muretus ſperataque gaudia carpit.

ORATIONUM

M. ANTONII MU-RETI, J.C. PRESBY-TERI

Volumen alterum,

ORRECTUM, ET NOVIS ALIQVOT RATIONIBUS, EPISTOLIS ET POEmatis juxta Editionem Ingolstadianam.

ACCESSERUNT

UBLII SYRI, MIMI OPE M.S. COB. FRISINGENS. CORRECTI & locupletati, cum notis,

AD

AMPLISSIMUM VIRUM

1ARCUM VELSERUM,

Reip. Augustanæ Duumvirum.

Cum Gratiâ & Privilegio Elect. Sax.

LIPSIÆ,
umptibus Viduæ GOTOFREDI GROSSII,
Typis Christiani Michaelis,
ANNO M. DC. LX.

NOBILI ET AMPLISSIMO

DN. MARCO VELSERO,

REIP. AUGUSTANÆ II. Viro.

SI, QUEMADMODUM PLINIUS Secundus existimat, beati putandi sunt, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda; beatissimi vero, quibus utrumque: M. Antonius Muretus, non in beatissimorum numero locari, qui & fecit scriptione, & scripsit lectione dignissima. Ac de factis illius nihil in præsens: quæ quilibet vel ex oratione funebri Francisci Bencii: vel ex vita ejus ab Andrea Schotto ex eadem oratione concinnata conscriptaq; discat licebit. De scriptis verò illius, quæ à multis abundanti ingenio & doctrina viris mirè sunt magnificeq; laudata, illud affirmabo duntaxat,

non legenda esse modò, & iterum iterum summa diligentia volvenda: sed quoad ej ri potest, etiam penitus ediscenda, iis pr tim, qui in mansuetiorum Musarum dicendique exercitatione versantur. enim hi quærant, quod in eis non inveni. Eruditionem reconditam habent longe præ vulgarem se efferentem opera Mureti. tiquitatis priorisq́ ævi scientiam atqu titiam? veterum memoriarum thesaurum cornuq́ copia complectuntur. Orationi ve soluta, sive numeris illigata omnis ge lumina & ornamenta? abundant his Mu quæ posteritati reliquit, volumina: è qu alterum orationum jam in lucem se terti effert, cum præclaro variorum opusculor prius aut nunquam, aut in Germania quidem non visorum comitatu. Quor editio, & qui inde in amœniorum studios terarum manabit fructus, tibi, Marce V. SERE, Duumvir amplissime, debet gnam partem in acceptis referri: quip qui tanti viri reliquias partim à te stu collectas, partim ab amicis acceptas, mag

qu

tibi accepta sit in redhibendis nostra, vel, nunc ut minutam probare minus possis, incen- ficio voluntas, Ingolstadii XIII. Kalend. Decembris, Anno seculari sexto decimo.

magna prudentiam: cujus humanitatem in colloqviis ac congressibus familiaribus, cum mirifica voluptate degustat: cujus raram & perpaucis usitatam in tanta doctrinarum varietate ac copia modestiam intuetur admiranda: cujus deniqve libro de se divulgato nobilitatem suam & antiqvitatem multis populis ac gentibus, qvibus antea forte fuerat obscurior, inclaruisse immortaliter gaudet. Quæ cùm ita sint, libro huic, qvem tibi inscribimus, non parùm splendoris accessurum, putavimus, si nomen tuum, ἄνερ εὐδοκιμώτατε, *bonoq; publico nate, præferret, cui nec ipsum Murctum, si in vitam rediret, hac in re qvenqvam credimus antepositurum fuisse. Et debentur tibi illæ, qvas ad eundem librum diximus factas accessiones: ut & Publii Syri Mimi emendati, recogniti, aucti & locupletati, post omnium editiones, ut qvàm maximè & diligentissimè, ope Codicis Frisingensis calamo exarati; qvi beneficio tuo ad nos pervenit. Reddimus igitur, qvod debemus, optimusqve, ut qvàm grata nobis, qvamqve jucunda tua fuit in iis largiendis benignitatis,*

tàm

m tibi accepta sit in redhibendis nostra, vel, hanc ut minutam probare minus possis, incen- officio voluntas, Ingolstadii XIII. Kalend. De- cembris, Anno seculari sexto decimo.

VITA

VITA

M. ANTONII MURETI, J. C. PRESBYTERI ET CIVIS ROMANI.

EX SCRIPTIS EJUS ET FUNEBRI ORATIONE FRANCISCI BENCH, SOCIETATIS JESU Sacerdotis, ab Andrea Schotto, ejusdem Societatis Sacerdote collecta.

NATUS EST M. ANTONIUS MURETUS ANNO POST CHRISTUM natum cIɔ Iɔ XXVI. Mense Aprili in Gallia Aqvitanica, in pago suburbano Lemovici, cui MURETO nomen; loco honestissimo, patre Jurisconsulto, genere perantiqvo, & nobili: qvippe qvod & pagum illum antiqvitus possederit (unde etiam familiæ nomen) & qvadringentis ab hinc annis tulerit Stephanum Grantimontensium ordinis antistitem, virum sanctissimum atqve hominem in corporis afflictatione singularem: cujus dies festus in Idus Februarias incurrit. Ab ipsa verò pueritia Muretus admirabili fuit ingenii magnitudine, vix ut ullam desideraverit disciplinam & pœnè pueri discipulos prius habere cœpit; qvàm magistros. Nā ut primùm imbutus est literis, qvibus informari ad humanitatē ætas puerilis solet. Lemovici

nter eos contẽtio nasceretur, qvi maximè amarent Muretum, aut admirarentur. Paulò post concessit Patavium, ut in optimam & vetustissimam in Italia ingenuarum artium & disciplinarum officinam. Neq; hîc diu versatus est: anno enim ætatis scilicet qvarto & tricesimo, honestissimis conditionibus invitatus ad summum illum doctorum Mœcenatem Hippolytum Cardinalẽ Estensem se contulit: in cujus comitatu cùm in Galliam rediissent, mox etiam legatione obita in Italiam revertit. Romæ tandem anno *cIↃ IↃ LXIII.* ipsius Cardinalis suasu, atq; eorũ rogatu, qvorum consilio res ibi literaria regebatur, Aristotelis Ethicem docere publicè cæpit, tanta hominum freqventia, ut Aristoteles qvidem ipse Romæ docere, seu Romano ore, & lux qvædam urbi Romæ reddita veteris eloqventiæ videretur. Unum verò & viginti annos Romæ docuit. Qvid docuerit, breviter perstringam. Docuit annos quatuor libros Aristotelis de moribus, totidem Jus Civile: nec vulgari sanè via spinosas illas Jurisconsultorum concertationes cum sermonis nitore conjungens. Ad annum verò ætatis unde sexagesimum, Gregorii *XIII.* auctoritate, ac liberalitate permotus, in eorum librorum, qui non solùm acuere, sed alere etiam ingeniũ solent, ut Platonis, Senecæ, Horatii, Taciti, Ciceronis explicatione annos reliqvos cõsumpsit. Qvo tempore à Stephano Bathorie Polonorum Rege in Poloniam amplissimis præmiis ac-

atq; ora convertit. Novus vid
Demosthenes Christianis Athen
Mureto, & qvidem adhuc perad
cursus audiendi causa ex tota ur
gna hominum freqventia Gymn
tur: loci ipsi in Gymnasio occup
complebantur, ne pes qvidem
præ maxima audientium multitu
doctor ipse ponere posset, ita pe
ros, qvasi per undas gradiebatu
Nihil fermè aliud erat Lutetiæ m
re in hominum sermonibus, qvà
qvem ipse etiam Rex aliqvando
qvod fama, & auditione exceper
petirentur) audire voluerunt. Pi
digalenses, Auscitani, Tolosani
Civilis docendi primùm qvid
deinde etiam potestatem accepi
excellentem, omniq; laude cum
tes, ejus voce ac doctrina fruebar
literis, Mercurii filium alii, alii M
re se putabant. Conseqvens illu
eaqvam omnem propè Galliam i
am qvoqve lucē diffunderet in I
Venetias, cùm annū ageret duod
nit, Statim præclara ejus eloqven
statua, simul & perspecta & prob
pud Lauredanos, Bembos, Cont
nos, Manutios, cæterosq; clarissi
to in honore & pretio fuit, ut

eos contẽtio nasceretur, qvi maximè ama-
Muretum, aut admirarentur. Paulò post
essit Patavium, ut in optimam & vetustissi-
in Italia ingenuarum artium & disciplina-
officinam. Neq; hîc diu versatus est: anno
ætatis scilicet qvarto & tricesimo, honestis-
conditionibus invitatus ad summum illum
orum Mœcenatem Hippolytum Cardinalẽ
ısem se contulit: in cujus comitatu cùm in
iam rediissent, mox etiam legatione obita
aliam revertit. Romæ tandem anno cIↄ Iↄ
II. ipsius Cardinalis suasu, atq; eorũ rogatu,
um consilio res ibi literaria regebatur, Ari-
lis Ethicem docere publicè cæpit, tanta
inum freqventia, ut Aristoteles qvidem ipse
ıæ docere, seu Romano ore, & lux qvædam
Romæ reddita veteris eloqventiæ videre-
Unum verò & viginti annos Romæ docuit.
d docuerit, breviter perstringam. Docuit
os quatuor libros Aristotelis de moribus,
dem Jus Civile: nec vulgari sanè via spino-
llas Jurisconsultorum concertationes cum
ionis nitore conjungens. Ad annum verò
is unde sexagesimum, Gregorii *XIII.* aucto-
e, ac liberalitate permotus, in eorum libro-
, qui non solùm acuere, sed alere etiam in-
iũ solent, ut Platonis, Senecæ, Horatii, Taciti,
eronis explicatione annos reliqvos cõsum-
Qvo tempore à Stephano Bathorio Polo-
um Rege in Poloniam amplissimis præmiis
ac-

arcessitus est, moremq; gessisset optimi Principis voluntati, nisi egisset idem GREGORIUS, ne discederet; cùm sua sponte, tùm magistratuum admonitu, qvi MURETO ipsi aliqvot antè annis ultrò Romanæ civitatis jus detulissent. Qvo factum est, ut tantum & stipendiũ decerneretur, qvantum haud scio, an nunqvam antea nemini. Rem ut gesta est, ex ipsius ad Joannem Zamoscium regni Poloniæ Procancellarium epistola discite *Lib. 1. ep. 8.* Præter spem & opinionem mei „ accidit, ut cùm me ad iter accingerem, atqve „ istic animo, cogitationeq; totus essem, subito „ ostēderet Gregorius Pontifex Max. profectio„ nem meā sibi nō placere, meq; per viros sum„ ma auctoritate præditos monendum curaret, „ ne ex urbe discederem: sibi curæ fore, ut ne in „ urbe deteriori conditione essem, qvàm qvæ „ mihi in Polonia deferretur. Qvin etiā ad qvin„ gentorum aureorum annuorum stipendium, „ qvod mihi jam pridem constitutum erat, sta„ tim ducentos adjici jussit, mandavitq; Datario „ suo, primo qvoq; tempore qvoqvo modo ef„ ficeret, ut aliunde mihi trecenti aurei nummi „ qvotannis penderentur, ea re factum est, ut „ coactus sim deponere consilium, qvod cepe„ ram: à qvo, nec vivam, si me alia ulla res, qvàm „ summi pontificis voluntas, atq; auctoritas ab„ ducere potuisset. Hactenus ille. Nunc de iis, qvæ scripsit: dicamus. In qvibus ejus spirat imago atq; ingenium, suntqve in manibus qvædam,

ut

e lectiones, ut inde potissimùm incipiã,
nil uberius, nil elegantius fingi potest.
orationes plurimæ Venetiis, & Romæ in
u purpuratorum habitæ. Poemata item,
mæ cùm esset composuit: nam qvæ ado-
annorum circiter viginti exciderunt, &
qvodam calore atqve impetu in Gallia
it, atq; convenienti nomine Juvenilia ap-
, ea sæpè Francisco Bencio, cæterisq; fa-
ous dicebat, sibi adeo non placere, ut ne
qvidẽ agnosceret, tantum abest ut pro-
At seniles Mureti versus pii sunt, eruditi
di, lusitq; Græcis & Latinis versibus pri-
is Institutionem in gratiam M. Mureti
lii. Hymnos qvoq; sacros Ducis Mantuæ
edidit, & Ferrariæ eruditas de jure civi-
ationes, in qvatuor libri primi Pande-
titulos, *de origine juris: de legibus & Sena-
ltis: de Constitutionibus principum: de of-
cui mandata est Jurisdictio*; Epistolarũ
lumen ad familiares, neq; enim alias,
nis officiosi animi cum nominis aliqva
elia ediderant, pro suis agnovit. Com-
i itẽ varii sunt & scholia in veteres Poë-
ntium, Horatium, Catullum, Tibullum,
rtiũ. In M. Tulli item Catilinarias com-
us extat peregregius; castigationes item
picas. Nihil unqvam (mirum dictis)
ebat, vix adeo bis legebat id ipsum,
ipserat, raró interpolabat, non sæpè

muta-

mutabat aliqvid aut emendabat, rarius dem-
bat, delebatve: ita cum uno qvasi tenore flu-
rent omnia, nihil nisi aptum & accommodatum
ad manum, mentemq; veniebat, ut multò melio-
ra fortuitò illi exciderent, qvam alii; qvi eam-
dem assiduè incudem tundunt, excudant labo-
re. Ad summum singulis noctibus somno qvinas
horas, qvaternas plerumq; aut etiam ternas tri-
buebat. Restant ut in aspectum proferantur in
Aristotelis Ethicen, Politicen, Rhetoricen, &
Platonis de repub. ac de legibus libros notata,
qvæq; in Juris civilis Institutiones commenta-
batur.

Duæ de multis in illo virtutes enituere, Beni-
gnitas, atq; Relligio. Illa enim gratus atque ac-
ceptus summis, mediis, atq; infimis vixit: cujus
ædes portus qvidam oraculum ac perfugium o-
mnium erant: exteri etiam ab extremis oris ejus
vi endi, discendiq; gratia Romam confluebant,
qvi & ipsi profitebantur, majora se omnia re
ipsa, qvàm fama comperisse. Docebat qvæ pot-
erat, id est, qvæ discere velles omnia. Religione
verò ac pietate in Deum singulari fuit, Catho-
licam enim sedem non solùm servavit, sed & pro
virili defendit, cum tamen non deessent in Gal-
lia homines seditiosi, qvi omnibus artibus ad
suas eum partes traducere conarentur. Novem
ipse annos sacerdos vixit, qvo tempore tàm san-
ctè sacris operatus est, ut inter sacrificandum &
lacrimas effunderet freqventer, & easdem aliis
excu-

ret: ſacras qvoq; qvotidianas precatio-
igenter obibat: ſæpe de morte ſenex, tan-
migratione cum familiaribus diſſerebat,
edibus æger jam jam ſibi eſſe migrandũ
, cujus fundamenta laborent, prædicaret.
ius eſt ornatus omni inſtrumento & viati-
d Chriſtiana religio tribuere homini at-
pertiri ſolet, qvẽ parat ad mortem, à Xy-
am Qvinto Põtifice maximo privatim ve-
ccatis impetravit, & ad eorũ expiationẽ,
m etiam illam publicam adhibuit indul-
m, qvâ qvi ritè uteretur, ei non liberatio-
lùm culpæ, ſed remisſionem etiam pœnæ
ISTI Vicarius benignisſimè concedebat.
o ante mortem ſacroſanctũ Chriſti Corp9
turus, omnibus qvi eo convenerant præ-
us atq; audientibus ſuplex veniam à fami-
is petiit lacrimantibus omnibus, qvi ade-
Dum vox aderat, mixtis ſuſpiriis identidẽ
at, ô JESU, O Deus, ut aliud nihil in men-
uiſſe conſtet. Elatus honorificè Nonis Ju-
nnõ hujus ſeculi qvinto & octogeſimo, lau-
qve eſt pro funere à Franciſco Bencio So-
is JESU Presbytero, in æde ſacra ſanctæ
atis, qvæ eſt in colle hortulorũ ſodaliũ Mi-
ũ (ubi ad arã maximã ſepulchrũ ejus ſpe-
) laudatus, in qvã, corã Cardinalibus Am-
nis, Nicolao de Pelve Senonẽſi, & Carolo à
ringia de Vaudemõ, à grato ſanè diſcipu-
a optimè de ſe meritũ Præceptorẽ qvi & i-
ſcipulo Bẽcio multũ ſe debere teſtatũ reli-

qvit: qvod humana contemnere, & ad divi[na] pleno gradu properare ſe docuiſſet, facesqve [&] ſtimulos animo ſuo ad pietatē ſubdere nunq[uam] deſtitiſſet. *Meritò igitur te amo*, inqvit, (*Praf[at.] in Rhet. Ariſt. à ſe converſam*) *& ut patrem fili[us] & ut filium pater, his enim nos qvæ maxima ſ[unt] caritatis vinculis bonitas divina colligavit.* Poetæ in ejus laudem epicedia varia conſcripſerunt: unum de multis Julii Roſchii hominis præfami-liaris, adſcribere placuit.

Hic Marci caros cineres Roma inclyta ſervat,
Qvos Patria optaſſet Gallia habere ſinu.
Stat colle Hortorum cumulus: ſtat proxim[us] aſtris,
Qvæ proprius puro contigit ille animo.
Tu ſacros latices lacrymans aſperge Viator,
Et dic: Heu lingvæ hic fulmina fracta ja-cent.

MÆ AD S. TRINIT.
IN COLLE HORTULORUM.

[illegible] MURETUS LEMOVIX.
[illegible]D DEI MISERICORDIAM OBTINENDAM.
[illegible] ADIUVARE CUPIENS,
PUS SUUM POST MORTEM HOC LOCO
SEPELIRI JUSSIT.
[illegible] MILLE SCUTATIS HUIUS
[illegible]AST. SODALIBUS. IMPOSITOQUE
ONERE
PETUI ANNI VERSARII.
[illegible]LAUS DE PELLEVE CARD. SENONEN.
[illegible] EXECUT. PONI MAND.
T ANN. MEN. II. OBIIT PPID. NON.
JUN. CIƆ. IƆ. LXXXV.
[illegible]NT, MURETO MAGNI HUIUS MURETI
[illegible]RIS FILIO ÆTATE QVIDEM, ET
[illegible]INIS CELEBRIT. MINORI, SPE AUTEM
[illegible] EXSPECTATIONE PROPE PARI
[illegible]MATURA MORTE PRAEREPTO:
[illegible]OVICUS RUALDUS LEMOVIX, ET
[illegible]NT. LANFRANCUS VERON. EIUS
[illegible]TAMENTO AD PIAS CAUSAS FACTO
SCRIPTI EXECUTORES POSS.
[illegible]IT ANN. XVI. MEN. V. OBIIT PRID.
NON. OCT. CIƆ. IƆ. LXXXVI.

Bbb MAR-

MARCI ANTONI MURETI PRESBYTERI.

De mysterio & Festo circumcisionis Dominicæ.

ORATIO PRIMA.

HABITA IN SACELLO PONTIFICIO KAL. JAN. M. D. LXXXIV.

QVOD felix faustumque sit tibi, Beatissime Pater, vobis Patres amplissimi, nobisque omnibus & universæ Reipublicæ Christianæ, exorsus anni primus hic nobis illuxit dies. Q optare ac precari mutuo solebant veteres, ut sibi ac perennare feliciter liceret; seduloque operam d ut dira, & tristia & feralia ne nominarent quidem: na tantum verba dicerent, jurgiis utq; omnibus a rent: læta inter se omnia & amica loquerentur. Q æquius est, conjunctis & vocibus & animis tibi B me Pater, cujus vita tantopere bonis omnibus op est, cujus salute, magna ex parte, tranquillitas orbis rum continetur, cujus ex hilaritate, publica hilarita det, non hunc modò, sed secuturos etiam annos, fau felices precari & omni ope conari, ut ea tantum l

t, quibus Christianas mentes hilarari par est: dira au-
t tristia, id est, ea quæ Deo displicere novimus, neq; lo-
mur, neq; cogitemus. Ac mihi quidem hujus anni prin-
o: plura etiam solito concurrere videntur, propter
: nobis hic dies augustior & religionis ac sanctimoniæ
jior esse debeat. Idem primus anni dies est, & dies Do-
icus, id est, primus omnium dierum: natalis cœli, ter-
angelorum: natalis ipsius temporis: quo die populus
lsraeliticus maris rubri transitu à Pharaonis servitute li-
atus, nostræ à servitute peccati per baptismum libera-
nis typus fuit: quo die primum manna è cœlo deflu-
, quo die verùm manna natus est Christus: quo die in
am effractis mortis repagulis rediit: quo Spiritus san-
's cœlo demissus, beatissimum illum cœtum divina lu-
collustravit, inflammavit, corroboravit. Agedū igitur
:ati prius eundem illum Spiritum, ut & mihi dicenti,
vobis audientibus adesse dignetur de mysterio Circum-
nis Dominicæ, quæ nobis ex Evangelio paulo ante
ata est, pauca quidem, sed Deo dante animis profutu-
:ditemur. Tribus autem capitibus mea concludetur
o. Primum enim dicam de institutione Circumcisio-
secundò cur Christus voluerit circumcidi. Postremò
obis attulerit Circumcisio Christi: & quem ex ea
m capere debeamus. Omnes ritus externi, quos
o Hebræo, quem præ cæteris deligebat, observan-
EUS ipse præscripserat, eorum quæ adveniente
o expleta sunt, figuram quandam ac præsignifica-
continebant. Quoniam enim populus ille duræ
æ cervicis erat: neque facile capiebat nisi ea, quæ
:is oculis videret, quæque contrectaret; idcircò
proponebat crassa quædam & corporalia, ut eum
ad spiritualia intelligenda quasi manu duceret.
:neris fuit & circumcisio: quam Abrahamo, fœ-
eo statuens; & in ipsius semine omnes gentes
dim iri pollicitus, in carne fieri imperavit Deus, ut

 ille

ille [illegible] ostenderet futuram, cum ille ce
rat [illegible] advenisset, perfectam animorum ac m
rum Circumcisionem. Cujus perfectionem ut symbo
exprimeret, octavum illi diem praestituit, quo nume
scripturis [illegible] absolutio ac perfectio significari
Lapideum etiam cultrum ad eam adhiberi voluit, ut
[illegible] Circumcisionem fore in lapide, in illo
quam [illegible] angularem, qui summissima connectit, qu
utraque unum in illa petra ad quam, beati sunt qui
[illegible] ex qua fluit mel; quo saturatur
[illegible] qua perpetuo erumpunt aquae salient
[illegible] Cum igitur circumcisione, ut
[illegible] mysticum quoddam praece
[illegible] ac refrenandarum
[illegible] corporis parte jussa est fieri
qua [illegible] effervescere videtur
[illegible] ex parte totum intelligunt, cu
pur [illegible] ut cum ex oculorum aut
rum [illegible] totius corporis pulchritudinem
telligi volumus. Sic igitur & Deus unam modo co
ris partem circumcidi jussit: cum tamen vellet, inan
omnia & supervacanea & immoderata resecari. Et ho
quod Abrahamo imperavit, ut circumcideret non se
so & filium, sed & vernas, eos quos pretio compara
Vernae sunt sensus nostri: vernae sunt facultates an
vernae sunt affectiones quaedam omnibus nobis inger
[illegible] nasci videntur. Haec igitur omnia circu
denda sunt. Circumcidit oculos, qui avertit eos, n
deant vanitatem. Circumcidit os suum, qui dilige
cavet ne in eo inveniatur dolus. Circumcidit aures
qui [illegible] spinis, ne voces improborum audiant.
[illegible] ingenium suum, qui sapit ad sobrietatem, r
[illegible] scrutari majestatem, ne opprimatur a glo
[illegible] memoriam suam, qui bona fide oblivisc
injuriarum. Circumciderat pater Abraham natura

ros charitatem, cum filium sibi charissimum im-
mandante Deo, parabat. Circumcidit amorem
odit animam suam in hoc mundo, ut eam in fu-
retur. Sed & pretio empta, id est, labore & stu-
, opes, honores, potentiam, eruditionis ac do-
piam, talia omnia, qui non circumciderit, ejus
orietur. Dixi breviter de institutione circum-
Sequitur, ut dicam, cur Christus circumcidi
, quem constat & supra legem fuisse, & cir-
ne nihil eguisse. Aperi nobis Christe caussas
quæ caussa nostra pertulisti. Venerat Christus
verteret legem, sed ut impleret, factus erat sub
eos qui sub lege erant liberaret. Sua igitur vo-
ubditus legi, ea quæ legis erant implere omnia
Voluit etiam, ut qui omnia provideret ac pro-
jam tunc confutaret errorem illorum, qui nega-
t, corpus ipsius vere corpus fuisse. Certe enim
li & sanguinem fundere, nisi verum corpus non
Cupidus igitur salutis nostræ purissimi illius
, quem pro nobis in cruce fusurus venerat, jam
er puerulus guttas aliquot sparsit. Sic cum e mor-
exisset, palpandum se ac contrectandum Thomæ
cui unquam locum ullum relinqueret de cor-
veritate dubitandi. Sed & nos exemplo suo
iam & submissionem animi docere voluit: ut
, qui legibus omnibus superior erat, legi tamen
videremus: tanto promptius ac libentius colla
ipsius jugo submitteremus. Sic ab Johanne
im necessitatem in aqua baptizari voluit, ut
ua & Spiritu Sancto baptizaremur. Sic bea-
Virginem matrem suam purificari, qua tamen
iam purius fuit. Sic agno paschali & azymis
stolis vesci ut nos ipso, qui verus agnus, verus
mus est, vesceremur. Explevit denique legi-
ia, ut nos explendorum illorum necessitate so-

 luti

luci ac liberi, quæ veteribus patribus in figura obtig
eorum veritate frueremur. Qvamvis igitur P
quo facilius Iudæos ad Christi fidem alliceret, circun
nem toleravit ad tempus: quamvis Paulus, qui om
ctus est omnibus, ut omnes Christo lucrifaceret, ead
causa Timotheum circumcidisse legitur: quod lacte
portebat eos, qui solidi cibi nondum capaces erant:
tamen hodie veritate patefacta ac definita, carnis qu
circumcisionem non tantum ut mortuam omittamus
ut mortiferam refugiamus: ne impletam à Christo le
negare, & alibi qvam in ipso spem salutis collocare vi
mur, sed pro illa vetere figura veram mentium & ani
rum circumcisionem amplectamur: omnem vanitatu
omnem fastum, omnem libidinem, omnia deniqve vit
nobis circumcidamus, resecemus, amputemus. Verè
carnis circumcisione ab Apostolo dictum est: Nisi circum
damini, Christus vobis non prodest qvidqvam. Verè h
qvoqve de circumcisione cordis dici potest: nisi circu
cidamur; Christum, nobis nihil profuturum. Christe JES
qui hodierno die causa nostra circumcisus es, fac ut n
quoque tua caussa circumcidamur evelle ex cordibus n
stris omnes radices vitiorum: elide fibras omnes cupid
tatum: extingue omnia nequitiæ semina: perseca glad
verbi tui quicquid in nobis redundat: ure igne Spirit
Sancti spinas illas, quæ in nobis perpetuo succrescen
tui è nimis profectum impediunt: ut expediti pondere i
utilium sarcinarum, tua vestigia facilius & alacrius per
quamur. Tu verò beatissime Pater, quem meritò alter
Abraham vocare possumus, pater multarum gentium, p
ter Neophytorum, qvos tàm multos te Pontifice Chri
renascentes videmus: pater Græcorum, qui rejectis err
ribus gentis suæ in spem reliquorum convertendor
ua liberalitate educantur, pater Germanorum, pater B
morú, quibus miseris, pro fide Christi vexatis, patria p
ca

arnificina, Roma pro patria ac domicilio est, lorum, pater viduarum, pater omnium Christo ientium, qui nuper ista viridi ac vegeta senectute fusis purpureis floribus, ver media hyesti, & ad coronam qua sacrosanctum caput tur, tot longe lateq; lucentes gemmas addidisti: t facis bonæ spei plenus feliciter in huncamplicentur dies tui: reflorescat caro tua: renoquil. juventus tua: ut cum una nobiscum noim, tot annos, quot vetus ille vixit, exegeris, hodie circumcisus est Abrahami secundum carregnum promissionis, filius ab æterno præparnes, Amen, Amen, Domine Jesu qui cum Paitu. Sancto unus Deus vivis & regnas per ins myriades seculorum.

S. Joanne Evangelista.

ORATIO II.

A IN SACELLO PONTIFICIO . KAL. JAN. M.D.LXXXII.

causis ab Ecclesia divinitus institutum ar- Beatissime Pater, vosque Patres amplissimi, cujusque Sanctorum memoria recolitur, eovita ac laudibus ipsius aliquid publice disseimum, ut eis honos debitus non pro ipsorum edpro virium nostrarum tenuitate tribuatur: ies nos ad persequenda pro suo quisque modu vestigia incitemur: postremo, ut cum eos & tri amantissimos; & apud Deum cum quo reosissimos esse, intelligamus, opem ipsorum ad

 con-

conciliandam nobis Dei gratiam postulemus. Hodie tur cum mihi, licet immerenti, minimeque ad tan munus sustinendum idoneo mandatum sit, ut in hoc jestatis & venerationis plenissimo loco, de illius, Christus eximie præter cæteros amavit, sancti Joh Apostoli & Evangelistæ laudibus breviter dissera illa, quæ dixi, quantum in me erit, præstare co sperans fore, ut non propter me: neque enim dign qui hic audiar: Sed propter eum, de quo dicturu mea benigne ac placide excipiatur oratio. Qui primum hoc in sanctissimo planeque divino viro l mus? quid primum proponemus, quod imitemu prius, quam, quod Christo se vocanti ne tantul dem reluctatus, facilem se illi statim ac morigeru buit: nulla ille adhuc eum admirabilia opera eden derat: non regio cultu atque apparatu nitentem, genti satellitum turba stipatum videbat: neque ra respondit: Quis tu es, qui tam pro imperio, ut ctis omnibus sequar, jubes? Quam mihi spem, si ro, vitæ melioris ac nitidioris ostentas? Nihil tal lo divinæ vocis oraculo, tanquam penetrabili quo culo, usque ad ipsam animæ medullam transfixus a verberatus, desertis parentibus, abjecto omni ins to artis, qua usque ad eum diem victitarat, nulla i sita mora, totus ad Christum & corpore & anim sit. Nimirum ut exsiccata materia ignem facile c hendit: sic animus ille ab omni improba cupiditat ac siccus, ad conjectam unicam ignis divini scintil tus exarsit. Felix piscatio; Felix jactus: felicia retia piscator ipsemet captus, eum vicissim, à quo cap cepit. At nos miseri, in medio Ecclesiæ grer atque educati, tot testimoniis, tot miraculis, to mentis confirmati quam sæpe vocanti nos Christo mus? quam sæpe pulsanti cordis nostri fores ape

[illegible]? quam sæpe nos sub alas suas congregare cupien-
[illegible] refugimus? Jam vero, cum se ad optimum magistrum
[illegible]imus discipulus contulisset, ita se ad illius voluntatem
[illegible]formare, ita sermones illius avide haurire, ita ex nutu
[illegible]us pendere cœpit, ut nunquam ab ejus latere discede-
[illegible], nihil sibi præter eum dulce, nihil amabile, nihil expe-
[illegible]dum duceret, omnem spem, omnem suavitatem, vitam
[illegible]ique ipsam in eo videndo atque audiendo positam cre-
[illegible]ret. Itaque tanta sibi eum charitate devinxit, ut ab eo
[illegible]em amor erga homines hominem fecerat, ipse tamen
[illegible]mie ac singulariter præ cæteris omnibus sectatoribus
discipulis amaretur. Cujus præcipui amoris causam
[illegible]mvis magni ac probati scriptores ad perpetuam & ani-
& corporis castimoniam referunt, ego tamen, ut hoc
[illegible] nego; ita non dubito, etiam alia fuisse, quæ tamen
apud Christum gratiam concilliaverint. Omni ex parte
[illegible] dignissimus fuerit oportet, quem optimus judex
[illegible] dignissimum judicavit. Et quando in divinis lite-
[illegible] propria quidem plerumque singulorum nomina my-
[illegible] carent: vere hic ac merito Johannes vocatur [illegible]
[illegible] Hebraicæ linguæ periti divinæ gratiæ [illegible]-
ficationem inesse ajunt. Neque vero facile discernimus [illegible]
[illegible] ac præstabilibus sit, plus cæteris amare Chri-
[illegible] plus cæteris à Christo amari quorum illud Petrum
[illegible] Johanni sacrarum literarum auctoritate tribuitur? [illegible]
[illegible]; qui novit omnia. Nobis certum exploratumque
[illegible] summe amari, qui summe amet: & summe amare,
[illegible] ametur. Et tamen ille Coryphæus Apostolo-
[illegible] à Domino, aliquoties acriter & severe objurgatur
[illegible] & illum durissima illa ac pavoris plenissima nocte
[illegible]: hic purissimus Domini amator neque un-
[illegible] eo confitendo deterritus est, & eum usque ad
[illegible] crucem secutus esse perhibetur. Ter & amplius bea-
[illegible]ppula; quæ DEUM & hominem cum homine DEO [illegible]-
limo, indissolubili amoris nodo colligavit.

Pro-

Propter hanc igitur nullis humanis verbis enarrab
charitatem, testis perpetuus adhibitus est à Domino
omnibus operibus, quibus ipse divinitatem suam, q
maximè patefacere qualique contestari volebat.
cum non modò morbos fugantem, immundos spi
ejicientem, cæcos videre, surdos audire, mutos loqu
bentem, mortuos excitantem, ventis & fluctibus u
rantem: quod alii quoque viderunt: sed cum Dom
admirabilem illam divinitatis suæ gloriam quibus
ex Apostolorum numero, mortali adhuc corpore con
sis, aliqua ex parte spectandum exhibere statuisset: e
que rei causà in montem Thabor conscendisset: ad
gloriosissimum spectaculum Johannem cum aliis duc
adsumpsit. Eà quoque nocte, quà futurum erat, u
manus inimicorum traderetur: cum, ut qui verus h
esset, cogitatione imminentium contumeliarum &
propinquantis sævissimæ mortis angeretur: ob idque
trem oraturus, à multitudine secederet ejusdem sibi
illos comites, quibuscum animi sui mœrorem familia
communicaret, adduxit. At hæc, quanquam ma
sunt, ei tamen cum aliis communia sunt: quæ subjun
hujus propria ac peculiaria. Cujus enim amoris v
tur, quod in illa mysteriorum plenissima cœna; quam I
minus cum suis, antequam morte sua mortem nost
deleret, exegit, qui in illo sacrosancto sinu recumbe
hic potissimum electus est? Tunc videlicet, illius bea
simi pectoris pressu, in quo pater omnis scientiæ ac sa
entiæ thesauros condiderat, in morem ejus æquilæ,
cujus figura eum tanto ante Ezechiel viderat, non us
ad tertium modo cœlum, ut Paulus; sed longe supra
mnes cœlestes orbes evectus, & ipse cœlum quodamm
do effectus, ea non tantum didicit, sed vidit ac spectav
quæ cum postea exponeret Theologi nomen propie ef
cit suum. Inde illa fluxerunt, quæ cum immortali voce
tonaret, cum à Domino tonitrui filius vocatus esset, oste
d

. Vidimus, vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unige- ti à Patre. Et rursus, Quod fuit ab initio, quod audivi- us, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & inus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, testamur & nunciamus vobis. Neque non illud singulare: quod Do- nus in cruce jam pendens, id quod charissimum habet in tris, nitidissimum illud domicilium Spiritus Sancti, il- m omnis maculæ expertem matrem suam Johanni com- endavit, eumque illi filium esse jussit.

Beatissima Virgo, quid tibi nunc animi fuit, cum al- rum tibi enatum filium audires? Certè unum pepere- s, unigenum ut DEI sic tuum. Sed veri amoris ea vis , ut ex pluribus unum efficiat. Ita verò dicere poteras, c quoque filio accepto, unicum tamen tibi filium esse. u verò beatissime Apostole, quantam tunc amoris præ- gativam consecutus es? quantum tibi à Domino su- a cæteros cohæredes prælegatum est? Quantam con- lationem sensisti acerbissimi doloris, quem ex Domini orte capiebas, cùm talem thesaurum apud te ab eo de- oni, cum te ipsius voce in suum locum substitui vide- s? Jam minus miror, quod subvectus amoris alis ad se- lchrum ipsius eâ celeritate properasti, ut etiam Petro ecurreres: quod, cùm in vitam, superata morte redi- et, stantem in littore primus agnoveris. Obversabatur tibi perpetuo antè oculos: neque poterat ulla res in- rvenire tanta, quæ memoriam ipsius animo tuo oblit- ret. Longus sim, si cætera singillatim persequi velim: ut rta illa & opima Asiæ arva divini verbi semine obseve- : ut mortiferum poculum innocuus obduxerit: ut in- rventis olei dolium injectus, illæso corpore exierit: tan- am nefas ducente flammâ eos artus violare, quos nul- unquam libidinis flamma violasset: ut relegatus in athmon, divinum illum libellum Apocalypseos conscri- erit, quo, quæ postea contigerunt, ita complexus est, non ea eventura vidisse, sed eorum, cum jam venissent,

bisto-

tionem, FILIOLI DILIGITE INTER vos, sæpe
sia'iteraverit : cum hoc præcepto omnia dicer
neret denique cum Ephesi, in summa tranquil
que ad centesimum & vicesimum ætatis annur
tum Domini exspectasset, ita ut Dominus fore
rat, excessu placidi soporis simillimo ad eum evc
te sanctissime Johannes, supra quam à nobis,
aut cogitari potest. beatum: qui virgineo nito
stolæ dignitate, Evangelistæ gloria, martyrii, c
lentiam mortem, laurea prophetico spiritu,
omni cœlicolarum numero insignis, quæ singu
ros ornatus, consecutus es universa. Tu, tu igi
tissime, suscipe causam nostram: pone nos apud
gratia, apud quem tu semper in maxima grat
commenda nos, quæ tibi commendata est, ut c
billam commendavit. utriusque precibus cor
mur, ut, cui venenum nocere non potuit, effice
quam nobis ... venena noceant: tu
oleum fervens non læsit, impetra nobis, ne unqu
varum cupiditatum fervore lædamur: procura
stianis principibus illam, quam tu tantopere co
bas, pacem & animorum conjunctionem: inprim
GREGORIO XXIII. Clementissimo Patri
mino nostro obtine à Christo placidissimam & tu

sto unus Deus vivit & regnat ultra omnem æternita-
, Amen.

um Senecæ librum de Providentia interpretaturus esset.

ORATIO III.

ABITA ROMÆ III. NON. JUN. M. D. LXXXV.

DE Seneca nihil hoc loco constitui dicere : nam si vituperatores illius confutare vellem : necessario mihi ducenda essent præcipua argumenta è scriptis ipsius, ostenderem, eum & doctrinæ copia, ribendi elegantia longe multumque omnibus obtre- oribus suis præstitisse. Nunc cum apud eos disseram us Senecæ scripta nota non sunt: (quotus enim quis- vestrum ante hunc diem ea, non dicam, evolvit aut , sed inspexit aut attigit?) puto me commodius es- cturum, si prius hunc libellum mole quidem, ut vide- xiguum, sed & orationis ornamentis, & argumenti itate, ut sentietis, eximium vobis proposuero, ac de permisero, ut ex eo Senecam, tanquam ex ungui- citur, leonem æstimantes, de ipsius sapientia & elo- tia arbitratu vestro judicetis. Urbane Ulysses apud pidem in Cyclope, cum Sileno vinum venditurus es- a eum alloquitur,

Vin' tu prius gustare quid vini feram?
Silenus:
Ita convenit, nam gustus emptorem vocat.

Ego

tis ac temere jactis vocibus quorundam, qui
telligunt, vituperant. Tribuite hoc mihi : ut
dem valde intelligentem & idoneum, sed tam
to deteriorem, quam isti sunt, harum rerum
stimetis. Qui cum & ex quo huic muneri, pro
nihil antiquius habuerim, quam ut vos qu
est, omni liberali doctrina excolam atq; augea
rum annorum laboris ac vigiliis hoc consecu
non in vulgus modo, sed apud ipsos Princ
non omnino malus eloquentiæ existimator
debeo videri aut tam iniquus, ut obstare pro
aut tam stultus, ut existimationi meæ nocere
velim. Sed hæc quidem hactenus, jam enim,
libri argumentum sic explicare decrevi. Vos
tate atque expergefacite animos vestros, qu
omnium maximis ac gravissimis dicere ingre
penitus percipiatis operam date.

Veteres illi, quorum animi densissimis et
bris involuti, eâ quæ nobis divinitus affulsit
tatis luce caruerunt, cum verum Deum igno
rias sententias distrahebantur, & ut nullo fir
fundamento subnixi, & commenta opinionun
huc illuc, tanquam incertis acti tempestatib
bant : Interdum itaque, cum in cœlum oculos

[illegible]orum, quæ infra lunæ orbem fiunt, [illegible]
[illegible] mutabilitatem viderent, nihil in eis inesse cer-
[illegible] perpetuum, nihil constans: eò prolabebantur,
[illegible] ut partim ex omnibus rebus divinam provi-
[illegible]ollerent, partim, supera quidem ac cœlestia
[illegible]consilio regi, hæc autem inferiora sine ullo Ra-
[illegible]rtis fortunæ casibus agitari existimarent. Sed
[illegible]rum ac noctium vicissitudinem, & quadriparti-
[illegible]emporum varietatē, & certa tum dierum tum
[illegible] incrementa & decessiones, & omnia huma-
[illegible] servientia viderent, hærebant attoniti, ut qui
[illegible]nt tantum & tam sapienter institutum ordinē,
[illegible]sse non posse. Conturbabantur tamen [illegible]
[illegible]entis, tum præcipue, quod in rebus humanis
[illegible]rent secus evenire, quàm ipse divinæ sapientiæ
[illegible] convenire existimarent. Etenim ita statue-
[illegible]umanarum rerum procurationem habere Deum,
[illegible] bonis ac piis & justitiæ cultoribus bene esset,
[illegible]is & injustis male. Nunc autem contra vide-
[illegible]os quosque plerumque premi paupertate, cum
[illegible]obi divitiis abundarent: ignominiam, exili-
[illegible]atem, morbos, tormenta, cruciatus propriè
[illegible]mmodo bonorum virorum patrimonium es-
[illegible]nterea multi omnibus flagitiis coopertis in sum-
[illegible] viverent, & in omnibus negotiis suis secun-
[illegible]tunā uterentur. Ergo alii fortunam accusa-
[illegible]quam & injustam, quæ quasi deditā operā [illegible]
[illegible]ter, bonis noverca esset: alii ut cæcam & te-
[illegible], quæ nunc bonos, nunc malos nullo discri-
[illegible]xtolleret, aut deprimeret; idemque dicebant
[illegible], quem divitiarum DEUM esse fingebant: &
[illegible]roribus, desultoria quadam levitate in con-
[illegible]tentias ferebantur. Nam ubi quid bonis be-
[illegible]it, aut ubi improbus aliquis, & diu divina
[illegible]busus pœnas dederat tum DEUM & esse, &
huma-

humana curare clamabant. Estis ne superi, ait Stati cum convaluisset à periculoso morbo vir eximiæ pro tatis Rutilius Gallicus: at contra ubi quid contiger contra quam æquum ille censerent, Deos aut nullos crudeles & injustos esse dicebant.

Marmoreo Licinus tumulo jacet: at Cato parv
Pompejus nullo: credimus esse Deos?

Mortuus erat alicujus amicus, quem ipse diutius vere cupiisset: Negabat Deos esse: id enim ab eorum stitia alienum videri. Itaque in morti Tibulli Ovidius

Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso.
Sollicitor nullos esse putare Deos,

Apud Senecam Jason, cum Medeam occisis filiis evo tem videret.

Testare, inquit nullos esse, qua veheris Deos,

Neque tam levis, aut riticula causa erat, quæ no suscipiendam impietatem satis idonea videretur.

Reliquerat amicam amator? Nulli dii erant. P pertius:

Et queritur nullos esse relicta Deos.

Cupidum & libidinosum adolescentem impu muliercula fefellerat: Nutabat male de Diis fundata nio Ovidius:

Esse Deos credamne? fidem jurata fefellit,
Et manet in solito, qui fuit ore decor.

Valde scilicet id Diis curandum fuit. Apud Vir um amisso immatura morte filio.

Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.

Ecce tibi alter: quia serpentes una cum pelle senium e re dicuntur, Deos crudeles vocat: quod non idem be cium formosis tribuerint.

Crudeles Divi, serpens novus exuit annos,
Formæ non ullam fata dedere moram.

quidem levia, & à Poetis fortasse per jocum di-
ß joci nullo modo ferendi videntur. Serio qui-
videtur apud Aristophanem Chemylus, qui se,
justus esset, & male tamen rem gereret, & pau-
pertate premeretur, ac videret interea alios sa-
crilegos, fures, improbos divitiis abundare,
esse dicit ad Apollinem, ut ex eo sciscitaretur,
ei caussa esset, multoque magis ille in vetere Tra-
[illegible] : [illegible]
[illegible], & eodem argumento delusi, ut
hic
i in fortunæ jam casibus omnia ponant,
dum nullo credant rectore moveri,
volvente vices & lucis & anni.
autem dubitationem ea de re suam expressit
vi sui Poeta Claudianus:
ihi dubiam traxit sententia mentem,
nt superi terras, an nullus inesset
& incerto fluerent mortalia casu.
m dispositi quæsissem fœdera mundi,
ptosque mari fines, annique meatus,
noctisque vices tunc omnia rebar
o firmata Dei, qui lege moveri
qui fruges diverso tempore nasci,
riam Phœben alieno jusserit igne
eri, solemque suo : porrexerit undis
, tellurem medio libraverit axe.
n res hominum tanta caligine volvi
rem, lætosque diu florere nocentes,
que pios, rursus labefacta cadebat
o: causæque viam non sponte sequebar
is, vacuo quæ currere semina motu
it, magnumque novas per inane figuras
a non arte regi, quæ numina sensu

Ambiguo vel nulla putat vel, nescia veri.
Absiuit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque Deos.

Multo autem nervosius ac vehementius apud Ciceri Cotta in tertio de natura deorum. Telamon, inquit versu totum locum conficit, utrum Dii homines i gant,

Non si curent, bene bonis sit, male malis, quod i abest.

Debebant illi quidem omnes bonos efficere, siqu hominum generi consulebant. Sint & minus, bonis consulere debebant. Cur igitur duos Scipiones fo simos & optimos viros in Hispania Pœnus oppressit Maximus expulit filium consularem? Cur Marcellum nibal interemit? cur Paulum Cannæ sustulerunt? Cu fricanum domestici parietes non texerunt? sed hæc ra, & alia permulta, propiora videamus. Cur avun meus, vir innocentissimus in exilio est? cur sodalis interfectus domi suæ Drusius? cur temperantiæ pru tiæque specimen ante simulacrum Vestæ Pontifex est Scævola trucidatus? Cur etiam ante tot Civitatis cipes à Cinna interempti? Cur omnium perfidiosissi C. Martius Q. Catulum præstantissima dignitate vi mori potuit jubere? Dies deficiet, si velim numerare, bus bonis male evenerit: nec minus si commemorem, bus improbis optime.

Cur enim Marius tam feliciter septimum Consul mi suæ senex est mortuus? Cur omnium crudelissi tam diu Cinna regnavit? At dedit pœnas: prohi melius fuit, impedirique ne tot summos interfice quam ipsum aliquando pœnas dare. Et paulò in Anaxarchum Democriteum à Cyprio tyranno exca

[illegible] Eumonem [illegible] in tormentis se-
[illegible]
[illegible] Fuerant [illegible] morti illacrymari so-
[illegible] Videlicet igitur, Deorum judicia,
[illegible] esse sublatum? Diogē-
[illegible] dicere solebat, Harpalum, qui tem-
[illegible] felix habebatur, contra Deos testimo-
[illegible] tam diu viveret. Piget
[illegible] enim ipsi Ciceronis liber in manibus.
[illegible] & ab ea disciplina esset, quæ omnia ma-
[illegible] consilio guberari statuit & ei, quā
[illegible] Lucilio idem persuasisset, quia tamen scru-
[illegible] animo aliquis residebat ex eo quod perspi-
[illegible], cur Deus optimos quosque tot acerbi-
[illegible] ejus rei causas ad eum misso hoc
[illegible] tractandas explicandasque suscepit. Un-
[illegible] illius inscriptionem non esse eam, quæ
[illegible] est, quam ego tamen, ne omnia novare di-
[illegible], De Providentia: sed Quare Bonis
[illegible] Mala Accidant, Cum Sit Pro-
[illegible], ut constat ex Lactantio in libro de ira Dei:
[illegible] huc pertinentia in his notis, quas vestra
[illegible] libri finem addidi, reperietis. Quod sit
[illegible] argumentum videtis: quod mihi quidem ita
[illegible] cognitu dignum videtur, ut injuriam quo-
[illegible] vobis facturus videar, si tam male de vobis
[illegible] vos pluribus verbis ad ejus tractationem &
[illegible] excitandos putem.
[illegible], qui me attente audient, perficiam cum
[illegible], ut & gravissimam ac pulcherrimam quæ-
[illegible] tractatam divinitùs à Seneca, & à me ipsum Se-
[illegible] negligenter tractatum esse fateantur.
[illegible] pretium facturus videor, si antequam ad expen-
[illegible] dicta veniam, exponam vobis, quid super

Ambiguo vel nulla putat vel,nescia veri.
Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque Deos.

Multo autem nervosius ac vehementius apud Cicerc Cotta in tertio de natura deorum. Telamon,inquit versu totum locum conficit, utrum Dii homines a gant,

Non si curent, bene bonis sit, male malis, quod n abest.

Debebant illi quidem omnes bonos efficere, siqui hominum generi consulebant. Sint & minus,bonis c consulere debebant. Cur igitur duos Scipiones fo simos & optimos viros in Hispania Pœnus oppressit i Maximus expulit filium consularem? Cur Marcellum nibal interemit? cur Paulum Cannæ sustulerunt? Cu fricanum domestici parietes non texerunt? sed hæc vi ra, & alia permulta,propiora videamus. Cur avun meus, vir innocentissimus in exilio est? cur sodalis m interfectus domi suæ Drusius ? cur temperantiæ pru tiæque specimen ante simulacrum Vestæ Pontifex est Scævola trucidatus? Cur etiam ante tot Civitatis p cipes à Cinna interempti? Cur omnium perfidiosissi C. Martius Q. Catulum præstantissima dignitate vi mori potuit jubere? Dies deficiet,si velim numerare, bus bonis male evenerit: nec minus si commemorem, bus improbis optime.

Cur enim Marius tam feliciter septimum Consul mi suæ senex est mortuus? Cur omnium crudelissi tam diu Cinna regnavit? At dedit pœnas: prohib melius fuit, impedirique ne tot summos interficer quam ipsum aliquando pœnas dare. Et paulò inf Anaxarchum Democriteum à Cyprio tyranno excar

[illegible] legimus. Zenonem Eleatem in tormentis necatum.

Quid dicam de Socrate, cujus morti illacrymari soleo Platonem legens. Videtisne igitur, Deorum judicio, si viderent res humanas, discrimen esse sublatum? Diogenes quidem Cynicus dicere solebat, Harpalum, qui temporibus illis prædo felix habebatur, contra Deos testimonium dicere, quod in illa fortuna tam diu viveret. Piget plura recitare; est enim ipse Ciceronis liber in manibus. Seneca igitur, cum & ab ea disciplina esset, quæ omnia maxima, minima divino consilio gubernari statuit & ei, quem unice diligebat, Lucilio idem persuasisset, quia tamen scrupulus in Lucilii animo aliquis residebat ex eo quod perspicere non poterat, cur Deus optimos quosque tot acerbitatibus vexari sineret, ejus rei causas ad eum misso hoc commentariolo tractandas explicandasque suscepit. Unde constet veram illius inscriptionem non esse eam, quæ vulgò recepta est, quam ego tamen, ne omnia novare dicerer, retinui, DE PROVIDENTIA; sed QUARE BONIS VIRIS MULTA MALA ACCIDANT, CUM SIT PROVIDENTIA, ut constat ex Lactantio in libro de ira Dei: cujus verba huc pertinentia in iis notis, quas vestra causa ad hujus libri finem addidi, reperietis. Quod sit hujus libri argumentum videtis: quod mihi quidem ita pulchrum & cognitu dignum videtur, ut injuriam quodammodo vobis facturus videar, si tam male de vobis existimem, ut vos pluribus verbis ad ejus tractationem & cognitionem excitandos putem.

Mihi credite, qui me attente audient, perficiam cum Deo volente, ut & gravissimam ac pulcherrimam quæstionem tractatam divinitus à Seneca, & à me ipsum Senecam non negligenter tractatum esse fateantur.

Operæ pretium facturus videor, si antequam ad expendenda Senecæ dicta veniam, exponam vobis, quid super eâ

eà ipsa quæstione, quæ hoc libello continetur, homines eruditissimi idemque sanctissimi senserint. Nam si ut vasa eum odorem, quo primum imbuta sunt, ita animi quas primas opiniones combiberant, constantissime servant: diligenter nobis videndum est, ut in gravibus & seriis rebus, statim à principio videamus, quid verissimum sit, idq; animo conceptú ac comprehensum perpetuo retineamus.

Johannes igitur Chrysostomus, qui singularem vitæ sanctitatem admirabili quadam & doctrinæ abundantia, & dicendi facultate cumularat, cum dixisse, multis absurdum quodammodo videri, quod DEUS pios viros, quosque ipse apertissimis signis sibi charissimos esse declarat, plerumque tamen omni genere acerbitatum agitari vexarique patiatur, undecim causas adfert, cur ita fieri expediat, quas singulas non modo exponere, sed etiam breviter illustrare ac confirmare decrevi.

Prima igitur est, ne qui res magnas ac præclaras gerunt propterea inflentur ac superbiant, sed summittant animos, memores imbecillitatis suæ. Confirmatur hoc testimonio Davidis & Pauli, quorum ille bono sibi fuisse ait quod à DEO depressus castigatusque sit, seque ex eo magis illius justitiam perspicere: hic autem, cùm usque ad tertium cœlum raptus esset, eaque vidisset, quæ vix homini in hac vita videre fas est, ne propterea sibi placeret, neve insolesceret, additum sibi esse ait angelum Satanæ, à quo quasi colaphis cæderetur. Hæc igitur prima causa est. Altera, ne cæteri mortales in errorem trahantur, & de præstantibus viris, non ut de hominibus, sed ut de Diis quibusdam, existiment: à cujus erroris periculo liberantur, cum illos magnos & egregios viros multa perpeti videnr, quæ illos non Deos, sed homines esse declarant. Nam si, qui multa bella gesserant multas urbes expugnaverant, multa hominum millia occiderant, antiquitus in Deorum numerum stulta vulgi opinione referebantur: quid putatis eventurum fuisse iis, qui nutu, qui con-

contactu, qui umbra sua fugabant morbos, claudis incessum, surdis auditum, cæcis visum oculorum restituebant, mortuos in vitam revocabant, nisi vulgus hominum eos ipsos, per qvos tam multa admirabilia opera edebantur, esurire, sitire, algere, ægrotare, cædi, mutilari, ejusdemqve generis alia innumerabilia qvotidiè subire ac perferre vidisset? Sic qvoqve qvamvis vociferantur nihil eorum sua virtute fieri, CHRISTUM esse, qvi per doctrinæ suæ præcones ea perficeret, vix tamen impedire poterant, ne sibi divini honores haberentur. Ad Paulum qvidem & ad Barnabam Lystrenses aliquando etiam tauros coronatos adduxerant, qvos eis tanqvam diis immolare cupiebant, nisi id ipsi summa vi prohibuissent. Tertia causa est, ut potestas Dei tanto magis elucescat, qvi per homines imbecilles, morbis obnoxios, egentes, carceribus & ergastulis clausos, vinculis & compedibus impeditos, catenis onustos, ea faciat, qvorum magnitudinem cæteri omnes obstupescant. Itaqve Paulus ipse cum fessus malis qvodam tempore petiisset à Deo, ut à se tantas illas & tam multas acerbitates removeret, responsum hoc tulit: satis tibi sit, qvòd mihi carus acceptusque es. Qvò enim tu infirmior es & pluribus difficultatibus conflictaris, eò magis perspicitur potestas mea. Qvarta est, qvod si bonis viris omnia prosperè succederent, si divitiis abundarent, si colerentur ac susciperentur à cæteris, si nunqvam ægrotarent, nunqvam dolerent, nullum incommodum sentirent, fortassis existimaret vulgus, eos pietatem colere, non suapte sponte, sed illâ qvasi mercede allectos & invitatos. Nunc cum eos non egestas, non ignominia, non cruciatus corporis, non tyrannorum sævitia, non mortis metus à Dei cultu & à vera pietate possit abducere, manifesto constat, honestatem ac virtuté, & DEUM imprimis ipsum ab eis propter se, non propter ullam mercedem amari. Non gratis te colit Job, dicebat Deo perpetuus ille humani generis hostis.

Tu enim cum cumulatim opibus, auctum liberis, perpetua denique vitæ prosperitate prosecutus es. At Deus, Tu verò, inquit, domos ejus flamma, messes combure, pecora interfice, liberos eneca, totum ipsius corpus arbitratu tuo lacera ac lania: nullus restet novis ulceribus locus: jaceat in sterquilinio, cui prius summum capere licebat in purpura: ne sit quidem quo se abstergeat, sed testa manantem ex ulceribus saniem abradat: ut liquido constet; eum mei gratuitum, non mercenarium esse cultorem. Eadem æquitate animi homo sanctissimus et adversa, qua & prospera exceperat. Quinta, ut homines tanto certius atque exploratius habeant, non morte terminari, sed superesse aliam vitam, in qua & præmium tribuatur justis, & ab improbis ac consceleratis pœna exigatur. Nam si ne homines quidem usque eo injusti reperiuntur, eos quos caussa sua multa perpessos vident, sine premio abire patiantur, quanto minus id de DEO aut cogitare aut suspicari possumus? Cum igitur multos plerumque videmus homines optimos & innocentissimos, quantum quidem hominis natura fert, in hac vita nunquam interquiescere ac respirare à molestiis, sed perpetua quadam calamitatum serie usque ad extremum spiritum premi, cogitemus necesse est, aut, quod natura ipsa abhorret ac refugit, Deum injustum esse, aut, post hanc vitam sua esse hominum generi præmia, pro suis cuiq; actionibus divinitus constituta. Si spes nostra, ait Paulus, iisdem quibus hæc vita terminis ac finibus circumscripta teneretur, nihil nobis infelicius foret. Sexta, ut nos quoque, si quando tale aliquid nobis eveniat, patienter feramus, neque despondeamus animum, aut statim propterea Deo invisos esse nos arbitremur: cum iis quoq; qui DEO charissimi & acceptissimi erant, aut eadem, aut graviora contigisse videamus. Septima, ne ullus tergiversationi locus sit, si quis nos ad illorũ præstantiũ virorum imitationem cohortetur, quasi eos non ejusdem cujus & nos sumus,

sed

[illegible] nioris cujusdam [illegible] fuisse causentur. Octava, [illegible] quibus felicitatem metiri ac dirigere, quosque [illegible] hominum numero felices ac beatos, quos contra infelices ac miseros dicere debeamus. Non enim multa possidet, beatus est: sed multo ille beatior, qui tantum divitias non concupiscit, sed iis quas habet, se spoliat, ut copiis suis aliorum inopiam sublevet. qui innocens exulat miser est: sed tanto felicior, si [illegible] animo ferens, operam det, ne ab illa [illegible] patria exulare cogatur. Non qui firmo [illegible] corpore est, est felix: sed ille qui in corpore quamlibet [illegible] perpetuam animi retinet firmitatem. Non [illegible] dura, & perpessu aspera eveniunt, miser: [illegible] qui prosperis successibus ebrius, neque [illegible] attollens, in caducis ac fallacibus hujus vitæ acquiescit. Nona, ut magis illustretur eorum [illegible] ac fortitudo, qui se à calamitatibus vinci non [illegible] neque enim à nobis cognoscerentur nisi à Deo hujusmodi certaminibus exercerentur. Aurum, ut dicturus [illegible] probat ignis, miseria fortes viros. Decima quo[illegible] humanæ naturæ imbecillitas ne optimos quidem vi[illegible] omnis peccati expertes esse patitur: neque quisquam [illegible] aut fuit præter paucissimos, quibus id singulari beneficio tributum est, quin aliquando offenderet ac [illegible] beretur: ut hic potius quam alibi peccata expientur. [illegible] macula ex illis prolapsionibus suscepta est tem[illegible] iis illis acerbitatibus quasi nitro quodam aut lomen[illegible] atur ac deleatur. Nam cum justitiæ divinæ consen[illegible] sit, neminem in cœlum pervenire, qui ex [illegible] contaminatusque sit, expedit iis ipsis qui Deo [illegible] ita in hac vita purgari ut cum è corporis vincu[illegible] cesserint, nulla alia purgatione egentes, sine ulla [illegible] cœlum evolare expedi ac liberi possint. Undecima, ut [illegible] acerba patiuntur, quo plures difficultates supe[illegible] quo dimicant acrius, eo majoribus præmiis ornen-

tur,

tur, eo plures coronas accipiant, eo majorem in æternitate gloriam consequantur. Hæc igitur vi sanctissimus, non ego nunc, arido & inculto dicen nere, sed ornato, splendido, efficaci: aureo denique eloquentiæ flumine, quod ei Chrysostomi nomen m simo comparavit. At vereor ne quis interdum me è sacris scriptorum fontibus hauriam, quod dispu nes meas irrigem, reprehendendum putet. Unde per Deum immortalem, potius repetam, quod hor aut majori cum fructu vel à me dicatur, vel à vobis tur? An totos dies nunc in poeticis fabulis, nunc in corum aut Epicureorum stultissimis opinionibus pe tandis ac pervestigandis conteremus, idque cum mus, tempus bene collocare putabitur: At ea cogn da quæ ignorare sine pernicie non possumus, nulla tem temporis consumemus: At hæc; inquiet aliq Theologorum scholis aut concionibus tradi solent alia quædam requiruntur. Fateor equidem, ab omnia non tempestivius modo ac convenientius, jam melius copiosiusque tractari. Sed tamen utin litus præceptis & templa, & scholæ, & porticus, & lationes, & fora, & compita omnia personarent. dictum est mihi, ut vobis iter ad eloquentiam con strare conarer; Nunquid igitur vos eloquentior ducturus sum, si hoc quantumcunque est, quod in facultate consecutum esse me nonnulli putant, in & fabulis exerceam, quam si vos ad graves & se bonis & lectis verbis explicandas, quantum vir ferunt, exemplo meo & incitare & assuefacere st Mihi vero certum ac constitutum est, ea vobis pe tradere, quibus vos non disertiores modo, & in loc argutiores, sed etiam meliores ac sapientiores re iri arbitrabor. Eloquentiam esse, ait Cicero, n nem loquendi profluentiam; sed sapientiam copic quentem: Quod si est, qui nihil præter verborum

menta tradunt, minimam partem eloquentiæ. Siquis est qui & res cognitu dignas adferat, vulgari neque sordido orationis genere efferum, bonus & utilis dicendi magister habendus pem sapientia aut illo, ex quo hodierna mea dipromta est, aut nullo prorsus genere scriptorum. Sed longior fui, quam putabam. Qua Chrysostomi disputationem audistis, de calio, sic DEUS volet, disputantem Senecam

explicare inciperet libros latonis de optimo Reipublicæ statu.

ORATIO IV.

A ROMÆ PRIDIE NON. NOVEMB. M. D. LXXXIII.

hoc anno duos utriusque linguæ clarissi & eloquentissimos scriptores interpretandos, ATONIS quidem libros de justitia, sive de mo Reipub. statu: CICERONIS autem inibus bonorum & malorum, sperans fore, ut idem huic conatui meo arduo, & difficili, sed tque utili faveat: vos autem, qui, quanta hic itas agatur, videtis, dignam iis auctoribus, qui ponuntur, & rebus, quæ ab eis tractantur studiæ audiendum adferatis. Ac mihi quidem nimere fecisse videor, quod horum librorum exm conjungendam judicarim. Agitur enim in de summo bono: in illis quidem de summo bo-

no Civitatis: in his autem de summo bono singulorum Esse autem idem reipsa, & totius Civitatis & uniuscujusque civis bonum, & Plato & Aristoteles sæpe docuerunt. Sed scio fore nonnullos, qui meum consilium vituperent, quod me in latinis tantum scriptoribus versari, à Græcis prorsus abstinere cuperent. Erunt etiam qui ab homine tradendis eloquentiæ præceptis præfecto ac præposito orationem potius Ciceronis aliquam, aut aliquem eorum librorum, qui ab eo de arte Rhetorica scripti sunt, explicari debuisse contendant. Quibus utrisque breviter satisfaciam, ut & omnem eis, quantum in me quidem est errorem eripiam: & tamen caveam, ne hæc ipsa, ut apud nonnullos supervacanea, sic apud plerosque necessaria purgatio nimium temporis nobis eripiat. Primum igitur istis Græcæ linguæ osoribus ita responsum volo, omnem elegantem doctrinam, omnem cognitionem dignam hominis ingenui studio, uno verbo, quicquid usquam est politicarum disciplinarum, nullis aliis quàm Græcorum libris ac literis contineri. Itaque quod olim M. Catonem illum Censorium vaticinatum ferunt, cum adhuc Græcis literis infensus esset, quas tamen, postea cognito errore, senex avidissimè didicit, Græcos, simul atque literas suas in urbem misissent, omnia perdituros: multo nos hodie & verius & certius atque exploratius prædicere possumus, si homines nostri, paulò magis Græcas literas negligere cœperint, omnibus bonis artibus certissimam pestem ac perniciem imminere. Hoc si isti aut videre per inscitiam & ignorationem harum rerum non queunt, aut cognoscere propter obstinatum quoddam & inveteratum in Græcos odium nolunt: persistant sanè & obdurent in sententia sua: nobis ignoscant, si quo in studio plurimum operæ posuimus, ab eo non facilè abducimur: sed & ejus dignitatem conservare nitimur: & quas ex eo utilitates percepisse nobis videmur, eas cum aliis communicare conamur. Sed adversus hos & diximus aliàs

plura

quoties dabitur occasio, dicturi sumus. Hoc autē
nobis æqviores esse debent: quod ita nostram
rationem temperabimus, ut etiam iis qvi Græcē
, multum tamen nos ad illam ipsam, qvæ in mani-
qualiscunque est, Marsilii interpretationem com-
intelligendam auxilii allaturos esse speremus. Qui
liena esse hæc ejus personæ, quam hoc tempore
ius, putant, primùm hoc, velim in memoriam re-
, quibus temporibus ars Rhetorica doceri cœpta
lem habitos esse, & politicos, & dicendi magistros,
ut qui tum se eos pro talibus venditabant, nimi-
sumpsisse, artique suæ pro soccis, ut ita dicam, co-
induisse fateamur: ex eo tamen ipso intelligi li-
agnam aliquam inter eas facultates affinitatem ac
[illegible] esse. Neque enim res planè disjunctæ ac
conjungi ac permutari inter se solent: neque quis-
, aut ita duro ore, aut ita hebetibus oculis, ut [illegible]
[illegible] pro altera aut aliis tentet obtrudere, aut sibi
[illegible] obtrudi. Deinde Aristoteles, qui, quæ quasi
materiae oratori proposita sit, unus omnium [illegible]
[illegible], & diligentissimè persecutus est, Rhetoricam
[illegible] dialecticæ, & politicæ permistione [illegible]
[illegible] docet existere, ut, non dicam tueri munus [illegible]
[illegible] esse quidem ac constare possit, nisi decerptas [illegible]
[illegible] ex earum utraque particulas corroperit. [illegible]
eres sibi arrogantèr, qui cum ostendæ modò & in-
ndæ & tanquam calamistris [illegible] orationis
[illegible] derent, politicos se haberi vollebant: ita nos [illegible]
quod nobis deest, quoque carere non possumus, [illegible]
phis mutuamur. Quid? non Hermagoras, cujus
tatem secuti plurimi sunt, civiles quæstiones ora-
[illegible] materiam, tradidit? à quo qui dissenserūt, non [illegible]
illum dixerunt, quod oratori nimium tribuisset, [illegible]
arum. Nonne Aristoteles ipse diligenter [illegible]
esse Oratori rerum publicarum formas pr[illegible]

Quid

Quid vero apud Ciceronem frequentius quam sine Philosophia non posse effici eloquentem, omnemque ubertatem dicendi ac copiam à Philosophorum scriptis esse Oratori petendam? qui etiam se non ex Rhetorum umbraculis, sed ex Academiæ spatiis Oratorem extitisse profitetur. An unquam Pericles fulgurare, tonare, permiscere Græciam dictus esset, nisi Anaxagoram audisset? Demosthenem autem, quo nemo unquam in dicendo nervosior aut efficacior fuit, unde hausisse illam vim, qua superat omnes, nisi ex Platonis schola & sermonibus creditis? Sed est quoddam genus hominum, qui cum se Ciceronis studiosissimos habere velint, uni ex omnibus Ciceronis auctoritatem ac judicium maxime contemnere videntur. Nam cum Cicero toties inculcet, ei qui ad eloqventiæ gloriam aspiret, pervolutandum esse omne scriptorum genus, ut multiplici rerum cognitione quasi lætificata, efflorescat, ac redundet oratio? hi perinde, ac si hoc aut non legerint, aut satis putent esse quod legerint, ad unius Ciceronis scripta tanquam ad Sirenios scopulos, adhærescunt, ea una manibus terunt, eorum non voculas modò, sed syllabas prope omnes minuta quadam & anxia curiositate ad calculos vocant, ab eis commovere oculos nefas putant, præter unum denique Ciceronem, aut tres, si forte, aut quatuor illorum temporum æquales, aut certe illi ætati suppares, aliorum omnium scriptorum contactum ipsum refugiunt, ne inquinentur. Itaque ut Ixion in Poëtarum fabulis nubem amplexatus dicitur, cum sibi Junonem amplexari videretur: ita isti pro vera & solida, & succi ac sanguinis plena eloquentia, ariditatem quandam ac sterilitatem orationis, & jejunam & fame ac macie enectam, & nullius rei nisi odii plenam in verbis ad Lydium illum Nizolii lapidem examinandis morositatem amplexantur. Ridicula capita. Cujus se admiratores præcipuos videri volunt, ejus munitam præcepta ad se pertinere non censent. Nos verò demum

operam

[illegible] quod illi non sunt, vere ac serio Ciceroni [illegible] illi saluberrimo Ciceronis præcepto obtemperemus, ac perscrutemur omnes foculos [illegible] veterum; inprimisque [illegible] atque ad Platonem: quo ille laudando ac commendando non potest: quem nec nimis valde, nec nimis sæpe [illegible] ait, quem omnium, quicunque unquam scri[illegible] locutive sunt, principem; quem cum Panætio [illegible] horum Homerum, quem auctorem divinum [illegible] Deum quendam Philosophorum vocat; cujus [illegible] & eloquentiam sic admirata est antiquitas, ut [illegible] dicerent, si Græce loqueretur, sic loqui. [illegible] quidem constitueram hodie de Platone aliquid di[illegible] copia ipsa deterruit: vix enim potest quis[illegible] paulò digniorem lectu scriptorem, eorum qui post Platonem vixerunt, in manus sumere; ut [illegible] quid, quod de Platone ample ac magnifice dic[illegible] [illegible]. Quare de ipso quidem in præsentia silen[illegible]: sed quando librum primum de Republ. expli[illegible] redior, attingam prius & exponam breviter [illegible] quæ Platonis interpretes quasique hypotheses [illegible] cujusque libri Platonici principio tractare con[illegible]. Primum igitur dicam, quid in his libris pro[illegible] sit Platoni: quod Græci [illegible], aut [illegible] vo[illegible]. Deinde quo in genere eos scripserit: quod illi [illegible] [illegible] dicunt: Postremo eorum hyphen [illegible] riam explicabo. Materiam autem voco, ne quis [illegible], non id quo de agitur, ea enim est quam dixi [illegible]: sed certam quandam totius disputationis, ut [illegible] loquuntur, [illegible], quæ loco, tempore, [illegible] continetur. Quid igitur Platoni præcipue [illegible] tum sit in his dialogis, non eadem omnium sen[illegible] [illegible]. Sunt enim qui de justitia hic, non de repub[illegible] præcipue disputari contendant, quæ vis ejus, quæ-

[illegible] & Thrasymacho [illegible],
[illegible] quidquam [illegible] aliud q
[illegible] quicquid in his libris de [illegible]
[illegible] est, & appendix disp
[illegible] Glauco
[illegible] & evidentior justit
[illegible] semper aliquid
[illegible] inhaereret,
[illegible] haberet oratio, tran
[illegible] Civitatis, ut
[illegible] & salutarem
in singulis [illegible] esse vim, facil
[illegible] Qua in transitione compa
[illegible], quam his verbis explic
[illegible] Si quis, inquit, nobis proposuisse
[illegible] legendum, quod minutis lite
[illegible] non valde acutis & perspicacib
[illegible] nostrum veniret in mo
[illegible] in grandiori tabula grandioribu
[illegible] esset, quam lucro quodammodo
[illegible] grandiorem tabulam inspicere, u
[illegible] scripta essent, iisdem vestigiis

verbis apertissime colligi, qui quoties, ut fit in di-
ndo, à justitia evagatus est, ad eam rediens, ait se re-
d id quod quæritur, & de quo instituta est disputatio
ipsum libri decimi finem ita totum sermonem con-
, ut dicat colendam esse justitiam, ut & nobis met-
& Diis immortalibus amici simus. Hæc igitur ar-
nta sunt eorum, qui de justitia, non de republ. præ-
m quæstionem in his dialogis esse ajunt. Qua in sen-
Marsilius fuit, qui quidem in hujus libri argumen-
scripserit. Atque ut sæpe in his libris, sed præci-
n secundo declarat, totam disputationem de justitia à
inscribi mavult, quam de Repub. Idem sentit &
idius principio commentarii, quem scripsit in Ti-
m. Sed & multorum ex veteribus eadem fuit opinio.
amen, quorum non minor est auctoritas, præcipuam
ensent quæstionem de repub. idque his argumentis
rmant. Primum quod inscriptio est, de repub. quod
mentum ut plus habeat ponderis, ostendunt inscri-
iem illam esse antiquissimam maximeque Γνησίαν. In-
endum est enim, non omnes inscriptiones libro-
Platonis, aut antiquas, aut indubitatas esse. Nam
atoni quædam tribuuntur, quæ Platonis non sunt,
tiochus sive de morte, qui Xenophontis Platonici
uod & Marsilius scivit, ut Alcibiades secundus &
Athenæus ait putari Xenophontis, & stylus ipse
endere videtur: Et Halcyon sive de mutatione for-
lim legebatur inter opera Platonis, hodie inter
gos Luciani: qui cum eorum neutrius sit, sed Leo-
cademici: & ii dialogi, qui sine ulla dubitatione
nici sunt, aliter ab aliis nominantur. Ut Parme-
ab aliis περὶ ἰδεῶν, ab aliis περὶ γυμνασίας, ab aliis,
[illegible], ut testatur Proculus: ut Philebus ab aliis
luptate, ab aliis de summo bono. Et qui hodie ti-
habet ἐραστῶν, id est, amatorum, ab omnibus anti-
quis

que natura sit, & ut ex ejus cultu omnia bona & privatim & publice ad homines perveniant, contraque mala omnia ab injustitiæ fonte manent. Hujus opinionis suæ tria potissimum argumenta afferunt. Unum quod principium totius disputationis, quæ cum Cephalo posteaque cum Polemarcho & Thrasymacho instituitur, manifesto à justitia ducitur: neq; quidquam ab eis aliud quærere videtur. Alterum, quod quicquid in his libris de Repub. dicitur, accessio quædam est, & appendix disputationis de justitia. Cum enim ex dubitationibus Glauconis & Adimanti expressior quædam & evidentior justitiæ tractatio requireretur, eaque videretur semper aliquid obscuritatis habitura quamdiu in uno homine insisteretur, quod majorem & latiorem campum haberet oratio, transiit Socrates ad explicandam formam totius Civitatis, ut cum docuisset, toti Civitati & necessariam & salutarem esse justitiam, etiam in singulis eandem illius esse vim, facilius & apertius cerneretur. Qua in transitione comparationem adhibuit elegantissimam, quæ his verbis explicata est libro secundo. Si quis, inquit, nobis proposuisset aliquid longo intervallo legendum, quod minutis literis scriptum foret neque nos valde acutis & perspicacibus essemus oculis, postea que alicui nostrum veniret in mentem, idem alibi extare in grandiori tabula grandioribus literis scriptum, nemo esset, quin lucro quodammodo apponeret, illam prius grandiorem tabulam inspicere, ut postea quæ in minore scripta essent, iisdem vestigiis facilius persequi posset. Addit deinde, eandem esse & idem efficere justitiam in tota Civitate, & in uno homine, sed vim illius, in Civitate quæ major ampliorq; sit, & facilius, & clarius perspici posse. Quod si disputatio de Repub. ad illustrandam justitiæ naturam quæsita est, constat hanc quidem esse principem & προηγουμένην, illam de Repub. adscitam, & ἐμπίπτουσαν κατὰ παρέμπτωσιν. Postremo id è Socratis ipsius

erbis apertissime colligi, qui quoties, ut fit in di-
do, à justitia evagatus est, ad eam rediens, ait se re-
id quod quæritur, & de quo instituta est disputatio
sum libri decimi finem ita totum sermonem con-
ut dicat colendam esse justitiam, ut & nobis met-
Diis immortalibus amici simus. Hæc igitur ar-
ta sunt eorum, qui de justitia, non de republ. præ-
quæstionem in his dialogis esse ajunt. Qua in sen-
Marsilius fuit, qui quidem in hujus libri argumen-
cripserit. Atque ut sæpe in his libris, sed præci-
secundo declarat, totam disputationem de justitia à
nscribi mavult, quam de Repub. Idem sentit &
lius principio commentarii, quem scripsit in Ti-
Sed & multorum ex veteribus eadem fuit opinio.
nen, quorum non minor est auctoritas, præcipuam
ssent quæstionem de repub. idque his argumentis
nant. Primum quod inscriptio est, de repub. quod
entum ut plus habeat ponderis, ostendunt inscri-
m illam esse antiquissimam maximeque Τ... In-
idum est enim, non omnes inscriptiones libro-
atonis, aut antiquas, aut indubitatas esse. Nam
oni quædam tribuuntur, quæ Platonis non sunt,
ochus sive de morte, qui Xenophontis Platonici
od & Marsilius scivit, ut Alcibiades secundus &
Athenæus ait putari Xenophontis, & stylus ipse
idere videtur: Et Halcyon sive de mutatione for-
n legebatur inter opera Platonis, hodie inter
s Luciani: qui cum eorum neutrius sit, sed Leo-
idemici: & ii dialogi, qui sine ulla dubitatione
ici sunt, aliter ab aliis nominantur. Ut Parme-
b aliis περὶ ἰδεῶν, ab aliis περὶ γυμνασίας, ab aliis
..., ut testatur Proculus: ut Philebus ab aliis
uptate, ab aliis de summo bono. Et qui hodie ti-
habet ἐραστῶν, id est, amatorum, ab omnibus anti-
quis

quis ἀντεραστῶν, id est, rivalium nomine citari solet, estque ea verior inscriprio. Qui ergo ab inscriptione argumentantur, ajunt verissimam & antiquissimam horum librorum inscriptionem esse πολιτείαν, id est, de Republ. non de justitia. Nam & Aristoteles cum eorum epitomen quandam confecisset, ait οὕτως ἐπιτέτμηται τὴν πλάτωνος πολιτείαν, & in Convivio, & in Politicis, quoties horum librorum mentio est, ita eos nominat. Theophrastus quoque in libris de legibus eadem appellatione utitur. Sed & Plutarchus in quæstionibus Platonicis, & Athenæus & Origenes, & ex latinis Cicero, Macrobius, Lactantius, Chalcidius; omnes denique antiqui hos libros de repub. non de justitia vocant. Jam vero Platonicarum inscriptionum tria genera sunt: ἐκ προσώπων, ut Parmenides, Prodagoras, Gorgias, Hipoias, ἐκ συμβεβηκότος, ut Convivium, πραγματικαί, νόμων, ut Πολιτείας, φύσεως. Hæ postremæ semper continent τὸ προηγούμενον ζητούμενον. Hæc autem & vera est, & πραγματική

Reliqua desiderantur.

Cum

Cum in Platone explicando progrederetur.

ORATIO V.
HABITA ROMÆ IV. KALEND. MARTII M. D. LXXIV.

MUlta ſapienter ab Euripide dicta ſunt: qvæqve præclare ſuſtineant famam illius Oraculi, qvo traditum eſt, cum in tribus, qvi illa ætate ſapientisſimi eſſent, ipſius Dei voce numeratum: recteque judicavit Q. Cicero, cum dixit, ſe ſingulos ejus verſus ſingula teſtimonia putare. Apud eum autem quodam loco mirari ſe dicit Hecuba, quod non, aliis omnibus ſtudiis omisſis, omnes homines ad ſtudium eloquentiæ incumbant: eam enim unam in rebus humanis quaſi regnum quoddam obtinere. Eſt & alibi apud eundem Poetam, orationem ad res efficiendas non minus valere qvàm ferrum. Qvæ non ſplendidius aut magnificentius dici, qvàm verius, & docet vetus hiſtoria, & communis vita declarat. Qvid enim notius eſt, qvàm in omni ætate extitiſſe ſemper aliquos, qui quaſi quodam gubernaculo; ita linguâ huc illuc mentes audientium flecterent, quietas concitarent, commotas ac concitatas tranqvillarent ac mitigarent, perſpicue veris fidem detraherent, incredibilibus probabilitatem conciliarent, veteres opiniones evellerent, novas insererent, qvid denique & quatenus ab aliis credi vellent, ipſi definirent, quaſique terminos pangerent? Neque verò hujus tantæ ac tam admirabilis poteſtatis ſuæ ipſa ſibi parum conſcia eloquentia eſt: neque unquam eam obſcure disſimulanter tulit, cognoſcimus,

ab ipso propè ortus sui principio ausa sit profiteri, se vias tenere ac tradere, qvibus causa inferior, dicendo superior fieri posset. Neqve vanam aut inanem illam gloriationem fuisse, gravissimis persæpè maximeque insignibus exemplis in omni Civitate patefactum est. Cum igitur homines natura potentiæ cupidi sint, & tantum ad eam in eloqventia momenti sit, ut omnia omnes ejus consequendæ causa facere, ut ait Euripides, consentaneum esset. At mihi tamen contrà nonnunqvam accuratius hæc in animo reputanti, mirum videri solet, non jampridem omnes dicendi magistros, unà cum illo suo præclaro artificio ex omnibus locis communi aliquo gentium ac populorum scito ejectos, expulsos, exterminatos fuisse. Neque enim adversus illos aut accusatore ullo, aut teste opus est. Ipsi se indicant, ipsi se deferunt: ipsi quod occultandum potius videretur, id sine metu ac pudore præ se ferunt, id ostentant, eo se venditant, eo gloriantur. Nihil tàm certum tamque exploratum esse, quod non in dubium vocari, nihil tàm absurdum, tamque perversum, quod non eloqventiæ viribus obtineri ac persvaderi queat: Voces sunt hominum, istam facultatem non calumniari, & in odium vocare, sed ornare & hominibus commendare cupientium. Hoc autem, quid aliud est, qvàm noctem ac caliginem rebus inducere, & quasi Circeo quodam poculo ad eam dementiam homines adigere, ut certi ac firmi, in quo insistant, nihil habeant, sed modò illuc incertis opinionum fluctibus agitati vagentur? Si pharmacopola aliquis oppida circumiens ejusmodi venenum venale circumferret, quod potu quidem jucundissimum esset, sed potum adimeret hominibus omne judicium veri & falsi: omnes, ut opinor, ei advenienti portas clauderent, omnes cum à finibus suis abigerent: interdicerent etiam, ne qvis ab eo ejus veneni miscendi, aut temperandi rationem didicisse vellet. At non dissimilem in eloquentia inesse vim ipsi illius Professo-

oris prædicant. Aut siquis alienas fruges excantaverit
malis carminibus mentem alicui eripuerit, afficietur
plicio: idque aut docuisse aut didicisse capitale erit: qui
litis verbis & ad fallendum compositis multitudinem
tuaverit, eique gravissimis in rebus illuserit, aliosq;
dem fallendi ac circumscribendi artem docuerit, is non
dò ante oculos omnium impune volitabit, sed ultrò
am ipsam causam amplissima sibi decerni præmia po-
abit? An qui judicem pecunia corruperit: exulabit,
eloquentiâ, laudabitur? At hoc eò etiam terrius ac
leratius est, quod pecunia corrumpi, nisi improbus &
purus judex non potest: eloquentia etiam optimorum
orum judicia interdum depravantur.

Itaqve ut Pittacus graviorem pœnam constituerat, si
is alienam uxorem blanditiis ad faciendum adulterium
lexisset, qvam si ei vim attulisset, qvod vi adhibitâ cor-
s tantum, blanditiis etiam animus corrumperetur: Ita
i fictis verbis severitatem judicum inflectunt, gravius
niendi essent, quam qui eos largitione corrumpunt. La-
dæmonii quidem, quorum civitas optimis institutis tem-
rata putabatur, nullum apud se huic præstigiatrici lo-
m esse voluerunt, sed simplex quoddam & apertum, &
ucissimis contentum verbis adamarunt dicendi genus.
thenienses autem, apud quos ista, & nata, & alta atque
ucata, & suo quasi mundo muliebri instructa & exor-
ta Pandra est, quid non ab ea malorum & calamita-
m pertulerunt? Grata enim & accepti beneficii memor
umna non aliunde sibi potius, quam à lare, aut, ut ipsi
quuntur, à Vestâ, incipiendum putavit: & altricibus
is Athenis egregia sane nutricia persolvit.

Nam quibuscunque tempestatibus ac procellis Atheni-
sium vexata Respubl. est, earum longè maximam partem
Oratoribus suis acceptam ferre meritissimò potest. Quo-
um etiam unus, ut Enceladus, cui mons Ætna impositus
it, quoties se commovit, totam Siciliam concutere dicitur:

 ita

ita ipse cum se dicendo incitaverat, universam permiscere ac perturbare Græciam dicebatur. Et ea ipsa tamen in civitate ab Areopago eloquentia exulabat.

Quod enim templum justitiæ dicaverant, in id patere aditum judiciorum corruptrici eloquentiæ noluerunt. Nam quod à multis persæpe dictum est, non eloquentiæ istam culpam esse, sed hominum, ea secus, quam oportet utentium, ipsius quidem hunc esse finem, ut innocentiæ, non flagitio, ut æquitati, non injustitiæ, ut veritati, non ut mendacio patrocinetur: videamus, ne rebus ipsis hæc oratio refellatur. Veritatis per se magna vis est: ita ut suis opibus pollens, suis copiis freta, suis præsidiis firma, aut nihil, aut non admodum externa auxilia requirere videatur.

Itaque idem ille, quem principio nominavi, Euripides veritatis simplicem esse ait orationem: neque ullis medicamentis ac lenociniis indigere. Neque quisquam unquam se Orator magnopere jactaverit, quod veram & justam causam obtinuerit: ne dignantur quidem ad eas, quæ hujusmodi sunt accedere: si quem depositum ac desperatum & manifestis criminibus oppressum, & tacito omnium præjudicio morti destinatum rerum recipere potuerint, in eo sibi placent, se circumspiciunt, se jactant, cœlum digito sibi videntur attingere, ut cum Cicero in Cluentiana causa gloriatus est, se tenebras judicibus offudisse. Quantò verior esset gloriandi causa, si tenebras ab eorum animis discussisset, si omnem errorem eripuisset, si nubila, de quo judicaturi erant, in clara, ut ita dicam, luce videndum collocasset. At hoc viri boni erat, non Oratoris boni. Immò verò, ait alius, ne orator quidem esse potest, nisi qui vir bonus sit. Scio istud dici, & ad auctorem M. Catonem referri, sed me magis Aristoteles movet, qui me Philosophus cum aliis rebus rapit, tum quod mirificè veritatis amans videtur. Is igitur, bonus vir sit Orator an minus, negat quidquam ad artem pertinere. Illud quidem

dem esse in arte vel præcipuum, ita fingere ac conformare orationem, ut te, quicunque sis, ii qui audient, bonum virum esse, & sibi amicum putent. Egregiam verò & expetendam artem, quæ eam injustitiæ partem doceat, quâ nulla capitalior est, quo modo consequi possit, ut cum maxime fallas tùm maxime vir bonus esse videaris. Quod si maxime ad verum & ad falsum persuadendum, utilis est eloquentia, tamen in tanto periculo, & in tanta multitudine hominum ea improbe utentium, non passim, neque quibuslibet usus illius permittendus esset. Sed ut Cretenses armorum tractationem ingenuis permittebant, servis denegant: ita deligendi essent publice ex omni multitudine certi tantum, qui eloquentiæ præceptis instituerentur. Quid enim est, quo ista præclara facultas, cum semel frontem perfricuit, progredi non audiat? Ornat exquisitissimis laudibus res contemptissimas & abjectissimas, comam calvitium, culicem, muscam: nonnullas etiam aperte malas, & hominum generi noxias, febrem, pestem, bellum, stultitiam: homines teterrimos, Phalarem, Busirin & ejusmodi alios: quæ etsi nonnullis fortasse toleranda videri possint, ut ludrica, neque alio pertinentia, quam ad exercitationem & ad ostentationem ingenii, tamen haud scio, an rectius ex civitate tollerentur. Certissima enim pestis animorum est mendacium: cui assvefieri periculosum est: cum, ut verissime cecinit Evenus, consuetudo progressu temporis tandem in naturam convertatur.

Semper mihi placuit dictum Solonis: qui, cum Thespin primum Tragœdiarum Scriptorem ipsum fabulas suas, ut tum mos erat, docentem spectasset, postea quæsiisse ex eo dicitur, ecquid puderet, in tanta auditorum multitudine tam multa mentiri: cumque ille respondisset, turpe non esse talia joco & agere & dicere: ibi tum prudentissimus senex baculo, quem ex Atheniensium consuetudine gestabat, terram percutiens. Ne nos inquit, si istos jocos hic laudare assvescemus citò eosdem in contractibus & in judiciis reperiemus. Sed tamen, ne summo jure agamus, neve

omnia nimis ad vivum reſecare videamur, demus hanc veniam Sophiſtis, ut tanquam neurroſpaſtæ, aut ii, qui agilitate quadam & celeritate manum, levibus ac politis calculis huc illuc movendis ſpectantium oculos eludunt, quos Græci Pſephopæctas vocant, ita ipſi quoque talibus argumentis inter pueros laudant: præſertim cum periculum non ſit, ne quis, quod muſcam à Magiſtro laudari audierit, in captandis poſtea ac colligendis muſcis nimis magnum ſtudium ponat: aut quia febris peſtivis multis laudibus ornata ſit, talia bona non ipſi potius Rhetori evenire optet, quam ſibi. Quid cum ea ſibi ad dicendum argumenta ſumunt, quibus ſubruuntur fundamenta virtutum, amor honeſtatis excutitur, animi hominum peſtiferis ac nefariis opinionibus imbuuntur, tamen ii eos ferendos eſſe dicemus? Olim quidem cum Athenienſibus ob Oropum vaſtatam, Syconii, qui eis judices à Senatu dati erant, mulctam quingentorum talentorum irrogaſſent, eaque iſtis gravior videretur, miſere Athenienſes legatos in hanc urbem, per quos à Senatu peterent, uti aut ejus pœnæ gratia ſibi fieret, aut certe aliquid ex ea diminueretur. Ejus legationis principes fuerunt Carneades Academicus, Critolaus, Peripateticus, & Diogenes Stoicus. Quibus, dum otioſi in urbe ſententiam ſenatus exſpectant libido inceſſit, Græco more epidixeis facere, & quotidie in cœtu ab conventu hominum de variis quæſtionibus diſputare. Ibi tum Carneades, qui vi & copia dicendi anteſtare collegis putabatur, quodam die de juſtitiæ laudibus ornatè ac luculenter dixiſſe perhibetur: cum quidem Ser. Galba, & M. Cato ille cenſorius ei diſputationi intereſſent. Sed ille idem Carneades quæcunque tum de juſtitia dixerat, ea poſtridie contraria diſputatione ſubvertit: multoque plura collegit, quibus planum faceret, juſtitiam meram eſſe ſtultitiam, oppidoque antiquos ac ſimplices eſſe illos, qui, ſi modo impune injuſti eſſe poſſent, à facienda injuria, propter inanem

quan-

quandam umbram & opinionem justitiæ, temperarent. Sensit Senatus, ad eam disciplinam nimio plus docilem esse multitudinem: neque tanti esse, audire doctores Græcos composite ac modulate verba fundentes, ut propterea ferendum esset, corrumpi civium ingenia, & ad improbitatem ac nequitiam à fide & à virtute traduci. Conticescere igitur eos jussit, & quam primum remisit in Græciam: ne populus ille, cujus potentia & auctoritas apud exteras gentes non armis magis, quam opinione justitiæ creverat, bene dicendi studio captus, bene vivendi studium adjiceret. At si jure ob eam rem Carneades vituperatus est, quomodo defendetur Plato? Nam quæ tum pro justitia, tum adversus justitiam Carneades dixit, eorum semina multò antè & in Gorgia, & inprimis duobus, de Republica libris à Platone sparsa erant. Meministis quam multa hujus generis in superiore libro Thrasymachus dixerit, quibus multò plura, multoque ad persuadendum efficatiora in eo quem tunc explicare ingredimur, à Glaucone & ab Adimanto adferuntur. Num igitur & Plato vituperandus, qui mandanda illa & consignanda literis duxerit, & male Cicero, qui tot annis post eadem in suos de Republ. libros transtulerit: & nos hodie parum prudentes, qui vestra, adolescentes, ingenia quorum nobis cultura commissa est, in his potissimum disputationibus cognoscendas exerceamus? Immò vero & nulla in Platonem reprehensio cadit, & culpa vacat Cicero & à nobis & omni scriptorum numero nullus eligi poterat, in quo, majore fructu, quam in Platone vestra elaboraret industria. Nam ut cæterorum, quæ supra diximus, dissolutionem in aliud tempus reservemus, & eam tantum partem pertexamus, cujus præcipue causa hunc sermonem exorsi sumus; dispar quidem fortasse Carneadis causa atque ratio fuerit: Plato certe nihil se, nihil Philosophia indignum suscepit nihil: quod non omni ex parte ei, quem vere ac merito animorum AEsculapium nominavit

antiquitas, conveniret. Non enim has subdolas justitiæ criminandæ rationes ipse commentus est, neque earum quasi sator ac parens fuit: sed eas, cum ab hominibus improbas proditæ vagarentur, ac spargerentur licentius, jamque per multorum animos quasi contagione quadam serperent, ne diffluerent ac manarent latius, præcidendas ipse atque amputandas putavit. Non poterat autem justitia perfecte cumulateq; defendi, neque profiteri, quanto plus in ea non dignitatis modò, quod & adversarii fatebantur, sed utilitatis quoque quam in injustitia inesset, nisi omnia, quæ pro injustitia dici consueverant, accurate & exponerentur, & refellerentur: Hoc igitur ita praestitit Plato, ut nihil in ejus argumenti tractatione, vel acutè, callidè, aptè ad fallendum dici possit, quod ipse prætermiserit. Ac Trasymachum quidem, ut sophistam, induxit, serio & ex animi sui sententia pro injustitia perorantem. Cujus inania argumenta & futiles ratiunculas, cum libro primo, nullo prope negotio ludibundus refutasset Socrates: illam quasi velitationem multò graviore pugna excipit cum Glaucone & Adimanto. Quos tamen, quia viri inprimis boni erant, & justitiæ amantes, statim à principio profitentes, ac contestantes, facile ea se dicturos non quæ sentirent ipsi, sed quæ ab aliis dici solent, quæque reprehendi ac convinci cuperent: Cum igitur accuratissimè & exquisitissimè ab eis esset accusata quidem & abjecta justitia, defensa autem collaudata injustitia, ut vix eorum orationi resisti posse videretur; DEUM immortalem, quo robore, firmitate, qua copià argumentorum, quanto orationis impetu fregit ac dissipavit illas injustitiæ copias Socrates? Qui quidem eò rem perduxit, ut aperte Demonstraverit, id quod etiam hodie nonnullis Christiana religione imbutis, vix satis persuaderi potest, non tantum propter præmia, quæ justos & in hac vita comittantur, & post mortem maneant, neque propter pœnas, quas injusti nullo modo effugere

ate possunt: sed etiam si quis justis omnem præmio-
pem, injustis omnem & infamiæ & supplicii metum
hat, infinitis tamen partibus præstare, in mendici-
n exilio, in morbis, in tormentis ac cruciatibus, in
ia atque odio, in equuleo atque ignibus justum esse,
cum injustitia vivere in summis opibus, & omni
n rerum, propter quas vulgò homines à justitia de-
int, copia circumfluentem. O non loquendi tantùm,
sentiendi, ex illis veteribus, quos DEUS vera sui
itione non afflaverat, unice magister Plato, quæ un-
par dignitati, ac meritis erga omnem posteritatem
eperiri poterit oratio? Tu, quomodo animi nostri à
rum sordibus purgari possint, ostendisti: tu, quem-
dum hominibus adhuc in terra versantibus cœle-
quodammodo vitam vivere liceat, aperuisti: tu di-
cum humanis, quantum quidem humano ingenio id
ei potuit, copulasti: tu ea tradidisti, quæ nos, nos in-
n ipsi, qui à Deo per Filium adoptati, & cœlesti do-
a imbuti sumus: à te dici potuisse miramur. Sed
onem laudare necesse non est: danda potius opera
t, quæ ille divinitus scripsit, cognoscamus ac confe-
mur: quam ad rem, si cui vobis usui meam esse posse
am creditis, dabo operam, quod in me erit, ne un-
quam vestra vos de me opinio prorsus fefellisse
videatur.

Ingressurus explanare Marci Tullii Ciceronis libros de officiis.

ORATIO VI.

HABITA ROMÆ III. NON. NOV. M. D. LXXIV.

DEcreveram hoc anno pulcherrimum consilium, quod anno superiore ceperam persequi, & deinde Platonem cum Cicerone conjungere: tum ut adolescentes in studio Græcarum literarum, quas maximo cum animi mei dolore evanescere, & ad nihilum recidere, secumque omne elegantioris doctrinæ genus trahere video, pro mea virili parte continerem: tum ut nobilissimus Philosophus, cujus ante me in his scholis nunquam ut opinor, audita vox erat, paulatim familiarior factus uberrimis illis sapientiæ & eloquentiæ suæ fontibus ingenia nostra copiosius & abundantius irrigaret. Aliter visum est iis, quorum nutu atque auctoritate nostra omnium studia diriguntur, qui sive mihi ad tractandam, sive vobis ad percipiendam Platonicarum disputationum gravitatem, non satis esse virium judicarint, sive in eo aliud quippiam secuti sint, non enim fas nobis esse arbitror, in eorum judicia curiosius inquirere: omnem a me hujus anni operam in uno Cicerone consumi voluerunt.

Pareamus libenter, ut par est, iis, quibus parere omnes debent: quodque ipsis placuit, id sine ulla retractatione melius esse credamus. Non enim ne gravissimis quidem in rebus tantum apud vos valere ulla probabilis

ratio-

rationum momenta debent, ut non multo plus illorum vel jussis, vel consiliis, vel auctoritate moveamur. Pervolutabimus igitur hoc anno aureos illos Marci Tullii libros de officiis: qui, cum tres sint, & totidem in partes annum hujus nostri muneris curriculum distingui soleat, dabimus operam, ut singulorum librorum explicatio cum illa tripartita temporis nostri distributione ac descriptione concurrat ac congruat. Nam qui dies nobis statis anni temporibus, ad relaxandos animos, & ad vires denuò colligendas, concedi solent, iis ipse otium mihi sponte adjudicabo, & rationes vestras commodis meis anteponens, domi quidem, sed ita ut neminem, qui audiendi ac discendi studio teneatur, excludam, quæ hic temporis angustiis exclusus, non potuero, illic commodius explicabo. Scitis idem me superioribus annis factitasse: cum ad me magnus studiosorum numerus domum quotidie ventitaret ac confluerct, perfecisse, præfiscini, ut loquebantur veteres, dixerim, ut nulla pars anni utilius ab aut fructuosius poneretur, quam ea quæ libera quotannis ac soluta otio transigi solet. Quod ego non jactandi mei causa dico: neque enim unquam tantum laboris ferre ac suscipere potero, ut aut sanctissimi Pontificis Gregorii XIII. aut amplissimorum Cardinalium, qui jussu ejus huic Gymnasio præsunt, singularem in me benignitatem ac beneficentiam exæquem: sed ut vos, si qua ratione possim, exacuam & exsuscitem ad suscipiendam curam ac cogitationem utilitatis vestræ: ne cum juvandæ vobis operæ voluntas nunquam defuerit, vobis tarditas ac negligentia aditum ad veram laudem dignitatem interclusisse videatur. Ac quoniam nonnullos, qui mirentur, quos ipse mihi, cum vacationes dantur, voluntarios laboris injungere soleo, cur ipso potius publicè nobis constituto ad docendum loco, quam intra domesticos parietes obeam, ejus rei, quæ causa sit, aperiam: ne consiliorum meorum

rum pars ulla vobis ignota sit. Officii enim mei rationem omnibus quam notissimam esse cupio, ne quis cuipiam pateat ad calumniandum locus. Primum igitur, si dicam id facere me, ut aliqua pars laboris minuatur mihi, nemo, ut opinior, merito reprehendet; quod vobis à me sponte tribuitur, si in eo etiam commodi mei rationem habendam esse aliquam putem: præsertim cum vobis ex eo nihil oriatur incommodi: sed sunt alia graviora, quæ me magis commoveant. Huc quoties venimus, pendendum nobis est ex aliquot abjectissimorum nebulonum libidine, qui sibi pro oblectamento habent, obstrependo, obturbando, exsibilando, laubabiles aliorum conatus, quoties collibuit, impedire. Domi ab illa fæce ac colluvie nihil periculi est. Ubi si quid tale tentare auderent, extruderentur: & si redire postridie vellent excluderentur.

Hic vix unquam mihi horam integram docere permittitur. Domi me sæpe, horas tuas summo silentio, summa omnium voluptate auditum esse meministis. Illic, si quis quid minus intellexit, licet rogare, licet colloqui, licet placide ac comiter, si quid sit, de quo dubitetur, exquirere. Hæ me caussæ adducunt, ut quoties à publico munere cessatio est, libentius doceam domi. Neque dubito, quin hoc consilium meum omnes æqui & harum rerum intelligentes existimatores probent. De quo cum & aliquid dicendum fuerit, & satis multa jam dixisse videar, transibo ad alia, quæ proprie pertinent ad eos libros, quos vobis hoc anno DEO fretus explanare decrevi. Qui quidem multis nominibus magno apud nos in pretio esse debent. Primum qvod Ciceronis sunt, hoc est, ejus viri, qui perpetuò omnium ætatum consensu inter Romanos Scriptores eloquentiæ laude ita numeratur primus, ut ab eo nemo numeretur secundus. Deinde, quod scripti à Cicerone jam sene, cum singularis ille vir, natusque in posteritatis exemplum, & multo studio, mul-

[illegible], vigiliis, & longo usu, ac tractatione rerum, [illegible], & multis, quibus agitatus erat, casibus, [illegible] sibi quandam vim sapientiæ ac prudentiæ com[illegible]; fuit enim hic prope ultimus illius præstantis in[illegible], ut postea magis intelligetur. Adde, quod [illegible] ad filium, & ad filium Athenis agentem in convictu [illegible] contubernio hominum doctissimorum, ut verisimili[illegible] summam ab eo curam adhibitam in colligen[illegible] bonis & utilibus præceptis, quæ congereret [illegible] libros, ex quibus unicum & unicè carum filium le[illegible] normam instituendæ vitæ petere vellet, neque [illegible]quam prætermissum in limandis ac perpoliendis, quæ [illegible] scriberentur, ut in eam urbem, quæ tum eruditionis ac [illegible] domicilium erat, acutissimorum hominum subi[illegible] judicium mitterentur. Constat etiam ipsum sibi val[de] placuisse in confectione horum librorum: ut qui sibi [illegible] optime conscius esset operæ in eis scribendis collo[catæ]. Nam & principio commendat eos, ut ad Latinæ orationis ubertatem ac copiam profuturos, & ad finem, magnum à se munus habere filium dicit, & ad Atticum scribens, homini erudissimo, & cujus ipse, sæpe miniatu[las] ceras extimescebat, magnam hujus operis expecta[tionem] concitare non veretur. Nos hisce inquiunt, [illegible]; quid enim aliud; & τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος ma[gnifi]ce explicamus, [illegible] qvæ Ciceronem? qva de [illegible] potius pater filio? deinde alia, qvid qværis? ex[illegible] opera peregrinationis hujus, Ac ne qvis ipsius [illegible] Asydamantis cujusdam de se testimonium elevare [illegible]etur, sciat hos libros semper fuisse in prima commen[da]tione, & apud sapientissimos quosque: ut & tereren[tur] assidue manibus, & à plerisque etiam ad verbum edi[sce]rentur. Inter qvos minimè contemnendum est judici[um] Alexandri Severi Imperatoris optimi & eruditissimi,

de

de quo ita scribit Lampridius. Post actus publicos, seu bellicos, seu civiles lectioni Græcæ operam majorem dabat, de Republ. libros Platonis legens, latina cum legeret, non alia magis legebat, quam de officiis Ciceronis & de Republ. ut mihi hoc quoque perbelle cecidisse videatur quod cum anno superiori libros aliquot Platonis de Republ. interpretati simus: eis nunc subjiciamus interpretationem librorum Ciceronis de officiis, quasi præstantissimi, & sapientissimi, Imperatoris vestigia persequamur, sed nihil est, quod magis invitare atque allicere nos debeat ad accuratam horum librorum lectionem, quam res ipsæ de quibus in eis disputatur.

Continent enim præcepta virtutis, docent, quomodo unusquisque in omni parte vitæ gerere se debeat, quid à quoque postuletur, quid quemque deceat, quid patriæ præstandum sit, quid parentibus, quid propinquis, cæterisque amicis, quid universo hominnm generi, ea denique quorum studium.

AEque pauperibus prodest, locupletibus æque:
AEque neglectum pueris senibusque nocebit.

Socrates quidem qui in his & talibus quærendis studium omne consumerent, eos sapere unos prædicabat, qui his neglectis, de natura mundi, de rebus superis, de causis ventorum, imbrium, fulgurum, philosopharentur, desipere hallucinarique dicebat. Eo autem hi libri à cordatis, ut Ennii verbo utar, & intelligentibus pluris fieri debent, quod cum ducti sint è Stoicorum disciplina, quorum fuit quidem severum imprimis, &, ut ita dicam, masculum philosophandi genus, sed pleraque tamen præcepta rigidiora, & à communi hominum captu remotiora; ita ſe Cicero temperavit, ut ab illis, quæ absurda, aut erant, aut videri poterant, abstinuerit, omniaque ad civilis vitæ institutionem apta & accommodata protulerit. Sed de causis

...um Aristotelis libros de arte Rhetorica interpretari inciperet.

ORATIO VII.

...ITA ROMÆ POSTRIDIE NON. MARTII M. D. LXXVI.

...edo ego, auditores, vestrum plerosque mirari, eosque maximè, qui me diutissimè audierunt, quod cum hujus anni principio orationes Ciceronis in Verrem explicare ingressus essem, ostendi...que non prius ... destiturum, quam eas omnes ab...ssem: nunc mutato præter opinionem vestram con...o, Aristotelis libros de arte dicendi interpretandos ...eperim. Nam duodecim totos annos, quibus in hac ...be publicè docui, eam consuetudinem, quantum in me ..., constantissimè tenui, ut, cum alii ordinis mei ho...nes fere tertio quoque mense novum aliquid suscipe...nt: quod illa crebra commutatione, facilius & allici & ...neri juvenum animos cernerent: ego contra ab eo, ...m semel in manum suscepissem, libro, non facile ...lli me paterer, neque integrum modo annum, sed ...nnunquam triennium, aut quadriennium uno atque ...dem in scriptore consumerem. Quod institutum me... etsi non deerant qui reprehenderent, illi tamen qui... ego me probari cupio, semper probarunt. Nunc ...ur quid caussæ fuerit, ut ab eo desciverim, aperire ...titui: tùm ut ne quis id tanquam temere factum, ...tati atque inconstantiæ adscribendum putet, tum ut

 omnes

quin eam partem philosophiæ qua formantur mores, oratori futuram necessariam esse fateamur. Quomodo enim apte & copiose aut laudabit aut vituperabit, nisi qui virtutum vitiorumque naturam, ex quibus omnis verum & omnis vituperatio nascitur, diligenter, cognitam ac pertractatam habuerit? quomodo potens & efficax in suadendo aut dissuadendo futurus est, qui, quæ secundo horum librorum de utili atque inutili traduntur, nunquam didicerit? quid aget in judiciis qui justitiæ injustitiæque cognitionem è philosophorum fontibus haurire neglexerit? An ego si troporum ac schematum exempla traderem, & quotidie illa ludi magistrorum dictata canerem, de exordio, de divisione, de narratione, de confirmatione, de epilogo, de generibus caussarum, de statibus, quæ puto jam multorũ è vobis aures occalluisse, plus vobis ad eloquentiam prodessem, quàm cum aut libros Platonis de Republica, aut Ciceronis philosophica interpretor? Vera & solida eloquentia non tantum in verbis posita est, sed in rebus. Præclare autem Horatius.

Scribendi rectè, sapere est & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:
Verbaque prævisam rem non invita sequentur.

Sed ut Ixion in fabulis pro Junone nubem: ita hodie magna pars hominum pro eloquentia amplectitur inanem loquacitatem. Atque hoc deterius eunt res, quòd, qui omissis rebus verba curant, ne verba quidem satis curant, suntq; in illo ipso suo puerili ac ludicro studio negligentes. Vos si me auditis, utrumque curate, & date operam, ut olim oratio vestra & copia rerum madeat, & bonis ac lectis verbis constructa sit. Ad utrumque vobis operam meam profiteor, & magis ut vos excitem, quam ut me extollam, jam nunc prædico ac præmoneo, nisi ad aliquam in hoc genere laudem perveniatis, daturum me operam, ut omnes homines intelligant, quidvis potius vobis, quam me vivo hortatorem ac ducem ad eloquentiam defuisse.

Cum

um Aristotelis libros de arte Rhetorica interpretari inciperet.

ORATIO VII.

ABITA ROMÆ POSTRIDIE NON. MARTII M. D. LXXVI.

CRedo ego, auditores, vestrum plerosque mirari, eosque maximè, qui me diutissimè audierunt, quod cum hujus anni principio orationes Ciceronis in Verrem explicare ingressus essem, ostendissemque non prius me destiturum, quam eas omnes absolvissem: nunc mutato præter opinionem vestram consilio, Aristotelis libros de arte dicendi interpretandos ceperim. Nam duodecim totos annos, quibus in hac urbe publicè docui, eam consuetudinem, quantum in me fuit, constantissimè tenui, ut, cum alii ordinis mei homines fere tertio quoque mense novum aliquid susciperent: quod illa crebra commutatione, facilius & allici & retineri juvenum animos cernerent: ego contra ab eo, quem semel in manum suscepissem, libro, non facile divelli me paterer, neque integrum modo annum, sed nonnunquam triennium, aut quadriennium uno atque eodem in scriptore consumerem. Quod institutum meum, etsi non deerant qui reprehenderent, illi tamen quibus ego me probari cupio, semper probarunt. Nunc igitur quid caussæ fuerit, ut ab eo desciverim, aperire constitui: tum ut ne quis id tanquam temere factum, levitati atque inconstantiæ adscribendum putet, tum ut

quin eam partem philosophiæ qua formantur mores, oratori futuram necessariam esse fateamur. Quomodo enim apte & copiose aut laudabit aut vituperabit, nisi qui virtutum vitiorumque naturam, ex quibus omnis vera laus & omnis vituperatio nascitur, diligenter, cognitam ac pertractatam habuerit? quomodo potens & efficax in suadendo aut dissuadendo futurus est, qui, quæ secundo horum librorum de utili atque inutili traduntur, nunquam didicerit? quid aget in judiciis qui justitiæ injustitiæque cognitionem è philosophorum fontibus haurire neglexerit? An ego si troporum ac schematum exempla traderem, & quotidie illa ludi magistrorum dictata cantarem, de exordio, de divisione, de narratione, de confirmatione, de epilogo, de generibus caussarum, de statibus, ad quæ puto jam multorũ è vobis aures occalluisse, plus vobis ad eloquentiam prodessem, quàm cum aut libros Platonis de Republica, aut Ciceronis philosophica interpretor? Vera & solida eloquentia non tantum in verbis posita est, sed in rebus. Præclare autem Horatius.

> Scribendi rectè, sapere est & principium & fons.
> Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:
> Verbaque prævisam rem non invita sequentur.

Sed ut Ixion in fabulis pro Junone nubem: ita hodie magna pars hominum pro eloquentia amplectitur inanem loquacitatem. Atque hoc deterius eunt res, quòd qui omissis rebus verba curant, ne verba quidem satis curant, suntq; in illo ipso suo puerili ac ludicro studio negligentes. Vos si me auditis, utrumque curate, & date operam, ut olim oratio vestra & copia rerum madeat, & bonis ac lectis verbis constructa sit. Ad utrumque vobis operam meam profiteor, & magis ut vos excitem, quam ut me extollam, jam nunc prædico ac præmoneo, nisi ad aliquam in hoc genere laudem perveniatis, daturum me operam, ut omnes homines intelligant, quidvis potius vobis, quam me vivo hortatorem ac ducem ad eloquentiam defuisse.

Cum

inabant : oſtendebantq; non obſcurè, nihil ſibi
ſſe jucundius, quam ſi adducere me poſſent, ut
interpretarer. Ego quin & juſtæ eorum peti-
ui cuperem, & , ut verum fatear, voluntate
linarem, quo me ipſi vocabant, nihil tamen pri-
ndum ſtatui, quam ut veteres illi, Apollinem,
nſulerem, qui mihi in rebus obſcuris & incer-
olline eſt, præſtantisſimum virum, & ſumma e-
ſumma virtute, ſumma dignitate præditum,
ı Sirletum Cardinalem, commune decus ac præ-
ıium literarum, omniumque literatorum. Ad
veniſſem, ſententiamque ac voluntatem ipſius
e exquiſiiſſem; homo omnium, quos unquam
rtisſimus, & in dicendo copioſisſimus, ita ve-
ıortari me cœpit, ne ulterius differrem facere
ar, verbis,
timido quo; poſſent addere mentem,
ıs, ut non modo me, qui eodem, ut dixi propen-
quemlibet alium, vel eloquentia vel auctorita-
vellet impulſurus fuiſſe videatur. Illius igitur
uod felix fauſtumque ſit, bonæ ſpei plenus, ad
dunm ac laborioſum, vobis ut ſpero, utile ac
ı munus accingor, & quoniam conſilii mei ra-
ıto præſertim auctore ſubnixam, ſatis jam o-
obatam eſſe confido, accedo ad ea, quæ celeber-
otelis interpretes cujusque libri principio ac-
tare ac perſequi ſolent. Sunt autem illa nu-
ım. Primum enim videndũ eſt, quid in his libris
propoſitum ſit, quod illi σκόπον vocant. Tum
ıs ex accurata eorum pervolutatione ſperari
tio, quæ ſit vis ac ratio inſcriptionis. Quartò,
ı hic ac germanus Ariſtotelis fœtus. Quintò,
: inter ipſius opera legi debeat. Sexto, in quot
cipua capita dividatur. Poſtremum, ad quam
æ partem pertineat. De quibus ſingulis dum

omnes intelligant, quicquid hujus factum est vestræ; utilitatis caussa factum esse, neque alio, quam ad studia vestra quibuscunque rationibus possum promovenda, meos omnes conatus, omnes cogitationes, omnia consilia pertinere. Primum igitur viros graves, & in hoc studiorum genere diligenter accurateque versatos, qui & ad me sæpe domum ventitare, & cum licet, auditorium hoc frequentare consveverunt, quoties recordarentur veterum illarum disputationum, quæ à me de rebus gravissimis quotidie habebantur, & olim cum Aristotelis libros de moribus, & proxime cum Platonis libros de Republica interpretarer, indignantes atque ægre ferentes audiebam eò redactum esse me, ut de quæstiunculis ad grammaticos pertinentibus differere cogerer, & monere pueros, quid latine, quid minus diceretur: Quærere ex qua familia fuisset Verres, aut unde duxisset uxorem: aut ubi & quam diu exulasset, quis ille esset, quem legum laqueis irretitum versicoloribus tabellis Judicum severitati eripuisset Hortensius, quando ludi Romani, quando ludi Victoriæ, quando plebei committerentur: ejusdemque generis alia: quæ fallere modò atque oblectare puerorum otium, non etiam cordatorum hominum studia tenere possent, quorum in orationibus Ciceronis, aliisque ejus uotæ scriptis exerceretur industria: à me graviora quædam & minus vulgaria requiri. Ciceronis scripta magnam partem ejusmodi esse ut eorum sententiam quilibet, qui modo neque pingui atque obtuso ingenio sit, neque in literis hospes & peregrinus, si non facile, ac certe aliquo modo per se consequi queat, esse alios scriptores, qui sine aliquo itineris duce vix perlustrari à rudioribus possint: ad hos cupere se aditum sibi opera mea patefieri: ad hos facem sibi à me aliquam præferri: quod laboris in eis intelligendis capere necesse haberent, ejus sibi partem per me aliquam detrahi. In eo autem sermone sæpe Aristotelis libros de Rhetori-

inabant : ostendebantq; non obscurè, nihil sibi
se jucundius, quam si adducere me possent, ut
interpretaret. Ego quin & justæ eorum peti-
ui cuperem, &, ut verum fatear, voluntate
inarem, quo me ipsi vocabant, nihil tamen pri-
idum statui, quam ut veteres illi, Apollinem,
sulerem, qui mihi in rebus obscuris & incer-
illine est, præstantissimum virum, & summa e-
summa virtute, summa dignitate præditum,
Sirletum Cardinalem, commune decus ac præ-
ium literarum, omniumque literatorum. Ad
enissem, sententiamque ac voluntatem ipsius
exquisiissem; homo omnium, quos unquam
tissimus, & in dicendo copiosissimus, ita ve-
ortari me cœpit, ne ulterius differrem facere
ar, verbis,
imido quo; possent addere mentem,
s, ut non modo me, qui eodem, ut dixi propen-
uemlibet alium, vel eloquentia vel auctorita-
vellet impulsurus fuisse videatur. Illius igitur
od felix faustumque sit, bonæ spei plenus, ad
duum ac laboriosum, vobis ut spero, utile ac
munus accingor, & quoniam consilii mei ra-
o præsertim auctore subnixam, satis jam o-
batam esse confido, accedo ad ea, quæ celeber-
telis interpretes cujusque libri principio ac-
are ac persequi solent. Sunt autem illa nu-
n. Primum enim videndũ est, quid in his libris
propositum sit, quod illi σκόπον vocant. Tum
ex accurata eorum pervolutatione sperari
io, quæ sit vis ac ratio inscriptionis. Quartò,
hic ac germanus Aristotelis fœtus. Quintò,
inter ipsius opera legi debeat. Sexto, in quot
ipua capita dividatur. Postremum, ad quam
e partem pertineat. De quibus singulis dum

breviter disputo, peto ut me attentè audiatis. Propositum est igitur Aristotelis vitam ac rationem tradere, qua, ubi perpetua ac continuata oratione utendum est, videamus omnia quæ accommodata sunt ad id, quod volumus persuadendum atque obtinendum. Nam ut in topicis, quibus totam dialecticam complexus est, omnes vias tradidit quibus in colloquiis & congressibus hominum possemus probabiliter aut opinionem nostram tueri, aut alienam impugnare: ita in his libris nihil prætermittit eorum, quæ usui esse possunt, cum quis perpetua oratione aliquid multitudini persuadere meditatur. Egregia res, Deus immortalis, egregia, & digna quam vos, quibus integer ævi sanguis, quibus virent genæ, omni studio ac contentione sectemini. Quid enim aut gloriosius, aut utilius, aut denique optabilius, quam regnare quodammodò, ac dominari in aliorum animis, flectere eos linguæ gubernaculo, quò velis & quid probent, quid rejiciant, quasi pro imperio ac potestate præscribere. Neque verò est quod vereamini, ne vobis fucus fiat, neque præclara quædam & eximia professi nihil postea, quod aut expectationi vestræ, aut pollicitationibus nostris respondeat, proferamus. Aristoteles est, quem sequimur, non ostentator aliquis, non unus ex istis diobolaribus magistris, qui cum inepta quædam & puerilia & ad scholasticas modò concertationes utilia tradiderunt, hanc Rhetoricam esse jactant; sed Philosophus gravissimus, veritatis amantissimus & cum aliis nominibus suscipiendus, tum hoc vel præcipue, quod semper plura præstat, quam pollicetur. Utinam modo vobis serio experiri libeat, an hæc vera sint. Utinam quam facile dictis nostris, constabit fides, tam facile ac constanter à vobis industria sedulitasque præstetur. Non metuo, ne quis se delusum conqueratur. Atque equidem prope jam supervacaneum puto, plura verba facere de eo, quod secundò loco proposueram, hoc est, de utilitate, quæ accuratam horum librorum

tracta-

actationē consecutura videbatur. Nam & res per se cla-
& perspicua est, & cum alii, tum nos ipsi sæpe multa de
ilitate eloqventiæ diximus: & Aristoteles ipse sub prin-
pium hujus libri in eam sententiam dicturus est pauca
idem, ut Menelaus Homericus, sed qvibus nemo acer
intelligens existimator plura reqvirere debeat. Trans-
mus igitur ad inscriptionem, quæ hæc est, Aristotelis de
te Rhetorica libri tres: in qua nihil fere aliud notan-
m videtur, quam non frustra in ea artis nomen expres-
m esse. Plato enim, ut suo loco videbimus, Rhetoricam
tis nomine indignam esse dixerat, eamqve usu tantum
odam & exercitatione rationis experti contineri, &,
ipsius verba ponamus: *Τεχνην μονον τινα και εμπειριαν*
λογον ειναι tradiderat. Qvam opinionem, ut statim à
incipio amoliretur Aristoteles, ne qui forte Platonis
ctoritate commoti, nullam esse artem dicendi putarent,
ipso librorum suorum vestibulo artis nomen adscripsit.
ix puto esse quenquam hodie usque, adeo imperitum,
hos libros esse eos autumet, quos de arte Rhetorica
l Theodecten Aristoteles scripsit; sed tamen quia scio
uisse, qui ita crederent, quasi præteriens monebo, alios
e: etenim tertio horum librorum libri ad Theodecten
tantur. Nunc dicamus de eo quod qvarto loco posui-
us, & videamus ecquid certò constituere possumus,
os libros Aristotelis esse. *Παχυνειν γαρ τι υπο της ...*
... δοξης ait Simplicius. Ne quis autem hoc fru-
rà quæri existimet, sciat, veterem hunc errorem esse, ut
aris scriptoribus multa tribuantur, quæ ab eis scripta
on sunt. Sic Homero ipsi scriptorum nostrorum anti-
uissimo non desunt, qui hymnos, sive, ut Thucidides
ocat, procemia, falso tribui adfirment, etsi mihi qvidem
hucydides omnem dubitationem tollere videtur, qui ea
Homerica agnoscit. Sic quædam Moschi & Bionis
heocrito vulgus adscribit. Sic ara ejus putatur esse,

cum ex Luciano constet eam esse Dosithei: & securis quam Hephestio Simmiæ Thebano tribuit. Sic Phædonem Platonis, sunt qui Panætii Stoici esse contendant. Sic ejusdem Alcibiades secundus ab aliis ad Xenophontem refertur. Sic deniq; multa scripta veterum, aliorum sunt, aliorum putantur. Contigit hoc interdum propter similitudinem omnium: ut cum Demetrii Alexandrini libellus elegantissimus de elocutione Demetrio Phalereo tributus est. Sic olim multæ fabulæ tribuebantur Plauto, quæ Plautii cujusdam erant. Sic Anaximenis Lampsaceni liber de Rhetorica ad Alexandrum vulgò inter Aristotelea numeratur: sic quidam ex veteribus non ab Homero scriptam esse dicebant Odysseam, à quo Ilias scripta esset. Interdum propter similitudinem inscriptionum: ut cùm Ethica scripsisset Aristoteles, scripsisset & Nicomachus, erant olim qui Nicomachi Ethica ad Aristotelem referrent. Sed præter cætera Aristotelis scripta senserunt hoc malum: idque propter eam caussam, quam mox audietis. Aristoteles moriens Theophrastum ut scholæ, ita bibliothecæ suæ successorem reliquit. Theophrastus, & suam, & eam quæ Aristotelis fuerat, Neleo Scepsio, qui utramque in patriam asportavit. Hujus hæredes, homines imperiti & idiotæ libros illos negligenter habuerunt, ita ut multis admodum locis humore corrupti & tineis exesi sint. Accidit ut Reges Asiæ conficiendarum bibliothecarum studio incensi, libros veteres undique conquirerent, magnaq; præmia proponerent, si quis ad se aliquid Platonis aut Aristotelis, aut similium attulisset. Ibi improbi homines, pecuniæ cupiditate adducti, multa adfinxerunt Aristoteli, de quibus Aristoteles nunquam ne per somnium quidem cogitarat. Hanc historiam narrat Strabo libro decimo tertio de situ orbis, narrat Athenæus, narrat Plutarchus in Sylla. Ἐγένοντο δὲ πολλὰ βιβλία κατ' ἐκεῖνον μάλιστα τὸν χρόνον, ait Simplicius, ὅτι

πολλοὶ

[illegible] τῶν βιβλίων, [illegible] τοὺς βουληθέντας [illegible] [illegible] τὰ [illegible] τῶν βιβλίων [illegible]. Quatuor igitur argumentis præcipue τὰ γνήσια deprehendi solent, similitudine elocutionis, convenientia sententiarum: si idem liber ille, de quo quæritur, citetur in aliis γνησίοις, aut in eo citentur alii, quos constet esse γνησίους: Et si eum ex antiquis ii, qui de hujusmodi rebus judicare poterant, pro Aristoteleo habuerunt.

Reliqua desiderantur.

Cum pergeret in eorundem Aristotelis librorum de arte Rhetorica interpretatione.

ORATIO VIII.

HABITA ROMÆ PRIDIE NON. NOVEMB. M. D. LXXVI.

NOn detinebo vos inanibus verbis. Neque enim id aut mea multorum jam annorum consuetudo fert aut utilitatis vestræ ratio postulat. Licuerit olim adolescentiori, captare ac persequi communes locus, & eorum unum aliquem quotannis deligere, in quo commendo ac poliendo primus hic consumeretur dies. Tunc fortassis ætatem floridam floridum orationis genus non dedecebat: studioseque omnia conquirentem, quibus aures irritentur, nemo culpabat. Mea nunc oportet mecum una canescat oratio: & ut corporis tardior motus effectus est, sic & ipsa gravior facta amplius sibi juveniliter exultandum non putet. Non omnibus ætatibus eadem

cõveniunt: neque quicquid virginem decuerat, matronam decet. Etiam anni tempestatibus sua cuique cæterarum dissimilis pulchritudo est. Verno tempore gemmma pratorum nemorumque viriditas & rivorum decurrentium allisa & impacta molliter ad pellucentes lapillos argenti similis aquula pascit oculos: mulcet undique aures avium cantus: ab arboribus, in novum se florem induentibus odores suavissimi afflantur, ad voluptatem atque oblectationem omnia dirigi, eamque spectare unam videntur. Talis adolescentiæ facies est. At postea quam & fruges & arborum fœtus, æstivo calore percoctos ac torrefactos, tepore suo mitigavit, & ad maturitatem perduxit autumnus, longè alius arvorum, alius arborum aspectus est. Flavæ segetes, lividæ vites, onustæ opibus suis arbores: non corollæ jam aut serta texuntur; sed teritur area, fiunt prela: horrea cellæque complentur: ad utilitatem, non amplius ad voluptatem, omnia referuntur. Hic in quo ego nunc sum, quasi autumnus quidam ætatis est, quod senectutis limen ac vestibulum Græci poëtæ vocant. Quo tempore, ut in re familiaris administratione attentiores esse ad lucrum homines, omissis inanibus solent: ita me in hac literarum tractatione, quod mihi unicum patrimonium est, iis omnibus quæ ad pompam tantum atque ostentationem faciunt, amputatis ac circumcisis, fructuosa modo consectari decet. Itaque hodie non faciam id, quod multi me fortasse facturum putabant, ut aliquod mihi argumentum sumam, in quo disertus ac copiosus videri studeam: sed ea oratione mea complectar, quæ si dabitis operam, ut bene penitus animo combibatis ac comprehendatis, non minimam vobis utilitatem allatura esse confido. Quando enim Aristotelis de arte Rhetorica libros una evolvere exorsi, propter eam, quæ quotannis æstate fieri solet, exercitationum nostrarum intermissionem, diu jam ab eo evagati quasique peregrinati

sumus

supplementis, ne quid ea res vobis incommodi afferat, neve obsit, quo minus quæ reliqua sunt, facile à vobis percipi possint, revocabo ac repetam usq; à capite omnia, quæ usq; huc, duce ac magistro Aristotele, dicimus, eorumq; summam quandam conficiam, ut cum vobis in memoriam redegero, si quid effluxit, omniaque sub uno aspectu posuero, commodius cætera pertexantur. Principio igitur meministis dicere me, quatuor fuisse, quæ Aristoteli de Rhetorica scripturo objici posse viderentur, Primum, nõ satis dignam esse, quam talis tantusq; Philosophus sibi docendam atque illustrandam sumeret, quippe quam usq; abjecisset Plato, ut in Gorgia eam cum arte coquorum comparasset, easque inter se proportione respondere dixisset. Meritò autem magna jam tum erat Platonis auctoritas. Sed cum idem ille Rhetorices exagitator Plato dialecticam summis laudibus affecisset, summo artificio fecit Aristoteles, ut in ipso operis sui vestibulo Rhetoricam non cum arte coquorum, ut ille dixerat, sed cum ea quam ipse laudibus in Cœlum tulerat, quam fastigium omnium disciplinarum vocaverat, dialectica ex æquo conferendam ac comparandam esse contenderet, idque veris ac solidis argumentis doceret. Deinde quia idem Plato Rhetoricam ab artium numero excluserat, eamque usum modò quendam & exercitationem esse, artis ac rationis expertem dixerat, objicere aliquis Aristoteli poterat, frustrà cum in ea re certis præceptionibus alligenda ac devincienda laborare, quæ usu tantum quodam sine ulla certa ratione contineretur. Quam reprehensionem ita summus Philosophus à se amoliebatur, ut doceret, quæcunque ab hominibus ita fierent, ut alii temere ac fortuito, alii exercitatione ac diligentia adhibita idem efficerent: iis in omnibus caussam notari observarique posse, cur ita eveniret: caussæ autem, cur quidque fiat, cognitionem ac comprehensionem, & omnium, & Platonis ipsius confessione,

proprium quiddam artis esse, ex quibus offici, aut jam esse Rhethoricam, aut certe, si quis in eam curam incumberet, facile ad artis formam posse revocari. Nam quod tertium adferri poterat, sive ulla ars esset, sive minus satis multos illius doctores ac magistros extitisse: ut caussa non esset, cur hic noster actum agere & quæ ab aliis toties decantata ac repetita erant, denuò reponere atque iterare vellet: id ipse ita refutabat, ut diceret alios ante se omnes aut particulam modò quandam artis attigisse, aut etiam iis se in rebus exercuisse, quæ nihil ad artem pertinerent, nervos ac robur ipsius artis aut modice delibasse, aut penitus omisisse: alios igitur eam doctores requirere, aliis magistris indigere: operam in ea pertractanda ac perpolienda suam minime otiosam ac supervacaneam fore. Quarta accusatio, longe omnium gravissima erat, nisi refutata esset. Erant enim qui dicerent, Rhetoricen non modò utilem non esse, sed etiam pernitiosam ac pestiferam: ut eam qui docerent, ne dum præmio afficiendi, sed è civitatibus ejiciendi atq; exterminandi viderentur. Hanc infamiam arti suæ conflaverant Sophistæ, cum profiterentur arrogantibus sane verbis, & invidiæ plenis docere se, quomodo causa inferior dicendo superiori fieri posset. Sed Aristoteles & multis argumentis eam utilissimam esse hominum generi docuit, & quæ mala vulgo ex ea manare putarentur, ea non arti ipsi adscribenda esse, sed eorum improbitati, qui re per se bona & salutari, ad homines in fraudem inducendos abuterentur. His perpurgatis accessit ad ipsius artis tractationem: ac primo loco docuit falsum esse, quod Plato à Gorgia dici fecerat, quodque multi postea, quamquam merito ab Aristotele rejectum ac repudiatum, secuti sunt, Rhetoricam esse aut artem aut facultatem persuadendi: Ut enim medicina non est ars sanandi, sed ars videndi omnia, quæ apta & accommoda sunt ad sanitatem aut conservandam aut recuperandam, ita Rhetorcia nõ est ars persuadendi, sed ars videndi

atque

gitandi omnia, quæ in quaque re valent ad fi-
dem. Certè enim cujusq; artis finis est, id quod
que ars spectat, ut non progrediatur ulterius,
præstitit, suo se munere perfunctum putet. Me-
cus non ita se demum muneri suo satisfecisse ar-
si ægrotum sanaverit : sed cumulate quidquid
i potest præstitisse, si ex artis suæ præceptis ea
hibuerit, quæ ad sanandum pertinebant; ita
am si non semper persuadeat, dum tamen nihil
rum, quæ artificiose cogitari possunt ad per-
n, finem arti suæ propositum consecutus est.
d postea quidem clari inprimis, ac nobiles di-
istri, finem oratoris esse dixerunt, persuadere :
tem, dicere apposito ad persuadendum, in quæ-
s per se ad explicandum facili distinctionem mi-
essariam quæsierunt. In omnibus enim artibus
rsus est officium artificis, & finis artis. Sed
ibet eum ipsum artis finem ad alium finem ul-
referri, ut constare potest ex eis, quæ disputa-
principio libri primi Ethicorum. Neque un-
a ita statuendus est, ut illius consecutio atque
on sit in potestate nostra. Et hoc sequebantur
multo graviori disputatione, cùm dicerent fi-
inis esse, non quidem consequi ea, quæ secun-
ram essent : id enim non semper ab homine posse
sed omnia facere, quæ ad illorum consecutio-
inerent. Quod quidem ita mordicus defende-
icerent, finem periti jaculatoris esse, non tam
, id est, eum locum, quem peteret, hasta aut ja-
gere, quam omnia facere ad collineandum. Qua
si deridentur à Cicerone ac Plutarcho, non ta-
assis tàm ridicula est eorum opinio, quam primo
ideri potest. Sed Aristoteles ut ad institutum
amus, Rhetoricam definiebat facultatem vi-
quid in quaque re aptum esset ad persuadendum.

Quam

Qvam definitionem à M. Fabio parum considerate reprehensam, à nobis accurate ac diligenter defensam esse meministis. Vis autem persvadendi tribus omninò in rebus sita est; ut bene de nobis opinetur auditor: ut ita commoveatur ipsius animus, qvomodo expedit ad id, quod volumus obtinendum: & ut nos id, quod persuadere volumus, aut demonstremus, aut demonstrare videamur. Hoc postremum, quod alii omnes prope intactum reliquerant, Aristoteli primum ac præcipuum, & solum ex tribus artis proprium videtur. Itaque de eo primum dicere ingressus est. Eorum igitur, quibus demonstramus id, quod volumus, duo genera sunt: unum eorum, quæ arte patiuntur, alterum eorum, quæ extrinsecus adferuntur. Leges enim & testimonia & quæstiones, jusjurandum, & pacta non Orator ipse fabricatur, neque ex causæ visceribus eruit: sed extrinsecus allata, artificiosè tamen tractat, eisque prout commodum est, robur aut addit, aut detrahit. Rursus eorum, quæ ipse artificio suo gignit, qualique producit, bipartita distinctio est. Ut enim Dialecticus duobus instrumentis utitur ad probandum, syllogismo & inductione, ita Orator duobus, quæ illis ex altera parte respondeant, enthymemate & exemplo. Enthymema, Oratorius syllogismus est: exemplum, oratoria inductio. Cum autem Orator in necessariis rebus perrarò versetur, sed in iis plerunque, de quibus deliberamus, quæque etiam aliter se habere possunt, fit, ut exemplum quidem sit inductio, enthymema autem syllogismus ejusmodi de rebus, qua nulla necessitate devinctæ, sola probabilitate nituntur. Cumq; necessario, verisimilia ex verisimilibus concludantur ac colligantur: omninoque similia sint ea, qvæ concluduntur: eorum, ex quibus conclusa sunt, efficitur, ut enthymemata paucissima ex necessariis, pleraque omnia ex verisimilibus ducantur atque eruantur. Ducuntur autem enthymemata ex iis, qvæ εἰκότα Græci vocant, nos fortasse con-

...ntanea vocare possumus, & ex signis. ... sunt
...ales quædam sententiæ de iis, quæ ad vitam homi...
...pertinent veræ quidem illæ plerumque, neque ta...
...semper ac necessariò veræ. Cujus generis sunt, se...
...arcos esse, severos: Adolescentes propensos ad libi...
...ingeniosos esse Athenienses: hebetes atque obtu...
...tas: signorum autem alia nihil necessario conclu...
...sed tamen habent aliquam speciem probabilitatis
...ad Æneæ apud Virgilium:

Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno
... omnes.

...enim, si fallax Sino fuit, & idem Græcus, satis argu...
...ti est, cur putemus Græcos omnes esse fallaces, aut si
...eum qui crebro anhelet, ex eo colligat febrim habe...
...on enim soli id faciunt, quos febris tenet: alia rem
...ssario demonstrant: ut si quis neget virginem esse
..., cui lac ex uberibus fluat. Priora illa communi no...
...e signa dicuntur: Hæc Aristotelis τεκμήρια, Cicero
... notas vocat. Exemplum autem est, cum ex uno
...busque similibus, aliud idem simile colligitur. Ut,
...temperantia ac libido Tarquinius, si Dionysio ju...
...ri regnum ademit, credibile est, hujus quoque, qui il...
...imitatur eundem exitum fore. Secuta inde est en...
...mematum divisio, quod alia oratoria essent: alia cer...
...alicujus artis aut facultatis propria. Oratoria sunt,
...e ducuntur, aut ex locis communibus, aut ex iis for...
... quæ à Rhetoribus traduntur. Singularum artium
...pria, quæ ducuntur ex propriis principiis hujus aut
...as artis. Loci communes sunt, ex quibus nihilomi...
... in hac quam in qualibet alia arte argumenta depromi
...ssunt, qualis est locus à majori & minori. Formæ
...it generales quædam enunciationes ad certum tan...
...m aliquod genus accommodatæ. Ut in Physicis:

prima

principia rerum esse contraria, omnem motionem in tempore fieri, levia sursum tendere, gravia deorsum. Hæc Oratoris non sunt, ut neque Dialectici, sed ut dialecticus locos quosdam communes habet, ex quibus ad omnem quæstionem argumenta depromit, alios proprios singulorum problematum, in quibus versatur: ut ad genus, ad accidens (utimur enim sane hac voce: quando aliam æque commodam reperire non possum) proprium, ad finitionem confirmandam aut infirmandam: sic & Orator quosdam locos habet communes omnium generum Rhetoricos: alios uniuscujusque generis proprios. Illos Aristoteles generis nomine, locos has formas vocat: ac sæpius tamen etiam de formis ipsis loquens, locorum nomine utitur. Eas igitur formas, id est, locos uniuscujusque generis proprios, priore loco explicaturus, necesse habuit prius, quæ quotque Rhetorices genera essent exponere. Sunt autem tria, ostentativum, ita enim melius, quam ut alii demonstrativum, deliberativum judicale. Deliberativum suasione & dissvasione, judiciale accusatione & defensione: ostentativum laude ac vituperatione continetur. Deliberatio de futuris: judicium de præteritis instituitur: Laus & vituperatio propria præsentium est. Fines proprii deliberationis, utile aut noxium: judicii æquum aut iniquum: laudis & vituperationis, honestas & turpitudo. Terenda igitur est Oratori copia quædam communium sententiarum semper prompta ac parata, ex quibus argumenta ducat ad ostendendum, aliquid esse utile, æquum aut iniquum, honestum aut turpe. Hæ sunt, quas formas vocamus. Communes autem trium generum sunt loci, quibus confirmamus, fieri aliquid aut potuisse aut posse, aut contra: factum esse, aut factum non esse: fore aut non fore; magnum aut parvum esse, idque tum simpliciter tum comparate. Atque hæc tum communiter tenenda sunt, tum proprie ad unumquodque Rhetorices genus accommodanda. His expositis genus

:ivium tractare ingressus est,ut omnium præ-
i, & in quo cæteri ante ipsum minus elabo-
impum igitur ostendit, quo in genere rerum
nis deliberatio: deinde autem omnes deli-
ublicas, eas enim præcipue spectabat, ad
:ipua capita revocavit. Aut enim delibera-
conficiendæ pecuniæ, quod præcipuum est
m rerum gerendarum, quæque nisi publicè
inca & mutila est omnis deliberatio: aut de
:: aut de custodia regionis: aut de iis quæ
, quæque exportanda sunt, aut de legibus
lis quinque capitibus omnis fere publica de-
atinetur. Docuit igitur, quæ ad unum quod-
)ratori videnda essent. Quoniam autem
eratio refertur ad felicitatem, aut ad partem
:itatis: idcirco de ea, deque ejus partibus va-
e disseruit, deinde: quia deliberatio non de
sed de iis per quæ ad finem pervenitur, id est
utilibus, longe plurimos locos tradidit, ex
remus argumenta, quibus aliquid aut bonum
t etiam alio melius atque utilius esse ostende-
n postea, ne longior sim in ostentativo, & in
:re præstitit: omniaque subtilissime persecu-
ibus aliquid aut honestum, aut turpe, aut ho-
rpius, aut æquũ, aut iniquũ esse colligi posset.
in judiciis, non argumentis tantum utimur,
ibus, testimoniis, conventionibus, quæstioni-
ndo utimur, eaq; omnia interdum à nobis fa-
um etiam causæ nostræ inimica sunt: idcirco
arte hujus libri, quæ nunc explicanda nobis
omodo ii, quæ tormentis expressa sunt, quo-
irando vim ac robur aut addere, aut adimere
Jtilia præcepta & cognitu digna, & Orato-
nsultorumque communia, quæ, cum absoluta
iam mihi oratiunculam aliquam Ciceronis, in

qua

qua usum aliquem horum præceptorum
mus. Interea, paucorum enim dierum fu
tum est? absolvam inceptam à me, vestraca
tes, latinam interpetationem secundihori
eam divulgabo: ne quis vestrûm Græci se
ratione à cognoscendis Aristot. præcep
tur. Ac vobis quidem adolescentes, utcu
tisse me, neque meam hanc disputationem v
cundam, aut inutilem fuisse confido. His
ac præstantibus viris, qui præsentia sua loci
nestare dignati, nihil ex me, quod gravitat
tudine sua dignum esset, audire potuerun
dem referendæ gratiæ rationem inibimus
Pareamus potius Aristotelis præcepto
in libro de iis, quæ supra vires sunt, ne cog
dem suscipiendam monet, & multo plus
confessi, quam exsolvere ulla ratione po
tem eis referamus, ne eos à gravioribus
honoris nostræ gratia, omiserunt, avocato
neamus.

Explicaturus libros Ar
de Republica.

ORATIO IX.

HABITA ROMÆ PRIDIE N
VEMB. M. D. LXXVI

IN rebus humanis nihil esse mente ac r
tius, nihil divinius; summo semper c
tissimi homines judicarunt. Quin
nonnulli cum expressam in ea divini

perent, neqve tantum ingenii acumine valerent, ut
mplar ipsum & id, qvod ex eo ductum, qvasiqve effi-
m esset, discernere ac dijudicare possent, mentes no-
s ex divina mente delibatas ac decerptas, ipsiusqve re-
m omnium opificis Dei particulas qvasdam esse dixe-
nt. At illi qvidem & de hominibus nimis elate ac su-
rbe, & de DEO parum pie religioseqve senserunt: qvi
homines Deo exæqvare conarentur, & non intellige-
nt, ista distractio & dilaceratio, qvantopere aliena esset
atura omnium longe simplicissima, maximeque una:
qve viderent, quantam in se impietatem susciperent,
si stultitiam suam pertinaciter tueri vellent, necesse
berent fateri partem aliqvam DEI interdum & vitio-
m maculis contaminari, & apud inferos pœnas luere,
ipsomet DEO improbitati & neqvitiæ constitutas,
æ ut cogitare summæ amentiæ atqve impietatis foret,
illud sine ulla dubitatione verissimum est, admirabilem
ndam esse humanæ mentis præstantiam: neqve in iis
ribus, qvæ infra Lunam sunt, mente ac ratione supe-
qvidqvam posse reperiri. Ea genus humanum cete-
nimalia superat, eaqve illis omnibus præcellit, qvamvis
rebus ab eorum plerisqve superetur. Vincit homi-
celeritate cervus, taurus robore, utroqve Leo, neq;
qvam nostrum aut visu lyncas æqvaverit, aut talpas
u, aut adoratu canes: neqve tamen hæc obstant, qvò
s & has & alias animantes in potestatem nostram
camus, earumqve vel carnibus vescamur, vel co-
gamur, vel eis ad varia ministeria utamur. Leones
nulti ad currum junxerunt, qvidam etiam eis tan-
mulis clitellariis ad onera convehenda usi esse di-
. Neqve tantùm armatas cornibus, dentibus, un-
eras è speluncis & latibulis suis extrahimus, sed
ssa scrutamur, sed elatas pennis in sublime volu-
sseqvimur tamen & configimus, aut aliis artibus
mulari cogimus aut voluptati, aut utilitatibus

nostris. Tanta vis ac potestas mentis est: tantum in cetera omnia imperium rationi ac consilio à natura tributum est. Qvin etiam ex omni hominum numero, qvi mente ac consilio ceteris antecelluerunt, iis in omni ætate rerum summæ permissa est, iis habenæ concreditæ, iis tradita gubernacula, ii supra ceteros qvasi Deorum loco habiti: ii semper imperium in alios multò robustiores ac potentiores, ne ipsis quidem, dummodo ita esse crederent repugnantibus, sed se etiam ultrò subjicientibus exercuerunt. Lycurgum qvidem, cum ingrederetur templum Apollinis Delphici, sacerdos, qvæ ei templo præerat, versibus qvibusdam affata esse traditur, qvibus ambigere se dicebat DEUM ne illum, an hominem appellaret, & eò tamen inclinare ac propendere, ut DEUM potius qvàm hominem esse arbitraretur. Neque tamen aut ipse inter Lacedæmonios, aut inter Athenienses Solon, aut inter Locrenses Zaleucus, aut eorum quisquam, qvi civibus suis Leges tulisse memorantur, viribus corporis inter suos excelluerunt, sed vi mentis ac consilii illam tantam auctoritatem potentiamque pepererunt. Est hic admirabilis rerum ordo à præpotente DEO constitutus, ut, quæ præstantiora sunt, imperent, quæ deteriora serviant. Præstant autem animata inanimatis, sentientia non sentientibus, mente prædita, mente carentibus, & ex iis ipsis, qvæ mente prædita sunt, ut cujusque mens perfectior est, ita in sui generis alia æterna quadam & immutabili naturæ ipsius lege dominatur. Uniuscujusque autem rei perfectio est sua cujusque virtus: qvare & quæ virtus propria est mentis humanæ, eadem illius perfectio atque absolutio est. Qvam igitur humanæ mentis virtutem esse dicemus, aut quam illius reperiendæ rationem inibimus? Nempe si oculis virtutem quæreremus, constitueremus ante omnia, quodnam esset proprium opus oculi, quod munus, quæ functio: quo semel posito ac constituto, tum deinde

deinde, quæ oculi affectio causa esset, ut oculus optime suo munere fungeretur, eam affectionem virtutem esse oculi diceremus. Mentis opus est videre, cernere, intelligere, caussarum & eorum, quæ fiunt ex caussis, ordinem ac connexionem intueri. Sed eorum, quæ mente cernuntur, tria genera sunt: Unum eorum, quorum cognitione & intelligentia ita pascimur, ut in ea conquiescamus, neque spectemus alio; alterum eorum, quæ ad actionem; tertium eorum, quæ ad molitionem alicujus operis effectionemque referuntur. Primi generis sunt, quæ de primo rerum ortu ac principiis, de corporibus cœlestibus, de caussis imbrium, ventorum, grandium, ejusdemque generis aliis à Philosophis disputantur. Ad actionem pertinent, quæ de instituenda vita conformandisque moribus, de omni genere officii, de virtutibus denique ac vitiis differuntur, ad operum autem effectionem, quæ fabrorum, architectorum, fusorum, pictorum, statuariorum & talium opificum præceptis continentur. Sed qui se homines sublimium & abditarum rerum tractationi dediderunt, omnemque vim ingenii ad earum pervestigationem contulerunt, eos admirantur quidem cæteri ut magnos & sapientes viros, neque tamen se propterea illis regendos, gubernandosque permittunt. Neque quisquam ex omni memoria reperietur, ad quem cives sui, quod eximius Geometra esset, aut Astrologus, aut Physicus, imperium detulisse dicantur, multoque minus artificibus habetur is honos, qui quamlibet in suo genere excellant, si tamen nihil aliud habeant, quod in censum deferant, in sordidissima civitatis parte numerentur. Ac sæpe opera potiùs miramur quam artifices ipsos, ut Doryphorum quam Polycetum, Jovem Olympium quam Phidiam. Sciteque & sapienter Plutarchus, si quis, inquit, honeste ac liberaliter educatus adolescens, aut tabulam, aut signum egregii operis inspiciat, mirabitur ille quidem & commendabit operis elegantiam, sed nunquam tamen illius pictoris aut statuarii, cujus id opus

esse dicitur, similem esse optabit. At si aliquam Demosthenis orationem, aut aliquem Platonis dialogum legat, multoque magis si Cimonis, Miltiadis, Themistoclis res gestas audiat, non tantum admirabitur talium operum pulchritudinem, sed omnibus votis optabit se eorum, qvi illa scripserunt, gesseruntve, qvam simillimum esse. Qvod si & aliqua mentis virtus est, quæ hominem efficit aptum ad imperandum, & ea laus neque iis, quæ in sublimium rerum tractatione ita defixa sunt, ut se nunquam ad hæc inferiora demittant, neque iis, quæ in opere faciendo occupatæ, tribui potest, restat, ut prudentiæ, quæ actiones hominum dirigit, rerum humanarum rectio ac procuratio debeatur. Recte igitur Principes Philosophorum Plato & Aristot. prudentiam imperantium propriam esse dixerunt. Sed prudentiæ tripartita vis est. Alia enim ejus præcepta docet, qvomodo quis vitam suam privatim instituere debeat, alia ad rationem administrandæ rei familiaris pertinet, alia ad regendas ac temperandas civitates. Hæc autem ad unum eundemqve finem omnia diriguntur, id est, ad felicitatem. Sed interdum agitur de felicitate unius hominis, interdum quomodo id ipsum bonum toti familiæ comparetur: interdum quomodo civitati; Semper autem partes referuntur ad totum, neque aliam ob caussam bene esse huic aut illi parti cupimus, quam ut bene sit etiam toti. Totum enim parte aliqua carere potest: at toto sublato una interire partes omnes necesse est.

Ex quo fit, ut singulorum felicitas referatur ad felicitatem totius familiæ: familiarum ad felicitatem totius civitatis: Qvam enim rationem habet unus ex familia ad familiam, eandem habet familia ad civitatem. Qvanto igitur universæ civitatis bonum unius aut civis, aut familiæ bono superius est, tanto politicæ, ita enim eam græco quidem sed quod jampridem jus togæ impetravit, vocabulo nominant, ceteris prudentiæ partibus antecellit. At libros quidem Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum: qvibus

quibus ea, quæ ad singulos pertinent eruditissime ac copiosissime explicata continentur, interpretari cœpi hac ipsa in schola quatuordecim abhinc annis. Juvatque me memoria repetere tempus illud, cum tanti ad me concursus fierent, quanti multis annis antea ad neminem facti erant: cum tanta quotidie multitudo confluerer, ut eam locus ipse vix caperet: eaque non adolescentium modò discendi cupidorum, quorum nonnulli multo facti meliores magistro, quæ tunc ex me discebant; ipsi hodie alios docent: nonnulli etiam ad magnas Reipublicæ partes admoti, quæ tunc audiebant, ea nunc re ac factis exequuntur, sed & senum primæ auctoritatis; summæque eruditionis, qui & præsentia sua cohonestabant disputationes meas, & exemplo suo juvenum animos ad honestarum artium studium excitabant. Neque hæc gloriandi causa dico; sed quod magno cum animi mei dolore videam, quantopere conversa ac commutata sit rerum facies, cum ita refrixerit ac relanguerit in hac quidem Urbe impetus hominum ad hæc studia, ut nisi Deus labentibus & ad interitum vergentibus literis opis aliquid attulerit, summa omnium bonarum artium ignoratio brevi tempore consecutura videatur. Quid enim, cur quisquam meliora sperare, aut cur non etiam graviora metuere debeat? Negligitur lingua Latina, quæ Patrum ac nostra etiam memoria ita florebat, ut nusquam propemodum homines nisi Romæ bene Latina aut loqui aut scribere putarentur, Græca, cujus discendæ causa vir sempiterna laude dignissimus Petrus Bembus, cum adhuc adolescens esset, in Siciliam profectus est, qui ibi meliores illius magistros esse audierat: cum multi illis temporibus eadem causa usque in Græciam proficiscerentur, cujus in hac urbe conservandæ aut potius conferendæ gratia Leo X. cujus nomen apud omnes literarum amantes in perpetua veneratione esse debet, ex ultima Græcia accersivit huc homines eruditissimos, & lectam ingeniosorum adolescentum manum;

 num;

num: Græca, inquam, lingua, omnis elegantiæ magistra omnium ingenuarum ac liberalium artium parens altrix, conservatrix ita jam jacet ac sordet, ut qui eam docent, soli proprie in scholis relinqvantur. Stulti adolescentes Latinæ linguæ vix primis elementis, utcunqve perceptis Græca ne salutare quidem, aut statim valere jussa; ad Jurisprudentiam, aut ad medendi artem properant, illic tantum gloriæ, illic divitiarum certissimam spem propositam dictitantes. Stultiores liberis partes ultro adjuvant perproperam & inconsultam filiorum cupiditatem, quasi verentes ne, quando penuria sit in civitate hominum, qui aut lites aut morbos serant: & aut ægrotos remediis, aut formulis ac cautionibus patrimonia jugulent. Oppugnantur interea literæ à non unius generis hostibus: quorum alii aperto Marte eas insectantur: alii cuniculis, cum aliud agere se simulent, earum extinctionem ac disperditionem moliuntur. Sed omittamus hæc, quæ nullius ratione satis dolenter deplorari queunt: referamque me ad propositum, à quo me rei ad vos, adolescentes, maxime pertinentes recordatio longius fortasse quam par erat, abduxit. Interpretatus sum, ut dixi, jam pridem libros Ethicorum, nunc autem libros Politicorum, qui cum illis continuati ac connexi sunt, quantum vires meæ ferent illustrare, vobisque ad eos intelligendos, quasi facem præferre decrevi. In eis summus Philosophus ea quidem, quæ ad rationem rei domesticæ pertinent, modice delibavit: quæ autem ad Rempublicam, uberrime ac copiosissime persecutus est. Summam totius operis breviter, ut soleo, exponere in animo erat: sed ut diei tempus est, si vos diutius detinere perrexero, obstrepetis. In crastinum igitur differam, jamque finem dicendi faciam, si prius quædam, quæ prætermittere non possum, quanta maxima potero, brevitate perstrinxero Deum hominesque testor, Auditores, me omnia sedulo facere, neque laboribus ac vigiliis parcere, neque interdum

ipsius

ipsius valetudinis rationem habere ut vestris utilitatibus serviam. Voculas hominum aut malevolorum, aut quid dicant, non satis intelligentium, qui meam docendi rationem calumniantur, vellentque me tempus consumere, in quibusdam puerilibus ineptiis, quibus trivialium Ludimagistrorum scholæ assidue personant, facile contemno, οὐ γὰρ ἀν μετ' ἐμοῦ, ait nescio quis apud Aristophanem. Et habeo non subscriptores atq; adstipulatores, sed auctores potius hujus sententiæ meæ eos viros, quorum auctoritate tutus totum istud sermonum genus non extimesco. Propono vobis gravissimorum scriptorum libros utilissimos & aptissimos ad veram & solidam laudem eloquentiæ comparandam. In eis tractandis & explicandis ita versor: nolo quidquam φορτικώτερον dicere: sed ita certe, ut de toto isto allatratorum genere dicere audeam: Μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται, Qui libros Rhetoricorum ad Herennium aut aliquam Ciceronis orationem exponere, & in generibus ac statibus causarum, & in figuris ac tropis indicandis μικρολογεῖν possint, nunquam vobis defuturi sunt, qui ea præstare quæ nos aut præstamus, aut præstare conamur, non semper adfuturi. Ego, ne quid, quod meatum partium sit, à me desiderari possit operam dabo. Vos cogitato id, quod apud Hippocratem scriptum est: Non satis esse ad morbos sanandos, si Medicus recte ac diligenter munus suum obeat, nisi & ab ægroto ipso, & ab eis qui ei adsident, communi opera ac diligentia Medici conatus adjuventur.

Interpretaturus C. Sallustium de Catilinæ conjuratione.

ORATIO X.

HABITA ROMÆ III. NON. NO M. D. LXXIX.

ADVENIT tandem, illud vobis quoque ut opi Auditores, sed mihi certe exoptatissimum tem quo diu jam intermissas exercitationes nostras studia haud facile dixerim, honestatis an svav tis pleniora repetamus. Juvat hanc, mihi circumfu incensam ac flagrantem siti bonarum artium, cupidam ræ ac solidæ laudis & gloriæ, ore ipso atqve ocul mnia me summa sperare, de alacritate & industria sua bentem lectissimorum adolescentum coronam intuer vat aspici: juvat audiri: juvat in talibus ingeniis e lendis, qvicqvid ingravescens ætas virium reliquerit, locare.

An Agricolæ cum teneras arbores à se cultas ad ju sese proceritatem paulatim attollentes vident efferu gaudio: pastoris pectus, gregis sibi commissi lætitia fœcunditatem intuenti, tacita voluptate perfundi qvi alumnos suos vigentes ac florentes adspiciunt, ciuntur intimis sensibus, & juventutem illorem si qvodammodo juventutem esse ducentes excussa sen te recalescunt: Ego, adolescentes optimi, è vestro in ris profectu ac progressu nõ idem mihi usu venire sat Neqve mihi sane dubium est, qvin plerisq; vestrum drimestre illud tempus, qvod nobis, qvot annis, ex v

...s, solutum ac liberum conceditur justo longius ... iis nimirum, quibus amor virtutis ac literarum ...ibus ac medullis defixus insedit, quibus cor ...lestis illius Cupidinis sagitta:

...tetigit jactu certus ad ossa Deus:

...r: Poëta loquitur. Quam sæpe eorum unumquem...bile est secum in animo Horatiana illa reputasse:

...æ longa, quibus mentitur amica, diesque
...videtur opus debentibus, ut piger annus
...is, quos dura premit custodia matrum:
...ihi tarda fluunt, ingrataque tempora, quæ spem,
...iumque morantur agendi gnaviter.

...sse animo ac virtute juvenes, quibuscunque sæpe ...em ista venerunt: quibus jucunda industria est, ...essatio, quibus labori quies est, labor quieti: qui ...nique vita ac spiritu frui vobis videmini, cum in ...empus omne consumitis: quo eo estis animorum ...hac in illa directa & ardua, ut ait Hesiodus, ad vir...via nusquam stringere, nusquam interjungere: sed ...o tempore ac spiritu totam, si fieri posset, exhau...superare cuperetis. Hac via veteres illi, quos admi...ac suspicimus sapientiæ proceres, vulgo sese exe...t: hac se supra cæteros mortales extulerunt: hac ...ites non modo floruerunt inter æquales suos, sed ...em posteritatem nomen sibi ac decus immortale ...runt. Cujus autem ignaviæ fuerit, eos quidem ut ...s quosdam, ac præstantes viros, laudare ac depræ...: & tamen torpere ac marcescere otio malle, quam ...um similes evadamus, operam dare? Non est ...m animi, industriam laudare & otium amplecti: ...rio laudat, qui non & concupiscit: Non ex ani...miratur, qui non & imitatur. At bene, quod de ...umero multi non otiosi veterum laudatores, sed ...i potius imitatores, non tam ad præclara studia ...tandi estis, quam exemplo vestro excitare ipsi alios.

ac cohortari poteitis: Itaque pro certo habeo totum id tempus, quo nobis huc per calores convenire non licuit, non tamen à vobis languori ac desidiæ datum, sed quatenus licuit, earum ipsarum artium, quarum amore flagratis, umbratili ac domestica exercitatione traductum. Sic agricolæ, ubi tempestates malæ sunt, cum opus fieri non potest, sub tecto tamen quid agant reperiunt: ac ne ipsos quidem festos dies sibi prorsus inutiles effluere patiuntur. Sic milites, ubi eos horrifer aquilonis stridor in hiberna compulsos à bellicis muneribus avocavit, quotidie tamen aut cursu, aut saltu, ad palum exercentur, aut fictis inter se prædiorum imaginibus dimicant, aut gladios acuunt, aut arma poliunt, quæ denique in bello usui futura sunt, ea omnia in pace meditantur. Quod ego ut mihi de vobis polliceri audeo, ita vobis de me plane confirmare possum: neque enim mihi minus otiosa ulla pars anni fuit, quam quæ ad quietem concessa videbatur.

Libuit mihi istorum potentum consvetudinem imitari & tentare, num, quas illis æstimatis tempore voluptates divitiarum suarum magnitudo præstat, easdem mihi in re curta ac tenui studia mea suppeditare possent. Igitur ut illi ac tempestate anni montosa & altiora loca & saltuum ac nemorum opacitatem consectantur: Sic & ego Heliconios colles & avia Pieridum loca peragrans, æstum ambitionis avaritiæque vitabam: ut, illi ad fontium aut fluminum capita strati, cantibus avicularum animum oblectant, sic & ego ad illos sacros & vulgo ignotos fontes ex quibus omnis elegantia omnisque humanitas in vitam hominum fluxit, molliter compositus ex illo Ambrosio veterum Poëtarum cantu incredibilem animi voluptatem hauriebam: ut illi venatu aucupiove intenti prædas agunt, quibus mensam instructiorem faciant: sic & ego quibus mentem instruerem, è sapientissimorum hominum monumentis quotidie aucupabar. O studia nostra, Auditores!

ditores! non utilia tantum ac fructuosa, sed dulcia etiam
ac delicata. Persarum reges qui ut opibus ac divitiis af-
fluebant, ita luxu ac delitiis diffluebant, voluptatis caussa
ita videbant annum, ut hyemem Babylone vel Susis in
Media æstate agerent. Quid ni studia nostra eandem nobis
honeste luxuriandi facultatem ac copiam præbeant? ex
meo propinquo rure ut Terentianus Laches, hoc capio
commodi. Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi satietas cœpit fieri, commuto locum.

[illegible] in studiis licet. Gravi & severo Philosophorum la-
bore defessus animus est? Poëticorum lusuum involu-
cris, & condita omnibus leporibus sapientiæ præcepta,
[illegible] amœnitate recreetur. Solidius aliquod &
plenius sibi genus requirit? Ex illo copiosissimo ac
[illegible]issimo veterum Oratorum penore omnia non pa-
[illegible]dis modo, sed etiam saginandis animis apta depromat.
[illegible] se in historiam veterem: omnem superioris ævi
[illegible] mente ac cogitatione perlustret: indulgeat ge-
[illegible] suo illi voluptati, quæ infinita, insatiabilis ex anti-
[illegible] cognitione percipitur. Aliarum voluptatum ha-
[illegible] modus est, huic nimis indulgeri non potest. Atque
[illegible], Auditores, quoniam humanus animus varietate
[illegible], omniumque prope rerum, ut ait Euripides, ju-
[illegible] mutatio est, decrevi hoc anno aliquid vobis hujus
[illegible] experiri, & intermissa paulisper Philosophia
[illegible]tate, nobilissimi inter Latinos historiarum scripto-
[illegible]ione vos pascere. Quod consilium tum denique firma
[illegible]bicatione probabitis cum ex quo fonte manaverit,
[illegible]aris superioribus diebus, cum ad illud non amplis-
[illegible]tum ordinis, sed hujus ætatis singulare lumen
[G]uilielmum Sirletum Cardinalem venissem, cœpit
[illegible] solet, de studiis meis humanissime interrogare.

Cui

Cui cum pauca pro tempore respondissem procede
mone, quæsiit etiam ex me, quid vobis hoc anno
nere atque explicare meditarer. Respondi, me, i
potestate & semper fuisse & semper fore: & hac
in re totum ex ipsius nutu atque auctoritate pen
que id demum mihi factu optimum atque utilissim
sum iri quod ipso auctore, & tanquam auspice ge
Tum ille. Quando inquit superioris anni curric
Aristotelis politicis consumpsisti, non alienum fu
anno aliquid paulò levioris operæ assumere. N
que omnes iis, quorum te commodis servire opo
paces sunt tam arduarum disputationum: & à pl
impetrare non potest, ut Græcas literas amentr
qui anni principio, ad dimidiatos libros, tanquam a
batas ab aliis ac prope semesas epulas non libente
dant. Quare auctor tibi sum, ut aliquem historic
mas: ac si me audis, non alium potius quam Sall
Nam & egregie latine loquitur, & gravis ac densu
civilis sapientiæ plenus, & quod tu quanti facia
Thucydideus: & ut exiguus liber est, paucis illu
sibus totum explicare facile poteris. Ego vero, i
libentissime parebo auctoritati tuæ: neque unquar
mittam, ut quacunque de re sententiam tuam cogn
de ea mihi amplius quærendum ac dubitandum
Quod igitur faustum felixque sit, de summi in omni
re laudandarum artium viri, & nostrum omnium
tissimi sententia evolvemus & excutiemus una h
Auditores Sallustium, hoc est eum scriptorem, c
quitas historiæ Romanæ detulit principatum: ad
cognoscendum, si vos parum meæ industriam ac d
tiam adferetis, magnam vim ex ejus scriptis, cu
volente & eloquentiæ & sapientiæ præceptorum c
mus.

Sed inprimis pauca quædam de historia in gener
ea de Sallustio dicam, qua instituto nostro non in

-æfulciantur ac præmuniantur. Ac de historia qvidem ec primum qvid sit historia, deinde qvam pulchra, qvàm cunda, quamque utilis sit historiarum cognitio, Tum æ sint historiæ leges. Postremo in historiarum lectione ersantibus qvæ potissimum observanda sint: &,qvomo-o in ea re à plerisque peccetur. Cornificius,seu quis alius t,qui scripsit libros Rhetoricorum ad Herennium,item-ue Cicero ipso libro primo de inventione ita historiam efiniunt. Historia est res gesta, sed ab ætatis nostræ emoria remota. In hac definitione, quot verba,totidem ope peccata sunt. Primum historia non est res gesta: d rei gestæ expositio ac narratio. Non enim ipsa conju-atio Catilinæ, aut bellum ipsum Jugurthinum historia t: neque hoc ipsi dicere voluerunt: sed id quod sentie-ant non satis commode elocuti sunt.

Itaq; condonetur hoc negligentiæ ipsorum:etsi nemo rebus definiendis negligens esse debet,sed quod addide-ant,historiam non esse,nisi quæ ab ætatis nostræ memo-ia remota sit,cujus quæso amentiæ est? Ergo si qvis ho-ie de Romulo & Remo scribat,fatebimur eam historiam ribere: si de bellis inter Carolum V.& Franciscum I ge-is negabimus: quoniam hæc nondum ab ætatis nostræ emoria remota sunt,aut certe dicemus, nondum histo-ias esse,tunc demum fore, cum qui earum rerum memi-erit,nemo amplius reperietur. Quomodo fiet,ut ipse videm hodie historiam non scribat, qvi autem ab hinc entum annis scripta ejus legent, historiam legent. Neque Thucydides hac ratione historiam scripserit,neque Xeno-hon in libris anabaseos, aut in libris rerum Græcarum: eque Sallustius, cum conjurationem Catilinæ, aut cum ellum Jugurthinum scriberet. Livius quoq; quamdiu ve-usta persecutus est, historiam scripsisse dicetur: at postre-nis libris quibus complexus erat,res suis temporibus ge-tas,historiam videlicet desierat scribere. Sed nolo pluri-

bus

bus verbis exagitare tam fatuam definitionem: ne m
tionem quidem illius ullam fecissem, nisi scirem eam
jam hodie defensores habere. Longe aliter sentieb
quidam olim eruditi homines, qvos Verrius Flaccus
fert putasse, historiam proprie dici narrationem ear
qvibus gerendis, is qvi eas narraret, interfuisset. Q
qvamvis non seqvor, neque enim pauciora aut levi
incommoda hanc, qvàm illam definitionem seqvunt
tolerabiliorem tamen illorum errorem esse arbitr
Qvomodo igitur historiam definiemus? Injuste enim
prehendit aliena, qvi meliora non profert. Histo
nomen, Auditores, non tantum rerum gestarum, sed
rumlibet rerum narrationem expositionemqve sig
cat. Sic Aristoteles eos libros, qvibus ingenia & n
ras animalium persecutus est, vocavit historiam ani
lium: Sic Theophrastus historiam stirpium: sic den
C. Plinius libros suos naturalis historiæ inscripsit. (
bus libris causæ ac principia rerum exqviruntur: aut
cujus disciplinæ præcepta traduntur: nunqvam eosq
qvam recte historiam vocaverit. At ubi narratur
tum aliquid atque exponitur: recte id scriptorum g
historiam nominatis. Itaque liber qvidam, qui Ga
tribuitur, neque tamen ipsius est, qvo veterum Phil
phorum unaquaque de re sententiæ exponuntur tant
non etiam expenduntur, recte inscribitur φιλοσόφ
ίας, Eodemque nomine affici possent libri ejusdem a
menti, qvi falsò tribuuntur Plutarcho περὶ τῶν ἀρεσκ
ταῖς φιλοσόφοις. At libros physicorum aut ethicor
aut ejusmodi alios si qvis historiam vocaret, male &
scienter historiæ nomine uteretur. Nam illud qvo
intelligendum est, quod ne toto aliquo genere uni
sè scribitur, historiam non vocari: nisi particulatim
singula veniatur. Atque hæc cum ita sint: historia
men nomen in hac disputatione non tam late accepin

ius angustioribus terminis concludentes, ita
m historiam putamus. Historia est rerum pu-
arum diffusa & continuata narratio. Neque
interesse arbitramur, ad hoc qvidem ut histo-
ae res illæ remotæ ab ætatis nostræ memoria,
& num is, qvi eas scribit, eis interfuerit, an
fuerit. Scripsit Herodotus de rebus à memo-
iæ remotis : & historiam scripsit : scripsit Thu-
bello cui ipse interfuerat : Xenophon de redi-
um ex Asia, cui non interfuerat modò sed &
: & uterqve historiam scripsit. Si qvis dicat, ad
uctoritatem historiæ conciliandam interesse,
ea qvæ ipse viderit ac cognoverit, an qvæ ab
acceperit, non negabo ; si, ut vere ac proprie
,horum utrumlibet reqviri dixerit, pernegabo.
ulas propositæ definitionis partes minutatim
ius. Historia est narratio rerum gestarum.
tur fabulæ excluduntur. Neqve enim conti-
stas; sed ad ejus qui scripsit, libidinem fictas.
ve Luciani libros verarum, ut ipse ludens vo-
onum, neqve AEthiopicâ Heliodori, aut Pœ-
ngi, aut ejus generis scripta, historias esse di-
n magis qvam Heraclidæ Abarin : aut Aristo-
m. Ne Xenophontis qvidem libros Κύρου παι-
toria acceperim; tum ob alias caussas, tum qvia
am curæ fuit sapientissimo ac disertissimo scri-
es à Cyro gestas exponeret, qvam ut nobis
gis omni ex parte perfecti proponeret. Estne
is vera narratio historia? Minime, sed ea tantùm
um publice gestarum. Non enim oratorias nar-
tiamsi veræ sint, historias vocabimus : neqve
is, Milo domum venit, calceos ac vestimenta
aulisper, ut fit, dum se uxor comparat, commo-
ut similia ad historiam pertinere censebimus.

Neqve

Neque Philostratus cum vitam Apollonii aut Soph
rum : Neque Laërtius aut Hesychus cum vitas phil
phorum : Neque Plutarchus, Suetonius, AEmilius, l
bus, AElianus, Lampridius, Capitolinus, cum vitas i
ratorum aut aliorum virorum illustrium scriberent, hi
riam scripsisse judicandi sunt. Aliud est enim vitas sc
re, aliud historiam. Qvi vitam alicujus scribit, qualis
qve domi fuerit, qualis in uxorem, qvalis in liberos, i
miliares, in hospites: quo victu ac cultu corporis
sit, accurate ac diligenter exponit: qui historiam,
omnia aut prætermittit aut in accessionis loco, qua
ud agens, strictim & modice attingit: ea tantum ex in
to persequitur, quæ ad publicum pertinent. Hoc Pl
chus ipsemet docet, qui etiam cum virorum illustriu
tas scribit, negat se historiam scribere. Verba ipsius
feram, ne quis dubitationi relinquatur locus: οὔτε γὰ
ρίας γράφομεν ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξε
πάντως ἔνεστι δήλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ῥῆ
παιδιά τις ἔμφασιν ἤθους ἐποίησε μᾶλλον, ἢ μάχαι μυριόνεκ
παρατάξεις αἱ μέγισται, καὶ πολιορκίαι πόλεων. Neqve en
storias, inquit, scribimus, sed vitas, neque ut quæqu
bilissima actio est, ita maxime virtutem aut impr
tem cujus patefacit: immò verò sæpe & verbum
& jocus aliquis magis declaravit, qui cujusque
essent, quam pugnæ in quibus decem hominu
lia ceciderunt, maximaqve prælia & urbium obsid
Videtis igitur qvæ sit qvasi leges ac materia histori
pria bella, paces, induciæ, fœdera, seditiones, tumult
ges, judicia, commutationes Rerumpublicarum, &
sunt ejusdem generis: qualia apud Herodotum, T
didem, Xenophontem, Polybium, Dionysium, Hali
sæum, Sallustium, Livium, Diodorum Siculum, CO
LIUM TACITUM, Appianum, Ammianum, M

lum, Dionem, Coccejum, & ejusmodi alios leguntur: quos vere ac merito possumus historiarum scriptores nominare. At tonderi diligenter ac radi, qui velli etiam solitum Cæsarem, & semper cingi supra datum clavum, & Octavianum mense Decembri totos dies talis lusisse, & similia, ejus, sunt qui vitam alicujus, non qui historiam scribat. Addidi in definitione historiæ, eam esse non narrationem modo, sed diffusam & continuatam narrationem, id est, διεξοδικὴν καὶ συνεχῆ. Diffusam qvidem: qvoniam qvi summa capita rerum colligunt: eaqve unde ac simpliciter proponunt: ut Florus, Eutropius, Orosius, Supplicius, non tam historias scribere dicendi sunt, qvam summaria qvædam, aut, ut vetustiores loquebantur, breviaria historiarum; Continuatam autem, ut Valerium Maximum & alios ejus exemplum secutos ab historicorum numero excluderem; enim aliud est historiam scribere, aliud exempla similia ex historiis collecta, sub uno, qvod illi fecerunt, aspectu ponere. Probasse me vobis arbitror, qvod principio posueram, historiam esse rerum publice gestarum diffusam & continuatam narrationem. Cetera de qvibus dicere institueram: Sunt autem hæc, de legibus in historia servandis, de pulchritudine, suavitate, utilitate historiæ, tam qvid præcipue observare debeant qvi historias legunt ea igitur & de ipso Sallustio qvædam cognitu digna; ne & vobis molestiæ, & aliis impedimento sim, in crastinum differentur.

Non dubito L.C.V.P. qvin qvicunqve te huc honoris mei caussa venisse vident, & humanitatem erga me tuam admirentur, & me tibi plurimum eo nomine debere arbitrentur. Ego autem ingenue fateor, nihilo me tibi propterea esse qvàm antea fueram, devinctiorem. Cui enim omnia debeo, qvid ei jam debere amplius possim? Qvare ne illud qvidem mihi curandum puto, ut tibi exqvisito aliqvo orationis genere gratias agam. Ista faciant qvi se

accepta beneficia verbis exæquare posse confidunt: Mihi jam pridem adempta, ac præcisa spes omnis est quidquam excogitandi, quod tuis erga me innumerabilibus meritis ulla ex parte respondeat.

Cum explanaturus esset Æneida Virgilii.

ORATIO XI.

HABITA ROMÆ III. NON. Nov. M. D. LXXIX.

UT in reliquis vitæ partibus, sic in studiis & in ratione dicendi plerumque contigit, ut juvenes quidem nitida, & ad pompam atque ostentationem accommodata: senes autem utilia magis & fructuosa delectent. Itaque ego qui olim florenti ætate omnes lepores festivitatesque dicendi, quantum quidem in me situm erat, summo studio aucupabar; & pectere ac comere cum cura orationem solebam, nunc ut ætate, ita consilio commutato, profutura potius quam oblectatura consector: neque tam id operam do, ut ab iis, qui ad me audiendum conveniunt, disertus habear, quam ut ipsi aliqua re bona & digna cognitu domum redeant auctiores. Et hoc quoque tamen ipsum voluptati vobis esse confido. Neque enim vere novo segetis herbescentis viriditas, quam adulta æstate flavescentis & falcem vocantis maturitas, neque arborum primos se se flores induentium, quam opibus suis laborantium, & earum pondere incurvescentium magis nos aspectus oblectat. Nunc igitur AEneidos Virgilianæ interpretationem ingressurus poematis non tantum inter omnia latina sine ulla dubitatione præstantissimi, sed etiam Græcis gloriam in magnum

[illegible] discrimen vocantis, omittam multa, quæ apte ad plausus & clamores excitandos in hoc argumento dici posse, facilè intelligo: convertamque orationem meam ad quarundam rerum tractationem, quas spes est neque nimis communes ac contritas, neque alienas ab hoc instituto, neque cognitu inutiles, judicatum iri. Dicam enim de poëtices ipsius natura primum & antiquitate: tum suavitate, & quid sit, quod eam tantopere suavem efficiat, quasque illi hominum generi utilitates & attulerit & perpetuò adferat: deinde quasdam Aristotelis de poësi ac poëtis sententias, quæ propter ipsius auctoritatem in omnium fere jam animis insiderunt, tentabo & ad disquisitionem vocabo; postremò cum & de Virgilio ipso, & de hoc, quod nobis in manibus est, cujus poemate pauca quædam ad ipsius dignitatem ac commendationem pertinentia protulero, mittam concionem, neque committam, ut nimia longitudine aut vobis molestiæ sim, aut aliis, qui post me in hunc locum conscensuri sunt, impedimento. Poeticam veteres, ut hinc exordiar, non tam artem esse, quam incitationem quandam animi, & furorem divinitus immissum, qualis est, in vaticinantibus, judicarunt. Quod ita expressit Cicero pro Archia, sic à summis hominibus eruditissimisque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina & præceptis & arte constare, poetam natura ipsa valere: mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu afflari & apud eundem Antonius lib. 2. de oratore hoc ipsum, à Democrito & à Platone in scriptis relictum esse dicit. Ac de Democrito quidem aliis credamus necesse est: cum ipsius scripta perierint: apud Platonem autem ita multis locis hoc dicitur, ut putidum sit eos accuratius percensere. Sed & poëtæ ipsi hoc de se profitentur ac prædicant: quorum sunt illa;

> Est Deus in nobis: agitante calescimus illo,
> Sedibus ætheriis spiritus ille venit.

Multaque ad eundem modum, & Pindarus eo se Bachilid

anteponit, quod ipse quidem natura valeat, Bacchylides arte subnixus temere multa profundat; itaque tantum interesse inter se & illum, quantum inter aquilam & corvos gloriatur. Neque aut mons ille duplici & vertice insignis, aut fons, cujus haustu, poëtas fieri ajunt, quidquam aliud indicant quam eos non arte & industria, sed divino quodam spiritu & instinctu valere. Et certè praestantissimi poëtarum, Orpheus, Linus, Musaeus, & ille omnium parens Homerus multis ante seculis extiterunt, quam ulla praecepta poëtices tradita essent. Sed tamen si naturae tantum & ingenii, non artis industriae poëtica est, quid est, quod summus Philosophus Aristoteles libros de arte poëtica scripsit? quod optimi poëtae Horatii libellus eodem argumento scriptus manibus teritur? quod, ut caeterarum, ita hujus quoque facultatis praecepta quotidie ab hominibus eruditissimis summo studio tractari videmus? Atqui illud verius est, ut in oratore, sic in poeta, qui oratori affinis quodammodo, & in dissimili genere simillimus est, & naturae atq; ingenii praestantiam & artem praeterea quandam, ac praeceptorum observationem requiri? Ita quidem certe sentit Horatius, cujus illa sunt.

> Natura fieret laudabile carmen, an arte,
> Quaesitum est, ego nec studium sine divite vena,
> Nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic
> Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Fatendum tamen fortassis est, plus in poeta ingenium, plus in oratore industriam posse. Sed ut Physici omnes res è multis ac diversis elementis conflatas atque concretas ex eo nominari, quod in quaque dominetur: sic veteres illi cum in poëtis illum animi ardorem plurimum posse, quasique principatum obtinere, curam autem & industriam subsequi, eique quasi famulari viderent: quod praecipuum esset, id solum esse dixerunt. Nam quod summi poëtae fuerunt, antequam quisquam poëtices praecepta traderet: idem in orationibus dici potest. Siquidem

aut

s omittam, ille ipse, quo nemo post homines na-
quentior fuit, Demosthenes, omnes eloquentiæ
s antea impleverat, quam ab Aristotele, qui pri-
Dialecticen, ita & Rethoricen ad artis formam re-
ad eam rem pertinentes conscriberentur. Sed
loquebantur homines, antequam grammatici
ntur: neque ex illorum præceptis emendate lo-
facultas, sed ipsa potius præcepta ex observatio-
m, qvi bene loqverentur, enata sunt: quomodo
nsulti dicunt, non jus è regulis, sed è jure regu-
tisse, neque omnino quidquam est aliud ars, quam
qvædam naturæ: neque ulla est ars, cujus non
ac principia naturæ debeantur. Sic igitur à me
illud caput eorum, quæ proposueram, explica-
ut Poeticam, neqve impetum qvendam animi te-
ne ullis legibus vagantis esse statuamus: neqve
otam præceptis alligatam & adstrictam teneri:
enerosoqvodam ingenio, tum ad concipiendas
erum imagines, tum ad ea, quæ conceperit, gran-
rbis, & minime vulgari dicendi genere, efferen-
gie facta, & præterea diligenti cura atque obser-
præceptorum qvorundam contineri. Antiqvitas
el è Ciceronis testimonio omnibus nota est, qvi
antiqvissimum esse ait Poëtarum genus. Nos
omero, quem tamen multi Poëtæ antecesserant,
profanum scriptorem vetustiorem habemus. Et
rimi dispersos homines congregâsse, & ex agre-
ina, ad mitiorem & cultiorem vitam traduxisse
ntur, non alii qvam Poëtæ fuerunt: qvos præ-
ato deorum filios, & sapientiæ Patres ac duces
qvi cum & præclaras sententias funderent, & cer-
ris ac pedibus verba vincirent, ita ut neque ul-
uam par erat, excurrerent, neq; citerius subsiste-
paria paribus reddentes æqvilibritatem in dicen-
dam efficerent? & oraculorum similia atque ..

gmatum speciem præbentia multa, loquerentur, admirata eos illa rudis antiquitas, & divinum aliquid in eis latere rata est, & suavitate cantuum irretita, ducendam se illis gubernandamque permisit. Mulcet autem animos, & incredibili suavitate perfundit poësis ut uno verbo dicam, propter admirabilitatem. Delectat enim, ait Cicero, quidqvid est admirabile. Poëtæ autem & mira quædam narrant, & ea miro modo eloquuntur. Jam omnes homines natura cupidi sunt scientiæ: & admiratio stimulus quidam est ad sapientiam ac scientiam: impellit enim ad quærendam causam, in cujus cognitione ac perceptione posita scientia est. Itaque Aristoteles, cujus hæc ex fontibus libamus, & admiratione ductos esse homines ait ad philosophandum: & ut quisque sapientiæ amantissimus sit, ita esse amantissimum fabularum. Delectant Poëtæ numero quoque ipso & sono, qui naturæ nostræ ita consentaneus est, ut veterum quidam animum ipsum numerum esse atqve harmoniam putaverint. Delectant etiam, quia in rebus nihil ad nos attinentibus pertentant animos nostros omni genere affectuum; ita ut vel legentes poemata, vel audientes, interdum angamur ac premamur metu, interdum ad spem erigamur, nonnunquam exhilaremur, nonnunqvam etiam iis, quæ ficta esse scimus, illacrymemur. Vir sanctissimus, & eruditissimus Aurelius Augustinus sæpe ubertim flevisse se, cum Didonis mortē apud Virgilium legeret confitetur. Sed hoc in eo propter singularem ipsius bonitatem minus fortasse mirum videri potest. Vere enim hoc Græci Proverbio dicunt: Bonos viros faciles esse ad Lacrymandum. Quid quod feris quoque ac barbaris hominibus, & cæde ac sanguine gaudentibus, poemata tamen misericordiam interdum & Lacrymas commovent? Alexandrum Phæreorum tyrannum accepimus, aspero supra modum & immiti atque efferato ingenio fuisse: ita ut homines alios vivos defoderet,

alios

...rursorumque, pellibus tectos, canibus ...
...ndos obiiceret, idque sibi pro ludo atque ob...
... haberet: quasdam etiam civitates amicas ac so...
... sine causa speculatoribus, repente universas
...ret. Cœterum hoc agebantur aliquando Euripidis
... in fabula dolenter admodum; deplorantur
... calamitates. Homo quamvis asper & indo...
...que nulla unquam res ad misericordiam fle...
...set, sensit tamen se Poëtices cantibus commo...
... statim se proripuit è theatro: indignum esse
... cui tot strages, tot urbium direptiones, tot
...uisita tormenta nunquam lacrymam unam ex...
...tuissent. Hecubæ & Andromachæ malis illacry...
...m vim Poëtarum Horatius meritò cum funam...
... magorum operibus comparavit.

...it, per extentum funem mihi posse videtur
...a, meum qui pectus inaniter angit,
... mulcet, falsis terroribus implet,
...nus, & modò me Thebis, modo ponit Athenis.

...r explicat Aristotelis causam ejus voluptatis,
...esi capimus: sed nihil prohibet aliter à pluri...
...de re, & tamen vere ab omnibus disputare. Ait
...oteles natura comparatum esse, ut omnes ho...
...tione gaudeant, & ex rebus imitando expres...
...di tandē illæ sint, voluptatem percipiant. Huic
...ito esse puerulos qui natura duci, imitari ...
...t: & hoc vel maxime differre homines à cæte...
...ibus, quod homines natura maxime facti sint
..., addit, quæ prima homines discunt, imitando.
... quenquam esse quin rebus imitando expressis
...iam iis, quas veras nollet aspicere. Non igitur
..., cum Poesis imitatio sit, tamen ex ea ab omni...
... voluntatem. Hæc ut à veritatis amantissimo
... tradita sunt, quin etiam verissima sint dubita...
...st. Sed mihi tamen interdum non parvam du...

bitationem attulerunt. Ita enim mecum cogitabam, quod oculo lux est, idem esse animo veritatem: & quemadmodum luce oculum gaudere, abhorrere à tenebris: sic animos nostros iis, quæ vera sunt gaudere, quæ falsa sunt ea aspernari ac refugere. Et Euripides quidem jucundissimum esse ait, scire. Aristoteles autem discere; quorum utrovis posito, nihil veræ aliquidæ voluptatis è rebus falsis percipi potest: falsa enim neque sciri, neque disci queunt. Et tamen falso gaudere homines, multis argumentis mihi videbar posse pervincere. Nam & Poesi gaudent, & pictura, & omni denique imitatione, omnis autem imitatio videri vult, id quod non est: itaque quodam genere mendacium est. Neque verò tantum libenter ea videmus expressa coloribus, quæ vera delectant, ut nemorum pratorumque viriditatem, tellurem, multiplici variorum florum tegmine opacatam, eximia pueros mulieresque forma, sed ea etiam, quæ vera videre nollemus, mirabiliter nos picta delectant. Hercules liberos interficiens, discerpens Pentheum mater, rota volutans Ixion, jecur vulturi præbens Prometheus, cæteraque de Poetarum mendaciis pictorum quasi propagata mendacia. Quid eluviones, incendia, ruina, domorum urbiumque direptione loquar? quæ vera sani omnes refugiunt, picta, summa cum voluptate intuentur. Ac admirari quidem solemus, si quos videamus nihilo majorem è fictis, quàm è veris, voluptatem percipere: eosque rudes esse atque impolitos judicamus, cujusmodi ille Laco fuit qui cæteris tabulam quandam magnifacientibus, in qua pictus erat præpingui rusticus corpore, ad umbram arboris stratus magna cum significatione languoris ac desidiæ, negavit eam sibi placere, quod talem hominem ne vivum quidem in ædibus habere vellet. Ita Anacharsis, qui invitatus ad audiendum quendam, qui mirificè Luscinia cantum imitabatur, aspernatus est, veras sibi Luscinias sæpè auditas esse dicens. At quis nostrum non talia omnia pluris faciat

[illegible] Quas autem [illegible] Myronis? [illegible] gaudere dicimus? Imò [illegible] neque aliud [illegible] conciliat quam imitatio ve[illegible] quam nullam prorsus ha[illegible] veritatis similitudinem, aut suapte vi, aut habita ra[illegible] quos dicuntur, nulla ex talibus [illegible] potest? At Poëtarum figmenta [illegible] excogitata sunt, & accedunt plerumque [illegible] similitudinem veri & ita exponuntur, ut in [illegible] expositione mirificum quoddam ingenii [illegible] elucent. Itaque, quoniam verum ingeniose imitan[t]ur, oblectant. Seqvitur, ut ostendam, quæ commoda [hu]mano generi adferant Poëtæ: & quas ad res utilis sit [p]oematum lectio. Dico autem, quæ duo, ut doceret A[c]hillem Phœnix, comitem se ei à patre datum esse profite[t]ur, ad ea utraque Poetas utilissimos esse. Nam & bene [l]oqui docent, & ad honestas actiones animos legentium [e]t audientium impellunt, qvod his versibus exponit [H]oratius:

> Os tenerum pueri, balbumqve Poeta figurat:
> Mox etiam pectus præceptis format honestis,
> Asperitatis, & invidiæ corrector, & iræ.

[A]c de eloquentia quidem, quin ad eam plurimùm confe[r]ant, ne dubitari qvidem potest. Omnis enim granditas [o]rationis, omnis peregrina, & ab vulgari abhorrens, con[f]ormatio verborum, omnes figuræ insigniores non ab [a]lio scriptorum genere, qvam à Poëtis petuntur. Nume[r]ose autem dicere, qvò nullum majus elocutionis orna[m]entum est, nemo poterit, nisi qui aures habeat in nume[r]is Poeticis, diu multumque tritas & exercitatas. Illa [m]ajor & dubitationis plenior quæstio est, prosintne mo[r]ibus, Poetæ, an eos inficiant ac depravent. Plato enim [cu]m innumerabilibus locis summam laudem tribuisset

Poetis ac præcipue Homero, in libris de Republica,
ta ab eo peccata esse demonstrat, & civibus suis ab eo
tuens, excludit eum ab illa, quam instituit civitate. Q
imitatus Cicero in Tusculanis: Videsne, inquit, Po
quid mali adferant? Lamentantes inducunt fortiss
viros: molliunt animos nostros: ita sunt deinde du
ut non legantur modo, sed etiam ediscantur. Sic ad
lam domesticam disciplinam, vitamque umbratilem &
licatam, cum accesserint etiam Poëtæ nervos omnes
tutis elidunt. Recte igitur à Platone educantur
civitate, quam finxit ille, cum mores optimos, & e
mum Reipublicæ statum exquireret. Nos vero, i
Sirenum, ita Poetarum cantus exitiosi sunt obture
adolescentium aures, neque ad eos ullum Poëticæ
vitatis gustum permanere patiamur. Sed si addito j
cio, eorum lectio fructuosa est, caveamus, ne
faciamus idem quod Lycurgus
Rex Thraciæ.

Cetera desiderantur.

Aggressurus Satyram tertiam decimam Juvenalis.

ORATIO XII.

HABITA ROMÆ ANNO M. D. LXXV.

CUm constituerim vobiscum una evolvere atque excudere librum Senecæ de providentia, judicavi omnibus nobis commodum fore, si is liber seorsum à cæteris Senecæ operibus mea opera emendatus excuderetur. Ac sperabam id fore, antequam ad has mihi jucundissimas, vobis ut meritò sperare videor, non molestas exercitationes rediremus. Sed aliter cecidit. Interea igitur, dum ille pulcherrimus libellus à librariis describitur, delegi 13. Juvenalis Satyram in qua hoc triduum consumeremus. Et jucunda autem, & utiles illius evolutio futura est. Continet enim multas graves, & utiles sententias, optimis verbis, & genere quodam dicendi falso, festivo, hilari, & ut ita dicam, vivido, quod Poëtæ proprium ac perpetuum est, explicatas. Neque mihi quisqvam illud objecerit, multos esse ex latinis Juvenale meliores Poetas. Non contendo. Scio multum interesse inter Juvenalem & Virgilium. Sed qui solum Virgilium legerit, tantò præstare cum ceteris, credere poterit. Ut ad certiorem ipsius Virgilii gloriam pertineat, etiam alios legi. Deinde non continuo sola cognoscenda quæ optima, alioqui non tantum è Poetis solus Virgilius, ex oratoribus solus Cicero, sed ipsius Virgilii unú aliquod poema. Ciceronis una aliqua oratio legenda erit. Certe enim & aliquod Virgilii poëma, & aliqua Ciceronis oratio

Prima-

Principem locum tenet. At nemo unquam repertu quiaut Homerum, præcipuum esse inter Poetas neg aut propterea Hesiodum, Theocritum, appollonium al dium alios etiam inferiores è manibus hominum exc re conaretur. Nec quia Sophocles in Tragœdia exc idcircò AEschylum Euripidemque contemnimus:

Non si priores (ait Horatius) Mœonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Cexque & Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ,

Suus est itellis honos, sua lux etiamsi à Solis splendo claritate vincuntur. At stulte facit, qui in potestat gendi prætermissis optimis deteriora sectatur. Ho demum in me valeret, si suaderem vobis, ut eos, optimos esse constat, prætermitteretis. Sed id nequ ci adhuc, neque facturus unquam sum, & multum interesse, hos quasi secundarum partium scriptore lioribus anteponat aliquis, an eis quoque studii al tribuendum putet. Præclare Cicero, ferreum qu scriptorem esse non diffitetur Attilium: sed scrip tamen, ut legendus sit, Rudem enim, inquit, esse i stris Poetis, aut inertissimæ segnitiæ est, aut fastidi catissimi, mihi quidem nulli satis eruditi videntur, q nostra ignota sunt. Hæc ille: & illis quidem tem bus, cum neque Musarum scopulos quisquam supera & is, qui hoc scripsit Ennius meliorum inopia Princ locum tenebat. Quid igitur censemus dicturum fuisse ceronem, si ad eorum Poetarum, qui postea floruer tempora vitam producere potuisset! Qui certe ut ris illius Romani sermonis integritate inferiores fu fuit enim quisque ætatis, quam atavorum suorum mone uti malebat: limatiores tamen, & cultiores, & tis Poeticis virtutibus superiores fuerunt.

Num igitur hos nitidos & politos contemsisset, q

dos & impexos, studiose, tamen ac diligenter
t? Sed ut in cæteris vitæ partibus, ita in ratione
m varie à vulgo hominum peccari solet. Patrum
m nostrorum memoria, qui se eruditos perhiberi
, optimis quibusque scriptoribus, tanquam per-
& abditum ac retrusum consultuentibus valere
aliis quibusdam obscurioribus, nimisque tritis
mem industriam collocabant. Itaque eorum ple-
rpius in manibus erat Appullejus, aut Sidonius
naris, quam Cicero: Persium quam Horatium, Lu-
ut Claudianum, quam Virgilium libentius & ma-
studio pervolutabant. Animadvertit hunc er-
subsequens ætas, & Bembi, Sodaleti, ac similium, &
& auctoritate commota, ad vetustiorum lectio-
tationemque revocata est. Sed secutum est aliud
exorta factione ineptorum hominum, qui præter
nem, Cæsarem, Sallustium, &, si forte aliquot ali-
ri ætati suppares, tum ex Poëtis, præter Catul-
erentium, Virgilium, tres aut quatuor alios, clama-
erunt, ceteros omnes Barbaros esse, nescisse lati-
it, neque satis dignos esse, in quibus cognoscendis
studium poneretur. Inde extitit enectum quod-
famelicum, & ut ego interdum vocare soleo, di-
eloquentiæ genus, hominum existimantium bene
laudem in eo positam esse, ut ne ullum vocabulum
quod non ex Cicerone sumpseris, quamvis fatuè
insulse loquaris, sine ulla vi sine ullo acumine, sine
ndere sententiarum, dummodo unum illud obser-
sius te Ciceronis fraterculum fore. Similis fatuitas
quoque, qui Poëtarum laudem affectabant, animos
vit.
cum sibi ind ces quosdam confecissent earum vo-
nibus veteres aliquot Poëtæ usi essent, putarunt se
parratum iri, dum sedulo caverent, ne quam vo-
cem

cem versibus suis immiscerent, quæ non in illis, quos dixi, indicibus reperiretur. Ergo hoc exemplo suo utrique docuerunt, ex omnibus Ciceronianis vocibus stultissimas orationes, ex omnibus Virgilianis pessimos versus posse componi. Neque dici potest, qvam hæc hominum somnia sibi placeant, qvàm se circumspiciant, qvàm se impudenter iis, qvos non intelligunt, anteponant. Statium, ait eorum qvidam, aut Silium Italum, tu mihi, aut Lucanum aut Senecam nominas? Ovidium etiam, cui præter unum Virgilium Latinorum nemo par fuit, contemnere audent, seque ei anteponere non verentur. Unus etiam cæteroqvi homo eruditissimus sed illo errore imbutus, Ovidii Metamorphosin, divinum poema, & omnibus ingeniis, omnibus eloquentiæ luminibus, omni ex parte collucens, in eum sermonem, qvo vulgo nunc utimur, sibi convertendum curavit, ne si eam latine scriptam attingeret, sinceritatem latini sermonis, quam ex aliis Poetis hauserat, contaminaret. Sed hunc quidem excusare quoqvo modo possumus, qvi, cum & doctrinæ copia abundaret & latino sermone perite ac scienter uteretur, hac una in re nimis credulus fuit, aliorumque judicio stare potius voluit, quàm suo. Isti non ferendi, qvi ab omni eruditione imparati, quasi satis sit dixisse, ego pulchra poemata pango, audent se cum eis componere, aut etiam eos præ se despicere, à qvorum coquis, aut mulionibus, si hodie viverent, scribendorum carminum laude facile vincerentur. Horum ego, simul atque Juvenalem mihi in manibus esse resciverint, qui de me sermones futuri sint, non ignoro, Juvenalem interpretatur. Cur non potius Horatium? sed & tertio abhinc anno, qvasi alii Poetæ deessent, Senecæ Troadas delegit, quas interpretaretur. Ego vero & in explicandis Senecæ Troadibus ita tùm me versatum esse confido, ut illius Poetæ amorem multis incusserim, & in hujus Satyræ explicatione spero me perfecturum, ut ejus-

dem

dem Poetæ alias quoque cognoscere cupiatis. Sed satis jam verborum factum est. Nunc primum exponam argumentum hujus Satyræ. Deinde ipsius Poetæ verba recitabo, quæq; in eis explicatione egere videbuntur, ea diligenter & accurate interpretabor.

Cum Annales Taciti explicandos suscepisset.

ORATIO XIII.

HABITA ROMÆ III. NON. Nov. M. D. LXXX.

NEque pars ulla studiorum humanitatis aut amœnior est, aut fructuosior, quàm historia, neque ullius gentis historia est, quæ cum historia populi Rom: aut magnitudine, aut pulchritudine, aut omnis generis exemplorum copia & varietate contendat: neque ex ingenti scriptorum, qui res Romanas literarum monumentis prodiderunt, numero quisquam est, quem meritò quis C. Cornelio Tacito anteponat. Nam si nihil est hominis animo jucundius, quàm discere, & eorum quæ suapte vi ac natura jucunda sunt, tantò quidque jucundius, quantò laboris ac molestiæ minus exhibet: dubitare de historiæ suavitate nemo potest: cum scripti genus nullum sit, ex quo aut plura, aut citius & minore animi contentione discantur. Artium præcepta, dum traduntur, molesta sunt: mathematica non plures pulchritudine invitant, quam difficultate deterrent: illa ipsa princeps & regina artium Philosophia nunquam tam multos habuit studiosos sui, ut non plures obtrectatores habuerit: una historia est, quæ omnium studia allicit

aure-

aures teneat, animos mulceat, à qua, ſi quis abhorrere ſe dicat, parum abſit, quin ipſe ſe ne hominem quidem eſſe fateamur. Parvulos pueros, in quibus naturæ vis maxime elucet, veriſſimeque perſpicitur, nulla re magis, quam narratiunculis duci videmus: qui etiam ſæpe, ut aliquem fabellas narrantem audiant, eis ipſis, quibus cum maxime operam dant, luſiunculas deſerunt. Illi ſuperbi ac divites, librorum & literarum omnium oſores, qui ſibi e ſtolido ac ſupino pulcherrimarum rerum contemptu gloriam quærunt, ut tamen ſic quoque aliquod hominis ſimulachrum ac veſtigium retineant, ab hiſtoria non penitus abhorrent. Itaque in illis ipſis quoque atriis, cœnationibus, cubiculis, unde aliæ omnes literæ omniſque honeſtas exulat, menſa tamen aliqua, aut in abaco interdum videas expoſitos una cum fritillo, & turricula ac teſſeris cæteroque inſtrumento aleatorio etiam libros aut hiſtoriam, aut aliquid hiſtoriæ utcunque ſimile continentes. Ut enim multum bibunt, qui vini veteris acrimoniam atque auſteritatem non ferunt: ſic pueri, & viri puerorum ſimiles, quia ſerio ſcriptæ hiſtoriæ gravitatem ſeveritatemque non capiunt, inanibus ſe fabulis propter quanqvam illarum cum hiſtoria ſimilitudinem oblectant. Sed ſupervacaneum eſt de voluptate, quæ ex hiſtoria percipitur, pluribus dicere? cum id de ſuo quiſque ſenſu judicare facile poſſit. Utilitas autem quanta ex hiſtoriæ tractatione capiatur quis non videt? Mitto jam, qvod ille apud Platonem Ægyptius ſacerdos Soloni dixiſſe fertur, ſemper pueros eſſe, qui vetuſtatis cogitatione careant, illius quidem omnium humanarum rerum moderatricis prudentiæ, unde major vis, quam ex hiſtoria colligi poteſt? non enim avium cantu, aut volatu, non inſpiciendis pecudum fibris, non interpretandis hariolorum cantibus futura prognoſcuntur, qui cujuſque conſilii aut incepti exitus eſſe ſoleat, qvi diligenter notaverit, atque obſervaverit, is demum, quid, ex qvo eventurum ſit, optime ac veriſſime providebit.

Quin-

rum enim non certa quadam & immutabili serie
ræ volvuntur, magnoque earum varietas & in-
tia est, ut hoc ipsum quemadmodum dicebat Aga-
simile sit, multa præter id, quod verisimile est,
: plerumque tamen è similibus similia existunt :
illa certior regula est judicandi, quo quæque res
sit, quam inspicere, quem exitum similia in lon-
ite temporis sæpius ac frequentius habuerint. Quod
emporis hominibus ad vivendum concessi brevitas
vitæ ratio pateretur, ut idem homo multa secula,
mente, integrisque sensibus vixisset : multas pro-
obiisset, ad intimas Principum virorum de gra-
s rebus consultationes frequenter adhibitus esset :
m sententias audisset : rationum quibus quisque
ur pondera ac monumenta diligenter expendisset :
asset postea, & notasset diligenter, quid ex quo con-
n esset : quis non incredibilem quandam in eo vi-
m consilii crederet : quis non ejus sententiam de
gerendis in oraculi propemodum loco ac numero
iam fateretur : Atqui quod natura nobis denegat,
historia, ut qui eam diu ac diligenter pervoluta-
omnibus ætatibus vixisse, omnes regiones peram-
omnibus publicis consiliis interfuisse, omnia, quæ
n contigerunt, præsentes spectasse, atque anno-
deantur. Nam quod alicubi Aristoteles ait, ma-
quandam esse Poëtices quam historiæ cum Phi-
ia conjunctionem : quod historia tantum, quid fa-
t, exponat, Poetica quid fieri debuerit : id quale
omodo accipiendum sit, alias fortasse videbimus :
erte & extra omnem controversiam est, & ab eo-
ilosopho alibi traditur, in gravibus & seriis deli-
onibus, cum maximus exemplorum usus sit, è Poë-
dem petita exempla in vulgus interdum aliquid va-
it apud graves & cordatos viros multò majorem

vim ea quæ ex historiis ducta sunt, obtinere. Nam,c
Horatius Homerum commendans dicere ausus est,
honestum, quid turpe, quid utile, quid inutile sit, m
eum ac plenius, quam Philosophus docere: id ego t
storia longe verius ac justius dicere ausim. Etenim Pl
sohi primas rerum causas inquirunt, in præceptis com
nibus latissimeque patentibus occupantur: singula
fere considerant. Omnis autem actio, omnisque del
ratio singulis in rebus versatur, neque quisquam unqu
num bellum gerendum foret, sed num huic populo ad
sus illum hoc tempore gerendum foret deliberavit.
igitur Medicus, qui multis ægrotis adsederit, multo
raverit, multis arteria exploraverit, venam secuerit,
dicamenta miscuerit, quid ex quoque accidere soleat,
taverit; sæpe ad medendum utilior est eo, qui majo
quidem rerum medicarum scientiam ex Hippocratis li
hauserit: sed illa cognitione contentus nunquam ho
nis ægroti lotium aspexerit, sic ad consultandum mel
qui multa ejusdem generis singularia in historiis adhil
judicio notaverit, quam qui ex philosophorum scri
communia quædam vivendi præcepta cognoverit. Op
dum quidem est, ut utrumque adsit: sed si alterutro
rendum sit, malim experientem & exercitatum homi
sine ulla universa cognitione totius generis, quam eri
te & sublimiter de universo genere disputandi perit
usus & exercitationis expertem. Hunc in schola lib
tius audias, illum utilius in consilium adhibeas. Sed
utilitate historiæ & dicta sunt à me alias multa, & dic
tur, & cum quæcunq; potuero dixero, semper tamen m
ta supererunt. Quanto autem populus Romanus cæte
gentibus imperii magnitudine præstitit, tanto historia
puli Romani cæterarum gentium historiis antecellit. N
lius populi obscuriora & tenuiora principia: nullius ad
rabiliores progressus: nullius tanta majestas, tanta
prosp

peris rebus moderatio, in adversis animi magnitudo; quam & virtutum & vitiorum omnis generis aut plu- exempla, aut illustriora. Quod si nulla gens est usque eo manis ac barbara, quæ non in rebus gestis Romanorum gnoscendis plurimum operæ ac studii collocet: quid nos ere oportet, qui Romæ vivimus: qui è Romano cœlo ritum ducimus: qui post tot acceptas clades, tot cala- tates, tot strages, à bacchantibus barbaris, ut à petulan- ius servis viduæ & effœtæ jam dominæ insultantibus, iris, tam multa tamen illius antiquæ virtutis ac jestatis monumenta quotidie intuemur? An cum tam ltos ingeniosos & eruditos homines in remotissimis ntibus natos, tam longinqua itinera suscipere; tantos mptus facere, tam multis se laboribus ac periculis expo- re videamus, ut Romam videant quod ita judicant se elius ac perfectius historiam Romanam intellecturos, si um urbis situm, ipsa mœnia, ipsas veterum arcuum, tro- rum, templorum quamvis laceras & disjectas reliqui- , illos tot olim nobilitatos victoriis colles viderint: nos ibus otiosis hæc omnia in oculos assiduè incurrunt, re- m Romanarum cognitionem negligemus? Quarum per tanta pulchritudo est, ut etiamsi scriptæ essent horrido quo & inculto orationis genere suapte tamen vi homi- m studia excidarent: nactæ autem sunt ejusmodi scri- ores, qvi qvamcunqve sibi scribendi materiam sumpsis- it, dignissimi tamen studio propter ipsum scribendi ge- s fuissent. Non enim potest quisquam dicere, in scripto- s Romanorum intuens, cur hæc tanta ingenia se digni- aliquod scribendi argumentum non elegerunt? neque rsus illud, cur res tam claræ tamq; illustres non in ali- os magnitudine sua dignos sciptores inciderunt? Ita re- m magnitudo præstantia ingenia evocavit: scriptorum æstantia rerum magnitudinem adæquavit.

Quid enim, ut cæteros in præsens omittam, ipsos modo

principes nominem, aut Sallustio gravius ac nervo
aut Livio grandius & uberius, aut Tacito pressius,
dentius, limatius, omni ex parte perfectius fieri pot
Cujus annales qvoniam hoc anno, qvod Deus faustu
felix esse velit, vobiscum unà communi studio evolv
viamqve vobis ad eos facilius intelligendos, ut pot
præire decrevi, pauca mihi qvædam de eo dicenda s
non ut eum laudem: nam cum ipse se satis tacitus
det, ego quoqve præstantiam ipsius tacitus admirari
lo, qvàm & infantiam meam prodere, & laudes ipsius
genii culpa deterere. Sed ut iis respondeam, qvi & T
tum tanti à me fieri, & me tàm diu, tanto studio, ut
ejus publice interpretandi potestas fieret, postulasse
rantur. Hodiernam autem orationem meam illi
qvi Tacito obtrectant, breviorem reddiderunt. Na
Tacitus mihi laudandus fuisset, necesse habuissem
diqve conqvirere ac colligere, qvæcunqve veter
perfecto historiæ scriptore exigenda esse dixissen
prolatis exemplis ostendere, ea omnia Tacitum cum
tissime præstitisse: qvod etsi verissime fieri poterat,
pter ipsam tamen multitudinem & varietatem ard
ac difficile fuisset. Nunc Taciti quidem virtutes me
ac commodius in progressu operis singulas notabim
hodie nisi temporis excludamur angustiis, pauca tan
qvædam refutabimus ac refellemus, quæ in eum ten
ab imperitis conjici solent. Inprimis autem illud posi
sit, quæ summa scribentium laus est, eam Tacito al
mnibus uno ore tribui: Nullum unqvam scripto
prudentiorem ac consideratiorem fuisse, siccam ac so
am esse illius orationem, adstrictam verbis, densam
tentiis, nihil in ea notari posse diffluens, nihil inane,
redundans: singulis sæpe verbis singulas sententias c
tineri. Magna laus: & qvæ in qvo sit, facile ei alias
esse patiaris. Nam ut in eis quæ possidentur, ea plu
fiunt, qvorum exigua moles est, pretium ingens: ut

ri

a, ut gemmæ: ut in cibis ii maximè laudantur: qvi
imum detrimentorum habent, plurimum succi, ita
imi facienda oratio, qvæ paucissimis verbis plurimum
entiæ amplectitur. Indicat enim se in pectore non
ore nasci. Hæc præcipua orationis virtus, qvæ ex
ibus scriptoribus Latinis in Tacito præcipuè cerni-
efficit, ut omnium ætatum sapientissimi qviqve, qvi
inani verborum sono, sed bonitate & gravitate sen-
tiarum ducerentur, præcipuo in honore Tacitum sem-
r habuerint, ejusqve assiduam & accuratam lectionem
incipibus viris omnium utilissimam judicarent. Ne-
e verò, ut id ita esse doceam, illo præcipuo argumento
tar, qvòd M. Tacitus, non Imperator tantum, sed pro-
singularis exempli Imperator, hujus nostri imaginem
omnibus bibliothecis collocari, libros ne perirent,
otannis decies describi, & in archiis civicis asservari vo-
t: cum se etiam ab eo genus ducere gloriaretur. Vete-
illa jam & absoleta: & exemplorum, qvæ tantopere à
nporibus nostris remota sunt, minus magna vis est ad
rmovendum. Paulus III. P.M. qvo nullum sapientio-
m senem nostra vidit ætas, Tacitum sæpe relegendo
ntriverat, neqve ullum profanum scriptorem æqve li-
nter legebat. Cosmus Medices, qvi primus Magnus E-
iriæ Dux fuit, homo factus ad imperandum, qvi eam,
æ vulgò fortuna dicitur, in consilio & prudentia con-
ere docuit, Taciti libros in deliciis habebat: ebrumqve
tione avidissimè fruebatur. Neqve non hodie multi
t principum, aut eorum qvi de summis rebus à princi-
us in consilium adhibentur, eundem studiosissimè le-
nt, & qvasi pro magistro qvodam prudentiæ habent.
anqvid igitur movebimur stultis qvorundam vocibus,
i nisi qvod ipsi didicerunt, nihil discendum putant: &
oniam à magistris suis nihil olim præter Bucolica Vir-
ii, & paucas Ciceronis epistolas, & orationem si for-
aliquam audierunt, ab iis me discedere, & vobis gra-

 viora

viora proponere,iniqvo animo ferunt? An qvisqvar
strum est, qvi eo consilio studia seqvatur, ut in pu
scholastico consenescat? Cur igitur ea potius con
mur, qvæ tantum in scholasticis concertatiunculis
adolescentulos, aut senes adolescentulis stultiores
stamento, qvàm quæ olim gravissimis in negotiis et
mento futura sint? Vos verò istos nugatores cont
te,præser im cum illa leviora aut jam didiceritis, au
ea usque ad tædium inculcent,in omnibus vicis ac t
obvios qvamlibet multos; qvi Tacitum interpreta
possint aut velint,non multos sitis habituri. Nunc
in eo culpari à nonnullis soleant, exponerem, eaq; o
uti pollicitus eram, refutarem ac refellerem: sed
me longiùs progressum esse dicendo, qvàm à prin
existimaram. Fefellit me Taciti amor: cujus l
cum hodierno die tacitus prætermittere statuissem,a
ri me posteà passus sum: neqve mihi potui, ne ea
ctim & modicè attingerem, temperare. Vereor aut
longius orationem producere voluero, ne & vob
lestiæ sim, & iis qvi post me in hunc locum consce
sunt,impedimento. Qvare qvæ superant, in crastin
vobis qvoque ita videtur,differam: neque metuam
quis me hodie justo breviorem fuisse dicat. Nam &
primis velitationibus nostris justique cursus ac cer
nis,quasi prolusionibus, brevitas culpari non sole
verum est, quod ait Varro, portam itineri esse lon
mam. Eqvos ipsos,ubi diu quieverunt,qui longu
ingressuri sunt,fatigari primo itineris die non solent
tot præstantibus viris,qui huc hodie convenerunt,
cendo placerem, consequi fortasse non potui: at
breviter dicendo, minus ut molestus sim conseqvar
utinam, Auditores,utinam & brevis hodie visus sin
quicunque me unquam audient,brevem, semper fui
doleant. Quantò suavius est, abeuntes dicere, c
tam citò desiit? Qvam abire cupientes, qvando ta

hic desinet? Nimio satius est, quod cum fame relinquit, quam quod satietate distendit.

Seqvitur in eodem argumento.

ORATIO XIV.

HABITA ROMÆ PRIDIE NON. NOVEMB. M. D. LXXX.

QVi me à Taciti interpretatione deterrere cupiebant, quinque præcipue, quæ illi objicerent, reperiebant. Primum quod illorum temporum historiam contexuisset, quibus vetus illa S. P. Q. R. majestas & amplitudo conciderat, quibus illi paulo ante terrarum domini acerbissimo deterrimorum tyrannorum dominatu oppressi tenebantur. Non jam amplius Camillos, Curios, Fabricios, Maximos, Lælios, Scipiones, aliaque virtutum non hominum nomina in historia repertum iri, sed degenerem & oblitum virtutis avitæ populum, sed senatum ad servilem adulationem projectum, sed proposita vitiis, quæ quondam virtutibus deferebantur, præmia, sed unius impuri hominis libidinem extincta legum auctoritate dominantem. Quod si vere dictum esset à summis Philosophis, principum mores esse speculum civitatis, ceteramque multitudinem ad imperantium exempla componi: quem virtuti locum esse in ea urbe, in qua non homines, sed monstra & ex omni vitiorum fæce ac colluvione concreta regnarent? Melius itaque consulturum esse me studiis vestris quando Romanam historiam tractare

centia & integritate superaret. Abirem in..
scuntur in scholis: & ea ferè quemque imitan
re, quibus legendis audiendisqve puer assve
que deerant, quod equidem valde miratus su
dubitarent mihi auctores esse, si res sub in
gestas persequi vellem, ut Svetonium potius
tum sumerem: quem ipsi & meliorem Tac
tis auctorem & nitidiori ac floridiori genere
sum dicerent. Erant etiam, qui, quod m
storico vitium est, fidem quoque Taciti accus
multa mendacia historiis suis admiscuisset.
men, quanquam sæpe à me orati, ut id facere
um ipsius proferre nullum poterant: duorum
terum scriptorum testimonio id pervincere
quorum Vopiscus aliquando mentitum in hi
tum diceret: Tertullianus eum mendaciorum
mum vocaret. Addebant tertio loco impium
esse scriptorem, qvi Christianæ religioni ap
& inimicus fuisset. Asperum prætereà & insv
nosum, & cum cujus difficultate ad eruend
perpetuo luctandum foret. Postremò male
tum, idque non vulgus modo dicere, sed ipsc
cipuos Taciti amatores confiteri. Cujus i
corruptissimorum temporum historiam, ea

vestrum aut animum avocet & retardet industri-
Primum igitur considerandum est, respublicas ho-
perquam paucas esse: nullam esse propemodum gen-
quæ non ab unius nutu atque arbitrio pendeat, uni-
ar, ab uno regatur. Ergo hac saltem in parte propi-
ccedit ad similitudinem temporum nostrorum, status
erum qui sub imperatoribus, quam qui in imperante
ulo fuit. Quo autem quæque historia rerum nostra-
similior est, eo plura sunt in ea, quæ discamus, quæ
sum conferamus, quæ ad vitam moresque referamus.
nquam autem, Dei beneficio ætas nostra Tiberios,
igulas, Nerones non habet: prodest tamen scire, quo-
do etiam sub illis viri boni ac prudentes vixerint, &
modo & quatenus illorum vitia tulerint ac dissimula-
int: quomodo neque intempestiva libertate utentes
am suam sine ulla publica utilitate in periculum obje-
int, neque tamen fœda ac probrosa laudantes placere
i ullam turpitudinem ostenderint. Multa sæpe sunt
rincipibus, quæ vir bonus laudare non potest, tegere
ransmittere silentio potest. Ad ea convenire qui ne-
int, & sibi periculum creant, & ipsos principes plerum-
e deteriores faciunt. Multi enim qui vitia sua latere
dunt, sponte ea paulatim exuunt, ne detegantur; &
m se bonos haberi putant, boni fiunt. Iidem si turpitu-
nem suam palam esse videant, jam famæ securi quæ pa-
m dici vident, palam quoque faciunt: & famam dum bo-
m desperant, malam negligunt. Melius autem feret mi-
ora & pauciora principum vitia, qui quomodo olim vi-
boni ac fortes plura & graviora pertulerint, cognove-
nt. Quodsi quis sub principibus corruptissimis viros
ngulari virtute præditos extitisse non putat, magno in
rore versatur. Vixit sub Tiberio, ut cæteros taceã, Ger-
anicus, cui ego omni genere laudis ne ex illis quidem ve-
ribus Romanis quenquam antepono. Vixit sub Claudio

Seneca, & Senecæ quanquam fortasfse par nemo fu
tamen multi. Neronis ætas multos habuit, quorum
tutem vix ipsius vitia æquarent. Omninoque ita est t
cam, Ut palmam ajunt adversus onera sic virtus adv
vitium contumax surgit: & ut in AEtnæ montis cac
ne, ubi maxime urit flamma, herbam qvoque finitimar
rere, perhibent, quasi ipsa secum contendente natur
nolente fœcunditatem soli vicinorum ignium ardor
perari; sic plerumque ubi maxima vitia dominantur,
ximæ virtutes erumpunt, quæ cum illis certamen s
piant: &, si superiores esse non possint, non tamen
stibus suis triumphum sine dimicatione concedant.
igitur, si plerique imperatores vitiosi fuerunt, idcirco
nis & utilibus exemplis temporum, quibus illi rerum
titi sunt, historia caritura est: sed & ipsa improba exe
nos interdum ad virtutem acuent, cautiores certe & c
sideratiores efficient.

Ex illa perpetua simulatione Tiberii, ex illo vult
sermone alia omnia, quam quæ cogitabat, præ se fer
discemus caute cum principibus agere, neque semper
rum vultui ac blanditiis fidere. Discemus, quæ princ
occulta esse volunt, ea etiamsi sciamus, nescire; nequ
tius, quam ipsi velint, in eorum arcana penetrare. Ju
bit in Sejano videre, quam in lubrico sit eorum poter
qui se malis artibus apud principes omnia posse rent
quamque sæpe ubi diu in alios contumeliose debacc
sunt: & in præceps decidant ipsi, & alios in idem e
um trahant. Sic ipsa quoque improba exempla pro
runt. Sed de his satis. Istos autem satis mirari non p
sum, qui ubi de Tacito agitur, Suetonium nominare
dent. Nihil equidem detrahendi studio dicam. Lo
enim id & ab ingenio, & à consuetudine abhorret m
neque is scriptor est Tacitus, cui gloria ex aliorum vi
peratione quærenda sit: sed inter eum & Suetonium

m

intum intereſt. In Svetonio nihil eſt, ex quo ejus
entiam, aut eloquentiam, aut eruditionem ul-
iam agnoſcas. In Tacito quid horum emineat,
cile dictu eſt, quia eminent omnia. Suetonium
no unquam veterum aut inter eruditos, aut in-
os nominavit. At Tacitus habitus eſt ætatis ſuæ
roverſia eloquentisſimus, & quæ virtus Demo-
ximam inter Græcos gloriam peperit, quam illi
ppellant eum, ut propriam & peculiarem Tacito
omnes. Eloquentisſimum quidem illum vocat
& illud eximium in eo fuiſſe ait, ut σεμνῶς diceret.
am S. Hieronymus laudat magnum teſtimonium.
Non enim ſanctitate tantum Hieronymus, ſed &
ne & judicio præſtitit. Quomodo igitur laudat
bertate ſcripſiſſe eum ait, Cæſarum vitas, qua ipſi
t. Non magna laus eſt : ſed ego laudem eſſe non.
uid enim laudis habet, cum Cæſares in ſumma li-
que impudentia vixerint : orationis turpitudine
flagitia æquaſſe, quæque illi perpetuis tenebris
perpetrarint, ea nudis & prætextatis verbis in lu-
i aſpectum hominum protuliſſe? Itaq; nihil apud
um frequentius legam, quam exoletos & ſpintri-
larios, & nubentem Neroni Sporum, Doryphoa
nem: voces etiam, quas in illis flagitiis miſerint:
e ſcire, poſterorum intereſſet : quorum comme-
ne non ſcriptorem modò, ſed ipſas chartas eru-
oportebat: cum hæc interim ita ſubtiliter ac parti-
perſequitur, ut docere voluiſſe videatur. In Taci-
ſimile reperias, talia aut præterit, aut ita ſignificet
è & abhorrere videas, non, ut illum alterum, cu-
is immorari. Inter Upiſcos igitur & Spartianos,
pridios & ejusmodi vitarum ſcriptores Sveto-
neat, illa ſe jactet in aula : hoc cæteris melior,
atis beneficio, melius quam illi latinè loquitur:

ed

ad Taciti quidem gloriam aspirare, aut se cum eo conferre si voluerit omnium eruditorum convicio vapulabit. Equidem quod ad me attinet, Suetonii lectionem, non minus quam Catulli aut Martialis adolescentibus perniciosam, etiam confirmatæ ætatis viris periculosam puto. At mendax est in historia Tacitus. Mitto quod si hoc maxime constaret, cum historicorum more aliquid interdum esse mentitum, non tamen id valde nobis curandum esse arbitrarer. Non enim quæ ab eo narrantur ejusmodi sunt, ut piaculum sit, quidquam in eis, qvod verum non sit, pro vero credidisse. Sed tamen quis eum mendacii accusat? Vopiscus. Qvid ille Vopiscus, qvid hominis est? Quidam Svetonii simius, longe tamen ab eo distans: qvi, cum se aliquem videri vellet, affirmavit, neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: gloriatusque est, multa se prodidisse, in quibus Livius, Sallustius, Cornelius Tacitus, Trogus manifestis testibus convincerentur. Magna hujus, quisquis est, Vopisci felicitas; nemo unquam tam curiose in ipsius mendacia inquiret. Sed tamen quis hoc præstare ausit, iis quæ hoc hominis somnium in tam luculentis scriptoribus reprehenderet, veriora esse ea, quæ ipse cum suis testibus protulisset? Quis autem unquam historiæ scriptor hanc notam effugere potuit? Non tantum apud Theopompum, & apud Herodotum historiæ patrum dicuntur esse innumerabiles fabulæ: sed & ipse Thucydides, qui ea scripsit, quibus interfuerat, mendacii à nonnullis accusatur: Thucydides quoque ait Josephus lib. 1. adversus Apionem, ut multa mentitus, à nonnullis accusari solet: qui tamē accuratissimam rerum temporibus suis gestarū scripsisse historiam. Aut videtur igitur ne hoc Tacito noceat, aut Thucydidi quoq; & Livio, & omnibus deniq; historiarum scriptoribus noceat. At Tertullianus, non, ut Vopiscus aliqua Tacitum mentitum esse dicit, sed cum mendaciorum lo-

ium vocat. Hoc loco peto à vobis, ut me quam
attentissime audiatis. Eadem enim opera &
od ex Tertulliano affertur, respondebo, & id
cito gravissimum objicitur, diluam, eum religio-
inimicum atque infensum fuisse. Ea in vetu-
llis veræ ac salutaris religionis nostræ professi-
is ac propagatoribus pietas fuit, qvæ utinam et-
ie in omnibus nobis esset, nihil ut ferrent, nihil
cciperent, qvod Christianum non esset, qvæ cum
ia pietate pugnarent ea omnia respuerent, rejice-
versarentur, exsecrarentur. Tertullianus igitur,
dam apud Tacitum legisse adversus Christum
tum ac Dominum nostrum, & adversus Christia-
ie dicta, quasdam etiam fabulas, quæ tum de san-
viro Moyse, deque religione Judæorum, vulgo
peritos, & veritatis ignaros circumferebantur, ad
iens, Tacitum mendaciorum loquacissimum voca-
emque res magnam Tacito apud multos conflavit
n.

os si hoc tempore nihil legendum putamus, nisi
m Christiana religione consentiat, omittamus
nes illos veteres Græcos Latinosque scriptores.
i Christianorum scholis Homerus, exulet Hesio-
no verbo omnes antiqui poëtæ. Nemo est enim ex
non deorum infinitam quandam multitudinem in-
emo Platonem attingat: cujus enim studio depra-
: Origenes; & fortassis ex eodē fonte fluxêre Ma-
Nemo Aristotelem legat, qui quæ de mundi æter-
quæ de hominis animo disputat, eis nihil potest
næ religioni magis esse contrarium. Repudientur
is cum pleraq; alia tum libri præcipue de fato, de
one, de natura deorum, manifesta enim impietatis
-semina continent. At illi vixerunt antequam
nasceretur: ideoque eis facilius ignosci potest.

Primum

Primum, si opus sit, docere possim, hanc excusationem non valdè ad id quod agitur pertinere.

Non enim si antiquiores fuerunt, idcirco minus pravas opiniones inserere in animis legentium possunt. Sed demus hoc aliquid esse. Tollatur igitur Suetonius, in Nerone enim de Christianis contumeliose & impiè scripsit. Ne legantur epistolæ Plinii, ostendunt enim eum, non tantum abhorruisse à religione nostra, sed etiam judicia exercuisse adversus Christianos, & eorum nonnullos adhibitis tormentis ad ejurandam Christi militiam compulisse. Deleatur gravissimus & utilissimus scriptor Plutarchus, easdem enim, quas Tacitus de Moyse & Judæis, fabulas habet. Quintilianum Rhetoribus adimamus, contumeliose ipse quoque de Moyse loquitur. Jurisconsultis Ulpianum, qui librum integrum scripsit de pœnis, quibus Christiani afficiendi forent. Philosophis Porphirium, Simplicium, Averroem. Quis non eorum se Christiani nominis hostem professus est? Medicis Galenum. Historiarum studiosis Ammianum, Marcellinum, Eunapium, Zosimum. Omnes hi alieno à Christianis animo fuerunt: idque scriptis suis testatum ac consignatum reliquerunt. Quod si eis non tamen propterea rejicimus, quid in Tacitum iniquiores esse volumus? An quisquam nostrum ita infirmus est, ut periculum sit, ne in fide Christiana titubare incipiat, si Tacitum Christianum non fuisse cognoverit? Doleamus potius illius vicem, & grati adversus Deum simus, qui animos nostros majori luce perfuderit. Restant duo ex iis quæ Tacito ab imperitis objici solere dixi: quod obscurus & asper in scribendo sit, & quod male latinè loquatur. Equidem cum istos de obscuritate Taciti querentes audio, cogito quam libenter homines culpam suam in alios conferant, quantoque facilius omnia alia accusent, quam semetipsos. Simul mihi venit in mentem senis cujusdam de quo urbani Seneca narrat eum, cum ætatis vitio mi-

nu-

ommode oculis uteretur, in quodcunque cubiculum
sus esset, dicere solitum, illud parum luminosum es-
jores fenestras fieri oportuisse. Habeo & ipsi utinā-
u habeam, amicum, hominem imprimis eruditum,
em, ut annos prope jam quemadmodum ait Juvena-
tra computet, Is cum surdaster ætate factus sit, fa-
cum vere & serio quæstus est, pravam consuetudi-
olescere, homines quotidie summissius, quam sole-
qui. Idem his quoque evenit. Qui ipsi tenebras in
circumferunt, obscuritatem Taciti accusant. At
est, inquit alius; & Alciatus amicum sibi hominem
m laudans, non est veritus vocare historias Taciti
eta. Ejusdem plane judicii fuit laudare Jovium, &
m vituperare. Nihil tam dissimile quam inter se hi
lon displicere non poterat Tacitus, cui tantopere
probaretur. Quomodo autem potuit homo tam te-
edibus, tam multa spacia per Taciti vepreta con-
? Nos verò huic molli ac delicato culcitram justerna-
k pulvinos rosæ ac violæ plenos: eiq; à Deo prece-
t quicquid calverit hic rosa fait. Videre mihi videor
ricem Terentianam in cœna pitissantē & dicentem =

asperum

Pater hoc est: aliud lenius sodes vide.
huc ocyus aliquis calicem mulsi', ut flere pupus hic
t, & contractam ex Taciti asperitate molestiam le-
fferamus ei aliquid Jovii, qui se oblectet. Is enim
totus est, neque quicquam habet asperitatis illius,
lum in Tacito offendit. Non fluit modò, sed & dif-
ic erant olim qui Virgilii versus, ut horridos rusti-
que culparent, magisque probarent illa molliora &
cadentia, Berecynthius attis.

Et raptum vitulo:

cetera, recitare enim piget, & ut iste ad asperitatem
t, sic ego ad ineptias nauseo. Infanti melimela, mihi

autem

& utraq; inter virtutes illius, non inter vitia n
Quanquam enim nuda & perspicua oratio delec
dum tamen in scribendo certi cujusdam generi
obscuritas quæ Orationem à vulgari loquendi
dine abducens, ex ipsa peregrinitate dignitatem
temque conciliat, & attentionem legentium
Hoc quasi velum est, quod profanis obtenditur
sublustria ingredientes sacro quodá horrore pe
Asperitas autem illa, idem plane est, quod in vi
ties; quæ in quo est, id optime ferre vetustatem
Eam Græci ita esse in Thucydide perpetuam no
cum ille in piaculi Cylonii narratione aliquid e
dustria remisisset, Leonem risisse dicant. Sequit
ma reprehensio eorum, qui cum Tacito cetera c
male eum latine locutum dolent: cujus calumni
Alciatus & AEmilius Ferretus, quorum tame
multum operæ ad illustrandum Tacitum conti
mi auctores fuerunt. Quod si ipsi tam bene lati
sent, quam sibi videbantur, nonnihil fortasse n
commoveret auctoritas, nunc uterque eorun
quidem ita scripserit, ut eadem Venus, eadem S
in Bartholi libris sessitaverat, horum quoque
disse videatur: in quibus autem cultiores ac c
esse voluerunt, ostenderint tamen, ne quid grav

ως ἐὼ, ἐν πᾶσιν ἔργοισι διδήμονα, φᾶτα γυῖον. Audacter
cet aliquis, de talibus viris judicas? audacius ipsi de Ta-
to judicarunt. Qvia nos sumus, si omnes in unum con-
ramur, quicunque hac tempestate latine loqvi videmur,
t de scriptore sapientissimo, nato iis temporibus qvibus
dhuc Romana lingua florebat, plane enim floruit usque
d Hadrianum, habito disertissimo ætatis suæ, seqvius ju-
icare audeamus? At aliter loquitur, quam aut Cicero,
ut Cæsar, credo. Aliud enim dicendi genus adamarat.
le Ciceronis qvidem temporibus, omnes, qui diserti ha-
ebantur, Ciceroniani erant. Multa in Cicerone Bru-
us, multa Calvus, multa Pollio, quædam etiam Atticus,
on probabant. At multis vocibus, multis loquendi ge-
eribus utitur, qvibus vetustiores usi non erant. Primum
væ hac in re culpa est? non Cicero & multa novavit ipse,
& aliis ut alia novarent, auctor fuit? Cujus est illud præ-
lare dictum. Qvod Catoni licuit, id cur non liceat Var-
oni? licet huc addas. Quod & illis & aliis licuit: cur
on licuerit Tacito?

Ego (ait Horatius) cur acquirere pauca,
Si possum? invideor? cur lingua Catonis & Ennii
Sermonem patrium ditaverit: & nova rerum
Nomina protulerit?

Nobis hodie minor ejus rei licentia est, qvi latinam lingu-
m non aliunde quàm è libris petere possumus: illi solu-
iores ac liberiores; qvorum etiam nutrices latine loque-
antur. Deinde qvis hodie pro certo affirmare audeat, cū
anta veterum scriptorum facta jactura sit, ea, quæ qui-
usdam apud Tacitum videntur, non apud veteres quo-
que in usu fuisse? Si quis hodie in Germania aut in Polo-
nia natus, qui Italiam nunquam vidisset, nunqvam homi-
nem Italum loqventem audiisset, paucos tantum quosdam
ibros Etrusco sermone scriptos legisset, eosqve ut cum-
qve intellexisset, & omnium vocularum, quæ in eis lege-

rentur, indicem confecisset, deinde incideret in aliqu
Florentiæ natum, & educatum, qui inter cives suos di
tissimus haberetur: & cum notare vellet, tanquam n
loquentem, quod quædam diceret, quæ ipse in illis pa
libris, & in illo suo præclaro indice non haberet, quis
strum in tali spectaculo risum tenere posset? Atqui nil
minor nostra stultitia est, qui in tanta veterum scrip
rum disperditione, tam longo temporum intervallo, t
ta latini sermonis oblivione & ignoratione optimæ no
scriptores damnare non veremur: quorum coqui & m
liones multo melius, quam omnes nos latine & intelli
bant & loquebantur. Sed hunc sermonem nimis in l
gum duci video. Ego vobis hoc omni adseveratione c
firmo, multa in Tacito nova istis videri, quæ ex ultima
tiquitate repetita sunt, quæque apud Catonem, Varron
Sallustium, quædam etiam apud Ciceronem ipsum leg
tur: quædam fortassis novata: sed ita ineleganti...
potuerint: quædam parcè ex Græco fonte detorta, c
bus oratio ipsius, tanquam modicè asperso sale suav
me condiatur. Et hoc quoque habet simile Thucydi
in quo Græci Critici, quasdam ab ipsis causas & nov
notant. Executus sum omnia, quæ proposueram. Q
si docui, & Tacitum in pulcherrimo argumento esse
satum, & frustra fidem illius in dubium vocari: neque
bere nos absterreri ab eo legendo, quod iniquus Chri
nis fuerit, & puerile esse, quod quidam de obscuritate
us & asperitate conqueruntur, & desipere, qui cum n
latine locutum putant: quæso, obtestorque vos, ne o
tam vobis hoc tempore evolvendi præstantissimi scrip
rum occasionem, frustra eam fortassis olim
desideraturi amittatis.

um pervenisset ad Annalium librum tertium.

ORATIO XV.

HABITA ROMÆ III. NON. Nov. M.D. LXXXI.

QVotannis mihi evenire consuevit, Auditores, ut cum post illam solennem quatuor mensium vacationem, quæ nobis ob æstivos calores tribui solet, redeundum est ad munia, torpeat animus, tiet lingua: ut neque quid dicam, facile reperire pos- : & cum, qvid reperi, verba, quibus id explicem, abde- quodammodo se ac refugere, non, ut prius, ultrò se of- e, & suapte sponte fluere ac decurrere videantur. Id si ii evenit, qvi & qvadraginta propemodum annos in publico dicendi ac docendi munere versatus sum, & psum tempus, quod ad otiandum conceditur, ita con- io, verè ut dicere liceat, nunqvam me minus otiosum ,qvam cum maxime esse licet otioso, qvid putatis eve- e iis, qvi, ut alia omnia majora habeant, usum quidem te tantum in dicendo non habent? Neque me fugit, in re culpam videri aliqvam posse etiam ingravescen- ætatis, qvæ decrescente indies naturali calore, spiritus ·que ipsos torpore qvodam alligat, nec corpus modò, & ingenium segnius reddit, sed tamen, dum superio- vitæ cursum relego, recordor, quod nunc seni contin- , idem fere jucundum, cum ætas florida ver ageret, tigisse. Satius igitur & magis ingenui animi fuerit, pam nusqvam aliò derivare, sed, ut Græci dicunt, ἀντιᾶ- ν τὸ ἄγνοι & fateri illud qvicqvid est incommodi ac dif-

ficultatis, non aliunde, quam animis diuturna proficisci. Quid enim? nonne idem etiam adole evenit? Qui si aut pilæ lusu, aut armorum tra aut eqvitatione, aut aliis, quibus ætas illa ducitu aut alterum mensem abstinuerit; ea cum repetu illis diebus, neque corpus eadem, qva prius agi ctere ac movere possunt: & ,quibus magistros a vocabant, ad ea rudes accedere, eaque tum primi re ac meditari videntur. Qvi sermo ob eam me hoc tempore susceptus atque institutus est, a tes, vos ut commonefaciam, quantum assiduit quantum intermissio noceat. Illa vires aluni scunt, hac carpuntur ac deteruntur. Illa te qvo latim, proficere ac progredi sentias: hac non pau magno impetu retrò referri, & in pejus ruere an tas. Non enim eadem celeritate discimus, qva mur. Ut qui ex alto aliquo puteo aquam haurit gno molimine situlam propè ad os putei evexit lum modo funem laxaverit, situla, & deorsum c simo lapsu provolvitur: sic qui multis vigiliis, n sudoribus aliquam sibi facultatem in hoc studioru re comparavit, si tantillum de solita contention rit, pessum it quicquid partum erat: longique pe irritus anni. Neque enim subsistere saltem licet, in malis tollerabilius foret. Simul atque progre ris, regrediaris, necesse est. Pecunia, si otiosa ja non crescat, certè non imminuitur, neque quidqu domino perit, quam quod lucri fieret, ea occupa in artium nostrarum studiis, si qvam tempori langvori ac desidiæ dederis, non id modò perdis, terea discere potuisses: sed bona magnaque pars quæ jam didiceras, evolat. Agricolæ, ne contini ne emacient solum, tonsas, ut Poëta loquitur, no ternis cessare patiuntur: agrique, qui hoc mo

[illegible]verunt, uberiores ex se fruges efferre soliti sunt. Alia [illegible]iorum ratio, nihil enim magis lætificat, quam avidus [illegible] inexpletus exactor. Cessatione sterilescunt. Ergo ut in [illegible] operæ studio proditum est, egregium artificem [illegible] solitum prætermittere ullum diem, quin lineam [illegible] eloquentiæ laudem ambienti præcipit M. Fabius [illegible]die dicendum esse aliquid, & qvidem audientibus [illegible]. Sed refrigit jampridem hominum industria: [illegible]ctus est vetus ille ad honestas artes ardor animo[illegible] nobiles illæ exercitationes; qvibus apud antiquos [illegible]bili æmulatione, juvenes inter se de conseqvendo [illegible]nis ac sapientiæ principatu contendebant, ita ex [illegible] & consuetudine sublatæ sunt ut earum vix umbram [illegible]gium retineamus.

Ut igitur Virgilius ait, minora indies produci homi[illegible] corpora, qvam antiqvis temporibus fuerint, qvod [illegible] tanto ante Homerus dixerat: ita videmus eruditionem [illegible]minum quotidie decrescere: ut illi hodie ordines du[illegible], qvi olim vix in gregariis militibus locum obtinere [illegible]uissent.

Nam ut illos heroas omittam, Platonem, Xenophon[illegible], Aristotelem, Theophrastum, qvi mihi videntur im[illegible]sitate qvadam ingenii omnem rerum naturam com[illegible]xi, non tantum supra æquales suos extitisse, sed etiam [illegible]eris omnem conseqvendi sui spem sustulisse: qvis post [illegible]tarchum extitit, qvi veræ ac solidæ eruditionis copia [illegible] varietate ita cum eo comparari qveat, ut non longis[illegible] intervallo absuturus ab eo sit, qvemcunq; illi proxi[illegible] esse volueris? Qvem illi Poëtarum veterum, qvem [illegible]ratorem, qvem historiæ scriptorem non ita triverat, ut [illegible]dicisse videretur? Qvam Philosophiæ partem non ita [illegible]ctaverat, ut nemo postea tantum in una eminuerit, [illegible]tum ille in omnibus? Nam qvod qvidam nuper ma[illegible] vulgus nominis, sed non magni pretii Medicus in [illegible] insulso ac ridiculo libro suo dicere ausus est, Plu-

tarchum Grammaticum modò, non etiam Philosopl
fuisse, usus est videlicet ea libertate, quæ in sanis tr
solet, ut cum quilibet in quemlibet dixerint, nemo la
ret. Ostendit cerebrum suum, si quod modò illi cereb
erat, Medico eguisse, cum illa scriberet. Sed ut ab
à Plutarcho, quem sua magnitudo extra telorum jac
pòsuit: ut qui cum allatrant, canum lunam allatrant
similes esse videantur: eum igitur ut omittam, & pa
tim ad tempora nostra propius accedam, quis post C
dium Galenum fuit, qui ad illius aut admirabilem in o
genere doctrinam: aut singularem eloquentiam acc
rit? quis multis jam annis Philosophus veterum Ar
telis Hypothetarum, Alexandri, Ammonii, Them
Simplicii, & talium aut acumen ingenii, aut doctrinæ
undantiam, aut orationis dignitatatem adæquavit?
cum de rebus in naturæ obscuritate retrusis ac recon
ita differerent, ut se à vulgo quàm longissime abduce
eam multis quasi gemmis multiplicis ac variæ eruditi
distinguebant, atque illuminabant disputationes sua
etiam, qui à severitate Philosophiæ abhorrebant, ipsi
men dicendi genere caperentur. Themistii quidem
tiones dum lego, nullum ei Sophistarum, qui hoc u
agebant, ut compté ac polité dicerent, antepono. At
die plerique eorum, qui se pro Philosophis venditant,
ea docent, quæ, cum didiceris, duplo stultior sis quam
us: tum in dicendo ita sunt hispidi atque agrestes, ut e
lud, quicquid est pingvium literarum, in culina, no
schola, dedicisse arbitreris. Adhuc de Græcis loquor
fuit sane laus hæc mundioris ac nitidioris doctrinæ pe
Græcorum propria. Illic elegantiæ sedes, literarum
micilium, musæum orbis eruditionis emporium, Musa
ac Gratiarum omnium augustissimum quoddam sacra
fuit: usque eò dum misera gens, ultione, ut opinor,
na quia se ab Ecclesiæ Romanæ obedientia, id est, à Cl
jugo subduxerat, ab impurissimo Tyranno sub jugu

ultimæ servitutis redacta est. Ex illo tempore siluerunt illæ lascitiæ, quæ cœlum ac terras cantu suo mulcebant: conticuit vocalis ille Sirenum chorus; illi nitidissimi fontes, qui totum hominum genus elegantiore doctrina irrigabant, exaruerunt; Romani & serius attigerunt literas, & si verum amamus, aliis rebus, melioribus fortasse & præstantioribus, nihil enim impedio, sed certè aliis occupati, minus operæ ac studii ad Philosophiam & ad totum hoc mansuetiorum artium genus contulerunt. Neque non tamen hi quoque habuerunt suis, qui planum facerent hominibus nostris ad Græciam hac quoq; in parte adæquandam, non tam ingenium quàm voluntatem defuisse. Et hac quidem, quam dico, eruditionis copia & varietate duo præcipuæ commendantur à veteribus P. Nigidius Figulus, & M. Terentius Varro. De quibus quanti fuerint, eò minus judicare possumus, quod alterius prope omnia, alterius plane omnia scripta perierunt. Tanta fuit in hominibus insequentis ævi socordia, tanta cæcitas perversitasque judicii, ut cum multo studiosè ac diligenter conservata sint quæ perire præstiterat, ea perierint, ex quibus plurimum utilitatis percipi poterat. Sed ex iis, qvi supersunt, duos præcipuè admirari soleo, Philosophum Senecam, & naturalis historiæ Scriptorem Plinium. Quorum ille, cum se Stoicorum sectæ addixisset, non tamen ceteras Philosophorum disciplinas neglexit, neque Zenone, Chrysippo, Cleanthe, Panætio, cæterisq; suis contentus fuit: nec illos modò majorum gentium Democritum, Platonem, Aristotelem, Theophrastum, sed hos quoq; minutos, & ut cavillator aliquis vocaverit, patellarios Philosophos, Epicurum, Metrodorum, aliosq; ex eadem popina & iisdem hortis, ita versavit, ut quicquid boni ex eorum unoq; aut ad orationis ornatum, aut ad obscurarum & involutarum rerum intelligentiam, aut ad vitam moresq; formandos exprimi poterat, id omne summa diligentia excerptum libris suis aptissime & elegantissime insparserit. Cumque

Stoi-

Stoicorum, qui ante eum fuerant, arida, frigosa & impolita, & quasi dumis ac vepribus obsita haberetur oratio: ipse contra in ea comenda, pectenda, polienda ita exquisitus & accuratus fuit, ut nimi⁹ in eo cultus ac luxuries reprehenderetur. Neque ulla magis alia res Quintilianum gravem alioqui & sapientem scriptorem, adduxisse videtur, ut de Seneca minus honorificum judicium faceret, quam qvod iniqvo animo ferebat, immodico illius amore, veteres Oratoris juventuti excuti de manibus, ipsumque jam præ eo sordere Ciceronem. Nam illud alterum hominis somnium, sive Gellium eum, sive Agellium vocari placet, qui voluit ipse quoqve attollere se, & nescio quid de Seneca loqui, nulla re magis quam contemptu ac silentio refutandum arbitror. Injuriam facit Senecæ, si quis pro eo tam infirmis obtrectatoribus respodendum putat. Illum vero promum condum rerum omnium scitu dignarum, illud receptaculum ingenuarum artium, illum eruditionis Oceanum, C. Plinium, quis unquam satis pro dignitate vel admirari vel celebrare poterit? Qvi nullum unquam librum vidit, quem non legerit: nihil cognitu dignum legit, qvod non excerpserit: nihil excerpsit, quod non in literas retulerit. Itaque unum ipsius opus, qvod de plurimis extat naturalis historiæ: instar ingentis Bibliothecæ videri potest. Sed quo admirabilior & prædicatione dignior illorum industria est, eo magis accusanda nostra omnium ignavia: qvi tot adminiculis fulti, tanta librorum copia instructi, tot tamque illustribus exemplis ad imitandum propositis, torpemus tamen, & in inerti atqve inglorio consenescere otio malumus, quam per illorum vestigia gradientes, explere animos nostros illo suavissimo pastu cognitionis ac scientiæ, & quanto homines ceteris animantibus antecedunt, tanto supra vulgus hominum eminere. Non amamus literas, Auditores, non amamus studia doctrinæ: nihil altum, nihil arduum, nihil gloriosum cogitamus: quod si faceremus, jungeremus noctes diebus,

... noctibus dies, & discendi cupiditate incensi, omnes corporearum voluptatem illecebras, omnem laboris asperitatem præ doctrina contemneremus. An mercatores opum parandarum gratia, tàm multas, tam longinquas, tam periculosas peregrinationes suscipiunt: domum, uxorem, parentes, libros relinquunt: ventis, fluctibus, piratis ac prædonibus vitam suam committunt: perpetuum propemodum exilium indicunt: nos, si ita sapientiam amaremus, ut illi opes amant, usû ejus comparandæ causa: laborem recusaremus? Venatores in nive pernoctant, famem, sitim, frigus, vigiliam ferunt: cum apris, cum ursis, aliisq; indomitæ feritatis animalibus de vita sæpenumero dicerantur dimicant: nos, si qvanto illi ad prædam, tanto ad eruditionem ardore ferremur, ullam nobis, ne ad eam perveniremus, difficultatem obstare pateremur? Insanum ac libidinosum adolescentem, cum ad puellam, quam amabat, aliter pervenire non posset, singulis noctibus mare illud, quod Europam ab Asia dividit, natando transire solitum accepimus. Qvod in eo stulta & inconsulta cupiditas potuit, ut, dum potiretur amoribus suis, nihil tanti putaret: cur idem in nobis amor virtutis ac scientiæ, si eam vere & ex animo amaremus, non efficeret? Ita est profecto, ut dicam, Auditores. Nihil amori difficile, nihil impervium est. Neq; illi Poëtæ frustra alas addiderunt. Volat, si quo aliter perveniri non potest. Sed amor sapientiæ nullum vestrum ad ossa tetigit, nulli vestrum medullam animæ facibus suis perussit. Qvid quæso, est? qvid iste sibi quorundam fremitus vult? AEqvo animo accipietis istam contumeliam, juvenes, an mendacii coarguere ac convincere me connitemini? Utinã velitis, charissima mihi capita: posse enim scio. Utinam vobis Deus istam mentem immittat, ut quasi coitione quadam ac conspiratione facta, mecum hoc anno contendere instituatis, plusne ego laboris & operæ ad docendum, an vos studii & alacritatis

bus potiţ & victis ita ipse pro suo erga nos ...
credibili amore, & vobis si vincetis, & mihi si v
pla præmia constitutus est. Qvanqvam ego qv
vos victores videam, nullum mihi aliud præmi
plus enim jampridem sum illius inexhausta li
quàm qvantum promerebar, consecutus. Tu
se Foxi, vir & generis nobilitate & splendore v
gnitatis gradu & virtute atque doctrina illust
scipe patrocinium nostrum. Confirmato sanc
ni & floridissimam hanc juvenum coronam, q
meo pendentem vides, tum ipsius virtutis pul
invitatam, tum tuo ac tui similium exemplo.
flagrare studio earum artium, quarum ipse præc
tor est: & me, qvanqvam ætate jam ad senium
& qvietis aliqvid, post confecta tam multa stipe
stulante moriturum potius, qvam commissuru
prolixæ ipsius ac beneficæ erga me voluntati p
am & fugam laboris parum respondisse videar.
lescentes: jam enim, ut diei tempus est, diutius
non estis: curate animos: & crastino die hac ip
persequendos mecum Taciti annales la
atq; alacres covenite.

Cum interpretari inciperet Epistolas Ciceronis ad Atticum.

ORATIO XVI.

HABITA ROMÆ III. NON. NOV. M. D. LXXXII.

Ludere quibusdam fortasse & devexa jam in senium ætate, causam minuendi laboris quærere videor qui usque ante hac in gravissimis præstantissimorum scriptorum libris, eorum qui ad me ventitabant, industriam exercere solitus, hoc anno Cicer. Epist. ad Atticum mihi sumserim interpretandos. Ita enim vulgo persuasum est, omnem Epistolarum lectionem leve quiddam ac lubricum esse, magisqve ad pueriles animos aliquo litterarum gustu imbuendos, quam ad retinenda graviorum virorum studia accommodatum. De qua opinione, vera nec ne sit quæremus postea: Nunc hoc dico: si maxime fatear, qværisse me rationem aliqvam, qva, sine ulla utilitatis publicæ diminutione, pars mihi laboris aliqua demeretur, qui tamen eo nomine me reprehendat, nimis eum agrestem atq; inhumanum fore. Nam cum me populus Romanus hos prope jam viginti annos viderit, ita perpetuo mandatum mihi munus obeuntem, nemo ut unqvam, qvi quidem hanc provinciam sustineret, aut plures, aut graviores scriptores, aut majori omnium ætatum, omniumq; ordinum concursu interpretatus sit: quæ invidia fuerit, natu jam grandiorem minutoq; indies perferendis laboribus idoneum mollioris ac remissioris operæ aliqvid sumere? & corporum sic & animorum non eædem exercita-

tio-

tiones omnem ætatem docent. Curſus, lucta, jacula
diſcus, harpaſtum juvenilibus viribus ac lacertis con
niunt ſenibus apricatio, ambulatio, geſtatio, magis c
gruit. Veterani olim, quanquã ſub ſignis haberentur,
viorum tamen laborum immunes erant. Roſcius fab
rum actor ita excellens, ut ex eo quicunq; artificio ali
longe præſtabat cæteris, in ſuo genere eſſe Roſcius d
retur, hic ergo Roſcius diceretur, hic ergo Roſcius c
ad ſenectutem perveniſſet, incidiſſe numeros ac cant
ipſas remisſiores feciſſe dicitur tibias. Quod hiſtrioni
cuit, cur honeſtisſimarum artium doctori non liceat?
& ejusdem generis aliis argumentis uterer, ſi quod hu
factum eſt, mea cauſſa factum eſſe profiterer. Sed lon
alia mihi mens fuit, cum conſilium cepi. Judicavi pauci
mos libros poſſe reperiri, ad præſtandum id quod à
exigitur quodque ego omni ope efficere molior, acco
modatiores. Certe enim mandatum mihi publice eſt,
vos quantum in me ſitum eſt, ad eloquentiam informe
Recte autem & vere dicebat Cæſar, delectum verbor
eſſe originem eloqventiæ. Idemq; multo ante eum Ariſ
teles docuerat, qvi cum elocutionis præcepta Græce t
deret, primam illius virtutum eſſe dixerat, ἑλληνίζειν,
eſt, Græcè ita loqvi, ut oratio nihil barbarum, nihil in
lens, obſonum peregrinum habeat, ſed & ſingularum v
cum elegantia & earum ſtructura ac collocatione, nat
eſſe ſe in media Græcia oſtendat. Qvi ergo latina lingvâ
loqventes eſſe meditantur, iis hoc primum elaborand
eſt, ut latinè purè, & qvàm maximè ex veterum Roman
rum uſu ac conſvetudine loqvantur. Nolite autem puta
laudem illam qvæ qvaſi ſanitate & integritate, ac caſtim
nia latini ſermonis continetur, aut parvam aut facile par
bilem eſſe. Cum poſt reſtitutas à Medicea potisſimum f
miliæ literas, infinita quædam vis extiterit hominum
omni genere eruditorum, cumque & noſtra & patru
memo

...um interpretari inciperet Epistolas Ciceronis ad Atticum.

ORATIO XVI.

HABITA ROMÆ III. NON. NOV. M. D. LXXXII.

Videre quibusdam fortasse & devexa jam in senilem ætate, causam minuendi laboris quærere videor, qui usque ante hac in gravissimis præstantissimorum scriptorum libris, eorum qui ad me ventitant, industriam exercere solitus, hoc anno Cicer. Epist. ad Atticum mihi sumserim interpretandos. Ita enim vulgo persuasum est, omnem Epistolarum lectionem leve quiddam ac lubricum esse, magisque ad pueriles animos aliquo literarum gustu imbuendos, quam ad retinenda graviorum virorum studia accommodatum. De qua opinione, vera nec ne sit, quæremus postea: Nunc hoc dico: si maxime erat, quæsiisse me rationem aliquam, qua, sine ulla utilitatis publicæ diminutione, pars mihi laboris aliqua demeretur, qui tamen eo nomine me reprehendat, nimis eum ...estem atq; inhumanum fore. Nam cum me populus Romanus hos prope jam viginti annos viderit, ita perpetuo mandatum mihi munus obeuntem, nemo ut unqvam, qui idem hanc provinciam sustineret, aut plures, aut graviores scriptores, aut majori omnium ætatum, omniumq; ordinum concursu interpretatus sit: quæ invidia fuerit, ...tu jam grandiorem minusq; indies perferendis laboribus idoneum mollioris ac remissioris operæ aliqvid sumere? & corporum sic & animorum non eadem exerci a- tio-

dem veterum gloriam accesserunt & ii, quos modò no
navi, & alii satis multi; neq; immeritò commendari su
aut is qui pauca quidem scripsit, sed in scribendo omni
politissimus maximeq; limatus, idemq; ab omnibus
ptiis remotissimus fuit Joannes Causa, aut vir in scrib
dis epistolis latinis singulari lepore ac venustate pr
tus, Paulus Manutius. Qvi tamen quemadmodum i
consecuti sunt, ut hæc laus vere ac merito propria Ita
haberetur, eiq; cæteræ omnes nationes scribendi eleg
tia facile cederent: ita illud negari non potest, multos
vos, multasqve maculas, quod bona omnium venia dic
sit, illorum omnium scriptis aspersas esse, qvæ planum
ciant, illos vidisse qvidem qvid optimum esset, & i
quæ ad illud ferret ingressos longe processisse: sed ta
tamen ab eo quo intendebant, substitisse. Neque
eo dico, ut de summorum virorum gloria qvidqvam
præterea detraham: qvos & admiror ipse, & ad eorum
seqvenda vestigia cohortari vos volo, sed ut intellig
minime vulgarem esse eam laudem, qvam tot ac tales
tantis laboribus tantoqve studio, plenam tamen ac
dam consequi non potuerint. Nunc quod dicturus
nolim à quoquam durius accipi, sed ita potius ut p
ctum ab optimo erga vos animo, & à singulari qv
mea erga nomen Italicum voluntate. Qvi enim in
diutius aliquanto quam in Gallia, ubi natus sum, vixi
& jampridem in hoc orbis terrarum nobilissima urb
des ac domicilium collocarim facere neque possum,
debeo, quin & Italiam totam, & præcipue urbem Ro
pari ac patriam pietate ac studio colam. Doleo igit
indignor; cùm, quæ laus nostra ac patrum memoria
pria, ut dixi, Italorum fuit, ut soli ex omnibus L
lingua perite ac scienter uterentur, eam nunc ita ob
visse ac propemodum evanuisse video, vix ut jam tot
lia pauci qvidem senes, qui eam utcunque sustineant
riantur. Interea exteræ nationes, & ut vulgo in

v

oria homines, summis ingeniis præditi tam multam
ine loquendi studio operam posuerint, ut id prope
n operis habere viderentur paucissimi tamen, quo-
scripta, non dico sermonis vitiis careant, nam hoc
em illorum nomini contigit, sed aliquam saltem pri-
lius & nativæ latinitatis imaginem contineant, exti-
it. Ut Græci proverbio dicunt multos esse qui thyr-
ferant, sed paucos Bacchus: ita multorum falsa quæ-
latini sermonis specie inducta & oblita oratio est a'
orum latina. Duo in Italia summi viri duces cæteris
nc laudem capessendam, & quasi antesignani fuerunt;
nus Sadoletus, & Petrus Bembus: qui etiam pro-
ejusdem studii similitudinem Christophorum Lon-
m, Belgam in deliciis prope atq; in amoribus habue-
. Non ita multo post magno in precio fuerunt duo
facultatis præcipue doctores, Patavii quidem Laza-
onamicus, in hac autem urbe Romulus Amasæus:
um in illo fœcunditatem ingenii admirareris: diligen-
& accurationem requireres: in hoc nihil admodum
ad boni & ex omni parte perfecti doctoris commen-
nem pertineret, desiderares. Brevi igitur innumera-
quædam hominum multitudo per Italiam effloruit,
lorum exemplo incitati horum disciplina ac præce-
exculti, ad hanc bene latine loquendi ac scribendi
m incredibili studio incumberent: cum & Vene-
ovita Rapitius, & Patavi Benedictus Lampridius,
is præstantes viri sitienti juventuti fontes eloquen-
recluderent, & à principibus maximi honores
qui latinam linguam egregie præter cæteros calle-
proponerentur. Et tamen in tanto ardore animo-
, tanta ingeniorum contentione atque æmulatio-
tantis propositis præmiis, nemo adhuc extitit,
mpliciter & sine ulla exceptione ea laus tribui
t, ut bene latine scripsisse dicatur. Proxime qui-
dem

justò inferius demittentem culpare instituunt, ut mihi quidem tum demum, medium secare videar afficiunt. Magis me movent exempla eorum, qui memoria nostra primos ordines in literis duxerunt: quorum ut qvisqve doctissimus habitus est, ita plurimum operæ in his epistolis collocavit. Nunquam me pigebit eis in libris exerceri, in qvibus duo ingentia decora Italiæ, Petrus Victorius, & Paulus Manutius, acutissimus Jurisconsultus, Antonius Goveanus, Sebastianus Corradus, Leonardus Malaspina, lumen & ornamentum Galliæ, Hadrianus Turnebus, alii qvos enumerare longum est ita desudarunt, ut præcipuam sibi materiem gloriæ in eis emendandis & illustrandis qvæsisse videantur. Qvos si duces non seqverer, unum tamen opponerem, cujus auctoritas frangere, debilitare, obtere re omnes contra sentientium rumusculos posset. Hujus enim consilii mei non approbatorem modo & adstipulatorem, sed auctorem ac laudatorem habeo illum uberrimum disciplinarum omnium fontem Guilielmum Sirletum Cardinalem, cujus autoritati dum paream, nunqvam magnopere, qvid alii de me judicaturi sint, laborabo. Seqvitur nunc, ut iis obtrectatoribus respondeam, qvi omnem epistolarum lectionem leve qviddam ac prope nugatorium esse ajunt, qvo tanqvam lacte puerili, non, ut solido cibo, etiam grandiores ali debeant. In qvibus hoc primum est qvod admirer: cum sermonis usum unum de præcipuis à DEO in homine collatis muneribus esse fateantur, qvomodo de scriptione epistolarum aliter sentire possint. Ut enim sermone inter præsentes, ita epistolis inter absentes animi sensa communicantur. Per epistolas mercatura exercetur, qva si careremus, innumerabilibus commodis careremus: per epistolas pater cum liberis, vir cum uxore, fratres ac propinqvi inter se, tum qvoqve cum multi inter eos montes multaqve maria interjecta sunt, ita colloqvuntur ut unà omnes de

tur, barbaræ hanc possessionem gloriæ, tanqvam à pro derelicta habitam, occuparunt: jamqve non re Latinæ linguæ usum & intelligentiam migrasse relicta Italia, gloriantur. Hanc vos tantam indigni-feretis æquo animo, juvenes, ac non potius omnes ingenii contenditis, ut stolidam illam agrestium num insultantium superbiam retundatis? expergi-ni, expergiscimini adolescentes: &, si quid vobis ni sangvinis si quid avitæ virtutis est, incumbite ad gloriam, qvæ vestri generis ac nominis, propria est, narum gentium manibus extorqvendam. Mihi cre-semel penitus imbibatis id perficere, si socordia & a valere jussis, naviter opus hoc urgere instituatis, num, ut dicitur mordeatis, brevi futurum est, non ut nuper amissa ornamenta recuperetis, sed etiam agnis ac luculentis accessionibus locupletetis. Ego m, qvoniam ad pure & emendate loqvendum, qvod consilii atque incepti fundamentum est, nullius o-o libri lectionem utiliorem, qvam Epistolarum ad um judicio, quoniam eas latinæ linguæ studiosis per-andas, manibus atque oculis conterendas, ad ver-fieri posset ediscendas censeo, idcirco earum inter-tionem suscepi, nihil veritus eorum stultitiam, qvi iosa utilibus anteponentes, ita me, quasi qviddam hu-oci auctoritate inferius susceperim, criminantur; Ac me, superioribus annis cum Aristotelis libros de ibus, cum Platonis libros de Republica, nuper etiam Tacitum interpretarer, ita calumniabantur, qvasi o-is, quæ juventuti utilia forent, ea quærerem ac con-ber, in qvibus ostentare me, & venditare populo pos-. Quid istis canibus facias? aut qvomodo te aliter, m contemptu, ab eorum latratibus vindices? Præcla-ristoteles, cum idem ab aliis avarus, ab aliis prodigus retur, argumento id esse ait, eum liberalem esse. Ita um me nunc ut nimis sublimia petentem, nunc ut me

Justo

rate legerentur, esse contenderem. Vere enim hoc sapientissimus scriptor Xenophon, principio ejus libelli, qui convivium inscribitur, scriptum reliquit, magnorum virorum non seria tantum, sed & joca cognoscere operæ pretium esse: quod ex his quoque utilissima ad vitam exempla capiantur: Narrat alicubi Horatius Scipionem & Lælium mentium distinctos, dum olus decoqueretur, ludere & nugari: Cicero etiam legendis ad Lucrinum, Conchis & Umbilicis animum relaxare solitus. Quis nostrum non quolibet pretio emat, ut interesse talibus ludis queat, & eas fabellas audire, quibus tales viri inter se jocabantur? Præclare Plutarchus in Alexandro, Non, inquit, ut quæque maxime illustris actio est, ita maxime ingenium hominis patefacit: imo verò interdum exiguum aliquod factum dictumve, aut jocus aliquis magis detegit hominis mores, quam urbium expugnationes, & pugnæ in quibus multa hominum millia ceciderunt. At cum principes viri publicis se negotiis subduxerunt, & exclusis admissionibus, paucos quosdam deligunt, quibuscum libere ac familiariter jocentur, invidemus iis, qui admittuntur ad interiores illorum sermones, eosque beatos, ac cœlum digito contingere putamus: nos si ad Ciceronis & Attici arcana penetrare, eosque nunc jocantes, nunc inter se quæ publicis, quæ domesticis de rebus colloquentes audire liceat, parvi id esse ducemus? sed longe aberrant à vero, si qui res tantum domesticas, & familiares jocos his epistolis, contineri putant. Historia illorum temporum, quibus imperium orbis terrarum immutatum est, & vel eversa, vel certe conversa ea respubl. quæ ita bonis legibus atque institutis fundata erat, ut in perpetuum duratura videretur, non aliunde melius quam ex his libris percipi, & scientia reipub. tractandæ non unquam se magis quam in his epistolis prodit. Quod neque me temporis causa confingere arbitretur præstantis viri & illorū tēporū æqualis Corn.

Nepo-

epotis verba ipsa recitabo, qvibus suum de illis judici-
i posteritati contestatum ac consignatum reliqvit. Qui
Attici vita cum inter Ciceronem & Atticum summam
njunctionem animorum fuisse dixisset: Et, inqvit, rei
ut indicio, præter eos libros, in qvibus de eo facit men-
mem, qvi in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epi-
olarum ab consulatu ejus usque ad extremum tempus
Atticum missarum: quæ qui legat, non multum deside-
t historiam contextam eorum temporum. Sic enim o-
nia de studiis principum, vitiis ducum, æmulationibus
Repub. perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat; &
cile existimari possit, prudentiam quodammodo esse di-
nationem. Non enim Cicero ea solum, qvæ vivo se ac-
derunt, futura prædixit, sed etiam quæ nunc usu veni-
nt, cecinit ut vates. Hæc Nepos, cujus non vanam esse
ædicationem, res ipsa quotidie ostendet. At eas caus-
s, quas attuli, cur in his epistolis mecum pervolutandis,
pide versari debeatis, accedit hæc quoque, quam, dubita-
equidem num adferre deberem: ne vineta mea, ut
unt cædere, & de ea ipsa facultate, cujus opinio, falsa for-
isse: neque enim impedio: sed opinio tamen, ad ali-
iam me provexit hominum famam, quippiam detrahere
ideter. Sed vincat veritas: quæ aliis omnibus rebus præ-
onderare debet: præsertim cum de commodis vestris
gatur. Hodie adolescentes, si verum amamus, omnis
rope usus eloqventiæ, præterquam in scribendis episto-
s, ita de medio sublatus est, ut nec vola, nec vestigium
ppareat. Dominabatur olim in judiciis: regnabat in con-
ultationibus: vincebat fere ea caussa, quæ eloquentiorem
atronum nacta erat.

Sed hæc prius fuere: nunc recondita,
(Ut de phaselo ait Catullus.)
Senet quiete.

udicia, Romæ saltem, ita exercentur, ut in his nullus pla-

plane locus eloqventiæ ſit. In deliberationibus de magnis & ſeriis rebus : quid quisqve dicat, non qvam ornate dicat, attenditur. Recte omnino, neque enim negari poteſt. Sed tamen iſto modo magna diſertis hominibus ſubtracta materia eſt. Eloqventia, qvaſi ætatis beneficio immunitatem conſecuta, juſſa eſt oblectare ſe in his noſtris ſcholaſticis ac pulverulentis diſputationibus in ſacris concionibus, qvæ ad populum habentur : & interdum in gratulationibus qvæ fiunt ad principes, aut in eorum funeribus exornandis. Ita ex illis tribus Ariſtotelis dicendi generibus ſolum epidicticon, qvod olim minimi pretii habebatur, in uſu relictum eſt. Manſit tamen illud, ut qvi bene, id eſt, tum diſerte, tum prudenter, & ad res, ad perſonas, ad tempora accommodate epiſtolam ſcribunt, faciliime ad intimam principum familiaritatem perveniant, & ad maximarum rerum tractationem adhibeantur. Hac facultate cum alii, tum Jacobus Sadoletus, & Petrus Bembus viam ſibi ad dignitatem ſummæ proximam munierũt. Nolo de viventibus dicere: ne aut adulari videar, aut aliter eos laudem, qvam ipſi fortaſſe laudari ſe volunt. Vos adoleſcentes, veſtra enim res agitur : & ſatis jam verborum factum eſt, adjuvate attentione veſtra induſtriam meam : & mihi hoc credite, integritatem latinæ linguæ, cognitionem antiqvitatis, prudentiam in rebus gerendis, ex nullo Ciceronis libro poſſe à vobis melius aut facilius, qvam ex his epiſtolis comparari. Cuperem, Paule Foxi, vir non tantum inprimis illuſtris, ſed ad illuſtrandum hoc ſeculum nate, novo quodam & minime vulgari modo, tibi quem nihil obſoletum, nihil vulgare delectat, gratias agere, quod talis tantusque vir, omisſis negotiis, quibus aſſidue diſtineris, honoris mei cauſa, hodie, multum deprecante me ne id faceres, huc tamen venire volueris. Sed cum animum in omnes partes verſavi, nihil qvod te dignũ ſit excogitare poſſum. Tacebo igitur, & hoc toto gene-

re

is verba ipsa recitabo, quibus suum de illis judici- feritati contestatum ac consignatum reliquit. Qui ci vita eum inter Ciceronem & Atticum summam ctionem animorum fuisse dixisset: Et, inquit, rei dicio, præter eos libros, in quibus de eo facit men- i, qui in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epi- m ab consulatu ejus usque ad extremum tempus icum missarum: quæ qui legat, non multum desidे- oriam contextam eorum temporum. Sic enim o- de studiis principum, vitiis ducum, æmulationibus ub. perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat; & istimari possit, prudentiam quodammodo esse di- onem. Non enim Cicero ea solum, quæ vivo se ac- it, futura prædixit; sed etiam quæ nunc usu veni- init ut vates. Hæc Nepos, cujus non vanam esse ationem, res ipsa quotidie ostendet. At eas cau- as attuli, cur in his epistolis mecum pervolutandis, versari debeatis, accedit hæc quoque, quam, dubita- idem num afferre deberem: ne vitreta mea, ut cædere, & de ea ipsa facultate, cujus opinio, falsa for- neque enim impedio: sed opinio tamen, ad ali- me provexit hominum famam, quippiam detrahere r. Sed vincat veritas: quæ aliis omnibus rebus præ- tare debet: præsertim cum de commodis vestris t. Hodie adolescentes, si verum amamus, omnis usus eloqventiæ, præterquam in scribendis episto- de medio sublatus est, ut nec vola, nec vestigium at. Dominabatur olim in judiciis: regnabat in con- ionibus: vincebat fere ea caussa, quæ eloquentiorem num nacta erat.

hæc prius fuere: nunc recondita,
it de phaselo ait Catullus.)
net quiete.

a, Romæ saltem, ita exercentur, ut in his nullas pla-

ut si unquam alias, aut potius majorem quam u
as, animo perceperim, obsecro obtestorq; vos
ut vel mea caussa vel vestra, vel etiam tot viro
tate præstantium, quos hodierno die huc con
industriæ meæ judices atque arbitros & mod
testes ac spectatores futuros videtis, eam uni
tentione ac silentio comprobetis. Etenim qu
rimos & à me semper in prima commendatio
libros Aristotelis de moribus ad Nicomachum
cesimo abhinc anno ex hoc ipso loco interpr
nunc denuo, quod Deo volente ac propitio fia
tari constituerim, cum sciam hoc consilium
prius quam hesterno die plerisq; vestrum notu
tuisse: ideoque multos esse qui non modo mec
rati ut par est, huc venire, sed vix libros sibi
potuerint: decrevi hodie quæ illiorum libroru
sunt non attingere: sed universe ac communit
studiorum nostrorum ratione disserere, vera n
sint ea quæ plerique putant de causis, cur hod
docti, neq; tam diserti homines, quam olim fu
periantur. Sæpè enim interfui querelis erudit
geniosorum hominum, qui de temporum nos
felicitate quererentur: quod cum & ingenia

idetur, & parabiliore eloquentiæ & eruditionis
emo prorſus exoriatur,qui antiquitati controver-
:ere audeat. Sed præclare ſecum actum eſſe ducant,
hoc tempore multo ſudore multisque vigiliis hoc
ati ſunt, ut à veterum præſtantia non longisſime
videantur. Atque illud quidem facile conveniebat
mnes, non eandem eſſe diligentiam in hominibus
,quæ in veteribus illis,quos admiraremur, fuiſſet:
abeſſe nos ab illorum gratia, quorum non imita-
induſtriam, labore venalia eſſe præclara omnia:
facere qui induſtriorum præmia peterent otioſi:
:ſſe, quod quisquam noſtrum ſibi blandiretur: aut
iam e noſtris ſtudium & diligentiam cum illa vete-
rtinaci & indomita diſcendi cupiditate contende-
s incenſos & inflammatos amore doctrinæ omni-
aliis voluptatibus interdixiſſe, rei familiaris cu-
eciſſe, cibo, potu, ſomno ſapientisſime abſtinuiſſe
bi tempus perire ratos quod non in ſtudio pone-
non modo valetudinis diſpendio, ſed ipſius vitæ
o bene emi putantes, quod tam ferventer adamaſ-
os quod ſomno, quod voluptatib', quod avaritiæ,
nbitioni temporis ſupereſt collocamus in literis:
quidvis potius agamus miramur, impares eſſe nos
ıoc unum agebant. Memoriæ proditum eſt cum
s Athenienſis decreto caviſſet, ut capite lueret, ſi
egar s pedem in Aſia intuliſſet, Euclydem qui
n erat, Socratemque ante id decretum audire cœ-
ùm ſermonibus illius carere nollet, quotidie, cum
:raſceret tunica longa muliebri indutum & verſi-
pallio amictum, capite atque ore velato, Megaris
ıs ad Socratem commeare, & ſub lucem eodem
ad ſuos redire ſolitum. Tanti putabat ſtudio-
s adoleſcens aliqua ſaltem noctis parte Socratem
ut ea de cauſſa & ſingulis noctibus amplius qua-

 dra-

ut si unquam alias, aut potius majorem quam u
as, animo perceperim, obsecro obtestorq; vos
ut vel mea caussa vel vestra, vel etiam tot viro
tate præstantium, quos hodierno die huc conv
industriæ meæ judices atque arbitros & mode
testes ac spectatores futuros videtis, eam uni
tentione ac silentio comprobetis. Etenim qu
rimos & à me semper in prima commendatio
libros Aristotelis de moribus ad Nicomachum
cesimo abhinc anno ex hoc ipso loco interpre
nunc denuo, quod Deo volente ac propitio fia
tari constituerim, cum sciam hoc consilium
prius quam hesterno die plerisq; vestrum notu
tuisse: ideoque multos esse qui non modo med
rati ut par est, huc venire, sed vix libros sibi
potuerint: decrevi hodie quæ illorum libroru
sunt non attingere: sed universe ac communit
studiorum nostrorum ratione disserere, vera n
sint ea quæ plerique putant de causis, cur hodi
docti, neq; tam diserti homines, quam olim fu
periantur. Sæpè enim interfui querelis erudito
geniosorum hominum, qui de temporum nos
felicitate quererentur: quod cum & ingenia r

re, ut videtur, & parabiliore eloquentiæ & eruditionis laude nemo prorsus exoriatur, qui antiquitati controversiam facere audeat. Sed præclare secum actum esse ducant, si quid hoc tempore multo sudore multisque vigiliis hoc consecuti sunt, ut à veterum præstantia non longissime abesse videantur. Atque illud quidem facile conveniebat inter omnes, non eandem esse diligentiam in hominibus nostris, quæ in veteribus illis, quos admiraremur, fuisset: meritò abesse nos ab illorum gratia, quorum non imitaremur industriam, labore venalia esse præclara omnia: inique facere qui industriorum præmia peterent otiosi: neque esse, quod quisquam nostrum sibi blandiretur: aut cujusquam è nostris studium & diligentiam cum illa veterum pertinaci & indomita discendi cupiditate contenderet. Illos incensos & inflammatos amore doctrinæ omnibus sibi aliis voluptatibus interdixisse, rei familiaris curam abjecisse, cibo, potu, somno sapientissime abstinuisse omne sibi tempus perire ratos quod non in studio poneretur, non modo valetudinis dispendio, sed ipsius vitæ periculo bene emi putantes, quod tam ferventer adamassent. Nos quod somno, quod voluptatib⁹, quod avaritiæ, quod ambitioni temporis superest collocamus in literis: & cum quidvis potius agamus miramur, impares esse nos iis, qui hoc unum agebant. Memoriæ proditum est cum populus Athenensis decreto cavisset, ut capite lueret, si quis Megar s pedem in Asia intulisset. Euclydem qui indidem erat, Socratemque ante id decretum audire cœperat, cum sermonibus illius carere nollet, quotidie, cum advesperasceret tunica longa muliebri indutum & versicolore pallio amictum, capite atque ore velato, Megaris Athenas ad Socratem commeare, & sub lucem eodem ornatu ad suos redire solitum. Tanti putabat studiosissimus adolescens aliqua saltem noctis parte Socratem audire, ut ea de caussa & singulis noctibus amplius qua-

 dra-

& dicturus sum : si forte dicendo eum excutere
qvos eorum qvi me audient excitare ad vigilant
sim. Alteram caussam esse dicebant qvæ profectu
impediret , quod multo durior ac difficilior esse
qvam veterum, conditio. Ille enim sermonem q
scendis tractandisq; bonis artibus usuri essent ,
bus cum lacte bibebant, à populo condiscebant
Atheniensibus ut Attice aut Romanis ut Roma
rentur sudandum : neq; aut consulendi magistri
pervolutandi erant , à poëtis, qvorum lectione
ætas oblectari & ad humanitatem informari sole
qvibus interpretandis nullum fere aliud Gramm
munus erat, quam ut fabulas explicarent, & aliq
te peregrinas voces , qvas illi glossas vocabant ,
dum genera qvædam dicendi abstrusiora , & à vi
quendi consuetudine remotiora indicarent , ab e
prout cujusq; ingenium aut voluntas ferebat , a
liticos sive rhetores deducebantur : aut imbuti
thematicis disciplinis ad dialecticos & ad physico
plicabant & verborum cura liberi ac soluti , ad
ipsas intelligendas ac pervidendas omnem indu
intelligentiam conferebant. Qvi eloqventiam ad
iis theatra, iis curia pro schola: qui causas diserte

linguas discere cogimur, neq; peregrinas mo-
apridem extinctas qvodammodo ac sepultas.
ra urbs, aut aliqva gens esset, in qva vulgò ho-
ce Latine loqverentur: mitteremus eo pue-
s, ut, cum à teneris unguiculis sermonis usum
nt, grandiusculi de rebus modò ipsis cogita-
nobis diutius luctandum ac sudandum est cir-
s, & in ipsis, ut ita dicam carceribus, qvam pri-
à carceribus ad metam pervenirent. Nobis,
Latinè ac Græce balbutire possimus multa cu-
vigiliis, multis magistris, opus est, & iis ple-
illis meliorum inopia, utendum, qvi ad id
cere profitentur, aliis ipsi magistris indigerent.
Il facultatem ac copiam sine ullo labore, à ma-
i nutricibus, populò hauriebant: ejus nos ut
n aliqvam consequamur, meliorem ætatis par-
consumere cogimur, itaq; gravis illa conqvestio
s olim Poëta Lucanus usus est in deploranda
ivilium calamitate.

ntum terræ potuit pelagiq; parari,
em civiles hauserunt sangvine dextræ,
uoq; studia non inconcinne accommodari po-
enim & nos dicamus licet. Heu qvantum re-
ientiæ parari potuit eo labore, qvi necessariò
ntelligentiam usumq; lingvarum capiendus fu-
a ratio tantum apud nonnullos potuit ut publi-
dere conati sint, inutile esse totum illud studi-
d in Græcis & Latinis literis poneretur. Sua
ra philosophandum, ut & illi fecissent. Non
ocritum, Platonem, Aristotelem, aut Hebræo
Ægyptiorum sermone in disputando aut inscri-
os esse: sed eo, qui popularibus suis notus esset:
osthenem Persica aut Macedonica, sed Attica
ltum eloqventem: meram insaniam esse tan-

tum operæ ac temporis perdere, ut eum sermonem intel-
ligamus, eoque utamur, quo uti homines multis abhinc
seculis desierunt. Ne Demosthenem quidem aut Cicero-
nem curâsse illum quomodo Cecropis aut Thesei, hunc
quomodo Evandri aut Romuli temporibus cives sui lo-
cuti essent, suæ quemque non gentis modo, sed & ætatis
sermone contentum esse oportere. Addebant in eo facil-
lius facta esse hominibus Italis, quod præclara illa Græ-
corum Latinorumq; monumenta, jam pleraque omnia in
eam linguam, qua vulgo utimur, conversa essent: ut illo
peregrinatis quasi cortice aut putamine detracto nudeis
vesci, & ut osse confracto succum ac medullam ipsam ex-
sugere liceret. A qua opinione, quoniam ita dissentio, ut
avocandis à Græcæ & Latinæ lingvæ studio adolescenti-
bus ipsa fundamenta disciplinarum convelli ac labefactari
putem; neque ullam pestem præsentiorem, aut ullum cer-
tius exitium omnibus ingenuis artibus adferri posse arbi-
trer, quam si linguæ illæ quæ quasi sacraria quædam ea-
rum sunt, negligantur: exponam hoc loco breviter cau-
sas judicii mei: efficiamq;, si potero, ut linguas quidem
illas omni studio dignissimas esse, sed multa hoc tempore
in earum tractatione peccari, liquido intelligatis. Duæ
præcipue mihi quidem causæ esse videntur: adolescens,
cur & Græcam & Latinam linguam amare, & in earum
utraq; præcipuum studium ponere debeamus. Una quod
Græcè & Latinè, Græcè quidem & plures & præstantio-
res, sed tamen latinè quoq; sat multi, ejusmodi viri scri-
pserunt, ut propter admirabilem quandam sapientiam, qua
illi tanto supra cæteros mortales floruerunt, ut aliarum
gentium homines cum eis collati, idiotæ quidam & agre-
stes fuisse videantur, dignissimi sint, ad quos intelligendos
omnis ab omnibus elegantioris ingenii hominibus opera
conferatur. Nam si Platones, Xenophontes, Aristoteles,
Theophrastos, addo huc etiam Plutarchos, Galenos, sed
quo

plures nomino, eo plures occurrunt, digni qui no-
ntur, si tales etiam viros Italia extulisset, qvi cogita-
es suas perscripsissent eo sermone, qvo vulgo Italia
ur, non eo qvi proprius esset, ne sic quidem veteres
sapientes patres ac duces negligendos dicerem: sed
m æqviore animo ferrem, si qvis Græco sermone ac-
tius discendo supersedere vellet. Nunc cum domi na-
vernacula omnia tanto jaceant infra illorum digni-
m, qvantò imæ maximeq; depressæ convalles infra
ssimorum, cœloq; ut Poëtæ loqvuntur, minantium
tium cacumina: qvis iste tam mollis ac delicatus: quiq
ab omni vera pulchritudine aversus est, qui laborem
maximum neq; fortasse tantum, qvantus vulgo pu-
ur, ad illos maximos viros intellig endos capiendum
et? Qvod & ipsum de veterei Latina lingva dictum
bi volo. Nam ita me illi amet omnium præpotens De-
uditores, ut ego vobis de meo sensu libere atq; in-
ue loqvar. Si ex Latinis Scriptoribus neminem ha-
mus præter Ciceronem, Virgilium, Senecam, Livi-
Plinium, Tacitum, & constat multos esse alios, qvi in
n album referri qveant: sed si eos solos haberemus,
a tamen mihi causa videretur, cur ad eos intelligen-
lingvam Latinam avide disceremus. Nunc accedit alia
ge gravissima qvæ nos incendere utriusq; studio de-
t. Nam cum earum lingvarum, qvarum usus eruditis
vulgo communis est, unaquæq; & certis & angustis
tibus circumscripta teneatur, harum de qvibus agimus
s toto propemodum terrarum orbe diffusus est. Italice
ventem soli Itali intelligent, qvi tantum Hispanice
vatur, inter Germanos pro muto habebitur. Germa-
inter Italos nutu ac manibus pro lingva uti cogetur,
Gallico sermone peritissime ac scientissime utatur
è Gallia exierit, sæpe ultro irridebitur, qvi Græce La-
eq; sciat, is, qvocunq; terrarum venerit, non intellige-
tur

tur tantum,sed apud plerosq; admirationi eri
causa vel maxima est, cur Græce aut Latine pc
Italicè aut Gallicè scribere, qvicunq; id egreg
possunt,debeant. Nam qvi scribunt aut utilita
cam,aut gloriam suam seqvuntur: Si utilitat
eam, certè multo pluribus proderunt, si ea l
bant,qvæ apud omnes gentes, quibus cum mo
nobis usus aut commercii est, intelligatur.
qvoqve suam longius latiusq; diffundent, si e
qvorum pulchritudo ab omnibus populis ac
percipi qveat. Ut igitur peregrinantibus opt
reperire genus aliqvod nummorum, cujus ea
omnes æstimatio esset multoqve libentius utei
qvam illis qui tertio aut qvarto qvoque die
mento & cum molestia mutandi sunt, cum ib
utiles sint,ubi imperat is princeps,cujus in ditio
tur: ita nemo non videt,quanto commodius l
lingva, qvæ in omni genere ac ratione reperi
& qvidem non ex fæce vulgi, sed ex qvaqve ho
mos qvosqve, à qvibus sine interprete intelliga
iis,qvæ simul atqve pedem ex hac aut illa pro
tuleris, alios atq; alios Interpretes reqvirunt.
do ex hac florentissima & nobilissima urbe in or
rarum partes, qvomodo ex omnibus terrarum
in hanc urbem legationes mitterentur, si aliam
qvam eam, cujus apud suos publicus usus est, n
cisset? Qvomodo in illo augusto ac sacrosancto
lium Collegio de svavissimis rebus, & qvas sæpe
notas esse expedit, qvi sententiæ dicendæ jus hal
liberatur, si, qvot ex nationibus consessus ille
totidem interpretes adhibendi forent? Qva in
rem Latinæ quàm Græcæ lingve utilitatem esse
Intelligitur enim à pluribus. Itaqve ad usum l
tior est, ad doctrinæ copiam Græca. Argumen
bus nituntur, qvi contrariam sententiam tuent

rsus & imbecillia sunt. Ajunt veteres illos, qui in admiratione sunt sua quemque lingua philoso-. Ego autem ita respondeo. Si illis quoque tem- s lingua aliqua fuisset, communis omnium, qvi ubi- essent eruditorum, ignota cæteris, quales hoc tem- ræcam & Latinam esse constat, non est dubium, potius cogitationes suas explicaturi fuerint quam vulgò quoque communis esset. Nam ut Poetæ, sibi invisum esse profitentur: ita ipsi quoqve ad ia Philosophiæ turbam admittendam non puta- deoque obscurabant ea de industria, alii numeris, goriis, alii tenebroso qvodam dicendi genere, ut rent se sapientiæ tantum Studiosis scribere: quæ uit Aristoteli, cur libros qvosdam suos & editos . Ajunt Græcam Latinamque linguam jampridem s esse. Ego vero eas nunc demum non tantum vi- : vigere, contendo, sed, si in translatione perstan- , firma valetudine uti, postquam esse in potestate lesierunt. Quamdiu enim populari imperio rege- , id est, quamdiu penes populum erant, ut ait Hora- bitrium & jus & norma loquendi, assidue agita- fluctuabant, nihil habebant certum nihil stabile, u- culum eodem vultu durare non poterant: nunc ex optimates, ut ita dicam, redactæ sunt, & certis à tibus petuntur: certis regulis ac præceptionibus ntur, multis jam seculis fixæ atque immutabiles ient. Si in vulgi potestate mansissent, hodie Ci- m non intelligemus: quemadmodum ne Ciceronis temporibus intelligebantur ea qvæ regnare Ro- it Numa scripta erant; immò vero ipsas 12. tabu- ges pauci, qui intelligerent, reperiebantur. Et vi- , qvæ vulgari lingua abhinc qvadringentos aut ntos annos scripta sunt, hodie non intelligi.

Ut sylvæ foliis (ait Horatius) pronos mutantur in annos,

Prima

Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas:
Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque
Illæ igitur linguæ quæ quotidie moriuntur, quotidiæ nascuntur, quæ pendent ex libidine imperitæ multitudinis: quas autem ex populi servitute eruditorum usus vindicavit, hæ non vivunt tantum, sed immortalitatem quodammodo & immutabilitatem adeptæ sunt. At quod tempus in linguis discendis consumitur, melius rebus ipsis cognoscendis impenderetur. Hoc argumentum ita demum aliquid valeret, si ab aliis Scriptoribus verborum elegantia, ab aliis rerum cognitio peteretur. Nunc ita nobis a D consultum ac prospectum est, ut qui Græce Latineque politissime scripserunt, iidem etiam sapientissime scripserint: ut non ab aliis verba, ab aliis rerum cognitionem petere oporteat: sed utraque ex iisdem fontibus eodem tempore haurire liceat. At omnia aut è Græco sermone in Latinum, aut etiam ex utroque in eum, qui laniis q que & falsamentariis notus est, conversa sunt ita ut neutro illorum opus sit, aut certe altero tantum. Heu miserum. Cur non hujus loci consvetudo fert, ut possem quantum cuperem arbitratu meo dicere? Quomodo istos acciperem, qui interpretibus fidunt? Sed quia id facere temporis angustiæ prohibent, polliceor vobis me, quæ dabitur dicendi occasio in hoc argumento versaturum esse & ostensurum, quam necesse sit in crassis rerum ignoratione perpetuo versari eos, qui præsidio interpretum freta Græcæ ac Latinæ linguæ studia negligunt, simulque indicaturum, quibus in rebus à plerisque interpretum diorum causa peccetur: quæque veræ causæ sint, cur nostri tantopere veteribus cedant. Vos Auditores, etsi ne vobis prior illa causa, quam dixi torporis ac negligentiæ noceat. Afferte huc amorem doctrinæ: afferte diligentiam & attentionem: ego, ut quotidie vobis retentione dignæ affatim suppetant, providebo. Idqu

gis,quod in his Ethicorum libris tantum usqveàpue-
ftudii pofui,ut nifi aliquid expectatione noftra dignum
eftitero,recufare non debeam,quin hujus loci amplitu-
ie parum dignus habear. Vos verò ornatisfimi viri
iofcite,fi qvod à vobis tam benigne auditus fim,ne gra-
s qvidem vobis agendas putem. Nam five oratio mea
bis moleſta fuit, eo moleſtior erit, qvo eam longius
otraxero ? five qvod magis cupio,qvam fpero , jucun-
; videor jam vobis gratiam aliqua ex parte retuliffe.

n ftudiorum inftauratione. De via ac ratione tradendarum difciplinarum.

ORATIO XVIII.

PLeriqve eorum , qvi qvotannis ex hoc loco verba faciunt , laudare literas & ingenuas artes nosqve, adolefcens optimi, ad eas toto pectore amandas ac colendas exhortari atqve incitari confveverunt. vorum ego neqve confilium reprehendo, neque tamen nnia , in eo pofita effe cenfeo. Nam , ut: fi qvis bonæ letudinis commoda exponat, eaq; dicendo amplificet q; exaggeret,& ad eam omni ftudio confervandam ho-inis cohortetur : neq; tamen admoneat , quo genere ctus, qvibusq; exercitationibus , ea maxime comparari contineri debeat , non valde utilis videri poffet illius atio,ita parum prodeft aut laudare eas artes, qvas certe mo ufqve eo perfrictæ frontis eft, ut vituperare aude-,aut ad eas cohortari eos, quos illorum ftudiis deditos fe conftat, nifi indicetur etiam via , qva qvis ad illas fa-lime ac certisfime pervenire poffe videatur. Ego igi-r ,qvando mihi à te Laurenti Blanchetre,vir clarisfime

munus

oratione mea melius incitari possunt, qvam si t
te intueantur, de te cogitent, in te oculos, anim
figant, cui literarum tractatio senilem in isto :
non modo gravitatem ac prudentiam, sed
quoqve atqve auctoritatem comparavit.

Qvænam igitur Orationis meæ futura n
qvibus de rebus dicens hunc ornatissimorum
atque hanc honestissimorum juvenum corona
ore meo pendentem video demulcere & delinir
exponam breviter ac perspicue à carceribus, u
calcem ei, qvi semel imbiberit in literis, & in b
tium scientia excellere, qvam studiorum via
nem tenendam putem; Quod dum facio, qvida
decursum jam à se, & confectum curriculum
alii, qvod iter ad veram gloriam ferat, me mor
gnoscent. Attente, ut me audiatis, ne orandos
se vos puto. Frustra id postulem, nisi attent
res ipsa, de qva dicere ingredior, conciliaverit.
igitur positum sit Græcæ, Latinæqve linguæ co
instrumentum esse ad parandam doctrinæ co
qvidem tempore plane necessarium.

Id, qvi negant, aut qvid verum sit, non v
contendenti studio in oppugnando, eo qvod
ostentare ingenii acumen volunt. Qvare pu

... latinarumqve litterarum formas, nomi- ... per ludum jocumqve condiscat; & ut hæ ... non metu, ac verberibus, sed præmiolis, ... illa qvi solet, identidem excitetur. ... si posuerit, ut Græce & Latine facit facile atqve ... jam septimo primis illis, maximeqve Gram- ... utriusqve lingvæ præceptis imbuatur; nomina ... ac variare, & inter se sine vitio conjun- ... copulare discat. Huic uni rei annum septimum ... Octavo incipiat jam aliqvid audire, aliqvid ... ejusmodi, & ad formandos mores ... & voluptatem potius adferat, qvam ... contentionem reqvirat. In hoc genere ... excellunt Æsopi fabulæ & Phocylidis car- ... talium Scriptorum inopia laborant, nisi qvis ... illas fabulas ab optimo, & eruditissimo viro ... latinis versibus elegantissime expressas, illi ... ponendas puto, & addendum, si qvod exiguum ... variis verbis vitæ præcepta continens reperiatur, ... consequens, id est, nonum ac decimum an- ... libentissime posuerim, ut pueri matutinis qvi- ... libros Xenophontis de institutione Cyri, qvi ... purius ac svavius reperiri potest, pomeridianis ... Cæsaris potissimum commentarios legat, qvi mihi ... omnibus latinis ad illam nitidissimam Xe- ... simplicitatem proxime videtur accedere. ... annus comœdiis detur, ita tamen, ut ex Te- ... Plautoqve, & multo magis, ex Aristophane, qvid- ... pueriles animos potest, aut resecetur, aut ... Qvod idem de omni scriptorum genere ... dictum accipi volo. Duodecimo Theocriti, ... Idyllia cum Virgilii Bucolicis, Hesiodus cum ... cum Æneide utrumqve Homeri poëma copule- ... hos libros totos à præceptoribus exponi ... debere. Cum tantum cujusqve à præceptore, ut

 ...

sine cortice, qvod ajunt, nare possit: qvod reliqvum est, suo ipse privato studio perseqvatur. Huic rei biennium suffecturum puto. Illud interea ad magistri curam, & sollicitudinem pertinet, ut puer loqvendo qvidem, qvotidie, scribendo autem alternis saltem diebus exerceatur. In ipso pubertatis ingressu primum exercebo eum in eis, qvæ Græci vocant progymnasmata, id est, præludia qvasi quædam & præcursiones ad eloqventiam, de qvibus extat aureolus libellus Theonis Sophistæ, qvod, si qvid ego auctoritate possem, qvotannis exponeretur in scholis: & ad præcepta, qvæ illic traduntur, juvenes perpetuo exercerentur. Sed & hoc genus exercitationis, & omnis propemodum recta & antiqva instituendæ juventutis ratio non tantum intermissa jampridem, sed oblivione obruta ac sepulta est, qvæ si revocaretur, paucis annis existerent homines, vere copiosi & eloqventes: isti autem clamatores, qvi nomen eloqventum gesticulatione pantomimica, & volubilitate linguæ, & impudentia, sibi pepererunt, ita jacerent, ut eos audire nemo posset. Ita igitur exercitatus adolescens totum se Ciceroni debet, ingurgitetq; se in illum uberrimum, & abundantissimum eloqventiæ fontem, retinens perpetuo illam, qvam à principio instituimus consvetudinem, ut Græca cum Latinis, similia cum similibus conferat. Ciceronis Epistolas cum leget, evolvat eodem studio Platonis, Isocratis, Demosthenis aliorumq; Græcorum Epistolas, qvæ in duo volumina congestæ reperiuntur. Ad libros de Rhetorica scriptos adjungat Aristotelis libros ejusdem argumenti, qvæq; eadem de re Dionysius Halicarnasseus, Demetrius Alexandrinus, Hermogenes, Longinus, aliique Græci literis prodiderunt. Ciceronis Orationes, cum Demosthenis, Æschynis, Lysiæ, aliorumqve veterum orationibus comparet: Dialogos de philosophia cum dialogis Xenophontis, & qvibusdam Platonis, interea oblecta-

[illegible] latinarumque litterarum formas, nomi- [illegible] per ludum jocumque condiscat; & ut [illegible] faciat, non metu, ac verberibus, sed [illegible] illa qua [illegible] identidem excitetur. [illegible] posterius ut Græce & Latine facit facile atque eleganter, jam septimo primis illis, maximeque Gram- [illegible] utriusque linguæ præceptis imbuatur, nomina [illegible] variare, & inter se sine vitio conjun- [illegible] copulare discat. Huic uni rei annum septimum [illegible]. Octavo incipiat jam aliquid audire, aliquid [illegible] idque ejusmodi, & ad formandos mores [illegible] & voluptatem potius adferat, quam [illegible] animi contentionem requirat. In hoc genere a[illegible] [illegible] excellunt Æsopi fabulæ & Phocylidis car[illegible] [illegible] talium Scriptorum inopia laborant, nisi quis illas fabulas ab optimo, & eruditissimo viro Ga[illegible] [illegible] latinis versibus elegantissime expressas, illi [illegible] ponendas puto, & addendum, si quod exiguum [illegible] paucis verbis vitæ præcepta continens reperiatur. [illegible] consequens, id est, nonum ac decimum an[illegible] ita libentissime posuerim, ut puer matutinis qui[illegible] libros Xenophontis de institutione Cyri, quo [illegible] purius ac suavius reperiri potest, pomeridianis Cæsaris potissimum commentarios legat, qui mihi [illegible] omnibus latinis ad illam [illegible] Xe[illegible] [illegible] simplicitatem proxime videtur accedere. [illegible] annus comœdiis detur; ita tamen, ut ex Te[illegible] Plautoque, & multo magis, ex Aristophane, quid- [illegible] pueriles animos potest, aut resecetur, aut [illegible]. Quod idem de omni scriptorum genere [illegible] dictum accipi volo. Duodecimo Theocriti, [illegible] [illegible], Idyllia cum Virgilii Bucolicis, Hesiodus cum [illegible] cum Æneide utrumque Homeri poema copule- [illegible] hos libros totos à præceptoribus exponi [illegible] debere. Cum tantum cujusque à præceptore, ut

[illegible]

fed cogitate, nullo modo fieri posse, ut ad excelsa & [illegible]
limia per plana veniatur: & aliqvi, credite hoc mihi [illegible]
mum in studiis laborem summa voluptate condiri. Q[illegible]
si quis ea, qvæ dixi præstare omnia non potest, pra[illegible]
certe qvisque, qvod potest. Cum alia multa, qvæ sæp[illegible]
hoc loco audistis, ad amandas literas incitare vos deb[illegible]
cum mirifica plane ac singularis erga eas Gregorii X[illegible]
optimi ac maximi Pontificis voluntas. Qvi non tan[illegible]
pulcherrimos fontes aperuit, qvibus urbem prius a[illegible]
penuria laborantem multo, & ornatiorem, & salub[illegible]
rem, & commodiorem reddidit, sed alios longe pulch[illegible]
res, & utiliores fontes disciplinarum reclusit. Qvid e[illegible]
aliud sunt tot illa Neophytorum, Græcorum, Germa[illegible]
rum, Britannorum, aliarumqve gentium, ac natio[illegible]
Collegia, qvàm totidem aperti & expositi omnibus [illegible]
gionis, & bonarum artium fontes ab inexhausto Pon[illegible]
ciæ liberalitatis fonte manantes? Qvid scholæ nostræ [illegible]
qvotidie tot eruditissimorum hominum vocibus pe[illegible]
nant, qvibus ipse majora, qvam qvisque ante eum Po[illegible]
fex præmia statuit, qvid aliud qvam incredibilem ipsiu[illegible]
ga bonas artes amorem, voluntatemqve declarant? [illegible]
tanta multitudo hominum doctrina, qvam opibus in[illegible]
ctiorum, qvibus ipse subsidia vitæ large, prolixeqve [illegible]
peditat? Ut non verius Bononia studiorum mater, q[illegible]
is civis, qvo ipsa maxime gloriatur, studiorum pater [illegible]
cari queat. At tu Laurenti Blanchette, vir clarissime, q[illegible]
do nos ipse in fide, ac patrocinio tuo esse voluit, quan[illegible]
apud eum potes, quod te plurimum posse scimus, tan[illegible]
confer ad paternam ipsius erga nos voluntatem ma[illegible]
magisqve in dies confirmandam. Multa jam ipsius beni[illegible]
tate consecuti sumus: ego qvidem plura & majora, q[illegible]
ut ea, me unqvam promeriturum esse, confidam: sed [illegible]
qvædam sunt, nec iniqua, nec inusitata, qvæ, ut alibi co[illegible]
duntur, si hic qvoqve concederentur, mirabiliter, & [illegible]

fi

rum & studiosorum adolescentium animi ad omnia pia accenderentur. Ea tibi, cum voles, expositurii, & partè aliquid nos effecturos esse confidimus, cogitationem te dignam: para tibi immortalita- studiosi literarum amantes, & gratiam, & glori- artes, quæ in te tantum ornamento attulerunt, ipsæ vicissim ornamentorum aliquid debere fateantur.

Illustrissimos & Reverendis- S. R. E. Cardinales, ipso die Paschæ, cum subrogandi Pontificis causa concla- ve ingressuri essent.

ORATIO XIX.

HABITA ROMÆ ANNO M. D. LXXXV.

MAgnum vobis hoc tempore negotium imposi- tum est, Patres Amplissimi, & tantopere ad sa- lutem & tranqvillitatem universæ Christianæ Reipublicæ pertinens, & haud scio, an ullum rum omnium, qvorum pro summa dignitate, qvam clesia obtinetis vestra procuratio est, qvod singulari im & extraordinaria præpotentis DEI ope magis are videatur. Declarandum enim vobis ac decer- am qvodammodo est, qvis Ecclesiæ in terris sum- mo imperio præesse ac præsidere, qvis in puppi se- clavum tenere & periculosissimæ navigationis cur- egere at moderari, qvis pastores ipsos pascere de- ut supra vulgarem hominum conditionem elati, re-

sponsa pro oraculis, nutus pro ratione, jussa pro legibus futura sint. Qvanqvam igitur ea sapientia estis, vix ut qvicqvam vobis subjici possit, qvod non ipsi animo prius conceptum meditatumqve teneatis: non iniqvo tamen animo ferre debetis, vos ex veteri consvetudine, qvid in eligendo Pontifice vobis seqvendum sit, etiam ab infimis hominibus admoneri Nam & nemo ita sapiens est, qvin audiendo sapientior fiat: & ea est Dei dignitas, ut saepe rudibus & imperitis ea dicenda suggerat, qvae audita etiam sapientibus prosint. Dicturus igitur, tanta de re, obsecro vos, per eum in cujus nomine huc convenistis, ut mihi exigui temporis attentionem ne denegetis. Atqve ut hinc potissimum ordiar; ut arduum ac difficile Episcopi munus est ita ardua qvaedam in Episcopo & inventu difficilia reqviruntur. Oportet, ait S. Paulus, Episcopum talem esse, ut in eo nullus pateat reprehensioni locus. Qvod si in aliis Episcopis reqviritur, qvanto magis in eo, qvi, qvanto Episcopi sacerdotibus, tantò ipse caeteris Episcopis antecellit? Qvando autem qvisqvam reperietur dignus, qvi in illum honoris ac dignitatis gradum evehatur, si omnes, in qvibus aliqvid culpari poterit repudientur? Sed hoc non ita rigidè ac pertractè accipiendum, etiam vetusti Patres monent. Nostra enim omnium, qvi vivimus, ex bono maloqve permista natura est: &, aut angeli essemus, si nulla nos improbitatis macula contaminaret: aut & Deo & hominibus intolerabiles, si nulla vitiorum nostrorum sordes admista bonitas temperaret. Non igitur qvaerendus, qvi simpliciter omni virtutis genere excellat, nullo ne levissimo qvidem vitio aspersus qvem ab omni nota ac reprehensione integritas vitae nullus unqvam violata maculis vindicet: nunqvam enim res ad exitum perduceretur: sed qvi & praecipuis virtutibus inter aeqvales emineat, & vitiis ut non omnibus at iis certe careat, quae in privatis hominibus singulas familias, in principibus maxima plerumqve

imperia evertunt. Apud Xenophontem barbarus
a adulescens, cum eqvum eximiæ bonitatis qvem
int, libenter se alicui spectatæ virtutis viro, dona-
esse dixisset, idqꝫ apud Cyrum professus esset: Ego
uit Cyrus, ostendam tibi, qvomodo etiam si clausis
jeceris, aberrare à tali viro non possis, Simulqꝫ cum
i humo sublatam in confertissimum agmen amico-
ros assidue circum se habebat, jacere jussit: & qvem
inqvit, ex eis contigeris, illi eqvum tuum dono
eqꝫ me us ullus sit, ne aberraveris, omnium eadem
us, eadem temperantia, eadem multis spectata do-
tis fortitudo. Si de vobis, PATRES AMPLISSIMI,
ici posset, ut è vestro nobilissimo honoratissimoqꝫ
u, nec ætate, nec usu atqꝫ experientia rerum, nec
ate alius aliis magis idoneus esset, ad hujus mune-
ritatem sustinendá, non magna deliberatione opus
eqve ullam in partem, qvis ei ex vobis præficere-
nodum interesset. Sin verius est, ut stellis alia aliam
& claritate vincit, sic è vobis alium alio esse eis bo-
amentis qvæ Pontifici conveniunt, instructiorem
riorem: & orandus summis precibus Deus, ut ju-
estra dirigat, & vobis intendenda omni studio men-
, ut ex omni numero vestro eum potissime, qvi ap-
s & publice utilissimus futurus videtur, deligatis.
ite, qvæso, si quid paulo liberius dixero. Non enim
res agitur, ut auribus serviendum sit. Dicenda qvæ
, qvæ tempus, qvæ rei magnitudo postulat. Omnis
io cognationis, amicitiæ, utilitatis privatæ, ab hac
ationе procul abesse debet, ne si qvis ita eligitur,
, dum erigitur, corruat & alios secum in idem exi-
æcipites trahat. Navigaturi de gubernatore na-
gendo consultarent, nemo reperiretur usqve eo
idus, ut eum, qvi sibi aut amicissimus, aut san-
onjunctissimus: ac non eum potius qvi intelli-

 geu-

gentissimus, exercitatissimus esses, ei muneri præfici vellet: & desiperet, si qvis in communi naufragio quæsticulum aliqvem suum sibi salvum ac proprium fore putaret. Una navis qua omnes vehimur, Ecclesia est: qvæ qvantis hoc tempore procellis ac tempestatibus agitetur, nemo non videt. Et erit quisquam ita non imprudens modò, sed inhumanus ac impius, qvi in tantis periculis, publicæ saluti ac tranqvillitati qvidqvam anteferendum putet? Exuient à vestris omnium animis talia omnia PATRES AMPLISSIMI: & aliis omnibus circumcisis atque amputatis, ea tantum in futuro Pontifice, qvæ bono Pontifici necessaria sunt, reqvirantur.

Videntur autem qvinque præcipua esse, qvæ in eo spectari oporteat: Sanctitas morum, Prudentia, Doctrina, Caritas, qvæ, ut verissime dixit Apostolus, perfectionis vinculum est, & Auctoritas, de qvibus singulis ubi qvam brevissime fieri poterit, dixero, finem dicendi faciam.

Primum igitur requiritur Sanctitas morum, nam qvo ore audebit aliena vitia reprehendere, qui ipse propriis madeat? Qvare si qvem avarum, si ambitiosum, si crudelem ac sangvinarium, si libidini ac voluptati mancipatum, vixisse constaret: ejus ne habenda qvidem ratio in his sacrosanctis comitiis esse. Avarus civitates exhauriret, nova qvotidie populis onera imponeret, sacra ac profana omnia venalia haberet, omnem turpitudinem congregandæ ac coacervandæ pecuniæ causa susciperet, nihil amplum aut magnificum agitaret animo, Non de gloria Dei aut utilitate publica, sed de arcis & saccis suis implendis perpetuo cogitaret. Non est, PATRES AMPLISSIMI, non est ejusdem ingenii, pecuniæ servire, & hominibus imperare. Deos impuros homines Stratoclem & Dromoclidem ajunt olim tractationem Reipublic. messim auream vocare solitos. Non est credibile qvenqvam ex vobis ita animatum esse: sed tamen procul absit à gubernaculis Ecclesiæ,

nperia evertunt. Apud Xenophontem barbarus adolescens, cum eqvum eximiæ bonitatis qvem t, libenter se alicui spectatæ virtutis viro, donasse dixisset, idq; apud Cyrum professus esset: Ego t Cyrus, ostendam tibi, qvomodo etiam si clausis ceris, aberrare à tali viro non possis, Simulq; cum humo sublatam in confertissimum agmen amicoos assidue circum se habebat, jacere jussit: & qvem nqvit, ex eis contigeris, illi eqvum tuum dono q; metus ullus sit, ne aberraveris, omnium eadem s, eadem temperantia, eadem multis spectata dos fortitudo. Si de vobis, PATRES AMPLISSIMI, i posset, ut è vestro nobilissimo honoratissimoq; , nec ætate, nec usu atq; experientia rerum, nec te alius aliis magis idoneus esset, ad hujus munetatem sustinendā, non magna deliberatione opus qve ullam in partem, qvis ei ex vobis præficereodum interesset. Sin verius est, ut stellis alia aliam claritate vincit, sic è vobis alium alio esse eis bomentis qvæ Pontifici conveniunt, instructiorem orem: & orandus summis precibus Deus, ut fuera dirigat, & vobis intendenda omni studio ment ex omni numero vestro eum potissime, qvi ap- & publice utilissimus futurus videtur, deligatis. e, qvæso, si quid paulo liberius dixero. Non enim es agitur, ut auribus serviendum sit. Dicenda qvæ qvæ tempus, qvæ rei magnitudo postulat. Omnis cognationis, amicitiæ, utilitatis privatæ, ab hac ione procul abesse debet, ne si qvis ita eligitur, dum erigitur, corruat & alios secum in idem exicipites trahat. Navigaturi de gubernatore nændo consultarent, nemo reperiretur usque eo dus, ut eum, qvi sibi aut amicissimus, aut sanjunctissimus: ac non eum potius qvi intelli-

gentissimus, exercitatissimus esses, ei muneri præfici vellet: & desiperet, si qvis in communi naufragio quæsticulum aliqvem suum sibi salvum ac proprium fore putaret. Una navis qua omnes vehimur, Ecclesia est: qvæ qvantis hoc tempore procellis ac tempestatibus agitetur, nemo non videt. Et erit quisquam ita non imprudens modò, sed inhumanus ac impius, qvi in tantis periculis, *publicæ saluti ac tranqvillitati qvidqvam anteferendum putet? Exulent à vestris omnium animis talia omnia PATRES AMPLISSIMI: & aliis omnibus circumcisis atq; amputatis, ea tantum in futuro Pontifice, qvæ bono Pontifici necessaria sunt, reqvirantur.

Videntur autem qvinq; præcipua esse, qvæ in eo spectari oporteat: Sanctitas morum, Prudentia, Doctrina, Caritas, qvæ, ut verissime dixit Apostolus, perfectionis vinculum est, & Auctoritas, de qvibus singulis ubi qvam brevissime fieri poterit, dixero, finem dicendi faciam.

Primum igitur requiritur Sanctitas morum, nam qvo ore audebit aliena vitia reprehendere, qui ipse propriis madeat? Qvare si qvem avarum, si ambitiosum, si crudelem ac sangvinarium, si libidini ac voluptati mancipatum, vixisse constaret: ejus ne habenda qvidem ratio in his sacrosanctis comitiis esse. Avarus civitates exhauriret, nova qvotidie populis onera imponeret, sacra ac profana omnia venalia haberet, omnem turpitudinem congregandæ ac coacervandæ pecuniæ causa susciperet, nihil amplum aut magnificum agitaret animo, Non de gloria Dei aut utilitate publica, sed de arcis & saccis suis implendis perpetuo cogitaret. Non est, PATRES AMPLISSIMI, non est ejusdem ingenii, pecuniæ servire, & hominibus imperare. Deos impuros homines Stratoclem & Dromoclidem ajunt olim tractationem Reipublic. messim auream vocare solitos. Non est credibile qvenqvam ex vobis ita animatum esse: sed tamen procul absit à gubernaculis Ec-

clesiæ,

si qvis Pontificatum messem sibi ac suis fore aure-
at. Ambitiosus omnia perturbaret, nihil usqvam
m esse pateretur, bellis orbem terrarum concute-
um suorum titulos, ditionem, dignitatem augeret.
postolicæ dignitatem in qvolibet discrimen addu-
Qvid crudelem & recenti semper cruore gauden-
tionis cupidum, ignoscendi nescium, cui pro virtu-
s, pro consilio furor, pro ratione impetus: quomo-
dissimo illi ac lenissimo Patris nomini respondere
se censetis? Qvid si quis se voluptatibus vinciendum
constringendumqve dedit, earumqve turpissimo laqveo
irretitus, in earum cœno, tanqvam sus per-
volutatur, qvid ab eo boni sperari, aut qvid mali
non metui potest? Libere, vobis audientibus, lo-
qvor. Nusqvam enim tutius est accusari vitia,
cum ex eis qvi audiunt nemo est, qvi ea qvæ dicun-
spicari posset ad se pertinere. Si qvis igitur est,
plerosqve omnes ex vestro amplissimo splendidissi-
Collegio esse compertum est; sed tamen fieri nul-
lo potest, ut non, & è vobis aliqvi excellant: qvi
ita nullam significationem avaritiæ dederit, qvi sive
nis opibus natus, sive è tenuibus ac modicis ad
copiosioresqve perductus, omnem pecuniæ fru-
n sublevandis egentibus positum duxerit: qvi ar-
um nunqvam turpiter afferentibus, honeste petenti-
semper apertam habuerit: qvi ad gloriam suam ni-
l DEI gloriam omnia perpetuo retulerit: qvi ex su-
ve abstinentia voluptatum maximam sibi volupta-
ptaverit: qvi veram animi magnitudinem in igno-
s, non in ulciscendis injuriis consistere judicaverit;
emum mores aptissimi sunt ad personam illius, qvi
um & omnium virtutum exemplar perfectissimum
n terris sustinendam.

Secundo loco dixi reqviri prudentiam, qvàm verè

Aristoteles ait esse propriam virtutem imperantium
æterna illa veritas Christus Dominus Deus noster
morú integritate ac sinceritate conjunxit his verbis:
te simplices sicut columbæ, & prudentes sicut serp
Sed videndum est, ut, qvid prudentia sit, recte inte
mus: neq; ita eam accipiamus, ut vulgus solet. Vulg
nim eum prudentem vocat, qvi multa simulare ac dis
lare novit, multa mentiri; eos qvibusdam agit, com
sui causa, fallere ac circumvenire: & qvod sibi præp
multas vias reperire, qvibus id qvoqvo modo adipisc
Illa vero prudentia non est, sed calliditas, versutia, m
aut, si prudentia est, carnis prudentia est: qvam se per
rum minatur Deus: qvam mortem esse Paulus affir
Vera prudentia est, & cognoscere qvid petendum fug
dumq; sit: & qvibus viis tum ipse eo pervenire, tum
eodem perducere commodissime possit: nihil temere
inconsiderate agere, sed unaqvaq; in re, qvid rerum
sonarum, locorum, temporum varietas postulet, diju
re. Miserum qvi alium fallit, si se idcirco eo, qvem
prudentiorem putat. Fallit ipse se, & induit multo p
tiosiorem in laqveum, qvam qvo implicare alium p
Qvanto prudentior, qvi neminem fallit, Deo enim si
or est, qvi neq; fallere, neq; falli potest.

Dixi præterea in Pontifice reqviri caritatem: c
Apostolus & martyrio & fidei montes transferenti
ponit. Sine qva nihil Deo acceptum est: Deus enim
carita est. Pontifex autem, cum communis pater &
vocetur, hoc ipso nomine admoneri debet, paterna
ritate erga omne hominum genus esse oportere.

Addidi doctrinam & eruditionem: qvam qvi Pon
necessariam non putat, magno in errore versantur.
tur Aaron in veteri lege gestare, supra pectus suum do
nam & veritatem: jubetur nunqvam in sanctuarium
gredi sine sonitu: qvo significatur, voluntatem Dei

populis prædicari: Labia Sacerdotis, ait Malachias
ant scientiam. Paulus ad Timotheum, Episcopum
[illegible], ait, aptum ad alios docendos. Hunc, [illegible]
s Pontifex etiam indoctus per alios obire poterit,
[illegible] lyricen esse, qvi per alium canet: & bonum
n, qvi ægrotos per alium curet. Sed satis sit.
[illegible] etiam de auctoritate dicendum; qvam ultima
[illegible]: qvæ [illegible] eis, de qvibus ante dictum est, [illegible]
Autoritatem autem voco potentiam, apud prin-
apud populos, firma & diuturna virtutis & do-
opinione qvæsitam. Ea Pontifici hoc præcipue tem-
cessaria est, propter eas gentes, qvæ à fide & obe-
[illegible] Romanæ Ecclesiæ desciverunt, qvæ revocari ad
m vix poterunt, nisi ejus, qvi præerit auctoritate
[illegible]tur.

[illegible]ito igitur, PATRES AMPLISSIMI, proponite vo-
[illegible] oculos communem nostrum omnium parentem
[illegible]m, ex vestro nutu pendentem, & qvid à vobis sta-
summa cum cura, ac solicitudine expectantem; illa
[illegible]risto genuit, illa educavit, illa ad summi proxi-
onoris gradum provexit: nulla vobis major co-
, qvam cum Ecclesia: omnes omnium caritates una
[illegible]plexa est: qvæ nunc dilacerata, distracta, divulsa;
[illegible] vos, ut aliarum omnium rerum obliti, de sua tan-
[illegible]nqvillitate, qva vestra qvoque continetur, cogite-
Deus omnium bonorum auctor eam vobis omnibus
[illegible] atq; animum inspiret, ut non cæco & temerario,
tos etiam, ut interdum fit, ac qvid agatur nescios,
[illegible]e paucorum motu, sed certo maturoq; judicio ejus-
Pontificem concordibus suffragiis, qvam primum
[illegible]is, qvi dispersa colligat, lapsa erigat, deprava-
[illegible]at, infirma corroboret, turbulenta componat, effi-
ut neque PII V. admirabilem illam sanctimoni-
am.

ardentisſima æſtas, qva tempeſtate, etiam qvi firm
ſunt, neq; Romam venire, neq; Roma exire tutum p
aut periculis, qvæ ſibi noctesque diesq; & aperta vi,
inſidiis ab hæreticis imminere intelligebat. In e
tione alios ex hæreticis auctoritate deterruit, alios
ſa aliqua ſpe commodorum, eo unde abierant, red
multa diſſimulavit, multa pertulit, multa palam & di
multa latenter, & artificiosè molitus eſt, quæ ad illi
gni ſalutem pertinebant: neq; prius deſtitit, qvam
ex aula hæreticis, revocatis autem iis, qvorum &
Deum, & erga Regem fides conſtiterat, bellum de
apertum hæreticis indiceretur. Itaq; ut in ſeminib
borum cauſſa eſt, ita omnium, qvæ poſtea in Gallia pr
ligione fortiter, ac feliciter geſta ſunt, illa legatio c
ac principium fuit. Illud autem admirabile eſt, quod
alii graviſſimi, & prudentiſſimi homines, toto, qvod
cœlo in illius negotii tractandi ratione ab eo diſſenti
ipſe adverſus aliorum omnium ſententiam ſuo unius
ſilio uſus, ipſo rerum exitu docuit, multò ſe quam
plura vidiſſe, multoqve prudentius cogitaſſe. Velli
tur interea invidorum ſermonibus, ac rumuſculis, qv
do patientiam illius, ac lenitudinem reprehendebant
do etiam qvædam ab eo, optimo animo, & ſapienti
conſilio facta, in deteriorem partem interpretaba
Qvos ille deſpiciens, & operi propoſito conſtanti
ſtans, eorum maledicentiam ipſo rerum exitu ita r
vit, ut veriſſimè de eo dici illa poſſint.

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem,
Non ponebat enim rumores ante ſalutem,
Ergo magisq; viri, nunc gloria claret.

Sed in hac temporis anguſtia, multa breviter attin
ſunt; qvæ ſinguli integros libros deſiderarent.
hæc qvidem, quæ hactenus dixi, ad declarandam
prudentiam pertinent. Qvid? cæteræ virtutes,

atio est: quanto enim magis ejus qvod amissum est,
ntia perspicitur, tanto plus doloris ex illius amis-
ercipitur: sed neqve animus ulla in cognitione
iescere hoc tempore facilius potest: & rerum ab
clare gestarum recordatio hoc saltem nobis sola-
dferet, quod magis nos confirmabit in ea spe, qvam
omnes concepimus, ut cum non tam nobis abla-
vam ad te, Deus optime, maxime, ad meliorem vi-
ocatum esse credamus. Atque utinam doloris ma-
lo disertos ac copiosos faceret, non dubitanter me,
ne optime, ac clementissime, dignam plurimis, ac ma-
tuis erga me beneficiis orationem habiturum esse
erer, nunc mihi misero omnia præter egregium ce-
di, ac prædicandi tui studium desunt: ægritudine
efactus est animus, oculi lacrymando defessi: vox
ctore ac faucibus interclusis exitum reperire vix
: si qvid in me ingenii fuerat, si qvam modicam di-
facultatem exercitatio attulerat, qvæ tibi majora
ro amore erga me tuo videbantur, ea, moriente te,
conciderunt. Connitar tamen qvantum potero, &
m difficultatem pietate superare conabor, sive enim
d effecero, gratus erga te, quoquo modo potui, fuis-
ur: sive etiam in medio cursu defecero, hoc ipsum
loriæ ducam, qvod de tuis laudibus dicere cupien-
bruerit atque oppresserit dolor.

nc qvæso obtestorqve vos, qvicunque adestis, ut ad
tempus intermittatis gemitus vestros mihiq; ex in-
rabili copia eorum, qvæ de illo dici possunt, pauca li-
abductos tantisper, & avocatos ab atrocitate tanti
ris animos adhibeatis.

mum igitur, si splendorem, & claritatem generis ad
endationem pertinere volumus, quod ita fere natu-
nparatum est, ut qua in familia multi præclari, vir-
ae & rerum gestarum gloria insignes viri florue-
runt

& in re tam nota supervacaneum est & temp
stiæ prohibent, & qui suis ac propriis laudibu
ei ornando aliena conqvirere, alienum atqve
videtur. Qvamlibet obscura, & abjecta fa
fuisset Hippolytus, eam ipse illustrare, & ad su
gnitatis culmen extollere potuisset: illustrissi
& splendidissima natus cum esset, ita se gessit,
nus ipse lucis ac dignitatis majoribus suis attul
ab eis accepisse videatur. Cum autem in eo
puerulo, mirifica qvædam, & ad omnem virtute
cipue ad prudentiam indoles emineret, ita cu
ptimus, ac sapientissimus Princeps diligebat,
re majoris momenti, nisi adhibito filiolo, delibe
præsente legatos ad se missos audiebat: eo p
gationes decernebat: interesse cum volebat,
bello, de pace, aliisqve maximi momenti nego
lia caperentur. In illa igitur sapientiæ schola
cina educatus brevi tempore tantam sibi co
atque intelligentiam eorum, qvæ ad populos re
nandos pertinent, comparavit, ut adhuc adole
ercitatissimos senes consilii maturitate supe
qve cum in Galliam confirmata jam ætate profi
apud Franciscum Regem non solum nomine, se
regiis virtutibus omnium nostræ memoriæ re

[illegible] II. valuit, qui ministros omnes per universum [illegible] sive legationes, sive exercituum præfectos, [illegible] cujuscunque generis essent, ex ejusdem nutu ac [illegible] pendere, atque quidquam, nisi eo consulto, [illegible] quidem alicujus momenti, esset, administrare vo[illegible] [illegible] nobilissimam, totiusque Christianæ Reipubli[illegible] legationem, qua in Gallia difficillimis, ac pe[illegible] temporibus functus est, quomodo, aut si[illegible] prætermittere, aut de ea pro dignitate verba facere [illegible] Grassabatur per totam Galliam infinita quæ[illegible] perditorum hominum colluvies, qui capta occa[illegible] propter tenellam Caroli Regis ætatem impune sibi [illegible] licere arbitrati, capitales, ac nefarias de religione [illegible] publice in vulgus disseminabant. Jamque res [illegible] progressa erat, ut non infimæ tantum plebis animos [illegible] venenis imbuissent: sed & ex ipsis principibus [illegible] paucos eadem errorum fœditate contaminassent. [illegible] ponebantur propalam, & omnium manibus terebantur [illegible] Lutheri, Calvini, & aliorum impiorum hominum [illegible] opera. Hieronymi vero, & Augustini, & Gregorii, & [illegible] brosii saluberrimæ lucubrationes ab omnibus prope [illegible] dum, & officinis, & Bibliothecis exulabant; in ipsa [illegible] la, ac comitatu regio quotidie habebantur hæretico[illegible] frequentissimæ conciones: omnia execrandis illo[illegible] cantionibus perstrepebant: Detestandis in Deum, [illegible] in Divos illarum pestium vocibus Catholicorum au[illegible] assidue verberabantur. In tam perturbato, ac peri[illegible] loso rerum omnium statu, Pius IV. Pontifex Maxi[illegible] divino, ut credibile est, instinctu nihil satius esse ju[illegible] cavit, quam ut Hippolytus Cardinalis Ferrariensis, pr[illegible] quoque tempore legatus in Galliam mitteretur. Su[illegible] cepit onus legationis Princeps maximo animo præditus [illegible] neque deterritus est, aut imbecillitate valetudinis, [illegible] longitudine itineris, aut anni tempore, erat enim

arden-

ardentissima æstas, qva tempestate, etiam qvi fir
sunt, neq; Romam venire, neq; Romà exire tutum
aut periculis, qvæ sibi noctesque diesq; & aperta v
insidiis ab hæreticis imminere intelligebat. In
tione alios ex hæreticis auctoritate deterruit, alio
sa aliqua spe commodorum, eo unde abierant,
multa dissimulavit, multa pertulit, multa palam &
multa latenter, & artificiosè molitus est, quæ ad i
gni salutem pertinebant: neq; prius destitit, qva
ex aula hæreticis, revocatis autem iis, qvorum
Deum, & erga Regem fides constiterat, bellum
apertum hæreticis indiceretur. Itaq; ut in semi
borum caussa est, ita omnium, qvæ postea in Gallia
ligione fortiter, ac feliciter gesta sunt, illa legati
ac principium fuit. Illud autem admirabile est, qu
alii gravissimi, & prudentissimi homines, toto, qv
coelo in illius negotii tractandi ratione ab eo disse
ipse adversus aliorum omnium sententiam suo un
silio usus, ipso rerum exitu docuit, multò se qu
plura vidisse, multoqve prudentius cogitasse. V
tur interea invidorum sermonibus, ac rumusculis,
do patientiam illius, ac lenitudinem reprehendeb
do etiam qvædam ab eo, optimo animo, & sapie
consilio facta, in deteriorem partem interpret
Qvos ille despiciens, & operi proposito consta
stans, eorum maledicentiam ipso rerum exitu it
vit, ut verissimè de eo dici illa possint.

Unus homo nobis cunctando restituit rem,
Non ponebat enim rumores ante salutem,
Ergo magisq; viri, nunc gloria claret.

Sed in hac temporis angustia, multa breviter att
sunt; qvæ singuli integros libros desiderarent.
hæc qvidem, quæ hactenus dixi, ad declarand
prudentiam pertinent. Qvid? cæteræ virtutes

& quã singulares fuerunt? Qvis unqvã illo in tota
e vivendi splendidior, ac magnificentior fuit? Qvæ
lla, qvæ in Italia, qvam multa sumptuosa ædificia
it? Qvam multa ingeniose & solerter excogitata
qvis, sed postea per posterorum ignaviam oblivio-
uta qvasique sepulta revocavit? qvam multos egre-
tifices, ad nova excogitanda propositis præmiis
rit? Qvis unqvam princeps, qvis principis alicujus
s quis deniqve magnus clarusqve vir apud eum di-
tus est, qvin sibi à splendido Cardinali, seu à præpo-
liqvo rege exceptus videretur? & interea in pau-
, & egentes homines qvam liberalis ac munificus
scitis ipsi cives Tiburtes qui ut illa perpetua, &
iana taceantur, meministis eum qvotannis cum
, ut fit, æstate in vulgus grassarentur, qvotidie mit-
litum, qvi omnes ægrotantium domos circumirent
orum, qvæ aut ad valetudinem recuperandam, aut
idam interea familiam necessaria essent, qvidqvam
esse putarentur. Meminimus & ipsi, ut se hac qvoqve
te legatus in Gallia gesserit, cum quicqvid pecuniæ
atione provenerat, nummum ex eo nullum attigit,
tum in pauperes erogandum, distribuendumqve man-
Eruditos autem, & excultos literis homines, nemo
m amavit ardentius, nemo plures domi habuit: ne-
gius, aut prolixius fovit. Horum disputationibus
suas condiebat, in eis audiendis, qvicqvid à gravio-
curis dabatur otii, studiosissime collocabat. Jam & in
in omnes domesticos, ac familiares suos tanta erat
ate, ac comitate, ut communis videretur omnium
s. Cum eis familiarissime colloqvebatur, urbanissime
itur: peccantes paterna potius caritate, qvam he-
testate atqve imperio corrigebat. Nullius autem
ve facile oblivisceba tur, atqve injuriarum. Scimus
nqve cum eo paulo familiarius viximus, multos, à

ſtimonia morti proximus dedit.

Qui cum ſibi ex hac vita migrandum eſſe ſent
hil territus, ſacerdotem accerſi juſſit, cui pecca
confeſſus, ut eorum vere ſe, atque ex animo p
omnemque ſpem ſibi in divina bonitate, ac miſ
conſtitum eſſe oſtenderet, interjectis aliquot ho
ſanctum Domini noſtri Jeſu Chriſti corpus rel
me accepit. Inde cum teſtamentum, niſi quantu
rum hominum invidia impedit, benevolentiæ
tatis erga omnes ſuos pleniſſimam condidiſſet:
viribus magis, ac magis deficientibus, ſacro ole
tis ex ritu Chriſtiano precibus, inunctus eſſet, l
& moribunda voce ex Davidicorum Pſalmorum
qui interea recitabantur, cum plura non poſſet,
ſaltem quæq; verba pronuncians, cum incredib
omnium, qui aderant dolore extremum DEO
reddidit. O me in felicem, quanto mihi res ſecu
quàm à principio cogitaram? Brevis enim hæc
ipſius commemoratio, quam mihi levationi fo
veram, ea mihi pectus offodit, ea vulnus ade
ea dolorem dolore cumulavit. Quid aliud age
mus, quicunq; tali patrono orbati, ac deſtituti ſu
ut lugeamus, ut modis omnibus teſtemur dol
ſtrum ut quod vitæ reliquum eſt in mœrore ac

quid post mortem luendum supersit, earumq; tum aliis
is actionibus, tum præcipuè susis ex animo precibus, &
mpus contrahi, & ardor mitigari potest: facere omnes
nnia debemus, ut ei modis omnibus opitulemur. Agite
itur, quicunq; Hyppolytum Cardinalem Ferrariensem,
vivum amastis, & mortuum amatis, conjungite mecum
eces vestras, & sublatis in cœlum manibus ac mentibus
berationem ipsius ex loco purgandis post mortem ani-
is destinato, si forte ibi adhuc detinetur, à Deo optimo
aximo efflagitate. Nullius enim mortuo auxilium desit,
ijus & CHRISTE JESU humani generis conditor & as-
rtor, qui nos alios pro aliis orare voluisti, qui tuorum
eces, nunquam irritas fore pollicitus es, respice hanc
ultitudinem afflictam, ac dolore confectam, & per illa
ulnera, quæ pro nobis pertulisti, per illum sanguinem,
iem pro nobis in ara crucis effudisti, per illam mortem
nominæ plenam, quam pro nobis sponte subiisti, tribue
ic nostris omnium concordibus votis ut famulum tuum
ppolytum Cardinalem Ferrariensem à pœnis si quibus
huc obnoxius est, liberatum, eum in locum quam pri-
um perducas, ubi æternis rerum gaudiis perfruatur. Ita
imum cives Tiburtes, nunc & liberis vestris, nunquam
eque ipsos, neque ipsorum liberos cujusquam majoris,
et omni ex parte præstantioris Cardinalis clientes esse
isuros.

In funere Joannis Episcopii Militiæ Melitensis Magni Magistri.

ORATIO XXI.

Decedere à vobis & ex dignitate vestri ordinis factū
est nobilissimi & fortissimi milites, quod optimo
principi Johanni Episcopio, Magno sodalitatis ve-
stræ Magistro, funus quibuscunque potuistis re-
bus

bus ornatissimum, amplissimumq; duxistis, qvodq; & pietatis in eum vestræ, & doloris, qvem vobis mors ipsius objecit, plurimas maximeq; luculentas significationes dedistis. Qvanqvam enim ille, & ea tum manu, tum consilio gesserat, & ad honoris virtute pervenerat, ut abunde ad gloriam vixisse videretur; & eo progressus erat ætatis, ut à vita tanqvam ex arbore, non per vim evulsus, sed suo tempore ipsa maturitate collapsus esse videatur: qvorum tamen vita, qvo diuturnior & publice utilior visa est, eorum mors nunqvam non acerba & immatura videri potest, sed qvando parens ac procreator rerum omnium Deus, universum hominum genus eadem mortalitatis lege devinxit; ostendit q;, si per ipsius præcepta gradiamur, certa spe melioris vitæ commorandi nobis hic, diversorium, non habitandi dedit, grates ei potius agere debetis, qvod talem vobis Ducem ac Rectorem dederit, qvodq; vis illius virtute, ac bonitate tam diu frui voluerit, qvam iniqviore animo ferre, quod eum, qvanqvam viridi & cruda senectute, consumptis tamen corporis viribus, tot laboribus, periculisq; jactatum, ex hoc inquieto ac turbulento salo, in illum, ut qvidem spes est, placidissimum portum perpetuæ qvietis ac tranquillitatis eduxerit. Nemo eo animo navigat, ut semper naviget, nemo militare discit, ut nunquam militare desinat: nemo ea mente laborem suscipit, ut alios ex aliis labores perpetuo excipiat, sed & qvi navigat portum & qvi militat victoriam, & qvi laborat quietem, atq; otium spectat, qvo qvi pervenere, gratulari eis amici, non dolere illorum vicem solent. Vita hæc jactationis ac periculi plena navigatio est, militia omni ærumnarum ac laborum genere exercita, inexhausta molestiarum undiq; succrescentium seges, qvam ut qvisq; optime novit, ita minimi facit, qvam is demum tutissime possidet, qui de ea, cum Deus voluerit, ponenda sæpissime cogitat, qvæ neq; stultis unqvam longa est, neq; sapientibus brevis.

Non

Non ut in ea diu maneamus, sed, ut ex ea feliciter exeamus, optandum est. Nunqvam viveremus, si hic perpetuo viveremus, & tamen non tantum venia tribuenda est illis lacrymis, qvas obitus majorum virtute præstantium, ex illorum, qvi cum eis conjuncte, amanterq; vixerunt, oculis elicit, sed etiam laudanda ac prædicanda eorum pietas, qvi qvacunq; ratione possunt, funera ipsorum ornare & cohonestare conantur. Nam & se, quibus artibus illi floruerunt, earundem studio flagrare declarant, & cæterorum animos ad cupiditatem ejusdem gloriæ inflammant; qvæ, cum à vobis abunde & cumulate Johanni Episcopo præstita sint, nondum tamen vestræ in eum pietati, satisfactum esse duxistis, nisi existeret aliqvis, qvi hodierno die publicè verborum aliquid facere, ne qvid omninò, qvod ad exornandam ac celebrandam ipsius memoriam à vobis prætermissum diceretur, id munus, qvoniam à me potissimum obiri volueritis: parebo voluntati vestræ, & summa tantum capita strictim ac modice attingam, laudes ipsi' brevi ac perspicua oratione complectar.

Primum igitur ex sodalitatis vestræ legibus, atq; institutis, certissimum ac firmissimum argumentum capere posse videor, qvo eum, & antiqvo ac nobili ortum genere, & eximia quadam, minimeq; vulgari virtute præditum fuisse confirmem. Nam cum legibus vestris cautum sit, ne qvis in ordinem vestrum admittatur, qvin prius eum & æqve ab atavis, & paterna, & materna stirpe nobilem esse liqvido constiterit, qvis est, qvi, cujus in pectore aut in humero candidam illam crucem, velamentum atq; insigne ordinis Hierosolymitani videat, qvemqve suffragii jus habere in comitiis vestris sciat, de illius nobilitate dubitare amplius possis? eodemq; modo de virtute argumentari licet. Nam cum in mandandis honoribus in eoq; præsertim deligendo, qvi vobis summo

crescendi, aut sepeliendi. Vos cent
hic non sodalitatis modò vestræ,
Magister, charissima, dum vixit, h
conservetis, operam date. A qu
animo abhorruisse scitis, eorum r
quo ille tegitur tumulo, condite, e
mina extinguite. Amavit ille, cur
rum concordiam inprimis, & uni
intestina autem odia, & discordias
capitales Reipublicæ pestis judicav
fortissimi, flores ex omni Christian
lumina virtutis, terrores Turcarum
pugnacula Christianorum, deponi
tentionis delete omnem memoriam
tientibus ac conspirantibus animis
stianæ religionis incumbite, omnen
omnem ulciscendi cupiditatem in
quæ tam multis hodie tamq; sævis
in vestra virtute, si concordes sitis.

esus, testatur Africa, quæ illum altera in Methones,
ones, Naupacti, altera in Tunetis & Turris Regiæ
gnatione, & in illo calamitoso Cirtensi prælio spar-
m in hostes funera, nec illorum, nec suo sanguini
ntem viderant, sed & postea cum in Gallia esset, &
am obsideri audiisset, tanta celeritate, ut evolâsse
non iter fecisse diceres per mediam hostium classem
liquot militibus, quibus ipse præerat in insulam
o cum periculo, sed majori etiam hostium admira-
penetravit. Multa properanti prætermittenda sunt
vel singula, nisi copia obstaret satis amplam ad dicen-
materiam suppeditare posset.
ntis igitur assiduis industriæ virtutisq; documentis
ltis maximi momenti publicis muneribus, fortiter
nter, feliciter, obeundis, ita sibi conciliavit omnium
s, ut qui maximus honos suffragiis vestris deferri
t anno post salutē hominibus restitutā M.D.LXXII.
Kalendas Februarii, sine ullo ambitu absens com-
consensu delectus sit, qui summam potestatem in
rsam sodalitatem obtineret. Quo ex tempore paten
m campum exercendæ virtutis suæ nactus, ita im-
t omnes boni principis numeros, ut vestram in eli-
o sapientiā, ipsius in regendo sapientia comprobarit.
ut à cultu divini Numinis principium ducam, quod
mentum omnis virtutis est, nunquam ille ullum di-
ire passus est, quo non rei divinæ interesset, quo non
anibus suis cibum cederim egenis hominibus por-
et ac ministraret. Templum etiam pecunia sua am-
num & ornatissimum extruxit, sacerdotibusque, qui
ivinam quotidie in eo templo facerent, mille ducen-
ppos nummos annuos attribuit, ibidemq; in monu-
o pulcherrimo eorum, qui ante se in eodem magistra-
gant, corpora condidit ac collocavit. Et pietas igi-
ius; & magnificentia cum ex eis, quæ dixi, tum è
ejusdem generis aliis percipi potest.

Qvid ego nunc comitatem, affabilitatem, humanitatem prædicem, quæ tanta erat, ut neminem aut aspectu aut colloqvio suo arceret, omnium postulata libenter cognosceret, nihil justa petentibus denegaret: si qvid negare cogebatur: ea tamen utebatur lenitate sermonis, ut eos qvoque, qvibus negabat, æqvos à se placatosque dimitteret. Liberalitatem autem ipsius multis & privatim & publice salutarem fuisse constat: nam & suis opibus multorum inopiam sublevabit, & viduarum, ac pupillorum qvasi communis parens fuit, & multas virgines, multasque mulieres honesto loco natas, qvæ propter paupertatem, conditionem reperire non poterant, dote de suo data collocavit. Quin etiam cum intelligeret, à multis inhonestis mulieribus filias ali, qvas, cum adolevissent, in eandem turpitudinē sibi substituerent, occurrendum manifesto periculo ratus puellas tota insula conqvirī ac comprehendi jussit, & in extructū à se ejus rei causa cœnobium includi, ut illic sancte ac publice educatæ, suo tempore aut perpetuam virginitatem Deo voverent, aut nuptum, si ita mallent, traderentur. Qvid jam Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia ab illo vel instituta, vel reditibus aucta commemorem? Vos me citius, aut dies, quam materia deficiat, si singula persequi vellem. In annonæ verò difficultate, sæpe magnam vim pecuniæ egentibus tradidit, sæpe cum magnam frumenti copiam è remotis locis comportandā curasset, eodem illud pretio, distribui, qvo ibi, unde adductum erat vendebatur. Injuriam verò, neque facere ipse neque eos, qvi facerent, perpeti poterat. Judex iis, qvi infantibus optabilis, iis, vel per errorem, vel metu aliqvo ac calore animi deliqvissent, placabilis, in eos, qvi certa & obstinata malitia ac pravitate peccassent, plane inexorabilis. Qva severitate simulque aliis qvibusdam, qvæ silentio involucre satius duco, neque enim ita eum laudare institui, ut cujusqvam errata detegam, cum in se nonnullorum odia concitasset, effectum est, ut propter qvasdam suspiciones exacta jam

ætate

Romam à summo Pontifice vocaretur, sed ut exorte Sole nebulas dissipari, & evanescere videmus, adventantem, omnes illæ nubeculæ suspicionum ierunt. In urbem igitur ingressus est eo concursu um ordinum, ea pompa & celebritate, cum ipse, et ontifex eum quàm honorificentissime excipi jussit, n ad dicendam causam venire, sed jam tum pulcherm de obtrectatoribus suis triumphum agere videre. Divertit ad illud decus, & ornamentum amplissimi is Aloysium Cardinalem Estensem, qui, ut sanguine editus, ita animo plane regio præditus, eo cultu atpparatu dignitatis, ac venerationis plenissimum seapud se habuit, ut admiratio etiam eos caperet, qvi, u aliis admirabilia videntur, ea Cardinali Estensi usi& qvotidiana esse noverunt. Itaqve interdum audist optimus senex, cum jocans, ut secura innocentia ceret, magnam se gratiam debere obtrectatoribus: illorum enim opera sibi eos honores Romæ habitos. ipse nunquam optare ausus esset, plus multo eos sibi isse odio, qvam obseqvio prodesse potuissent. Ergo eum tota civitas in sinu atqve oculis ferret, cum, inceſſerat, quasi exemplum quoddam antiqvæ tis ac probitatis spectaculo esset, cum eum Pontifex audiret, libenter videret, eximia qvadam charis complecteretur, dolore lateris correptus & intra dies absumtus est, tam placide ac leniter, tanta testificatione pietatis Christianæ, ut magnam spem ibus fecerit, non tam illam mortem, quam migratioex mortalitate ad immortalitatem fuisse. Quoniam ante iis, à quibus graviter læsus erat, agnito errore am petentibus, tam facile ignovisse meminimus, quoq; peccatis facile à divina bonitate ignotum esse dimus. Quod si quid, ut humana fragilitas fert, in vitæ exitu expiandum adhuc eluendumq; superfuit, o speramus fore, ut tam multis Ecclesiæ precibus,

tam

sed ipsum, vivum adhuc & spirantem à vobis
stimate. Fuit antiqvitus apud multos
qvisq; vivus maximo amaverat, ea cum illo
cremandi, aut sepeliendi. Vos contrà facite. Q
hic non sodalitatis modò vestræ, sed virtuti
Magister, charissima, dum vixit, habuit, ea, u
conservetis, operam date. A qvibus
animo abhorruisse scitis, eorum reliqvias om
quo ille tegitur tumulo, condite, eorum fibras
mina extinguite. Amavit ille, cum alia hone
tum concordiam inprimis, & animorum con
intestina autem odia, & discordias ac dissensio
capitales Reipublicæ pestis judicavit. Agite i
fortissimi, flores ex omni Christiana nobilitate
lumina virtutis, terrores Turcarum, firmame
pugnacula Christianorum, deponite omne stu
tentionis delete omnem memoriam offensionu
tientibus ac conspirantibus animis ad defensiu
stianæ religionis incumbite, omnem iram, om
omnem ulciscendi cupiditatem in hostes illius
qvæ tam multis hodie tamq; sævis tempestatib
in vestra virtute, si concordes sitis, non minim
præsidium putat. Sepelite cum illo mortuo ea,
perpetuum sepelirentur, sepeliri jampridem insi

M. ANTONII MURETI EPISTOLARUM LIBER.

M. ANTONIUS MURETUS, PAULO MANUTIO S. D.

EPISTOLA PRIMA.

QVi possum paria paribus? &c., si pergis, clamabo, me circumvenire. Nam tu, mi Manuti, δεινός τις εἶ, καὶ τ' ἄλλα καὶ κάλλιστα ἐπιστολὰς, qvi cum ad me eas Epistolas qvotidie mittas, qvales post Ciceronem no fecit præter te, tamen delicias facis, & perinde loqveris, ac si meæ, quas ego popularibus verbis, qvasi crasso filo, contextas, ne relegere qvidem, qvæ mea pigritia soleo, cum tuis ullo modo conferri debeant. Eqvidem, ubi, cum qvibusdam me aliis confero, adulor interdum me mihi: & qvia, qvam non latine alii loqvantur, animadverto, videor mihi paulo, qvam illi longius in hac ilrate progressus esse: idem, vel te audiens, vel scriptum à te aliqvid legens, hastas, ut dicitur, abjicio: & ne eum putem esse me, quem tu facis, non modò inter principia, sed ne inter impedimenta qvidem, ullum mihi inqvi posse arbitror locum, μακάριος εἶ σὺ ταύτης τῆς ... μακάριοι δὲ καὶ ἡμεῖς, οἵτινες ὑπὸ σοῦ ἀξιούμεθα ... ἀπολαύειν.

ἀπολειφθεῖεν, οὐ μὴν ἀλλά γε συμβῆναι τοῖς τῆς ... ἐπιμελείας ... ἐκ ... Sed de his satis. De Bononiensi, plane tibi assentior, ita, vota facio, ... nius noster petat. Nam neque Bargeum discen... to; alios si qvi erunt, facile ab illo superatum iri conf... mihi qvidem, qvid magis in optatis sit, quam ut id ev... quod tu mihi, amice, (utinam etiam vere) augur... Neque video sane, si ille decesserit, quid mihi impedim... to esse possit. Fruamur igitur hac spe, quæ sive ... paulò tollemur altius: sive fefellerit: non tamen om... no jacebimus; De Philopono noli laborare, Ego istic, ... Deus volet, intra quatuor aut quinque dies futurus ... absens non video, cui possim satis commode id nego... dare. Vale mi Manuti, vale, & me ama 8. Kalend. Septem... bris PATAVIO.

M. ANTONIVS MURETVS PAULO MANUTIO

S. D.

II.

QVod te à curis omnibus acqviescere in mearum e... stolarum elegantia ac suavitate dicis, agnosco hu... nitatem tuam: neque tamen ita me ignoro, ut in ... quicquam posse reperiri elegantiæ putem. Scribo e... ad te sine ulla cura, quidquid in solum, ut dicitur, & d... tibi animi mei sensus aperiam, quibus id verbis faci... non laboro. Quod eo dico, quia scrupulum quendam jecisti mihi nuper in sermone; cum significares, te epi... lis tuis, si quando eas divulgares, velle admisceri quasi etiam ad te meas, in qvo tu etiam atque etiam vide q... agas. Nam ego qvidem nihil unquam, ita tu me am... memini ad te scribere, quod non dicam editione, sed ... ctione magnopere dignum putarem. Sic enim sc...

M. ANTONIUS MURETUS PAULO MANUTIO SUO S. D.

V.

Quam pœnè furvæ regna proserpinæ
Et judicantem vidimus Æacum,

Icet enim jam canere depulso metu, sed tamen, qvicqvid dicat puer Lepidi, negligentia ipsius, origo hu-s molestiæ fuit: qvod è meis hesternis literis aliqva ex rte intelligere potuisti. Sed qvando res omnis in vado t, disinamus, ut ille ait, qverelarum. Alexin tu mihi in des: at mihi nunqvam in mentem venit, ut Tironem ti-invideram. Et hic Alexis. ipse quam diu tuus fuit? qvan-ram non video eqvidem hic cur Alexis dicatur: neqve ego ex eadem schola sum, ex qva Pomponius: ait il-alter studiorum tuorum socius, jure ac meritò Tiro, æ ætatis nostræ Ciceroni operam daret, qvem à te dis-isse causa doleo: tua non dolorem, nisi tibi sub mole-m esse ejus abitionem è tuis literis viderem. Ipse hodie me venit, egitq; mecum, ut se in disciplinam meam re-erem. Ego ei prolixe, qvidqvid possem, & pollicitus ..., & detuli. Itaq; ut video, agnosces aliqvando in ... literis etiam ipsius manum. Sed omittamus jocos. De ... lo tuo scripsi heri ad te sincere & ex animo, qvid mihi ... Noli putare eum olim unum ex multis fore. ... mihi crede, satis bona in his rebus qvidem ... & officiet nostris utriusq; luminibus. De Hiero-... Pusione mellitissimo, spero eqvidem successura o-... ut volumus. Sed nescio tu amori perpetuum illo ... adjunctum metum? Ego autem (qvæ tua sunt ... me plurima maxima beneficia) nisi liberos tuos dum

qvam scriptæ sunt. Interdum contra, sexcenti-
bus anteqvam scriptæ sint perferuntur. Itera

M. ANTONIVS MURE
PAULO MANUTIO SUC

S. D.

IIII.

HEri respondi ad eas literas, qvas à te pr
ram, simulqve misi ad te chartas aliqvot C
strenuè urgeo: sed vix credas, qvàm multa qv
dant, quæ cursum impediunt meum, omne tam
lum atq; omnem impeditionem facile superat
obseqvendi meum: cras expecto à te qvantu
scriptum erit. Est etiam aliud quod mihi à te
velim. Lambini interpretatio librorum de r
de à me desideratur, & scis me, qvam sim in hoc
patiens: vel ignotorum hominum libros, s
appetere soleo, ut omnis mihi celeritas tanti e
nedum hoc carere possim, qvi & hominis am
bet per crebram nostri honorificam mentione

M. ANTONIUS MURETUS PAULO MANUTIO SUO S. D.

V.

Quam pœnè furvæ regna proserpinæ
Et judicantem vidimus Æacum,

LIcet enim jam canere depulso metu, sed tamen, qvicqvid dicat puer Lepidi, negligentia ipsius, origo hujus molestiæ fuit: qvod è meis hesternis literis aliqva ex parte intelligere potuisti. Sed qvando res omnis in vado est, disinamus, ut ille ait, qverelarum. Alexin tu mihi invides: at mihi nunqvam in mentem venit, ut Tironem tibi inviderem. Et hic Alexis ipse quam diu tuus fuit? qvanqvam non video eqvidem hic cur Alexis dicatur: neqve enim ego ex eadem schola sum, ex qva Pomponius: ait ille alter studiorum tuorum socius, jure ac meritò Tiro, qvi ætatis nostræ Ciceroni operam daret; qvem à te discessisse causa doleo: tua non dolorem, nisi tibi sub molestam esse ejus abitionem è tuis literis viderem. Ipse hodie ad me venit, egitq; mecum, ut se in disciplinam meam reciperem. Ego ei prolixe, qvidqvid possem, & pollicitus sum, & detuli. Itaq;, ut video, agnosces aliqvando in meis literis etiam ipsius manum. Sed omittamus jocos. De filiolo tuo scripsi heri ad te sincere & ex animo, qvid mihi videretur. Noli putare eum olim unum ex multis fore. Excellet mihi crede, satis bona in his rebus qvidem auguri & officiet nostris utriusq; luminibus. De Hieronymo Pusione mellitissimo, spero eqvidem successura omnia, ut volumus. Sed nescio tu amori perpetuum illo comitem adjunctum metum? Ego autem (qvæ tua sunt in me plurima maxima beneficia) nisi liberos tuos dum

in hac re à me aut malitiosè, aut negligenter factum est, u
me omnibus pessimis exemplis multatum velit. Si qui
culpæ est à Lepido est: quanquam hujus ipsius nullam fu
isse culpam, certo scio. Quod ego te mi Manuti, per ge
nium tuum, perq; illam maximam & sanctissimam conju
ctionem nostram, quam ego semper summa fide & col
& colam, obsecro & obtestor, primum ut credas, nihil i
me commissum esse, cur ulla vel levissima culpæ suspici
in me hærere debeat: deinde, ut hoc tibi persuasissimu
sit, tantum me ex hac re dolorem percepisse, quantum ne
que ferre moderatè, neque ullo modo exprimere possi
Crastinæ tuæ literæ me aut recreabunt, aut conficient
Nam si folia illa ita tempori recuperata sint, ut ut nihil
ea re detrimenti ceperis, reviviscam: sin secus acciderit
non dubito quin ex dolore in gravem aliquem morbu
incidam. Filius tuus heri manè discessit una cum magist
uterque à me pro viribus amicè & diligenter curatus e
Visus est mihi planè deposuisse illam animi ferocitate
quæ aliquando, ne una cum ætate accresceret, subverebar
Tentavi etiam, sed leviter, quos progressus fecisset in
teris. Vis aperte tecum fabuler? Visus est mihi docti
magistro suo. Sed cum cogito, literæ tuæ me cont
bant. Scribis enim, ut ad te de filiolo tuo aliquid scriba
quasi antea nihil scripserim: deinde respondes de lit
Lambini. Atqui ego, quibus literis ad te de Lambini lit
scripseram, iisdem de filiolo tuo scripseram, multa. Ita
hunc nodum non possum dissolvere, nam quod ad fin
jlocaliter scribis, nos aliquid esse, quibus neq; Titon
neque Alexides desint: ad id ego nunc respondere no
neque enim jocari in tanta animi perturbatione possi
Tu sine dubio felicior & sapientior: cur etiam curis im
dito, tamen quod rideas venit in mentem. Mi Mar
optime & amicissime etiam atque etiam vale.

Patavio.

M. A

ntam è tuis literis hauriam ſvavitatem, ut ea me ex-
s, ne oculis qvidem parcis, qvos nobis chariſſimos eſſe
ura voluit. Eqvidem etſi manum tuam ita amo, ut nul-
æqve aliam: tamen nihil mihi videtur longius: qvam
n illæ ad te amanuenſis venerit. De epiſtolis tuis, video
d agas, mihiq; jam videre videor illum diem, cum, ut
as ad Cœlium, ſic tuus ad Muretum liber extabit nam
d qvidem nimium eſſet, ut Cœlii ad illum, ſic amiculi il-
tui cenſeri unum qvod ego neq; ſpero, neq; ut qvid-
am niſi qvod tibi videbitur, facias peto, qvatuor illas,
as petis, propediem habiturus es, ad eas enim deſcri-
ndas, operam mihi ſuam Molinus noſter ultro detulit.
od autem videris ſubdubitare ecqvid ego eas aſſerva-
im: obſecro te usq; eo tu me aut negligentem aut bar-
um & inhumanum putaſti, ut eas perire ſinerem? in
is ita negligens ſum, ut nemini cedam: qvæ à te veni-
præſertim paulò accuratius ſcripta, ea habeo ὡς κειμή-
α. Catulli reliqva expecto, ſed mehercule; valde vos
properatis, dicendum enim eſt, Dædaleo mihi, ut Plau-
loqvitur. remigio opus fuerit, ſi præire vobis velim,
ndam tamen curſum qvantum potero & deficiam pri-
am defatiger... Vale, Molinus tibi ſalutem ut ſolet.
D. III. Kal. Maj. Patavio.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO MANUTIO SUO.

VII.

...olam meam tibi probari gaudeo: eo magis qvod ne
...ens accideret, verebar. Scripſeram enim negligen-
... ipſe mihi magnopere ſatisfeceram, nunc ne fretus,
...orum judicia non extimeſcam. Nam qvod cœlum
...eum mihi profuiſſe dicis: eſt omnino in eo aliqvid:

 ſed

inanis spacii aliqvantulum relictum esset : nam nitatem & elegantiam, multum: ad libri mole aut perpusillum qviddam accessisset. Sed ne displicent, & cætera omnia mirifice placent, q cum hisce literis accipies, qvantum autem im qvamprimùm ad me mittas velim. Vale, & no. Patavio.

M. ANTONIVS MVRET PAULO MANUTIO S. D. VI.

QVod igitur scribendi argumentum capere si ad ignotos non facillima ὑπόθεσις, qvod ego ita esse video : cum eorum, qvos nomina ignotus uterqve sit ? etiam illud, nullamne h ambitionis aut levitatis suspitionem futuram plica mihi hæc qvoq;. Nam ego qvidem sine tione, qvocunq; duxeris seqvar, ac tua qvoq; tanta est nostra conjunctio, ut qvicqvid alteri accidit: id ab altero alienum esse non possit, ve vel si qvos alios habes, qvos nugis meis magis iri putes. Miratus sum tam longam epistolam

ſcuriores locos ſcholia qvædam elaborabo. Vale, Pa-

ANTONIVS MURETUS PAULO SACRATO SUO S. D.

IX.

ræclaram epiſtolam tuam. Itaque mihi ſenium eſt, um eam typis deſcriptum videam. Heri eo ad te non , qvod ternæ literæ Bononiam ſcribendæ erant, & i nihil inciderat epiſtola dignum. Hodie accepi li- i Sigonio, qvas ipſas ad te mitto, ut meum gaudium gaudeas. Cras mittam ad te verſuum meorum par- d eſt, elegias, & aliqvot epigrammata, cætera ipſe. Qvid jam? qvid ſcribam amplius? nihil, niſi ut me quod tamen te facere, mihi jampridem exploratiſ- t eſt. Herculi noſtro plurimam ſalutem. Vale, qvan- qvam eſt hominum, homo optime & integerrime. fore, ut hodie ad te iterum ſcribam. Etenim duo s adoleſcentes nobiliſſimi, ita ut inter domum ipſo- & domum regiam arctiſſima affinitas intercedat, qve opulentiſſimi, & qvod caput eſt honeſtarum ſtudioſiſſimi, heri ſignificarunt mihi, ſe tui viden- ſa Venetias velle proficiſci: & à me petierunt, ut itum ad te patefacerem, facturum recepi, & liben- idem. Eos igitur veſperi ad me venturos puto, ut am commendatitiam petant, præceptorem hic ſe- bent, ſenem, honeſtum, nummatum, eruditum, ſtu- s tui, ſcripſit olim libellos qvoſdam non inelegantes, mus Budeo fuit. Et ego ipſi auctor fui, ut ad te li- m aliquid daret. Putare me eum tibi de nomine, reos, qvos dixi libellos, non ignotum eſſe. Tu ſi, eum reſcripſeris, bonum & bonorum ſtudioſum

sed multo mihi plus tua consvetudo profuit : neq; mir est, si tecum assidue versans, colorem aliquem eloqven contraxi. Qvare si ex animo mihi gratulatus es, qv ego ita esse, qvia cupio, credo, gratulare potius tibi i qvi tales habeas discipulos. Tibulli principium, qvod à requiris : videlicet μνημονικὸν ἐστὶ ἁμάρτημα. Jam aliq dies sunt, cum ad te misi duo prima folia. Tertium c his literis accipies, cætera καθ' ἡμέραν, ama me & vale. E stolas tuas, ut diligenter custodiam, admonendus n sum, sed & describendas curabo. V. Id. Maj. Patavio.

M. ANTONIVS MURETVS PAULO MANUTIO

S. D.

IIX.

ET ardeo incredibili studio omnia tibi prolixissimè p licendi : & vereor, ne incensus cupiditate obseqve tibi plura promittam, qvam postea præstare possim. Ill tibi omni adseveratione confirmo, me manibus pedibu obnixe operam daturum, ut aliqvid uavem, qvod tu p bes. Sed te qværso, Manuti optime & amicissime, noli p ra à me exigere, qvam vires ferant; qvæ si pares esse aut animo meo, aut opinione tua : nihil reqvireres, q observantia in te mea illustrior foret. Sed hæc alias. Nu te orabo (qvod tamen tuapte sponte te facturum su arbitror) ut earum rerum, de qvibus nuper ad me scri sti, impressionem differri jubeas, dum certius à me & ploratius aliqvid accipias. Interim illæ priores impr poterunt : & ego præter id qvod una cum his literis a pies, cras ad te aliqvid aliud mittam, neq; patior ope qvod agant, deesse. Si nihil aliud, certa in aliqvot Prop

ipso articulo certos homines volo, qvi nunc qvia
elaborare ut hic maneam, putant ferociunt, ipsi
. Mihi Manuti optime, & amicissime, etiam etiq
. Ego posthac qvotidie ad te scribam, tu qvoq
ias, qvod commodo tuo fiat, qvam sæpissime scri-
m ex tuis literis etiam brevissimis incredibilem
nhaurio voluptatem.

ALVS MANVTIUS M. ANTO- NIO MURETO SUO S. D.

XL.

itum animum meum, aliqvo interdum, ut vero
n rerum tuarum metu fluctuandum epistola tua:
metum accedebat indignatio qvid? virtutine de-
mentum? aut etiam locus, ubi consistat? tanta
mporum iniqvitas, & hominum in suis bonis i-
? hæc ego qvantoqve mecum nunc vacuus cura
, & ex eo, qvod significas, ut in exoptata fortuna
o. Tuos versus tua fretum humanitate jam pro-
, eos expectabo minima, si fieri potest, interpo-
, nec tu velim diuturna me expectatione ducas.
llum, qvi te nunqvam amavit scis male audire suo
cur non transferas ad alium? eqvidem svadeo:
enerem ὑπόθεσιν, facile dicerem, ad qvem me à lu-
πάντων τῶν ἐρωτικῶν plane revocat non solum
nea, sed ætas etiam, senectuti propior, qvam a-
tiæ. Itaqve si qvid ad me scribes, remove ama-
mia, qvæ tamen dilexisse Plato videtur, ἀφροδίσια
s opinor, qvid significem. qvod tu me petere, vel
tiam, si me putas ingenium tuum nosse existima-
enevolentia tua, etsi nunqvam dubitavit, ex te ta-
ea, qvæ opto, libentissime audio qvanqvam ad
in te meum nihil animi tui addit commemoratio,

hominem tibi adjunxeris. Amanuensi tuo, cujus manum longo post tempore agnovi multam à me salutem. Iterum vale ἆνερ ἐνδοξιμώτατε καὶ τῷ ὄντι φιλέταιρε ἐν τοῖς μάλιστα. Patavio.

M. ANTONIVS MVRETVS
PAULO MANUTIO
S. D.
X.

MAgis magisque se omni ex parte declarat amor erga me tuus. Ferraria literas hoc qvatriduo expecto. Si licebit, utemur: sin aliud videbimus, aut hic ad tempus durabimus. Pola qvidem tua nobis ultima anchora futura est: nam qvo tu cupidiores in deferendo, eò me in accipiendo verecundiorem esse par est: sed tamen si res feret, non abnuo. Versus meos mittam ad te propediem ad sexcentos aut paulò amplius, eosque nunqvam antea impressos. De illis qvid faciendum sit, tu judicabis. Ego enim plane hisce de rebus minime jam laboro, in eis est elegia qvædam ad Joannem Baptistam Amaltheum, una item ad Franciscum Duarenum, & ad alios qvosdam alia. Epigrammata item aliqvot: & alia qvædam. Ego qvantopere te amare debeam, omnes sciunt: qvantopere te amem, ἀλλ' εἰ μείζονα ἀπὸ γλώττης, nosti cætera. Valetudinem tuam cura, & amicissimum illum nostrum, qvo cum Murani fuimus, si qvando invises meo nomine etiam atque etiam salutato, Patavio, postrid. Kal. Sept. Hæc scripseram mane, statim à prandio allatæ sunt literæ à Petro Molino Cardinali, nihil esse longius, qvam dum me videat: maturem igitur qvantum possum, venire. Atque ego ita plane faciam. Etsi non fiet hoc sine luculenta jactura rei familiaris meæ, maxime propter ædes, qvas qvomodo locaturus sim, nondum scio. Sed tu hoc nemini dixeris. Opprimi

enim

enim in ipso articulo certos homines volo, qvi nunc qvia me valde laborare ut hic maneam, putant ferociunt, ipsi sentient. Mihi Manuti optime, & amicissime, etiam atq; etiam vale. Ego posthac qvotidie ad te scribam, tu qvoq; si me amas, qvod commodo tuo fiat, qvam sæpissime scribito; nam ex tuis literis etiam brevissimis incredibilem qvandam haurio voluptatem.

PAVLVS MANVTIUS M. ANTONIO MURETO SUO S. D.

XI.

COnstituit animum meum, aliqvo interdum, ut verò dicam rerum tuarum metu fluctuandum epistola tua: atq; ad metum accedebat indignatio qvid? virtutine deerit ornamentum? aut etiam locus, ubi consistat? tantane est temporum iniqvitas, & hominum in suis bonis ignoratio? hæc ego qvantoqve mecum nunc vacuus cura jam sum, & ex eo, qvod significas, ut in exoptata fortuna triumpho. Tuos versus tua fretum humanitate jam promiseram, eos expectabo minima, si fieri potest, interposita mora, nec tu velim diuturna me expectatione ducas. Illa ad illum, qvi te nunqvam amavit scis male audire suo merito, cur non transferas ad alium? eqvidem svadeo: qvod si tenerem ἐνθουσιασμὸν, facile dicerem, ad qvem me à lusibus καὶ πάντων δὴ τῶν ἐρωτικῶν plane revocat non solum natura mea, sed ætas etiam, senectuti propior, qvam adolescentiæ. Itaqve si qvid ad me scribes, remove amabo te omnia, qvæ tamen dilexisse Plato videtur, ἀφροδίσια. Intelligis opinor, qvid significem. qvod tu me petere, vel cupere etiam, si me putas ingenium tuum nosse existimabis. De benevolentia tua, etsi nunqvam dubitavit, ex te tamen ipso ea, qvæ opto, libentissime audio qvanqvam ad studium in te meum nihil animi tui addit commemoratio,

non enim te amare cœpi, ut ipse me amares, sed quod amabilem ipsum esse duxi multis nominibus, quæ tibi ipsi ne exponam, non modo meus, verum etiam tuus pudor impedit. Jactura te movet rei familiaris in discessu repentino, noli laborare lucrum erit in damno; si spectas eum qvi te excipiet, præstantem uirum, erga tui similes optime animatum, cujus egregiam voluntatem non dissimilis fortuna comitatur. Sarciet igitur ille, siquid ob subitam migrationem damni facies: & ut spero, tuum te consilium qvotidie magis oblectabit. Polam video te abjectisse & lætor, mehercule tua caussa, veruntamen, si qvando opus erit, secessum illum non contemnes: ut habeas qvoq; exempla Africani, & Lelii tuum Lucrinum, cujus in littore, neglectis rerum thesauris, omni prorsus ambitione solutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare possis; eoq; lætius; si me tibi tanti comitem voluptatis Deus aliqvis obtulerit. Verum hæc, ut qvidem nostri nunc utriusq; res habent, inania, qvæ tamen, si saperem omnium fortasse prima. Sed vides me tecum garrire? ... ptum voluptate sermonis, dum te qvasi præsentem all... qvor, & utor manu ejus adolescentis, qvem jure Latii ... natum, Cretensibus ademptum, affirmo tibi dignum a... qvando fore nostro contubernio, qvod quidem studio agit tuo maxime exemplo incitatus, etsi non te nostra d... mus sed tua industra, tuum nobilitavit ingenium, Vale

M. ANTONIVS MVRETVS
PAULO SACRATO SUO
S. D.

XII.

NEqve te uno amabilius qvicqvam, aut officii pleni... neqve literis tuis festivius: omniqve svavitate co...
dit

ur à te, qvantum me amas, tantum peto atqve conlo, ut omnia potius, qvæ negantur fieri posse, evenexistimes, qvam ut qvicqvam de meo in te amore, (verius dicam) de mea tuis virtutibus & jucundisin me officiis debita observantia detrahatur. Gratibi de recuperata matris valetudine, cui etiam ipsi salutem dicas, eiqve meo nomine gratuleris, velim, ham, qvanqvam semel tantum à me visam, facile taredituram in memoriam mei. Qvod ad te scripsit magnam qvotidie non adolescentum modo, sed rum ætatum atque ordinum multitudinem ad me audum ventitare, sane verissimum est, idqve, ut verum ipsi mihi permirum videri solet. Nam & Romæ id est, & ego in me nihil sentio, qvo tanta homistudia excitentur. Sed qvando sunt, qvi aliter sentitendo eqvidem omnes ingenii nervos ad conservam eam, qvæ de me excitata est, opinionem, sed dura ea nec me sit, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. De libro Victoqvem ne tibi, ut nunc loqvimur, dicaturum pollicitus noli dubitare, nunqvam omnino omittam eum è mais, nisi addito luculento aliqvo testimonio amicitiæ. Interea mitto ad te exemplum orationculæ, hic habui, pridie ejus diei, qvo cepi Aristotelis E. interpretari. Vereor omnino, ut satis emendate depitum sit: nam qvod unum mea manuscriptum habeid Callipides ille, de qvo etiam prioribus literis alischripsi, duos jam menses apud se habuit neqve adhuc argvere possum. Sed tanto mea melior futura conditu enim, si qva à me ipso peccata erunt, ea illi, qvipsit, adscribes. Mi Sacrate optime & amicissime etiam atqve etiam vale. ROMAE, 18. Calend. Febr. M. D. LXIV.

M. AN-

care, qvicqvid in eis mea industria effectum esset, jamqve id fecissem, nisi me qviddam, qvod aliqvando intelliges retardasset. Tu interea, mi Sacrate, perges amare me, ut facis tibiqve certò persvadebis te à me merito tuo, mirabiliter amari. Salutabo tuo nomine Janinellum, cum primum eum videro. Vale 5. Id. Sex. M.D.LXIII. ROMÆ.

M. ANTONIVS MURETVS PAULO SACRATO SUO S. D.

XIII.

E Tuo tam diuturno silentio suspicatus eram te Ferraria abesse, ideoqve ipse qvoq; intermiseram scribere, donec mihi Martellius primum, deind Lælius Gavardus eleganti, ut visum est, ingenio adolescens, salutem tuis verbis nunciârunt: qvæ fuit illa qvidem mihi pro eo ac debuit gratissima: sed è sermone Martellii eam cepi molestiam non sane mediocrem, qvod ex eo de molestiis, qvibus tu interea conflictatus es, & de matris tuæ lectissimæ & te tali filio dignissimæ mulieris infirmitate cognovi. Itaqve cogitabam primo qvoqve tempore ad te exarare aliqvid literarum, qvo & purgarem me, qvi tamdiu nihil scripsissem & minuerem, qvantum id qvidem in me esset, ægritudinem tuam. Sed dum diem ex die duco, homo cum cæteris in rebus non admodum industrius, tum ad scribendum pigerrimus (non modo enim nosse sua vitia bellum est, verum etiam fateri) tu, qvo nemo usqvam in omni genere humaniorum officiosior est, occupâsti, missis ad me svavissimis & reliqvarum tuarum simillimis literis. Ad qvas ego, qvia distractus aliis curis tam copiose qvam vellem, respondere non possum stri-ctim saltem singula eorum capita attingam. Primum igitur

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S.D.

XV.

Tsi serius ad te scribo, qvàm oportuerat, spero tamen, e ejus rei veniam mihi daturum, cum, qvæ tam diutur- ilentii causa fuerit, cognoveris. Nolebam ad te literas is sine aliqvo munusculo venire: ideoq; expectabam, n habuissem eam Orationem, quæ ut scis, mihi causa rat huc citius, qvam opinabar, reverendi, ut eam ad te cum literis mitterem. Habui autem eam nudius terti- anta omnium approbatione, qvanta mihi nunqvam tigerat. Neq; tamen, qvod tantopere cupiebam, pos- adhuc ejus te participem facere. Interdixit enim Ora- Regius, ne cuiqvam homini, ejus aut aspiciendæ aut cribendæ potestatem facerem, anteqvam eam ipse mi- t ad Regem, explorassetq; ab eo per literas, placeretne divulgari. Expectandum igitur erit tibi aliqvot dies. cum primum licebit, polliceor me nulli prius eam mis- um, qvam tibi. Postulat hoc amor erga me tuus, & illa & fratrum tuorum nullis meis officiis provocata in benevolentia, qvæ perpetuo observatur animo meo, interdum qviescere me non sinit, qvomodo insigne ali- id omnium vestrum causa facere possim, cogitantem. od si nihil aliud potero, certe tamen in aliqva parte iptorum meorum, (si qva est ea gloria) intexam aliqvid od posteris testetur, mihi cum plurima vobis deberem, nunerandi facultatem non affuisse ornandæ ac celebran- virtutis vestræ voluntatem non defuisse. Vale, fratri- bus tuis, Canali, Lolio, peto à te, ut meo nomine sa- lutem dicas. ROMÆ, 4. Id. Octobr. M.D.LXVI.

M.AN-

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S.D.
XIV.

PUto mirum tibi videri, qvod tamdiu nihil ad te scripserim, præsertim provocatus à te amantissime & officiosissime scriptis literis, qvas ad me jampridem dedisti, spero tamen te facile ignoscere occupationibus meis, neq; propterea dubitare de amore, atq; observantia erga te mea, qvæ, mihi crede, tanta est, ut accedere nihil possit. Cujus rei cum alios tibi multos testes, si opus sit, laudare possum, tum vel inprimis Lælium nostrum, adolescentem optimum & svavissimum, qvi qvoties me videt, videt autem fere qvotidie, & multa mihi auditu jucundissima de tua singulari virtute atq; humanitate commemorat, & audit me vicissim de te ea, qvæ debeo & qvæ sentio, prædicantem. Sed mitto hæc. Neq; enim dubitare potes, qvin à me mirifice ac singulariter ameris, nisi me ingratum atq; inhumanum putas: tam male autem te de me sentire non arbitror. Interpretatus sum latine his diebus qvintum Ethicorum Aristotelis. Ejus interpretationis mitto ad te exemplaria tria, unum qvod tibi habeas, qvodq; interdum induens de me cogites, alterum qvod meo nomine des Francisco, qvem ego & valde amo, & valde me ab eo amari cupio: Tertium, qvod cum tibi commodum erit, mittas ad clarissimum & eruditissimum virum Episcopum Carpentoractensem, puto enim pro eo amore in me, qvem mihi, cum sæpe alias, tùm proxime, cum hic abiturus esset ostendit, id munusculum ipsi ingratum non fore, scribendum mihi est ad multos, & jam noctescit, Ama me, Sacrate mi, vir eruditissime, & quod ego multo pluris facio, optime & integerrime, Ama me, & ROMÆ,

A.D. 6. Id. Martias, M.D.LXV.

M.AN-

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLO SACRATO SVO S.D.

XV.

si serius ad te scribo, qvàm oportuerat, spero tamen, ejus rei veniam mihi daturum, cum, qvæ tam diutur-lentii causa fuerit, cognoveris. Nolebam ad te literas s sine aliqvo munusculo venire: ideoq; expectabam, i habuissem eam Orationem, quæ ut scis, mihi causa at huc citius, qvam opinabar, reverendi, ut eam ad te cum literis mitterem. Habui autem eam nudius terti-antâ omnium approbatione, qvanta mihi nunqvam tigerat. Neq; tamen, qvod tantopere cupiebam, pos-adhuc ejus te participem facere. Interdixit enim Ora-Regius, ne cuiqvam homini, ejus aut aspiciendæ aut ribendæ potestatem facerem, anteqvam eam ipse mi-t ad Regem, explorassetq; ab eo per literas, placeret ne i divulgari. Expectandum igitur erit tibi aliqvot dies. l cum primum licebit, polliceor me nulli prius eam mis-um, qvam tibi. Postulat hoc amor erga me tuus, & illa & fratrum tuorum nullis meis officiis provocata in benevolentia, qvæ perpetuo observatur animo meo, interdum qviescere me non finit, qvomodo insigne ali-d omnium vestrum causa facere possim, cogitantem. od si nihil aliud potero, certe tamen in aliqva parte iptorum meorum, (si qva est ea gloria) intexam aliqvid od posteris testetur, mihi cum plurima vobis deberem, nunerandi facultatem non affuisse ornandæ ac celebran-virtutis vestræ voluntatem non defuisse. Vale, fratri-bus tuis, Canali, Lolio, peto à te, ut meo nomine sa-lutem dicas. ROMÆ, 4. Id. Octobr. M.D.LXVI.

M.AN-

M. ANTONIUS MURETUS PAULO SACRATO Amico eximio ac singulari S. D.

XVI.

AT ita mihi omnia, qvæ volo, in vita contingat
crate optime & humanissime, ut ego simul atq
tus sum ea cura orationis habendæ ad Pontificem, q
tam multos dies occupatum districtumq teneur
ras ad te dedi, qvibus & causas afferebam illius di
silentiò mei, & cur ejus orationis exemplum, cum, a
cuperem, tamen ad te mittere adhuc non possem, a
bam. Nunc ad alia. Ego, mi Sacrate, nisi te & fratr
homines humanitate, comitate, omni deniq virtu
geminos, totamq uno verbo domum vestram non
modo, sed colam etiam & observem, & ingratum
hominis nomine indignum esse fatear.

Ex qvo enim me ad amicitiam tuam applicui, h
vestra omnia patuerunt, ut plane perspicerem, cun
vos, ut & fratres, & ut tales fratres decet, amicis
conjunctissimis sitis, vix tamen esse qvenqvam ex v
ter, qvam me omnibus, cariorem. Idq eo maju
atq admirabilius videtur, qvod nullo meo in vos
provocati, tanta me benevolentia complexi estis, u
cognorim verum esse, qvod à sapientissimis hon
dictum acceperam, ut qvisq ipse amabilissimus sit
alios amandos promptissimum ac propensissimu
nam qvod tu caussam amoris erga me tui solitus es
re in eruditionem scilicet meam, & alia qvædam m
præclara bona, quibus tibi videor excellere; utina

esset, ut prædicas. Sed qvo me diligentius excutio
is intelligo omnia in me aut mediocria esse, aut et-
ra mediocritatem, nihil eximium aut singulare nihil
n unus aliqvis ex multis me aut adæqvet, & vincat.
ndulgeas licet amori tuo, & iis me laudibus imme-
onerès: qvas ego in te referre multo justius ac ve-
ssem. Nunqvam efficies, ut non ego tuum in me
tuæ tantum humanitati acceptum feram. Sed his
rebus jam modus sit, aut potius perpetuum inter
eis silentium. Peto à te, ut me hic aliquid tua causa
jubeas, qvo testari possim qvantum tua causa cupi-
hi crede, enitar, & ut spero, perficiam, ut cum ad
la tua in me merita facultatem mihi deesse omnes
voluntatem deesse nemo arbitretur. Fratribus tu-
xandro Canalio, Alberto Lolio, cæterisq; amicis
nibus peto, ut meo nomine salutem dicas. Vale, a.
Nov. ex urbe. M.D.LXV.

ANTONIVS MVRETVS,
PAULO SACRATO SUO
S.D.
XVII.

q nunqvam antea evenerat, qvodq; nunqvam even-
rum qvalibet sponsione contendere ausus essem, id
ut literæ tuæ, qvæ mihi semper ante hac jucundis-
fuerant, nuper dolorem mihi ac mœstitiam attule-
ngularem.
n cum illud mihi per se grave atqve acerbum fuit, &
isse te, & diu ac graviter ægrotasse; tum vix cre-
qvam me pupugerit illa cogitatio, interea toto illo
re cessasse me, & qvodam modo defuisse officio, nu-
idqvam scripsisse; qvo hominis amicissimi, & de
me

me optime meriti leniretur dolor. Etsi enim vere hac excusatione uti possum, nescisse me, tibi male esse: tamen ea ipsa excusatio excusationis indiget: cum indecorum sit, cujus, in me tot tantaq; officia extiterint, tamdiu me, qva is valetudine uteretur, nescisse. Est omninò hujus rei culpa aliqva etiam in communibus amicis, qvi, cum me tuo nomine salutabant, nihil addebant, nisi illa vulgaria, conservare te diligenter memoriam mei, & scripturum ad me, cùm commodum esset: petere ut ego qvoqve idem facerem: invaletudinem tuam aut celabant me, aut ipsi qvoqve nesciebant. Utut est convaluisse te gaudeo: petoq; à te primum; ut pro solita tua humanitate ignoscas mihi, si diutius ad te scribere distuli, qvam par erat: deinde ut quantum, me amas, tantum operæ ac diligentiæ conferas ad valetudinem tuam & confirmandam & conservandam. Hoc ita videris facillime conseqvi posse, si ad corporis exercitationes aliqvid addideris, de exercitationibus animi atqve ingenii aliqvid detraxeris. Neve putas, qvidqvam me tibi svadere, qvod non satis exploratum habeam: ego qvoqve idem facere cœpi, & mihi insigniter prodesse sentio. Tu quando eo ingenio es, ut cognatis, ut amicis, ut patriæ, ut bonis omnibus libentissime operam des, eorumq; commodis perpetuo inservias, ut id facillime ac diutissime facere possis, elaborato. Mi Sacrate, optime etiam atqve etiam vale. Salutem plurimam lectissimis tuiq; simillimis viris fratribus tuis, itemq; Plaudino, Canali, cæterisq; amicis. ROMÆ 13. Kal. Januarii. M.D.LXVII.

M. ANTONIUS MURETUS, PAULO SACRATO SUO S.D.

XVIII.

NOn puto me tibi ita ignotum esse, Sacrate, vir optime & eru-

& eruditisſime, ut metus ille, qvem ſcribis, cadere in animũ tuum potuerit, ne, qvia diu jam ad te non ſcripſiſſem, tui etiam oblitus eſſem. Qvomodo enim tui me capere poſſit oblivio, qvi & is vir es, cujus etiamſi nulla unqvam in me officia extitiſſent, ſingularis tamen probitas & doctrina deleri ex animo meo non poteſt, & ea in me beneficia contuliſti, ut etiam, ſi illa in te non eſſent, qvæ te omnibus & amabilem & admirabilem reddunt, ego tamen non ſumme amare te ſine ſingulari improbitate ac propè dixerim, impietate non poſſem? Sed ut iis, qvos ita alto ſopore oppreſſos videmus, ut nullis clamoribus excitari qveant, aculeos interdum admovemus, ita tu mihi nimis jam diu, ut verum fatear, armienti, & ad tuas ſvavisſime amantisſimeqve ſcriptas literas nihil reſpondenti. Iſtas orationis faces adhibere voluiſti, qvibus me non languentem modo, ſed, ita me Deus amet, ſemimortuum ad ſcribendum excitâſſes. Illud mihi moleſtum eſt, qvod tam longo intervallo nihil tamen habeo, qvod posſim ſcribere. Præter illa communia, valere me, & tibi ex animo bene cupere, neqve qvenqvam eſſe omnium mortalium, cujus ego amicitiam tuæ anteponendam putem. Neq; vero aut Lollium meum minus amo, qvam ſolebam: eos qvos tu mihi conciliâſti ornatisſimos viros, Collegas tuos Paludinum & Canalium ſed neſcio, qvomodo hos jam aliqvot menſes tantus me occuparat veternus: tanta ſcribendi ſatietas ceperat, ut ne in Galliam qvidem ſcriberem ad qvosdam, qvi mea illic magni ſane momenti negotia procurabant. Sed hunc torporem excutiam vel maxime cauſa tua: non quod periculum eſſe ullum arbitror, ne --- ut eſt in illo vulgato verſu, amicitiam noſtram diſſuat: ſed qvod iniqvum eſſe intelligo, pro tuo erga me ſummo amore, qvidqvam à me committi, qvod tibi moleſtiam adferre posſit. Unum à te peto, ut qvemadmodum iis, qvi diu ægrotârunt, ubi convaleſcere incipiunt, exercitationes à principio non valde laborioſæ imperantur: ita tu mihi,

qvi nunc primum accepto literarum tuarum pharmace ex illo diuturno pigritiæ morbo ---- neqve longas neqve accurato scriptas literas imperes ? neq; in eis aliud, qvam meam erga te propensissimam voluntatem & observantiam spectandum, aut reqvirendum putes. Mi Sacrate etiam atqve etiam vale, & me ama. ROMÆ, 8. Kalend. Qvintiles, M. D. LXXX.

M. ANTONIUS MURETUS PAULO SACRATO SUO S. D.

XIX.

HEri accepi à te literas simillimas tui, tersas, nitidas, elegantes, plenissimas humanitatis, & spirantes, omni ex parte benevolentiam veterem illam tuam in me mirificam ac singularem. Qvod excusatione nihil opus esse duxisti, fecisti, ut amicitia nostra dignum est, ac me præterea levasti labore qværendi, qvomodo tam diuturnum silentium meum apud te defenderem. Nam excusare te non poteras, qvi in eadem opera me accusares. Itaqve hoc qvoqve à te tanqvam mea caussa factum accipio, indultumqve mihi à te puto. Thalamius noster, non enim tibi jam concedo, ut tu eum plus ames ? verus, at video, est & diligens internuncius amicitiæ nostræ. Nam qvoties una sumus, de te propè perpetuo loqvimur: & ipse postea literis suis tibi, qvæ mea sit in te observantia, vere accurateqve præscribit. Constitueram nuper mittere ad te nugas qvasdam meas, scholasticas omnino, id est, non satis dignas, qvæ à te legerentur, sed qvas tamen tibi, ut solent mea, placituras esse sperabam. Id postea omisi facere, qvia, cujus opera in eis describendis uterer, non habebam. Nunc habeo, qvi id commode faciat. Qvare expecta propediem à me ingentem fasciculum, pro qvo vereor, ne plus mercedis dandum sit tabellariis, qvam qvanti ea omnia erunt.

t tamen, qvod rideas unà cum Canalio nostro,
t debet, hæret in animo. Qvem tu, mi Sacrate,
liligenter meo nomine, & qva mihi benevolen-
s conciliâsti, idem conservabis. Nescio, an adhuc
Jacobum Æmilium Belgam, qvem ipse mihi &
& per literas commendaverat nuper hic mortu-
lura scribere cupientem impediunt interpella-
mihi plerunq; vix ad ea, qvæ necessaria sunt, sa-
emporis relinqvunt. Bene vale, Sacrate mi opti-
issime, amicissime, & me amare perge. 15. Kal.
D. LXX. ROMAE.

ANTONIUS MURETVS
PAULO SACRATO SUO.
S. D.

XX.

uper, jussu Cardinalis mei, versus qvosdam de
amœnitate, sed jussos eram non multo plures,
nti versus scribere: & ea attingere, qvæ in ipsi-
spectatus dignissima & jucundissima viserentur.
us circiter horis amplius qvadraginta, & vix
bar pauca qvædam ex innumerabilibus, qvæ di-
it delibâsse. Eos versus, cui cuimodi sunt, ad te
forte possint animum tuum à molestiis tum do-
ium publicis paulisper avertere. Curas enim ve-
n est carmine mixui. Poteris eos cum Paludino,
o communicare: qvamvis enim non valde boni
is tamen tribus placebunt, qvia sunt mei. Velim
mittas ad Antonium Montecatinum: etsi enim
extimescere deberem, mihi tamen cognitus amor
a me timorem levat. Ego te Sacrate optime
issime, vosqve omnes, sed, ne mentiar, te inpri-
beo, in sinu fero, &, qvamvis ad te rarius scribo,
ima nostra conjunctio postularet, de te tamen sæ-
gito. Orationum mearum volumen unum Ve-
uditur, qvod, ubi absolutum erit, statim ad te

mittetur. Vale, amice optime & spectatissime. Idibus Augusti, M.D.LXXI. TIBURE.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S.D. XXI.

PRoxime cum vellem ad te scribere, qvam grata mihi fuissent insitia, qvæ tu & Alexander Canalis ad me miseratis, ita me subitò multa negotia oppresserunt, ut coactus sim officium illud in aliud tempus rejicere. Nunc igitur utriq; vestrum gratias ut debeo, maxime ago: simulq; ut, qva una ratione possum, vos, remunerer, mitto ad vos exempla duo carminis cujusdam mei ad D. Virginem Lauretanam: qvod vobis, si nulla alia re, certe argumento placebit. Versus ipsi si frigidiores videbuntur: tanto judicare debebitis munus meum accommodatius ad hanc tempestatem anni, qva frigus studiose qværere omne solemus. Qvales autem cumq; videbuntur, non recuso, qvin eos communicetis cum Plaudino, Montecatino, cæterisqve communibus amicis: prope etiam dixi, cum pigna: sed audio cum valde severum esse in judicandis Poëmatis. Et tamen, qvia me ab eo amari scio, si vobis videbitur subeamus hoc qvoq; periculi. cum præsertim, si qvid in eis parum probaverit ipsa nos reprensio cautiores in posterum factura sit. Valde gavisus sum, cum audii fratrem tuum Episcopum Carpentoractensem esse factum: qvi honos jampridem summis illius virtutibus debebatur: neq; ei tantum gratulatus sum, sed tibi qvoq; cum Epistolam ea de re tuá ad Joannem Moronum Cardinalem legi: qvæ mihi ita elegans visa est neq; hoc tantum, sed ita graviter ac sapienter scripta, ut jam tum cœperim eundem tibi qvoq; dignitatis gradum augurari, Mitto ad te orationem nuper hic habitam à Petro Magno, ut versuum levitas orationis gravitate pensetur. Bene vale, Sacrate mi optime, eruditissime, amicissime, & me ama. ROMÆ, 3. Non. Jul. M.D. LXII.

PAU-

PAVLVS SACRATVS M. ANTONIO MURETO SUO S. D.

XXII.

LEgi tuum carmen ad divam Virginem Lauretanam, de qvo, qvid ego dicam, nisi summi illius Mureti poëma esse, cui quenqvam æqvare non liceat? Itaqve ita me delectavit, ut versus perplures memoriæ jam mandaverim; qvod Alexandro qvoqve Canalio contigisse idem mihi affirmavit. Qvid autem tot nos lucubrationibus tuis honorandi caussam tibi dederit, an insitia, an eximius tuus erga nos amor; nemo nostrum certe ambigit, qvin singulari tuæ humanitati totum tribuendum sit, qvæ te profecto impulit, ut, qvod nos tibi debemus, de eo nobis gratias agas. Qvod si forte insitia ipsa non nihil etiam te moverunt ac in memoriam redegerunt, qvæ ostendis grata tibi fuisse, certò scito nos operam daturos, ut singulis annis eundem saltem numerum tributi nomine à nobis accipias, ut occurramus, ne ex animo tuo unqvam nostri memoria discedat. Qvod ad mandatum tuum attinet, id sane executi sumus, Alexander enim exemplum suum Moncatino ac Pignæ impertivit, qvi carmina tua ab ipsis valde probata fuisse mihi retulit: ego vero mei Martellium, Plaudinum, cæterosqve communes amicos participes feci qvi te ita admirantur, ut etiam hoc dicant, à divino ingenio tuo nihil non absolutum perfectumqve proficisci, qvibus ego libenter assentior. lætorqve Muretum meum, qvem in oculis fero ab omnibus mirum in modum coli plurimiqve fieri. Illud in extremis literis tuis, cum mihi de dignitate fratris gratularis, me molestia affecit, qvod scribis me meam ad amplissimum Moronum Epistolam legisse & eam laudas, qvam ut corriges ac emendares, amicitia nostra & tua erga me benevolentia postulabat, sed si favente Deo optimo maximo ad annum sacrum pervenero, & ibi tu qvoqve adsis, ut mearum nugarum Aristarchus sis, à te

 im-

impetrare volebam, nec tu opinor, recusabis, si me de erga me studio dubitare nolueris. Vale. Alexander a tam tibi salutem adscribit, mihiqve in te amando min concedere palam prædicat. Pene oblitus eram, qvod ctus Carpentoracten. frater meus te plurimum salv jubet, & qvod tantum ei tribuas, qvantum ipse non ag scit, hoc tuæ humanitatis proprium esse, ait, de tua ta in eum optima voluntate maximam gratiam habet. F RARIÆ, 10. Kal. August. M.D.LXXII.

M. ANTONIVS MURETVS PAULO SACRATO SUO S. D.

XXIII.

RESpondebo breviter ad eas literas, qvas à te III. Octobris datas nudius tertius accepi, in qvibus primum admiratus sum, qvod veritum esse te scribis tibi aliqva de causa subiratus essem, neve mea erga te mutata esset voluntas. Tibi ne ego, mi Sacrate, ut iras aut qvidqvam unqvam ulla de causa ex meo in te sum amore, aut, ut verius dicam observantia imminui pat At perdiu nihil ad te litterarum dedi: Primum, non magnum argumentum: præsertim cum post eas, qvi te ultimas dederam, nihil omnino à te accepissem: si enim tibi affirmo, post Hippolyti Cardinalis Ferrari obitum nullas ad me literas tuas perlatas esse, nisi ea qvas nunc respondeo: & ego tamen ad te mense ut opi Januario scripsi, misiqve eam orationem, qvam Caroli F nomine ad Pontificem habueram. Itaqve tu vide ad c illas alias miseris, aut cui eas inscripseris. Certe enim redditæ non sunt. Deinde qvidvis te potius, qvam id c suspicatus es, opportuerat suspicari. Sed ecce tibi, v te scribere ingressus sum, & avocor: & jam multa no Pudet hoc ad te ζατελῶς epistolæ principium mittere

ti

en hoc malo, qvam nihil. Propediem & ad te scribam, nescio qvid orationis qvod à me nuper habitum est, tam. Mi Sacrate, ama me & vale. Canalio nostro plu- am salutem. Romæ pridie Kal. Nov. M.D.LXXIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S. D.

XXIV.

perioribus diebus cum ad litteras tuas respondere cœ- ssem, etsi jam multa nox erat; egoqꝫ mihi eam potis- ü horam delegeram, qvam ab interpellatoribus va- m fore considerem, statim tamen accidit, ut ad me veni- qvi qvod cœperam, vetaret absolvere. Itaqve in ea iam indignatione risi tamen, qvod qvasi fato qvodam iisse videretur, ut ne tunc qvidem possem ad te cum ime cuperem, scribere. Illud tamen qvicqvid erat, d habebam in manibus, ut erat imperfectum atqve in- ctum ad te misi: simulqve pollicitus sum, me prope- a ad te nescio qvid nugarum mearum esse missurum; to igitur, qvod tum promisi, & ad te mitto exempla orationis cujusdam à me nuper habitæ, qvam, etsi bel- la est, tibi tamen, & Canalio nostro, pro vestro erga more non plane displicituram esse confido. Velim au- mea caussa convenias Antonium Montecarinum, qvē mi, Sacrate mi, vix credas, qvantum amem, & qvanti m, eiqꝫ plurimam à me salutem dicas, simulqꝫ ei unum lis, qvæ ad te mitto, meæ orationis exemplis tua ma- es. Ita enim spero ipsi qvoqꝫ munusculum gratius fo- tsi ille qvidem eodem, qvo tu es erga me animo est, & qvam accerrimo judicio est mea tamen & legit liben- & laudat. Scribendum mihi hodie est ad multos, ideo tecum ero brevior. Ama me & vale. ROMÆ, XI. nd. Decemb. M.D.LXXII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S. D.

XXV.

NE orationis à me in funere Caroli Regis habitæ ex
plum statim ad te pro mea vetere consvetudine m
rim, id unum obstitit, qvod te Carpentoracti esse arb
bar: eo enim profectum audieram, & eo facilius add
bar, ut crederem, qvod multos jam menses nihil ad te a
peram literarum. Nam illa qvidem, qvæ tu scribis pa
ἰωλα sunt, & à te joco scripta, partim nimis aliena à
genio meo, Me ne ut unqvam illius humanitatis, qva
te & in Canalio nostro medius fidius prope singul
cognovi, capere posfit oblivio? Tum ego me indig
fatear, qvi amer à vestri similibus, id est à viris huma
tis, integritatis, officii plenis. Qvare mitte obsecr
ista vel suspicari, vel qvo me crucies, simulare te susp
Ego duos vos amare, colere, observare non desinam;
is esse, qvi sum desinam. Qvod si rarius scribo, ign
re vos oportet vel occupationibus, vel pigritiæ meæ
ingravescente jam ætate qvotidie magis ac magis au
tur. Magnam lætitiam nuncias, qvod vos una ine
anno in urbem venturos polliceris. Fruar enim adsp
amplexu, & optatissimis sermonibus duorum longe
charissimorum capitum. Et spero vos non ita occu
fore, ut non sæpissime nobis una esse liceat. Jam
percipio mente ac cogitatione collocutionum nostr
svavitatem. Interea qvod unicum mihi reliqvum
exemplum ἐκείνης τῆς ἐμῆς λογχρείας, ad vos mitto. Prope
prodibunt ex Aldi Manutii officina orationes om
meæ, in qvibus hæc qvoqve inerunt & poëmata qv
non magni pretii: sed qvæ tamen mirifico à qvibusdam
dio expetuntur, Mihi crede, Sacrate mi, ludere mihi v
tur homines, cum mea istæc & laudant & reqvirunt:

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S.D.

XXIIX.

...tri fuit torqvere te aliqvot dies literarum mearum expectatione, ut tuas acciperem concitato, ac prope ...animo scriptas. Ut enim dulcibus cibis admistum ...id acre delectat, ita mihi, qvi nunqvam qvidqvam à ...si melleum accepissem, jucundissimum fuit, te subira... ...videri: præsertim cum in eo ipso iræ calore, omni... ...ex partibus se amor erga me tuus proderet. Sed scin ...iterate mi optime, & in ipsa etiam ira suavissime, qvod ...nunc facere cupiam? Confirma exemplo tuo vetus illud ...: amantium iræ amoris redintegratio est. Præ... ...cum in summis occupationibus ad te scribam. Non ... pluribus mihi verbis opus esse ad te placandum ac ...endum. Hoc tantum oro qvæsoq; ut qvidvis potius ...mes, qvam qvidqvam ex mea in te non voluntate ...; sed plane observantia detrahi posse. Omni hoc ...cramenti genere mi Sacrate confirmo. Qvid tibi è ...is meis munusculi parem scis, cum primum ex literis ...omnem iram à te depositam esse cognovero. Vale IV. ...Mart. M.D.LXXIX.

M. ANTONIVS MURETVS PAULO SACRATO SUO S.D.

XXIX.

Volo te, mi Sacrate, miseriarum mearum participem facere, ita enim leviores videntur fore, si eas in amicissimi hominis sinum deposuero. Accidit mihi his diebus ...ddam, qvod me prope ad insaniam adegit: Certe qvi... ...m ita conturbavit, ut nunqvam in vita commotiorem ...sse me meminerim. Nosti, opinor, sollicitatem meam ... ...ut omnes, qvi notam modo aliqvam humanitatis pr...
...

reliqvi fore. Sed omittamus hæc. A Elberio tuo sept insitia accepi de qvibus amo te plurimum. Qvodte q tannis alia missurum polliceris, gratum est. Ego tibi vi sim aliqvid depromptum è studiis meis mittam. Paulo Canalio, cæterisq́, qvos istic mei amantes esse scis, salu Vale. V. Kalend. Jun. M.D.LXXV.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S.D.

XXVII.

HEri accepi à te literas reliqvarum tuarum simillimas est, amorem & svavitatem omni ex parte spiran Pro qvibus qvid tibi, mi Sacrate, respondere possim e dem non video. Nihil non jam pridem jubes me tua ca facere, neq́ sane, ut sunt tempora, video qva in re o mea uti posſis. Sed si qvid evenerit, noli qvæso, dubi qvin is erga te sim, qvi debeo, & qvi semper fui. Mihi de, neq́ te qvidqvam usqvam amabilius est: neq́ tu q qvam habes amantiorem ac studiosiorem tui. Sed inter nos supervacanea videntur. [illegible] Mitto ad te libe qvendam, qvem in gratiam τῶ ἀν[illegible] ipsi. Cum e prima elementa Latinæ lingvæ ei t[illegible]re vellem, nihi periebam ad captum tam teneræ ætatis accommoda Ea res coëgit me repuerascere. Neq́ magis id mihi num aut indecorum puto, qvam olim Agesilao fuit de hendi cum filiolis eqvitantem in arundine longa. Tu i carmen, qvalecunq́ est qvia mecum est, libenter, ut nor, videbis. Vale. Romæ, XVI. Kalend. Decembr. M.D.LXXVIII.

M. A

M. ANTONIVS MVRETVS
PAULO SACRATO SUO S.D.
XXIIX.

Anti fuit torqvere te aliqvot dies literarum mearum expectatione, ut tuas acciperem concitato, ac prope ato animo scriptas. Ut enim dulcibus cibis admistum iqvid acre delectat, ita mihi, qvi nunqvam qvidqvam à nisi melleum accepissem, jucundissimum fuit, te subiratm intueri: præsertim cum in eo ipso ira calore, omnius ex partibus se amor erga me tuus proderet. Sed scin Sacrate mi optime, & in ipsa etiam ira svavissime, qvod nunc facere cupiam? Confirma exemplo tuo vetus illud ictum: amantium iræ amoris redintegratio est. Præertim cum in summis occupationibus ad te scribam. Non uto pluribus mihi verbis opus esse ad te placandum ac eniendum. Hoc tantum oro qvæsoq; ut qvidvis potius xistimes, qvam qvidqvam ex mea in te non voluntate antum, sed plane observantia detrahi posse. Omni hoc ibi sacramenti genere mi Sacrate confirmo. Qvid tibi è tudiis meis munusculi parem scis, cum primum ex literis uis omnem iram à te depositam esse cognovero. Vale IV. Id. Mart. M.D.LXXIX.

M. ANTONIVS MURETVS
PAULO SACRATO SUO
S.D.
XXIX.

Volo te, mi Sacrate, miseriarum mearum participem facere, ita enim leviores videntur fore, si eas in amicissimi hominis sinum deposuero. Accidit mihi his diebus qviddam, qvod me prope ad insaniam adegit: Certe qvidem ita conturbavit, ut nunqvam in vita commotiorem fuisse me meminerim. Nosti, opinor, sollicitatem meam: & ut omnes, qvi notam modo aliqvam humanitatis præ

se

qvam tibi ex animo exhibeo, divinans tuum talem fo
qvo te ludibrio læsum fuisse non doleas, & in spem v
Plautum postliminio ad te brevi redituium esse, q
consolabitur, omnemq; dolorem abstergebit, te del
bit, flagitii etiam memoriam delebit. Cur enim de h
ne isto non recte potius sentiamus qvam prave, sicut c
tas postulat, licet ille offensionem impudentiæ effu
non qveat? Sed & mœstitiam omnem depone, cogi
perturbationum tuarum fidissimum socium habere:
metue, ut ille vigilias tuas ac labores cum nominis fi
scriptione edat. Jam enim multi loci perpulchre atqv
muste à te emendati, in tuis variarum lectionum libri
tant, qvæ fidem facerent tuam opus esse, ac furti eum
mularent, & si, ut spero utriusqve nostrum literæ,
in hoc versantur argumento, ad manus hominum pe
nirent, testes facti hujus locupletes erunt, ut ad amp
mam atqve immortalem gloriam tuam aliqvid amplis
cessurum esse non augurer solum, sed exploratum h
am, qvam aliqvid de ea unqvam qvicqvam detrahi à
qvam posse putem. Qvamobrem denuò à te peto, ut
tua summa in me benevolentia animum tuum tranqv
velis, qvo ego qvoq; qvietam hanc vitam agam, co
enim clementissimum Deum ac benignissimum fore
bis adeo propitium, ut ex isto casu uterqve nostrum
tum sit voluptatem capturus, ut risus etiam conseqv
Septem folia libelli tui, qvæ à me flagitas, nudius qv
tabellario ad te perferenda commisi. Tu qvoqve in
pretationem Græcorum qvam primum ad nos mitte
liber ab omnibus exoptatus tandem exeat. Vale a
nostræ decus Ferrariæ VIII. Kal. Februarii

M.D.LXXXI.

M.

M. ANTONIUS MURETUS PAULO SACRATO SUO S. D.

XXXI.

[illegible] hoc mihi credas, Sacrate mi optime & amicissi[me], [illegible] te ardentius cupere literas meas, quam ego ad [illegible] uberrime & longissime, de toto rerum mearum sta[tu scri]bere cupio. Sed ita multa quotidie interveniunt, [qu]æ varias in partes distrahant, ut interdum vix respi[randi] [illegible] detur. Itaque cum hic amicos & plurimos [illegible] habeam, cum omnia mihi Dei beneficio, [illegible] commode, sed ad lautè ac magnificè viven[dum] [illegible] suppetant, cum me libenter omnes videant, [a]pud omnes ordines gratiosus sim: major me tamen [illegible] urbis satietas percipit. Quando enim vivam, si post [a]nnos laboriosissimè actos, ne seni quidem quies ulla [con]ceditur? Alius me, negotii sui caussa, cursitare per ur[bem] [illegible], & modo hunc, modo illum ex proceribus con[venire] ac alloqui: alius sepulchralem inscriptionem pe[tit]: alius quod in ponte aliquo, aut in basi alicujus statuæ [inscri]bat: est qui in hujus, aut illius scriptoris locum [illegible] [illegible] declarari postulet: est qui epistolam, carmen, [orat]ionem emendari, aut, quod interdum minus mole[stum] [e]st, totum refingi ac recudi velit. Jam quantum mi[hi] temporis auferri putas ab istis, qui, quoties ipsi nihil [quod] agant, habent, alios quoque omnes diffluere otio [ex]istimant? Veniunt: admitti volunt: nisi admittantur, [illegible], inhumanum esse me ac difficilem conqueruntur. Admissi, ultro etiam objurgant, quod nimis in stu[diis] defixus sim: quasi per istos quidquam mihi temporis [stu]diis meis tribuere non liceat: relaxandum interdum [esse] animũ clamant: quem ne relaxare possim, ipsi magna [ex] parte obstant. Tum in alienissimos: & mihi molestis[simos] sermones ingrediuntur: quid novarum rerum al-

latum

latum sit è Gallia; qvi Belgicorum tumultuum futur
exitus putetur: qvid agat, qvid meditetur Pontifex, qv
& qvos Cardinales proximis comitiis hominum fama d
signet: qvarum omnium rerum ego ita non imperit
modo, sed etiam incuriosus sum, ut sæpe; Romæ an n
sit Pontifex, nesciam. Obdurare tamen, & vorare hæc,
talibus ineptiis verberandas aures præbere cogor: don
& ipsi tundendo defessi sint, & ego vapulando enecti
Semianimis & [illegible] relictus, ubi me demò in b
bliothecam abdidi, video in mensa satis multa explica
qvæ mihi torporem excutere possint.. Neqve est, qu
dicas, ista omnia, si qvis obfirmet animum, posse vitari. M
hi crede, aut multæ ac graves inimicitiæ suscipiendæ sun
aut hæc & ejusdem generis innumerabilia perferend
Eant nunc amici, & qverantur ullum tabellarium si
meis ad se literis venire. Qvid qværis? Harum rerum
tædio de urbe relinqvenda sæpissime cogito, & Veneti
ire, ibiqve qvod reliqvum ætatis est transigere discupi
Ille mihi locus ad senilem qvietem ac tranqvillitatem
ctus videtur. Atqve eqvidem si sperarem aliqva hones
ac tuta ratione tantum capere me illic ex fructibus pec
niæ meæ posse, qvantum ad vitam γεροντικώτερον, id e
paulò mollius ac delicatius agendam sufficeret, collig
rem omnes vindemiolas meas, & istic venirem. Videor a
tem conficere posse ad novem aut decem millia numm
rum aureorum. Ea si possem ita collocare, ut & de so
te nullum discrimen esset, & in singula millia octogen
nummos aureos qvotannis percipere liceret: non eqv
dem ad te accurreremn, sed advolarem. Efficerentur eni
octingenti aurei nummi annui: qvibus ego facile sustei
tare me possem. Viverem interea qvietus in studiis:
multa scripta mea partim rudia & inchoata perficerem
partim effecta & prope ad extremum perducta edolare
& expolirem. Viderem etiam interdum Sacratum meun
Certe enim nonnunqvam aut ipse Venetias, aut ego Fe
rariam

tiam venirem. O si mihi Deus hoc annuat, qvam mihi videor beatus fore. Qvid si tu qvoq; ad hoc consilium meum juvandum & accelerandum aliqvid curæ ac cogitationis inferas? Qvod tu facias, à te peto qværoq;. Vides, qvam benter tecum confabuler? Qvippe, hæc enim scribo sexta hora noctis: cum periculum ab interpellatoribus nullum est. Incredibiliter doleo ægrotasse te: convaluisse, immortaliter gaudeo: oroq; te, ut vel mea caussa valetudinem tuam diligentissime cures. Sed qvid est, qvod ais de Tiberii negotio? Nam nullus qvidem mihi à te Tiberius commendatus est: nisi qvæ literæ interciderunt. Sed suspicor voluisse te Victorium dicere. Accipe igitur, qvo in statu res sit. Cardinalis ipse mihi aperte dixit, totum negotium mala fide gestum esse & ne operam ea in re meam amplius interponerem, monuit, sibi tamen curæ fore, ut Victorius aliqvem ex mea commendatione caperet fructum. Ama me ut facis, & vale. Romæ XVI. Kalend. Septembr. M.D.LXXXI.

PAVLVS SACRATVS M. ANTONIO MURETO J.C. & C.R. S.D.

XXXII.

Redditæ tandem mihi fuerunt svavissimæ literæ tuæ, ac salis leporisq; & urbanitatis plenissimæ, qvæ à me semel & iterum ac tertio sæpe deniq; lectæ, qvod eas avidissime desiderarem, qvibus jamdiu carueram, tantum mihi solatii attulerunt, ut mœrore illo meo, in qvo versabar, ac solicitudine magnopere me levaverint. Excusatio autem illa tua, Murete præstantissime, qvam tamen tua caussa libenter accipio, mihi non persvasit, ut penitus acqviescam, ac tantam te interposuisse moram non doleam, sed summa tua apud me auctoritas. Nam qvod aliqvis in sua causa ad proceres adire jubeat, nonnullus vero sepulchralem inscriptionem petat, aut aliud scriptoris alicujus

locum ſibi explicari velit: alius etiam epiſtolam ſuam aut carmen abs te emendari cupiat, multaq; alia, qvæ narras, hujusmodi ne ſunt, qvæ te Pauli Sacrati tui memoriam deponere cogant? Annon idem mihi, qvi tecum minime ſum comparandus, ſæpe contigit, ut templo pontificio cum ſim addictus, ut tute ſcis, per multi me ſacerdotes conſu-lant, qvid in hoc vel illo negotio leges & decreta jubeant atqve decernant? qvibus aut ſtatim reſpondeo: aut eos in poſterum diem differo. Aliqvi me controverſiæ ipſorũ arbitrum conſtituant? nonnulli qvoqve de aliqvo Scripturæ ſacræ loco obſcuro ſententiam meam exqvirant? pleriqve etiam me domi conveniant, qvi à me flagitant, ut aliqvam ſuam lucubrationem corrigam, & addam, minuamqve? Aliqvi demum volumina afferant? Qvos non admittere qvidem ruſticani hominis eſſet; ab his vero hoc nos facere inviti & recuſantes cogimur. Et tamen nihil me à Mureto abducere poteſt; Qvotidie de te cogito, de te meditor. Nam imago tua ante oculos mihi obverſatur, nihil ago aut tracto, qvin teſtis adſis; Nec unqvam mihi in mentem venit dicere, Eat Muretus, & meas ad eum literas non perferri conqveratur. Q. in cæteros in longius duco, ne me interpellent, qvo minus aut nonnullam tibi ſalutem mittam, aut certe ſcribam. Nam cum tu mihi omnium inſtar ſis, nonne cunctos poſthabere debeo, ut unum eximium Muretum tota cogitatione amplectar? Sed cum inqvis, te, licet apud potentisſimos qvosqve gratia valeas, & commode aut laute iſtic vivas, urbis tamen ſatietate defeſſum eſſe, atqve Venetias proficiſci in animo habere; ſcilicet arbitraris, qvod tibi eſſe otioſo ibi licebit, non enim illic cuiqvam cognitus es, nec Mureti nomen auditum eſt? Eqvidem, ſuaviſſime Murete, vix riſum tenere potui, qvaſi non memineris Hilarionem eremitam, teſte D. Hieronymo, peregrinatum eſſe in alienis civitatibus, ut omnibus ignotus eſſet, eum tamen à Dæmonibus variis in locis publica-

tum fuisse; qvod cum multis aliis contigerit, sic tibi
g usuventurum puta, ut multorum literæ pueri ac
sores ipsi si Venetiis esses, te perspicuum facerent:
llentissima enim tua virtus latere non potest: immo
ribus illic molestiis afficereris, ac penitus otio care-
Nam domi tuæ nunqvam solitudo esset, propterea
l nemo non summi Mureti conspectu paulisper frui
t; qvi hac tanta famæ celebritate etiam longinqvis &
ris in terris habitantibus te notum esse intelligeret.
cum ita sint, non est, cur in hanc opinionem venias,
qvam te mecum svaviter jocari ac longè ab hac cogi-
ne abesse non me fugit. Ego qvidem valdè fortuna-
ssem, si multo proprius abesset: sperarem enim me in
plexum esse venturum Mureti mei; At hoc optare me
ide est, ac si volare cuperem. Qvare cum nihil te istic
ius sit, nihil felicius, clementissimi DEI beneficio hunc
statum usq; ad summam senectutem retinere conare
mutationem facere cogita, ne cum meliore loco esse
as, deteriore statu sis. Ego qvoq; me beatum appellabo
c abste obtinuero, ut pro tuo singulari humanitate
breves qvidem, crebras vero ad me literas mittas, quod
de te audire mirum in modum me delectet. Atqve
no me hoc tibi beneficio, devinctum esse fatebor, Vale,
ete præstantissime, FERRARIÆ, 4. Nonas Octobr.
D. LXXXI.

M. ANTONIVS MVRETVS
PAULO SACRATO SUO S.D.
XXXIII.

ne, qvi conjiciet, vatem hunc perhibeto optimum.
u verò benè & verè conjecisti. Sum enim totus in
lando tuo illo munusculo, qvod erit qvidem mole exi-
m, sed, nisi me fallit commune malum, ἡ φιλαυτία, ὅτι
ς Sed sumne ego obliviosus & incogitans, qvi nun-
m tibi de asmate illo, qvod mihi tam diligenter curaras

gratias egérim, Mihi crede; usque ante hac credidi me officio functum: &, si qvis jusjurandum attulisset, jurassem, opinor, me id præstitisse. Nunc totam rem diligentius repetens, & in memoriam revocans recordor te mihi tunc scripsisse, cum Venetias, & inde ni fallor Patavium proficisceris. Ea mihi causa fuit, ne scriberem, dum te domum rediisse cognossem. Sed qværso te, ne id durius accipias neve me propterea minus ames: ac potius ita judices, tanto te mihi chariorem fore, qvantò mihi plura ignoveris. Illud qvoque velim, scias, fuisse aliam qvæ me dies aliqvot tenuerit, Cum enim pigeret me jam hominem senem, semper in conductis ædibus habitare: cogitavi de emenda domo: neque conqvievi, donec id qvod volebam, effeci. Itaque emi domum sane & amœnam & magnificam in radicibus montis Qvirinalis qvinque millibus nummum aureorum. Jam pacta transacta omnia. Nunc alia me cura excepit, reperiendi illam pecuniæ summam qvam tamen prope jam confectam esse confido. Cum Romam veneris, erit tibi paratum hospitium apud eum, qvo neque tu qvenqvam chariorem habes, neque ille, qvam te qvenqvam chariorem. Valetudinem tuam cura diligenter, mi Sacrate, qvem ego medius fidius in oculis fero. Vale: Romæ, prid. Non. Octob. ex veteri supputatione, sed ex hac nova correctione, 17. Kalend. Novemb. M. D. LXXXII.

PAVLVS SACRATVS M. ANTONIO MURETO J.C. S.D. XXXIV.

EGO, Murete eximie, recte me conjecisse vehementer lætor, te in poliendo rursus dono illo abs te dudum mihi dedicato occupatum fuisse, qvod cum ex svavissimis atque optatissimis literis tuis cognoverim, tanta lætitiæ auctus sum, ut penitus nesciam, qvid amplius desiderem;

Qvæ

ræ maxima dulcedine omnes sensus meos ita moverunt
otidie enim à divino ingenio tuo leporis maſitati ac
nmæ urbanitatis plenam orationem fluere animadver-
ut illarum lectione mentem meam satiari non posse sen-
m: Et cum præclaræ sint, etiam raræ ad me perferuntur
ò avidius eas appetam. Itaqꝫ in eis mirum in modum me
lectasse, ac fere risum movisse mihi exploratum habeas
sim, qvod te credidisse fingis de asmate illo ad te allato
mine meo, certiorem me abs te factum in memoriam
reddidisse, qvod ad me non scripseris: ac continuisse te
espondendo, qvoad te meo reditu domum, postqvam
netiis fui ac Patavii, à me nonnihil intellexisses. Qvid
m venustius atqꝫ acutius excogitare potuisti? Verum,
rete humanissime, qvod das libenter accipio præsertim
n tu mihi affirmes, me tibi gratiorem jucundioremqꝫ
é, si qvicquid feceris, approbabo; Et ego te tanti æsti-
m, ut qvod abs te proficiscitur, melle dulcius esse arbi-
r: Me tamen puto, tuam eo taciturnitate expertum esse
od totam in emenda domo cognitionem tuam fixeris,
m reperisse te prope Qvirinalem collem amœnam, am-
m, honorificamqꝫ, eamqꝫ emisse, mirum in modum, &
nimo tibi gratulor; civis enim vere nunc Romanus es;
o autem tanto cumulor gaudio ut sicut sum alacris ani-
, ita si me non deficerent corporis vires in complexum
m cito me currere posse sperarem, isticqve jucundissi-
ejus conspectu frui, qvem me ipso mihi chariorem esse
us Opt. Max. testis est, testes & communes amici nostri
bus cum de te sæpissime sermonem facio. Non de-
ro tamen, postqvam audio iter istuc cito confici posse,
hi te visendi occasionem à divina bonitate atqꝫ clemen-
aliqvando oblatum iri, qvam, mihi crede, libenter arri-
m, ut adhuc te videam semel, lætusqve deinde moriar:
erim nunc absens hospitio, qvod mihi abs te paratum
fruar mente, corpore autem præsens cum te comple-

cti oscularíq; mihi licuerit. Vale ætatis nostræ decus. Ibid. Nov. M.D.LXXXII.

M. ANTONIVS MVRETVS, PAULO SACRATO SUO S. D.

XXXV.

QVando, qvod tibi debeo, præstare adhuc non possem, interim, ne plane malum nomen tibi videar, mitto ad te hanc qvalemcunq; homiliam: de qva expecto judicium tuum. Tirocinium hoc qvoddam fuit, qvasiq; experimentum: nunquam enim antea in eo genere versatus eram. Puto tamen fore, si vita suppetet, ut ejusmodi plura mediter: nusqvam enim animus meus in hac jam inclinata in senium ætate libentius conqviescit. A te, qvin amer, non dubito: neq; enim hac qvidem in re volo tui similis esse: qvi simul atq; ego Paulum à scribendo cessavi, statim excidisse te mihi ex animo suspicaris. Ego verò te, etsi in scribendo piger sum, semper tamen in memoria habeo: neque dies ullus præterit, qvo non in precibus qvotidianis nominatim Deo te tuaq; commendem. Qvod cum facio, id facio, qvod summus erga me amor tuus promeretur. Vale, mi amicissime Sacrate, ROMÆ, pridie id Januar. M.D. LXXXII.

PAVLVS SACRATVS M. ANTONIO MURETO J.C. & C.R. S.D.

XXXVI.

DUdum Josephus Gvidotus optimus sane vir, mihiqve amicissimus mandatum tuum curavit diligenter, ut concionem illam ad me, ὁμιλίαν vulgo à nobis appellatam miserit, qvam in sacello Pontificio de S. Johannis Apostoli & Evangelistæ festo habuisti. Sed ad eum scripsi, ut eam

eam mihi fuisse redditam, ac mirum in modum gratam atq; jucundam extitisse tibi significaret, & à me te responsum esse laturum, cum ea, qvæ me nunc angit, cura levatus ero. Qvo se officio functum esse mihi rescripsit: & qvamvis solicitudine adhuc liberatus non sum, nolui tamen differre amplius, cum tu neqveas expectare judicium meum (in qvo certe non mediocre tuum erga me studium elucet, ac singularis tua humanitas) ne juste tibi de me querendi occasionem præbeam, qvod divina tua scripta tanti non æstimem, qvanti jure facienda sunt. Ac primum tibi affirmo eam me ter qvaterq; & septies legisse maxima animi cum voluptate, qva perfundebar mecumq; tacitum te admiratum fuisse, qvod ad qvamcunq; rem animum attendere velis, eam perfectam & absolutam reddas. Qvis enim istic est; qvi te in isto dicendi genere perpetuò versatum esse non credat? Qvam optime in tres partes orationem tuam divisisti, & eas disertissime explanasti, etiam ad imitandam nos divum hunc valde hortando? Qvid de peroratione dicam an qvicqvam sanctius, qvicqvam accommodatius, qvicqvā ea elegantius desiderari potest? ad obeundum istud munus, mihi crede, sæpe accerseris. Itaq; para te tanqvam in aciem proditurum. In isto enim campo vagari tibi licebit admirabili eloqventia tua: Qvin etiam vereor, ne posthac te unum audire velint amplissimi patres illi qvibus tu instar omnium sis: nimirum non audio qvemqvam istic esse, qvem tecum conferre possimus. Sed hæc hactenus. Qvod scribis te nolle mei similem esse, qvi simulac silentium parumper facis; me tibi excidisse suspicer, nullum afferens Murete humanissime argumentū, cur nolis. Ego autem respondeo, nullam à me tibi occasionem dari, qvod velis; Nam & literis & nunciis adeò sæpe tibi obstrepo, ut verear interdum, ne tibi molestus sim. Tu verò nisi à me stimulatus nunqvā ad me literas mittis, ex qvo facile perspicis me semper vereri, ne tibi elabatur Paulus Sacratus meq; in

loco summi studii ac beneficii hoc numerare, qvod me tecum in gratia esse patiare, mecumq; tua scripta communices. Deniq; qvod ais, te in precibus tuis mei memorem esse, magna est certe amoris erga me tui significatio, ut tamen parem & mutuam tibi voluntatem non solum tribuo, sed longe te etiam supero, qvod ab eo tempore, qvo te conciliavi mihi amicum, atq; adjunxi, in sacris meis nomen illud tuum mihi jucundissimum nominare non destiterim: & qvoad spiritum ducam, nunqvam cessabo. Vale, Murete ætatis nostræ decus. Ferrariæ, Non. Februar. M.D.LXXXIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAULO SACRATO SUO S. D.

XXXVII.

OTiosus sum, non sæpe usurpare mihi hoc verbum licet. Ut igitur, si una essemus, qvidqvid daretur otii, tecum libentissime consumerem: ita nunc tecum absens per literas colloqvar. Sed ut inter præsentes, cum sermonis argumentum deest, qværere alter ex altero solet, ecqvid novi audierit, ut inde nascatur sermonis occasio, ita fingam te ex me nunc qværiisse, num qvid novi Romæ acciderit. Utrum autem respondeam, incertus sum nova ne multa qvotidie & accidisse, & accidere: an nihil omnino novi. Nam & multa nova, insperata, inopinata qvotidie eveniunt, & alia qvadam ratione vetera, vulgata usitata omnia. Hic qvem nuper nemo aspectu, nemo sermone dignabatur, repente dives effectus, colitur ab eis, qvi eum haud ita pridem ne resalutandum qvidem esse duxissent fastidit eos ipsos, qvos nuper horrebat: aditur per Epistolam ab iis, qvi nudius tertius eum, si qvid peteret, postridie redire jussissent. Qvis non hoc miretur, ut novum? Fit ille ex gregario milite Episcopus: alius mulos stringere ac defricare solitus, tanqvam ex fonte aliqvo biberit,

qvi prudentes & rerum multarum experientes effi-
ac olim Perenno pota faciebat Poëtas: in consilium de
mis rebus adhibetur: supercilii ac capitis motu de ma-
momenti negotiis nemine ridente decernit. Alius, cu-
ianc exituri atrium cohortes clientium obsidebant:
taurus precibus obtundebantur, manus osculis conte-
ntur: ab iis, qvos nuper aspectu beabat, insalutatus,
eritur, cui non hæc nova & miranda videantur?
hæc, qvi mirantur, nunqvam eis, qvod mirentur, de-
rum est. Vetera sunt, qvotidiana sunt, obsoleta sunt.
tam mirandum est, qvod eveniant, qvam mirandum
, si non evenirent. Qvam multos, qvi diu jacuerant, in
m repente sublatos: qvam multos, cum diu in sublimi
ssent, momento dejectos vidimus? qui talia mirantur,
em vesperi occidere, eundemque manè redire mirentur.
. si in qvempiam virum antiqvæ fidei ac probitatis inci-
em, qvi & aliis honesta præciperet, & ipse ad regulam
m viveret, qvi sine ambitione, sine simulatione, sine ma-
artibus ad virtutem & ad honestatem tota mente ferre-
c clamarem, porrò Qvirites. Id mihi novum, inusita-
, admirabile videretur. Ægrotare hunc: illum mor-
m esse: alii natos liberos, alii mortuam uxorem: illum
ingredi: hunc in urbem redire: hæc ita communia &
latitia sunt, ut miror esse, qvia talia mirentur. Sed non
divinaveram fore, ut non diu otiosus essem? Ecce tibi
cio, qvis fores cubiculi pulsat. Qvicunque est, exspectabit
men, qvum has literas obsignavero. Multum illi debes,
s qvis es. Onerassem te hodie tam multis nugis, ut pœni-
us fueris à me, ut potius nihil omnino scriberem, qvam
ia scriberem. Sed iterum ac tertio jam verberatæ sunt
fores. Valebis igitur, & ineptias meas æqvo
animo feres. ROMÆ, 16. Kalend.
M.D.LXXXII.

PAU-

PAVLVS SACRATVS M. ANTONIO MURETO SUO I.C. S. D. XXXVIII.

QVantum me delectaverit verissimarum & argutissim·um lectio literarum tuarum, qvas ego abs te pro me accepi, Murete eximie, haud explicari à me potest: Ja pridem enim nullam ex re ulla, qvæ mihi secunda even rit, majorem delectationem percepi sed risum tenere n potui, qvod tu nugas appellas ea, qvæ ad me scribis, cu illis verius nihil sit; Nam si qvotidie in aliis civitatibus h jusmodi occidunt nova, qvæ admirentur homines; ubi m gnitudo & varietas est, multitudoq; caussarum, & q exteræ nationes & gentes innumerabiles undeq; confl unt, qvidpiam istic inusitatum ac novum videre non ve mus? Sed qvamvis, ut optime scribis, hæc jam antiq sunt: qvæ nemini mira videri debeant, tamen cum qu qvempiam, qvi ex pauperrimo locupletissimus repente f ctus sit, vel ex ovium custode, aut suum in amplissim dignitatis atq; honoris sedes ascenderit, non possum n confugere ad illud D. Pauli pronunciatum, ut exclame qvàm incomprehensa sint judicia Dei, & cujus viæ, à q investigari qveunt? Nam cum voluntas ipsi9 rerum om um caussa sit, nos firmissime asseverare semper oportet illi placuisse, sicut nunc eidem gratum esse perspicio, qv in dies magis ardeam amore &, observantia excellentis mi Mureti mei: Cui an vetus, an nova videatur, hæc in tiorum ad eum missio, opinor illum esse dicturum, qv Institutum qvidem vetus sit, & antiqvum, res vero ip recens; Ac morem hunc meum, qvoad vivam, certe serv bo. Cupio enim ut illa, qvæ à me alias ad te scripta sun qvæq; à multis jam leguntur, veritate nitantur. Tu aute Institutum tuum profecto non tenes & si hoc novum mi videri dicam, non me fallet animus. Nam qvotiescun aliam ad Pontificem, aut alibi orationem habebas præte mittere non solebas, qvin exemplum unum aut duo ad n

mi

mitteres; Ei tamen cum nuper istic de Melitæ Principis obitu concionatus sis, eumq; laudaveris, orationem istam legere mihi non licet. At tu forte non judicas admiratione dignum, ut Paulum Sacratum è memoria tam facile deponas, qvod non insolita tibi hæc agendi ratio. Ego secus sentio, & miror majorem in modum, cum non ignores, qvam libenter tua scripta legam, me abs te excellentis ac singularis ingenii tui svavitate fuisse privatum, tibiq; id in mentem non venisse, qvod in literis tuis lingva vernacula scriptus fuerit pollicitus, te paucis post diebus impertiturum mihi nescio qvid, nisi Epistolam istam cui respondes multarum rerum varietate ac dicendi artificio ornatam valde innuisti, neq; mirari prius desinam, qvam tu curaveris, ut illa ad me perferatur ut lucubratio tua, si non vis me in eam cogitationem incidere, ut de tuo in me studio nonnihil imminutum sit, qvæ mihi qvin gratissima atq; jucundissima futura sit, te non dubitare certo scio. Tibi carum atq; acceptum extitisse munus illud, qvod obivit Franciscus Sadoletus, ex tuis literis cognoscere aveo. Vale, Murete præstantissime, atq; ætatis nostræ decus. FERRARIÆ, 3. Id. Apr. M.D.LXXXII.

M. ANTONIUS MURETUS PAULO SACRATO SUO. S. D.

XXXIX.

REperiam tamen aliqvando aliqvid temporis, qvod in scribendis ad te literis ponam: meqve tibi de tam diuturno silentio purgem. Purgabo autem me uno verbo. Purgabar, qvod nisi mihi Deus, ut tempestive facerem, in mentem immisisset, si nulla Medicis fides habenda est, præsens mihi lætalis morbi periculum imminebat. Ita mihi ingens qvædam copia pituitæ ac bilis atræ omnes

cor-

corporis meatus obstruxerat, vix ut evasurus vider
bene, qvod occupavimus, celeresqve fuimus in præ
do. Si paulum modo cessatum esset, fuerat tibi amic
crate. Nunc redeamus ad veterem consvetudin
stram confabulandi per literas, & ut præsentes so
seriis jöca, jocis seria commiscendi. Ita multa iu un
ra, ut cum miscet coqvus Accessi insitia tredecim,
rum huic Pontificatui congruentem: & cum eis
excutiendo e vestibus pulveri binas sane qvàm eleg
De iis omnibus habeo tibi, ut par est, magnam gr
Vellem qvoqve aliqvid esset: qvod tu tibi curari
non deessem officio. Sed tu jampridem ita mecum
tatem cojisti, ut tuæ partes sint dandi, accipiendi me
um tamen aliqvando fuerit, aliqvid mihi mandare,
tua causa faciam: nisi operam meam tàm parvi de
nihil ut tibi navare possim. Eqvidem, si nihil aliud p
augebo ac cumulabo accessione aliqva munusculum
qvo tu tanto opere oblectare visus es: commentar
illum dico in particulam Pandectarum, qvem perp
diligentius & alterò tanto auctiorem tibi denuo
nam: etsi non sum nescius, repetita crambe, qvid
soleat. Sed non possum facere, qvin tibi assidue a
oneris imponam. Ardeo incredibili qvadam cupidit
bri cujusdam asmatum Cypriani Roris, qvi qvotus si
scio: sed ea signa huic Epistolæ subjiciam, ex qvibu
le, qvid velim, intelligi possit: Ac vide, qvantope
facilitate abutar. Velim te & per te, & per amico
ram dare, ut eum reperias, & ad me mittas, precibu
tio: qvoqvo modo. Mea nihil refert, ait adolesce
Terentianus, dum potiar. Levicula res videri potes
tamen magnum mihi à te officium tributum putabo, s
molestiam mea causa suscipere ac devorare non gra
ris. Hoc igitur ita à te peto, ut ardentius ac major
dio petere, hoc qvidem tempore, nihil possim. Fer, c
te, hoc ineptum studium meum: & amico, qvasi ægr

ubseqvere. Ama me & valetudinem tuam cura, ROMÆ, 14. Kalend. Jul. M.D.LXXXII.

M. ANTONIVS MURETVS
PAULO SACRATO SUO
S. D.

XL.

T annua, qvæ mihi voluntate præstas, accepi libenter, & Epistolam tuam libentissime, qvam cum uno obrutu am percurrissem, principio miratus sum, nihil in ea in-, qvod ad eam, qvam ad te proxime scripseram, pertine-. Postea animadverti scriptam esse de mense Aprili, od admirationem sustulit. Qvid ego nunc tibi gratias im? Magis mihi curandum, ut tibi aliqvid pro ista libeitate tua reponam, qvod omnino faciam. Hanc enim æ-tem, simul atqve otium erit, ab hoc jampridem molesto blice docendi munere, decrevi mihi vindicare, & in scriis qvibusdam meis edolandis consumere, in qvibus erit qvid jampridem Sacrato sacratum. Nam qvod tu mea tollis, tua abjicis: ne vivam, si qvidqvam à me præstari i posse arbitror, in hoc qvidem genere, qvod tu si asse eris, non nimis care emeris. Sed qvando ipsi me juris agistri docent, tanti esse qvidqve qvanti vendi potest: on ego qvidem te fallam, neqve committam, ut ex ædili o edicto mecum experiri qveas. Sed si tu te ipse indues, pluris licitaberis mea, qvam ego ipse addicerem: errare itiar, neqve ero tàm stultus, ut pretium rebus ipsemet eis detraham. Ago tibi ingentes gratias, Sacrate optime humanissime, & ad illam verbosam Epistolam, qvam nuper ad te dedi, aliqvid expecto. Vale. ROMÆ, ipso pervigilio Pentecostes, M.D. LXXXIII.

M. AN-

M. ANTONIVS MURETVS, S. D. G. GENEBRARDO THEOLOGO Eruditisſimo, & ſacrarum literarum doctori Regio.

XLI.

ET literæ tuæ ſvaves mihi atqve optatæ fuerunt, & liber, qvem ad me miſiſti, multis nominibus chariſſimus. Primum qvod ingraveſcente jam ætate, ſerò qvidem (video enim, qvanto id maturius facere debuerim) ſed tamen aliqvo, ut ſpero, cum fructu, in ſacrorum librorum lectione, qvotidie temporis aliqvid ponere inſtituis magis magisqve in dies perſpiciens, alia omnia inania eſſe, ex eis ſolis veram animi qvietem, ſolidum & efficax remedium adverſus improbas cupiditates, certisſimam moleſtiarum, qvibus in hac vita conflictantur, etiam qvi feliciſſimi videntur, conſolationem peti oportere. Mihi autem, qvanqvam in aliis ſtudiis minoris momenti non prorſus inexercitato, in his tamen planè tyroni, multa occurrunt, in qvibus hæream, neq; ſatis ipſe per me explicare me poſſim. Ac facio qvidem, qvod Moſes jubet, ut interrogem ſenes meos, id eſt, ut illos perpetuo Eccleſiæ conſenſu probatos Patres conſulam, ex illorum libris, eorum, qvæ minus intelligo, explicationem petam. Sed illi plerumq; grandia qvædam & ſublimia loqvuntur, ἀλληγορικὰ καὶ ἀναγωγικά, qvæ ego ſuſpicio qvidem, & admiror, & divinitus cogitata eſſe video: ſed tamen, ut puerulus lacconoupiſco, & aliqvam ejuſmodi interpretationem reqviro, qvæ ſimpliciter ac dilucide ſententiam eorum, qvæ lego Grammaticorum more ſingula verba minutim perſeqvens, mihi patefaciat. Ea ſuffulto ac ſubnixo faciliorem mihi ad ardua illa gradum fore, confido. Cum tu igitur, talis tantusq; vir, tale qvoddam munus non ſusceperis, modo, ſed ut ex literis tuis intelligo, magna jam ex parte confeceris: qvantum tibi mi Genebrarde, qvantum alios mei ſimiles, qvi ſa-

ulti sunt, eo nomine debere arbitraris? Deinde qvod
lmorum potissimum editione exorsus es, vix credas,
n id mihi gratum optatumqꝫ obtigerit. Mirabiliter
capior ejus libri lectione: Cumque mihi certa pars
ex Ecclesiæ instituto qvotidie legenda sit, sub iniqvo
dum animo ferebam, tam multa esse, qvæ intelligen-
onseqvi non possem. Ex qvo autem librum tuum ac-
censi magnam mihi detractam ejus molestiæ partem;
qve qvoties eum in manus sumo, qvotidie autem id
, fausta tibi ac felicia omnia comprecor, & qvanta ma-
possum animi contentione à Deo peto: ut tibi ad tam
um ac salutare opus perficiendum vitam proroget:
augeat, otium ac qvietem tribuat, inprimis autem, ut
tem tuam perpetua spiritus sui luce collustret. Perge,
cro te, Genebrarde in tam sancto proposito: etiamsi
s, industriam tuam ab iis, qvi in cathedra pestilentiæ
nt, non risu modo, sed probris ac conviciis omnibus
ptum iri. Qvanto pluris apud te esse debet, qvod o-
s te pii ac probi laudabunt, qvod pro te vota facient:
d etiamsi ab hominibus nihil conseqvare, is ipse qvi
beneficium hominibus per te præstat Deus, bonum
s suum in te remuneraturus est. Summo qvidem Pon-
i cujus tu judicium & auctoritatem, ut facis, maximi
re debes. Liber tuus jucundissimus fuit; eiqꝫ si pari
io ac fide in cæteris sacrosanctis libris illustrandis per-
eris, neqve facultas, neq; voluntas ornandi tui defutu-
st. De negotio tuo qvid actum sit, à fratre tuo intelli-
. Vale, meqꝫ mutuis apud Deum precibus adjuva. Ro-
IV. Id. April. M. D. LXXI.

ANTONIO MURETO
ASCANIO COLUMNÆ S. SOPHIÆ
Abbati S. D.
XLII.

Emini, Murete, Romanorum eloqventissime, (Ro-
mæ

mæ nostræ gratulor, qvod te Gallum hominem Romanum & civem meum appellare possim) memini, inqvam mi Murete, cum Romæ te publice dicentem docentemq; puer audirem, tanta me ad eloqventiæ studia cupiditate incensum, ut si qvid in iis profeci, qvantum cunqve illud sit, totum tibi deberi videatur, accessere huc privatæ tuæ ad eloqventiam cohortationes, qvæ ex eo tempore ita adhuc hærent in animo, ut noctes ac dies qvibusdam qvasi stimulis pungant: deterret interdum ab incepto difficultas, & statim ac qvantum ab hac laude absim cogito, debilitatur & languescit industria. Sed revoco ipse me, & ut animos mihi ipsi addam, ingenii periculum facere interdum libet: orationem superioribus diebus habui in funere Serenissimæ Annæ Austriacæ Hispaniarum Reginæ, qvam ad te cum his literis mitto: si qvid erit, qvod Romanas aures offendat, scito philosophorum & juris consultorum barbariem candorem illum Latii qvodammodo infuscasse, tanta jam sunt cordis & lingvæ facta dissidia. Si qvid erit, qvod à te laudari possit, fruere tanto bono, & gaude te Romanam juventutem ad amissam eloqventiæ possessionem recuperandam, & verbis & exemplo excitavisse. Vale. Salmanticæ pridie Idus Maij, M.D.LXXXI.

M. ANTONIVS MURETVS ASCANIO COLUMNÆ S. SOPHIÆ Abbati S.D.

XLIII.

Beatus mihi viderer Ascani, adolescens præstantissime si id qvod scribis, penitus credere auderem, & exemplo te & cohortatione mea incitatum, eloqventiæ studi exarsisse, neqve id minus mihi gloriosum ducerem, qvan aut Herodoto, aut Callistrato fuit, illi Thucydidem, hui Demosthenem ad ea studia, in qvibus uterqve postea prin cipem locum tenuit, excitasse. Sed vereor, ne tu, pro illa qva ita generi vestro propria ac perpetua est, ut in t

tamei

[illegible] mihi qvidem semper eminere præter cæteros visa humanitate ac comitate, id mihi sponte tribuere volu[illegible] qvod hominem, qvem tui observantissimum & gra[illegible] cupidissimum esse cognosceres, libentissime audi[illegible] putares. Utut tamen est, nolo obstare ipse sententiæ, neqve committere, ut & tibi minus, qvam par est [illegible] videar, & hoc tanto tamqve insperato gau[illegible] qvod mihi à te objectum est, minus liqvido ac since[illegible]. Dicar sane & nunc & apud posteros, Ascanio Co[illegible] magni illius M. Antonii filio, Romanæ juventu[illegible] principi, dux & auctor ad eloqventiam fuisse: qva ille [illegible], non me modò, qvi qvam [illegible] excellam sentio, sed [illegible] æqvales suos magna omnium cum admiratione su[illegible]. Gloriosum mihi fuerit ab eo victum fuisse, cu[illegible] patrem, devicto communi hoste triumphantem, [illegible]ventissima populi Romani concione celebrarim. Per[illegible] Ascani, perge Romanæ nobilitatis eximium de[illegible] & cum Philosophiæ ac jurisprudentiæ studiis, in qvi[illegible] mirificos te progressus fecisse & audio, & facile cre[illegible] ornate copioseq; dicendi laudem conjunge. De [illegible] tua ingentes tibi gratias ago: atqve à te peto si [illegible] postea ejusmodi edideris, ut me participem facias, [illegible] qvoq; meorum aliqvid ad te mittam, si ex literis tuis [illegible] tibi id fore cognovero. Vale. Romæ prid. Id. Ju[illegible] M. D. LXXXI.

Q. CORRADVS M. ANTONIO MURETO S.P.D.

XLIV.

[illegible] enim aliud à me nunc qvidem erit [illegible]: Nam [illegible] scribere accuratius dum volo, diu officium negli[illegible] coactus, qvod epistolam non invenio adhuc di[illegible] eloqventia tua. Ita Marcelli vestri & Antonii Mi[illegible] mei literis, & amor potissimum tui semper antea [illegible], nunc jam nemini sero, haud ad te, qvidlibet

potius qvam epistolam, scripsi, testem veteris observantiæ in te meæ. Spero mihi posthac faciliorem aditum fore ad te scribendi, illo saltem nomine, qvod ex literis tuis mearum se offerret ὑπόθεσις multa literarum. Tu fac nos ames: eqvidem rapior ad amorem tui. Vale. Neapoli. IV. Non. Mai,

MVRETVS Q. MARIO CORRATO S. D.

XLV.

PErgratæ mihi fuerunt litteræ tuæ. Antea enim, fatebor, subinvidebam amicissimis qvibusdam meis, adqvos extant epistolæ tuæ, qvod in eis ad me nulla legeretur. At, qvod tu qvasi communis qvidam omnium qvi in Italia sunt elegantium at eruditorum hominum pater, cum illam inter eos gloriæ ac nominis hæreditatem divideres; nullam mihi ejus ne nunciolam qvidem adspersisses. Sed me tanqvam ἀγροικόν τινα καὶ ἄμουσον præteriisses; meditabor olim, si ita sors tulisset, adversus tabulas tuas in officiosi qverelam. Extra jocum Corrade vir optime & eruditissime, multi jam anni sunt, cum è sermonibus primum Petri Jo. Perpiniani, qvi dum vixit, mihi conjunctissimus fuit, deinde multo etiam magis ex libris epistolarum tuarum, tanti te facio, ut veræ ac solidæ eruditionis, eximia qvadam latinæ orationis facultate ac copia, tecum ex hujus ætatis hominibus paucissimos comparem, neminem certe anteponam. Itaqꝫ qvoties mihi copia fuit hominum, qvi te familiarius nossent qværebam studiose de te, de moribus tuis, qvos tamen satis mihi videbar è scriptis tuis habere perspectos, de tua valetudine, de toto deniqꝫ rerum tuarum statu ut omnes facile cernerent cupiditatem constituendæ tecum amicitiæ meam. Nunc te qvoqꝫ erga me eodem animo fuisse video: neqve qvidqvam à perfectione amicitiæ nostræ aliud aberat, qvam ut uterqve agnosceret alterius erga se voluntatem. Ante hac enim erat

ἄῤῥητα ἰδὼ, λανθάνουσα δὲ. Qvæ cum ſe tandem patefecerit ſerius qvidem, qvam par erat, & qvam ego cuperem, qvæſo te mihi Corrade, ita enim vocare te poſſe videor, qvæſo inqvam te, demus operam, ut eam, pro ſua uterq; parte, omni officiorum genere qvam diligentisſime colamus. Ego qvid à me tibi præſtari poſſit, nondum video: illud qvidem tibi omni adſeveratione confirmo, ſi qvid evenerit, in qvo tu perſpicere ſtudium erga te meum velis, curaturum me, ut re ipſa intelliges, neminem tibi eſſe qvam ego ſum, vere atqve ex animo amiciorem. Vale. Romæ XIV. Kal. Jun.

MVRETVS JOANNI ANTONIO ODISCALCO SUO S. D.

XLVI

ET ſi pro mutua inter nos voluntate tibi eſſe dubium non poteſt, qvin tua omnia mihi cara ac jucunda ſint, tamen mihi hoc affirmanti credas velim literas tuas mihi etiam jucundiores fuiſſe qvam tu exiſtimare facile poſſis. Nam &, qvod ego ſummopere cupiebam, continebant, λεπτομερέστατα totam rationem itineris tui, & qvæ iſtic vita, qvi mores, qvæ cum cæterarum artium, tum juris docendi ratio, ita diſerte ac luculenter explicabant, ut Ulixis Homerici narrationem Alcinoo ac Phæacibus minus fuiſſe jucundam putem. Admiſcueras etiam eis plurimum nativi illius leporis, ἀστείου urbanitatis, qva præſens ſermones tuos condiebas: ut eas legens tantum non ſpectare te ac tecum confabulari viderer. Acceſſit ad voluptatem meam, qvod patruus tuus V. C. qvi eas mihi uſqve in Qvirinalem, ibi enim nunc ſumus, ipſemet attulit, oſtendit mihi etiam eas, qvas ad alterum patruum ſcripſeras, qvibus eadem prope qvæ in meis, ſed latine expreſſa, continebantur. Jam demum agnovi, qvid te adduxiſſet, ut ad me populari ſermone ſcriberes, neqve enim illud te

movit, in qvo jocaris, Phormionis exemplum: sed id potius fecisti φιλοτιμούμενος παρέχειν ἴσως τὴν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰδιώμασιν δεξιότητα. Qvod artificium tuum cum-jam detectum esse videas, censeo posthac ad me qvoqve latine, si videbitur scribas. Qvod tamen ea lege à te peto, ut ne propterea minus crebras, aut minus longas literas des: qvidvis enim malo, qvam earum fructu carere. Gaudeo metum meum de iis, qvi istic jus civile profitentur, vanum fuisse: & eos scriptores, qvos ego tibi dilaudare consveveram: etiam istic vigere. Felicius hac in parte tecum actum est, qvam cum qvibusdam aliis συμφοιτηταῖς tuis, qvi ut à me digressi sunt inter illos συρφετώδεις ac βορβορώδεις splendidarum ineptiarum magistros consenescunt. Ego & tibi hoc nomine, ut debeo gratulor, & cupide tempus illud exspecto, cum ad nos non illa inani δοκησισοφίᾳ, sed vera ac solida jurisprudentia instructissimus revertaris. Nondum audisse te puto. me hic pandectas publice interpretari, non sine aliqva molestia eorum, qvi nollent configi oculos cornicibus, & qvæ juvenes didicere, senes ridenda fateri. Eqvidem dabo studiose operam, ut eripiam ex animis hominum stultissimam illam opinionem, nihil in jure aut sapienter cogitari posse. qvod non ex illis lacunis hauriatur, aut erudite dici, qvod non insulse ineleganterqꝫ dicatur. Spero me his æstivis mensibus qvibus res proferentur, in Tiburtino secessu aliqvid novi edolaturum. Qvicqvid erit, si modo erit, sum enim mirificè Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me, ut facis: scis enim te id mutuo facere, & ad me, qvam sæpissime poteris, scribes. Vale.

MVRETVS THOMÆ MARTINO SUO.
XLVII.

Nisi me tibi bene notum esse considerem, Martine optime & humanissime, valde vererer, ne apud te venissem

in magnam opinionem non tarditatis modò, à qvo vi-
me interdum non longissime abesse fateor, sed etiam
à qva semper abhorrui, inhumanitatis. Ad literas
r, qvas ad me plenissimas amoris & officii Lutetia de
te Septembri dedisti, nunc demum, id est, qvarto post
se, respondeo. In qvo tamen nulla à me culpa contra-
ft, Nunc enim eas à Castorio nostro accepi: eisq; ma-
cum animi voluptate perlectis, statim me ad scriben-
contuli, ut hæ, qvibus me apud te omni suspicione
lverem, paratæ essent, simul atqve esset cui darem.
id conservas memoriam mei, amiceq; de me, cum oc-
est, loqveris, gratiam habeo. Ego qvoqve te, mihi
e, unice amo; neqve qvidqvam est, qvod qvidem à me
tari qveat qvin ego id libenter ac cupidè etiam, caussa
acturus sim. Debeo hoc virtuti & eruditioni tuæ: de-
amori erga me, qvem in te mihi perspexisse videor
iè singularem. Qvod autem etiam clarissimum ac præ-
issimum virum Archiepiscopum Narbonensem, usq;
micum esse scribis, ut de me homine tenui, & infimæ
is, tantus vir & amanter & honorifice loqvatur, qva
lætitia ex isto nuntio esse affectum putas? Cujus tu
iam; qvæso te, Martine mi, omni mihi ratione confer-
eiq; meo nomine pollicere, me ea qvidem qvæ sunt
nii & eruditionis, & ejus generis laudum nolle in me
ere, neqve ea caussa teneri: certe qvidem qvæ de meo
Catholicam religionem animo, de studio bene me-
li, qvantum in me erit, de omnibus, aliisqve ejusmodi
licare dignabitur, ea me perpetuo, cum DEO volen-
cumulate præstiturum. Puteanus jampridem desiit ad
cribere, qvod ego, dum me amare pergat, æqvo animo
m. Nihil enim ab amicis, nisi commodo ipsorum postu-
Illum Musarum chorum, qvem literis tuis complexus
οι μυστηγέτλω Auratum, Ronsardum pridem Pindarum,
er etiam Homerum Gallicum: svavissimum mihi ami-

cissimum fratrem meum, & jam illi Homero supparem Hesiodum Baifium: & eum, cui ego qvam nomine, utinam & eruditione tam propinqvus essem, Duretum: & elegantissimi hominem ingenii Passeratium, meos veteres amicos, qvorum ego ipse recordatione recreor, & afficior intimis sensib9, eos igitur omnes mihi vicissim saluta. Vale.

MURETUS ALEXANDRO JUSTINIANO MEDICO S. D.

XLIIX.

QVod ad tuas amantissime scriptas literas serius respondeo, certo scio te, cur id faciam, cognoscere; & qvod faciam ignoscere. Illæ vero mihi per gratæ, perq; jucundæ fuerunt: & si qvid mihi credis, visæ sunt aliqvam morbi partem levasse. Ego iste, Alexander, qvi nunqvam in vita ne levissimo quidem morbo tentatus fueram, totos viginti dies in lecto decubui: cum interea cibo, & paucissimo & tenuissimo utens, quem tamen ipsum vix capere poteram, idem poterem, quod canes. Itaque partim inedia, partim purgationibus ita exhaustus sum, ut ipsemet mirer. Neque minus animus exinanitus est: cum hoc toto tempore nihil legere, nihil scribere, nihil meditari licuerit. Quare illa tua quæ ostendis te esse missurum, mitte, quæso te, quam primum, ut ad hominem famelicum. Sed amice magne noli id facere ea spe, qua significas: fore, ut à me accipias χρύσεα ἀντιχαλκείων, nam & tua omnina χρύσεα plane sunt: & mihi ne χάλκεα quidem sunt domi. Imitare potius hominum vere liberalium ingenium atque naturam: qui quicquid possunt, in eos quos amant, conferunt, nulla spe, ut ait Aristoteles, quicquam ab eis recipiendi. Saluta mihi diligenter Joannem Dallianum nostrum: ad quem scribam cras: nam nondum multum uno die scribere audeo, tibi autem, qui prior scripseras, prius responderi æquum fuit. Vale prid. Non. Octob. Patavio.

NURE-

VRETVS ALEXANDRO IVSTINIANO S. D. XLIX.

Ere judicas nihil detractum esse de vetere illa nostra conjunctione propter diuturnã intermissionem literum. Neque enim unquam desii amare te, de te studiè ex omnibus, qui istinc veniebant, quærere, gaudere n audirem ea quæ cupiebam, quæque sperabam, neque juam dubitavi, quin tu eodem semper erga me animo s. Itaque gratissimæ mihi fuerunt literæ tuæ: eruntq; gratiores, quò crebriores, dum id nullo tuo incommofiat. Quanquam enim magnam ex earum lectione votatem capiam: majorem tamen à te commodi tui, m voluptatis meæ, rationem haberi volo. Joannem sonerium ita amabam multis nominibus; ut vix puta-a ad eam voluntatem, qua jam eum complexus eram, m accessionem posse fieri. Tantum tamen accessit amendatione tua, quantum nunquam cogitassem. Ne mihi quicquam molestius, quam quod ejus consvetue brevi cariturum me video. Cogitat enim Bononi-, ut illic se totum dedat studio juris civilis. Ego cum enio, Amasæo, cæteris ordinis mei hominibus de mee nota commendabo. Tu quoque, qui multos illic eres amicos habes, si idem feceris id quod ingenio & isvetudini tuæ consentaneum est, feceris. Si quid est, od hic à me aut tibi, aut tuorum cuiquam curari velis, eso te, ut planè persvadeas, me omnia caussa tuâ semper cupidissimè diligentissimeq; facturum.

Vale, Romæ VI. Idus Aprilis.

MURE-

tum cum voluptate, sed etiam cum admiratione perlegi: ita mihi visa est, longe supra consvetudinem hujus ætatis, ornata multis & gravibus sententiis, & tempestive prolatis, & grandi ac sublimi verborum genere illuminatis. Jam qvod fabulam ipsam leviter immutasti, pauloq; aliter tractasti, qvam à veteribus tradita est, factum à te prudentissime & summo artificio judico. Nam ut veteres ipsos ejus rei auctores habes: & non magna mutatione personas, qvales Aristoteles ad tragœdiam aptas esse vult, reddidisti. Totum autem poëma olet Academiam, olet Lyceum, olet Philosophiam, non illam horridam & incultam, & aut elinguem, aut stulte clamosam, qvæ hodie scholas prope omnes occupavit: sed vetustam illam Atticam, ornatam ingenuarum artium multo splendidoq; comitatu. Neqve dubito fore, ut aut omnibus placeat, aut iis tantum displiceat, qvibus displicere laus est. Ne me tamen hæc auribus tuis tribuere dicas, indicabo etiam qvæ non probem, ut tanto magis intelligas, mihi cetera probari. Qvod igitur in prologo omnes, qvibus probitas ac pietas cordi est, jubentur exire, ut ii tantum spectent, qvi crudelitate & immanitate pascantur, non placet. Ista enim ratione vacuum relinqvi theatrum, necesse est. Ac scio hæc figurate dici: sed hoc dico figuram ipsam mihi nullo modo probari. Illa qvoqve qvæ ad mulieres pertinent, ut lepida & arguta videri qveant, certe tragicæ gravitatis aliena sunt. Et, ut semel dicam, totum prologum delerem, neqve ullo prorsus prologo uterer. Ubi enim chorus est, tali prologorum generi locus esse non potest. Etenim Zoppi, veteres poetæ, qvod tibi qvoq; pro tua singulari eruditione notum esse satis scio: si qvid ad se commendandos, aut defendendos dicere necesse habebant, id faciebant in choris, cum in reliqva fabula non liceret: cujus rei aliqvot apud Aristophanem exempla sunt. Neq; tum ullo tali prologo utebantur, qvales sunt Plautini aut Terentiani: sed qvæ prima persona prodibat, cujus opera pars argumenti co-

gno-

noscebatur à spectatoribus, ea ἀσωλογίζειν dicebatur. Postqvam populus Atheniensis, exhausto diuturnitate bellorum ærario, inania sumptuum amputavit, & comœdiis choros dare desiit, tum demum illud prologorum genus natum est: & nova comœdia qvæ chorum non haberet, talibus prologis uti cœpit. Tragœdiis semper ex publico datus est chorus idcircoq; nunqvam tragœdia tales prologos habuit. Qvare qvi veterum consvetudinem in reliqvo poemate accurate ac diligenter retinueris: hic qvoq; qvod hominum antiqvitatis imperitorum inscitia invectum est, deleas censeo. Placeret etiam ita edi hanc fabulam, ut nõ notarentur principia actuum: sed ita continuarentur omnia, ut in Æschyli, Sophoclis, Euripidis tragœdiis, etiamq; in Aristophanis comœdiis factum. Vera caussa est ur ita fieri censeam: Sed malo eam in aliud tempus rejicere. Omnino autem illam inutilem & supervacaneam, & à stultis literatoribus excogitatam actuum in scenas divisionem, qvæso te, ut tollas. Lysiæ nomen peregrinum adimerem: Italicum darem. Nam & Plautus cum Luxuriam & Inopiam loqventes faceret, non illam Tryphen, hanc Pentam vocavit, sed utriqve nomen latinum dedit. Qvod, alicubi apud inferos solem silere ais: cum tenebras, ut opinor, & caliginem significes, vereor ne imitari volueris Virgiliana Lunæ silentia, & in eo Politiani errorem secutus sis. Certe enim silentia, id est conticinium, non ut ille ratus est tenebræ qvas efficit siderum conjunctio. Nam Trojam plenilunio captam esse constat. Halcyonios qvoqve videris vocare aves ipsas. Vides, hæc qvam levia sint qvamq; pusilla. Qvæ rogo te, ut in bonam partem accipias, & qvod jam sero ad tuas literas respondeam, ignoscas occupationibus meis. Ego Zoppi vir eruditissime, & toti civitati Maceratensi bene ex animo cupio, mihiq; occasionem opto aliqvam dari, qva id reipsa declarare possim; & te qvem nunqvam præsens præsentem videre memini,

mini, singulari tua eruditione commotus, in sinu atque in oculis fero. Vale. Romæ III. Kal. Sext.

MVRETVS SINIBALDO ANTONINO S.D.

LI.

IN summis occupationibus meis, Sinibalde Antonine, qvæ me respirare vix sinunt, legi tamen dialogum tuum, & voluptatem longe maximã ex ejus lectione percepi. Delectarunt me argumenta & ingeniose excogitata, & denso & vivo, ut ita dicam, ac spiranti orationis genere expressa. Itaq; ut Pythagoram ajunt, è modulo pedis, qvanta corporis mole fuisse Herculem iudicasse, sic & ego ex hoc brevi commentariolo facile de tui ingenii magnitudine ac præstantia judicavi. Amor autem erga me tuus, qvem plane singularem omni ex parte declaras, noli qværere, qvantopere mihi gratus ac jucundus sit. Neqve enim ullum unqvam mihi majorem fructum vigiliarum ac laborum meorum proposui, qvam ut à tui similibus amarer. Qvare etsi non agnosco eas laudes, qvas tu ἀυτῷ τῷ θυλάκῳ, ut ajunt, in me congeris: summe tamen amo istum amorem, qvi tibi homini tam acuto ac perspicaci tenebras offuderit: eaqve de me sentire ac prædicare coegerit, qvæ ne tu qvidem, qvanqvam disertus es, alii cuiqvam facile persvadere posses. Dialogum edas censeo: nolo enim ita modestus videri ut gloriæ tuæ mea modestia obstet. Auctor etiam tibi sum, ut alia meditere ac procudas: neqve reformides obtrectatorum voculas: qvæ in proscenium prodeundi nonnihil fortassis molestæ futuræ sunt: ubi tibi semel audientiam feceris, conticescunt. Vale. Romæ.

ANTONIVS CONSTANTINUS MURETO S.D.

LII.

HIeronymus Centurio adolescens nobilissimus, qvi tibi has literas tradet, mihi longe carissimus est, idemqve

qve bonarum artium studiis, mirifice deditus, tui autem ita studiosus, à me literas qvas ad te perferret, ut sibi darem, in magni muneris loco petiit. Hæc autem tria, de eo dixi sic alia ex aliis apta & colligata sunt, ut uno posito, cætera qvodammodo conseqvantur. Nam neqve potest qvisqvam bona studia colere, qvi te non colat: & mihi, nisi qvi te colat atqve observet, amicus esse nemo potest. Sed hic ut dixi, & me amat, & bonarum artium studio incensus est: & te tanti facit, qvanti omnes, qvi te norunt, aut faciunt, aut facere debent. Velim igitur ita eum excipias, ut confirmes id qvod ego sæpe prædicare soleo, meamq; commendationem apud te non minimũ ponderis habere. Scripsi etiam nudius tertius ad te de statu meo, de meo, de mea valetudine, deqve omnibus rebus meis: ac spero me qvam certissime aliqvid abs te literarum accepturum. Vale. Genuæ IV. Non. Nov. M. D. LXXXI.

MVRETVS CONSTANTINO SUO S. D.

LIII.

Literas à te post discessum hinc tuum nullas accepi, præter eas, qvæ mihi mensem fere abhinc unum redditæ sunt, una cum vasculo conditi è malis Persicis, qvod mihi sane jucundissimum fuit. Tam multa tibi adversa evenisse, moleste fero: incolumem te ex illis evasisse immortaliter gaudeo. Qvod me amas scito te id mutuo facere. Et si qvid accidet, in qvo declararit ibi velis, qvanti à me fias, non fallam opinionem tuam. Vinum qvod te missurum scribis, si erit per quem commode mittas ita demùm mihi gratum futurum est, si nullo tuo sumptù fiat. Omninò enim sumptum à te nullum mea caussa fieri volo. Satis superq; mihi futurum est, cum quid istinc mihi curari volebam, erunt autem interdum non nulla, quæ velim, si mea caussa operam dederis, ut lecta omnia & cum fide

ad me adferantur. Pretium & pro merce & pro vecturâ statim adnumerabo, cum tu scripseris, & qvantum scripseris. Respondissem citius ad literas tuas, si eas ad me Centurio ipse attulisset. Sed nuper admodum ad me venit. Ego autem antequam eum viderem, cui literas ad te tuto dare possem, nesciebam. Visus est mihi adolescens honestissimus, & dignus cum nobilitate gentis suæ, tum tua commendatione. Itaq; detuli ei prolixe mea omnia: omninoqve puto fore, ut ante aliqvot menses extet egregia aliqva significatio voluntatis in eum meæ. Mittam ad te scripta qvædam mea, simul atq; has literas ad te perlatas esse cognovero. M. Antonius fratris mei F. te salutat crebro de te loqvitur, amat te, ut debet ex animo & ad te propediem scribet. Tu qvoq; perge amare utrumq; nostrum, & vale. Romæ, Id. Januar. M. D. LXXXII.

MVRETVS ANTONIO CONSTANTINO SVO S.D.

LIV.

Literæ tuæ datæ 5. Kalend. Februarii redditæ mihi sunt pridie Kalend. Mart. qvod eqvidem & miratus sum, & submoleste tuli. Magnam oportet esse tabellariorum socordiam, magnam tarditatem. Ego qvoq; ad eas serius respondeo, qvam par fuit. Sed spero te id facile condonaturum perpetuis occupationibus meis. Sumptum à te mea causa fieri omnino nullum volo: nisi tu qvoq; tibi hinc aliqvid mitti voles qvo inter nos paria faciamus. Vinum cum commodum erit expecto. Sed librorum veterum, de qvibus scribis, tantam mihi cupiditatem injecisti qvantum tu qvoq;, qui me nosti, conjicere facile potes. Nihil mihi gratius facere potes, qvam si eos ad me miseris. Ego autem ita cumulate tibi gratiam referam, ut omnes homines intelligant, te mihi charissimum esse. Mihi crede, perficiam, ut ex isto tuo in me officio singularem aliqvando capias volupta

[illegible]tatem. Sed vide ut ad me diligenter ac fideliter perferantur. Scripta qvædam mea, qvæ ad te mittere cupio, recuperare à qvodam, qvi ea, à me inspicienda, rogavit nondum qveo neqꝫ tamen dubitare debes qvin ea ad te qvamprimum missurus sim. Qvid Spinulæ acciderit, scio istuc perlatú esse. Mirifica res visa est prope omnibus, qvi eum norant. Ego cum divino spiritu afflatum & ad hanc vitæ mutationem impulsum fuisse non dubito. Sunt tamen qvi aliter loqvantur. Ama me, Constantine mi, & vale, ROMÆ, 5. Id. Mart. M.D. LXXXI.

ANTONIVS CONSTANTINVS MURETO SUO S.D.
LV

TAmen nihil respondes, qvaternis jam meis literis provocatus qvid putem? meas ad te perlatas non esse? facit qvidem tuum istud silentium, ut tale qvidpiam subverear Sed tamen suspicionem, qvæ minuant multa animo occurrunt qvid igitur? occupatum esse te? vides fieri aliter non posse. Scio enim inibi esse te, ut intermissa studiorum tuorum curricula repetas. Sed qvæ possunt occupationes esse tantæ, ut non vacet ad hominem amicissimum, tuarumqꝫ literarum sitientissimum, duobus versiculis scribere? Obsecro te, excita è somno humanitatem illam, illam tuam; neqꝫ patere literarum tuarum desiderio langvere me diutius. Etiam atqꝫ etiam vale, mi Murete, columen fortunarum mearum TICINI, 3. Id. Octobr. M.D.LXXXII.

M. ANTONIVS MVRETVS JVNIOR ANTONIO CONSTANTINO S.D.
LVI.

PAtruus meus in aliorum qvidem officiorum ratione satis

satis bonum nomen & esse se, & haberi ait: sed in literis ultro citroq; mittendis jampridem decoxisse, neq; sperare se unqvam solvendo fore. Tam multos enim in hoc genere creditores habet, ut jam qvi tempore priores, qvi posteriores sint, rationem inire non possit: Qvosdam tamen præcipuos habet: in qvibus tu es: qvibus brevi se non tantum sortem; sed etiam omnes præteriti temporis fructus exsoluturum pollicetur. Nescio autem, qvid ipsi venerit in mentem, ut me tibi hoc tempore delegare voluerit: qvi cum meo ipse nomine tantum debeam, qvantum amantissimo Præceptori debere non ingratus nec immemor discipulus potest: qvomodo hoc qvoqve æs alienum suscipere, aut à te idoneus haberi possum? Parendum tamen est, qvomodò enim ipsius imperio adverser? Tu modo seqvere, obsecro, non invitus fidem meam. Si enim nihil aliud potero, at qvotidie urgebo, appellabo, instabo, neqve desinam obtundere, donec aliqvid extudero. Scio autem, illum jam in eo esse, & aliqvid meditari libelli, qvod in tuo nomine adpareat. Sæpe enim dicentem audivi se pudore jam qvodam, ne ad te scribat, impediri: neqve tibi amplius Epistola, sed libro aliqvo ad te misso satisfieri posse. Tu modo scito & literas tuas, & librum Senecæ, & illa laute sane, & opipare condita ac concinnata, seu bellaria, seu tragemata vocanda sunt: (rem enim ipsam teneo, nomen non teneo) ad nos pervenisse: & omnia fuisse gratissima: te tamen ipsum, si huc veneris, cujus rei spem nobis postremæ tuæ literæ ostendunt, eoq; magis si eos libros veteres, qvorum indicem misisti, attuleris, & ipsi, & mihi longo optatissimum ac jucundissimum fore. Vale, ROMÆ pridie Idus Maij.

M.D.LXXXIII.

ANTO-

ANTONIVS CONSTANTINVS M. ANTONIO MURETO Juniori S. D.

LVII.

:eræ tuæ, quas paucis abhinc diebus accepi, tantam mi-
i voluptatem attulerunt, ut nulla major adferri potu-
: tum quia tuæ sunt, tum etiam, quia ex illis cognovi
ia, quæ à me vobis missa sunt, tutò istac pervenisse.
quid, quæso, ais M. Antoni suavissime, patruum in
is ultrò citroq; mittendis decoxisse? Ego verò nul-
aliud officium ab eo facilius expletum iri putâssem:
um præsertim, qui ea lege ab eo, ut ad me scribat, peto,
ommodi sui rationem quàm maximam habeat. Cum
m mihi & sortem, & præteriti temporis fructus se ex-
turum polliceatur, quid minus, quàm eũ decoxisse cre-
dum est? Pudore illum impediri ne ad me scribat? Epi-
mihi satis fieri non posse, sed libro aliquo ad me mis-
τκηψεις καὶ ἀναβολαί. Sed extra jocum; Murete mi,
tror enim jocatum esse te, cùm illa scriberes, à patruo
mihi nihil planè debetur. Ego verò me illi tantùm
èrescentio, ut si vel vitam ipsam pro eo profundam,
en ne minimam quidem magnorum ejus erga me me-
rum partem videar consecuturus. Tu ut cœpisti, per-
scribere ad me, quàm sæpissimè poteris de tua patruiq;
valetudine, de tuis studiis, & si quid σπουδαιότερον habe-
ac tibi persvade nihil gratius facere posse. Ego con-
recipio tibi operam daturum, ne quid ex officio meo
deres Vale, GENUA, Kal. Quintilis. M.D.LXXXIII.

VRETVS CONSTANTINO BAR-CELLINO EPISCOPO REA-TINO S. D.

LIIX.

de quàm non sim curiosus. Te quem jampridem vi-
dere

dere discupio, prius ex urbe discessisse cognovi, qva
urbem venisse cognossem. Neqve hoc mirabitur
qvam, qvi ingenium ac consvetudinem meam noverit
de ipso Pontifice plerumqve, rurine an in Urbe sit, i
am: sæpe de iis, qvæ hic unum aut alterum mensem c
um sermone celebrata sunt, non aliter qværam ex
qvam si peregre redirem. Itaqve, si qvando audies
sæpe fit, inqviri in eos, qvi rumores temere excepto
illuc spargunt, & qvid Pontifex non agat tantum, i
animo habeat, qvid Galli, qvid Hispani, qvid Germani
liantur, facta infecta miscentes, scribunt ad homines
narum rerum qvam suarum curiosiores: mea qvidem
sa, libero te omni metu. Nunqvam me qvisqvam in
edicta incidisse criminabitur, ita perspectum est omn
omnium ejusmodi rerum cognitionem mihi, ut Thu
deo verbo utas, ἀπηλλάχθαι εἶναι. Sed tamen παῤῥησ
γὰρ, si qvid à me in eo peccatum est, qvod te non in
rim, ne tunc qvidem plane culpa vacas. Potuisti
domum ad me mittere qvi mihi de adventu tuo nunc
indicaretq; cujus hospitioutereris. Accurrissem stat
te, & qvodlibet potius vadimonium deseruissem,
ut diutius carerem optatissimo mihi fructu sermoni
Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν. Epistolas nostras ja
dum & in Gallia, & Coloniæ in Germania editas esse
Earum ego neq; volumen ullum habeo: &, si haberei
ad te mittere auderem: ita me dispudet eorum, qvæ
lis innumerabilia à librariis vitiose descripta sunt. S
bo operam, ut emendatiores exeant. Urgent enim a
lesti sunt & iidem illi, & alii librarii, ut ad se alias E
las mittam, qvibus liber grandior fiat. Omnino absu
mihi atq; alienum videtur; reperire homines usq; e
undantes otio, ut ejus partem aliqvam tribuere Ep
meis legendis velint. Qvando tamen id amore qvoda
ga me adducti facere videntur, sic enim interpretor,

eorum studio, vel cum dispendio famæ, & ut eis ani-
i expetam, repetam diu intermissam consvetudinem
e interdum aliqvid ad amicos scriptitandi: qvod, qvi
int, si postea periisse sibi tempus dolebunt, æqvi ta-
mihi esse debebunt, qvi ingenue profiteor, nullam
iam à me Epistolam scriptam, qvam legi operæ esset,
emel ab eo ad qvem scriberetur. Neqve ego qven-
a, fallo aut induco. Si qvi se sciens fefellerit secum a-
Editus est, & hic nuper liber Hymnorum, qvos olim
Guilelmi Ducis Mantuæ scripseram, auctus sexcen-
m amplius versuum accessione. Hunc scio, ad te ab
ono missum esse. Sed nimis multa de nugis. Vicus
am est in diœcesi tua, qvi S. Luciæ dicitur. Ejus vici
m, qvi regebat sacerdos, Cæsarius nomine, proximo
riori mense excessit è vita. In ejus locum se substitui
Vespasianus Coletta Presbyter, qvi has tibi literas
t. Qvi cum mihi ab uno è summis amicis meis accu-
simè commendatus esset, profectus sum ejus causâ he-
o die ad Datarium Summi Pontificis, apud qvem pu-
scire, me aliqvid posse. Is respondit, qvanqvam men-
e pontificus sit, tuarum tamen partium esse inqvire-
eos, qvi se ad id munus admitti postularent, & de
m natalibus, moribus, doctrina judicare. Quem
stimonio tuo comprobâsses, ei beneficium illud tri-
m iri. Nunc ego illud à te, Constanti humanis-
, omnique cultu atque observantia dignissime postu-
si hic, quem dico, Vespasianus idoneus videbitur ad
unus sustinendum, ut ei potius, quàm cuiquam alii,
causa gratificandum putes. Is qui mihi eum com-
davit, ita mihi amicus est, ut qui maximè: & ego
ei dixi, ita te mihi amicum esse, ut nihil suprà. Si
te huic homini durum ac difficilem præbeas, veren-
erit, ne ego aut tantoperè abs te amari, aut minus
enter cum tibi cummendâsse videar, quàm me factu-
recepi, quorum alterum vanitati, alterum perfidiæ

adscriberetur. Quantum igitur plurimum, salva fid ac ratione officii, illi te tribuere posse statues, tantum u tribuas, vehementer à te etiam atque etiam peto. Intere mitto ad te munusculum utrique nostrum conveniens: ima ginem JESU CHRISTI in cruce suffixi à præstan tissimo artifice summo artificio elaboratam. Ejus aspect quoties ad fundendas preces commovebéris, quæso, eju quoque ut memineris, cujus versus utrinque adscripto videbis. Vale, ROMÆ, 9. Kalend. junii.

MVRETVS JAC. AVGVSTO TVANO CONSILIARIO REGIO IN CVRIA PARISIENSI. V.C.S.P.D.

LIX.

Parum abfuit, quin abjecerim consilium, quod ceperam scribendi aliquid de laudibus clarissimi ac præstantissim viri patris tui: ita me eruditorum hominum versus, quo eodem argumento scriptos ad me misisti, deterruerant Sed vicit voluntas obsequendi tibi: neque enim dubitaba quin æquo animo, quicquid à me scriberetur, accepturu esses. Mitto igitur ad te aliquot versus non illos quidei valdè bonos: sed quales expectari poterant ab homine n que unquam Poëta, & jam sene, & tum suis tum amicc rum negotiis assiduè implicato. Eos tu si semel lecto concerpere volueris, feceris, quod merentur: sin unà cu cæteris, quæ alii scripserunt, edendos duxeris: eunde fortassis usum præstare poterunt, quem in pictis tabul umbræ, quæ officiunt, ut luminosa magis emineant. Se si editurus es, peto à te quantum me amas, ut eos pri cum duobus tribusque probatissimis Sorbonici Colleg Theologis communices, ac si fieri potest, ab eis impetre ut suum quoque de eis judicium adscribant: ne quid in prudenti exciderit, quo quisquam offendi queat: ja

nun

nunc enim subvereor, ne quod Poëtarum more Astream deam vocavi, durius id non satis æquus interpres accipiat. Ego tamē profiteor Astreæ nomine nihil aliud à me, quàm divinam Justitiam intelligi: quo posito & cognito, puto cætera ferri posse. Ignosce, quæso te, timiditati meæ. Satis multos ex illo Collegio amicos habeo: inter cæteros Genebrardum, qui unus mihi est pro centum millibus. Is, ut spero, & tua causa libenter, & mea non invitus, omnem, nobis scrupulum eximet: Vale, & perge, ut facis, patris tui desiderium tua singulari ac præstanti virtute lenire, ROMÆ, Idib. Octobr.

MVRETVS R. PINCÆO CONSILIARIO REGIO V.C.S.D.

LX.

NE me serius ad literas tuas respondere mireris, scito eas redditas mihi esse XVI. Kalend. Martij, id est, biduò post discessum tabellarii, idque mihi plerumque evenire solere, aut negligentia eorum, quibus illæ commendantur, aut quod ædes meæ in ipsis radicibus Quirinalis longe distant ab istis negotiosis hominibus, qui sæpè aut propter imbres, aut propter itineris longitudinem expectant usque eò, dùm venire ad me commodo suo possint. De Cardinale S. Stephani, ita enim se vocari vult, sciebam nuncium tibi jucundissimum fore, ideoque id tibi gaudium primus objicere volui. Ei quoque literæ tuæ magnæ voluptati fuerunt quas ad eum pertuli postridiè, quàm eas acceperam. Rescripturum non dubito, ita certè facturum se recipit. Quin etiam capta ex literis tuis occasione, multa mihi de te, C. V. parte tuo, multa de tuis omnibus jucundè memoriterq; narravit: ut facilè appareret, eum libenter in illo sermone versari. De præstantissimo viro Brissomo, quod non nihil conquestus sum, fateor tibi, id mea quadam ambitione factum. Quia enim illum plurimi facio, submolestè tuli; sumsisse eum à me, quo alium onerat, cum præsertim, qui à me tàm multa

 sumpsit,

si hoc invidere est, dolere non quod aliis ber
quod tu quoque eodem bono frui non queas.
Deus bone, oportet esse congressus vestros: qu
nes: quam multa πολιτικὰ: quam multa de ani
de melioribus studiis: de omnibus deniq; partib
λολογίας. Utinam mihi vestigia vestra subseqvi, &
sermones vestros liceret; qvam multa, qvæ v
dunt, intelegerem, qvanto qvotidie doctior don
rem. Qvod qvando non datur: at tu me interc
licet, sermonum vestrorum participem facito:
cum otium erit, scribendi ad me argumentum sun
noli, qvæso te, delicias facere, & dicere tibi perp
esse cum Bartolis, Baldis, ceterisq; ejusmodi in
capitibus: ideoqve minus polite scribere: cum c
qvæ mihi qvidem Athenas ipsas, Hymettum ipsi
lere videantur. Qvas tibi videri oportet Epistol
ego neqve pectere unqvam neqve comere: si v
ne relegere qvidem soleo: si tuæ tibi minus cult
tur? Ludis tamen, & vereri te ais, ne verbosi
Qvasi non ego id multo justius metuere debeam
te, talem virum, qvicqvid in buccam scribere aude

... opinio est, fore, qvæ Romæ ... sit.
Ego sub Kalend. Julias abdicare me ... docendi
... gito: Et si non fiet hoc sine luculenta fortuna-
... am deminutione. Decedent enim annui nummi
... genti. Sed tanti est otium. Superest tamen sic
... nde mihi, assiduo, ut ille ait, luceat igne focus.
... senectus attentiores ad rem facere dicitur: illa
... dies negligentiorem facit. Otii cupidus sum, ad
... emel pervenire potuero, nihil tanti erit, ut me
... i patiar. Neqve tamen ignaviæ me ... cogi-
... utus aliis curis, multa, qvæ jampridem incho
... etiam effecta apud me jacent; ut potero, absol-
... polire. Sed qvid ago? aut cur tam longe spes
... c meditanti fortassis interventura mors est.
... loqve venerit, occupatum me deprehendat ni-
... hil agentem. Vale, ROMÆ, 4. Kal. Martii,
... XXIV.

...RETUS S. D. HERCULI
CIOFANO SUO.

LXI.

... n tantum me odium scribendi cepit, ut plane ad
... scribam: ne tu tam diu nullas te meas literas
... teris. In amando, & in labore amicorum cau-
... cum opus est, & tibi & cuivis par esse pos-
... endo non possum. Nihil est, qvod faciam in-
... facilius existimare potes, qvam ex animo cupi-
... mendatissimum esse Colam. Antonium Rai-
... te nunc præceptore istic utitur. Cognatus est
... o maxime cupio L. Lilio, & Rutilio Veteri:
... usqve rogatu hæc ad te scribo. Neqve vero
... ius verbis. Hoc tantum dicam, cogniturum
... idio, qvod in illum conferes qvantum apud te
... o mea valeat. Qvæso igitur te, efficias, ut

ii, qui hoc à me petierunt, tibi apud me quàm citisſimè, quàm maximas gratias agant. Vale. ROMÆ, prid. Id. Januar.

MVRETVS FRANCISCO VENIERIO S. D.

LXII.

Benè facis, quod te latinè ſcribendo quotidiè exerces, conatumq́ omnem adhibes, ut præſtantiam in eo genere aliquam conſequaris. Non enim dubito, quin & cætera vita, & iſtud tuum ſtudium eò, quo debet, id eſt, ad propagandam gloriam Chriſti, & ad Eccleſiam pro tua virili parte, ab inſultibus improborum defendendam dirigatur. Sed quid te uſque huc deterruerit, ne ad me ſcriberes, diſpicere equidem non queo. Nam neque ea auctoritate ſum, ut quiſquam judicium meum vereri debeat: & ſi eſſem, ſumma tamen mea erga totam ſodalitatem veſtram voluntas omnem iſtum metum tibi facilè adimere poterat: cùm tu præſertim ita ſcribas, ut laudem potius exſpectare ab omnibus debeas, quam cujusquam faſtidium extimeſcere. Cave igitur poſthac difficile tibi quiddam atque arduum putes ad Muretum ſcribere. Hanc modo mihi veniam dato, ut ad literas tuas, quæ mihi, quo crebriores, eò jucundiores futuræ ſunt, ſolutius ac negligentius, id eſt, hoc familiari ac quotidiano ſermonis genere, reſpondere liceat: Nihil enim invitius facio; quam ut in limandis ac poliendis Epiſtolis otio abutar. Neque mihi ullum præceptorum, quæ tradita ſunt à dicendi Magiſtris, magis placet; quàm illud, dandam eſſe operam, ut ſpontè fluere videatur oratio. Ego verò, ut magis videatur, ſponte planè fluere eam ſino: & ignaviæ meæ excuſationem ab ipſis magiſtris peto. Tu quoque ſi me amas, aut potius quoniam me amas, imitare, cum ad me ſcribas, hanc ipſam negligentiam meam: ne, ſi accuratius

ſcrip-

ſcripſeris, mihi quoque accuratè ſcribendi neceſsitatem imponere videaris. Deus & ſtudia, & totam vivendi rationem tuam ad gloriam ſuam perpetuò dirigat. Vale, ROMÆ, 6. Non. Martii, quo ipſo die literas à Bencio accepi, ne me ad eas ſerius reſpondere mireris.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. FABRICIO MANCIO.

LXIII.

JAmpridem ad te ſcripſi, quod iterum ſcribam, quando literas meas ad te perlatas non eſſe video ineptos iſtos, de qvibus ſcribis, indignos prorſus eſſe, qvibus reſpondeatur; ita ſe ne leviter qvidem literis tinctos eſſe declarant. Qvid enim eſt, cur de Paulo & Qvincto me potisſimum accuſent? Cur non cum Manutio potius & cum Sigonio, agunt? qvorum uterq; ante hos, opinor viginti qvinq; annos ita ſcribendum eſſe docuit, & certe in vetuſtis marmoribus, præcipueq; in faſtis Capitolinis ita perpetuo ſcribitur. At verſum illum exagitant.

Una virum & virtutum omnium acerba lues Ridicula capita, qvaſi non ei plane geminus ſi ille Catullianus,

Troja virum, & virtutum omnium acerba cinis. Deſinant igitur ſtultitiam ſuam prodere ac patefacere, & prima ſaltem elementa diſcant, priusqvam de reprehendendo cogitent. Satis facere tibi, qvem video, mei ſtudioſum eſſe voluit alioqvi tam ſtultas reprehenſiones riſu ac ſilentio excepturus. Tu qvoq; idem facias, ſvadeo, & iſtos contemnas, ac conſeneſcere inſcitia ſua ſinas. Stulta illos de ſe perſvaſio indignos, qvi doceantur, facit. Verſiculi tui valde me oblectaverunt: nam & ſcite ac lepide facti ſunt, & habent inſignem ſignificationem amoris erga me tui. Si qvid hic erit, qvod me cauſa tua facere poſſe arbitreris, non omittam, ut fruſtra me amare videaris. Vale, 6. Kalend. Julii, qvo ipſo die acceperam literas à te ſcriptas Idib. Maji, ne me fortè ad eas ſerius reſpondere mireris. M.D.LXXXIV.

B.BRI-

B. BRISSONIVS ANTONIO MURETO S. D.
LXIV.

SVavissimis tuis ad Pincæum nostrum literis provoc in qvibus non minus amoris in me tui qvam Ron lepoiis, non leviter pressa vestigia apparēt, facere non tui , qvin has ad te mutuæ voluntatis testes, in maxi qvibus dis. neor, occupationibus, darem: ne cum tibi si ma omnia semper tribuerim, in amore etiam , in qvo p tecum facio, superari viderer. Qvod si per Pararium men faciendum sit , eundem Pincæum , qvo cum mu mihi de te qvotidie sermo est, ad promissorem dabo qvidqvid ille tibi de me receperit, cumulatissime præst rum me spondebo. Nullam qvidem certe posthac cer candæ amicitiæ nostræ occasionem prætermittam , committam , ut ulla in re meum abs te officium reqv aut desiderari possit. Vale, Lutetiæ Parisiorum Nonis A M.D.LXXXIV.

MVRETVS BARNABÆ BRISSON PARISIENSIS SENATUS PRÆSIDI V. C. S. D.
LXV.

ETsi μεμψίμοιρος haberi nolim, gaudeo tamen, qvo pud Pincæum nostrum per literas conqvestus lev sim de formula illa cujus animadversa, laus , si qva in tula re laus est, alii abs te tributa erat. Elicui enim hoc do literas tuas, qvibus mihi nihil jucundius contingere terat. Ego te Brissoni semper maximi feci , non pro illa extrema, qvæ vulgi oculos in se convertunt: sed p pter illa vere ac propriè tua, qvæ & te provexerunt stam, in qvo es dignitatis gradum, & provectum, ut sp sunt etiam altius, & si nihil tale aut effecissent, aut esse

omni te tamen cultu atque observantia dignissi-
sensent. Virtus enim & eruditio, vere mihi
identur bona: τὰ δ' ἄλλα πάντα ἀνθρώπεια. A te
e mutuo ames, & si qvando erit otium, partici-
teris me facias svavitatis tuæ. Qvæ tibi fuit, ea
causa brevitatis est: occupationem multitudo
perpetuo distineri scio. Vale: Romæ prid. Non.

XXIV.

ETVS R. PINCÆO CONSILIA-
RIO REGIO V.C.S.D.

LXVI.

amice factum à te de Brissonio, cujus mihi lite-
qvam svaves fuerunt: ad eas rescribens, eadem
usus sum: tum ne occupationes ipsius inter-
tum qvia nulla tunc qvidem erat ἀνάγκη. Qvod
enim accipio., qværeris illud meum λογίδιον de
one ad qvemvis potius, qvam ad te, missum esse:
qvid te tibi jumento, ut ait Plautus, tuo arcessas
si pergis, tam freqventer mittam ad te aliqvid
mearum, ut dicturus sis, Ohe jam satis est. Eqvi-
qvam vix fas est, de vobis talibus viris qvidqvam
spicari, subvereor tamen interdum, ne lauda-
minem simplicem & credulum, & postuletis ad
mea, ne desit qvod rideatis: Qvid enim à me,
tra non dicam commendatione, sed lectione di-
præstare potest? Sed tamen vestra ista cura ac co-
erit. Ego bona fide agam: & qvidqvid eudero,
vos: & si nihil aliud, ambitioni certe cuidam
iam ostentabo epistolas vestras, ut me hominem
se aliqvid cujus scripta à summis viris expectari
Ut hinc numerare incipias mitto ad te nescio qvid
qvos feci nuper cum ad me Joannis Zamoscius
Poloniæ Cancellarius duo ingentia numismata
isset qvorum in uno Stephani Regis effigies visi-

Rrr 5 tur

rependere æra pro aureis. Atque utinam ita ipsum
sim, ut saltem æra remiserim. Valde enim metu
serim ἀντὶ χαλκοῦ ἄξιον. Ero igitur Chœrilus, q
versibus & malefactis retulit acceptos, nosti ca
ut semel lectos concerpas, an etiam ostendas qv
bitur, judicii atqve arbitrii tui res esto. Ad Gill
post illam oratiunculam, misi etiam libros duod
riarum Pii II. Pontificis, idemqꝫ Græcum libru
qvo summa qvædam analytices & physices locu
explicata continentur. Neqve tamen ab eo lit
ullas accepi. Spero fore, ut brevi nanciscar al
qvod si dabitur explebo vos nugis meis. Her
Cardinalem S. Stephani: & cum eo de te diu
sum. Mihi crede valde te amat. Tu qværso ex ist
mo consessu vestro, qvos mihi amicos esse scis,
commodo tuo fiat, meis verbis saluta. Romæ.
M.D.LXXXIV.

R. PINCÆVS M. ANTON MURETO S.D. LXVII.

NÆ tu homo liberalis es, Murete doctissime
qvem optime ponitur, qvi pro duobus n

,qvos nunqvam viderimus, summa veneratione tua
seqvamur. Excudent alii spirantia mollius æra, Mure-
[illegible], sed ea ex more dicit, & scribit,
nullis numismatis repræsentari, nulla oblivione de-
qveant, ut qvod olim de Achille scriptum legitur, feli-
illum qvi præconem laudum suarum Homerum inve-
t, de Stephano Rege, & Zamoscio jure dici posſit: fe-
ambo qvi celebri tuo præconio ad omnem posterita-
memoriam commendentur. Qvo minus dubium tibi
ri debet: qvod à nobis qvando rem totam nostri ar-
ii esse voluisti, de svavissimis tuis versibus factum fue-
arripuimus, perlegimus, non libenter modo sed etiam
ide; ac ne tam solida gaudia in sinu gaudere nos putes,
[illegible] qvoq; ostentamus. Addam & illud qvod fortasse
existimasses, his legendis idem mihi evenisse, qvod iis
t accidere, qvi in sole ambulant, ut etiamsi aliam ob
sam ambulent, necesse tamen sit eos colorari; ita me
nunqvam in bicipiti Parnasso, ut illi ait, somniavi re-
te poetam evaluisse: qvam bonum nihil ad rem. Tene-
amen me non potui, qvin tuo, ut interpretor [illegible]
correptus, aliqvot ex tempore versus & effuderim, &
miserim, non ut te, qvam simillimo munere remunera-
essent enim χάλκεια χρυσείων, sed, ut si nihil aliud in eo
iere asseqverer, saltem, velut anser inter olores, ob-
perem. Tu, qvod esse debuisset vacuæ mentis opus,
fectum ab homine negotiis forensibus occupato æqvi
nis consule. Brissonius tuas à me literas accepit, teqve
ere jubet. Vale, & me ut facis, ama. Lutetiæ A.D. XVI
l. Qvinct. M.D.LXXXIV.

JACOBVS GILLOTVS ANTONIO MURETO V. C. S. D.

LXIIX.

X epistola ad Pincæum nostrum lepida certe & Mu-
reto

reto digna, illum etiam aliquando de nobis cogitare perspexi, & ad me libros quosdam misisse intellexi: quos ut summum beneficium, supinis manibus accipiam (nondum enim mihi traditi sunt) Recordatio autem tua mei, magno mihi ornamento fuit, & semper erit. Quosdam libellos è typographia Morelii ad te dederam, qui longo post tempore, quo à te acceptos putabam, in manus meas reciderunt: arbitror, quod fasciculus sub legati olim nostri Foxii jam defuncti, nomine perferebatur: eos remitto. Cæterùm quod scripta tua ab omnibus literatis valde expetità, subverecunde nobis negare videris, mihi crede, peccas. Nemo est, qui si literas sciat, & tuas vel epistolas, vel orationes, vel lucubrationes legat, etsi te non cognoscat, Muretum unquam è manibus dimittat. Utinam te omnes & audire & videre possent. Legi de nomismatis Stephani Poloni & Zamoscii tua illa χρυσᾶ ἔπη: è quibus ut ex omnibus quæ ab ore prodeunt tuo, judicare licet χρυσορρήμονα. Nomismata scio multis de caussis plurimi fecisti & facis. Dii me perdant? εἰ μὴ τὰ ἔπη ἀντὶ τῶν νομισμάτων εἱλόμην. Quæ qui habeat, ipsa nomismata facilè & meritò contemnat. Poloni certe & Zamoscii ora omnium oculis subjecisti, qui illos nunquam sunt intuiti.

A petitione Taciti non desisto, neç de eo tecum expostulandi finem faciam. Cave ne adversum te judices adeam nomine publico, & tanquam legitimus totius Reipublicæ literiæ actor, te condemnem ex pollicitatione quam in communem non in unius civitatis aut Reipublicæ, sed totius orbis utilitatem fecisti. Et si moram facere pergis, usuræ accedent. Denique quasi debitum, ea omnia quæ cudisti, quæ cudis, & posthac cudes, à te exigi posse contendo: ut qui tot opera in publicum commodum struere aggressus es, perficere obligatus sis. Quis sit rerum nostrarum status, à me, qui Rempublicam nulla ex parte attingo, non accipies. Foxium Pibracum & Ferrerium, (quem

interi

interiisse ferunt) πατρειώτας, scis qvantos viros, lugemus. Cæsaris nostri interitum, cujus nuncium jam ad vos allatum non dubito, an rumor rerum, an spes melior consequatur, incerti sumus. Novi sat scio rumores jam sparguntur, & ad aures vestras forte allati, celebres & magni, de qvibus non nisi manu trepida rescribere licebit. Qvando jam libera nonnulli lingva manusq; sua est, voces & scripta notantur. Illi solennia funeris parantur. Deducetur, si verum est qvod audimus, VI. aut V. Kalend. Junii, regio, ut dicunt honore. Hæc ausu fortasse temerario latine scripsi bonitati tuæ confidens potius, qvam censoriam severitatem timens: veniam, ut spero, mihi & inscientiam & negotia excusanti, dabis. Vale Lutetiæ XIII. Kalend. Jul. M.D. LXXXIV.

STEPHANVS DEI GRATIA REX Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massoviæ, Samogitiæ, Livoniæq; &c. Transilvaniæ Princeps. M. Ant. Mureto.

LXIX.

REverende, devote, dilecte, singularis doctrinæ atq; eruditionis devot. Vestra à multis humanitas ejus atq; erga subditos nostros studium à Venerabili etiam Stanislao Rescio Secretario nostro diligenter prædicata nobis sunt. Quæ cum nos merito maximi faciamus, prætermittere noluimus, ut hoc tempore illustrem & Reverendum Andream Battori, de Solio, Illustris olim Andreæ fratris nostri filium, Præpositumq; Miechoviensem in urbem ad S.D.N. mitteremus literis hisce nostram erga devotionem vestrã propensionem testificaremur. Uberius autem ex eodem fratris nostri filio coram eam cognoscet devotio vestra, qvam valere cupimus. Cracoviæ die VIII. Sept. Anno Domini M.D.LXXXIII. Regni nostri octavo.

STEPHANUS REX. SE-

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI, STEPHANO, DEI GRATIA, Poloniæ Regi, Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Mossoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Transilvaniæ Principi, &c. M. Antonius Muretus S. D.

LXX.

AD literas, qvas pridem majestas tua ad me scribere dignata est, statim respondere necesse non judicavi: cum præsertim is ipse, qvi eas mihi reddiderat, Illustrissimus & Reverendissimus D. Andreas Battorius, non ita multo post istuc rediturus diceretur. Ita igitur diem ex die ducens, usqve huc distuli, cum scirem Majestatem tuam longe gravioribus curis occupatam esse, qvam ut de meis tenuis & obscuri hominis literis cogitaret. Nunc autem cum idem ille, non hoc tantum seculo, sed etiamsi optimis temporibus natus esset, rari & insignis exempli semper futurus adolescens, fratris tui filius, summo bonorum omnium gaudio Cardinalitia dignitate decoratus, reditum istuc pararet, scribendum mihi esse ad Majestatem tuam duxi: primum ut immortales ei gratias agerem, qvod cum mihi honorem habuerit, cujus ego si ullam unqvam partem promereri potuero, præclare mecum actum esse existimabo. Deinde ut ei gratuler, qvod è sinu ac complexu suo tantæ ac commemorabili virtute præditum adolescentem huc miserit: qvi ita se perpetuo gessit ut sanctitate vitæ, pietate in Deum munificentia in egenos, comitatu & affabilitate erga omnes, omnium sibi summorum, infimorum studia voluntatesqꝫ devinxerit: ita ut dici vix possit, universa hæc civitas magis illius honore lætata sit, an abitu doleat. Nos hic, serenissime Rex, multa de tuis in omni genere plane regis virtutibus, teqꝫ in iis qvæ à te fortissime & felicissime geruntur assidue audimus: qvibus eo res perducta est, ut unicum esse te hodie vivum ac spirans per-

Regis exemplum, ne illi qvidem jam negare au- … de principio regnare … non satis æqvo … … Deus optimus Maximus Majestatem tu- … die in majus ac melius provehat, eamque mentem cæteris regibus, ut tandem aliqvando exemplum … uti, ad rem Christianam constabiliendam, & ad … comprimendos potius, qvam ad explendas … … cupiditates suos animum adjungant. Ro… Kal. Aug. M. D. LXXXIV.

… ANNUS ORTEMBERGUS M. ANTONIO MURETO J.C. & C. ROMANO S.

LXXI.

… est meum erga te studium & officium, nihil æqve … curæ est, atq; reipsa ostendere, qvanti te faciam. … iu anxius fui, qvonam pacto, fasciculum, qvem mi- … proficiscenti, credidisti, qvâ tutissime transmitte- … m Francofurtum, propterea qvod vererer, ne ob … mpedimenta, & latrocinia, nemo illuc Antuerpi… , minime qvidem expeditum : Antuerpiam au- … e mittere, hoc tempore mihi longe periculosissi- … iebatur. Qvamobrem ea de re aliqvoties cum … veredariorum, Tridenti, viro fideli mihiqve … qvi cum affirmaret eos coloniam Ubiorum siue … culo dirigi posse, suamqve in ea re operam mihi … erer, oppurtune admodum literas accepi à viro … ominibus clarissimo, Joanne Metello, Seqvano, … niæ Sedes habet, in qvibus scriptum erat : Mu- … teratorum hominum principem … meis verbis ob- … luta : eiqve nuncia, me tuas literas (Roma … llum miseram) de ejus edendis libris ad Planti- … isse, si qvid præterea per me confici volet, non … sed offero. Fasciculum itaqve illum Coloni-

am misi ad eundem Metellum, ut is per occasionem ad Plantinum transmittat. Qvod spero brevi fideliterq; facturum, idq; simul ab eo intellexero, faciã te illico certiorem ea tamen lege, ut si fortasse Plantinus, de eo ad se perlato, ante ad te scribat, id tu mihi qvoq; significes. Sum enim in maxima expectatione ejus rei, neqve animo ero qvieto priusqvam salvum in manus Plantini traditum esse cognovero, Vale, Tridenti 16. Kal. Octob. M.D.LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS HERMANNO OTTEMBERGO SUO S.D.

LXXII.

ETsi mihi nunqvam dubium fuit, qvin abs te amarer: tamen ejus rei magnam mihi fidem fecerunt literæ tuæ. Tanta enim fide ac diligentia negotium tibi à me mandatum curasti, ut ego ipse majorem optare non potuerim. Joannem Metellum jampridem è libris Antoni Augustini, & è sermonibus Hieronymi Osorii noveram: sed eum mihi tanto opere amicum esse nesciebam. Peto à te ut, cum primum copia erit, eum meo nomine salutes: eiq; pro certo confirmes, me valde qvidem literatum non esse: sed valde observantem ejusmodi virorum, qvalis ipse est, hoc est, eruditione & virtute præstantium. Itaq; si qvid à me caussa sua hic fieri posse arbitretur, magnæ mihi curæ fore, ut plane perspiciat, se à me mirabiliter amari. A Plantino nihil adhuc accepi. Si qvid accepero, faciam te statim certiorem. Tu qvoq; itidem facias à te majorem in modum peto atq; contendo. Hermanne mi optime & svavissime etiam atq; etiam vale. Romæ XV. Kalend. Novemb. M.D.LXXVII.

ANDREÆ

DREÆ BATHOREO S. R. E. CARDI-
NALI PRINCIPI Illustrissimo M. An-
tonius Muretus S. D.

LXIII.

o ipso natali Dominici accepi exoptatissimas mihi
teras tuas; quibus haud scio an quidquam mihi gratius
amdiu afferri potuerit. Nam cum jampridem au-
m, ita te pro tua summa humanitate ac comitate mei
orem fuisse, ut ex ipso itinere ad me scribere digna-
sses, literæ autem tuæ nusquam comparerent, con-
r miro quodam augore animi, neque levationem ul-
eperire poteram, præter eam unam, quam mihi lite-
æ attulerunt. Ego, te, Cardinalis optime ac præ-
issime, semper observari ac colui, captus non tam no-
te ipsa regii generis tui, quam admiratione rarum
larium in omni genere virtutum: quibus ita tibi, dum
æ versatus es, omnium voluntates conciliasti ac de-
isti: ut hodie quoque absente te, cum solutiores lin-
& liberiora judicia esse soleant, nemo tamen, aliter de
erfecto quodam & omnibus numeris absoluto virtu-
templo loquatur. Ex quo facile potes intelligere,
topere mihi de tali patrono gloriandum sit: quantæque
rte felicitatis ponere debeam, quod non tantum in
tibus tua voluntate numerer, sed etiam, nullo merito
, apud te aliquo in pretio habear. Equidem quantum
e erit omni studio connitar efficere; ut conservem
istam erga me animi propensionem: neque quic-
habeo antiquius, quam ut præstem ea omnia, quæ tibi
e non injucunda accidere posse arbitrabor. Ac quo-
ab homine in libris ac literis abdito vix aliud ex-
ari quicquam potest, mittam ad te fœtus quosdam in-
i mei, non illos quidem valde dignos, qui a te inspi-

ciantur: sed tamen non usquequaque tibi, ut spes est, ingratos futuros, quod ab homine tui observantissimo proficiscentur.

Mittam igitur, si Deus volet, ante finem mensis Januarii libros duos Rhetoricorum Aristotelis à me conversos in gratiam piorum quorundam & eruditorum hominum è sodalitate JEsu, qui pro auctoritate, qva plurimum apud me valent, egerunt mecum, ut id munus susciperem, quod interpretationem, qua in scholis suis uterentur, reperire se ullam negarent. Hoc igitur primùm. Sub finem autem mensis Aprilis, spero fore, ut mittam opera omnia, quæ quidem extant, Senecæ, emendata à me innumerabilibus locis, additis etiam notis quibusdam meis. Eum verò librum spero & tibi, & magno Cancellario, & verò ipsi Serenissimo Regi ac Domino meo dignum visum iri, in quo subcisivi temporis aliquid collocetur. Quid si tu mihi animos facies, laxabo fortassis frenos veteri cuidam ambitioni meæ, quam usque huc compressi ac continui, & tentabo, si quid transmittere ad posteros possim, quod me vobis quoq; carum vixisse testetur.

Nihil tamen temerè suscipiam: neque quicquam tale tentabo, nisi tu me priùs arrogantiæ metu liberaris. Interea peto à te quanta maxima contentione possum, primùm ut me ames: deinde ut tum Serenissimi Regis, tum affinis tui viri omni laude præstantis Zamoscii benevolentiam mihi omni ratione conserves. Vale. Romæ, IV. Kalend. Januarii. M.D.LXXXIV.

ANDREAS CARDINALIS BATHOREUS.
M. ANTONIO MURETO S. P. D.
LXXIV.

Literæ tuæ IV. Kalend. Januarij datæ, nuper autem ad me perlatæ, tanto mihi jucundiores acciderunt, quantò majore illarum desiderio, & expectatione jampridem tenebar. Verebar enim, ne si posteriores hæ meæ, quem-

quemadmodum priores illæ, quas Bononiâ scripseram, accidissent, & tibi meæ erga te optimæ voluntatis testimonio, & mihi tuarum lectione carendum aliquandiu fuit. Nunc itaque non possum non gaudere, & meas tibi redditas esse, & in tuis hisce eam, quam, cum essemus in urbe, coram satis perspexi, amoris erga me tui significationem elucere: quæ ut me mirificè afficit: ita tibi firmiter polliceri & potes & debes, te à me in maximo pretio haberi, propter insignes ingenii, eruditionis, pulcherrimarumque virtutum dotes, quibus in tui amorem & admirationem omnium animos pertraxisti. Quamobrem quibus in rebus tibi gratificari potero, scias velim, me nullam præclarè de te merendi occasionem unquam prætermissurum. Ingenii tui fœtus, quos te mihi missurum scribis, maxima cum alacritate expecto, Senecam præsertim, quem à mendis purgandum & notis illustrandum suscepisti, maximam certè gratiam apud omnes optimarum literarum amatores inibis. Dixi Serenissimo Regi Domino & patruo meo, cùm nuper ad me esset, de tam propensa erga nos voluntate consilioque tuo, quod illi perquam gratum accidit. De te verò præclarè & sentit & loquitur. Magnus Cancellarius affinis meus ad latus Regis non est: faciam eum tamen de tuis cogitationibus certiorem. Scio enim te tuaque ab illo vehementer amari. Utinam autem is ego sim, qui non solùm tibi animos faciam ad vulgandas lucubrationes tuas, quas hucusque comprimis & contines, sed planè id ego unus à te impetrem, quod publica utilitas, & omnium qui laborum tuorum fructus expetunt, summum desiderium jampridem obtinere meritò debeat, in maxima felicitatis meæ parte id ponerem. Persvadere tibi certè id potest, vel ipsa consilij ratio, qua ductus ad scribendum accessisti, nimirum respectus publici contemplatio, cujus quoniam tu in omnibus studijs & exercitationibus tuis, summa cum tui nominis gloria, maximam semper curam habuisti, committere

mittere profectò non debes, ut ea præclari ingenii tui monumenta in tenebris delitescant, quæ ad eruditionem solidam parandam lucis plurimum adferre multis possunt. Quamobrem quod facturus es aliquando, facias id, quæso, citius, vel mea causa, ut & desiderio plurimorum morem geras, & quod mihi maximæ laudi gloriæque perpetuæ ducam, posteritati nos tibi caros cumprimis fuisse, vel hoc judicio planum facias. Vale, vir præstantissime, & cùm propter multam lectionem te meritò βιβλιοφάγον vocare possimus, si diutius lucubrationes tuas presseris, ne deinceps βιβλιοτάφον appellemus, caveto. Datum MECHOVIÆ, 8. Id. April. Anno Domini M.D.LXXV.

NATIO GERMANORUM IN SCHOLA PATAVINA JURISPRUDENTIÆ OPERAM NAVANS. M. ANTONIO MURETO S. D.

LXXV.

REm arduam sanè tentamus, atque difficilem, sed ut speramus, judicio tuo Murete & auctoritate confirmati, laudabilem inprimis & fructuosam, non tam nationi nostræ, quam universæ Reipublicæ literariæ. Petimus à scholæ Patavinæ Triumviris, magno multorum nobis adversantium odio, atque invidia Jure consultum, qui Pandectas Juris Civilis, in eadē schola publicè interpretatur, non more illo barbaro & incondito, sed Gallico, hoc est, omnium rectè sentientium judiciis comprobato. Ex omnibus autem Jureconsultis, quos præcellenti doctrina in Italia, vel ipsi novimus, vel fama & prædicatione aliorum accepimus, neminem scimus quem tibi hac in parte comparare, ne dum anteferre debeamus. Quod itaque ex fide dignis hominibus, jampridem intellexissemus, non te penitus consilium abjecisse redeundi in hæc loca, & in iis, quod vitæ reliquum est, transigendi; unum te quamvis ignarum hujus instituti nostri ex omnibus nomina-

... & ... Triumviris curam & per literas flagitare
...bitravimus, qui nobis polliciti fuerant denique, se
...tum Venetum, qui Romæ est scripturos, eique
...ac re tecum agat, negotium daturos. Quia verò
...on possumus, quid tecum ille, an non omninò ege-
...uid, ex diuturna verò mora, & conatibus multo-
...pei nostræ quædam minus convenientia metuimus,
...teris rogare tuû sumus, ut de tota hac re, deque
& consilio tuo, aliquid certi quàm primùm nobis
...are ne graveris. Nam illud humanitas singularis
... animus ille tuus ad præclara omnia comparatus, ne
... quidem nos patietur, ne sic vel desiderio nostro, quàm
... vel communium literarum causa, vel laudi deni-
... gloriæ tuæ deesse velis, quam etsi summam jam ade-
..., splendescet illa magis etiam, novæ hujus dignita-
...ssi luce collustrata, quæ ad omnis gloriæ cumulum
... divina quadam sorte destinata videtur. Præstiti-
... antehac eximia omnia, planeque admiranda,
...uentia tua propè divina, omnes populos ac gentes,
...vinxisti, quæ sensu aliquo humanitatis prædita.
Reliquum est, ad extremum vitæ actum tibi refer-
ingens quidem ille labor, sed viro magnanimo, &
...mum laudis & gloriæ fastigium contendenti, opti-
...ssime atque jucundus, ut scilicet alter tanquam Her-
... Hydra illa tot capitum confecta, Augiæ stabulo ex-
...o, denique barbarie fœdissima profligata, reginam
... omnium Jurisprudentiam dignitatis sedem
... Est ille sanè laus maxima, ut diximus, quam ex
... studiis, & laboribus tuis es consecutus, sed tamen
... tibi quodammodo cum doctissimis quibusdam
... hæc verò laus, quæ ex inusitato & præclarissimo
...re remanebit: tua erit propria, tibique uni victoriæ
...signis triumphi omnes debebuntur. Sed indecorè
..., qui ... te incitemus, ad quæ spontè te inflam-
...a esse novimus, studium profecto summum & desi-

derium tui nostrum, ex his literis perspicies, cui desiderio, si eventus responderit, tuq; spem optatissimi adventus ad nos tui, nobis confirmaveris, officio apud Triumviros nostros non sumus defuturi, & si quid nationis nostræ spes, si quid utilitas & dignitas scholæ Patavinæ, apud viros prudentissimos, & literarum amantissimos poterunt, brevi magnum illum Muretum in amplissimo hoc orbis terrarum Gymnasio de omni Barbarie triumphantem aspiciemus. Vale. Datæ PATAVII, 3. Non. Januar. Anno partûs virginis, M. D. LXXXVIII.

ORNATISSIMÆ AC NOBILISSIMÆ SODALITATI GERMANORUM IN SCHOLA Patavia, Jurisprudentiæ studia colentium M. Antonius Muretus S. D.

LXXVI.

TErtiò Idus Januarii, cùm jam advesperasceret, accepi literas vestras, hoc est, eo ipso die, quo tabellarii publici, qui statis diebus hinc Venetias eunt, iter ingressi erant: quo factum est, ut statim respondere non potuerim. Postridie autem ejus diei conveni legatum Venetum, ut ex eo cognoscerem, num quid in mandatis habuisset ea de re, de qua vos ad me amantissimè & honorificentissimè scripseratis. Negavit quicquam ad se tale, aut à Triumviris, aut à quoquam alio scriptum esse. Ex quo facile intelligere potestis, non tantam haberi honestissimæ voluntatis vestræ rationem, quantam par erat. Omnino autem video rationem illam tradendæ veræ ac solidæ Jurisprudentiæ, quæ hodie in Italia viget, Italis non placere. Et si eo quidem in hac urbe, cùm libros Digestorum interpretarer, multorum studia commoveram; jamque illud consecutus eram, ut plerique istorum, qui magno fastu illas quas vos meritò aversamini, ineptias docent,

soli

holis relinquerentur. Itaque quidam ex eis adie-
ntiſſem ac cum eo egerunt; ut ne me illam do-
ris rationem tenere pateretur: aliòqui fore ut ju-
orationis ſuavitate capta præclaram Bartoli, &
octrinam repudiarent, ſe quidem, ſi ego ulterius
m deſtituros, potiusq́ue ſe docendi munere abdi-
. Quid plura? & hi ipſi facile perſuaſerunt, quod
t: & ego non ægrè à me obtineri paſſus ſum, ut
uingentorum nummorum aureorum ſtipendio
o, eloquentiæ potius & politices præcepta trade-
nper etiam cùm me Stephanus Poloniæ Rex tan-
oſitis præmiis, quanta vix cuiquam alii cujus-
tis Profeſſori hoc tempore propoſita fuiſſe ſci-
Poloniam evocâſſet: Pontifex, ut me in urbe re-
ſuapte ſponte ad vetus illud ſtipendium quingen-
ucentos præterea nummos aureos annuos addi-
roq́ue ſe multa facturum pollicetur, quo mihi ma-
be eſſe libeat. Quo igitur in ſtatu res ſit, videtis.
quidem die curavi, ut ipſe Pontifex per Orato-
is Galliæ, qui huc eſt de veſtra audiendi mei cupi-
rtior fieret. Qui, cùm hoc libenter accepiſſe vi-
cur non ipſi, inquit, potius huc veniunt? Exci-
enim à nobis omni genere humanitatis: neque
edimus, quo minus Muretus arbitratu ſuo illo-
is obſequatur. Certè Pontifex ipſe propenſiſſi-
gentem veſtram voluntate: neque vobis igno-
, quantam vim pecuniæ quotannis attribuerit &
erit Germanis aliquot adoleſcentibus educandis.
ò Nobiliſſimi & Ornatiſſimi viri, ſemper mirifico
ga Germanos fui: motus ingenua quadam ſim-
& integritate ab omni fuco & fallaciis remotiſſi-
am in eorum pleriſq́ue ita cognoveram: ut eam
gentis veſtræ propriam eſſe ſtatuerem. Quando
ic una eſſe non licet, videte, num rationibus ve-
ediat huc venire, & mecum una communi ſtu-
dio,

dio, ad vindicandam à Barbarie Jurisprudentiam, incumbere. Mihi credite, si vobis huc venire libeat, aliqvid fiet. Qvæso autem, obtestorque vos, ut qvidqvid hac de re consilii capietis, ad me scribere, ne gravemini. Vobisqve ita plane persuadeatis qvicqvid à me vestra causa, aut publice, aut privatim fieri poterit, id semper cupidissime facturum esse. ROMÆ, 15. Kal. Febr. M.D.LXXVIII.

M. ANTONIUS MURETUS POMPILIO AMASÆO SUO S. D.

LXXVII.

QVod ad amantissime scriptas literas tuas, serius quam qvam par erat, respondeo, peto à te, ut id pro cætera tua humanitate, nostraque veteri amicitia, non dicam occupationibus, sed afflictæ valetudini meæ, multisque molestiis qvibus hoc toto tempore conflictatus sum, condonandum putes. Nam cum sextum jam mensem sentis tibiarum ac pedum doloribus vexatus sim, ut ardere interdum mihi videtur: eaqve res & mihi somnum adimeret, & efficeret ut neque cibum appeterem, & id ipsum quod capiebam, non concoquerem, unde admirabilem cruditatem existere necesse erat; ita me diuturnitas morbi & magnitudo doloris confecerat, ut ἄγριόν τις [illegible] Telephi hic ejus aut potius etiam qvam ejus quem me amici semper judicaverant, similior viderer. Accedebat eo ægritudo diuturnus. Sed ut res ipsa magno cum meo mœrore docuit, periculosior morbus nobilissimi & humanissimi adolescentis Poloni, qui, cum in ædibus meis diversaretur, fuit id fere tempus, quo tuæ hæ mihi redditæ sunt, [illegible] consumptus est; qui tantus cumulus additus est ad illam superiorem animi mei ægritudinem, ut nullum tempus, nullum locum qvietis reperire possem. Nunc cum Dei beneficio, & prope convaluerim, & ægritudini ex amici morte

com-

inceptæ dies ipsa levationis aliquid adferri cœperit respondebo ad literas tuas, ἀλλὰ κεφαλαίων. Ac primùm quod rogas me amoris erga me tui magnitudinem literarum gravitate metiri: ego quoque à te Amasæe, vir optime & eruditissime, peto, ut mecum eodem jure utaris: neve ex literarum silentio factam unquam esse ullam de mea erga te, tibi, ut arbitror, non incognita voluntate diminutionem suspiceris.

Sit igitur hoc inter nos positum, ne alter ab altero, quod minus sæpe literas accipat, minùs etiam se amari putet. Nunc ad cætera. De Friderico Silburgio, qui me sibi quasdam in Halicarnasseum & alias notas pollicitum esse ait, fieri quidem potest, ut ita sit, neque ego de eo, quem tu & doctissimum & humanissimum esse scribis, quidquam segnius suspicari debeo: sed tamen quod inter nos dictum sit, neque Friderici ipsius memini: neque me quidquam ejus generis cuiquam Germano pollicitum esse. Et ut verùm fatear Typographus ille: quem nominas, passim hic religionis nomine audit: ut quidquam cum eo habere commercii, neque satis tutum neque satis pium esse videatur.

Cogitabis hoc ipse tecum paulò accuratius, meque, si ita tanti putabis, quid tui consilii ac sententiæ sit, admonebis. Venio nunc ad ultimam Epistolæ tuæ partem: in qua omnibus ex partibus sese tuus ille sæpe spectatus in me amor ostendit. Quod ais istius nobilissimæ civitatis magistratus sæpe de me in Sigonii τῷ μακαρίτῃ locum vocando ac substituendo cogitasse, sed cùm scirent, quomodo hic res meæ constitutæ ac constabilitæ sint, putasse me non facile ad eam conditionem accipiendam adduci posse: quod si spem aliquam ostendero muneris illius non detrectandi & ipsos cupide facturos omnia, & te studiosè operam daturum, ut id quam maximo meo commodo fiat: primum video, quantum illi splendidissimo & honoratissimo XL. virum consilio debeam, qui de me homine,

nulla

nulla eximia eruditione prædito, tam honorificum judicium fecerint: deinde tibi, Pompili amicissime, vel hoc uno nomine ita esse me obstrictum ac devinctum cognosco, ut tecum unqvam paria faciendi omnis mihi spes plane præcisa sit. Eqvidem si paulò minus senex essem, non ambirem qvidem istum honoris gradum, conscius mihi tenuitatis meæ: sed ultrò delatum, sine ulla retractatione avidissime arriperem. Nunc qvam me multæ res impediant, ne id facere possim, vide. Vixi ROMÆ annos plus minus XXIV. qvo toto tempore prolixam & propensam erga me agnovi, & P.R. summorum Pontificum voluntatem. Præcipue autem Gregorius XIII. Pontifex ad bene merendum de omni humano genere natus, ita me perpetuo fovit, ea charitate complexus, ut si mihi vita pro ea refundenda sit, nullam tamen beneficiorum ipsius erga me partem videar consecuturus. Qvo igitur ore, qvi nuper ab eo ut veteranus emeritis stipendiis, missionem & petierim, & impetraverim, petere ab eodem audeam, ut me istuc venire patiatur? An pœnituisse me dicam, qvantum mihi honorarii nomine qvotannis penderetur? Septingenti aurei nummi qvantum nemo, opinor, ante me qvi hoc literarum genus profiteretur, accepit. Et tamen, si ea me res movisset, nihil facilius erat, qvam efficere ut ad eam summam aliqvid adderetur, sed demus aliqvid tamen causæ reperiri posse, cur qvi Romæ amplius docere noluerim, Bononiæ qvamvis eosdem labores suscipiam, non recusem. Qvid, qvod ea migratio sine luculento rei familiaris detrimento à me fieri non potest? Hic in ædibus meis non commode tantum, sed etiam pro meo captu, splendide habito: istic pro ædibus pendenda merces erit. Distrahenda supellex: & qvæ magno emptæ sunt, vili addicenda. Emenda Bononiæ nova majore fortassis pretio, usu minore. Sumptus in itinere & librorum meorum gestatione faciendi. Trecenti aurei nummi, qvos mihi otioso Pontifex persolvi voluit

quotannis ex ea ipsa pecunia, quæ iis qui publice in urbe docent, adsignata est, adimentur fortasse, si alio me contulero. Multas hic habeo militias ex quibus tantum fere capio, quantum ad alendam familiam sit satis. Absentibus multa ex earum fructibus amittenda sunt. E pensionibus, ut vocant, Ecclesiasticis septingentos nummos aureos annuos percipio. Debitores, qui sæpe lenti esse solent, non tam facile absens urgere potero, quam præsens & magno Principum supremi ordinis favore subnixus. His tot incommodis remedium nullum reperiri potest. Ut igitur ego longe plurimum debere me fateor iis, qui me tanto honore dignum censuerunt: ita eos supplex obtestor, ne iniquo animo ferant, neve me propterea minus ament, quod hoc tempore non posse me studio erga me suo obsequi vident. Vale. ROMÆ Id. Decemb. M.D.LXXIV.

M. ANTONIUS MURETUS PETRO LUPIDO GOTHOLANO S. D.

LXXVIII.

Occupationes, quibus perpetuò distineor, effecerunt, ut ad literas tuas, quas binas eodem exemplo accepi, serius quam par erat, respondeam, eædemq; mihi nunc necessitatem brevitatis imponunt. Accipe igitur ad singula. Verba illa; nusquam defugiam auctoritatem, nullo modo dici possunt à Parmenone. Nam defugere auctoritatem, nihil omnino aliud est, quam nolle præstare ea, quæ te auctore facta sunt, neque usquam genus hoc loquendi aliter à Latinis scriptoribus acceptum reperietur. Hoc si quis negat, jube, locum unum ex aliquo bono atque idoneo latinitatis auctore proferat ubi aliter acceptum sit: & à me quod volet, præmium petat. Præsto tibi, nullum unquam repertum iri. Itaque sponsionem quamlibet

im

in eam rem facito: qvidqvid eo nomine pendendum fuerit, ipse præstabo: neqve unqvam defugiam auctoritatem. Atqve hoc ita manifesto perspici potest ex illis Plauti & Ciceronis locis, ut mirer si qvis aliter sentiat. Male igitur Donatus, qvi ita exponit, Non recusabo facere, dum tu tamen auctor sis facti. Nunqvam, inqvam, qvisqvam, qui Latine sciret, ita dixit; Defugere auctoritatem. Viderat hoc & Victorius: erroremqve Donati vere eruditeqve coarguerat, nisi qvod imprudens in eundem illum errorem incidit, qvem in Donato notabat. Verum hoc esse, constat ex his Victorii verbis, qvibus locum Ciceronis declarat.

Significat autem, se non defugere dicens auctoritatem sui consulatus: se cuncta illa, qvæ tunc gessit, confiteri ac præ se ferre recte & ordine gesta esse, paratumqve illa defendere.

Brevius omnino & concinnius poterat uti verbo præstandi: ut in Jure Civili auctor est, qvi præstat evectionem sed tamen si nihil addidisset, ferri utrumq; poterat, sed vide qvid addiderit, ac qvæcunq; qvasi jusserit ille ac mandarit, non recusaturum facere.

Qvæ interpretatio eadem est cum illa Donati. Nunc adhibe eam ad verba Ciceronis, ut videas qvam non vera sit. Attende, ait Cicero, jam Torqvate, qvam ego non defugiam auctoritatem consulatus mei, id est, ut ego qvidem interpretor, qvam non recusem præstare qvicqvid in consulatu gessi, recte atqve ordine gestum esse. At ut Victorius, qvam non recusaturus sim facere, qvæcunqve qvasi jusserit ac mandarit consulatus meus. Qvid autem qvasi juberit ac mandare poterat Ciceroni consulatus, cum ipse amplius consul non esset? Inspice totum Ciceronis locum. Videbis eum non de futuris, sed de præteritis loqvi. Fac idem in Plautino loco. Si auctoritatem postea defugeris, id est si Victorium seqvare: si recusaris facere, qvæcunq; ego jussero ac mandavero, qvo qvid alienius

aut

ineptius cogitari potest? Sed ego cum Scholia illa erem, Victorium qvi triennio, ut opinor ante, libros rum lectionum ediderat, exagitare nolui, neqve enim unqvam ex aliorum insectatione gloriam petendam vi. Qvod autem illic qvoqve usus sim verbo PU-NDI, non eò feci, qvod res apud me dubia esset, sed ecte ac vere accipis ne cui arrogantius loqvi viderer autem, qvisqvis est, qvi putat me usum eò verbo, d suspicantis potius esset qvam ullam certam senten-proferentis, trius videlicet non est in veteribus illis, etiam in his rebus, qvas pro certissimis & exploratis-s haberi volunt, sæpe has voces adhibent, [illegible], [illegible], & ejusdem generis alias. Qvod qværis, qvæ caussa umpendi fuisse videatur, dicam tibi. In vetustissimis iti, Terentii, Aristophanis exemplaribus neqve actu-neqve ut indocti postea locuti sunt, scenarum ac ne onarum qvidem ulla certa distinctio erat. Omnia con-nter scribebantur: nisi qvod inter personarum dicta uum aliqvod inane spacium relinqvebatur. Inde illæ urbationes ac confusiones extiterunt: cum pro suo qve captu hoc aut illud ab hoc aut illo dici putaret. jus varietatis crebra est etiam apud Donatum mentio. ego qvi me brevem fore dixeram, justo etiam verbo-fui. Tu tamen, qvi brevitati ignovisses, libentius, nisi fallit animus, ignosces loqvacitati. Petrum Galesium vi-e & amplexari discupio. Magnus vir est, & qvo non ci-s modò vestra sed tota Hispania merito gloriari qve-Vale, Romæ, Postr. Non. Nov. M.D. LXXIX.

M. ANTONIUS MURETUS CHRISTOPHORO PLANTINO SUO S.D.

LXXIX.

Ide, qvæ sit vel tabellariorum neglegentia, vel tempo-rum difficultas. Binas literas tuas, qvarum priores decimo

decimo die Octobris, posteriores die duodecimo Decembris datæ erant, eas utrasque cum aliqvot capitibus variarum lectionum mearum, & parte Electorum Lipsii accepi Kalendis Februarii. Sæpe jam ad te scripsi, ne ullam aliam præfationem expectares, sed ea ipsa, qvæ octo prioribus libris jampridem proposita est, sine ulla mutatione uterere; sed video multas meas ad te litteras intercidisse. Literas tuas ad Symphoniacos Pontificis statim reddendas curavi. Ad Lipsium scribo. Reliqvum variarum mearum & Electorum ipsius cupidissime exspecto. Velim scire, an sibi commodum futurum sit describere typis tuis libros Aristotelis Ethicorum ad Nicomachum Græce, ducentis amplius locis à me emendatos. Cuperem eos primum seorsum edi: ac tum demum commentarium in eos meum, qvam bonum nescio, uberem certe & copiosum in eos emitterem. Habeo & notas in Thucydidem ac Plutarchum sane multas, qvas ad te mittam, si tanti mea esse putaveris. Si eorum omnium editionem è re tua futuram non putas, supprimamus sane omnia. Jampridem enim talium rerum satietas me qvædam tenet: neqꝫ enim longius qvidqvam videtur, quam tum vacuo & soluto animo, hanc deteriorem ætatem melioribus, id est Theologicis studiis dicare possim. Mi Plautine, optime & amicissime, Vale 6. Id Febr. ROMA.

MVRETVS LIPSIO S.

LXXX.

NUnc ipsum accepi literas tuas datas à te Kalend. Julii Negas te ita Abderitanum esse, ut quæ à me scripta sunt, qvo pertineant, non intelligas. Si qvid mihi apud te fidei est, Lipsi, nemo usqve adhuc librum meum cum tuo contulit, & contulere multi ac clari viri, obstupuerit. Verba eadem non sunt, neqve ego hoc unqvam aut dixi aut scripsi: cætera qvidem ita similia, ut non lac lacti. Et negas te à me qvidqvam accepisse, præter unum aut alterum locum

, in qvibus etiam ais factum à te mentionem mei.
·go nunc dicam? Non libet tecum ullam conten-
a suscipere: non si mihi Jupiter auctor spondeat, su-
em me fore. Sed tamen tu me non nisi semel nomi-
ed piget super re tam tenui plura. Qvæso, obtestor-
, ut in illa capitis primi præfatione, qvicquid est,
n deteriorem partem accipi posse videatur, mutes,
as deleas. Potes has meas literas Plantino ostendere,
ous intelligat, mihi id non tantum volenti, sed eu-
atque exoptanti fore. Nihil enim mereri velim, ut te
n habere desinam, aut vero illa ex parte minus mihi
m esse suspicer. Dices cur id ipse non facis? Non
cile cuilibet detegerem arcana mea, sed tu me jampri
osti, qvam sim in toto genere εὐθυμ@. Ne vivam,
si ejus capitis ullum penes me exemplar habeo. Hoc
on ita facile crederet, te, qvi, qvam sim μετριον@, no
diturum esse confido. Iterum te etiam atq; etiam
t qvicqvid asperius dictum videtur, mitiges. Reli-
ibros, qvos jam missurus eram ad Plantinum, tunc
m mittam, cum istuc, qvod te rogo, a te præstitum
ognovero. Interea ama me, & certo tibi persvade
ie amari. Vale. ROMÆ, Non. Sept. M.D.LXXVI.

M. ANTONIO MURETO.
JULIUS JACOBINUS.
S. D.
LXXXI

me heri vesperi à quorundam hominum conventu
neste dissolvi, quibus obfirmato animo adseve-
ous lapidem nuper ad Tyberis ripam effossum, Si-
Sanco Deo Fidio inscriptum, Simonem illum Ma-
designare, cùm omnino ipse adversarer, ludibrio om-
, ac despectui esse cœpi. Cumq; de quodam Fidio
o, vel Sanco legisse me aliquando affirmarem: Semo-
nesq;

neq; terrenos deos antiqvitus fuisse appellatos, tum
gis à qvibusdam irridebar, qvi Sancum, Sabina lingva,
gum, Semonemq; qvam Simonem Hebraice dici maleb
Ego vero, qvi nugas illos agere, sibiq; somnia confing
plane videbam, discedo inde iratus, utqvi veritati fi
ab imperitis factum intuebar, neq; locus tum mihi ul
qvo illorum perfringerem stultitiam, succurrebat. Ne
qvod me vel maxime angit, & nunc succurrit, ac si suc
reret, haud facile mihi esset invenire, libris enim fe
nibus, ut scis, careo: atq; ita in præsentia occupation
obruor, ut nihil reqvietis habeam. Itaq; ad tuæ mih
promptæ ac prope divinæ memoriæ thesaurum con
endum, atqve istam, meam reconditam doctrinam a
candum putavi, qvæ, qvoties qvis aliquid abditum a
abstrusum qværit promptuarium est. Obsecro te,
rete doctissime, ut si qvid contra horum insulsissimo
hominum sententiam colligere potes, posse te, præd
opinor, pluria, ad me, nisi te rebus tam ridiculis dispu
pudeat, qvam primum mittas. Video namqve aliqv
nostris proinde studiis pessime sentire, nisi qvemadmo
heri me facturum recepi, hodie aliqvid, qvo sane illo
opinionem reflectere, ac cohibere valeam, in medium
ram. Ut igitur rem ipsam prorsus inspicere atqve inv
gare queas, mitto ad te inscriptionem totam ex ipso v
sto lapide ad verbum, ordineq; desumptum: de qua
dem re aliquot tuarum literarum testimonium vehe
ter expecto, qvo scilicet uno meorum studiorum co
entiam nunc & in perpetuum sustentabo. Vale.

XIII. Kal. Sept. M.D.LXXIV.

Se

Semoni
Sancto
Deo Filio
Sacrum
Sextus Pompejus. S. F.
Col. Mussanus
Qvinqvennalis
Decur
Bidentalis
Donum dedit.

M. ANTONIVS MVRETVS
S. D.
JULIO JACOBINO.
LXXXII.

Veris ex me ecqvid inscriptio verus nuper effusa, in qua sermonis Sancti Dei Filii mentio est, ad Simonem nam pertineat, id enim qvosdam pro vero ac comperseverare. Res mihi, ut tibi verum ingenue fatear, vix videtur digna, de qva aut tu qvenqvam, aut me qvis consulat. Nihil enim tritius aut pervulgatius. Et scio te ipsum, per te hanc stultitiam refutare potuisi id à me fieri maluisses; Semonis Sangi Fidii mentapud Livium libro octavo his verbis: Bona Semongo censuerunt consecranda. Nominat eum aliis alilocis. Et apud Ovidium VI. Fastorum. Qværebas an Sango, Fidio ne referrem. An tibi Semo pater, ubi o legitur Semipater, aut Semisper, vitio eorum, qvi non intelligunt, mutant. Mentio ejusdem apud Hassæum libro qvarto, apud Augustinum de civitate Rex Sabinorum fuit, qvem mortuum retulerunt in : ut est apud Lactantium libro primo. Mentio ejus ud Silium Italicum, apud Festum in dictione, provium, apud Fulgentium in libro de vocibus antiqvis. esse & nescio qvid apud Plutarchum. Ne longum fa, res contrita ac communis est qvamqve parum deco-

rum decorum sit, ut abstrusam, ac reconditam, vel quærere. vel repertam venditare. Neque ego hæc scripsissem, nisi tibi morem gerendum esse duxissem. Neque tam te hæc ex me quæsisse arbitror, ut ea cognosceres, quàm ut istis nescio quibus mei quoque Testimonii pondus apponeres. Vale XIII. Kalend. Septemb. M.D.XXXIV.

BALTHASAR ANSIDEVS M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXXXIII.

NIsi Lucas Sempronius Romam iret, meq; ut ad te officii causa scriberem, submonuisset, nunquã profectò, ut qui tuas studiorum aliarumque rerum occupationes notas habeo, literas ad te dare ausus essem. Sed is pollicitus mihi est omnem sese daturum esse operam, atque effecturum denique, quo minus importunæ tibi meæ literæ accidant: Ego verò eam ob causam non invitus eo me induci passus sum, ut te salutem, nomenq; tibi meum, si forte exciderit, in memoriam revocem, singularemque amorem atque observantiam, qua te prosequor, quantumque præterea tibi debeam pro singulari mihi olim præstito beneficio declarem. Atq; utinam aliquod grati animi signum præbere tibi possem. Quid enim gratius unquam accidere mihi possit, quam ut intelligas apud memorem te virum beneficium collocasse? Sed meam ipsius tenuitatem consideranti spes omnis effracta concidit, quando igitur, quod summè concupisco, non licet, faciam quod in promptu est, beneficiique tui quo te contentum fore mihi persvadeo, tum quod belli homines qualis profecto tu es, haud plus exigere debent, quàm quis præstare queat, tum, quod in remunerandis beneficiis lex videtur illa sancita esse, ut qui minus referre potest, gratiam habeat, animusque magnæ instar remunerationis sit. Idque tuus, nisi fallor, Seneca sentit, quem propediem abs te emendatum, scholiisque

que illustratum exiturum ajunt, quem diem quando ego videro: nihil mihi longius: nullius enim viri scripta libentius, & neque libenter quidem lego, ac tua: quæ cùm eruditione summa, tum elegantia singulari adeo referta sunt, ut nihil omninò eruditius, ac purius fieri posse putem. Atque utinam aut ea tibi à principio mens fuisset, ut longè plures epistolas ederes, aut aliquando *σωμάτιον* illud ita augeas, ut ad justi magnitudinem voluminis excrescat, nam meo judicio, nihil cumulatius excellentiusque in eo genere reperiri potest, quas ego cum lego, næ ipsorum antiquorum ingenium dexteritatemq; desiderio, nolo tibi pluribus molestus esse. Vale, meque ama, & quanquam nihil in me sit, quod amorem mereatur tuum, ea tamen de caussa dignus sum, qui abs te amer, quod ego in te amando nemini concedo. VII. Idus Decemb. M.D.LXXXIV.

M. ANTONIUS MURETUS BALTHASARI ANSIDEO SUO S. D.

LXXXIV.

GRatissimæ mihi ut semper, literæ tuæ, in quibus hoc à te serio scriptum non puto, veritum quodammodo esse te, ne nomen tuum mihi excidisset, scriptum enim animo est ita ut nulla longinquitate temporis deleri queat: & id ipsi quoque, tibi notum esse existimo. Si quid olim feci, quod hodie utile tibi esse sentias, gaudeo, & si qua se offeret occasio, semper promptissimo animo procurabo, quidquid in rem tuam esse arbitrabor. Neque est, quod de me remunerando cogites. A quibus me amari sentio, ab iis cumulatè mihi satisfactum puto. Tu modò præsta te eum, quem semper præstitisti: & perge amare eas artes, quibus te jampridem deditum esse cognovi. Magnum mihi aliquid de te semper augurat. Seneca meus prodibit, ut spero, circiter Kalend. Maj. prodibunt &

 alia

alia qvædam mea, & inter cætera epistolæ: qvas aut à te, aut à qvoquam alio expeti miror. Neqve enim qvisqvam me in scribendo negligentior est: & ego nusqvam negligentior, qvam in scribendis epistolis. Sed quando vos ita vultis obseqvar studio vestro: & ad illas qvæ jam editæ sunt, alias addam, neqꝫ meliores aut elegantiores, neqꝫ accuratius scriptas, in qvibus vos, qvi, qvod me amatis: mea, cuicuimodi sunt, libenter legitis, bonas horas male collocetis. Ego te amare non desinam, nisi tu qvis es esse desieris: hoc autem pro certo atqꝫ explorato habeo, nunqvam fore. Vale, IV. Januar. M. D. LXXI. Romæ.

HORATIVS CARDANETVS MURETO S. D.
LXXXV.

LUca nostro Ariminensi ad urbem eunte, liber ad te perbreves literas dare: qvæ qvidem tui me observantem esse tibi significent. Jam diu nihil scripsi, qvod nolui molestus tibi esse. Balthasar qvidem meus epistolam ad te misit hortatu meo superiori anno: cui cum responderis, noluimus tibi amplius obstrepere. Te qvidem amamus, ut solemus: tibiqꝫ gratulamur, qvod deposita publice interpretandi provincia in otium te receperis speramus enim te non minus silentem, qvam dicentem studiosis literarum profuturum. Ama nos, & vale Die festo divi Ambrosii, M.D.LXXXIV.

MVRETVS CARDANETO S.
LXXXVI.

AMari me à te scio, neque tibi dubium esse debet, qvin à me mutuo ameris. Sæpe ad eos qvos amo scribere tibi ulla id necessitas exigit, neqꝫ possum, neqve lubet: neqve à qvoqvam id genus officii valde exigo. At Balthasarem non magis tuum quam meum eò non scripsi, qvia ægro-

illustratum exiturum ajunt, quem diem quando ego
oro: nihil mihi longius: nullius enim viri scripta li-
tius, & neque libenter quidem lego, ac tua: quæ cùm
ditione summa, tum elegantia singulari adeo referta
t, ut nihil omninò eruditius, ac purius fieri posse pu-
i. Atque utinam aut ea tibi à principio mens fuisset,
longè plures epistolas ederes, aut aliquando συμάτιον
d ita augeas, ut ad justi magnitudinem voluminis ex-
scat, nam meo judicio, nihil cumulatius excellentius
; in eo genere reperiri potest, quas ego cum lego, næ
orum antiquorum ingenium dexteritatemq; desiderio,
lo tibi pluribus molestus esse. Vale, meque ama, &
nquam nihil in me sit, quod amorem mereatur tuum,
tamen de caussa dignus sum, qui abs te amer, quod ego
te amando nemini concedo. VII. Idus Decemb.
.D.LXXXIV.

M. ANTONIUS MURETUS BALTHASARI ANSIDEO SUO S. D.

LXXXIV.

Ratissimæ mihi ut semper, literæ tuæ, in quibus hoc
à te serio scriptum non puto, veritum quodammodo
e te, ne nomen tuum mihi excidisset, scriptum enim
imo est ita ut nulla longinquitate temporis deleri que-
: & id ipsi quoque, tibi notum esse existimo. Si quid
im feci, quod hodie utile tibi esse sentias, gaudeo, & si
a se offeret occasio, semper promptissimo animo pro-
rabo, quidquid in rem tuam esse arbitrabor. Neque
t; quod de me remunerando cogites. A quibus me ama-
sentio, ab iis cumulatè mihi satisfactum puto. Tu mo-
ò præsta te eum, quem semper præstitisti: & perge ama-
eas artes, quibus te jampridem deditum esse cognovi.
lagnum mihi aliquid de te semper augurat. Seneca me-
s prodibit, ut spero, circiter Kalend. Maj. prodibunt &

 alia

utebantur. Sic possidere amicos, mores, regnum, art virtutem, cæteraque nullo discrimine in eorum scri legimus. Ac denique quod quisque habebat suum, tanquam suum, id possidere dicebatur. Ergo cùm vi consuetudo esset: ad majorem expressionem congere verba quæ idem valerent: sæpe etiam hæc conjungeb HABERE, POSSIDERE, quod tenendi verbum la pateat: tamen id tum demum verum est, cum propri jurisconsulti faciunt, loquimur. Nam in communi dem usu tenere, possidere, κρατεῖν, κατέχειν, idem sæpe mero valent. Ovidius.

Possidet & terras, & possidet æquora Minos, i κρατεῖ γῆς τε καὶ θαλάσσης, quod etiam ita diceretur. Et ras & mare tenet Minos. Seneca. Pellices cælum tene κρατοῦ κρατοῦσι. Possidere quoque & obtinere pro co ponuntur. Terentius, Antiquam tuam venustatem tines. At Plautus meretricem quandam hujus seculi res, possidere dicit. Idem huic est possidere, quod obtinere, κρατεῖν dicuntur Græcis, quorum imperium Dicuntur & Latinis tenere Virgilius enim Genitor Belus opimam vastabat Cyprum, & victor ditione t bat Horatius. O quæ beatam Diva tenes Cyprum: id cujus in potestate est Cyprus. Eodem modo accip verbum HABERE. Tacitus. Urbem Romam à pri pio Reges habuere. Sic in illo dicto Aristippi, cui objectum esset, quod haberet Laudem. Habeo, inq sed non habeor. Ita enim Cicero in Epistolis ἔχω ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. Sappho. Κόπρον πάφον τ' ἔχεισα πάντα πολλάκις. Sic bi Seneca; Avaros ait non divitias habere, sed à div haberi.

Unde dictum sit possidendi verbum.

Atque hæc mihi videtur vera hujus verbi notatio non à positione sedium, quod tamen nostris placi videas, aut pedum, quod miror reperiri, qui editis de

orabam, neqve adhuc plano convalui. Depositam à publice docendi provinciam, causa esset, cur gratulare-i, nisi mea facilitas jam majores etiam & molestiores ipationes induisset. Reperiam tamen, ut spero, qvo-lo ab his qvoqve me expeditam & tunc fortassis ut & eris prosim, operam dabo. Vale, IV. Nonas. Januar.).LXXXIV. Romæ.

M. ANTONIUS MURETUS ANTONIO CONSTANTINO SUO S. D.

LXXXVII.

Unqvam destiti, ex qvo primum te novi mi constanti-ne, ob egregias animi tui dotes ita te amare, ut ad amo-in te meum prope singularem nihil plane accedere e arbitrarer. Nunc tamen, qvod video te tantum tam vo tempore in Jurisprudentia profecisse, tantus ad a-em in te meum cumulus accessit, ut ipsemet mirer. is à me ut explicem tibi vulgatam qvæstionem. Posses-itne juris an facti: Pluscuium etiam præstabo qvam s. Nam tibi de tota possessionis natura & ratione bre-r ac perspicue, qvod qvidem in me erit, disseram non a te qvotidie à doctoribus qvibus istic uteris, meliora ire sperem: sed qvod pro tuo in me studio mea qvoq; nter lecturum ac cogniturum sciam. Qvod autem ve-videris, ne mihi talibus qvæstionibus molestus sis: qvi sso molestus esse potes? Tu vero molestus eris, nisi isto do sæpissime molestus fueris. Mihi enim omnis qvi tua sa capietur, semper jucundus futurus est labor. Vale, & e amas, aut potius qvoniam me amas, ama Indies magis gisq; ea studia, in qvæ, me auctore, ingressus es.

De verbo Possidendi.

Possidere est habere, tenere, obtinere, habere rem potestate, & eo verbo veteres in omni rerum genere

tentiam l. qvarta §. Qvod autem D. de usup. & usucap. Ex hoc qvoq; intelligas licet, tum rem possideri cum est in potestate.

Divisio Possessionis.

Jam habere aliqvis in potestate sua rem potest, duobus modis: aut sine ullo titulo, aut justo aliqvo titulo id est, qvi jure civili probatus sit. Ille naturaliter tantum sive corporaliter possidet, &, ut ajunt, pro possessore l. pro hærede l. seqventi & similibus. D. De hær. pet. Qvi cum titulo possidet, aut titulo nititur & justo & vero: atqve hic non possessor modo est sed dominus: ut qvi emit à domino aut justo qvidem, sed non vero: ut qvi non à Domino insciente insciens emit id est: cum & emptor venditorem, & ipse se venditor justo errore ductus dominum putaret. Atqve hic dominus qvidem non est. Neqve enim potuit à non domino dominus fieri L. Nemo plures. De regulis juris, sed est bonæ fidei possessor: & longa ac continua possessione dominus de lege effici potest. tot. tit. de usurp. & usucap. Hic dicitur non naturaliter tantum, sed etiam civiliter possidere; qvod ipsius possessio jure civili probetur. Possessio igitur naturalis sive corporalis tantum semper injusta est: at possessio naturalis, qvæ aliqvo jure civili nititur, civilis est, id est, justa & æqva. Est etiam reperire solam possessionem civilem, sine naturali: ut in servo qvi est in fuga. Qvamvis enim eum tunc qvidem naturaliter ac corporaliter non possidemus civiliter tamen possidemus, certo qvidem qvamdiu à nemine alio possidetur L. Rem qvæ nobis D. hoc tit. Sic & fundum cujus alienus usus fructus est, proprietas nostra, naturaliter possidere videtur fructuarius: cum tamen eum nos civiliter possideamus. L. Naturaliter, hoc tit. & qvod alibi multis in locis fructuarius, commodatarius depositarius, qvi precarium accipit, negantur possidere, id ita in Intelligendum est, eos non possidere animo domini: id circoqve

oque talem possessionem quamlibet longam nihil valere d usucapiendam. Itaq; genere quodam & possident & on possident.

Possessio sitnè juris an facti.

Ex his constare opinor possessionem esse facti: quod am multis in jure locis probatur, ut eos annumerare pigeat: præsertim qui obvii expolitiq; sint. In quo tamen quædam adhibenda distinctio est. Nam possessio merè naturalis est meri facti, ut quæ nullo prorsus jure nitatur. Civilis est & ipsa quidem facti, sed quia jure nititur, habet etiam aliquid juris. Nam qui civiliter possidet, is & interdicto retinet possessionem dum res evincatur, & si diu sine interpellatione possederit, rem suam facit, idque sive & animo & corpore, sive etiam animo tantùm possideat, dũ civiliter possideat L. Nemo ambigit C. eo, tit. & certè nisi civilis possessio haberet aliquid juris, non diceremur adquirere possessionem. Etenim quæ meri facti sunt, non dicimur adquirere traditionem, & si traditione aliquid adquiritur. At non tantum dicimur adquirere aliquid possessione, sed & ipsam possessionem adquirere. Ast igitur in ea aliquid facti, est etiam aliquid juris. Sed scrupulum tibi non immerito injicit. L. Possessionem D, hoc tit. quæ quomodo intelligenda sit conciliandà cum L. Pupillus. De acquir. rer. domin. breviter aperiam. Nam qui dicunt eam non de possessione civili, sed de detentione Asinina loqui, eorum, ut suum verbum eis referam, planè asinina expositio est. Pupillum sine tutore auctore non posse conditionem suam ullà in re deteriorem facere, indubitati juris est. Hoc cum doceret Sabinus, dixerat Pupillum neque dominium, neque possessionem posse amittere, nisi tutore auctore. Cùm hoc obscurius dictum videretur Ulpiano, in notis ad Sabinum addidit, non posse quidem pupillum animo, id est, voluntate sua amittere possessionem: nam etiamsi velis eam amittere, & in alium transferre, ni-

hil agit: posse tamen amittere id qvod est facti, ut si per vim dejiciatur de fundo qvem possidet, alioqvi enim id damnosum esset ipsi pupillo. Qvomodo enim possessionem interdicto repeteret, nisi emisisset? At vero alienare & animo ac voluntate sua amittere possessionem, etiamsi maxime velit, sine tutoris auctoritate non potest, & hoc modo sententiam Sabinianorum accipiendam esse docet Marcianus in d.l. Pupillus. Hæc sunt mi, Constantine optime, qvæ mihi nunc qvidem de possessione in mentem venerunt, plura fortasse qvam expectabas, pauciora certè, qvam habiturus eras, si per occupationes licitum esset. Sed & hæc ipsa tibi forsitan usui futura non sint, melioribus abundandi. Ego tamen scripsi tanqvam futura. Si qvid posthac habebis ejusmodi, in qvo opera & consilio mec egere tumet tibi videberis, me semper paratissimum habebis, ad ea omnia, qvæ tibi & utilitatis & voluptatis aliqvid allatura esse cognovero. Ac spero me his æstivis mensibus, qvibus res proferentur, multa ejusdem generis edolaturum, eaq; ad te missurum. Ut studiosè uterqve operam demus, ut eripiamus ex animis hominum stultissimam illam opinionem, nihil in jure aut sapienter cogitari posse qvod non ex illis legulejorum lacunis hauriatur, aut eru dite dici; qvod non insulsè inelegantérq; dicatur, Romæ XIII. Kal. Febr. M.D.LXXXII.

M. ANTONIUS MURETUS ILLUSTRISSIMO VIRO JULIANO ARCHIEpiscopo, &c, S.P.D.

LXXXVIII.

IN summis doloribus, qvibus vexabar ex ingenti qvadam vi flavæ bilis, qvæ diu per totam sinistram corporis mei partem grassata, tandèm in tibiam sinistram tota decubuerat, illatæ mihi sunt à te literæ, Juliane Præsul amplissime

eterem illam qvâ vincis omnes,humanitatem tuam,
iremq; amorem, qvem erga me jampridem suscepi-
ni ex parte spirantes: qvæ mihi levationem qvidem
n doloris attulerunt,neqve tamen ita me confirmâ-
uerunt,ut statim ad te rescribere auderem. Misi igi-
Joannem Baptistam Altovitam, ille enim eis mihi
rat,qui eum meo nomine rogaret,ut in suis ad te li-
xcusationem tibi meam exponeret, pollicereturq;
icio non defuturum,simul atq; dolor, aut depulsus,
tigatus foret,qvod cum fecisse non dubito. Nunc
ei beneficio,non qvidem me plane reliqverit dolor,
nen, & multum de priori acerbitate remiserit, &
alla satis crebra habeat,non differam diutius hoc æs
n,ne merito non rusticus modo, sed plane ἀναιδὴς
dear,nisi persentiscere me ostendero, qvantum tibi
n,qvi ista nobilitate generis,ista dignitate, ista eru-
is magnitudine præditus,fasces tamen summittere,
erum mearum statu tam sollicitè atqve amanter ex-
e non graveris. Nam qvod meam eruditionem, &
ntiam tam multis verbis commendas, non possum
m negare, qvin mihi gravissimum sit laudari abs te
o viro, sed mihi sæpe tua legenti veniebat in men-
lud Homericum ἔτης τοι θεός εἰμι, facis tu in eo quod
ve faciunt,ut qvæ sibi supersunt, aliis non gravatè
nt,sic enim & tu qvi veris,ac solidis laudibus abun-
nuiores amiculos earum non invitus participes fa-
aq; iis omissis ad alia qvæ scire te cupere ais, venio.
uliane mi præstantissime;æqvitate animi eadem sum
mper fui:conditione,qvod ad τὰ ἔξωθεν attinet, me-
itqve optabiliore. Nam & ipsos Principes civitatis
simos,qvosdam etiam mei studiosos habeo:& opum
lus est,qvi ad liberaliter vivendum sit satis. Cujus
l hoc tibi argumentum sit:qvod superioribus mensi-
itita prius ejus à Pontifice venia, publico docendi mu-
nere

maxime velit, sine tutoris auctoritat
modo sententiam Sabinianorum ac
Marcianus in d.l.Pupillus. Hæc su
ptime, qvæ mihi nunc qvidem de p
venerunt, plura fortasse qvam expect
qvam habiturus eras, si per occupatio
& hæc ipsa tibi forsitan usui futura n
abundandi. Ego tamen scripsi tanqv
posthac habebis ejusmodi, in qvo o
egere tumet tibi videberis, me sem
bebis, ad ea omnia, qvæ tibi & utilit
qvid allatura esse cognovero. Ac sper
sibus, qvibus res proferentur, multa c
laturum, easq; ad te missurum. Ut st
ram demus, ut eripiamus ex animis h
illam opinionem, nihil in jure aut sapi
qvod non ex illis legulejorum lacuni
dite dici; qvod non insulsè inelegan
XIII. Kal. Febr. M.D.LXXXII.

M. ANTONIUS MURE
STRISSIMO VIRO IULIA

veterem illam qvâ vincis omnes, humanitatem tuam, laremq; amorem, qvem erga me jampridem susceperani ex parte spirantes: qvæ mihi levationem qvidem im doloris attulerunt, neqve tamen ita me confirmaverunt, ut statim ad te rescribere auderem. Misi igil Joannem Baptistam Altovitam, ille enim eis mihi erat, qui eum meo nomine rogaret, ut in suis ad te liexcusationem tibi meam exponeret, polliceretur q; fficio non defuturum, simul atq; dolor, aut depulsus, nitigatus foret, qvod cum fecisse non dubito. Nunc Dei beneficio, non qvidem me plane reliqverit dolor, amen, & multum de priori acerbitate remiserit, & valla satis crebra habeat, non differam diutius hoc æsim, ne merito non rusticus modo, sed plane ἀναφῆ-idear, nisi persentiscere me ostendero, qvantum tibi im, qvi ista nobilitate generis, ista dignitate, ista eruis magnitudine præditus, fasces tamen summittere, rerum mearum statu tam sollicitè atqve amanter exre non graveris. Nam qvod meam eruditionem, & entiam tam multis verbis commendas, non possum lem negare, qvin mihi gravissimum sit laudari abs te to viro, sed mihi sæpe tua legenti veniebat in menllud Homericum ἔτις τοι θεῖος ἐμοί, facis tu in eo quod qve faciunt, ut qvæ sibi supersunt, aliis non gravatè ant, sic enim & tu qvi veris, ac solidis laudibus abunenuiores amiculos earum non invitus participes sataq; iis omissis ad alia qvæ scire te cupere ais, venio. Juliane mi præstantissime, æqvitate animi eadem sum emper fui: conditione, qvod ad τὰ ἔξωθεν attinet, meatqve optabiliore. Nam & ipsos Principes civitatis ssimos, qvosdam etiam mei studiosos habeo: & opum dus est, qvi ad liberaliter vivendum sit satis. Cujus et hoc tibi argumentum sit: qvod superioribus mensi etita prius ejus à Pontifice venia, publico docendi mu-

nere

M. ANTONIUS MURETUS S. D. FRANCISCO BENCIO SUO.

XC.

ETsi eum, qvi hæc ad te literas adfert, satis & tibi, ut ceteris tui ordinis hominibus pro vestra omnium pietate commendatum esse confido: putavit tamen aliqvid accessurum, si eum mihi magnæ curæ esse, & à me non vulgariter diligi omnes cognosceretis. Peto igitur à te, non tantum ut ipse qvicqvid potes studii, operæ, officii, in eum libenter conferas: sed etiam ut eum meo nomine commendes diligentissime iis omnibus è vestra sodalitate, qvibus ipse commendari se volet. Jampridem & ego vos omnes ex animo constantissime amo & mihi persvadeo, me à vobis vicissim amari. Nihil dignius aut meo perpetuo erga vos studio atq; observantia, aut in qvo melius ac certius vestri erga me amoris magnitudo perspiciatur, efficere potestis; qvam si huic adolescenti omnia pietatis & charitatis Christianæ officia tribuatis. Hoc à te Masco, Fulvio, Horatio meis, aliis qvoq; si opus fuerit, sed his præcipue exponi, ac patefieri volo. A te autem vetere alumno disciplinæ meæ prope pro meo jure, qvidvis posse videor postulare. Mi Benci optime & clarissime etiam atqve etjam vale. Prid. Kalend. Jun. M.D.LXXV.

M. ANTONII MURETI POEMATA.

Partim nunqvam antea in Germania, partim neqve alibi usqvam in lucem edita.

M. ANTONII MURETI POEMATA.

PSALMUS XXVI.

Dominus illuminatio mea.

CLara meæ ipſe DEUS præpandit lumina menti,
Ipſe mihi Deus eſt indubitata ſalus.
Qvem metuam? vitam ecce meam Deus ipſe tuetur,
Cur paveam, varios concipiamqve metus?
Cùm fera me vallo cinctum propriore teneret
Et fureret carnes turba vorare meas.
Ipſemet impegit, qvi me propè ceperat hoſtis,
Ipſe cadens vaſto corpore preſſit humum.
Ergò inimica necem mihi jam ſi caſtra minentur,
Nullus erit, pulſet qvi mea corda pavor,
Prælia ſi ingruerint, expers terroris abibo,
Spe fidens una præſidioqve Dei,
Unum concedi petii mihi munus ab ipſo.
Idqve unum ſummis usqve petam precibus,
Exigere ut tanti ſpecioſa regis in aula
Fas mihi ſit vitæ tempora tota meæ.
Ut illuſtrem oculis nulli loca nota profano,
Et Domini aſpectu, delitiisqve fruar.

PSALMUS I.

MIſerere clemens, obſecro, mei, Deus,

Illamqve magnam planè & admirabilem
Oſtende culpis in meis clementiam.
Immenſa miſericordiæ illa vis tuæ
Iniqvitatem deleat, qvæſo, meam.
Lava amplius me, & elue maculas Pater,
Qvas tetra labes ſceleris aſperſit mihi,
Ut lotus à te mundus iterum appaream.
Namqve ipſe culpas, hei mihi, agnoſco meas.
Et usq; qvoqve lumina obvertam miſer
Armata tanqvam facibus, & torvum intuens
Peccati imago animum paventem territat.
Tibi heu, tibi uni, ſumme cunctorum arbiter
Cujus vereri maximè iram par fuit,
Veſanus illo meqve implevi crimine:
Perpetua dictis conſtet ut fides tuis,
Vincasqve de te ſi qvis aliter judicet.
Ne, qvæſo ſævi; namqve ab ipſa origine
Genitricis alvo adhuc tepente conditum
Maculavit, heu, me fœda peccati lues.
Et tu tamen, cui chara ſumme eſt veritas,
Sapientiæ mi arcana detexti tuæ.
Aſpergar abs te, aſpergar hyſſopo, Pater,
Mundusqve fiam, tu benignus me ablues.
Ero ipſe tunc nitidior intacta nive.
Tunc aure læta nuncios optabiles
Accipiam, ubi eſſe mitigatum te audiam.
Tunc & meorum obtrita compago oſſium
Exiliet illo delibuta gaudio.
Averte culpis à meis vultum precor.

niqvitates & bonus dele meas.
Tu preme: mundum cor creato in me Deus.
Rectumq; rursus spiritum intra me innova.
Noli tuo me arcere ab aspectu procul
Tuum nec à me Spiritum Sanctum auferas.
Tuæ salutis redde lætitiam mihi,
Et principali spiritu fulcito me,
Vias docebo sedulus iniqvos tuas,
Et mente versa ad te redibunt impii.
Turpi inqvinatum cæde me expia, Deus
Deus salutis auctor, & princeps meæ.
Lingua ut molestis impedita nexibus
oluta laudes cantet exultim tuas.
Tu Domine, labra, qvi potes, aperi mea
Et patere laudis me esse præconem tuæ.
Nam victimarum duceret, si te cruor,
Magnam obtulissem victimarum vim tibi.
Sed tibi holocausta ingrata, & injucunda sunt.
Sacrificium tibi omnium gratissimum est,
Mens, criminis qvam vexat admissi dolor,
Contritum, & abjectum ad pedes tuos, Deus,
Cor pœnitentis spernere haud quaquam tuum est.
Domine Sioni jam benefacito libens,
Excelsa surgant magna & urbis mœnia,
Tunc justa sacra, & vera faciemus tibi.
Tunc, tibi holocausta, qvalia ipse vis, cadent:
Tunc, quod tenello te juvet vitulo magis,
Quis sonabit omnis ara laudibus.

PSALMUS LI.

Quid gloriaris in malitia.

QUid gloriaris, perfide, qvid times,
An ista verum nescia proloqvi
Te cæteros supra ferocem
Lingua bonis inimica reddit?
Cura una, & unum est id studium tibi,
Noctes dies qve hanc, ut potes, asperas
Novaculæ in morem: & latentes
Insidias struis huic & illi.
Te læta damnis improbitas juvat,
Egensque semper pluris iniqvitas,
Tu fœda facta & fraudulenta
Usque novis cumulare gaudes.
Qveiscunq; verbis, ô scelerum artifex,
Posse in ruinam præcipites agi
Confidis insontes amicos.
Illa tibi didicisse melli est.
Qvapropter ultor, ne dubita, Deus
Tandem à merenti supplicium exiget:
Radicibusque evulsum ab imis
Sedibus ejiciet tuis te.
At hæc videntes artubus intimis
Justi intremiscent: & magis & magis
Ne provocent in se qvoqve iram
Nominis admoniti tacebunt.
Tu risus illis interea miser
Jocusqve fies, en tibi qvi Deum

Temne-

Temnebat adjutorem : & in se
Sat sibi præsidii putabat.
vid nunc, qvid illum per scelera, & dolos
xtructæ in altum divitiæ juvant?
In pulverem cuncta ac favillam
Et tenues abiere in auras.
go autem, in uno spem mihi qvi Deo
mnem locavi, liber agam metu.
Florens olivæ instar nitentis,
Qvam Domini studium tuetur.
mperqve regum maxime te canam:
ec me sonoris deficies tuum,
Plaudente justorum corona,
Carminibus celebrare nomen.

AD SACRAM CHRISTI Crucem.

Una ante alias omnes venerabilis arbor,
Quæ roseo Domini tincta cruore mades:
r felix ô spina, sacro quæ in vertice fixa
Divinum æterno cingis honore caput.
lices clavi, felicia vulnera, felix
Hasta, sacrum licuit cui reserare latus,
manans geminus sanctis ex artubus imber
Humani maculas elueret generis.
mihi si detur fel illud, & illud acetum,
Dulcia quod Domini contigit ora mei,
idni utrumque mihi sit nectare dulcius? ille
Dempsit eis omnem tactus amaritiem:
l maneat potius felli nativus amator,

Im-

Immodicus fauces & mihi radat acor,
Ut tormentorum fas ô bone CHRISTE tuorum
Degustare aliqvam sit mihi particulam.
Heu miserum me, Christe, ego te hoc instipite fixi,
Debita erant culpis supplicia ista meis,
Pro me tam lato mihi vulnere pectus apertum est,
Imposita & capiti spinea serta tuo.
Perq; manus ego, perq; pedes ferrum istud adegi,
Hæc te cuncta mei ferre subegit amor:
Qvod pro me indueras, pro me est lacerum undiq;
Vulneribus nec jam pars patet ulla novis, (corp⁹
Et cesso in lachrymas? qvæ me tigris aspera, qvæ me
Ursa ferox, silvas inter & antra tulit?
Fundite largifluos immitia lumina fletus
Fundite nil veritæ pectora dura manus:
Ante crucem te, CHRISTE, tuam projectus adoro,
An licet indigno te tamen ore precor,
Ut qvando generis lavisti crimina nostri,
Qvod sine te inferni præda latronis erat,
Sordentem vitiis me, & probris undiqve opertum
Et nimis illecebris corporis implicitum.
Qvanqvam obluctantem tua per vestigia ducas,
Participemqve tui muneris esse velis.

A L I U D.

O CRUX tincta sacri flumine sangvinis
Olim supplicium mancipiis grave.
Nunc regum capiti præcipuum decus,
Te flexo colimus genu.
CRUX hostes hominum sola procul fugat,

RUX sola insidiis munit ab omnibus,
lversa intrepidus despiciat licet,
ijus spes cruce nititur.

AD B. VIRGINEM, TEMPLI AD NIVES, SEU MAIORIS ROMAE.

Vox nondum exacta est, cristata sed ales acuto
Significat cantu non procul esse diem.
mihi jam precibus placata ex more diurnis
Numina; qvid, dum se lux nova prodit, agam?
id potius, qvàm jacta nova fundamina templi,
Illa etenim festi est hujus origo, canam?
rgo fave ter sancta, tuo hæc metamur honori,
Et qvanqvam incultos excipe blanda sonos,
berius triplici cinctus diademate frontem
Romuleæ custos urbis, & orbis erat.
tricii per idem tempus florebat honore
Joannes atavis, reqve fideqve nitens.
r erat huic opibusqve locoqve, & moribus uxor
Et prorsus tali nubere digna viro:
d sterilem illius Dominus concluserat alvum:
Nec jam anni prolis spes erat ulla super.
ec qvisqvam ejusdem qvem lex Prætorve voca-
Gentis erat, ipsi gens sibi tota duo. (ret
pe sibi hæredem precibus poscebat uterqve:
Non exaudita s fiebat uterqve preces.
nerat æstivis succincta caloribus æstas,
Torrebat fissos Sirius acer agros.
mpositi lecto chara cum conjuge tandem,
Lumina Patritii vixerat alma qvies,

Cùm virgo frontem ſtellis redimita coruſc
Per thalami clauſas viſa ſubire fores.
Stansqve toro ſupra. Qvid te tàm ſæpè fati
Hæredem certum, dum tibi poſcis; ait.
Ipſa ego, qvam cernis, jam nunc tibi deſtino
Qvæ pedibus lunam, lucidaq; aſtra prem
Tu modo, qvæ dicam, memori fac mente rec
Non tibi fas verbis indubitare meis.
Proxima cum radiis aurora retexerit orbem
Conſcendo excelſas impiger Exqvilias.
Quæque ſolum latè nivibus candere videbi
Hic claranda meo nomine templa loco,
Dixit & in cœlum multa cum luce reverſa eſt
Ima ſeni gelidus concutit oſſa pavor.
Surgit & exemplo Lateranas tendit in ædes,
Cunctaq; Pontifici voce tremente refert.
Ille qvoqve objectam ſpeciem ſibi narrat e
Viſaqve res cura dignior eſſe gravi.
Pontificis juſſis clerus populusqve vocatu
Monſtratiqve ſimul per juga montis eunt
Devenêre locos, ubi ſe nix plurima cœlo
Puderat, & latam ſparſa tegebat humum.
Attoniti unà omnes præſentia numina clam
Pacemq; & veniam ſupplice voce petunt.
Nec mora, ſignatur templo area lata futuro
Liberius ſancto conſecrat ore locum.
Hinc Nonis adjectus honos ſextilibus ille eſt
Hinc agitur feſtus nunc tibi Roma dies.
Nos qvoq; jam ad templũ, quoniam diluxit,
Virginis ut ſanctæ ritè precemur opem.

ECCLESIA GENTIUM.

FVsca quidem, neqve enim pudor est mihi vera fateri
Sum, fateor, vultu fusca, decora tamen;
e fuscam genitrix in luminis edidit oras,
Et vitiis sparsam multiplici macula.
ratia sed nitidis, ubi me semel abluit undis,
Tota fui subitò candida, tota decens,
Iinc me pulcher amat sponsus super omnia rerum
Datq; animi assiduè pignora certa sui.
psa quoque ut par est ipsius amore liquesco.
Pro quo dulce mihi est vivere, dulce mori.
Quàm jucunda exest animæ mihi flāma medullā:
Quam suave in medio pectore vulnus hiat;
Nec meus hic ullo minuetur tempore languor:
In bona nil juris talia tempus habet.
Qvin etiam cùm mors anima seduxerit artus,
Tum demùm æternus nos sociabit amor.

M. ANTONII MURETI,
AD NICOLAUM VIENNENSEM EPISTOLA.

INCLYTA nobilium soboles NICOLAE, parentum,
Qvi jam nunc ipso ex ætatis limine signa
Virtutis præbes nobis manifesta futuræ,
Nimirum sapis, & rem rectè intelligis unus,
Qvi licet antiqvis ortus natalibus, haud te
Ante tamen ponis reliqvis, sed fronte modesta

Allo-

Alloqveris cunctos: vultuqve humanus amico,
Non ulli teuuis dextram præbere fidelem:
At qvidam contra nullis majoribus orti,
Ore tamen tumido voces efflare superbas,
Æqvalesqve suos audent contemnere, tanqvam
Indignos qveis sese æqvali fœdere jungant:
Qvos tu deridens, inter nihil esse, parente
Qvo sit qvisqve creatus, ais, dum sit modò veræ
Virtutis studiosus, ametqve in rebus honestis
Ponere labentis fatalia tempora vitæ.
Cur non Sicaniæ notas dominator opimæ,
Qvi de figlina est ad regni evectus habenas?
At contra Persei, qvi claram texerat olim
Pellenem, natus, fortunæ ludibrium, amplos
Inflabat folles, & regis filius, unco
Impositam incudi versabat forcipe massam.
Qvid? non & matris captivæ objecta propago,
Flamma index regni cui circum tempora fulsit,
Regali sedit solio? Qvid stemmata jactas?
Num pueri regum parte enascuntur eâdem,
Qva mendicorum? numqvid communis utriqve
Materia est, numqvid morbis obnoxius æqve est,
Qvem cana Assyrio velat mendicata veneno,
Principibus proavis claroqve ex sangvine natum,
Et sub Aqvitanis sordet qui bardo cucullis,
De peronato genitus patre? nonne sorores
Noctigenæ, vitas hominum qvæ pollice versant,
Sunt æqve immites generosis, vilibus æqve?
Qvidnam igitur præstat mendico hic nobilis isti?
Aut

d nobilitas tandem eſt; niſi fumus inanis?
vim verbi inſpicias, & nobile ſcortum
,& latro nonnunqvam nobilis: imò
e ita accepto, Pornus qvoq; nobilis ipſe eſt.
iempe inſanit vulgus, multoqve veratro
,indignos alienis laudibus ornans,
: non ullo deturpat crimine, qviq;
ingenuas totis amplectitur artes,
ſ.:., qvamvis genitore creatus egeno
eſt: at qvi, vitiorum mole gravatus,
:er ſtatuas, & avorum nomina jactat,
ı excutias, longè abjectisſimus ille eſt.

AD JANUM ANTONIUM BAIFIUM.

nei cordis longè pars maxima, qvo cum
mihi eſt totos crebro componere ſoles,
aut Niliacæ meditaris funera Thisbes;
ı atro candentia poma calore.
s eximium numeris ſublimibus aptas,
conſpicuus, picturatoqve cothurno,
: nos humili noſtros includimus ignes,
·ibus ſcriptis dulces affamur amicos,
s genuinum infigimus. Omnia nos hæc
n audaces: tibi fas majora parare,
s ſe Helicon, totusqve recludit Apollo,
ſe qvenqve ſuas componere verum eſt.

AD STEPHANUM JODELLUM.

ſunt qvædam naſcentibus inſita nobis,
Qveis

Qveis duce natura, ad varias impellimur artes.
Ille fori rabiem, vesanaq; jurgia laudat,
Et pavidos grata defendit voce clientes,
Impatiens oci: contra hic sulcare carinis
Regna tridentiferi gaudet patris: & trabe vasta
Visere longinqvo terras sub sole jacentes:
Prodigus hic vitæ violentis ducitur armis,
Gaudet & hostili stagnantes sanguine campos
Aspicere, & litui sonitu recreatur acuto:
Ille sui nunqvam fines excedere agelli
Ausus, amat tacitis deducere passibus ævum,
Proscindens magnæ gremium genitricis, & altis
Pinguia Triptolemi committens munera sulcis.
Nos Musæ, Jodelle, tenent, genitorq; Lyæus,
Qvem rigidi ambiguo venerātur numine Thraces,
Et Nymphæ celeres, & capripedes Satyrisci.
Nos & luce nova lustrat dum Delius orbem
Et jubar auricomum tremulis dum fluctibus abdit,
Addictos studiis videt, intentosqve labori.
Sed tua te virtus, animi te vividus ardor
Æqvales longè ante alios unum abripit: uni
Purpureis dictant Musæ tibi talia labris.
Qvalia pulchricomus, choreas docentibus ipsis
Cantat, & ad numerum simul ipse movetur Apollo.
Felix ingenii, viridi cui detur ab ævo
Longa vos æqvare senes, & carmine dio
Demulcere animos: jam te ipse tumescit alumno
Seqvana: jam virides resonant tua nomina ripæ,
Perge agedum, neu te venienti subtrahe famæ:
Non

a te parca feret totum : non totus obibis,
sq; tui effugiet ferales optima flammas,
Musa suos vetat ipsa mori : dat vivere Musa
petuô,& famam memorem per secla propagat,
lo Musa beat,famam tibi Musa perennem
trahet,& cœlo te olim,Jodelle,beabit.

E L E G I A.

Ad F. Verum Lomenium.

Eu mihi, cur genio vis me pugnare Lomeni
Naturæq; jubes vertere jura meæ?
ue parum gratas impellit durus ad artes,
Iusica cui solum sacra placere vides?
n nec agris miles fieri,nec idoneus armis,
Qui semel arrisit rustica vita,potest.
si qvem placido nascentem lumine Clio
'iderit,admota contigeritqve manu:
bonus hostiles unqvam fœdare catervas,
ut ad sæva fori jurgia promptus erit.
nia sed fugiens tranqvillæ inimica qvieti
xiget ætatis mollia fila suæ,
narum securus opum, securus honorum
mnia despiciens, qvæ leve vulgus amat:
etiam summos audax contemnere reges,
ræqve sua miseros conditione putans.
ra juvent alios, belliq; inamabile murmur,
lissaqve non siccæ corpora multa neci.
is rapiat primæ teneros lanuginis annos,
cceleretqve suum parca severa diem:
deat hic miseros inter clamare clientes,

Et

Et pavidos duro terreat ore reos:
Hic adeat terras alio sub sole calentes,
Littoraqve instructa plurima classe legat,
Seu ferat Herculeas animus spectare columnas,
Seu ferat annosos ire ad Hyperboreos,
Durus, qvi fragili vitam committere ligno
Audet, & ignotas æqvoris ire vias,
Nec timet in verso decumanos marmore fluctus
Securusqve animi sqameo monstra videt,
Non sic divini mitissima pectora vates,
Æthereo qvorum flamine corda calent,
Ocia sectantur sed enim, tacitosq; recessus,
Et sua neglectis urbibus arva colunt,
Splendidaqve & multo spectanda palatia luxu
Contemnunt, humiles ante feruntq; casas:
Illic & siccant generoso plena Lyæo
Pocula Bistonia frigidiora nive.
Sic ego sim? liceatq; mihi mea Musa per agros
Non alia vitam ducere forte meam.
At tu, qvantum in te est, aliò nos ducere tentas,
Astrææqve seqvi numina, Vere, jubes:
Ecqvid, ais, qvæso molli tibi carmine quondam
Proderit aut homines, aut cecinisse deos?
Scilicet ut voti fueris cum fabula vulgo,
Cumqve erit in vultu plurima ruga tuo,
Fortiter esurias, ut te mala cogat egestas
Multa pati forti non patienda viro,
Sectari mensas, blandè appellare potentes,
Tollere mentitis laudibus astra super.

Qvod

ıod nisi desiperes, poteras in luce forensi
Versari, & laudem quærere, opesque tibi.
cute decepta blandum de mente furorem,
Qvi tibi ni caveas, perniciosus erit.
lvertit tardas qvi recta monentibus aures,
Exitium demens fabricat ipse sibi.
go ego ut hirsuti verbosa volumina Baldi.
Ut discam leges Justiniane tuas,
ediscam teneri modulæ carmina blanda Proper-
Dediscam numeros culte Tibulle tuos? (ti,
ı peream prius; & sævo me fulmine tactum
Trudet in obscuras Jupiter ipse domos.
isperea si qvicqvid opum; si qvidqvid honorũ est,
A genere hoc vitæ me revocare potest.

1. ANTONII MURETI,

AD JOANNEM AURATUM.

virum utraq; lingua erudi-
tissimum.

ODE.

AURATE gentis grande decus meæ,
Qvi tensa docta fila legens manu.
Seclis inexpertum vetustis
Ambrosio jacis ore nectar,
Quid esse caussæ suspicer, invida
lis quod ortos Gallia finibus

Aut odit, aut ſpernit poetas,
Vsqve favens peregrinitati?
At qui vetuſtis temporibus ſuos
Et fovit Hellas & Latium ſuos,
Qvæ pravitas nos mentis unos.
Ne faciamus idem, coercet?
Nihil daturum me auribus hic tuis
Velim arbitreris, ſim licet & fide
Pridem tibi, & communitate
Sanguinis, & patriæ alligatus.
Nil iſta ſed me commoveant tamen,
Auratc, palpo percutere inſcium.
Vt laudibus te ornare pergam.
Ni tua me propè ſingularis
Virtus moveret. Nil faciles tibi
Muſæ negarunt: ſeu libeat fide
Sacrare Græca, ſeu Latina
Nobilium inclyta facta regum.
Hæc arte qvondam quas ſibi copias
Dirces alumnus, quod peperit decus?
Contrà, tuos mercede juſta
Quiſnam hodie decorat labores?
Præjudicatæ, qvò niſi nos premat
Auctoritatis pondus, erit nihil,
Cur non, metu planè remoto,
Cedere te inficiemur ulli.
Sed nempe virtus temporibus jacet
Depreſſa noſtris: hinc fit, ut unici

:utis altores poëtæ
,de etiam simili premantur.

N DISCESSU DANIELIS SCHLEI(
HERI, FILII longè dulcissimi.

)Escende cœlo, & jam mihi lugubres
Regina dicta Calliope modos,
vibus furentem, eheu, sub imis
isceribus retegam dolorem.

Dic, diva, carmen qvale per herbidi
Ripas Caystri, candidulum caput
Trajectus immiti sagitta
Voce canit moriente cygnus.

Aut qvalia olim conjuge Thracius
Rapta sacerdos dixerat, ad sonum
Qvorum & feræ immanes quierunt,
Et rabidi posuere venti.

Ah? unde qvestus incipiam meos?
Qvæ prima se vox pectore proferet,
Iterqve laxabit querelis?
Nam meus hinc DANIEL recedit.

Nunquamne posthac, ô juvenum decus,
Qvotqvot jugales dum citat aureos,
Terramque collustrat jacentem,
Ignivomo videt ore Phœbus,

Nunquamne posthac conspiciam tuos,
SCHLEICHERE, vultus? cur igitur moror,
Nec tristis invisæqve vitæ
Fila ferox inimica rumpo?

Jam jam valete ô gaudia, & ô joci,
Et qvicqvid antehac dulce fuit mihi:
Venite jam fletus perennes,
Perpetuiqve venite planctus,
Innixa ramis Daulias ut novis,
Cui cautus auceps, furtifica manu
Pullos tenellos involavit,
Mœsta sedet, geminatqve qvestus.
Et se doloris vulnere conficit,
Sic ipse postquam desiero tui
Aspectu amato atqve expetito
Posse animum exsatiare vultus,
Eheu, qvibus tunc fluctibus opprimar:
Qvantas dolorum perpetiar faces.
Qvam sæpe, te ut spectare possim,
Morte mea cupiam pacisci,
Lenito crebris hæc mala literis,
O nate, saltem, neve animo patrem
Depone, qvi dum vivet, unum
Pectore te retinebit arcto.

AD CLAUDIUM VOESIUM.

CLaudi integello pectore amabilis,
Qui mente solus disjicis à mea
Acerba curarum, benignis
Vocibus, alloqvioqve dulci.
Non sic timenda est, in Lybiæ jugis
Qvæ, matre rupta, vipera nascitur:
Non scorpii cauda minacis,
Non geniti sub aquis chelydri:

a herba tetro noxia gramine,
cunque tellus Theſſalis educat,
la, qvam ſtillante rictu
canis genuit triformis.
a ut latentis tela Calumniæ,
Dite tellus ſuſtulit ex patre,
am inſonteſqve fictis
ibus premere efficacem.
conglobatis ſuſpicionibus
potem perdidit, hæc malæ
ad potum cicutæ
ium ſophiæ parentem.
n Phœbus Indos exoriens novo
t igni, Beticolas cadens,
la Theſidæ modeſti
udicitiam tacebunt.
reſſa blandis hunc ſua fraudibus
ca pellax, qvid juvenum decus,
tis iſtud ver juventæ
ait, tenerumqve florem?
editorum per juga montium,
latentes perſeqveris feras?
sqve telis, retibusqve
domi melior parata eſt,
ede, neu te pœniteat mei
s pudoris capere primulos:
e ore natura indecoro
it, immeritamve amari:
d vana legum vincula te movent?

 Natu-

Natura nullos concubitus vetat,
Sed compedes vanisſima iſtas
Cura hominum fabricata eſt.
Nil ille motus, deſine, vocibus
Tentare mentem ſpurcidicis meam.
O ſpurca & in tauros furenti
Progenies genetrice digna.
Hæc fatus intesqua, & nemorum abditos
Abit receſſus, geſã manu rotans:
Vadentem odora & vis ſagacium
Anteit, & ſequitur Laconum.
Qvid innocenti ſed juveni tamen
Servaſſe tanto à crimine profuit
Mentem, ſi apud patrem reverſum.
Impia plus potuit noverca?
Cujus querelis ille adeò integer
Per vota patris filius occidit,
Cautes & eliſo marinas
Imbuit emoriens cerebro
Nec me venenis non petiit ſuis.
Illa ipſa mendax anguipedum ſoror,
Mendaciorum procreatrix,
Perpetua & ſcelerum architecta:
Sed dexter illi me eripuit Deus,
Umbone tanquam me triplici tegens:
Cujus memor, numquam canora
Verſibus hunc celebrare mittam.

AD PETRVM RONSARDVM Gallicorum Poetarum facilè principem.

ROnsarde Aonii pectinis arbiter,
Qvi princeps resonum solicitas ebur,
Ventorumque minas, & celeres potens
Lapsus sistere fluminum.
Qvando te reducem Vindocino ex agro.
Cernemus, veterum turba sodalium?
Qvis te,qui niveo vellere conditus,
Nobis restituet dies?
Qvid desiderio perpete nunc tui,
Heu quæ non facimus vota? qvibus sacros
Postes muneribus cingere parcimus?
Qvas non concipimus preces?
O saltem interea,quicquid agis,memor
Nostri vive: ita te curribus aureis
Rumor per liquidum gemmeus aëra,
Spectandum populis vehat.

AD NICOLAUM DENISOTVM COMITEM ALSINOTUM.

BAcchus poëtas & facit,& fovet:
Bacchus poëtarum ingenia excitat,
Bacchus novem præstat puellis,
Et melior, potiorque Phœbo est.
Ter terna quisquis pocula sumpserit
Dulcis Falerni,sentiet hic sibi
Calere divino furore
Carmina ad ejicienda mentem.

Sic lætus olim vixit Anacreon
Cinctus virenti tempora pampino,
Sic Ennius semper madenti
Gutture carmina funditabat.
Algentis at qvos potus aqva juvat,
Frigent eorum carmina, nec ferunt
Ætatem Ades, mecumqve plenis
Hic cyathis, Nicolaê, certa.
Miranda seris carmina posteris
Uterqve loto gutture concinet,
O dulce tormentum, ô gravatis
Certa qvies animis Lyæe:
Qvænam, imperiti, pocula qværimus
Vocalis undæ? qvod bifidi duplex
Monta cacumen somniamus?
Qvam petimus, fatui, Hippocrenen?
Hæc Hippocrene est: unicus hic liqvor
Vates stupendos efficere evalet.
En, par pari gradus repende:
Hoc ego te cyatho saluto.

AD JANUM TILIUM PA-RAENETICON.

MOdus tenellis qvis tibi ab unguibus
Vitæ tenendus, Jane, sit, accipe,
Benigna qvem natura finxit
Ingenio puerum seqvaci.
Primùm ergo amorem numinis intimo
Serva usq; fixum pectore, & illius
Ad jussa te compone: nulla est

S

rs nocitura Deum colenti,
Fac & parentes sis pius in tuos,
onore & illos promerito colas:
pune nunqvam sprevit ullus,
qvibus ortus erat, parentes.
Fas & magistris, sint licet asperi
onnunqvam, honorem reddere debitum,
qvando te objurgent, id illos,
: qvòd ament, facere arbitrator.
Nam primula ætas innumeris rapi
fectionum turbinibus solet:
ænari eam quare & magistri
siduo imperio necesse est.
Nil turpe factu dicere fas puta:
æ quisque gaudet dicere, eis quoque
audere patrandis putatur,
dicium sua cuique lingua est.
Disce, & sodales quos tibi debeas
rare; nam omnes consimiles fere
adere illis assolemus,
eis cum agimus: neqve pestilenti
Si qvis freqventer vixerit in domo
c si in cœlorum cœtibus; ut sibi
ntagio nil obsit, unqvam
te cavere valebit ulla.
Vide ergo ut illos, Jane, pares tibi.
eis esse te olim consimilem voles:
immodestos qvos videbis,
cane pejus, & angue vita.

Et cane pejus, & angue vita.
Laborem amato, dum juvenis viges,
Ut ocieris, cum senium premet;
Laboris osores nec ulla
Laus seqvitur, neque splendor ullus.
Hæc si sub imo pectore clauseris
Præcepta, Tili, spes bona nos tenet;
Tuis, fore, ut majoribus te
Persimilem videamus olim.

M. ANTONII MURETI, EPIGRAMMATA.

Antonio Goveano.

SUmme poëtarum, qvos secula nostra tulerunt:
Cui sacra Castalii fluminis unda subest,
Accipe non tetrica juvenilia carmina fronte,
A domino limam jussa subire tuam.
Ut tibi si (quod vix ausim sperare) probentur,
Olim se lucem posse videre putent:
Sin minus, & æterna damnentur ut omnia nocte,
Aspectu tanti facta beata viri.

Julio

Julio Cæsari Scaligero.

aliger Aoniæ decus immortale cohortis,
Qui quæ alios ornant singula solus habes,
ra Veronæ, major sed fama priori,
ui Clarii munus cessit utrumque Dei,
tot se debent animarum millia, per quem
æpius est Stygii cymba quieta senis.
id tantum augusta de majestate remisti,
t placido versus videris ore meos,
nia quæ tandem tibi digna reponere possim?
evoveam si me, vix satis esse putem.
e meos versus voce ut laudaveris illa,
uam stupet, & qua nil grandius orbis habet?
nia quænam igitur reddam tibi digna? sed erro:
æmia non debent, reddier ulla diis.
c tuas igitur describam carmine laudes?
Laudari humana numina voce volunt)
cient humeri tanto sub pondere, nec jam
anta erit in tanto nostra carina mari.
inam igitur? taceo, satis hunc dixisse putandum est,
: quicunque satis dicere posse negat.

Guilhelmo Mombasio Episcopo Lectorensi.

Vod tàm censeris generoso sanguine, Præsul
Quodque es tam multis clarus imaginibus;
quidem certè laus est non infima, sed quæ

Tota:

Tota ad majores sit referenda tuos.
Qvod superas opibus multos, qvod honoribus anteis:
Fortunæ hæc dici munera posse vides,
Qvod sis augusto spectandus corpore, forsan
Natura hanc dotem vendicet ipsa sibi,
At qvòd tàm multis fulges virtutibus, atqve
Eximiis rari dotibus ingenii:
Qvodqve tuis lucem præferre nepotibus illam,
Qvam tibi majores ante tulere potes:
Hæc demùm est tua laus: hæc Præsul, laus tua demum
Una hæc te superis inserit ordinibus.

In Ponticum.

AUrea non vana jactas tua carmina voce:
Purgari solo nempe qvod igne qveunt.

In Noallium.

NIl immundius est tuis libellis,
Nil obscenius, impudiciusqve
Et vis te tamen ut putemus esse
Numa, Fabricioqve sanctiorem.
At sententia nostra ea est, Noalli,
Qvisqvis versibus exprimit Catullum,
Raro moribus exprimit Catonem.

In Virgilium,
Virgilius ipse loqvitur.

COr Phœbi, Phœbus Latii, Vatum Pater & Rex
Fons ex qvo Aoniæ prosilit humor aquæ.

P

r volui primum,major ſed factus Homero,
In Græcos Romæ jura ſecanda dedi.
l cœlos tandem raptus, Jove judice, dicor
Nectarea illorum vincere voce ſones.

Neqve avaros, neqve prodigos probandos eſſe.

Aproba qvem patris cumulandi plura libido
Detinet, & juris non ſinit eſſe ſui.
'em vexant damnoſa modis inſomnia miris,
Dum ſua ſub tacita pondera nocte putat,
'i qveritur tardas non ſæpius ire calendas;
Qviq; nihil penſi, dummodò qværat, habet.
mnia præ lucro contemnere jura paratus,
Nec mihi, nec cuiquam, credo, placere poteſt.
d neqve qvi ternis decies centena diebus
Fundit, & in ſumpto nil putat eſſe nimis:
'iqve etiam noctu, poſita cum luſerit arca,
Non alio ritu tempora lucis agit:
iem Sol ſi primo locupletem viderit ortu,
Redditus ex Crœſo protinus Irus erit:
ialis apud Stigiam torqvet rimoſa paludem
Vano virgineas urna labore manus.
iisnam igitur? qui ſe cauta ſic temperat arte,
Ut medium ſervans, vitet utrumq; latus.
ovidus, at facilis: parcus ſibi, largus amicis,
Atqve etiam largus, cùm petit hora, ſibi:
ui nec opes terræ furtim componere, ſed nec
Perdere diſcincti more nepotis amat.

In

In Romanum.

CVm somnus pigris vix dum est excussus ocellis,
Atqve recens orto pluma relicta die,
Inclamas multo puerum, Romane, boatu,
Ora lavaturas qui tibi portet aquas:
Tunc & gingivas multo sale sesquipedales
Proluis & guttur terque quaterque tuum.
Esse-quid hoc dicam, quòd cum tàm sæpè lavetur,
Nunquam non tamen est sordida lingua tibi?

In malos Principes.

JVppiter in faciem, propter sua probra, lupinam
Mutavit regem Mænalis ora tuum.
Ille quidem Regum solus, mihi credite, non est
De se qui dici promereatur idem.

In Corellium.

SVtores, & pistor, lanius; lænoq; coqvusqve
Mercatorqve bonus causidicusq; bonus:
Te tamen in tota non est mendicior urbe.
Nec qvem paupertas arctius ægra premat.
Dic agedum, qui fit (nam res est mira, Corelli)
Cùm tot res facias, rem facere ut nequeas?

Stephano Alisio Burdigalensi.

SI mea faciles dederint in vota camœnæ,
Vt per plura meum secula carmen eat;
Tu pariter mecum memori celebraberis ævo,
Et tibi scripta vetus per mea nomen eris.
Sin (sed enim verbis & pondus & omen abesto)
Non senceant domino longius illa suo.
Non tamen idcirco tibi displicitura putabam
Hæc magni in te animi pignora parva mei.

Mario

Mario Crucio.

Orma ætate perit: vires ætate fatiſcunt:
Caſibus innumeris eripiuntur opes:
a,Mari,eſt virtus,qvam non vis temporis aufert
Non premit indigno ſors inimica pede
a ſuos invicta perennibus inſerit aſtris.
Fortunæ imperio liberat una ſuos.
nc ſequere. Inſani eſt poſtponere firma caducis,
Veraque quæ bona ſunt,ſpernere,falſa ſeqvi.

De virtute & gloria.

Irtus,ut ſolidum quiddam eſt, & corpore conſtans:
Equa ſed eſt umbræ gloria fluxa levi.
nc igitur quisquis neglecta amplectitur illa,
Huic mage quam corpꝰ,corporis umbra placet.

Sub exortum diei.

Oſcida purpureos effert aurora jugales,
Et nitidum ſoli prævia ſternit iter.
ctis aves dudum rupere ſilentia cantu,
Nullaque jam cœlo,rara vel aſtra micant.
t flammivomo Phœbus ſpectabilis ore,
Et tenebras denſæ noctis abire jubet.
iſte patris ſplendor,vero me lumine reple
Atq; meo tenebras pectore pelle procul.

De voluptate & ratione.

Vm,velut excelſa reſidens in puppe voluptas
Arbitrio mentem pellit agitque ſuo.
rrida bacchantes ineunt certamina venti,
Navemque in Syrtes,& vada cæca trahunt,

Illinc

Illinc ambitio, dolus hinc consurgit, & atrox
Ita cruentatas sanguine tincta manus.
At ratio regimen navis si sumpserit, ecce
Compositis undis æquora tuta silent.
Ipsa ratis nullo ventorum exterrita flatu
In portum certo tramite flectit iter.

In Paulum.

QVæ tu condideras, inspexi carmina nuper,
Lectaq; sunt, fateor, terq; qvaterq; mihi.
Nec tamen evalui cognoscere, qvid sibi vellent,
Usq; adeò obscurè scribere Paule soles.
Nam tu verba, puto, ex libris accepta Sibyllæ
Qvæq; Catonis erant tempore prisca nimis,
Versibus infercis, gaudesq; obscurus haberi,
Et velut inducta singula nube tegis:
Errâsti hoc tantùm, qvod mittens carmine Paule
Debueras una mittere Grammaticum.

Petro Qvintio.

SI Dea qvæ dubiis huc illud passibus errat,
Et regi humanas, lumine capta vices,
Quem Labiryntheis erroribus egit, Ulyssem
Ad patrios esset passa sedere focos,
Membraq; lausq; viri tumulo caperentur eodem,
Et tegeret nomen, qvi tegit ossa lapis.
At quoniam fatis variè crudelibus actus
Dura tulit terra plurima, plura mari:
Vivit, & evectus rutilis super æthera pennis,
Mæonio clarum carmine nomen habet.
Macte animo. Qvinti, dum te sors invida vexat,
A patrisq; procul finibus esse jubet,

V

Virtutem ille tuam toto dissеminat orbe,
Dumque nocere cupit, sic quoque sæva juvat.

Claudio Burgo.

PErpetuo mœres, nec frontem exporrigis unqvã
Hoccine tu qvæso vivere, Burge, vocas?
Isdemum verè vivit, qvi mente serena,
Et nitido lætos exigit ore dies:
At qui perpetuis torquet se angoribus, hunc non
Vivere, sed lenta morte perire puto.

In D. Catharinam.

QVò te præcipuè commendem nomine, virgo?
Laus etenim qvæ te non minor esse qveat?
Magnum erat errores veterum liqvisse parentum,
Majus at imperium deseruisse fuit.
Magnum erat immanis rabiem sprevisse tyranni,
Supplicia, at majus sponte subire fuit,
Magnum erat his vitam sponte objecisse periclis:
Majus nunqvam animo succubuisse fuit,
O decus eximium patriæ, sexusque polique,
Dicere te merito nullus honore potest.

Eadem de seipsa loqvitur.

ILlecebras inter medias educta virago,
Re princeps, mulier corpore, mente dea,
Nixa Deo, mundi spernens mala gaudia, vici
Tùm tormenta animo, tùm ratione sophos.
Non rota, non gladii, non ipsi horrenda tyranno,
Mors potuit mentem sede movere meam.
Scilicet haud qvicqvã mens Christo afflata veretur,
Ille meæ vires, & mea vita fuit,

Quid fuit? estq; fuitq; atq; est sine fine futurus:
Principium vitæ mors dedit ipsa mihi.
Qui legis hæc, si tu te etiam compone, viator:
Mors tibi pro Christo vita perennis erit.

In Commentarios Juris Civilis, Francisci Connani viri clarissimi Liber loquitur.

DUm tua nil præter curantis commoda, Lector,
Me patris assiduo cura labore polit,
Dumque diebus amat totas ex ordine noctes,
Noctibus & totos continuare dies;
Ipse (fatebor enim infelix) dominoq; patriq;
Ipse necis properæ maxima causa fui.
Verum etiam sine me, fatalia tempora mensus,
Serius ut paulò, tandem obiturus erat.
Faxo ego, ut æternum per me nunc vivat: eroque
Illi auctor vitæ, cui necis ante fui.

De morte M. Bruti.

BRutus ut Augusto belli succedere palmam,
Et paulùm à victis vidit abesse suos,
Amplexus gladium multa jam cæde madentem
Ergone te, dixit, sospite servus ero:
Quin potiùs fatis id, quod præclusa malignis
Non potuit patriæ, id dextra datura mihi est:
Hæc fatus, rutilum per costas exigit ensem,
Magnanimoq; cadens pectore pulsat humum.
Sic quoq; dum moritur, labris dum spiritus errat,
Nunc, ait, invito Cæsare, liber ero.

De

De morte Ciceronis.

CUm ferus astaret stricto mucrone satelles,
Sumere supplicium de Cicerone parans,
Immoto vultu, atque oculis constantibus ille
Præbens infanda colla secunda manu.
Publica libertas vita mihi charior, inquit,
Me quoq; me fas est, te moriente mori.

Calendis Januariis, Jocosum.

NOn tibi pro Xeniis, fulvi pretiosa metalli
Pondera, non docta signa polita manu,
Non lana Assyrio tincta & saturata veneno,
Non gravis argenti lamina munus erit.
Talia non capiunt generosas munera mentes,
Talia magnanimi spernere dona solent,
Cùm te igitur, quam sis excelso pectore, nôrim:
Non mittam ista tibi dona: qvid ergo? nihil.

IN INSIGNIA LUCÆ SEMPRONII.

Stellam videlicet cum rosa.

ESse rosas cœli meritò quis dixerit astra:
Astra sed & terræ dixeris esse rosas.

In Julium Cæsarem Scaligerum.

DIc Dea, quod possim scripturus fingere nomen,
Scaligeri quod par laudibus esse queat?
Cur petis imprudens, quod habes? dic, Scaliger: illud
Omnia virtutum nomina nomen habet.

In eundem.

DIcite mî, Musæ cultissima nomina nobis,
Qvonam Scaligeri pascitis ora cibo?

Sic ego,ſic Muſæ. Qvam te ſententia fallit?
Nectare qvò potius nos alat ipſe,roga.

In Carolum Calianthenm.

PHiloſophum te dicis, & hòc te nomine jactas?
Præ te omnes reliquos ut nihil eſſe putes.
Nec tamen aut rerum cauſas & pondera nôſti,
Aut aliud, nomen quo mereare ſophi,
Una tuis titulis addenda eſt litera,Carle:
Nec mihi Philoſophus, ſed Philoſumphus erit.

In qvendam.

MUlciber inceſſu, capite Æolus,ore Lyæus,
Tres uno divos corpore ſolus habes.

Joanni Caſtecando.

NI quantum pote quisquam amare quenquam,
Tantum te ipſe amo,Caſticande,ni te
Totum non oculis fero jam in ipſis,
Verùm in pectore & intimis medullis:
Contingant mihi cuncta,quæ timentur:
Et multo graviora,quam timentur:
Tanto ut ſim ipſe miſerrimus malorum,
Qvantò tu unus es optimus bonorum.

In Pontilianum.

CUr tua vix unquam ſint ſalſa epigrammata qværis?
Diluis hæc nimia, Pontiliane,mero.

De Lucii cujusdam memoria.

ESſe aliquam ſi quis memorandi pernegeт artē,
Hanc qui confirmet,Lucius unus erit,
Ille etenim nuper curaqve adjutus & arte,
Tres verſus totidem noctibus edidicit.

In

In Paulum.

E Lecto ſurgens ad menſam accedere Paulus,
E menſa ad lectum rurſus abire ſolet.
Interea attingit libros & vina Catelli,
Et queritur ſeſe diſcere poſſe nihil.

De Pompilii naſo.

POmpilio eſt naſus cubitos tres longus, & unum
Latus & hunc murus cingit utrinq; triplex.
Adſunt & turres, Bacchus qvas condidit ipſe,
Et minio tinctis usque rubere dedit.
Huic etiam naſo vis admiranda tributa eſt,
Nam calices ſiccos illius umbra facit.
Imò etiam longè diſtans ſi ſenſerit usquam,
Ut magnes ferrum, ſic trahit ille merum.
Nuper eram in menſa, ſitiens, potare paratus:
Pompilius clauſas aſtitit ante fores:
Mira canam, ſed vera, merum mihi fortè paratum
Attraxit naſo protinus ille ſuo.

In Pauli naſum.

EXiguum ſi quis naſum vidiſſe laborat,
Paulum adeat, Paulo ſi modo naſus ineſt.
Non etenim eſt naſus, ſed pars centeſima naſi:
Et quo quis viſo dicere poſſit, ubi eſt?
Talis ineſt naſus muſcis, ſed & his quoque major,
Et melius naſi nomine dignus ineſt:
Qvam quæ per radios volitant corpuſcula ſolis
Majorem naſum vix, puto, Paulus habet.

Sansoni Crusio.

ET bonus,& dives,Sanso simul esse laboras:
Id fieri nulla sed ratione potest.
Sic utrumq; petens,perdes utrumque necesse est?
Alterutrum tollas, alterutrumque petas.

In Vitronem.

QVod totam Vitro furiosi more per urbem
Discurrit noctu,qvod loca sola petit,
Nescio quid secum solus qvòd mussitat,illo
Quod nemo est tota sordibus urbe magis?
Hac ratione parat nomen famamque Poëtæ,
Et reperit fatuos,sic qvibus esse probet.
O valeant calami,pereat genus omne librorum,
Reddere si vates mens male sana potest.

In Pontilianum:

CUm rapidus medio desævit in æqvore Titan,
Per,puer,hûc cyathos,Pontilianus ait,
Cum pluit,En,inquit,Deus admonet esse bibendū,
Qui tunc tam multo proluit imbre solum.
Sic vacua à potu non unquam tempora ducit,
Curque bibat,semper Pontilianus habet.

De seipso.

DIcebam Euterpe,cœptis in versibus hærens,
Auxilium fratri porrige,diva,tuo.
Fraterno mota est in risum nomine virgo,
Et nitidum sudo reddidit ore diem,
Tunc ego subridens: Mirari desine,nam mi
Si pater est Cæsar, tu soror esse potes.

In

In importunos recitatores.

HEi mihi, qvàm res invisa est nimis esse Poëtam?
Qvantum odii morbus colligit ille suis?
Nil genere hoc hominũ est usquã importuni9 illos
Et cane, qvi sapiunt, pejus & angve cavent,
Nec locus est, nec temp9, ab his subducere quô te,
Non si mille modis aggrediare, qveas.
In fora te, in thermas, & balnea in ipsa seqventur:
Qvòd si in templa gradum ferre parabis, & huc.
Si notos fortè ægrotos invisis, & illuc:
Spectatum ludos forsitan ibis, & huc.
Pergis eò, nullum qvò ducere quæris & illuc:
Pergis eò, comitem qvò tibi posceis, & huc:
Denique ut exoneres alvum, discedis; & illuc.
Ut somnum capias, sessus abibis, & huc:
Intereà insulsis onerabunt versibus aures,
Auribus ut te nunc ipse carere velit:
Versibus insulsis qveis cantio gratior illa est;
Qvam geminat putri condita rana lacu.
Ex genere hoc, miserum nuper me prenderat unus:
(O lux infelix qvàm fuit illa mihi)
Fessus ego, insuavis mihi jam ut vita esset, apud me
Fundebam surdo talia vota Jovi:
Summe Deus, te si qua mei miseratio tangit,
(Nam qua sim positus conditione vides)
Aut abige hunc tandem, aut mihi da surdescere, vel
Alterutrũ nostrũ, vel neca utrumq; simul. (jam
Venerat ad primæ damnata crepuscula lucis:
Vix abiit vates Sole cadente meus.

M. ANTONII MURET

JULIUS CÆSAR.

TRAGOEDIA.

Personæ Dramatis.

C. JULIUS CÆSAR. M. BRUTUS.
C. CASSIUS. DECIMVS BRVTV
CALPVRNIA. NVTRIX.
CHORUS CIVIUM ROMANORVM.

ACTUS PRIMUS.

CÆSAR.

IAm tota penè terra Romanos timet,
Et quâ resurgens aureis Phœbus comis
Indos propinqva subditos tingit face,
Et qvâ cadentes pronus inflectens eqvos,
Gratæ sorori cedit alternas vices,
Patruique lasso stagna crispat lumine.
Quacunque Nereus margines terræ premit,
Reges vel ipsi Cæsaris nomen timent.
Numerent triumphos, cùm volent alii suos,
Seqve à subactis nominent provinciis:
Plus est vocari Cæsarem: qvisqvis novos
Aliunde titulos qværit, is jam detrahit.

Numerare ductu vis meo? victas plagas
Percurrito omnes. Ipsa victrix gentium
Mihi Roma cessit: Ille tàm magnus gener,
Vt penè nomen duceret jam impar sibi,
Terra marique fusus agnovit meas.
Præstare vires: quemque noluerat parem,
Tulit priorem: Thessali cæde hostium
Maduêre campi, principum membris canes,
Avesque pastæ: ductor ipse exterritus,
Fugare svetus, fugit, & notos petens,
Senserit manere raram in ærumnis fidem.
Qvid ergò restat, quidve dignum Cæsare
Subacta tellus exhibere ultra potest?
Cœlum petendum est: terra jam vilet mihi.
Supreme Rector, qui verendo fulmine,
Iratus, orbis utrumque perterres polum,
Si verus esse sanguis Ascanii putor.
Generisque nostri tu ipse princeps auctor es:
Regni me in aliqvam recipito partem tui,
Avos ut inter splendidum sidus meos,
Matris Diones proximam aspiciam facem.
Jam vel mihi, vel patriæ vixi satis:
Quid teneor ultra? jam mihi exactum est, geri
Sago, togaque quicquid eximium potest.
Hostes perempti, civibus leges datæ,
Digestus annus, redditus sacris nitor,
Compestus orbis: cogitari nec queunt
Majora cuiqvam, nec minora à me geri.
Vivam otiosus? àt id qvidem vix vivere est.

Nec sol quietem, nec bonus princeps capit.
Cùm vita partes muneris functa est sui
Mors propera nunquam, sera nonnunquam venit.
Mihi multa vates dira minitantur quidem;
Suadentque amicis ut meum stipem latus:
At enim timere Cæsaris nunquam fuit.
Ignava mens rebusque non exercita
Vereatur atræ mortis incertum diem:
Generosus animus, quisque se nullo videt
Scelere impiatum, semper est liber metu.

CHORUS.

SOrs rerum domina omnium
Non usquam stabili fixa manet pede,
Sed vultum assiduè innovans,
Incertisque rotans omnia flexibus,
Alternas variat vices.
Seu mitis faveat, sive premat nocens
Vento mobilior volat.
Illam si nitida fronte reliquerit
Abdens lampada Delius,
Idem flammivomos cùm moderans equos
Mundo restituet diem,
Sub vultu poterit cernere nubilo,
Queis præsens erat, abditam.
Nec solùm exiguis rebus inæstuans,
Privatas agitat domos:
Ipsis imperiis, dum libuit, novam
Inducit faciem ferox.
Hæc regum arbitrio nos voluit regi,

Donec

c Tarquinii furor
novit proceres,tam rigidum ut ſemel
oe excuterent jugum.
ıos cura patrum,curaque Conſulum:
ſemper ab exteris,
er longa ſatis tempora præſtitit:
ſeditionibus,
penè asſiduas exitialiter
ıs imperii ſitis
ullorum animis inſita commovet:
Gracchis animos dedit:
yllas,Marioſqve in patriæ luem
vit. Sed opus quid eſt
exempla referre? Hæc quoque Cæſarem
ıiſit genero: neque
ſtus prius eſt horum odiis modus,
Mars ſanguine civium
os Pharſalicos undiqve tinxerit.
Pompei,caput in tuum
errificus detonuit fragor.
in Cæſar ſolio inſidens
is fruitur;proque libidine
temperat omnia.
ı nomine ſub novo,
forma redit vetus.
hoc ſcilicet efficit
squam ſtabili fixa manens pede
rum domina omnium.

AC-

ACTVS SECVNDVS.

D. BRUTUS.

QVousque tandem, Brute, virtutem tuam
Dormire pateris ociosam degeneri
Quo usque differt civitatem liberam
Tua videre vindicatam dextera?
Nihilnè te virtus tuorum commovet,
Nomenque Bruti? nil gementis patriæ,
Pressæ à tyranno, opemque poscentis tuam
Conditio dura? nil libelli supplices,
Queis Brutum abesse civitatis vindicem
Cives queruntur? hæc parum si te movent,
Tua jam, vir ut sis, te satis conjux monet,
Fidem cruore quæ tibi obstrinxit suam,
Testata sic se avunculi prolem tui.
Si ab exequendis te avocat cœptis timor,
Animusque pigro torpet ignavus gelu,
Ex fœmina perdisce, qvid deceat virum.
An verò stirpis auctor, & princeps tuæ,
Dominatione civitatem regia
Qvod liberârit, post honores maximos
Complexus astra est: Servilius, à quo tua est
Deducta mater, Melium in caussa pari
Peremit: unum exempla te per talia
Pigebit ire, & gloriam adipisci parem?
Mucrone salvo, atque artubus adhuc integris,
Videre Brutus, & pati regem potest?
Imò audeamus magnum aliquid & nos qvoqve;
Mactatus hæcce dextera tandem cadat,

Qv

uandocunque ceciderit, serò cadat,
atria confligere, augurium optimum est.
nerosiores fræna detrectant eqvi:
isi coacti perferunt tauri jugum:
patietur, quod recusant belluæ?
adorent barbaræ gentes suos,
Roma mundi terror, & mundi stupor;
te Bruto, Roma reges nesciet.
erò non rex iste, sed dictator est.
es sit una, quid aliud nomen juvat?
nen id refugit, & oblatas sibi
coronas. Fingere hoc, & ludere est;
ur Tribunos igitur amovit loco?
ni & honores, & semel vitam dedit:
atria illis omnibus apud me potest.
tyranno in patriam gratum exhibet.
ult ineptè gratus esse, ingratus est.
pudendam! mollis & vix vir satis,
Qvirites Martis ortos sanguine,
ique nutu pathicus orbem temperat,
gere, & vim, Brute, nunc profer tuam:
imoda orsis venit implendis dies.
us renascens subditos cives jugo,
ique vidit: liberos videat cadens.

CASSIUS BRUTUS.

ujus alto nixa virtus pectore
erare Romam sola depressam jubet,
nime Brute, Phœbus aurato diem
it ore, tamdiu optatam mihi,

Qva

Qua patria nostra libera evadat manu.
Ita fausta votis sors meis respondeat,
Ut hæc tyranni virulentum sanguinem
Haurire dextra gestit & vix se tenet:
Utque hæc nihil me cogitantem præter hæc
Nox tota vidit: Sic in illum me feram,
Sic involabo, sic mucronem pectore
Condam scelesto: sors & ipsis dentibus,
Cervice dira, noxium abscindam caput,
Cruento at ore, prodiens in publicum,
Clamare possim, Roma tandem libera est:
Ferus ille animus, & publici invasor boni.
Tenues in auras dissipatus vanuit.
Tunc si vel atra morte sit pariter mihi
Mutanda vita, lætus atque alacer cadam.
Bene moritur, qui patriam moriens juvat.
Quid tu? quid alia mente tecum mussitas?
An non eodem prorsus affectu cales?
Effare: nam qvamvis legi invultu potest,
Orationis sum tamen cupidus tuæ.
BRU. Quid me plura loqui opus est, Cassi?
Num mea tibi constantia nota est?
Semel inter nos stetit, aut vitam
Pectore forti simul abjicere,
Aut patriam transdere in antiquam
Libertatem, semel hoc dictum est.
Aut hoc necesse est perfici, aut Brutum mori.
CASS. O Romuleæ gloria gentis,
Qvàm tibi vere rigido incoctum est

Pectus

Pectus honesto: quam tum me animi
Oratio securum esse jubet,
Vnus mihi nunc scrupulus restat,
Vnâne opera confodiendum
Cum Cæsare ipso censeas Antonium,
BRU. Jam sæpe dixi id esse consilium mihi,
Salvis perimere civibus Tyrannida.
CASS. Perimatur ergo ab infimis radicibus,
Ne quando posthac cæsa rursum pullulet.
BRU. Latet sub uno tota radix corpore.
CASS. Itan videtur? amplius nil proloquar,
Tibi pareatur: te sequimur omnes ducem.
Vide modo, ut, cùm opus erit, adsis. BRU. videro.
CASS. Ego interim meque & meos paravero.

CHORUS.

QVicunque forti pectore, patriam
Præferre vitæ non dubitat suæ,
Ut vel per enses, propter illam,
Oppositosque feratur ignes:
Non summis illis rerum opifex Deus
Pigro revinxit pectora frigore,
Sed spiritus cessit superbos,
Indomitamque timore mentem.
Et bullienti plurima sanguine
Cœlestis auræ semina condidit,
Et dixit, plebem prementes
Contere, nil veritus, tyrannos.
Hac arte præstans Harmodius, suos
Servavit, uno nixus amiculo:

Nunc

Nunc utriusqve excelsa florent
Nomina non tribuenda servis.
Qvos si ociosos tuta seqvens timor
Forte avocasset rebus ab arduis,
Qvi mortuos consumpsit ignis,
Nomina non minus obruisset.
Caret severus crimine Carnabas,
Et laude dignus creditur, haud probro,
Qvamvis ferocem cæde dextram
Tingere nil veritus paterna.
Odit tyrannos Jupiter, & favet,
Cum qvisqvam in illos consilium parat:
Illosqve natis sæpe tradit.
Conjugibusvè suis necandos.
O qvot, qvibusqve est plena periculis
Sors imperantum! præcipuè qvibus
Non civium concors voluntas,
Sed regimen peperêre vires.
Plebem timeto, qvi solio insidens,
Plebi timeris, fons odit timor
Audere jussit multa multos.
Sæpe gelu calor excitatur.
Rarus tyrannus morte perit sua:
Illos veneno cauta necat manus,
Hos plebis iratæ tumultus,
Hos rigidus gladio satelles.
Multo ille vitam tutius exigit,
Qvicunqve parvis privus in ædibus,
Nullum timens, nulli timendus,
Pellus sub exigna qviescit.

A

ACTVS TERTIVS.

CALPURNIA NUTRIX.

)i ! molestis tollite omen somniis,
Jec finite, quæso, pondus ullum, tam malis
: visis, horror artus concutit,
usque totum frigidius sudor lavat.
ies recordor : mensque nescio qvod malum
git ipsa. Nut. alumna, qvidnam esse hoc putē
:o quod ore, & lachrymis manantibus,
:ta qværis, teque nobis subtrahis ?
causa fletus ? quisvè tam subitus dolor
are mentem tàm citò potuit tuam ?
ſtne flendum quippiam contingere
:æ viro, qui penè fortunam regit ?
. Dilecta nutrix, quid mihi instet, nescis :
ne misellam mirus invasit timor.
. Conceptus unde ? CAL Nil tibi, vel si velim,
re possum, visa noctis proximæ
erruerunt, victa nam postquam dies
erna cessit, nosque nigro tegmine,
lvit omnem cæca telluris globum,
lexa blandum Cæsaris collum mei,
da quiete vix resolvi cœperam,
mihi repentè visus : heu nutrix mea,
ne labentem. NUT. Alumna habeto animum
)r timores sæpè vanos objicit. (bonum.
are perge cuncta, velut occeperas.
. Cæsar meus, nutrix mea, heu, Cæsar meus,
s ille Cæsar, quo mea innixa est salus,

Mihi visus ulnas inter effusus meas,
Jacere multo sanguine,& tabo fluens,
Multisque plagis pulchra fossus pectora.
Tum mihi qvietem subitus excussit timor.
Misera arctius repentè complector virum,
Pectusque tento,quæque somnus finxerat,
Vix falsa credo: vix habeo manibus fidem.
Heu qvid deorum,talibus visis,mihi
Minatur ira, qvidvè portendit mali?
NUT. Omitte questus,nè ve nondũ urgens malum
Celerare perge. Qvi malum timet imminens,
Geminat timendo. Sive nihil instat mali,
Fallaxque mentem imago turbavit tuam,
Cur vana veros caussa producet metus?
Seu (quod repellant sancta divum numina)
Mutata Romæ fata qvid gravius parant,
Tamen haud timendum est. Ritè conceptis deos
Mollite votis,thuraque aris omnibus
Adolere prastat,non inexorabilis
Mens est deorum: sæpè flectuntur prece
Qvamqvam eqvidem,alumna,instare nil existimo?
Sed vana mentes sæpe ludunt somnia.
Qvàm sæpe inanis est mihi objectus timor,
Sic somnianti? nulla inest somno fides
Qvis tam vel audax, Cæsarem ut petere audeat.
Vel tam impius,peterè ut velit patriæ patrem?
Qvotqvot vel error,vel voluntas pertinax,
Vel invidia Cæsari inimicarat tuo,
Partim verendus perculit Martis furor,

Miran-

Miranda partim Cæſaris clementia
Servavit:& ſervando,amicos reddidit.
An ullus ingenio eſſe tam immani qveat,
Debere vitam ut cui ſuam ſe intelligat,
Illius ipſe tentet inſidiis caput?
O mitte quæſtus,abjice ex animo metum,
Venti leves tua disſipabunt ſomnia.
CAL. Ita di velint,utcunque ſit,ſaltem virum
Precabor,ut ſe contineat hodie domi.
Ubi quid timetur,cautio nunquam nocet.

CHORUS.

JAm dies Annæ rediit Perennæ
O qvot in lætis, Tyberinæ,ripis,
Senties luſus hodie venuſtos!
Qvot puellarum pedibus premêris?
Candidi quot te juvenes reviſent,
Qvot ſenes? qui dehinc titubante greſſu,
Sæpe ſiccatis madidi cululllis,
Nare de criſpa tremulum vibriſſent,
Et vacillantes agitent choreas
Di! procul lævum teneatis omen,
Neu mali quicquam ſinite evenire,
Qvo minus vultu populus ſereno
Posſit antiquos celebrare ritus:
Tuta ſed veſtro asſiduè perennet
Roma favore.
Nil in humanis ſtabile eſt putandum:
Sæpe ſecuros inimica luſus
Horrido turbat Nemeſis flagello,

Grataque in luctus, gemitusque amaros
Gaudia vertit.
Abstine ô densa sata nocte virgo,
Virgo, qua voces reprimis superbas,
Et feris sceptro nimium potenti
Magna locutos.
Romuli te gens colit, & veretur:
Cui premas qui te venerantur, & qui
Debito addicti tua prosequuntur,
Numina cultu?

ACTUS QUARTUS.

CÆSAR CALPURNIA, D. BRUTUS.

NE deprecare: turp me fractum metu
Desistere esset. CAL. tam nihil apud te valent
Uxoris (eheu!) pene jam exanimis preces?
CÆS. Qnid? somnis credere tuis postulas?
CAL. Non, sed timori ut nonnihil tribuas meo.
CÆS. At ille solis nititur somnis timor.
CAL. Finge esse vanum: tribuito aliquid conjugi.
CÆS. Etiam petenti, quod decus lædat meum?
CAL. Non sed petenti, quod caput servet tuum:
CÆS. Desine timere. CAL. Audere desine tu prius.
Tuæque si adeo spernis uxoris metum,
Movere vatum oraculis minacibus,
Periculosam qui tibi hanc lucem admonent.
Si spectra, si te auspicia, si fibra monent.
Cavere, & hunc meum timorem comprobant,

Quid

in paratam pertinax mortem ruis?
Quando timorem ponere aliter non potes,
›s tibi queraris omninò nihil
ere, mittatur Senatus in hunc diem.
UT. Magnanime Cæſar, quod tibi verbũ ex-
›otuiſſe Barbarorum copias, (cidit?
ente mota, fortiter contemnere,
›oſſe nunc temnere mulieris ſomnia?
ectoris vis illa præcellens tui eſt,
ſenſit olim, quique ſepteno videt
ı per arva profluentem gurgite,
ıe glaciali colla ſuppoſitus polo,
'eta pigro maria ſulcat marmore,
›s rapaci Rhodanus unda verberat,
'eroces? ô ſtatum deterrimum,
ar orbem, Cæſarem mulier regit.
ende currus, læta victrix, aureos,
ıantibusque pervehitur urbem rotis
; orbis ſola domitorem domas,
:s triumphos Roma nunc ſileat ſuos,
taris conticeſcat gloria.
ıs armis Cæſar hodie vincitur:
d, Cæſar, animi patribus credis fore,
bente convocatos juſſeris
nunc, redire, tum Calpurniæ
a ſeſe objecerint inſomnia?
›otius conſtanter; & nomen cape
; timendum: aut hoc minus ſi te juvat,
o ſaltem, atque ipſe patres mittito:

Grataque in luctus, gemitusque amaros
Gaudia vertit.

Abstine ô densa sata nocte virgo,
Virgo, qua voces reprimis superbas,
Et feris sceptro nimium potenti
Magna locutos.

Romuli te gens colit, & veretur:
Cui premas qui te venerantur, & qui
Debito addicti tua prosequuntur,
Numina cultu?

ACTUS QUARTUS.

CÆSAR CALPURNIA, D. BRUTUS.

NE deprecare: turp me fractum metu
Desistere esset. CAL. tam nihil apud te valent
Uxoris (eheu!) pene jam exanimis preces?
CÆS. Quid? somnis credere tuis postulas?
CAL. Non, sed timori ut nonnihil tribuas meo,
CÆS· At ille solis nititua somnis timor.
CAL. Finge esse vanum: tribuito aliquid conjugi.
CÆS. Etiam petenti, qvod decus lædat meum?
CAL. Non sed petenti, quod caput servet tuum:
CÆS. Desine timere. CAL. Audere desine tu prius.
Tuæque si adeo spernis uxoris metum,
Movere vatum oraculis minacibus,
Periculosam qui tibi hanc lucem admonent.
Si spectra, si te auspicia, si fibræ monent.
Cavere, & hunc meum timorem comprobant,

Quid

Quid in paratam pertinax mortem ruis?
CÆS. Quando timorem ponere aliter non potes,
Ne nos tibi queraris omninò nihil
Tribuere, mittatur Senatus in hunc diem.
D.BRUT. Magnanime Cæsar, quod tibi verbũ ex-
Tene potuisse Barbarorum copias, (cidit?
Nil mente mota, fortiter contemnere,
Non posse nunc temnere mulieris somnia?
Ubi pectoris vis illa præcellens tui est,
Quam sensit olim, quique septeno videt
Nilum per arva profluentem gurgite,
Quique glaciali colla suppositus polo,
Concreta pigro maria sulcat marmore,
Et quos rapaci Rhodanus unda verberat,
Galli feroces? ô statum deterrimum,
Si Cæsar orbem, Cæsarem mulier regit.
Conscende currus, læta victrix, aureos,
Gemmantibusque pervehitur urbem rotis
Totius orbis sola domitorem domas,
Veteres triumphos Roma nunc sileat suos,
Et militaris conticescat gloria.
Invictus armis Cæsar hodie vincitur.
Quid, Cæsar, animi patribus credis fore,
Si te jubente convocatos jusseris
Abire nunc, redire, tum Calpurniæ
Meliora sese objecerint insomnia?
Vade potius constanter; & nomen cape
Parthis timendum: aut hoc minus si te juvat,
Prodito saltem, atque ipse patres mittito.

Cœteros ſpernens melius monentes,
Ille, ſi cœptis pereat ſub ipſis,
Jure peribit.

ACTUS QUINTUS.

BRUTUS ET CASSIUS.

SPirate cives: Cæſar interfectus eſt,
Ille, ille Cæſar, patriæ terror ſuæ,
Hoſtis ſenatus, innocentum carnifex,
Legum ruina, publici juris lues,
Cujus rapinas nuper, & libidines
Agnovit orbis totus & perpeſſus eſt,
In curia, quam oppreſſerat, oppreſſus jacet.
CASS. En, Roma, gladium adhuc repente ſangui
En dignitatis vindicem dextram tuæ:
Impurus ille, furore nefario,
Rabieque cæca, te, & tuos vexaverat,
Hæc, hac manu, atq; hoc, hocce gladio, quem vi
Confauciatus, & omnibus membris lacer,
Vudam cruoris, & animam evomuit ſimul.
BRV. Ite, Ite cives, convolate in curiam:
Mentem novo ſaturate jam ſpectaculo.
Immanis ille latro, qui regnum ſua
Jam ſpe vorarat, patriæ oppreſſæ incubans.
Anima probris plena omnibus ſpoliatus eſt.
Ite, & cadaver illud obſcœnum feris
Date laniandum, quo feram abſumant feræ.
CASS. Erymantheum perculerit Alcides aprum
Hydramque flammis pertinacem extinxerit,
Lapſumque cœlo, iterumque cœlo redditum.

C

nfcceriı leonem : in uno corpore
:cent nobis monſtra debellata ſunt.
trenuis juſtus datur factis honos,
a Brute, faſtos ampliabit gloria,
J. Quicunque mente patriam ſæva premit,
oſque cives ſubdit, ut ſervos, ſibi,
m blandientis jam tenet ſummum rotæ,
usque pene temnit æquales deos:
ul atque verſus ceſſat aſtrorum favor.
conſtitutas tempus adduxit vices,
dit, ſuoque cæteros caſu monet,
rute dempta ne quid æternum putent.
SS. Sic, ſic tyranni debitas pœnas luant,
nquamque ſicca finiant vitam nece.
mus hinc, & editam capitolii
ndamus arcem, Roma tandem libera eſt.

CALPURNIA CHORUS.

Heu quis aures nuncius tetigit meas,
Cecidiſſe dira Cæſarem Bruti manu!
omniorum jam nimis veram fidem!
miſera quondam Troici conjux ſenis,
iam ſomniarat, tulit & experta eſt facem,
quæ dolori verba ſufficiant meo?
hiſce terra, meque miſerandam abripe,
vos nefandi parricidæ, huc, huc citò
n te greſſu, quoque ferro conjugem
m necâſtis, me, me eodem tollite.
nda veſtras hoſtia expecto manus.
pide madentem conjugali ſanguine,

CALPURNIA.

VNde, quæso, vox ad aures ista pervenit meas?
En, sonum, marite, dulcem vocis agnosco tuæ.
Non iniqua te peremit parricidarum manus?
Vivis, & receptus astris, lætus assides Jovi.
Quo soles, bonus, favore perge complecti tuos.

CHORUS.

SUnt manes aliquid: cumque diem ultimum
Adduxit fera mors, est aliquid tamen,
Quod vitat Libitinam.
Extructosque fugit rogos.
Id si, dum vegetat membra, datum sibi
Vitæ curriculum puriter egerit,
Nec se turpificarit
Impuris scelerum notis,
Mox, ut corporeo carcere liberum est.
Rursus sidereas convolat in domos,
Quâ Saturnia lacte
Signavit proprio viam.
Atque illic numero cœlicolûm additum,
Cœlesti ambrosiæ gramine vescitur,
Et carchesia sacri
Plena nectaris ebibit.
Hæc olim haud dubie præmia vos manent,
Quicunque innocuo pectore simplices
Virtutemque tenetis,
Et canam colitis fidem.

M. AN-

M. ANTONII MURETI

ΓΝΩΜΑΙ.

AD MARCUM ANTONIUM FRATRIS F.

M. ANTONIUS MURETUS FRATRIS F.
S. D.

BIennium jam est, fili, cum tibi prima elementa Latinæ linguæ percepturo, libellũ confeci, præcepta quædam ad vitam utilia versibus continentem, in quo primis illis Grammaticorum exercitationibus defungereris. Quod cum utriq; nostrum præpotentis DEI beneficio, non prorsus infeliciter cesserit: idem in Græca lingua experiri volo: sine qua, sæpe audis ex me. latinam mancam ac mutilam esse: nec satis uberes ex ea fructus percipi posse. Cum igitur pridie Kal. Januar. qui dies tibi natalis est, ingressurus sis, cum Deo propitio ac benevolente, in annum ætatis tuæ decimum: egoque te eo ipso die Græcis litteris initiare constituerim concinnavi tibi interea hunc alterum libellũ Græcè loquentem, qui tibi pro natali munusculo erit Magnum tibi hæc qualiacunq; scripta mea pudorem incutient, fili, nisi omne ope nitaris, ut meæ de te expectationi respondeas: Scient homines, nihil tib

tibi à me defuisse. At mihi puero, cùm alia multa, tùm præceptores defuerunt. Verè enim hoc affirmare possum, post annum ætatis meæ duodecimum, nullo me ad ullam artem, neq; privatim atque publicè præceptore usum esse. Qvanqvam enim Pictavii, qvo me parentes ad excolendum ingenium miserant, ibam interdum ad eos, qvi Jus Civile profitebantur, perrarò tamen id faciebam, neqve tàm, ut qvidqvam ex eis discerem, qvàm ut meis animum explerem, qui me ei studio addixerant. Eveniebat id mihi indomita qvadam perversitate ac pervicacia ingenii, ut nullum doctorem triduum ferre possem. Cujus improbitatis valde me postea ac diu pœnituit, pœnitetq;. At tibi, me vivo, neque dux, hortator, monitor deerit: & qvæ præterea reqviruntur, abunde, si Deus volet, suppetent omnia. Vide modo tu, ne, cùm aliud nihil desit, ipse olim tibi defuisse dicaris. ROMÆ, Idus Novembr. M. D. LXXX.

INNO-

INNOCENTIUS GISCAFERIUS
GULIELMI F.
M. ANTONIO MURETO JUNIORI S.

Multa debemus, & ego & pater meus, patruo tuo: Quoties enim tulit occasio, libenter nos re, opera, consilio, auctoritate, gratia adjuvit. Sed illi quidem, quomodo gratiam referat, pater ipse viderit, nam meum non est, qui tanto ætate minor sum, illam cognitionem suscipere. Tibi verò, qui ætate tanto ferè me minor es, quanto patre meo patruus tuus, æquum est, studere me, ut aliquid præstem quo ostendam animum beneficii memorē. Et ut illi amantissimè conjunctissimeq; inter se vivunt, sic oportet in nobis esse jam nunc idē mutuæ benevolentiæ vinculū. Nuper igitur, cùm audissem de patre, scriptum esse, à patruo tuo causa tua elegantem sanè libellū, quo multas bonas & graves sententias versibus græcis complexus esset: egi cum eo summis precibus, ut illum commodato sumeret, mihiq; legendi potestatem faceret. Quo impetrato, plus etiam ausus sum: nam his longioribus noctibus, addens aliquid ad solitas lucubrationes, expressi easdem sententias, ut potui, latinè. Quicquid est, quod effeci, ad te mitto, symbolum summi amoris erga te mei. Vtinam veniat aliquando tempus illud, cum ea videamus, quæ patrem de indole tua sæpè vaticinantem audio. Mihi de me modica sperare sat est: te, qui ita educaris & qui ne nomen quidem audire tuū potes, quin ad virtutem exciteris, eo perventurū esse confido, ut jam nunc sperem, rebus meis aliquid in te olim præsidii fore. Nam te majoribus iri per altum Auspiciis manifesta fides. Vale, Romæ Kal. Decembr. M.D.LXXX.

MAR-

ΜΑΡΚΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΟΥΡΗΤΟΥ ΤΟΥ

πρεσβυτέρου,

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟΝ ΤΟΝ

Ἀδελφιδοῦν παῖδα [illegible]

γνῶμαι.

Ῥίζαμ' ἐμαυτοῦ, τῆς ἐμῆς θέλγητρον φρενός,
Κῦδός τε τερπωλή τε τοῦ γήρως ἐμοί
Καὶ τοῦτο δέξαι Μάρκε παρ' φίλου λαβών
Σμικρὸν μὲν ὄγκῳ δῶρον, ἄχρηστον δὲ μή,
Γνώμας ὁδηγοὺς πρὸς τὸ ζῆν εὖ καὶ καλῶς,
Νεωστὶ [illegible] ἢ ὑπερπισ[illegible]ρας χάριν
Καὶ γὰρ νέοις γέρουσι συμφέρουσιν [illegible].
Κ' ἀγὼ γέρων μέν εἰμι, παιδίον δὲ σύ,
Σῶμ' ἀσθενὲς γέρουσιν. ἀκμάζει δ' ὁ νοῦς.
Νέῳ δὲ σῶμα θαλερὸν, ἀσθενὴς φρένες.
Δι' ὃ καὶ σὲ δεῖ, βουλαῖς ἐμαῖς [illegible],
Νῷ προσφέρεσθαι τοὺς δ' ὀπηνίκα λόγους.
Θεὸς πάντων ἡμῶν [illegible] ἰσόμοιρον [illegible].
Πρώτιστα καὶ μάλιστα τὸν Θεὸν φιλεῖν.
Ὑπέρ γε τ' ἄλλα πάντα, καὶ σαυτοῦ πλέον.
Ἔπειτα δ' ἄλλους ἤπιον καὶ στέργειν οὔθεν,
Σπεύδειν δὲ πολλοὺς εἰς τὰ πλεῖστ' εὐεργετεῖν
Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνθρώπους ἐοικέναι Θεῷ.
Μετὰ τὸν Θεὸν δὲ πρῶτα μιμοῦντες γονεῖς

M. ANTONII MURETI PRESBYTERI

AD M. ANTONIUM, FRATRIS F.

STIRPS consanguinei, hujus (mea) delectatio mentis,
Curaque & oblectamentum senectutis mihi,
Hoc quoq; patruo Marce ab amico accipe
Exiguum quidem mole donum, sed non inutile:
Sententias duces itineris ad bene honesteq; vivendum
Nuper tua concinnatas gratia.
Nam & juvenes instituere, senibus decorum est,
Et ego quidem senex sum, tu autem puerulus.
Corpus infirmum est senibus; viget autem mens:
Juveni autem corpus robustum, imbecilla mens.
Quocirca & te oportet consiliis meis docilem
Animo accipere hos obedienti sermones:
Lumen olim nostro clarum futurum generi.
Imprimis & maxime Deum colere.
Et super omnia alia, & plusquam te ipsum,
Deinde autem alios non minus amare, quam te;
Properantem plurimis ad plurima benefacere.
Nihil enim hominem magis assimilat Deo.
Post Deum autem, primum venerare parentes

Qui

Οἷσ', ὦ φίλ', ἐστερψάν τε, οἳ εἰς φῶς ἤγαγον.
Σώους τ' ἔτ' ὄντας στέργε, καὶ κεκμηκότας.
Ποίησον ἄλλους οἷ' ἂν ἄσμενος πάθοις.
Μὴ βλάψον ὦ παῖ, καθ' ὅσον ἐπί σοι, μηδένα.
Τ' ἀλλότριον μὴ κλέπτε. μὴ κατηγόρει.
Μὴ χρῆμα λέξας ἅττα μὴ ποιεῖν θέμις.
Ψεῦδος δὲ φεῦγε, πᾶς γὰρ ὁ ψευδῆ λέγων,
Ἂν ἑκὼν, ἄπιστός ἐστιν, ἂν δ' ἄκων, ἄνους,
Νεωτερισμῶν σαυτὸν ἴσχ' ἀπαντάτω,
Νόμους δὲ ἀρίστους ἴσθι τοὺς παλαιτάτους.
Κενῆς δὲ δόξης ταῦτα μὴ πράξῃς χάριν
Ἀλλ' ὅτι, καλ' ὄντα, ταῦτα προστάττει θεός.
Ἀρετή τε δόξα τ' ἐστὶν ὤνιος πόνου.
Πονοῦ δυνάμενος, ἵν' ἡσυχάσῃς ἀσθενής.
Νέοις ἔτ' οὖσιν ἐκπονηθέντες πόνοι
Φιλοῦσι τοῖς γέρουσι ῥᾳστώνην φέρειν.
Τῶν νουθετούντων παῖ φιλήκοος γίνου.
Οὐχ ὁ κολακεύων σ' ἀλλ' ὁ νουθετῶν φίλος.
Μετάδος προθύμως τοῖς πένησιν ὧν ἔχεις.
Τὰ δοθέντ' ἐκείνοις αὐτὸς ἐκτίσει θεός.
Ἐπισφαλές πως πρᾶγμ' ὑπερπλουτῶν νέος,
Καὶ γὰρ θρασὺς πρὸς πάντα, καὶ νοῦς οὐκ ἔνι.
Δανεισμάτων κάλλιστον, ἓν ποιεῖν φίλους.
Πτωχοῦ δὲ χρῆσις ἴσθι τιμιωτάτη.
Ἀεὶ τὸ γειτόνημα τῶν κακῶν κακόν.
Ἀγαθὸς δ' ἀνὴρ μόνον ἐγγὺς οἰκῶν ὠφελεῖ.
Ἐν τῷ τὸ νικᾶν ἐστὶν, οὐκ ἐν σώματι.
Βούλευμα πολλὰς ἓν σοφὸν νικᾷ χέρας.
Ὀλίγον πρὸς ὀλίγῳ προστεθὲν, σωρὸν ποιεῖ.
Ἐλεύθερος ζῆν μᾶλλον ἢ δοῦλος θέλεις;
Καλὴν δὲ δόξαν ἀντ' ἀδοξίας λαχεῖν;
Δαπάνην δὲ φεύγειν, καὶ τὶ κερδαίνειν ἀεὶ,
Μετ' ἀσφαλείας ῥᾷστα, κινδύνου δ' ἄτερ;

ò chare, & nutrierunt, & in lucem produxerunt.
ntes adhuc ama, & mortuos.
tliis, quæ ab aliis libens acciperes,
to, ò fili, quantum in te situm est, quemquam.
s ne jurare, ne maledicito.
ster ea loquitor, quæ facere fas non est.
laciam autem fuge. Omnis enim qui mendacia dicit,
m sponte id faciat, infidus est: sin invitus, imprudens.
novationibus te ipsum cohibe longissimè.
s optimas scito esse eas, quæ sunt antiquissimæ.
is autem gloriæ causa hæc ne feceris:
:, honesta cùm sint, ea præcipit Deus.
rtus & gloria venalis est labore.
, dum potes: ut, cùm imbecillus eris, quiescas.
qui adhuc juvenes sunt excepti labores.
:nibus commoditatem otii adferre.
ui te corripiunt, fili, libenter ausculta,
tibi adulatur, amat te, sed qui te corripit
icipes libenter facito pauperes eorum, quæ habes,
:tur illis, ipse persolvet Deus.
sa quodam modo res est, juvenis supra modum dives.
audax est ad omnia, & mens non inest.
rimum fœnus est, benefacere amicis.
utem usus hic est omnium honoratissimus.
nala est malorum vicinia.
utem vir etiam si aliud, quam probe habitet prodest.
: consistit vincendi facultas, non in corpore.
tpiens consilium multas vincit manus.
: parvo additum efficit acervum.
s potius quam servus, vivere?
m famam, non infamiam consequi,
n autem fugere, & semper aliquid lucrari
tcillime, & sine periculo:

Ἀπέχου πονηρῶν, κἄνπερ ἡδονὴν ἔχῃ.
Ὅστις αὐτοῦ τ' ἔργα μὴ φοβεῖται τὴν δίκην,
Μετὰ τ' ἔργον, ὀψὲ σωφρονῶν, φοβήσεται.
Κάλλιστόν ἐστι μάθημα γιγνώσκειν θεόν.
Ἄνευ δὲ τούτου τ' ἄλλα πάντ' ἀνωφελῆ.
Μηδὲν φρονήσῃς σεμνὸν· ἄνθρωπος γὰρ εἶ.
Μηδὲν ταπεινόν, οὐρανὸς γάρ σοι πατήρ.
Δέξων κακῶς ἄλλον ζῶν', εἰς σαυτὸν βλέπε.
Μηδὲ ψέγ' ἄλλους, οὐκ ἄμεμπτος αὐτὸς ὤν.
Περὶ τῶν κρατούντων ὁπόταν ἐμπέσῃ λόγος,
Σιγᾶν ἄληπτόν τ' ἐστὶν ἀσφαλέστατον.
Ἐλεύθερον θ' ἑκόντα δουλεύειν νόμοις.
Οἷς ὅτε λατρεύεις, ἴσθι λατρεύων θεῷ.
Τοιοῦτος ἔσθ' ἕκαστος, οἵοις ἥδεται.
Διάκρισις ἤθους ἥδε δ' ἀκριβεστάτη.
Τοῖς χρωμένοις τὰ χρήματ' ἐστὶ χρήματα.
Ἄχρηστα δ' ἄλλοις κ' ἀνόνητα κτήματα.
Μηδὲν ποιῶν πονηρόν, ἐλπίσῃς λαθεῖν.
Μάταιος ἐλπίς· ὀξυδερκὴς γὰρ θεός.
Πολύφιλον εὐτυχή, ἄφιλοι δ' οἱ δυστυχεῖς.
Παύρους ἐοῦσαν πίστιν εὑρήσεις βροτῶν.
Σοφὸν δ' ἔπος παλαιόν, οἱ πλείους κακοί.
Οὐ συγκυροῦσι νοῦς τε καὶ πλοῦτος πολύς.
Κτῆσις γὰρ ἄμετρος τῷ φρονεῖν ἐπισκοτεῖ.
Ἀμαθία πολλή, καὶ δοκοῦντί περ σοφῷ,
Τὸν τ' ἄλλα γνῶναι πάνθ', ἑαυτὸν δ' ἀγνοεῖν.
Νίκη φρονήσεως ἀπεροῦσα συγχύσεις,
Πρὸς τοὺς φρονοῦντας οὐ πρὸς ἰσχυροὺς ῥέπει.
Ὅπου 'στὶν ἔργων καιρός, ἄχρηστοι λόγοι.
Ῥίζαν ὑφαιρίδαις, κ' αὐτὸς τὰ δέοντα ποίησον.
Ἡ γὰρ ἀπ' ἀργούντων σώζουσα πλεῖς ἀνεκάλιτος ἀρχή.
Λόγος ἐστὶ πολλοῖς κομψός, ἔργα δ' ἀτρεπῆ.
Κακὸς δ' ὁ μέτρια μὲν λέγων, πράττειν δὲ μή.

neto à rebus turpibus, etiamsi admista sit voluptas.
inque ante factum, non timet judicium.
actum, sero sapiens timebit.
errima disciplina est, Deum cognoscere
ac autem aliæ omnes inutiles sunt.
su erbum animo agites, homo enim es.
humile, patria enim tibi est cælum.
ctum de alio quopiam, teipsum intuere,
vita erata alios cum ipse reprehensione non careas,
incipibus cum indicerit sermo,
& sitim non fabit, & tutissimum est.
re est, servire sponte legibus,
es dum servis, scito te Deo servire,
st quisq;, qualibus oblectatur:
utem est certissima morum dijudicatio,
bus pecuniæ vere sunt pecuniæ,
autem inutiles & infructuosæ possessiones;
improbe feceris, sperans fore ut lateas.
pes est, acute enim videt Deus.
abundat felicitas, infelices autem amicis carent.
inesse hominibus invenies fidem.
s autem dictum vetus: plures mali,
oncurrunt & multa prudentia, & multæ opes.
mmodica opum vis menti caligem offundit.
a inscitia est etiam ei qui videtur sapiens,
osse omnia, seipsum autem ignorare,
a, ut quæ prudentiæ cognata sit,
nsideratos, non ad robustos, inclinat.
us est factis, inutiles sunt sermones.
cant cælestibus, etiam ipse quæ oportet facito:
ota quæ à cessantibus fiunt, plerumque irrita sunt.
compta est oratio, sed facta indecora.
autem est qui modesta quidem loquitur, sed non facit.

 Jocosum.

Αποπαίζοντος εἰς τὸ πίνειν.

Ὕδατι δεῖ τὰ ῥάκη πλυνέειν, εἶπεν ἢ λάρυγγα,
Καὶ βατραχοισιν ὕδωρ, οἶνον δ' ἀνδράσι προπινέειν.

Επανόρθωσις.

Ὑδροποτεῖν κάλλιστον. ἐπεὶ νόος ἔμπεδος αἰεὶ
Νηφόντων, μεθύων δ' οὐ μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ ἔοικε.

Εἰς τὸ αὐτὸ.

Πόμ' ἀνθρώποισιν οἶνος, ὕδωρ θρέμμασι.

Επανόρθωσις.

Πολλοὺς πόθεις ἀπείκασ' οἶνος θρέμμασι.
Σεαυτὸν φιλεῖς ἄνθρωπε; τὴν ψυχὴν φίλει.
Κείνη γὰρ εὖ σωθεῖσα συσσώζει δέμας.
Αμεληθείσης δὲ καὶ τὸ σῶμ' ἀπ' οἴχεται.
Σοφοῖσιν οὐδεὶς παρ κελταῖς ἀμαθής,
Λόγους ἐπ' ἔργοις προσφέρειν αἴσχους καλούς.
Σοὶ φίλος αἰσχρὰ φιλῶν μήτ' εἴη μήτε γένοιτο.
Κάλλιστος ὁ ἀρετὴ δεσμὸς ὁμοφροσύνης,
Πλείστους ἀεὶ φοβεῖσθ' ὁ πλείστους φοβῶν.
Αρχομένων φιλίη, φυλακή τ' ἄρχοντος ἀρίστη.
Οὐδ' ὁ λέων μισεῖ, κρείττων ἐπικίνδυνος ἀρχή.
Πολλοῖς ἀπιστῶν, οὐχ ἁμαρτήσεις πολύ.
Συνοδοιπόροι ποτ' ἦσαν ἄνθρωποι δύο,
Ὧν ἦν βραδὺς μὲν εἷς, ὁ δ' ἄτερος ταχύς.
Χ' ὁ μὲν ταχὺς ἴσον βραδεῖ, ὁ δὲ βραδὺς ἔτρεχε.
Ὁ ταχὺς, περὶ τοῦ δειλοῦ γενέσθ', ἐνενίκησε.
Τὸ μὲν ἴσον ἐστὶ τῶν φίλων συνεκτικόν.
Τὸ δ' ἢ πλεονεκτεῖν, μῖσος ἐξεργάζεται.
Κάλλιστόν ἐστι τῶν ἐν ἀνθρώποις δίκη.
Ὑγιὲς δ' ἢ πάντη σῶμα, θησαυρὸς μέγας.
Ταῖς δ' ἀτραφεῖσιν ἡδονὴν πολλὴν φέρει
Τὸ, καλῶν ἐρῶντας, τῶν ἐρασθέντων τυχεῖν.
Δόκησις ὄχλου, φαῦλος ἡγεμὼν βίου

Πλάτωνος γνώμη.

Χρυσὸς πολὺς μέγιστον ἐν πόλει κακόν.

Ελεγ

Jocosum de potu vini.

tet pannos laceros abluere, vino autem guttur:
tquam, vinum à viris propinare.

Correctio,

bere optimũ est, si quidem mens constans semper est
: ebrius autem suis similior est quam viri.

De eodem.

nibus est vinum, aqua pecudibus,

Correctio.

tum multos pecudem similes reddidit.
amas ô homo? animam ama.
ervata simul conservat corpus?
utem i si etiam corpus simul interit.
entes judices nemo audiendus est.
turpibus factis pulchros sermones adferat.
vicus qui turpia amat, neq; fit neq; fiat.
num autem concordiæ vinculum virtus,
emper metuet, qui plurimos terret.
n amicitia, optima principis custodia est.
m populus odit, illius intutum est imperium.
fidens, non multum aberrabis.
ciebant olim homines duo,
at tardus quidem unus, alter autem celer:
idem tardo ibat: tardus autem currebat,
antequam ad vesperasceret, relictus est.
uidem amicos continendi vim habet.
sibi arrogare, inimicitias efficit
num inest rebus humanis justitia,
em ex omni parte sanum, magnus thesaurus est.
educatis magnam voluptatem adfert.
nantes, consequi ea quæ amant.
lgi, malus dux vitæ.

Ἐλέγχου ἄλλους, ἵν' ἐλέγχῃ αὐτὸς τύχης.
Καλὸν οὐ τὸ πλουτεῖν, ἀλλὰ τὸ πλουτεῖν ἐκ καλῶν.

Οὐιτελλίου τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος γνώμη.

Ἥδιστον ὄζει πολέμιος νεοσφαγής.

Τὸ αὐτὸ ἄλλως.

Ἐχθροῦ σφαγέντος εὔοδμον κρέας πνέει.

Ἐπανόρθωσις.

Ὁ συγγινώσκων δυστυχοῦντι κτᾶται φίλον.
Βδελυρὸν ἐστὶ πρᾶγμα πανταχοῦ μισθοφόρος.
Μή τινί ποτ' ἄχθος τόσον ἐμπέσοι κακῶν
Ὅσον διώκοιτ' ἂν, κ' ἀσθενής περ ὤν, φέρειν.
Κακὸν πολίτης τοῦ νόμου σοφώτερος.

Ὀρφίου ποιητοῦ Ῥωμαικοῦ γνώμη.

Νοῦς, κάλλος, εὐγένεια, πάντ' ἐν χρήμασι.

Ἐπανόρθωσις.

Νοῦς ἐκπορίζει χρήματ', οὐ νοῦν χρήματα.
Πλοῦτος δὲ μήτ' εὔμορφον ἀποδείξει οὐδένα,
Μήτ' εὐφυῆ, τὸ πρὶν ὄντα κακὸν δηλοῖ τρόπους.
Ἄχρηστον αἰδοῦς χρῆμα τῷ κεχρημένῳ.
Ὅρκος ἄγαν προπετὴς πολλοῖς κακὰ μυρί' ἔθηκε.
Ψεύδεο, μὴ προπετῶς ὄμνυε, μήτε μάτην.
Ὦ γλῶσσα γλῶσσ', ὡς μόρον ἐστὶ πάμμικρον.
Μεγάλ' ἂν ἀπῇ χαλινὸς ἐργάζῃ κακά.

Φωκυλίδου ποιητοῦ γνώμη.

Πρώτιστα πλοῦτον, εἶτα δ' εὐσεβήσομεν.

Ἐπανόρθωσις.

Πρῶτ' εὐσεβεῖν χρεὼν, εἶθ' ὁ πλοῦτος ἕψεται.
Τῶν γὰρ δικαίων πάντα κήδεται θεός.
Τὰ περὶ τὸ θεῖον μήποτε πολυπραγμονῇς.
Ἰδεῖν γὰρ οὐκ ἐφικτὰ, πιστεύειν δ' ἅλις.
Εἰ τὰ παρόντ' ἀγαπᾷς βασιλέων βασιλεύτερός ἐσσι,
Εἰ δὲ μὴ, ἀργαλέῃ τύχεαι ἐν πενίῃ.

Platonis sententia.

Multum aurum, maximum malum est in civitate.
Miserere aliorum, ut & tu misericordiam consequaris.
Non opibus affluere pulchrum est: sed opes pulchris rationibus partas habere.

Vitellii Romanorum Imperatoris sententia.

Suavissimè olet hostis recens interfectus.

Idem aliter.

Inimici jugulati suavem odorem spirat caro.

Correctio.

Qui ignoscit inimico, amicum parat,
Abominanda autem ubiq; res est homicida.
Ne cui unquam tantum malorum pondus incidat,
Quantum perferre, quantum libet imbecillus sit, queat;
Mala res est civis lege sapientior.

Horatii Poëtæ Romani sententia.

Prudentia, forma, nobilitas, omnia insunt in pecuniis.

Correctio.

Prudentia parat pecunias, non prudentiam pecunia.
Opes autem neque formosum quemquam reddiderunt,
Neq; nobilem, qui prius esset ignobilis.
Inutilis res est pudor homini egenti.
Jusjurandum nimis promptum ingentem vim malorum attulit multis.
Parce neq; prompte jurato, neq; frustra,
O lingua, lingua, ut particula cum parva sis.
Magna, si frenum absit, efficies mala,

Phocylidæ improba sententia.

Primum omnium habeamus divitias, deinde autem pietatem colemus

Correctio.

Primum pietatem colere oportet, deinde opes sequentur.
Justorum enim valde magnam curam gerit Deus.
Quæ ad divinum numen pertinent, nunquam curiose quæsieris.
Neque enim visu attingi possunt. Credere autem satis est.

Οὐ σοφός ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἄλλων πλείονα οἶδεν,
Ἀλλ' ὁ δ' ἐν καιρῷ χρώμενος οἷς ἔμαθε.
Ὧ πλειόνων δεῖ, κ' οὐχ ὁ μικρὸν ἔχων, πένης.
Ἔλπιζε πάντ' ἄνθρωπε, καὶ πάντ' εὐλαβοῦ.
Τό, τ' ἄγαν ἀπιστεῖν, καὶ τὸ πιστεύειν ἄγαν,
Ἡ μὲν πονηρῶν, ἡ δ' ἠλεμάτων νόσος.
Σωτηρία πόλεως, οὐ καλῶς κεῖσθαι νόμους,
Ἀλλ' ἰσχύειν τε καὶ κρατεῖν εὖ κειμένους.
Πᾶσ' ἐστ' ἀνάγκη τῷ μακρῷ ποτ' ἐν χρόνῳ.
Ψευδῶν ἀπ' ἀγαθῶν ἔστι συμβῆναι κακά.
Πράττοντα τὰ καλ' ἀδύνατόν ἐστι κακοπραγεῖν.
Ἀπορθμεῦτα τὸν δίκαιον οὐχ ἑώρακα.
Μή ποτε μαθεύσῃς περὶ Θεοῦ, πῶς τοῦτο δρᾷ:
Τὸ δρᾶν γὰρ αὐτῷ ταυτόν ἐστι τῷ θέλειν
Πλοῦτος περίκελυνον σῶμα, νοῦν δὲ σώματος.
Θνητὸν τὸ σῶμα πᾶσι, νοῦς δ' εἰκὼν Θεοῦ.
Πῶς δή ποθ' ἕξεις τ' ἄλλα, σεαυτὸν οὐκ ἔχων;
Τὸν ἀδυνάτων ἓν τοῦτο τοῖς σοφοῖς δοκεῖ,
Ἅμα ἀγαθὸν εἶναι σφόδρα καὶ πλουτεῖν σφόδρα.
Μυρήτου λόγος ἐστὶ πόνου μετὰ μηδὲν ἄελπτον.
Καὶ τόδε Μυρήτου, μηδὲν ἄτερθε πόνου.
Οὐδὲν φοβήσει τοὺς θεὸν φοβουμένους.
Πολλοὺς προσάπτει θάρσος ἡ μὴ 'μπειρία.
Πείρᾳ δ' ὄκνος τε κ' εὐλάβεια ξύμφυτος,
Οὐκ ἔστιν ὀδμὴ πάντοθεν κέρδους καλή.
Ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ ζημίαν κέρδος φέρει,
Τὰ λεγόμενα ἐν σκότῳ πλανᾶσθαι φάσματα,
Ἢ μηχανήματ' ἐστὶ τῶν τοιχωρύχων
Ἢ δειλιώντων πλάσματ', ἢ μοιχῶν δόλοι,
Ἢ φιλογελώτων παίγματ' ἢ γραῶν ὕθλοι.
Οὐκ ἐνδεὴς ὤν, τῶν φίλων πεῖραν λάβε,
Ἵν' ἐνδεᾶ σε προσδοκᾷ, τί χρὴ μάθῃς.
Οὐκ ἀγαθὸν ἄρχων τῇ πόλει νόμου κρατεῖν,

Si iis quæ adſunt contentus es, regalior es ipſis regibus,
Sin minus, moleſta contabeſcis in Paupertate.
Non ille ſapiens, qui aliis plura ſcit:
Sed qui bene, & oportunè utitur iis quæ didicit.
Qui pluribus eget, non qui pauca habet, pauper eſt.
Spera omnia, ô homo, & omnia metue
Et nimis incredulum eſſe, & nimis credere.
Ille quidem improborum, hic autem fatuorum morbus eſt.
Salus civitatis non in eo conſiſtit, ut bene poſita ſint leges
Sed ut bene poſita robur obtineant & imperent.
Neceſſe eſt in longinquitate temporis
Bonis ex falſis vera ut eveniant mala.
Qui quæ honeſta ſunt, agit: fieri non poteſt, ut male rem gerat.
Egentem juſtum non vidi.
Ne unquam quæſieris de Deo: Quomodo hæc facis?
Nam facere & velle ipſius idem eſt.
Opibus pluris facito corpus, mentem autem corpore.
Mortale corpus eſt omnibus: mens autem imago Dei.
Qui tandem habebit alia, teipſum non habens;
Unum hoc eorum quæ fieri non poſſunt, ſapientibus videtur,
Simul valde bonum eſſe, & valde divitem.
Omnia ſunt, Muretus ait, ſperanda labore
Hoc quoq; Mureti eſt: abſque labore nihil.
Nihil terrebit illos qui Deum timent.
Multos audaces facit inexperientia,
Experientiæ autem tarditas & cautio cognata eſt.
Non eſt lucri bonus odor, undecunque ſit.
Sed & jactura interdum potior eſt lucro.
Spectra illa quæ dicuntur in tenebris vagari,
Aut machinamenta ſunt eorum, qui perfodiunt parietes,
Aut timidorum figmenta, aut adulterorum doli,
Aut hominum riſus amantium ludicra, aut anuum fabulæ
Dum non eges, amicorum periculum facito,

Ut,

Ἀγαθὸς ἀνὴρ ἐκεῖνος ὃς νόμοις ὑπηρετεῖ.
Πονηρὸν εἶναι, καὶ θέλειν ὅμως δοκεῖν
Ἄμεινον ἄλλων, ἐσχάτη πονηρία.
Λαβὼν ἔσοπτρον, εἶδος εἰσάθρει τὸ σόν,
Ἵν', εἴτε μορφῆς εὐπροσώπου γείνατο,
Καλὸν πρόσωπον ἤθεσι στέψῃς καλοῖς,
Ἐὰν δ' ἄμορφος καὶ δυσειδὴς ἂν τύχῃς,
Σπουδῆς καλῇ τ' ἔλλειμμ' ἀναπληροῦν τρόπῳ.
Τὰ δεσποτῶν ἄρρητα μὴ ζήτει μαθεῖν.
Οὐδένα τ' ἐξαπατᾶν, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἐξαπατᾶσθαι.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνο κακοῦ, καὶ τόδε νηπιάχου.
Βασάνισον ἓν βούλευμ' ὑπ' ἐχθροῦ σοὶ δοθέν.
Τὸ γὰρ παρ' ἐχθρῶν πάνθ' ὑποπτεύειν, σοφόν.
Ἂν δ' ἐξετασθὲν ἀκριβῶς, χρηστὸν φανῇ,
Τὸ χρηστὸν αἰεὶ, τοῦ δόντος ἀμελήσας, δέχου.
Ἀβελτέρου σημεῖον ὅπερ ἀφροσύνης
Ἥμαρτον αὐτὸς, αἰτιᾶσθαι τὴν τύχην,
Πόνος χόλον ἔφυσε, καὶ χολὴ πόνον.
Ὡς βλαβερόν ἐστ' ἡ τῶν δεόντων ἀμβολή.
Ἁπλοῦ κατίστησ' ἔργα, καὶ μόχθον διπλοῦν,
Ὅτι σοῦ τιν' ἄλλον εἰσίδῃς πεποιθότα,
Ἢ γοῦν δέχεσθαι πάντας ἐξ ἴσου παθεῖν.
Εἷς γὰρ κυβερνᾷ πάντα τ' ἀνθρώπων νόμος,
Φίλους μὲν εὐκτόν ἐστιν ὡς πλείστους ἔχειν.
Ὀλίγους δ' ἔχων τις, ἀλλὰ πιστοὺς, εὐτυχεῖ.
Εὔελπις οὔτε τοῦ μέτρου πέραν γίνου.
Οὔτ' αὖ δύσελπις, μέτρον ἐν πᾶσι πρέπει.
Ὦ φίλτατ', οὔ σοι πολλὰ πυροφόρου πλέθρα
Οὐ χρύσεα τάλαντα καλλείψω θανών,
Οὐδὲ πολὺν ὄλβον. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ ἐμοί,
Ἀγαθός περ ὢν αὐτός τε, κ' ἐξ ἀγαθῶν γεγώς.
Αἰδῶ δὲ πολλὴν εἰ θεὸς βουλήσεται,
Ἐνθήσομαί σοι, καὶ πολὺν θεοῦ φόβον.

Καὶ

te, cùm egueris, expectare oporteat, discas.
im est civitati magistratus qui legibus imperat.
utem ille qui legibus subservit.
n esse, & velle tamen videri
aliis, ultima est improbitas.
speculo, formam tuam inspice:
ater decoro vultu genuit,
n vultum pulchris moribus corones:
n informis, & aspectu fœdus sis.
bonis moribus id, quod tibi deest, supplere.
ominorum scire ne quærito.
à quoquam, nec quenquam fallere, pulchrum est:
ultitiæ; hoc improbitatis opus,
orato consilium ab inimico tibi datum.
im ab inimicis profecta suspecta habere sapientis est.
iligenter examinatum bonum esse constiterit:
to, quis dederit, sed quod bonum est capito.
ium est, eorum quæ imprudenter
, ipse culpam conjicere in fortunam.
um parit, & quies laborem.
res est eorum quæ fieri oportet dilatio.
a reddit opera, & laborem duplicem.
i; cuiquam contigisse videris,
è idem posse omnibus contingere.
a lex humana gubernat omnia.
tabile quidem est quam plurimos habere:
utem habens aliquis, sed fides fortunatus est.
erandum supramodum facilis esto.
sim difficilis, modus omnibus in rebus decorus est:
me, non tibi multa arvi jugera,
talenta relinquam moriens.
us opes. Nam ne mihi quidem pater:
& bonus esset ipse, & bonis prognatus.

Tudo-

Καὶ σ' ἐκδιδάξω προσφιλῶς σπουδῆς μέτα,
Οἷσπερ αὐτὸς ὢν παῖς ἐντρέφων, μαθήματα,
Γενόμενα ἐμοὶ μὲν πατρικὸς ἐφόδιον βίου.
Κόσμον δὲ σοίγ' ἐσόμενα καὶ τέρψιν μόνον,
Οὐ γάρ σ' ἀνάγκη, σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται,
Βίον πορίζοντ' ἀνδρὶ θητεῦσ' οὐδενί,
Λαβόντα παρ' ἐμοῦ μέτρι' ἀλλ' ἀρκοῦνθ' ὅμως.

Σὺ δ' ὦ φίλον γέννημα φιλτάτου πατρός,
Τάχιστά μοι γενήθητι πρὸς γνῶσιν καλῶν.
Νωθρὸς γὰρ οὐδὲν οὐδὲ δυσμαθὴς ἔφυς
Δοκεῖς δὲ μᾶλλον εὐμαθής τε, κ' ἀγχίνους.
Ὁρᾷς ἔμ', ὡς καὶ νωδὸς ἐκ πολλοῦ γέρων
Καὶ βηχὸς αἰεὶ καὶ κατάῤῥου μεστὸς ὤν,
Οὐ παύομαι νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν
Νεανίας πρέπον τὰς ἐξαντλῶν πόνους.

Πρωὶ δ' ἐπ' ἠοῖ πρῶτος οἰκέτας καλῶν
Λυχνοῦ δεόμενος, εἶτα δ' εἴσω, βιβλίοις
Ὡς προσεστικὼς, σπάνιος ἐκφέρω πόδα.
Παράδειγμα τοῦτό σοι γινέσθω παῖ φίλε
Τοῦ μὴ ῥαθυμεῖν, ἀλλ' ἐπιστήμης τ' ἐρᾶν,
Καὶ σώματος ἀφειδοῦντα φείδεσθαι χρόνου.
Ταῦτ' ὦ παῖ ξυνέγραψα, δοκῶν σοι ὀνήσιμ' ἔσεσθαι,
Μείζονι δ' ἂν μείζω δείξομαι ἡλικίῃ.

Pudorem autem multum, si Deus volet.
Indam tibi, & multum Dei timorem.
Et te edocebo amanter ac sollicite
Eis, quibus & ipse, cùm puer essem, innutrius sum disciplinas
Quæ mihi quidem fuerunt totius viaticum vitæ:
Tibi autem ornamento tantum & oblectationi futura sunt.
Non enim cogeris, cum Deo autem dictum sit,
Victu indigens cuiquam homini servire:
Cum acceperis à me modica quidem, sed tamen sufficientia.
Tu verò, ô amica proles amicissimi patris,
Citissimè mihi expergiscere ad cognitionem rerum pulchrarū.
Nulla enim ad rem natus es lentus aut indocilis,
Videris autem potius factus ad discendum & ingeniosus.
Vides me ut & edentulus à multo tempore senex,
Et tussis semper & pituitæ plenus cum sim,
Non desino & noctu & interdiu
Juvenibus congruentes exhaurire labores?
Manè autem sub auroram primus famulos voca
Lucernam petens: deinde autem domo, libris
Tanquam agglutinatus, rarus effero pedem.
Exemplum tibi hoc sit, fili amice,
Ne dedas te ignaviæ, sed & ames scientiam,
Et corpori non parcens parcas tempori
Hæc ô fili, conscripsi, putans tibi utilia fore
In majori autem ætate majora accipies.

MAN-

M. ANTONII MVRETI,

INSTITUTIO PUERILIS AD M. ANTONIUM FRATRIS F.

M. ANTONIUS MURETUS, M. ANTONIO FRATRIS F. S.

Utinam tibi eveniant, fili, quæ me adduxerunt, ut te statim post obitum patris tui, fratris mihi longè carissimi ad me huc adduci & in sinu ac complexu meo educari voluerim. Volui autem illud præcipuè, ut, quando florentissimum regnum, in quo uterque nati sumus, DEO justas pœnas eorum, quæ à nobis peccata sunt, exigente, sævis jampridem tempestatibus agitatur, tu in hanc Christianæ religionis Metropolim, tanquam in tutissimum portum, subductus, vera pietate adhuc tener imbuare, & iis moribus assuescas, qui Christianum hominem decent. Cupio equidem & alia tibi contingere, quibus vita & tranquillior & honoratior redditur: sed id, quod dixi, primum mihi ac præcipuum votum est: cætera sunt, quædam quasi appendices & accessiones. Ut igitur voti compos fiam, debeo quidem id quotidianis precibus, ut facio, à Deo petere: neque tamen intereà cessare, sed omnia studiosè facere ac procurare, quibus te meliorem & virtutis amantiorem posse fieri putem. Ea me causa impulit, ut præcepta quædam ad formandos mores pertinentia versibus, quam potui maximè, ad ætatis tuæ captum accommodatis concluserim, quæ legens, & in primis literarum rudimentis exerceare, & paulatim discas, quæ tibi in omni vita servanda sint. Accipe hoc primum à me munusculum, fili, & ut eo te dignum præstes, pro virium tuarum modulo jam nunc operam dato. ROMAE, Kal. Januar. M. D. LXXIIX.

M. AN-

ANTONII MVRETI, INSTITUTIO PUERILIS, AD M. ANTONIUM FRATRIS F.

ANTONII CONSTANTINI AD EAM NOTAE.

Dum tener es, Murete, avidis hac auribus hauri:
Hæc memori modo conde animo, sed & exprime factis.

DUM TENER ES. *Præceptis ad honestatem pertinentibus imbuendi sunt molles adhuc & teneri puerorum animi, tenacissimè enim hærent ea, quæ tunc combibuntur, adeò in teneris consvescere multum est, ait Virgilius; & huc pertinet illud Horatii:*

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu,

Ad nihil profuerit ea tradi suo tempore, nisi avidè hauriantur, nihil avidè hauriri, si statim effluant, nihil memoria contineri, nisi exerceantur. Hæc igitur omnia præcipiuntur his duobus versibus.

Inprimis venerare Deum: venerare parentes:
Et quos ipsa loco tibi dat natura parentum.

INPRIMIS. *Imitatum ex illo Virgiliano. Inprimis venerare Deos. Constat autem & semper inter omnes sapientes constitit, pietatem in Deum fundamentum esse omnium virtutum.*

VENERARE PARENTES. *Proximè Deum colendi sunt parentes, quos etiam Jamblichus ait esse ϑεῶν ἀγάλματα.*

pius accedere homines ad Deu
rodotus à quinto anno ætatis
sarum pueros hæc tria tantùm
culari, & verum dicere idem
dacio turpius judicari. Mag
tribuit Attico Cornelius Ne
daciū dixisse neq; pati potuis
post preceptū de cultu divino
de amanda veritate, cum Deu
nam antē utilitatis alicujus
tur homines ad mentiendū:
removetur his verbis: NUNQ
SUNT, *quod idem dici potest*
rū actionum, juxta illud Hom

SI QVID PECCARIS. *Nu*
puerulos adducat ad mentien
in re peccasse se vident. Hoc
confitenti paratam esse veniam

'ibens, qvid dulcius est qvàm discere multa?
tem comitantur opes: comitantur honores.
E LIBENS. Quodqvisq; libenter facit, idem
timè facit. Nam, ut verissimè ait Aristote-
septimo Ethicorum, ea qvidem voluptas,
qvid agimus, aliunde percipitur, impedit,
t nos ab eo, qvod agimus, ejusq; perfectioni
iento est: at ea, qvæ ex ipso, qvod agimus, ca-
idjumento est ad id melius & perfectius exe-
r. Itaq; qvi libenter discit, multa etiam di-
madmodum ab Isocrate juniore dictum est,
υκηδὴς ἔσῃ καὶ πολυμαθής.
DULCIUS EST. Naturale hoc qvoddam quasi
esse animorum & ingeniorum ait Cicero in
icis, & Aristoteles lib. 2. Rhetor. ait: Nihil
9, qvàm multa facilè discere. Ostēdūt id ex-
rchitæ Tarentini, Sophoclis, Archimedis, &
qvæ à Mureto ipso collecta sunt in Oratione
literarum, & à Pomponio Jurisconsulto in l.
ianum, ff. de fideicom. libert. refertur senten-
dam, qvi ait se etiamsi alterū pedē in sepul-
ret, ad aliqvid amplius discendum paratum
cissimum qvidem est scire omnia, ut ait So-
Sed qvoniā id homini cōtingere nō potest, se-
homini nihil suavius sit qvā multa discere.
NTEM COMITANTUR OPES. Estne igitur
n spe opum aut honorum? non. Sed pueri non-
ligere possunt, cognitionem rerum per se, et-
ictis talibus premiis, expetendam esse. Itaq;
sunt etiam talibus premiis:

Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima,
Si quis te objurget, male cum quid feceris, illi
Gratiam habe, & ne iterũ queat objurgare caveto.

SI QVIS TE OBIURGET. *Moleste plerumq; ferre solent pueri, cum objurgantur: & eos tamen, cum sæpe peccent, sæpe etiam objurgari necesse est. Monet igitur, ut non modo non succenseat eis, à quibus objurgabatur, cum male aliquid fecerit: sed etiam id in beneficii loco accipiat; detq; operam, ne iterum eo nomine objurgari queat.*

Ne temere hunc credas, tibi qui blanditur amicũ:
Peccantem puerum quisquis non corrigit, odit.

NE TEMERE. *Ut abhorrent ab iis, à quibus objurgantur, ita libẽter audiunt eos, qui sibi blandiuntur, neq; enim adhuc per ætatem possunt blandicos & assentatores ab amicis discernere. At nihil est, quo deteriores pueri fiant, quàm si quis eis etiam peccantib9 blandiatur. Præclare instituerat Lycurgus, ut Spartæ quisquis ex civibus quemcunque puerum indecore aliquid facientem vidisset, eadem libertate & auctoritate eum objurgare ac verberare posset, qua liberos suos, quin etiam turpe habebatur, si quis puer apud patrem suum questus esset, quod ab alio verberatus fuerit, nisi pater eum duplo amplius verberaret.*

Qui semel incautum blando sermone fefellit
Ille idem, dabitur quoties occasio, fallet.

QVI SEMEL. *Semel falli, humanum est; ut à quo semel falsus sis, ei denuò credere, stultitia est: quem enim semel malitiosum experti sumus, eum semper*

pro

itiosō habendum, etiā Iurisconsulti monent.
mivis sapiens, nec nulli credere debet.
ur alter sæpè fidem sibi detrahit alter.

CUIVIS. Qui nemini fidem habet, indignus
musquam fidem habeat, qui temerè omnibus
fugere non potest quin sæpè fallatur. Utrum-
er fugiendum est. Verum enim est illud He-
umque perniciosum esse hominibus, & nimis
& nimis diffidere.

ἀρ ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.

etus quoq; ipse in sententiis Græcis ait, nimi-
em diffidentiam esse morbum improborum,
autem credulitatem morbum vecordium.

id forte mali aut facias, aut mente volutes,
eas homines, certè Deus omnia cernit.

ID FORTE MALI. Spes latendi, maxima pec-
ecebra est. Nullum igitur potentius frenum
i si perpetuò cogitemus, Deum ea omnia, quæ
fiunt, & cogitantur præsentem intueri: &
dem posse, ut quis in maleficiis hominum con-
n effugiat: Deo nuda & aperta esse omnia: e-
de Sole ait Homerus, πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐ-
eclarus est Senecæ locus in hanc sententiam,
XXIV. Sic certè vivendū est, tanquā in con-
vamus: sic cogitandū, tanquam aliquis in pe-
mum inspicere posit, & potest. Quid enim
b homine aliquid esse secretum? nihil DEO
st, interest animis nostris, & cogitationibus
tervenit. Sunt & in sententiis Græcis duo
ui eandem sententiam continent, sed eas ipse
lo explicabo.

Rei

Non nisi spectatis arcana sodalibus effer.
Quodque tacere voles alios, prior ipse taceto.

NON NISI SPECTATIS. *Qui secreta sua temerè vulgant, injustè ab aliis taciturnitatem postulant, quam ipsi sibi præstare non possunt. Meritò igitur laudatur Metellus Senior, qui rogatus ut secretum quoddam suum panderet. Si scirem, inquit, tunicam meam secretorum meorum mihi consciam esse, exuerem illam statim, & comburerem. Convenit hoc præceptum cum his versibus Theognidis:*

Πρῆξιν μηδὲ φίλοισιν ὅλως ἀνακοινέο πᾶσι.
Παῦροί τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσι νόον.

SPECTATIS, δοκιμασθεῖσι. *Tacitus. Tiberium Neronē maturum annis, spectatum bello. Multi autem modii salis edendi sunt cum aliquo, antequam eum spectatū nobis dicere liceat. Verè enim Theognis, improbos etiam exiguo tempore: at bonos viros non nisi longa consuetudine & diligenti observatione posse cognosci.*

Χρόνος τοι ἀγαθὸν ἄνδρα δείκνυσι μόνος.

Nil cupide specta, nisi quod fecisse decorum est:
Turpia corrumpunt teneras spectacula mentes.

NIL CUPIDE SPECTA. *Non temerè Plato in libris de Rep. & Comœdos, & Tragœdos excludit ab ea civitate quam instituit, quod alteri libidinem, alteri cupiditatem & impia facinora in animos civium inferant. Meritò eosdem severissima Lacedæmoniorum civitas nunquam admittendos putavit. Eadem de causa Solon cùm Thespin fabulas suas ex antiqua consuetudine recitantem vidisset, baculo, quem manu gestabat, terram percutiens, citò futurum esse dixit,*

ut,

vibus in theatro spectandis assuescerent homines em etiam inferiorum negotiorum tractatione u- ntur. Malè igitur consulunt liberis suis, qui eos iuc molles, & ut Plato loquitur, cereos ad ejusmo- pectacula admittunt.

Averte impuris procul à sermonibus aures:
Et qui illis gaudent, horum consortia vita.

AVERTE IMPURIS. *Vetus est Menandri versus, uo etiam S. Paulus in prima ad Corinthios Epistola ti dedignatus non est.*

Ἤθη καλὰ φθείρουσιν ὁμιλίαι κακαί, *id est,*

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Vereq; scriptum est à S. Basilio, τὴν πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθειαν ὁδόν τινα εἶναι ἐπὶ τὰ πράγματα. *Socrates tales ferè dicebat, cujusq; mores esse, qualis esset ora- tio: meritoq; commendatur illa sive lex, sive consue- tudo Persarum, quemut ait Herodotus lib. 1. quicquid facere turpe est, idem etiā dicere turpe esse ducebant.*

HORUM CONSORTIA VITA. *Præclarè enim dixit Theognes, bonorum consvetudine bona condisci, ma- lorum autem familiaritate, etiam si quid in nobis prius boni erat, amitti:*

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Principio studii radix inamœna videtur,
Sed profert dulces parvo post tempore fructus.

PRINCIPIO STUDII RADIX. *Distichon hoc expr sum est è nobili sententia Isocratis, quam ita expos Aphthonius.* Ἰσοκράτης τῆς παιδείας τὴν ῥίζαν πικρὰν γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς: *eam autem fusius explicatam*

dere si quis velit, ex Aphthonio ipso petat licet.

Ludo indulsisti? subitò evolat illa voluptas.

Legisti? utilitas studio percepta manebit.

LUDO INDULSISTI? *Videntur hi duo versus effecti ex enthymemate Musonii, quod exprimam Latinè, etsi metuo, ne longè futurus sim infra Græcæ orationis suavitatem. Est igitur hoc: Si pulchri, quid cum labore feceris, labor quidem præterit; pulchritudo autem manet. Sin, quia turpe per voluptatem, evolat voluptas, manet turpitudo. Marcus Cato hoc antea dixerat his verbis. Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem rectè feceritis: labor ille à vobis citò recedet: benefactũ, dum vivitis, non abscedet. Sed si qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit; nequiter factum illud apud vos semper manebit, Gellius lib. 16. cap. 1.*

Ut moderata quies prodest vires'q; ministrat:

Sic hebetat corpus nimia, ingeniumq; retardat.

UT MODERATA QUIES. *Somno moderato egent pueri: sed immodico somno nihil perniciosius, nam & obtusiores atq; hebetiores facit. & corporis proceritatem impedit. Vide Gellium cap. 19. lib. 4.*

Si prodesse aliis studeas, tibi proderis ipsi

At nisi ames alios, & te quoq; nullus amabit.

SI PRODESSE ALIIS. *Qui studium suum confert ad alios adjuvandos, multò plus sibimetipsi prodest, quàm aliis. Primum enim, quo nihil melius est, assuefacit ad benefaciendum, deinde multos sibi amicos adjungit: quo nihil est neq; in rebus prosperis jucundius, neq; in adversis utilius. At qui suam tantum, ut dici-*

icitur, rem agit, & ut Epicurei sapientem facere icebant, nihil curat præter semetipsum, & ipse quodie deterior fit, & amicis caret, sine quibus vita vilis esse non potest. Quisquis igitur, quantum in ipso ?, aliorum commoda procurat, & de quamplurimis ne mereri satagit, is vel maximè utilitatibus suis rvit. Videtur hæc sententia sumpta ex Seneca, cuis hæc sunt in lib. II. epistolarum: Nemo non cum lteri prodest, sibi profuit.

Successus faustos nunquam admirare malorum:
Sera licet, tamen olim illos sua pœna sequetur.

SUCCESSUS FAUSTOS. *Ad hoc distichum illustranem legendus est Plutarchi liber de iis, qui serò à nuine puniuntur: aut potius Psalmi aliqvot in eandē ntentiam à Davide divinitꝰ scripti: Nota est & Valerii Maximi sententia: Lento qvidē gradu ad vinctā divina procedit ira, tarditatemq. supplicii gravitate compensat, & illud Homeri ex 8. lib. Odysseæ,*

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν:

illud Tibulli,

Ah miser, etsi qvis primo perjuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

uod & ipsum ex Homero sumptum est, qvi Atem ollibus ac teneris pedibus esse ait. Horatius.

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Si tibi grata qvies, juvenis ne parce labori:
Dux ad honoratam est homini labor ipse qvietem.

SI TIBI GRATA QVIES. *Laborandum est in juntute, ut senibus cum dignitate qviescere liceat.*

 Qvi-

Qui enim laborem juvenes fugiunt, plerumq; senes laborare coguntur: & hoc significat versus ille Epicharmi, quem Socrates, ut est apud Xenophontem, crebro in ore habebat.

Ὦ πονηρὲ, μὴ τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς

Inspecie te in speculo: & bona seu tibi forma videtur
Moribus obscœnis illam fœdare caveto:
Seu tibi subtraxit vultus natura decorem,
Ingenio, ut formæ compenses damna labora.

INSPICE TE IN SPECULO. *Hoc quoque præceptum Socraticum est, celebratum à Xenophonte, Plutarcho & aliis. Extat & ab ipso Mureto quinq; versibus expressum in sententiis Græcis.*

Nil facito, quod turpe putes fecisse videri:
Et cura, ut multis tibi sis pro testibus ipse.

NIL FACITO. *Natura comparatum est, ut qui quid turpe facturi sunt, tenebras & solitudinem quærant, aspectum & conscientiam omnium, quo ad ejus fieri potest, refugiant. Si quis igitur hoc à se obtinere possit, ne minus semetipsum, quam alios revereatur, etiam solus verebitur ea facere, quæ præsentibus aliis non auderet: sapientissimum igitur præceptum est, quod his versibus continetur, ut maximè vereatur quisq; se, & cujus alios conscios esse nollet, ejus ne se quidẽ sibi conscium esse patiatur. Est autẽ præceptum Pythagoræ in iis carminibus quæ aurea vocantur.*

—— πρήξεις δ' αἰσχρόν ποτε μήτε μετ' ἄλλου.
Μήτ' ἰδίῃ πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν.

Ut nos pauca loqui, plura autem adire moneret,
Linguam unam natura, duas dedit omnibus aures.

UT

UT NOS PAUCA LOQVI. *Ad Æsopum Phrygem refertur. Constat autem utrumque in laude poni & parcè loqui, & cupidè audire: meritoq; laudatur veteris Poetæ versus.*

Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν τὰ καίρια.

Præcipuè autem hoc in juvenibus locum habet: multa enim discere necesse habent: & Aristoteles auditũ ait esse sensum disciplinæ: & sapientissimus Hebræorum, etiã cũ qui sapiens sit si libenter audiat, sapientiorem fore: neq; injuria Pythagoras quinquennium tacere iubebat adolescentes, qui se ei in disciplinam dabant.

Ἡ γὰρ σιωπὴ κόσμος ἀσφαλὴς νέῳ.

Vide plutarchum in commentario de audiendo.

Quæ servare voles ne crebro invisere parce.
Namq; minus furem metuunt quæ sæpe videntur.

QVAE SERVARE VOLES. *Negligentia dominorum nihil est in re familiari perniciosius. Est autẽ præceptũ M. Varronis quod hic ponitur cap. 22. lib. 1. de re rustica. Quæ res quotidie videntur minus metuunt furẽ.*

Blanditur primo, sed perdit inertia famam:
Aspera res primo est, sed fert industria laudem.

BLANDITUR PRIMO. *Ad hoc distichon illustrandum vide poema Ausonii, quod falsò Virgilio tribuitur, de litera Pythagoræ. Vide etiã colloquium voluptatis & virtutis cum Hercule, quod ex Prodico refert Socrates apud Xenophontem lib. 2. commentariorum, quem totum locum latinè reddidit Budæus in libro de studio instituendo, & tale quidaã fingit Silius contigisse Africano. Vide etiã Philostratum lib. 6. de vita Apollonii.*

Aut vinum ne tange, aut multa prolue lympha:
Cum vino indulges, igni puer adjicis ignem. Aut

AUT VINUM NE TANGE. *Plato lib. 2. de legi pueris negat permittendum esse usum vini ante num decimum octavum, & ait eos qui aliter faci* πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν. *Et prαmaturo vini usu furor quendam ingenerari hominibus. Idem narrat a Carthaginenses legem fuisse, ne quis in exercitu v gustaret, sed toto expeditionis tempore, solim a potu in castris uterentur. Item ut in urbe neque vi, neque ancillae vinum unquam gustarent: a magistratus quidem toto illo anno, quo jus diceb neque gubernatores navium, neq; judices, quam illo munere fungerentur. Praeterea ne ii quidem, in consilio de rebus gravibus sententiam dicturi sent. Item ut de die nemo in urbe vinum biberet, aut exercitationis, aut morbi caussa: ac ne ... quidem ii patresfamilias, matronaeq; ipsorum, ea nocte liberis operam daturi essent. Romae quon mulieribus perdiu vinum bibere non licuit: insti tumq; ob eam rem, ut cognatos osculo salutarent, anhelitu ipse fidem faceret eas abstemias esse. Ho ista tanta severitas remissa est.*

Fac tibi sit vultus comis, sermoq; modestus,
Sic multos facile tibi conciliabis amicos.

FAC TIBI SIT VULTUS COMIS. *Multi sunt, qui t culentia quadã & feritate aspectus, odium sibi con liant: quod Caligulam etiam adhibito studio fec traditum est, qui & Drusillam non alio firmiore dicio sui seminis esse credebat, quam feritatis, qua tanta statim ab infantia fuisse dicitur, ut infestis gitis ora & oculos simul ludentium infantium inc*

ret. *Contra autem comitas vultus primo statim a- spectu omnium sibi amorem conciliat: præsertim si sermonis etiam modestia subsequatur. Ita autem ac dicitur vultus comis, ut apud Livium, frons co- mis, libro 1. Excepti hospitio ab Tullo blandè ac beni- gnè, comi fronte, comiter regis convivium celebrant,* quem locum eo citare volui, ut emendarem, nam in omnibus vulgatis libris duæ illæ voces, Comi Fron- te, *desiderantur: quæ tamen leguntur & in aliis ve- teribus, & in uno qui apud Muretum est.*

Pauperem ne cui misero exprobaveris unquam:
Cujus munus opes, ejusdem est munus egestas.

PAUPERIEM NE CUI *Ut corporis morbos cuiquam exprobrare stultum est, præterquam ei, qui per igna- viam aut per intemperantiam eos contraxerit, quod præclarè Aristoteles monet: ita paupertes nemini probro est, nisi qui aut inertia & desidia in eam inci- derit, aut patrimonium inhonestis artibus dißiparit. Paupertas quidem ipsa per se tam longè abest omni turpitudine, ut præstantissimi quiq; ex omni antiqui- tate pauperes fuerunt. Pauper fuit Phocion, pauper Miltiades, pauper Socrates: ex Romanis Poplico- læ, Menenii, Curii, Fabricii, Camilli, aliiq; præstan- tißimi viri pauperes fuerunt. Immò verò non magis dedecori erat ex opibus in paupertatẽ incidisse, quam in patria & avita paupertate non perstitisse. Notum est quid M. Crasso objectum fuerit. Tu si vir bonus esses, tam citò ad tantas divitias pervenisses? Nulli igitur exprobranda paupertas est; præsertim cum ita fundatas ac constabilitas opes suas habeat*

nemo

nemo, qvin puncto temporis ad mendicitatem [illegible]
poßit. Est autem hoc qvoqve praeceptum Theog[illegible]

Μή ποτέ μοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χαλεφθεὶς,
Μηδὲ ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε.
Ζεὺς γάρ τοι τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ.
Ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν,

Similis est & Isocratis sententia, nulli exprobra[illegible]
calamitatem. Fortunam enim communem esse,[illegible]
posse, qvid futurum sit provideri. Μηδενὶ συμφορὰν [illegible]
σῃς κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον

CUIUS UNIUS OPES. *Sumptum ex 11. cap.* [illegible]
ubi ita scriptum est, πτωχεία καὶ πλοῦτος παρὰ [illegible]

Semper opum studio praefer virtutis amorem
Non opibus virtus, sed opes virtute parantur

SEMPER OPUM STUDIO. *Plato omne aurum*
supra quodq; infra terram est, cum virtute co[illegible]
randum negat: & Theognis cum dixisset multo[illegible]
probos divites esse, multos autem viros bonos
peres, statim subjicit, multò pluris tamen facie[illegible]
esse virtutem: qvod haec firmum qviddam & s[illegible]
sit: pecuniae autem modo ad hos, modo ad illos t[illegible]
eant. Socratis autem est, qvod statim subjicitur [illegible]
tutem opibus parare non posse, at opes virtute
biles esse: neq; non huc pertinet, qvod Pericles a[illegible]
fertur, qvi cum generum virum bonum & indus[illegible]
opulento, sed ignavo anteposuisset, caussam ej[illegible]
rogatus, malle se, respondit, virum sine opibus, q[illegible]
opes sine viro. Facile autem esse viro bono & c[illegible]
opes, si velit, parare: argumento est vel id, q[illegible]
Thalete Milesio ab Aristotele in politicis, & a [illegible]
narratur.

OPIBUS VIRTUS. *Quod hîc de virtute dici-*
n dicit de gloria Isocrates.
ὁ χρήματα κτητά, δόξα δὲ χρημάτων οὐκ ὠνητή.
e, & quæ discis, memori sub pectore conde.
acies tantundem ac si cribro hauseris undam.
ET QUAE DISCIS. *Ut cibus, nisi contineatur*
iculo, inutilis est: ita quidquid discitur, si
xcidat, inutile. Vereq; Fabius lib. 11. cap. 2.
loceri nos ait, si quicquid audimus præter-
detur autem secundus versus respicere ad fa-
Danaidum, quæ plenis rimarum vasis aquam
eamq; in dolium, quod ipsum quoq; pertu-
apud inferos congerere dicuntur. Neq; enim
illarum dolium expletur, neq; animus ejus,
m, quæ didicit, statim obliviscitur, in pueris
præcipuè exercendam esse memoriam, &
ianus & alii tradiderunt.
sint quāvis, nunquā tamen appete, quæ sunt
mnum allatura, aut incussura pudorem.
CIA SINT QUAMVIS. *Nihil est quod magis ho-*
vitet ad peccandum, quàm voluptas: ideoq;
o escam malorum vocabat. Monet igitur, ut
ua nobis suavitatis illecebra objecta est, ne
is abripi sinamus, sed prius reputemus ipsi
, nunquid ea res, quæ nos ad se allicit, aut
ut probro futura sit: ut si vel alterutrum,
utrumq; ex ea impendere videamus, ab ea
da deterreamur.
noli temerè, nil fœdius ira:
quæcunq; movere solent, ea temnere laus est.
IRASCI

cere conatus est. Non agitur ...
temere irasti.

NIL FOEDIUS IRA. *Seneca* ...
quos ira possedit, ipsum illorum ...
ut furentium certa indicia s...
vultus, tristis frons, torva faci...
quieta manus, color versus, cr...
cta suspiria, ita irascentium e...
utrum magis detestabile vitiu...

QVAM QVAECUNQVE. *Levia* ...
da sunt, que nos ad iram comm...
lis turbamur & inanibus. Tan...
excitat: ad umbram aspis exs...
mappa proritat. Omnia, que ...
sunt, consternantur ad minim...
stolidis ingeniis evenit, rerum ...

Venti agitant celsis positas ...
A quibus in media tuta est ...
Sic & opes agitant majora ...
Tutior angustos comitata ...

ἰσοῦσιν ἄςτρα, μῖσθ⸗ θέλω ἐν πόλει εἶναι.

s.

i ventis agitatur ingens
:us, & celsæ graviore lapsu
'unt turres: feriuntq; summos
lmina montes.
am qvisqvis mediocritatem
it, tutus caret obsoleti
bus tecti caret invidenda
brius aula.

loqvi puero sed tempestiva, decorum est:
tenim ingenium res judicat, illa pudorem.

A LOQUI PUERO. *Pueros ornat silentium, est*
umentum modestiæ: sed qvi nimis taciturni
tes plerunq; & obtusi esse consueverunt. Con-
n qvi natura garruli sunt, oblectamento qvi-
'olent audientibus: sed nisi tempestivè coërce-
ocaces ac petulantes evadunt. Optanda igitur
st ea indoles, ut & taceat ipse, loqventibus
idioribus, avideq; illos discendi studio audiat:
gatus, argutè atq; ingeniosè respondeat. Nam
'um esse se ostendet & solertem atque acutum...
ldam in Lacedæmoniorum pueris à Xenophon-
ur.

cupis qvæ sit famæ via certa parandæ?
i te præsta, qvalem te poscis haberi.

CUPIS. *Socrates tutissimam & qvasi compen-*
viam ad famam esse dicebat, si qvis talis esse
qvalem se haberi vellet. Xenophon lib. 2. com-
'rum. Cicero de officiis lib. 2.

Verbera non metuet, metuet qui jussa magistri:
Hæc qui contemnet, meritò miser illa timebit.

VERBERA NON METUET. *Ut in viris qui leges maximè metuunt securissimè vivunt: contra autem qui non metuunt leges, in perpetuo versantur accusatorum & judicum metu: ita in pueris, qui maximè magistrorum jussa metuunt, minime metuunt verbera. Similis sententia est Synesii in epistolis.* ἐφοδεῖν μεγίστα τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους.

Quàm felix puer est, virtus in quo anteit annos,
Illum omnes meritis certatim laudibus ornant:
Et spectant cupidè & felicia cuncta precantur.
At contra nemo alloquio dignatur inertes.
Spernuntur cunctis & vulgi fabula fiunt:
Vix oculis pater ipse illos satis aspicit æquis.

QUAM FELIX PUER. *Hi sex versus satis per se perspicui sunt.*

Non tantùm in præsens obsunt peccata: sed hoc plus,
Ad mala quod proclivem animum assuetudine reddunt.

NON TANTUM. *Socratica sententia est. Constat autem ex Aristotele lib. 2. & 3. Ethicorum, frequentatis ejusdem generis actionibus habitum effici. Quanquam autem in potestate nostra est quid agamus: ubi tamen sæpe & diu agendo vitium contraximus, difficile est abducere se à diuturna & inveterata consuetudine. Quare magno studio cavere debemus ne peccemus: propterea quod sæpe peccando contrahimus habitum, qui ubi semel radices in animo egit, non nisi maxima cum difficultate evelli & extirpari potest.*

Quæ

na sunt, sectare: etiam si dura videntur
io, longus paulatim ea mellet usus.

BONA SUNT. *Hoc quoq; Socratis est: deligen-*
principio eam vivendi rationem ac vitam,
cundissima sit, sed quæ honestissima. Adhibi-
onsuetudine, eam ipsam jucundissimam fore.
m est quod ait Lucretius-- consvetudo con-
norem. *Pertinet huc dictum Lacedemonii*
qui captivus cum interrogaretur à domino,
iturus esset, si eum liberis suis præfecisset: ut
quæ pulcherrima sunt, fiant ipsis etiam ju-
a. Hanc ipsam sententiam graviter, ut solet,
S. Basilius his verbis: Δεῖ βίον ἄριστον αὐτὸν ἱμείρω
ὁ ἡ [illegible] τῇ συνηθείᾳ [illegible].

um officium memora atq; extolle: sed abs te
m extenua, & potius sine prædicet alter.

IUM OFFICIUM. *Celebrata est à sapientibus*
beneficii, eum qui dedit, statim: eum qui ac-
quam oblivisci oportere. Qui autem beneficia
os contulerunt, ipsimet prædicant, detrahunt
m gratiam, & efficiunt, ut iis qui acceperunt,
ere liceat: cum ipsi partes eorum occupent.
hanc sententiam elegantissimum epigramma
is:

nihi præstiteris memini, semperq; tenebo.
r igitur taceo, Postume? tu loqveris.
o qvoties alicui tua dona referre,
tinus exclamat, Dixerat ipse mihi.
ellè qvædam faciunt duo, sufficit unus
nic operi. Si vis ut loquar ipse, tace.

Crede mihi, qvamvis ingentia, Postume, dones,
Auctoris pereunt garrulitate sui.
Utilitas qvoties pugnare videtur honesto,
Ne dubitare qvidem fas est, qvin vincat hon[...]

UTILITAS QVOTIES. *Cicero primo de legibus [...] Socrates eum execrari solebat, qui primus utilitatem ab honestate sejunxisset. Id enim qverebatur caput [...] exitiorum omnium. Idem etiam tradit sub principium libri tertii de officiis: qvo in libro toto hæc qvæstio [...] copiosissime explicatur.*

Sub laceris crebrò virtus latet aurea pannis,
Cum stolidas aurum pecudes & purpura velet.

SUB LACERIS. *Vulgus è vestitu, atq; ornatu judicare plerumq; de hominibus solet: in qvo tamen sæpissime fallitur, cùm & à Græcis olim dictum, & à Plauto postea repetitum sit, sub sordido palliolo sæpe latere sapientiam. In vita Terentii legimus, eum cum ab ædilibus jussus esset Andriam suam recitare Cæcilio, antequam ageretur, venisse ad Cæcilium cœnantem, & quod erat contemptiore vestitu, initium fabulæ in subsellio residentem legisse: sed post paucos versus invitatum ut accumberet, cœnasse unà, deinde cætera percurrisse non sine magna Cæcilii admiratione. At contra, Evangelo Tarentino, cum ornatus ingentis pretii veste, corona etiam aurea redimitus ad lauream similitudinem conflata, cujus folia qvidem ex auro erant, pro baccis autem pendebant smaragdi: citharam ferens inauratam multisq; gemmis distinctam, in Pythiis canere voluisset, magnamq; sui expectationem concitasset, ut, simul atque canere cœpit, risu, clamore, sibilis exploderetur. Historiam*

vitam facetißimè persequitur Lucianus in libello, quo exagitat quendam, qui multis libris coëmendis doctum se videri volebat. Non igitur è vestitu, sed è dictis factisq; de unoquoq; judicandum est.

CUM STOLIDAS AURUM. *Alludit ad dictum Diogenis, qui divites, indoctos, vocabat pecudes aureo vellere.*

Nil laudis causa facito: & tamen omnia laudem
Quæ tibi conciliare queunt, ea sedulus urge.

NIL LAUDIS CAUSA. *Qui laudem sibi in rebus agendis proponunt, ventosi & ambitiosi sunt: & corpori umbram, veritati imaginem anteponere videntur, & tamen vix est, ut sine aliquo laudis stimulo labores ad virtutem & eruditionem comparandam necessarii à juvenibus perferantur. Svadendum igitur eis est, ut neq; laudem, tanqvam præcipuum qvoddam bonum seqvantur: & tamen nihil prætermittant eorum, qvibus vera laus conciliari potest.*

Divitias nec amare nimis, nec spernere debes.
Qvanqvam etenim neqveunt, facere ac præstare beatum,
Magna tamen vitæ sunt instrumenta gerendæ.

DIVITIAS NEC AMARE NIMIS. *Qvi divitias nimis amant, avari sunt: qvi contemnunt, parum prudentes, sine divitiis enim, ut ait Aristoteles primo Ethicorum, multa, qvæ præclara & laudabilia sunt, commodè effici non qveunt. Itaqve præclarè sapientissimus ille Hebræus à Deo sibi neq; divitias, neqve paupertatem postulat. Eleganter autem divitiæ comparantur cum instrumentis. Ut enim lyra exempli causa, bonum lyrici-*

nem non facit; sed tamen bonus lyricen sine lyra munus suum exercere non potest: ita divitiæ beatum quidem non faciunt, sed tamen instrumenta sunt ad multas res gerendas necessaria. Neque obstat, quod in sacris literis dicitur pauperes beatos esse, & divitibus difficile esse ingredi in regnum DEI. Nam illic pauperes dicuntur, qui ad divitias animum non adjiciunt, sive illas habeant, sive non habeant: & ita pauper esse aliquis etiam in maxima opum affluentia potest. Iis autem divitibus difficilis est aditus in regnum DEI; qui divitiis suis fidunt, & ad eas cor, ut David loquitur, apponunt.

Fac contentus eo, quod contigit, usque fruaris:

Sic tamen ut nunquam meliora requirere parcas.

FAC CONTENTUS. *Vetus præceptum est, τὰ μὲν παρόντα τίθεσθαι, τὰ δὲ κρείττω ζητεῖν. Qui præsentibus contentus non est, nunquam quieto animo est; qui meliora non quærit, nunquam emergit.*

Quam sint cuncta hominum varia atque incerta notato:

Ne te unquam aut adversa premant, aut prospera tollant.

QVAM SINT CUNCTA. *Imprudentis est, cùm res prosperæ sunt, confidere eas semper tales fore, rectèque Isocrates in Areopagitico, tunc maximè metuendum esse ait, cùm res nostræ ita eunt, ut volumus, eademque ratione nemini quamlibet duris & adversis in rebus abjiciendia spes est. Horum incommodorum utrumque facilè vitabit is, qui diu ac diligenter rerum humanarum inconstantiam & instabilitatem notaverit.*

Pauca quidem hæc: sed quæ studio servata perenni
Mirificos fructus progressu temporis edent.
Adspiret tantùm cœptis Deus: omnia cujus
Consilio æterno & certa ratione teguntur.
Quem tu & luce puer prima cum strata relinquis
Impiger, & dulcem repetis cum vespere somnum,
Supplicibus facito places ante omnia votis.
Ille tibi ingeniumq́ue sagax, corpusq́ue salubre,
Et multò meliora dabit, diffidere noli.
Tu modò ad illius semper refer omnia laudem.

PAUCA QVIDEM HAEC. *Coronis hæc quedam est hujus opusculi, quæ ei animum addit: & quemadmodum orsus erat à cultu divino: ita in eundem desinit, quod & ab eo tanquam principio ducenda sint omnia, & ad eundem, tanquam ad finem dirigenda. Secundùm illud Theocriti:*

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῖσαι.

Octavio Blandulo S. D. N.

que signaturæ Referendario V

ANTONIUS CONSTANTI.

VIxi ferè biennium cum M. Anton
& si quid in literis promovi, illi
consvetudini totum acceptum fer
& illi te amicum esse, & illum stu
tui. Ego autem utrumque vestrum, ut d
Cùm igitur ille nuper poema quoddam de C
ri Tuani præsidis Parisiensis mortui lau
set: idq; ego & ab aliis mirifice probari au
te laudari viderem: & intelligerem tamen
se in eo, quæ admonitionem aliquam desid
ves quasdam notas scripsi; quibus & loca
terum Poetarum, quæ ille mihi imitatus v
alia nonnulla, quæ ab ipso inter loquendum
indicavi. Quamvis autem videbam mun
longè esse infra tuam dignitatem, tamen

M. ANTONII MVRETI,

MONODIA.

In obitum Clarissimi ac Præstantissimi

VIRI

CHRISTOPHORI TUANI, Primi summæ Parisiensis Curiæ Præsidis.

ANTONII CONSTANTINI IN EAM NOTAE.

Formidata diu, qua Sol oriturq́; caditq́;
Gallia, præstantum genitrix fœcunda virorum,
Felix, ô nimium felix, dum te una voluntas
Una fides junctam concordi pace ligabat:
Nunc toties miseranda, tuo madefacta cruore,
Inq; tuos sævire coacta immaniter artus,
Adde novos solitis questus, assuetaq; pridem,
Infelix lamenta novis ululatibus auge.

FORMIDATA DIU. *Nulla gens antiquis temporibus bellicosior aut formidabilior, quàm gens Gallorum fuit. Aristoteles lib. 3. Ethic. ait, Gallos neq; terræ motus, neq; fluctus metuere. De eisdem Ælian. lib. 12. de varia historia narrat, eos periculorum amantissimos esse carminum, quæ lingua sua scribunt, unam eis materiam esse, laudes eorum, qui fortiter ceciderunt in bello, pugnare coronatos, tröphæa excitare; quæ & virtutis suæ monumenta sint, & posteris ad eam imitandam incitamenta: fugam, ita turpem ducere, ut ne ex domibus quidem corruentibus, aut incendio correptis fugere fas putent, in ipsum etiam mare*

armatos insilire, tanquam illud quoque aut perterrefacere, aut vulnerare possint, quæ jampridem Muretus ipse collegit ad illum Horatii versum:

Te non paventis vulnera Gallia.

Illi Brenno duce opulentissimum Delphicum templum deprædati sunt, quæ tamen res eis infeliciter cessit. Vtinamque vel hinc discerent, quanto majori scelere ac periculo veri Dei templa violentur. Illi jam ante Romam ceperant: tantumque fecerant terrorem sui, ut eis bellum moventibus, vacationes non valerent. Ita postea formidabiles fuerunt etiam remotissimis Græcorum gentibus, ut proverbio diceretur, τὸν φρᾶγκον φίλον ἔχε, γείτονα μὴ ἔχε.

QVA SOL ORITURQVE CADIT. *In Oriente Cyprum, Iudæam, alia: in Occidente Hispaniam ipsam devicerunt.*

GENITRIX. *Sic Homerus Idam matrem leonum: sic Pindarus urbem Syracusanam matrem virorum fortium vocat.*

FELIX Ô NIMIUM FELIX. *Hemistichium Virgilii.*

IN QVAE TUOS SAEVIRE. *Alludere videtur ad fabulam Erisichthonis, de quo Ovid. in octavo.*

Ipse suos artus lacero divellere morsu
Cœpit, & infelix minuendo corpus alebat.

VLULATIBUS. *Tanquam de muliere dixit Virgilius, & fœmineo ululatu. Homerus.*

Αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνῃ χεῖρας ἀνέσχον.

Ille tui nuper juris tutela TVANVS,
Quo se præcipuè jactabant vindice leges,

Cujus

Cujus ab omnigena purum mercede tribunal
Certus erat portusq; bono, scopulosq; nocenti,
Deseruit terras, illa, heu, sacra ora quierunt,
Quæ meritò juris poterant oracla vocari.
Heu quonam illa abiit blando condita decore
Majestas vultus? quo vis, quo copia fandi?
Quò fugit illa viri, qua nunc vel maximè egebas,
Spectata in dubiis toties prudentia rebus?
Omnia præteriêre, his omnibus orba relicta es.

TUTELA THUANUS. *Quasi nomen ipsum Tuani à tuendo ductum sit.*

AB OMNIGENA PURUM MERCEDE TRIBUNAL. ἀδωροδόκητοι *benè* PURUM. *Nam & judices dona respuentes dicuntur,* καθαρεύειν καὶ ἁγνεύειν τὰς χεῖρας. *Et notus est jocus in eum, qui Provinciam compilarat: Lava manus & cœna. Benè etiam* MERCEDE: *nam & venales judices dicuntur* μισθωτοί.

PORTUSQVE BONO. *Sic Cicero senatum, nationum portum esse dicit. Portus igitur, quia nullum periculum, Tuano judicium exercente, innocenti metuendum erat.*

SCOPULUSQVE NOCENTI. *Sumptum ex historia: L. Cassii tribunal propter judicandi severitatem, scopulum reorum vocabant.*

ORACLA. *Elegantia quasita ex vocum similitudine. Ora, oracla.*

IN DUBIIS. *Vt enim navis, ita Reip. gubernator in tempestate dubia optimè cognoscitur.*

TOTIES. *Quod semel, bis, terve factum est, casu factum videri potest. At quod sæpe, ex habitu est.*

Aspic

Aspice pullata mœrentem in vaste senatum;
Aspice primores populi: queis vulnere tanto
Confusis, ferriq; videntibus omnia possum,
Et sua cuiq; movent & publica damna dolores.
Quid populum, proceresve loquor? fluit humor à
Ecce oculis, quos flere nefas, si vota valerent
Publica, flet juvenis sceptro qui duplice clarus
Cœlum ipsum aspectu solet exhilarare sereno:
Nunc alio populi transfigit pectore telo.
Quin etiam ipsa comas capitis laniata verendi,
Turbidaq; & scissa incedens miserabile palla.
Sancta sui exequias lachrymis Themis urget alu
Scilicet humanis nulla est fiducia rebus.
Quid falsis fluxisq; bonis confidimus? uni
Certa fides cœlo fragili stant cætera sorte.

Pluit Humor. *Regem ipsum flere ait,*

Si Vota Valent Publica. *Universus enim pop votum facit, ne regi quidquam flebile contingat.*

Sceptro Duplice. *Galliæ & Poloniæ.*

Nunc Alio. *Fit enim quædam accessio doloris blici ex regis dolore.*

Quin Etiam Ipsa Comas. *Themis justitia Dea tabatur. Eam igitur ministri sui morte mœstam fingit.*

Lachrymis Themis Urget. *Propertianum.*

Desine Paule meum lacrymis urgere sepulchrum.
autem usitatum Poëtis, ut quibus quisq; virtutibus p cipuè floruit, eas in funere ipsius lamentari fingant, q modo hîc Themin, quæ eadem & justitia est in fun

Tu

ocavi, qui juri dicundo sanctissimè præfuerat, lamentem facit.

SCILICET HUMANIS. *Gnome.*

Omnia quæ votis homines communibus optant.
Contigerant uni: generis numerosa vetusti
Stemmata avum virtus, & opes sine crimine partæ,
Forma decens, mistumq; notans gravitate pudorem:
Non vasti membrorum artus: sed firma potensq;
Compages vigilem crebrò traducere noctem, &
Aßiduos studiorum innoxia ferre labores.

OMNIA QVAE VOTIS. *Propositio generalis, quam postea per partes exsequitur.*

GENERIS NUMEROS VETUSTI STEMMATA. *Nobilitas.*

AVUM VIRTUS ET OPES. *Expressit Aristotelem nobilitatis finitionem, qui in Politicis ait eam esse* ἀρχαῖον πλοῦτον καὶ ἀρετήν.

VIRTUS ET OPES. *Utrumq; enim sine altero imbecillum est.*

Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
Οὔτ' ἀρετὴ ἀφένοιο

OPES SINE CRIMINE PARTAE. *Commendatur hoc in vetere scholio,* πλουτεῖν ἀδόλως.

FORMA DECENS. *Euripides.*

Ἴδοιμι δ' αὐτοὺς ἔργον ἄξιον ἀρρένων.
Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

INNOXIA, παθητικῶς. *Ut apud Virgilium: Omnes nocua.*

Vix signabat adhuc terræ sola sat pede firmo:
Vix poterat certas audire & reddere voces:
Cum studiis illum ingenuis pia cura parentum

Tra-

depraedati sunt, quae tamen reve... namque vel hinc discerent, quo... riculo veri Dei templa violenta... ceperant: tantumque fecerant ter... moventibus, vacationes non val... dabiles fuerunt etiam remotissi... ut proverbio diceretur, τὸν περ... ἔχε.

QVA SOL ORITURQVE ... *primum, Judaeam, alia: in Occid... devicerunt.*

GENITRIX. *Sic Homerus ... sic Pindarus urbem Syracusanan... tium vocat.*

FELIX Ô NIMIUM FEL... *Virgilii.*

IN QVAE TUOS SAEVIRE. A... *bulam Erisichthonis, de quo Ovi...*

Ipse suos artus lacero divellere...
Caepit: & infelix minuendo co...

LUSTRARUNT. κατήχησαν.

CRUSMATE. *Ita vocant Græci lyræ sonum.*

TRAMITE NON TRITO. *Propter eorum, qui Græcarum literarum studio deditι sunt, paucitatem.*

ET FRUGE ET FLORE. *Significat summam Græcæ linguæ utilitatem pari amœnitate conjunctam.*

CORONAT. *Implet, exornat. Homerus:*

Ἀλλὰ θεὸς μορφὴν ἔπεσι στέφει.

Idem:

Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Hic plena Hyblæo populans alvearia melle,
Condidicit miram magni Demosthenis artem;
Miratus tonitrus, & non imitabile fulmen:
Miratus patrias cingentem mœnibus arces,
Et cum Pellæo ducentem bella tyranno.

HIC PLENA HYBLAEO. *Evolvens scripta Græcorum* ἀνθολογία.

MIRATUS TONITRUS. *Respicere videtur ad illud Aristophanis de Pericle.* ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα. *Cicero. Pericles ab Aristophane Poeta fulgurare, tonare, permiscere Græciam dictus est. Idem: Demosthenis non tam vibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur.*

MIRATUS PATRIAS. *Cum urbis Atheniensis mœnia multis ex partibus labarant, delecti sunt homines decem, qui ea sumptibus publicis reficienda curarent, è singulis tribubus singuli. In hoc numero fuit Demosthenes, qui sumptibus suis partem sibi attributam refecit, ob idq; publice corona aurea donatus est. Vide illius Orationem nobilissimam* περὶ στεφάνου.

ET

Aspice pullata mœrentem in veste senatum;
Aspice primores populi: queis vulnere tanto
Confusis, ferriq; videntibus omnia pessum,
Et sua cuiq; movent & publica damna dolore
Quid populū, proceresve loqvor? fluit humor
Ecce oculis, qvos flere nefas, si vota valerent
Publica, flet juvenis sceptro qvi duplice clar
Cœlum ipsum aspectu solet exhilarare sereno:
Nunc alio populi transfigit pectore telo.
Qvin etiam ipsa comas, capitis laniata verend
Turbidaq; & scissa incedens miserabile palla,
Sancta sui exeqvias lachrymis Themis urget a
Scilicet humanis nulla est fiducia rebus.
Qvid falsis fluxisq; bonis confidimus? uni
Certa fides cœlo fragili stant cætera sorte.

PLUIT HUMOR. *Regem ipsum flere ait,*

SI VOTA VALENT PUBLICA. *Universus enim p* *votafacit, ne regi qvidqvam flebile contingat.*

SCEPTRO DUPLICE. *Galliæ & Poloniæ.*

NUNC ALIO. *Fit enim qvædam accessio dolor* *blici ex regis dolore.*

QVIN ETIAM IPSA COMAS. *Themis justitiæ De* *tabatur. Eam igitur ministri sui morte mœst* *fingit.*

LACHRYMIS THEMIS URGET. *Propertianum.* *Desine Paule meum lacrymis urgere sepulchrum* *autem usitatum Poetis, ut qvibus qvisq; virtutibus* *cipuè floruit, eas in funere ipsius lamentari fingant,* *modo hîc Themin, qvæ eadem & justitia est in f*

Ti

ituit, celsiq; simul spatia alta Lycei:
ut qua tenebris mundi sator abdidit altis,
uraq; vias & tenuia semina rerum,
stra ea conqvirens, studio indulgeret inani:
ùm ut qvæ scriptis vitæ præcepta regendæ
Mandassent illi, qvorum sapientia clara est,
tibus hac nitida & sincera hauriret ab ipsis.

X MAIORA AGITANS. *Exercitatus in studiis ... is & eloqventiæ, adjecit animum ad Philoso-...*

ADEMI. *Herois nomen est, ex cujus sepulchro ...mia nomen accepit. Platonicam autem Philoso-... significat.*

...LVAS. *Horatius. Atq; inter silvas Academi ...re verum.*

...CIA ALTA LYCEI: *Aristoteleam Philosophiam ...ectè autem spatia. Ambulans enim docebat. Un... ipatetici. Rectè, alta erat enim superior ambu-...*

...ON UT QVAE TENEBRIS. *Non ut Physicam di-... : sed ut Politicen.*

...NEBRIS. *Ita Cicero, res naturæ obscuritate invo-... & ideo Democritus veritatem in altißimo puteo ...sam latitare dicebat:*

...ISTRA EA CONQVIRENS. *Hoc de Socratis senten-...ctum est, qvi operam ludere dicebat eos, qvi unde ...a, tonitrua, imbres fierent, exqvirebant. Auctor ...hon in Commentariis. Omnem autem veram Phi-...iam, aut certè ejus summam uno Homerico versu ...t contineri;*

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

STUDIO INDULGERET INANI. *Non damnat universum Philosophiæ naturalis studium: sed ea parte inane illud vocat, qua quærunt Physici acumine suo ad ea penetrare, quæ naturali lumine cognosci non queunt, de quibus, dum inaniter disputant, in plurimos & gravissimos errores incidunt. Cujusmodi sunt: Materiam primam creatam non esse, Mundum fuisse ex omni æternitate, Deum non cognoscere singularia, Animos humanos aut immortales non esse, aut ita esse immortales, ut tamen nihil cujusquam proprium maneat; & multa ejusmodi impia & nefaria dogmata. propter quæ Tertullianus adversus Hermogenem Philosophos hæreticorum Patriarchas vocat. Et de talibus videtur intellexisse S. Paulus in Epistola ad Colossenses his verbis: Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum CHRISTUM.*

Prima juventa genas jam flore umbrabat opaco,
Cum signata legens patriis vestigia plantis,
Sic præcultum animum gravioribus applicat orsis:
Et Romanarum sinuosa volumina legum,
Spissum opus, aggreditur vigili pervolvere cura.
Quod per iter cum alii longis ambagibus errent,
Et labyrintheis anfractibus impediantur:
Hic quasi per planum directo tramite currens,
Antevolat comites: nec tantum æqualia transit
Agmina, sed canos linquit post terga magistros.
Talem Græca obiisse olim certamina Ladan

Fama

refert, primo qui vix è carcere missus
at spectantum oculos, metamq; tenebat,
IRE UMBRABAT. *Ex Mureto ipso sæpè audivi,*
loquendi ab Archilocho sumptum esse.
RAECULTUM ANIMUM. *Cicero in Hortensio. Uti*
uram volunt, sufficiunt prius lanam medica-
uibusdam: sic literis talibusq; doctrinis ante
nimos, & ad sapientiam concipiendam imbui,
rari decet.
AN. *Cursor hic admirabilis fuit, de quo extat*
ramma.

ἄδας τὸ στάδιον εἴθ' ἥλατο, εἴτε διέπτη.
Δαιμόνιον τὸ τάχος, οὐδὲ φράσαι δυνατόν.

us cap. 6. Polyhistoriis. Ladas ita supra cavum
s cursitavit, ut arenis pendentibus nulla indicia
ret vestigiorum. Mentio illius & apud Catul-
pud Ciceronẽ. Vide & Pausaniam in Laconicis.
ERE. ὑπάλιγγος.
IBANT SPECTANTUM OCULOS. *Magnum est*
llere. Nullus enim sensus acrior, sed multò ma-
e oculos spectantium, qui hoc unum agunt, ut
lanè pervideant.

iam ætas matura viro: jamq; ardua tempus
ra tractare, & doctrinam ostendere factis:
fendendas primum hunc facundia caussas
xit, clypeumq; reis insontibus unum,
ifera jussit fera bella repellere lingua.

AM ÆTAS. *Confecto studiorum curriculo, ad*
das transiit.
OCTRINAM OSTENDERE FACTIS. *Verè enim*

 hoc

ET CUM PELLAEO. *Philippum dicit Macedonum regem. Pella enim urbs Macedoniæ. Sic & Juvenalis Alexandrum Pellæum juvenem vocat.*

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis.

DUCENTEM BELLA. *Aßiduè enim orationibus suis Atheniensium animos acuebat adversus Philippum, neque cum eo pacem fieri patiebatur. Itaqve eum vel maximè Philippus ipse metuebat. Plutarchus.*

TYRANNO. *Nomen hoc Homeri temporibus incognitum, postea cœpit injustè imperantibus tribui. At vetustæ etiam reges interdum Tyrannos vocant. Virgilius.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.
Te qvoq; Mæonide grandi audiit ore canentem,
Pelidæq; iram, reditumq; sagacis Ulixi.
Veraq; sub specie miscentem plurima falsi.
Addidit his qvoscunq; alios vetus extulit Hellas,
Qui simul & jucunda docent, & idonea vitæ.

TE QVOQVE MAEONIDE. *Homerum dicit.*

PELIDAEQVE IRAM, *Argumentum utriusqve Poëmatis Homerici unico versu complexus est.*

SAGACIS. πολυτρόπου, πολυμήτιος.

ULIXI. *Genitivus antiqvus. Ulixes autem latinè scribi debet: non, ut vulgò, Ulysses etsi Græcè Ὀδυσσεύς.*

VERAQVE SUB SPECIE. *Hac de re extat libellus Heraclidæ Pontici, & multa sunt apud Proclum in libros Platonis de Republica,*

HELLAS. *Græcia.*

QVI SIMUL ET JUCUNDA. *Horatianum.*

Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.

Mox majora agitans. Academi invisere silvas

Insti-

Verum hæc ante alias tantum caput extulit urbes;
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

NEC VERO INDECORES ALIAE. *Non magnum est excellere: sed inter pulchra excellere, id demum magnum est.*

SED LUNA MINORES. *Horatius:*

---- micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.

Hic sibi jampridem sedes Astrea locavit:
Marmoreum hic illi templum, laqveataq; tecta
Sumptibus immensis reges statuere vetusti.
Qvo bis centeni, lectissima pectora patres
Conveniunt, qvot eunt soles, mactantq; verendis
Ritè deam sacris, & certo fasq; nefasq;
Fine regunt, ipsaq; afflante oracula reddunt.
Consilioq; suo regni moderantur habenas.

HIC SIBI JAMPRIDEM. *Astream veteres vocabant justitiam, aut justitiæ deam, qvam Jovis & Themidis filiam esse dixerunt. Ovidius:*

Ultima cœlestum terras Astrea reliqvit.

Hanc igitur dicit qvasi domicilium qvoddam elegisse Lutetiæ, propter summam Parisiensis Senatus justitiam & dignitatem. Omnino autem Astreæ nomine per allegoriam intelligit justitiam divinam: qvæ eadem est cum ipso Deo.

MARMOREUM HIC ILLI. *Palatium intelligit, in qvo Lutetiæ jus redditur.*

QVO BIS CENTENI. *Non sunt planè ducenti neqve*

tamen longè ab eo numero absunt: sed hic numerum rotundare voluit, more poetarum.

LECTISSIMA PECTORA. *Neq; enim assumuntur in eum ordinem, nisi qui & eruditione, & justitiae opinione praestant, ita ut Consessus ille flos sit totius Galliae.*

QVOT EUNT SOLES. *Quotidie. Sic Horatius.*

Quotquot eunt dies.

MACTANTQVE. *Non tantum mactare hostias dicimus; ut Virgilius.*

Caelicolum regi mactabam in littore taurum,

Sed & mactare Deum hostiis. Plautus Amphitruono,

Quia enim te macto.

Cicero in Vatinium. Cum puerorum extis deos manes mactare soleas, sic igitur & hoc loco, mactare deam sacris.

VERENDIS. *Ita loquutus est, ut veteres de mysteriis & orgiis loquebantur.*

RITE. *Verbum sacrorum.*

DEAM *Deum ipsum intelligit, sed foeminino genere utitur propter nomen Astreae.*

SACRIS. *Sacrificare Deo videntur, qui jus suum cuique reddunt.*

FINE REGUNT. *Verbum juris, inde enim actio finium regundorum. Ovidius:*

Cum sua quisq; regat diversa flumina tractu.

Tibullus:

Qui regeret certis finibus arma lapis.

ORACULA. *Ita vocat decreta ipsius Senatus.*

Hos inter primo ipsa loco Dea magna Titanum

Collocat: & Nostri princeps, ait, ordinis esto.

Ille

Ille Deæ imperium, solio sublimis eburno
Exsequitur, pœnasq; viris & præmia ponit.
Nec mora, diffugiunt fraudes, fugit improba longe,
Gratia, quæq; avidas pervertunt munera mentes.
Nil odium, nil ira potest, discrimine nullo,
Nobilis an plebejus, inops an divite censu,
Solus, an hinc illinc magnis stipatus amicis,
Consequitur jus quisq; suum: trutina omnib. æqua est.

PRIMO IPSA LOCO. *A justitia ipsa Tuanum principem Senatus constitutum esse dicit, ut ostendat, neq; ambitu, neque pecunia in eum locum pervenisse.*

POENASQVE VIRIS ET PRAEMIA PONIT. *Democritus iis duabus rebus omnem Rempublicam contineri putabat, pœna & præmio.*

DIFFUGIUNT FRAUDES. *Ita quasi de animatis loquitur, quam Aristoteles unam de præcipuis elocutionis virtutibus esse dicit.*

Viginti totos ita juri præfuit annos,
Ut nulla interea macula violaverit ostrum
Quod semel induerat: non tantùm criminis expers,
Sed neq; suspectus cuiquam, tactusvé querela.

UT NULLA INTEREA MACULA. *Purpura induuntur præsides senatus Parisiensis, allegoricè autem dicit, eum semper integrè & incorruptè judicasse.*

NON TANTUM CRIMINIS EXPERS. *Respicit ad dictum Cæsaris, qui dicebat, domum suam non tantum crimine, sed etiam suspicione criminis carere oportere.*

Non talem patiens sortita est Sparta Lycurgum:
Quanquam illum, ambiguus divumne hominemné vocaret.

Mox potius divos inter numeravit Apollo,
Neu nostro ante suum ferat Attica terra Solonem,
Neve suum Minoa, tui quo Juppiter una est
Conscia vagitus & conscia Creta sepulchri.

LYCURGUM. *Cum Lycurgus vir inter Spartiatas nobilis Delphos ad oraculum venisset, ingredienti ei redditum est responsum ab Apolline, quo Apollo ipse dubitare se fatebatur, Deum illum an hominem diceret: sed statim addidit, se eum diis potius annumerandum prædicare. Historia extat apud Herodotum lib. 1.*

SUUM. *Quasi Tuanus Gallus Solo quidam fuerit:*

SOLONEM. *Hic, ut notum est, leges Atheniensibus dedit.*

NEVE SUUM MINOA. *Hic Cretensibus leges tulit, ut est apud Platonem 1. lib. de legibus. Homerus eum novem annos Jovis auditorem fuisse dicit, Propter summam justitiam creditus est judex inferorum.*

CONSCIA VAGITUS. *In Creta Jovem natum esse dicebant: in Creta etiam sepulchrum ipsius ostendebant, sed hoc nomine Callimachus Cretenses ut mendaces accusat.*

Obtigit has inter, dictu mirabile, curas
Firma valetudo, & nullis obnoxia morbis,
Atq; inconcusso decurrens vita tenore:
Non vulgare Dei munus simul, & simul ingens
Compositi argumentum animi, nam turpiter acta
Ut celeres ducit canos florentior ætas,
Et parit informes morbos, ægramq; senectam:
Sic senium juvenile seniliter acta juventus.

OBTIGIT HAS INTER. *Tuanum dicit, eum diu admodum*

modum vixerit, perpetuò firma valetudine inter multos labores usum esse: qvod & maximum Dei munus est, & argumentum temperantiæ. Nam Hippocrates qvoqve affirmat, intemperantiam qvasi fontem qvendam morborum esse.

NON VULGARE. *Nam etiam in versibus, qvi pro foribus templi Delphici legebantur, bona valetudo, ut optimum qviddam commendatur.* λῷστον δ' ὑγιαίνειν.

Sed nihil in terris stabile æternumve putandum est.
Omnes incerto nos ordine certa manet mors,
Æternum aut miseros aut effectura beatos.
Ut matrem annosam jam mitia poma relinqvunt
Sub finem autumni, contractaq; frigore primo
Sponte petunt terram: nitidi ut flos aureus ignis
Deserit arentem, consumpta Pallade lychnum:
Sic agros senio, & vitali humore carentes
Deseruit mens sancta artus cœlumq; petivit;

SED NIHIL IN TERRIS. *Euripides.* θνητῶν δὲ θνητὸς ὄλβος.

UT MATREM ANNOSAM. *Duabus comparationibus eleganter ostendit, mortem naturalem, minimeqve violentam. Utraq; autem ex Cicerone est, cujus hæc sunt in Catone Majore. Itaq; adolescentes mori sic mihi videntur, ut cum aqva multitudine vis flammæ opprimitur, senes autem, sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumptus ignis extingvitur; & qvasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur, si matura & cocta decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert: senibus maturitas.*

FLOS AUREUS IGNIS. *Sic Æschilus* ἄνθος πυρός.

CONSUMPTA PALLADE. *Oleo. Ovidius.*

Ut vigil infusa Pallade flamma solet.

Verte age Musa modos, vultusq; resume priores,
Dicamus bona verba, nefas lugere beatos,
Mitte supervacuo contundere pectora planctu,
Et lacrymarum imbrem populosa Lutetia siste:
Ille tuus præses flammantibus additus astris,
Credita jam cernit, sperataq; gaudia carpit,
Nec veterem tamen erga te deponit amorem.

VERTE AGE. *Hucusq; Tuani mortem deploravit, nu ei ut in cœlum evecto gratulatur.*

DICAMUS BONA VERBA. Εὐφημεῖν χρή.

NEFAS LUGERE BEATOS. *Ex philosophorum se tentia dubium non est, quin Tuanus beatus vocari qu at, nam & usque à puero virtuti deditus fuit, & ea perpetuò exercuit, & diu vixit, & prospera valetud ne usus est, summis honoribus functus: & uxorem ac j lios habuit ex animi sententia, & cum eos, cum cæt ros propinquos atque affines summis honoribus florent vidit, & discessus à vita ipsi vita conveniens fuit. Se & Christiane loquendo, eum, cujus, quantum quidem homines judicare possunt, vita integra & inculpa fuerit, qui à Catholica religione nunquam discíverit & privatim & publicè, quantum in ipso erat, omniun commodis servierit, nihil deniq; prætermiserit eorum quæ Christianum hominem decent, sperare debemus i locum piis à Deo destinatum pervenisse: etiamsi id pr certo & explorato affirmare non possumus, quare hæ ita accipienda sunt, ut ex spe & voto potius dicta, quà ex certa & explorata scientia, sic & S. Ambrosius i*

oratio

-atione de obitu Valentiniani imperatoris, non vere-
-r eum ita alloqui. Prospicis nos igitur sancta anima,
e loco superiore tanquam inferiora respiciens. Existi
le tenebris istius seculi, & ut luna resplendes, ut sol re-
-ulges. Sed & de Gratiano, & de Theodosio eodem modo
loquitur, & tamen, ut cætera taceantur, Valentinianus
sine baptismo decesserat. Non igitur arroganter affir-
mare vult Muretus, Tuanum cœlo receptum esse: sed id
scribit, quod & cupit verum esse, & verisimiliter de tali
viro sperari potest.

MITTE SUPERVACUO. Sic Horatius.

------ & sepulchri

Mitte supervacuos honores.

CREDITA JAM CERNIT. In beatis fides amplius non est. Nec spes quidem: Vident enim quod crediderant. Sola caritas perpe-
Fruuntur enim eo quod sperarant. Sola caritas perpe-
tuo durat.

Nec verò est, quod te desertam obámve queraris.
Quid dubitas? viden' ut patrios renovarit honores
Crudus adhuc avi, primoq; in flore juventæ
AUGUSTUS, tanti spirans genitoris imago?
Hoc tu unquam incolumi, tibi fas legere potalis?
Cerne duos etiam generos, duo sidera regni,
Conspicuum cunctis excelsa è sede PHILIPPUM
Regia firmantem impresso decreta sigillo,
Aut rescindentem, si quid vel gratia fellax
Elicuit, tantóve oppressum pondere rerum
Effugit Regem justo quod pugnet & æquo.
Quique meis olim fecit stipendia castris,
Dum saltus sequitur Musarum, HARLÆ-

ACHILLES:

(Nec levis à tali mihi gloria surgit alumno)
Qui patris & soceri vestigia pone secutus,
Æquatos titulis, prope jam virtutibus æquat,
Majora assiduè spondens: tantùm instar in illo est.
Muretus *dominæ jam non novus incola Romæ,*
Hæc, Auguste, *tibi mœstæ solamina mentis*
Dum meditor, nomenque tuum, nomenque parentis
Sæpe tui grato reddit mihi murmure Tibris
Et septem gemini resonant mea carmina colles.

AUGUSTUS, *Jacobus Augustus Tuanus, Christophori filius, consiliarius regius in Senatu Parisiensi.*

DUO SIDERA REGNI. *Imitatum ex illo Virgilii.*

---- duo fulmina belli.

PHILIPPUM. *Philippum Huraltum, magnum hodie Galliæ Cancellarium.*

REGIA FIRMANTEM. *Notandum est in his versibus quanta sit in Gallia Cancellarii auctoritas.*

HARLAEUS ACHILLES. *Hic nunc successit in locum Tuani soceri sui. Muretum autem olim Lutetiæ docentem diu audiit.*

QVI PATRIS. *Nam patrem quoque habuit in eadem curia Præsidem.*

PROPE JAM. *Nondum enim ad eam senectutem pervenit: neque tam diu in illo munere versatus est.*

PUBLII

PUBLII SYRI,

MIMI

AUCTI ET CORRECTI,

EX

CODICE MANUSCRIPTO

FRISINGENSI.

Ad Lectorem.

Publii Syri editio hæc non est Mureti, tamen cum Mureto hic eam publicamus, eo consilio, ut cum elegantissimo nostri ævi ingenio elegantissimum illud prisci ævi ingenium habeas conjunctum; P. Syrum, inquam; cujus aliquot mimiambi jam antehac ab aliquibus sunt editi, ut à Godefredo, ex membranis Cantabrigiæ repertis: quas ipse conqueritur & depravatissimas, & sententias hinc inde fuisse infartas, plerasque è Seneca depromptas. Scaliger in lucem dedit aliquot mimos Syri. Vellem, indicasset, quis illi in Syri editione fundus, & quorum exemplarium fidem secutus sit. Suo arbitrio alios mimos mutat, alios omittit. Nec deest exemplum ubi versum Laberii pro Publiano ponit. Henricus Stephanus quoque edidit aliquot mimiambos P. Syri, quos non per literas, ut alii fecerunt, sed per rerum capita digeßit. Porrò admodum reverendus, nobilis & eruditissimus dominus Antonius Velserus *cathedralis Ecclesiæ Frisingensis Canonicus, in Bibliotheca Ecclesiæ Frisingensis membranas manuscriptas reperit; & ad* Marcum *fratrem* II. virum Augustanum *transmisit. Hic ad nos in quibus mimi P. Syri: quos ubi cum aliis conferre cœpi, illico deprehendi in Codice Frisingensi quam plurimos optimæ notæ, verè Publianos, & perquam eleganter acutos mimiambos, qui in omnibus aliis hactenus desiderabantur. Quare operæ pretium visum est hos adjicere, & editionem novam, omnium plenissimam adornare. Quanto in pretio hi mimi fuerint apud sapientes, testis sit Romanus sapiens,*

theatralibus nugis, inter qvas jactaban-
ra selegit, iisq; sapientiae praecepta exor-
enim sqivit intima & severissima Ethices
norum numeris aptè illigata esse; & qvan-
n sit utilitate passim testatur. Natura,
damenta dedit semenqve virtutum o-
mnia ista nati sumus. Cùm irritator ac-
illa animi bona velut soluta excitantur.
qvemadmodum theatra consonent,
va dicta sunt, qvae publicè agnoscimus,
vera esse testamur?

opiae multa, avaritiae omnia.
avarus bonus est, in se pessimus.

sus ille sordidissimus plaudit, & vi-
ri convicium gaudet. *Et paulò post:*
dicebat Cleanthes, qvemadmodum
ter clariorem sonum reddit, cùm
per longi canalis angustias tractum,
novissimè exitu effudit: sic sensus
riores carminis arcta necessitas effi-
n negligentius audiuntur, minusqve
, qvamdiu soluta oratione dicun-
accessere numeri, & egregium sensum
certi pedes, eadem illa sententia
to excussa torqvetur. De contem-
e multa dicuntur, & longissimis ora-
oc praecipitur, ut homines in ani-
mo,

mo, non in patrimonio putent esse divitias. I esse locupletem, qvi paupertati suæ aptus est parvo se divitem fecit. Magis tamen feriuntur mi, cùm carmine ejusmodi dicta sunt:

Is minimo eget mortalis, qvi minimum cupit.
Quod vult habet, qvi velle qvod satis est potest:

Cùm hæc atqve ejusmodi audimus, ad confes nem veritatis adducimur. Illi enim qvibus nih tis est, admirantur, acclamant, odium pecuni dicunt. *Hæc Seneca, qvi qvàm magnificè hic hos ternos Publianos mimos laudet, vides. Quia ver qvi mimos Syri, primus collegit, eos ordine literar digessit, eundem nos ordinem servamus, ita ut cujus qve literæ seriem accuratè seqvamur.*

DE PUBLIO SYRO ELOGIA.

Seneca lib. 1. Epist. 8.

QVàm multi Poetæ dicunt, qvæ à Philosophis au cenda, aut dicta sunt. Non attingam Tragicos Togatas nostras: Habent enim hæ qvoqve aliqvid ſ ritatis, & sunt inter comœdias & tragœdias me Quantum disertissimorum versuum inter mimos cet? qvàm multa Publii, non ex calceatis, sed cot matis dicenda sunt? &c.

Seneca lib. 1. de tranqvill. vitæ cap. 11.

NUnqvam me in bona re, mali pudebit auctoris. blius tragicis comicisq; vehementior ingeniis,

tas ineptias, & verba ad summam caveam
reliquit? inter multa alia cothurno, non tan-
to fortiora, & hoc ait:
potest accidere, quod cuiquam potest.

Macrobius lib. 2. Saturnal. c. 7.

natione Syrus, cùm puer ad patronum domi-
adductus, promeruit eum non minus salibus
quàm forma. Nam fortè cùm ille servum su-
icum jacentem in area vidisset, increpuissetq;
le faceret; respondit, Aqvam calefacit. Jocu-
e super cœna exorta quæstione, qvodnam es-
um otium, & aliud alio opinante, ille, Poda-
r, dixit. Ob hæc & alia manumissus, & majo-
uditus, cùm mimos componeret, ingentiq; as-
aliæ oppidis agere cœpisset, productus Romæ
is ludos, omnes qui tunc scripta & operas suas
locaverant, provocavit; ut singulis secum
icem materia pro tempore contenderent, Nec
nte superavit omnes; in quibus & Laberium,
r arridens hoc modo pronunciavit;
e tibi me victus es Laberi à Syro.
Publio palmam, & Laberio annulum aureum
gentis sestertiis dedit. Tunc Publius ad Labe-
dentem ait: Qui cùm contendisti scriptor,
ator sublevu. Sed & Laberius sequenti statim
ne, Mimo novo interjecit hos versus:
ossunt primi esse omnes omni in tempore,
um ad gradum cum claritatis veneris;
es ægrè, & qvàm descendas, decides.
ego, cadet, qvi seqvitur, laus est publica.

Publii autem sententiæ feruntur lepidæ & ad communem usum accommodatissimæ. Ex quibus has ferè memini singulis versibus circumscriptas:

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod mutari non potest.
Cui plus licet, quam par est, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Frugalitas inserta est rumoris boni.
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
—— Improbè
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii est, quod petitur, si cito neges.
Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.
Veterem ferendo injuriam, invitas novam.
Nunquam periculum, sine periclo vincitur.

Hæc apud Macrobium.

Gellius lib. 17. cap. 14.

PUblius Mimos scriptitavit; dignusq; habitus est, qui suppar (al. super.) *Laberio judicaretur. C. autem Cæsarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii, quã Laberii Mimos prædicaret. Hujus Publii sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad communem usum commendatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis versibus circumscriptæ, quas libitum hercle est adscribere:*

Malum est consilium, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras non culpes, quod vitari non potest.

Cui

Cui plus licet, quàm par est, plus vult, quàm licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Frugalitas inserta est rumoris boni.
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia,
------ Improbè
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicũ habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo injuriam vites novam.
Nunquam periclum sine periclo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii est, quod petitur, si bellè neges.
Hæc apud Gellium.

Macrobius 2. Saturnal. capite septimo reddens causam, qvare Cæsar, qvem Laberio favorem ante exhibuit, in P. Syrum transtulerit.

SEd qvia & paulò ante Aurelius Symmachus & ego, nunc Laberii fecimus mentionem; si aliqva hujus atque Publii dicta referemus, videbimur & adhibendi convivio Mimos, vitâsse Lasciviam, & tamen celebritatem, qvam qvùm assunt, illi excitare pollicentur, imitari. Laberium asperæ libertatis eqvitem Romanum Cæsar qvingentis millibus invitavit, ut prodiret in scenam, & ipse ageret Mimos, qvos scriptitabat. Sed potestas non solùm, si invitet, sed et si supplicet, cogit. Unde se & Laberius à Cæsare coactum in Prologo testatur his versibus:

Necessitas, cujus cursus transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,

Quo me detrusit pœnè extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla authoritas
Movere potuit in juventa de statu;
Ecce in senecta ut facilè labefecit loco.
Viri excellentis mente clemente editu,
Submissa placidè blandiloquens oratio?
Etenim ipsi dii negare cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis posset pati?
Ergo bis tricenis annis actis sine nota,
Eques Romanus Lare egressus meo,
Domum revertar Mimus, Nimirum hoc die
Uno plus vixi, mihi quàm vivendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æquè atq; in malo,
Si tibi erat libitum literarum laudibus,
Floris cacumen nostræ famæ frangere.
Cur cùm vigebam membris præviridantibus,
Satisfacere populo, & tali cùm poteram viro,
Non flexibilem me concurvasti, ut carperes?
Nunc me quò dejicis? quid ad scenam affero?
Decorem formæ, an dignitatem corporis,
Animi virtutem, an vocis jucundæ sonum?
Ut hedera serpens vires arboreas necat.
Sepulchri similis, nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoq; actione, subindè se qua poterat, ulciscebatur, inducto habitu Syri; qui velut flagris cæsus præripientiq; se similis exclamabat:

Porrò Quirites! libertatem perdimus.

Et paulò post adjecit:

Nece

Necesse est multos timeat, quem multi timent.
Quo dicto universitas populi ad solum Cæsarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publium vertit favorem.

Seneca lib. 7. controv. 3.

CAssius Severus, summus Publii amator, ajebat, &c. Apud eum (Publium) melius erant dicta, quàm apud quenquam Comicum Tragicumq́; aut Romanum, aut Græcum, &c.

EXPLICANTVR NOTÆ VERSIBVS APPOSITÆ.

F. *denotat manuscriptum codicem Frisingensem. Jam si cui versui litera, F. sola apponatur, denotat illum in solo Frisingensi reperiri, abesse autem in cæteris omnibus, tàm in editione Godefredi, quam Henrici Stephani, & Scaligeri.*

G. *denotat editionem Godefredi. Jam si cui versui litera, G. sola apponatur, denotat illum in sola editione Godefredi reperiri: abesse autem in M. S. Frisingensi, & in Henrici Stephani & Scaligeri editione.*

H. *denotat editionem Henrici Stephani. Jam si cui versui litera, H. sola apponatur, denotat illum tantùm in editione Henrici Stephani reperiri, non autem alibi.*

S. *denotat editionem Josephi Scaligeri. Jam si cui versui litera, S. sola opponatur, denotat, illum tantùm in Scaligeri editione esse, non autem alibi.*

Binæ ex his literis, denotant illum versum in binis illis codicibus, quos literæ significant, reperiri; in reliquis non. Ternæ verò literæ denotant versum in ternis reperiri, sed desiderari in eo codice, quem notat litera omissa. Ut exempli gratia F. G. denotat versum in M.S. Frisingensi, & in Godefredi editione reperiri, desiderari verò in Henrici Stephani & Scaligeri. Sic F. G. H. denotat versum reperiri in M.S. Frisingensi, & in Godefredi & Henrici editione; abesse autem in editione Scaligeri. Et sic de cæteris.

Si nulla litera apposita sit versui, signum est, illum in omnibus reperiri, tàm in codice M.S. Frisingensi, quàm in editionibus Godefredi, Henrici Stephani & Scaligeri.

† *denotat nec esse Mimum Publianum, nec carmen, sed sententiam alicundè intrusam.*

PUBLII SYRI MIMI SELECTÆ SENTENTIÆ.

†A Duabus causis præstare princeps solet, si aut se vendicat, aut alium.

A morte semper homines tantundem absumus.

Ab alio exspectes, alteri quod feceris.

Ab amante lacrymis redimas iracundiam.

† Aberrare à fortuna tua non potes, obsidet te: quocunque descenderis magno apparatu sequitur. Senec. 1. clem. 8. 5.

Absentem lædit, cum ebrio qui litigat.

† Acerrima virtus est, quàm ultima necessitas excutit. Senec. ibid. cap. 11.

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Ad pœnitendum properat, citò qui judicat.

Ad tristem partem strenua est suspicio. 10

Adulter est uxoris amator acrior.

Æs debitorem, leve, grave, inimicum facit.

† Agat princeps curam, non tantum salutis, sed honestæ cicatricis. ibid. cap. 7.

Aleator, quantum in arte est, tantò est nequior.

Aliena nobis, nostra plus aliis placent. 15

Alienum æs homini ingenuo acerba servitus,

Alienum est omne, quicquid optando evenit.

Alterius damnum gaudium haud facias tuum.

Amans iratus multa mentitur sibi.

Amans quid cupiat, scit: quid sapiat, non videt: 20

Amans quod suspicatur, vigilans somniat.

F. *Amans sicut fax, agitando magis ardescit.*
Amare & sapere vix Deo conceditur.
Amare juveni fructus est, crimen seni.
F. *Amantis jusjurandum pœnam non habet.* 25.
F. *Amantium ira, amoris integratio est.*
Ames parentem, si aequus est; si aliter, feras.
S. *Amicis eò magis dees, quo nihil habes.*
S. *Amicitia pares aut accipit, aut facit.*
S. *Amicitia semper prodest, amor & nocet.* 30.
Amici vitia nisi feras, facis tua.
G.H. *Amicos res opimae parant, adversa probant.*
F. *Amicum, an hostem habeas, aperit calamitas.*
S. *Amicum lædere ne joco quidem licet.*
S. *Amicum perdere est damnorum maximum.* 35.
Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.
Amor extorqueri non pote, elabi pote.
Amori finem tempus, non animus facit.
Amoris vulnus, idem qui sanat, facit.
Amor misceri cum timore non potest. 40.
Amor otiosæ causa solicitudinis.
Amor, ut lachryma, ab oculis oritur, in pectus cadit.
Angusta capitur tutior mensa cibus.
Animo dolenti nihil oportet credere.
F. *Animo imperabit sapiens, stultus serviet.* 45.
F. *Animo virum pudicæ, non oculo eligunt.*
Animus, vereri qui scit, scit tutò ingredi.
S. *Animus hominis, quicquid sibi imperat, obtinet.*
Anus, cùm ludit, morti delicias facit.
Apertè mala cùm est mulier, tum demũ est bona. 50
G.H.S. *Arcum intensio frangit, animum remissio.*

S. Ars

S. *Ars non est, qvæ ad effectum casu venit.*
Aspicere oportet, qvod possis deperdere.
Astutè crines dum celantur, ætas indicatur.
Avaro qvid mali optes, nisi ut vivat diu? 55
Avarum facilè capias, ubi non sis idem.
S. *Avarum irritat, non satiat pecunia.*
Avarus damno potius, qvàm sapiens dolet.
Avarus ipse miseriæ causa est suæ.
Avarus nisi cùm moritur, nil rectè facit. 60
S.M. *Audendo virtus crescit, tardando timor.*
G.S. *Auferri & illud, qvod dari potuit, potest.*
F. *Avidum esse oportet neminem nisi senem.*
Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.
Auxilia humilia, firma consensus facit. 65

F. *BEnè audire alterum patrimonium est.*
Benè cogitata, si excidunt, non occidunt.
Benè dormit qvi non sentit, qvàm malè dormiat.
F. *Beneficia donari, aut mali, aut stulti putant.*
Beneficia plura recipit, qvi scit reddere. 70
Beneficium accipere, libertatem est vendere.
Beneficium dando accepit, qvi digno dedit.
Beneficium dignis, ubi des, omnes obliges.
G. *Beneficium est, eo carcere, qvod invitus possideas.*
G.† *Beneficium est, semper reddere bonitatis verbae* 75
Beneficium qvi dare nescit, injustè petit.
Beneficium, qvi dedisse se dicit, petit.
Beneficium sæpè dare, docere est reddere.
F. *Benè perdas gaudium, ubi dolor pariter perit.*
Benè perdit nummos, judici qvum dat nocens. 80

F. *Bene vixit, qui potuit, cùm voluit, mori.*
Benevoli conjunctio animi maxima est cognatio
G. *Benevolus animus maxima est cognatio.*
Benignus etiam dandi causam cogitat.
Bis emori est, alterius arbitrio mori, 85
Bis est gratum, quod opus est, si ultrò sit datum.
Bis interimitur, qui suis armis perit.
Bis peccas, cùm peccanti obsequiũ accommodas.
Bis vincit, qui se vincit in victoria.
Blanditia, non imperio, fit dulcis Venus. 90
Bona comparat præsidia misericordia.
Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.
F. G. *Bona imperante animo fies pecunia.*
Bona mors est homini, vitæ quæ extinguit mala.
Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala. 95
Bona opinio hominum, tutior pecuniâ est.
Bona, quæ veniunt, nisi sustineantur, cadunt, ut opprimant.
Bonarum rerum nimia consuetudo pessima est.
Bona turpitudo est, quæ periclum vindicat.
Boni est viri, etiam in morte nullũ fallere. 100.
G. H. S. *Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.*
Bonitatis verba imitari, malitia major est.
G. H. S. *Bona justitiæ proxima est severitas.*
Bonorum crimen est officiosus miser.
Bonum ad virum citò moritur iracundia. 105
Bonum est fugienda aspicere in alieno malo.
G. † *Bonum est reddere bona verba, etiam inimicis.*
Bonum, quod est, supprimitur, nequaquam extinguitur. Bo-

Bonus animus læsus, multò gravius irascitur.
Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.
† *Bonus judex est, qui novit dispensare, quod dandum est, & quatenus.*
Breve amans est ipsa memoria iracundiæ.
Brevis ipsa vita, sed malis fit longior.

Cæci sunt oculi, cùm animus alias res agit.
Caret periculo, qui etiam, cùm est tutus, cavet. 115
Casta ad virum matrona parendo imperat.
Casus, quem sæpè transit, aliquando invenit.
Cave amicum credas, nisi quem probaveris.
Cavendi nulla est dimittenda occasio.
Cave, quicquid incipias, quod pòst pœniteat. 120
Cicatrix conscientiæ, pro vulnere est.
Citius venit periclum, cùm contemnitur.
Citò ignominia fit superbi gloria.
Citò improborum læta ad perniciem cadunt.
Civilis belli oblivio defensio est. 125
† *Clementia est lenitas superioris adversus inferiorem*, Sen. 2. clement. cap. 3.
† *Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi.* ibidem.
† *Clementia in quamcunque domum venerit, felicem eam tranquillamque præstabit.*
Cogas amantem irasci, amare si velis.
Comes facundus in via pro vehiculo est. 130
Conjunctio animi maxima est cognatio.

F. G.

F. G. *Conscientia amici nullius invenit lingua preces.*
S. *Considera quid dicas, non quid cogites.*
F. *Consiliis juniorum multi se docti explicant.*
Consilio melius vincas, quàm iracundia. 135
Consueta vitia ferri, non prehendimus.
G. † *Consuetudo peccandi multitudinem facit peccantium.* Ex Senec. 1. de clem. capite vigesimo secundo.
Contemni est gravius quàm stultitia percuti.
F. *Contra felicem vix Deus vires habet.*
F. *Contra imprudentem stultitia est nimia ingenuitas.* 140
Contumeliam nec facere fortis potest, nec ingenuus pati.
Cotidiè damnatur, qui semper timet.
Cotidiè est deterior, posterior dies.
Crimen relinquit vitæ, qui mortem appetit.
Crudelem Medicum intemperans æger facit 145
F. *Crudelem Medicum intemperans facit.*
F. *Crudelis est, non fortis, qui infantem necat.*
Crudelis in re adversa est objurgatio.
F. *Crudelis lacrymis pascitur, non frangitur*
F. *Cui nolis sæpè irasci, irascaris semel.* 150
F. S. *Cui omnes benedicunt, possidet populi bona.*
S. H. *Cui plus licet, quàm par est, plus vult quàm licet.*
Cui semper dederis, ubi neges, rapere imperes.
Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.
F. G. H. *Cuivis dolori remedium est patientia* 155
Cujus mortem expetunt cives, vitam oderunt.
F. *Cùm ames, non sapias, aut, cùm sapias, non ames.*

F. Cùm

Cùm das avaro premium, ut noceas, rogas.
Cùm inimico nemo in gratiam tutè redit.
Cùm vitia prosunt, peccat, qui rectè facit. 160

DAmnare est objurgare, quum auxilio est opus.
Damnat, quæ lingua vocem habet, vim non habet
Damnum appellandum est cum mala fama lucrũ.
Damnum, nisi ex abundantia, raro venit.
S. *Dari bonum, quod potuit, auferri potest* 165
Didicere flere fœminæ in mendacium.
De inimico ne loquaris malè, sed cogites.
Deliberando discitur sapientia.
Deliberando sæpe perit occasio.
Deliberandũ est diu, quod statuendũ est semel 170
H. *Deliberare utilia, mora est tutissima.*
Demens est, quisquis præstat errori fidem.
Deos reddere credo, cùm felix vocet.
Despicere oportet, quod possis deperdere.
Desunt inopiæ multa avaritiæ omnia 175
Desunt luxuriæ multa, avaritiæ omnia,
Dies, quod donat, timeas; citò raptum venit.
Difficile est dolori convenire cum sapientia.
† *Difficilius est moderari, ubi dolori debetur ultio, quàm ubi exemplo*
Difficilem habere oportet aurem ad crimina. 180
Dimissum quod nescitur: non amittitur.
Discipulus est prioris posterior dies.
Discordia fit charior concordia.
Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.

Dixe-

Dixeris maledicta, cum ingratum hominem d-
xeris.
F. Dolor animi gravior est quàm corporis.
Dolor decrescit, ubi, quo crescat, non habet.
Dulcis in consilio posita est virtus militum.
F. Dulce etiam fugias, fieri quod amarum potest.
Dū vita gratia est, mortis conditio optima est
F. Duplex fit bonitas, simul ut accessit celeritas.

E Effugere cupiditatem, regnum est vincere.
S Eget minus mortalis, quò minus cupit.
Eheu quàm miserum est, fieri metuendo senem
G.† Eleemosyna non tàm accipientibus, quàm dan-
bus prodest.
H.S. Eodem animo beneficium debetur, quo datur.
Eripere telum, non dare irato, decet.
G.† Errat, si quis existimat tutum diu esse regem.
S. Est cupiditati & ipsa tarda celeritas.
H.S. Est honesta turpitudo pro bona causa mori.
S. Est socia mortis homini vita in gloria.
S. Est turba semper argumentum pessimi.
S. Est vita misero longa, felici brevis
S. Et calamitas virtutis est occasio.
Et deest & superat miseris cogitatio.
F. Etiam bonum sæpius obest assvescere.
Etiam capillus unus habet umbram suam.
Etiam celeritas in desiderio mora est.
Etiam hosti est æquus, qui habet in consilio fide
Etiam innocentes cogit mentiri dolor.
Etiam in peccato rectè præstatur fides.

Etia

Bonus animus læsus, multò gravius irascitur.
Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.
† *Bonus judex est, qui novit dispensare, quod dandum est, & quatenus.*
Breve amans est ipsa memoria iracundiæ.
Brevis ipsa vita, sed malis fit longior.

C*æci sunt oculi, cùm animus alias res agit.*
Caret periculo, qui etiam, cùm est tutus, cavet. 115
Casta ad virum matronà parendo imperat.
Casus, quem sæpè transit, aliquando invenit.
Cave amicum credas, nisi quem probaveris.
Cavendi nulla est dimittenda occasio.
Cave, quicquid incipias, quod pòst pœniteat. 120
Cicatrix conscientiæ, pro vulnere est.
Citius venit periclum, cùm contemnitur.
Citò ignominia fit superbi gloria.
Citò improborum læta ad perniciem cadunt.
Civilis belli oblivio defensio est. 125
† *Clementia est lenitas superioris adversus inferiorem,* Sen. 2. clement. cap. 3.
† *Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi.* ibidem.
† *Clementia in quamcunque domum venerit, felicem eam tranquillamque præstabit.*
Cogas amantem irasci, amare si velis.
Comes facundus in via pro vehiculo est. 130
Conjunctio animi maxima est cognatio.

F.	*Felicitas nutrix est iracundiæ.*
	Felix improbitas, optimorum est calamitas.
F. H. S.	*Fer difficilia, ut & facilia perferas.*
	Feras, non culpes, quod vitari non potest.
	Feras quod lædit, ut & quod prodest feras 24
G. H. S.	*Ficta citò ad naturam reciderint suam.*
	Fidem nemo perdit, nisi qui non habet.
F.	*Fidem nemo unquam perdit nisi qui non habe[t]*
	Fidem qui perdit, perdere ultra nil potest.
	Fidem qui perdit, quo se servat in reliquũ? 24
	Fides ut anima, unde abiit, eo nunquam redit
	Fœminarum curam gerere, desperare est otium
	Formosa facies muta commendatio est.
	Fortuna nulli plus quàm consilium valet.
S.	*Fortuna jus in hominis mores non habet* 25
S.	*Fortuna magna magna domino est servitus*
	Fortunam citius reperias, quàm retineas,
	Fortuna nimium quem fovet stultum facit.
	Fortuna obesse nulli contenta est semel.
G	*Fortuna quam nemo invidet, gratũ facit* 25
S.	*Fortuna quo se, eodem & inclinat favor.*
	Fortuna quum blanditur, captatum venit.
	Fortuna vitrea est, tum, quum splendet fran-gitur.
	Fortuna unde aliquid fregit, cassum est.
	Fortuna usu dat multa, mancipio nihil 26
	Fraus est accipere quod non possis reddere.
G. S.	*Frequens vindicta paucorum, odium reprimit,* Sen. 1. clem. 8.
F.	*Fragilitas rumoris bona miseria est.*

H. S. Fr

S. *Fragilitas inserta est rumoris boni.*
i.H. *Frustra, cum ad senectutem ventum est, recipis adolescentiam.* 265
Frustra rogatur, qui misereri non potest.
;.H. *Fulmen est ubi cũ potestate habitat iracundia.*
Furor fit læsa sæpius patientia.
Futura pugnant, ne se superari sinant.

GEminat peccatum, quem delicti non pudet. 270
† *Gradus à magnis ad majora fit.* Sen. 1. clem. 1.
Grave crimen, etiã leviter cum est dictum, nocet
1 S. *Grave est malum omne, quod sub aspectu latet.*
Grave judicium est, quod præjudicium non habet.
Grave præjudicium est, quod judicium non habet. 275
Gravis animi pœna est, quem facti pœnitet.
Gravis animus dubiam non habet sententiam.
Gravior inimicus qui latet sub pectore.
Graviora quædam sunt remedia periculis.
Gravissima est probi hominis iracundia 280
Gravissimum est imperium consvetudinis.
Gratius malum est omne quod sub aspectu latet.
Gravius nocet, quodcunq; inexpertum accidit.

HAec locum maledicti crebræ nuptiæ
Habet in adversis consilia, quæ in secundis commodat. 285
Habet suum venenum blanda oratio.

G † *Hæc clementia principem decet, ut quocunq; venerit, mansvetiora omnia faciat.*

F. † *Hæc conscientia animi gravior est servitute.*

Hæredem ferre utilius est, qvàm qværere.

Hæredis fletus sub persona risus est. 291

G. † *Haud minus turpia sunt principi multa supplicia, qvam medico multa funera.*

F. G. H. *Heu dolor qvàm miser est, qvi in tormento vocem non habet.*

Heu qvàm difficilis gloriæ custodia est:

G. S. *Heu qvàm miserum est, ab eo lædi, de qvo non possis qveri!*

F. G. *Heu qvàm miserum est discere servire, ubi sis doctus dominari.* 295

F. G. H. *Heu qvàm multa pœnitenda incurrunt, vivendo diu!*

Heu qvàm est timendus qvi mori tutum putat

F. *Hominem etiam frugi flectit sæpe occasio.*

Hominem experiri multa paupertas jubet.

F. *Homini consilium tunc deest, qvum multa invenit.* 300

Homo extra corpus est suum, qvum irascitur.

Homo ne sit sine dolore, fortunam invenit.

Homo qvi in homine calamitoso est misericors meminit sui.

Homo semper in sese aliud fert, in alterum aliud cogitat.

Homo toties moritur, qvoties amittit suos. 305

Homo vitæ commodatus, non donatus est.

S. *Honesta lex est temporis, necessitas.*

F. G. Ho-

G. *Honesta turpitudo est, pro bona caussa mori.*
Honestè parcas improbo, ut non careas probo.
Honestè servit, qui succumbit tempori 310
† *Honestius est, cùm judicaveris amare quàm cùm amaveris judicare.*
Honestus rumor alterum est patrimonium.
Honos honestum decorat, inhonestum notat.
Humanitatis optima est certatio.
JAcet omnis virtus, fama nisi lata pateat. 315
Ibi semper est victoria, ubi concordia est.
Ibi potest valere populus, ubi leges valent.
Ictum tacentem crimen facias acrius.
G. H. *Id agas, tuo te merito ne quis oderit.*
Ignis etiam suum calorem in ferro tenet. 320
Ignoscere hominum est, nisi pudet cui ignoscitur.
Ignoscito sæpe alteri, nunqvam tibi.
Illo nocens se damnat, qvo peccat die.
† *Imago animi sermo est, qvalis est vir, talis oratio.*
† *Imbecillos oculos esse, qvi ad alienam lippitudinem suffunduntur.* Senec. 2. de clem. cap. 7. 325
Improbè Neptunum accusat, qvi iterum naufragium facit.
Imprudens peccavit, qvem facti pœnitet.
Impunè in eum pecces, qvi peccat rarior.
In amore semper mendax iracundia est.
In amore forma plus valet qvàm auctoritas 330

F. *In amore semper causa damni quæritur.*
In calamitoso risus etiam injuria est.
F. - *Incertus animus remedium est sapientiæ.*
F. *Inertia tum judicatur, cum fugitur labor.*
F. *Inertiæ est laboris excusatio.* 33
G.† *Infelice felicitas est innocentia, neqvitia ipsa pœna sui est.*
G. *Infelicitate se erigere, est felicitatem submittere.*
Inferior horret qvicqvid peccat superior.
Ingenuitas non recipit contumeliam.
Ingenuitatem lædas, qvum indignum roges. 340
F. *Ingenuus animus non fert vocis verbera.*
F. *Ingrata sunt beneficia qvibus comes est metus*
Ingratus unus omnibus miseris nocet.
G.† *In honesta res est suos vincere: satis est, potuisse punire.*
F. *Inimici ad animum nullæ conveniunt preces.* 345
F. *Inimico extincto, exitum lacbrymæ non habent.*
Inimicum, qvamvis humilem docti esse metuere.
Inimicum ulcisci vitam accipere est alteram.
In judicando criminosa est celeritas.
F. *Injuriam aures qvàm oculi facilius ferunt.* 350
F. *Injuriam facilius facias, qvàm feras.*
F. *Injuriam ipse facias, ubi non vindices.*
F. *Injuriarum remedium est oblivio.*
In malis sperare bene, nisi innocens, nemo solet.
F. *In misera vita etiàm contumelia est.* 355
F. *In misero facile fit potens injuria.*

In

In nullum avarus bonus est, in se pessimus.
Inopiæ parva desunt, avaritiæ omnia.
Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.
In rebus dubiis plurimi est audacia. 360
Insanus omnis furere credit cæteros.
Instructa inopia est in divitiis cupiditas,
Intellige ecquæ sint, ut & benè agas, bona.
Interdum habet stultitiæ partem felicitas.
In turpi re peccare, bis delinquere est. 365
In Venerem semper certat dolor & gaudium.
In Venere semper dulcis est dementia.
Invidia id quod videt loquitur, non quod subest.
Invidiam ferre aut fortis aut felix potest.
Invidia tacita citius inimica irascitur. 370
Invidia tacitè, sed inimicè irascitur.
Invitat culpam, qui peccatum præterit.
In vitia miseri nulla contumelia est.
Invitum cum retineas, exire incitas.
Ipsæ amicos res optimæ pariunt, adversæ probant. 375
Iracundiam qui vincit, hostem superat maximum.
Iratum breviter vites, inimicum diu
Iratus cùm ad se redit, sibi tum irascitur.
Iratus etiam facinus consilium putat.
Iratus nil non criminis loquitur loco 380
Irritare est calamitatem, cùm te felicem vocas
S. *Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.*
Ita crede amico, ne sit inimico locus.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.

F. *Iter est, quacunq; dat prior vestigium.* 385
F. *Jucunda macula est ex inimici sanguine.*
Jucundum nihil est, nisi quod reficit varietas.
Judex damnatur, cùm nocens absolvitur.
G. *Jus omnem supra injuriam positum scias.*

L*Æsa doloris remedium, inimici dolor.* 390
Lapsus semel, fit culpa, si iterum cecideris.
Lascivia & laus nunquam habent concordiam.
G. † *Lassa crudelitas non est vocanda clementia.*
F. *Late lucere ignis, ut nihil urat, potest.*
Laus nova nisi oritur, etiam vetus amittitur. 395
Legem nocens veretur, fortunam innocens.
F. *Legem solet oblivisci iracundia.*
Levis est Fortuna; citò reposcit, quod dedit.
F. *Lex videt iratum, iratus legem non videt.*
Lex universa est, quæ jubet nasci & mori. 400
Libido cunctos etiam sub vultu damnat.
Libido non judicium est quod levitas sapit.
F. *Licentiam des Linguæ, cùm verum petas.*
F. *Locus remotus qui latet, lex est sibi.*
Loco ignominiæ est apud indignum dignitas.
F. *Longum est quod flagitat cupiditas.* 405
Lucrum sine damno alterius fieri non potest.
Luxuriæ desunt multa, avaritiæ omnia.

M*Agis hæres fidus nascitur, quàm scribitur.*
F. *Magis valet qui nescit quid valet calamitas.* G. †

Honesta turpitudo est, pro bona caussa mori.
Honestè parcas improbo, ut non careas probo.
Honestè servit, qui succumbit tempori 310
Honestius est, cùm judicaveris amare quàm cùm amaveris judicare.
Honestus rumor alterum est patrimonium.
Honos honestum decorat, inhonestum notat.
Humanitatis optima est certatio.
JAcèt omnis virtus, fama nisi lata pateat. 315
Ibi semper est victoria, ubi concordia est.
Ibi potest valere populus, ubi leges valent.
Ictum tacentem crimen facias acrius.
T. *Id agas, tuo te merito ne quis oderit.*
Ignis etiam suum calorem in ferro tenet. 320
Ignoscere hominum est, nisi pudet cui ignoscitur.
Ignoscito sæpe alteri, nunquam tibi.
Illo nocens se damnat, quo peccat die.
Imago animi sermo est, qualis est vir, talis oratio.
Imbecillos oculos esse, qui ad alienam lippitudinem suffunduntur. Senec.2. de clem. cap.7. 325
Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Imprudens peccavit, quem facti pœnitet.
Impunè in eum pecces, qui peccat rarior.
In amore semper mendax iracundia est.
In amore forma plus valet quàm auctoritas 330

F. *Malo etiam parcas, si una est periturus bonus.*
G † *Malo veris offendere, qvàm placere adulando.* Senec. 2. clem. cap. 2.
S. *Malum consilium consultori pessimum est.*
F. S. *Malum est consilium, qvod mutari non potest.*
F. *Malus animus in secreto pejus cogitat.* 440
F. *Malus bonum ad se nunqvam consilium refert.*
Malus bonum ubi se simulat, tunc est pessimus.
Malus est vocandus qvi sua est causa bonus.
F. *Malus etiam si obesse non potest, tamen cogitat.*
F. *Malus qvicunqve in pœna est, præsidium est bonis* 445
F. *Manifesta causa secum habet sententiam.*
F. *Mansveta tutiora sunt, sed serviunt.*
F. *Medicina calamitatis est æqvanimitas.*
F. *Meretrix instrumentum est contumeliæ.*
F. *Metuendum semper esse scias, qvem tutum velis.* 450.
F. *Metum respicere non solet, qvicqvid juvat.*
F. *Metus improbos compescit, non clementia.*
Metus qvum venit, rarum habet somnus locum.
F. *Minimum eripit Fortuna cum minimum dedit.*
Minus decipitur, cui negatur celeriter. 455
Minus, qvam servus, dominus, qvi servos timet.
F. *Minus sæpe pecces, si scias, qvid nescias.*
G. † *Misera est ægritudo animi ob alienarum speciem miseriarum.*
F. *Misera est voluptas, ubi periculi memoria est.*
S. *Miser dici bonus vir esse non potest.* 460

Mise-

Miseriam nescire, sine periclo est vivere.
† *Misericordia est vicina miseriæ: habet enim aliquid trahitq; ex ea* Sen. 2. clem. 6.
† *Misericordia non causam, sed fortunam spectat.*
Misericors civis patriæ est consolatio.
Miserrima est fortuna, quæ inimicos latet 465
.H.S. *Miserrima est fortuna quæ inimico caret.*
Miserrimum est alterius arbitrio vivere.
Miserum est, tacere cogi, quod cupias loqui.
Monstro similis est avaritia unica.
Mora cogitationis diligentia est.
Mora omnis odio est, sed facit sapientiam. 470
† *Morbum esse scias, non hilaritatem, semper arridere arridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum quoq; os diducere.*
Mori est felicis antequam mortem invocet.
Mors necesse est: sed non quoties volueris.
Mors infanti felix, juveni acerba, nimis sera seni. 475
Mortem timere, crudelius est quàm mori.
Mortem ubi contemnas, omnes viceris metus.
Mortuo qui mittit munus, nil dat illi, adimit sibi.
† *Muliebre est furere in ira.*
Muliebris lacryma condimentum est malitiæ 480
Mulier cùm sola cogitat male cogitat.
Mulier quæ multis nubet multis non placet.
Multa ignoscendo fit potens potentior.
Multis minatur qui uni facit injuriam.
Multis placere qui cupit, culpam cupit. 485
Multorum calamitate vir moritur bonus.

F. *Multa ante tempus, qvàm virum invenias bonum,*
F.G. *Multos timere debet: qvem multi timent.*
F. *Muneribus, non lachrymis meretrix est miseri-cors.*
Mutat se bonitas, irritata injuria. 490.

F.G.† *Nam etsi nullos inimicos tibi facit injuria; nonnullos tamen facit invidia.*
F. *Naturam absconditi improbus, cùm rectè facit.*
F. *Necesse est maximorum minima esse vitia.*
S. *Necesse est multos timeat; qvem multi timent.*
F. *Necessitas ab homine, qvæ vult, impetrat.* 495
F. *Necessitas dat legem, non ipsa accipit.*
F. *Necessitas egentem mendacem facit.*
F. *Necessitas qvàm pertinax regnum tenet.*
F. *Necessitas qvod celat, frustrà qværitur.*
F. *Necessitas qvod poscit, ni dederis, eripit.* 500
F. *Necessitatem ferre, non flere addecet.*
F. *Necessitati qvodlibet telum utile est.*
F. *Necessitati sapiens nihil unqvam negat.*
S. *Necessitatis est remedium parcitas.*
F. *Nec mortem effugere qvisqvam, nec amorem pot-est* 505
F. *Nec vita nec fortuna perpetua est hominibus.*
Negandi caussa avaro nunqvam deficit.
F. *Negandi caussa avarum nunqvam facit.*
S. *Negata est magnis sceleribus semper fides.*
F.S. *Negat sibi ipse, qvi, qvod difficile est petit.* 510
F.G.† *Neminem citò accusaveris, neminem citò lau-daveris.*

F. Ne-

Nemo immaturè moritur, qui moritur miser.
Nemo timendo ad summum pervenit locum.
†*Nemo potest personam diu ferre fictam: ficta citò in naturam suam recidunt.*
G. †*Neqvitia ipsa pœna sui est. Nam mala conscientia sæpe tuta est, secura nunqvam.* 515
Nescias, qvid optes, aut qvid fugias: ita ludit dies.
Nescio qvid cogitat, cùm bonum imitatur malus.
G. †*Nihil negabis, qvod petiturus eris.*
G. †*Nihil petas, qvod negaturus es.*
G. †*Nihil prodest didicisse benefacere si cesses.* 520
Ni gradus servetur, nulli tutus est summus locus.
Nil agere, semper infelici est optimum.
Nil aliud scit necessitas, qvam vincere.
Nil eripit fortuna, nisi qvod & dedit.
Nil est miserius, qvam ubi pudet, qvod feceris. 525
G. *Nil interest, qvo animo facias, qvod fecisse vitiosum est. Nam facta cernuntur, animus non videtur.*
Nil magis amat cupiditas, qvàm qvod non licet.
G. † *Nil magnum est in rebus humanis, nisi animus magna despiciens.*
Nil non acerbum prius qvam maturum fiet.
Nil non aut lenit, aut domat diuturnitas. 530
Nil peccent oculi, si oculis animus imperet.
Nil posse qvenqvam, mortuum hoc est vivere.
Nil proprium dicas, qvod mutari potest.
Nil tempora ducas pro salutis remedio.

S. Nil

S. *Nil turpius, quàm vivere incipiens senex.* 53

E. *Nimia concedendo interdum fit stultitia,*
Nimium altercando veritas amittitur.

F. *Nimium est in morte boni cum nil fiet mali.*

F. *Nisi per te sapias, frustra sapientem audias.*

F. *Nisi qui scit facere, insidias nescit metuere.* 54

F. *Nisi vindicet delicta, improbitatem adjuves.*

G.† *Nobilis professio sapientia est, quæ distributa suscipit incrementum, avarum dedignata possessorem; citò nisi publicetur, elabatur.*

F. *Nocens precatur, innocens irascitur.*

F. *Nocentem qui defendit, crimen sibi parit.*

F. *Nocere casus non solet constantia.* 545

F. *Nocere posse & nolle, laus amplissima est.*

F. *Noli contemnere ea, quæ summos sublevant.*

G.† *Non alia facies est quieti moderatique imperii, quam sereni cœli & nitentis.*

F.G. † *Non aliter vivas in solitudine, aliter in foro.*

F.G.† *Non aspicis quàm plenas quisque manus Deo, sed quàm puras admoveat. Non enim aliter, nisi optimus, animus pulcherrimus Dei cultus est.* 550

Non citò ruina perit is, qui rimam timet.

F. *Non corrigit sed lædit, qui invitum regit.*

F. G.† *Nondum felix es, si nondum te turba deridet.*

F. *Non est bonitas, esse meliorem pessimo,*

F.G.† *Non est pusilla domus, quæ multos recipit amicos.* 551

S. *Non est pusillum, si quid maximo est minus.*

F. *Non est turpis cicatrix, quam virtus parit.*

Non est tuum fortuna quod fecit tuum.

Non facilè de innocente crimen fingitur.

Non facilè solus serves, quod multis placet. 560

† *Non multum supra eum eminet quis, cui se irascendo exæquat.* Senec. 1. clem. cap. 5.

Non novit virtus calamitati cedere.

Non potest non sapere, qui se stultum intelligit.

G. *Non quàm multis placeas sed qualibus stude.*

Non semper aurem facilem habet facilitas. 565

Non vincitur, sed vincit, qui suis cedit.

Nulla tàm bona est fortuna de qua nil possis queri.

Nulla hominum major pœna est quàm infelicitas.

Nulli facilius quàm malo invenies parem.

Nulli imponas, quod ipse non possis pati. 570

Nullo in loco malè audit misericordia.

† *Nullum ex omnibus clementia magis quam regem aut prælatum decet.*

Nullum locum esse sine teste putaveris.

† *Nullum morosius est animal, majoriq; arte tractandum quàm homo, & nulli magis parcendum quàm homini* Senec. 1. clem. cap. 17.

Nullum sine auctoramento est magnum malum. 575

Nullus tantus quæstus, quam, quod habes, parcere.

Nunquam facilius culpa quam in turba latet.

† *Nunquam liquidum sincerumq; ex turbido venit.*

Nunquam non miser est, qui quod timeat, cogitat.

Nunquam periclum sine periclo vincitur. 580

S. Nun-

S. *Nunquam satis est, quod improbæ spei*

S. *Nunquam secura est prava conscienti*

F. *Nunquam ubi diu fuit ignis, defuit vap*

Nusquam melius morimur homines, qu libenter viximus.

F. *OBjurgari in calamitate gravius est calamitas.*

F.G. † *Objurgationi semper blanditia aliqu misce.*

F. *Obsequium nuptæ cito fit odium pellicis*

F. *Occasio ægrè offertur, facilè amittitur.*

F. *Occasio receptus difficiles habet.*

F. *Occidi pulchrum, ubi ignominiosè serv*

F.G. † *Odia multorum sub vultu, multorum su la latent.*

G. G. *Odio oportet ut bonum peccandi, non m cias.*

F. *O dulce tormentum, æquo ubi reprimit dium.*

F. *Officium benevoli animi finem non hab*

F. † *Omitte excusationem, nemo peccat i*

Omne dixeris maledictum, quum ing hominem dixeris.

F.G. † *Omne peccatum actio est. Omnis aute voluntaria, tàm honesta, quam turpis. Omne ergo peccatum voluntarium est.*

F. *Omnes æquo animo parent, ubi digni im*

F. *Omnes cùm peccant occulte, pacantur*

† *Omnes enim vitam differentes, mors incerta prævenit.* 600

Omne vitium habet patrocinium suum.

Omnia tamen panduntur, cùm non dico, si cecideris, sed si titubaveris.

Omni rei moderatio est adhibenda, quæ sanabilia ingenia distingvere à deploratis sciat.

† *Omnis affectus habet, ut in hoc, qvod ipse insanit, cæteros furere putet,*

Omnis dies velut ultimus ordinandus est, 605

Omnis doctor in vita ratione peccans, turpior est, ob hoc, qvod in officio cujus magister esse vult, labitur.

Omnis voluptas, qvemcunq; arrisit, nocet.

† *Opinentur de te homines male sed mali:*
Omnibus enim displicere malis, laudabile est.

O pessimum periculum qvod opertum latet. 610

Optimè positum est beneficium, ubi meminit, qvi accipit.

Optimum est majorum vestigia seqvi, si rectè præcesserint.

Optimum est semper ignoscere, tanqvam ipse cotidiè pecces.

Oratorē te puta, si tibi, qvod oportet, persvaseris

O tacitum tormentum animi conscientia! 615

O vita misero longa, felici brevis!

† P*Acem cum hominibus habebis, bellum cum vitiis.* F. Pa-

F. *Parata lachrymæ insidias,non fletum indicant.*
G.† *Parcendum est improbandis civibus,non aliter quàm membris languentibus.*
F. *Parens iratus,in se est crudelissimus.* 610
S. *Parere scire,par imperio gloria est.*
F.H.S. *Pars beneficii est,quod petitur,si bellè neges.*
F. *Patiendo multa veniunt,quæ nequeas pati.*
F. *Patiens & fortis seipsum felicem facit.*
F. *Patientia,animi occultas divitias habet.* 615
G. *Patria est,ubi benè vixeris.*
F. *Paucorum est intelligere,quid decet Deos.*
F. *Paucorum improbitas,universis calamitas.*
F.G.† *Peccandi duo sunt genera: aliud ex proposito, aliud ex negligentia vel fragilitate.*
G.† *Peccandi verecundiam facit ipsa clementia regentis.* Senec.1. clem. capite vigesimo secundo.
F. *Peccare pauci nolunt,nulli nesciunt.*
F. *Peccatum amici veluti tuum rectè putes.*
F. *Peccatum extenuat,qui celeriter corrigit.*
F.G. † *Pecuniæ imperare oportet, non servire.*
F. *Pecunia est regina rerum omnium.* 635
F.G.†. *Pecunia non satiat avarum, sed irritat.*
F.G. *Pecunia,si uti scias,ancilla est,si nescis,domina.*
F. *Pejora multa cogitat mutus dolor.*
F.C. { *Pejora sunt tecta odia, quàm aperta.*
Propterea te loquax inimicus minus, quàm taciturnus offendit. 640 }
Beneficia in vulgus cum largiri institueris.
G. *Perdenda sunt multa,ut semel ponas benè.*

F. Per-

Perdendi finem nemo, nisi egestas, facit.
Perdidisse mallem, quàm accipere turpiter.
Perdit, non donat, qui dat, nisi est memoria. 640
Perenne conjugium, animus, non corpus, facit.
Pereundi scire tempus assiduè est mori.
Perfacile felix, quod vota imperant, facit.
Perfugere ad inferiorem, seipsum est tradere.
Pericula, qui audet, antè vincit, quàm accipit. 650
Pericula timidus, etiam quæ non sunt, videt.
Perpetuo vincit, qui utitur clementia.
Per quæ sis tutus, illa semper cogites.
Pestifera vis, valere ad nocendum. Senec.1. clem.3.
Pleriq; cum stultis maledicunt, ipsi sibi convicium faciunt. 655
Perturpe est enim, quod objicitur, in objiciente cognosci.
Pleriq; famam, pauci conscientiam verentur.
Plerique metu peccare cessant, non innocentia.
Profectò tales timidi, nō innocentes dicendi.
Plures tegit fortuna, quàm tutos facit. 660
Plus est quam pœna, injuriæ succumbere.
Plus est quàm pœna, sine re miserum vivere.
Pœna ad malum serpens, cùm properat, venit.
Pœna levatur, ubi laxatur dolor.
Pœnam moratur improbus, non præterit. 665
Populi est mancipium, quisquis patriæ est utilis.

F. *Post calamitatem memoria alia est calamitas.*
F. *Potens misericors, publica est felicitas*
F. *Potentia in adversis nunquam felicitas.*
F. *Potenti irasci, sibi periculum est quaerere.*
F G.†*Potest non esse honestum, quod non est liberum.*
F. *Praesens est semper, qui absens ulciscitur.*
F.G. { *Praestabis parentibus pietatem, cognatis d ctionem:*
Praestabis amicis fidem, omnibus aequitatem }
F.G.†*Principium discordiae est, aliquid ex comm proprium facere.*
G. † *Principum saevitia bellum est.*
F.G.†*Prius, quàm promittas; deliberes; ut, cùm p miseris, facias.*
F.G.† *Prius, si negaveris, fecisse postea fallere est.*
F. *Proba & bona fama, maxima est haereditas.*
F. *Probè delicta, cùm legas, deteras.*
F. *Probo beneficium, qui dat, ex parte accipit.*
F. *Probus libertus, sine natura est filius.*
F. *Prodesse qui vult, nec potest, aequè est miser.*
F. *P o dominis peccare, etiam virtutis loco est.*
F. *Pro medicina dolor est, qui dolorem necat.*
G. *Propè est, ut libenter damnet, qui citò*
G. *Propè est, ut non aequè damnet, qui nimis.*
F. *Properare in judicando est crimen quaerere.*
F. G. { *Propter causam multa amico dabis: multa c sa etiam contra amicum.*
Pro eo religiosior eris, quò melior. }
F. *Prospicere oportet in pace, quid bellum juvet.*
F.G.†*Proximum ad innocentiam locum tenet verec da confessio.*

F.

:ntis stultus etiam sermonis jocus est.
r dimissus nunqvam redit in gratiam.
ıor doceri non potest, nasci potest. 695
:dorem alienum qvi eripit, perdit suum.
ıdor qvem non flectit, non frangit timor.
'ulcherrimum est omnia prasta e nihil exigentem.
upillus est avarus ætatis brevis.
uras Deus, non plenas aspicit manus.
utandus est rectè fortior, qvi cupiditates qvàm qvi hostes subjicit.

QVæ sunt maximæ divitiæ? non desiderare divitias.
Qvæ vult videri bella, nimium sibi negat.
Qvàm felix vita qvæ sine negotiis transigit!
Qvàm iniqvum est nocuisse, qvia oderis lædere!
Qvantò iniqvius est odisse, qvia læseris.
Qvàm magnarum virium est negligere lædentem!
Qvi enim vindicat, sentit.
Qvam magnum est, non laudari, & esse laudabilem! 710
Qvàm malus est, culpam qvi suam alterius facit!
Qvàm miser est, cujus ingrata misericordia est!
Qvàm miser est, qvi excusare sibi se non potest.
Qvàm miserum auxilium est, ubi nocet, qvod sustinet!

G. *Qvàm miserum est ab illo lædi, de quo non queri!*

F. *Qvàm miserum est, benè qvod feceris, fa queri!*

F. *Qvàm miserum est cogi opprimere, qvem sa velis!*

F. *Qvàm miserum est, cùm se renovat consump malum!*

F. *Qvàm miserum est id, qvod pauci habent tere!*

F. *Qvàm miserum est mortem cupere, non posse ri!*

F. *Qvàm miserum officium, qvod successum ne bet!*

F. *Qvàm miserum est, ubi consilium casu tur!*

F. *Qvàm miserum est, ubi te capiant, qvi def rint!*

S. *Qvàm pœnitenda incurrunt vivendo diu!*

S. *Qvàm sæpè veniam, qvi negaverat, petit!*

F. *Qvamvis acerbus, qvi monet, nulli nocet.*

F. G. { *Qvamvis agas, ne qvis merito tuo te oderit* / *Qverunt tamen semper, qvi oderint.* }

F. *Qvamvis non rectum, qvod adjuvat, rectum tes.*

F. *Qvantò serius peccatur, tantò turpius incip*

F. *Qvem bono tenere non potueris, contineas m*

F. *Qvemcunqꝫ qværit calamitas, facilè inven*

F. *Qvem diligas, etiam qveri de ipso malum est.*

F. Q

Perdendi finem nemo, nisi egestas, facit.
Perdidisse mallem, quàm accipere turpiter.
Perdit, non donat, qui dat, nisi est memoria 640
Perenne conjugium, animus, non corpus, facit.
Pereundi scire tempus assiduè est mori.
Perfacile felix, quod vota imperant, facit.
Perfugere ad inferiorem, seipsum est tradere.
Pericula, qui audet, antè vincit, quàm accipit. 650
Pericula timidus, etiam quæ non sunt, videt.
Perpetuó vincit, qui utitur clementia.
Per quæ sis tutus, illa semper cogites.
Pestifera vis, valere ad nocendum. Senec.1. clem.3.
{ *Plerique cum stultis maledicunt, ipsi sibi convicium faciunt.* 655
{ *Perturpe est enim, quod objicitur, in objiciente cognosci.*
Plerique famam, pauci conscientiam verentur.
{ *Plerique metu peccare cessant, non innocentia.*
{ *Profectò tales timidi, nō innocentes dicendi.*
Plures tegit fortuna, quàm tutos facit. 660
Plus est quam pœna, injuriæ succumbere.
Plus est quàm pœna, sine re miserum vivere.
Pœna ad malum serpens, cùm properat, venit.
Pœna levatur, ubi laxatur dolor.
Pœnam moratur improbus, non præterit. 665
Populi est mancipium, quisquis patriæ est utilis.

F. *Post calamitatem memoria alia est cal*

F. *Potens misericors, publica est felicita*

F. *Potentia in adversis nunquam felicita*

F. *Potenti irasci, sibi periculum est quam*

F G. †*Potest non esse honestum, quod non est lici*

F. *Præsens est semper, qui absens ulciscitur.*

F.G. { *Præstabis parentibus pietatem, cogn Ctionem.:*
Præstabis amicis fidem, omnibus æqui

F.G. †*Principium discordiæ est, aliquid exc proprium facere.*

G. † *Principum sævitia bellum est.*

F.G. †*Prius, quàm promittas; deliberes; ut miseris, facias.*

F.G. † *Prius, si negaveris, fecisse postea fallere t*

F. *Proba & bona fama, maxima est hæredit*

F. *Probè delicta, cùm legas, deteras.*

F. *Probo beneficium, qui dat, ex parte acci*

F. *Probus libertus, sine natura est filius.*

F. *Prodesse qui vult, nec potest, à quo est mi*

F. *P o dominis peccare, etiam virtutis loc*

F. *Pro medicina dolor est, qui dolorem neca*

G. *Propè est, ut libenter damnet, qui citò*

G. *Propè est, ut non æquè damnet, qui nimis.*

F. *Properare in judicando est crimen quære*

F. G. { *Propter causam multa amico dabis: mi sæ etiam contra amicum.*
Pro eo religiosior eris, quò melior.

F. *Prospicere oportet in pace, quid bellum juv*

F.G. †*Proximum ad innocentiam locum tenet da confessio.*

Qvis est pauper? qvi sibi videtur dives.
Qvi sibi non vivit, meritò aliis est mortuus. 780
Qvis miserum sciret, verba nisi haberet dolor?
Qvis plurimum habet? is qvi minimum cupit.
G. *Qvi succurrere perituro potest, cùm non succurrit, odit.*
Qvi timet amicum amicus ut timeat, docet.
Qvi timet amicum vim non novit nominis. 785
Qvi venit, ut noceat, semper meditatus venit.
Qvi ulcisci dubitat, improbos plures facit.
Qvi uni culpæ ignoscit, svadet pluribus.
Qvo cavet is, cùm animus aliud, verba aliud, potunt?
Qvod ætas vitium posuit ætas auferet. 790
Qvod est timendum, decipit, si negligas.
Qvod facere turpe est, dicere ne honestum puta.
Qvid fugere credis, sæpè solet occurrere.
Qvod nescias, cui serves, stultum est parcere.
Qvod nescias, damnare, summa est temeritas 795.
Qvod perit, qværi potest, reprehendi haud potest.
Qvod qvisq; amat, laudando commendat sibi.
Qvod semper est paratum, non semper juvat.
Qvod senior loqvitur, omnes consilium putant.
G. *Qvod tacitum esse vis, nemini dixeris: qvia non poteris ab alio exigere silentium, si tibi ipse non præstas.* 800
Qvod timeas citius, qvàm qvod speres, evenit,
Qvod vix contingitur voluptatem parit.

Qvod

F. *Quod vult, habet, qui velle, quod satis est;*
G.† *Quo se fortuna, & favor inducit hominem.*

F. *RApere est accipere, quod non possis red*
F. *Rapere est non petere, quicquid invite*
ras.
F. *Rarum esse oportet, quod diu charum velis.*
F. *Ratione, non vi vincenda adolescentia est.*
F.G.† *Recta ingenia debilitat sapientia, pravas*
mat audacia.
F.G.† *Recte parentem & inferiorem laudas, quia*
net ad gloriam tuam.
G.† *Rege incolumi mens omnibus una est, amisso*
re fidem.
G.† *Regibus certior est ex mansuetudine securit*
Senec. 1. de clem. c. 8.
F.G. { *Rigibus est pejus multo quam servientibi*
Quia singulos isti, illi universos timen
F. *Regnat non loquitur, qui nil nisi, quod vult*
F. *Rei nulli prodest mora, nisi iracundiae.*
F. *Remedium frams est, contra flumen querere*
F.G. *Rem maximam promittit sapientia, ut te*
cat tibi.
F.G. *Repelli se homines facilius, quã decipi ferum*
S. *Repente dives nemo factus est bonus.*
S. *Res inquieta est in seipsam, felicitas.*
F.G.† *Res ipsa, ut praestare possimus, efficiet, si pol*
properamus honesta.
F.G. *Res magna clementia est, indulgendo magi*
ripere scelera, quam vindicando.

F.G

es optima est, non exstirpare sceleratos, sed scelera. 825

Respicere nil consuevit iracundia.

†*Respue crudelitatem & matrem crudelitatis iram.*

Res quantò est major, tantò est insidiosior.

†*Res vera est, qui à multis timetur, multos timet.*

†*Revera memoria beneficii fragilis est, injuriarum tenax.* 830

Revertere, unde veneris, nil grave est.

Reus innocens, Fortunam, non testem timet.

Rex esse nolim, ut esse crudelis velim.

Rediculum est odio nocentis perdere innocentiam.

Rivalitatem non amat victoria. 835

Rogare beneficium, servitus quodammodo est.

Roganti melius quàm imperanti pareas.

Ruborem amico excutere, amicum est perdere.

SAEpè dissimulare, quàm vel ulcisci satius fuit.

Sæpè oculi & aures vulgi, sunt testes mali. 840

Salutis casus benè sit homini injuria.

Sanctissimum est meminisse, cui te debeas.

Sapiens contra omnes arma fert, cùm cogitat.

Sapiens etsi contentus est se, tamen amicum vult habere, sed ob hoc nihil aliud, nisi ut exerceat amicitiam, ne tàm magna virtus jaceat: non ad hoc, ut dicit Epicurus, ut habeat, qui sibi assideat, succurrat, sed ut habeat, cui assideat, succurrat, sed ut habeat, cui assideat, quando libet.

G.† *Sapiens nihil facit, quod non debet, & nil termittit, quod debet.*

F. *Sapiens, quod petitur, ubi tacet, brevi gat.*

F. *Sapiens semper quiescendi dat locum inj*

F. *Satis est beatus, qui potest, cùm vult mori*

F. *Sat magna usura est pro beneficii memori*

F. G.† *Scias eum multis virtutibus abundare, q nas amat.*

{ *Scito, quid est invidia. Dolor animi ex commodis.*

F.G.† { *Scito & illud, quia nulli invidet vir b praditus.*

G.S. *Secretè amicos admone, lauda palàm.*

F. *Secunda in paupertate fortuna est fides.*

F. *Secundus est à matre; nutricis dolor.*

F. *Se damnat judex innocentem, qui opprim*

F. *Se denegare patriæ, exilium est pati.*

F. *Seditio civium, hostium est occasio.*

F. *Semper beatam se putat benignitas.*

F. *Semper consilium tunc deest, cùm opus m est.*

F.G.† *Semper dissensio ab alio incipiat, à te reco tio.*

F. *Se posse plus iratus quàm possit, putat.*

F. *Semper metuendo sapiens evitat malum.*

F. *Semper metuendum quicquid irasci potest*

F. *Semper plus metuit animus ignotum mal*

F. *Semper redundat ipse in auctores timor.*

F. *Sensus non ætas invenit sapientiam.*

ro est in periculis consilium quærere.
ervis imperare moderatè tam est, Senec. 1. clem. 8.

870

Severitas assidua amittit auctoritatem
Severitatem abditam clementia in procinctu habet.

† Si benè institueris, pudeat fieri deteriorem.
Sibi ipsa improbitas cogit fieri injuriam.
Sibi ipsi dat supplicium, quem admissi pœnitet.
Sibi primum auxilium eripere est leges tollere.

875.

G. { Sicut formosa pictura est, cujus nulla pars errat.
Sic formosus homo, in quo nulla pars peccatis fœda est. }

:.G. † Si in clientelam felicis hominis potentisq; veneris, aut veritas, aut amicitia perdenda est.

F.G. † Si invitus pares, servus es: si volens minister.
F.G. Si multis placuerit vita tua, tibi placere non poterit.
F. Sine dolore est vulnus quod ferendum est cum victoria.
F. Si nil velis timere, metuas omnia.
F.G.† Si non invideas, major eris: nam qui invidet minor est.

F.G. { Si quis irascitur, & ab alio pœnas petit exigit.
Si enim nos adversus peccantes severissi gerimus, & ipsi eadem committimus. }

F. *Si rectè admones amicos palàm lauda.*
F.G.† *Si vis beatus esse, cogita hoc primum contemni.*
G.† *Si vis amari, ama.*
F. *Socius fit culpa, qui nocentem sublevat.*
F. *Solet esse in dubiis pro consilicet emeritas.* 890
F. *Solet hora, quod multi anni abstulerint reddere.*
F. *Solet sequi laus, cum viam fecit labor.*
F.G.† *Solitudinem quærat qui vult cum innocentibus vivere.*
F. *Spes est salutis, ubi hominem objurgat pudor.*
F. *Spes inopem, res avarum, mors miserum levat.* 895
F. *Spina etiam grata est, ex qua spectatur rosa.*
F. *Stultitia est insectari quem diligunt.*
F. *Stulti timent fortunam, sapientes ferunt.*
F. *Stultum est timere quod vitare non potes.*
F. *Stultum est vicinum velle ulcisci incendio.*
F. *Stultum facit fortuna quem vult perdere.*
S. *Stultum imperare reliquis, qui nescit sibi.*
F. *Suadere primum benevoli est, dein corrigere.*
G.† *Succurre paupertati amicorum imo potius occurre.* 905
F. *Suis qui nescit parcere, inimicis favet.*
F. *Summissum imperium non tenet vires suas.*
F.G.† *Sunt multi qui plurimum verbis, non re contendunt: sed ipsa quæ spernunt, clam furantur.*
F. G.† *Sunt quorum corpus innoxium est: Sed in mil-*

G.† *Res optima est, non exstirpare sceleratos, sed scelera.* 825

S. *Respicere nil consuevit iracundia.*

G.† *Respue crudelitatem & matrem crudelitatis iram.*

Res quantò est major, tantò est insidiosior.

G.† *Res vera est, qui à multis timetur, multos timet.*

G.† *Revera memoria beneficii fragilis est, injuriarum tenax.* 830

Revertere, unde veneris, nil grave est.

Reus innocens, Fortunam, non testem timet.

Rex esse nolim, ut esse crudelis velim.

Rediculum est odio nocentis perdere innocentiam.

Rivalitatem non amat victoria. 835

Rogare beneficium, servitus quodammodo est.

Roganti melius quàm imperanti pareas.

Ruborem amico excutere, amicum est perdere.

SAEpè dissimulare, quàm vel ulcisci satius fuit.

Sæpè oculi & aures vulgi sunt testes mali. 840

Salutis casus benè sit homini injuria.

Sanctissimum est meminisse, cui te debeas.

Sapiens contra omnes arma fert, cùm cogitat.

† *Sapiens etsi contentus est se, tamen amicum vult habere, sed ob hoc nihil aliud, nisi ut exerceat amicitiam, ne tàm magna virtus jaceat: non ad hoc, ut dicit Epicurus, ut habeat, qui sibi assideat, succurrat, sed ut habeat, cui assideat, succurrat, sed ut habeat, cui assideat, quando libet.*

F.G. *Tristitiam si potes, cave, ne admiseris.* 925

F.G. *Turbe prabet spectaculum ager animus.*

F.G.† *Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor per verba discutitur:*
Transibit sermo in affectum, si honesta loquamur.

S. *Turpis inopia est, qua nascitur de gloria.*

F.G.† *Turpius nihil est, quàm cum eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris.* 930

F.G. †*Tu primum exhibe te bonum, & sic quaeras alterum similem tui.*

F.G.†*Tutissima res est nihil timere prater Deum.*

G. † *Tyrannus à rege distat factis, non nomine.*
Sen.1.clem.c.13.

F. *VBi cœpit divitem pauper imitari, perit.*

F. *Ubicunque pudor est, semper ibi sancta est fides.* 935.

G. † *Ubi discrimen inter bonos malosque sublatum est, confusio sequitur & vitiorum eruptio.*

F. *Ubi fata peccant, hominum consilia excidunt.*

F. *Ubi innocens formidat, judicem damnat.*

F. *Ubi omnis vitae metus est, mors est optima.*

F. *Ubi peccat aetas major, male discit minor.* 940

F. *Ubi sis cum tuis & absis, patriam desideres.*

F. *Ubi timetur, nil quod timeatur nascitur.*

G.† *Ubi usitata remedia non procedunt, tenta contraria.*

S. *Velox consilium sequitur pœnitentia.*

G. *Venia est pœnæ debitæ remissio.*

F. G.

Verba rebus, non personis accipienda sunt.
Verbum omne, in quam partem intelligas.
Verum est quod pro salute fit mendacium.
G.† *Verum non dicimus, nec audimus.*
G. *Veterem ferendo injuriam, invitas novam* 950
† { *Vide, si malus adhuc es, parce similibus:*
Verum si esse desisti, quare aliis locum emendationis abscindas? }
G.† *Vir est bonus, qui in tantum perduxit animum suum, ut non modo nolit peccare, sed etiam non possit.*
G.† *Vires tuas amici beneficiis, inimici injuriis sentiant.*
Viri boni est, nescire facere injuriam. 955
G.† *Viriliter feras quæ necesse est: doloribus enim patientia vincitur.*
Virum bonum natura, non ordo facit.
G.† *Virtutem cujus progressum videris, non exitium ejus desperes.*
Virtute quod non possis, blanditiis auferas.
Virtuti amorem nemo honestè denegat. 960
Virtuti melius qvàm fortunæ creditur.
Virtutis spolia cum videt, gaudet labor.
Virtutis vulnus partem habet victoriæ.
G. *Vis habere honorem? dabo tibi magnum imperium: Impera tibi.*
G.† *Vis omnibus esse notus? prius effice, ut neminem noveris.* 965
G.† *Vita omnis brevis est, ideo immortalitas est mors honesta.*

F. *Vitium fuit, nunc mos est assentatio.*
F.G. *Vix qvisqvam in bonum, nisi ex malo transit.*
F.G. *Ulcera animi sananda magis qvàm corporis.*
F. *Unus Deus pœnam affert, qvàm multi cogitant.*
970
G.† *Volunt homines ita preceptum esse, ut vivunt: non ita vivere, ut preceptum est.*
F. *Voluptas à difficili data dulcissima est.*
F.† *Voluptas non pudicum corpus facit.*
F. *Voluptas tacita metus est magis, qvam gaudium.*
F.G.† *Ut aliqvid auri extrahamus, terras pervertimus: ut summum bonum occupemus, scrutari pectus piget.* 975
G. † *Utendum est divitiis, & non abutendum, ut nec à superioribus contemnaris, nec ab inferioribus timearis.*
G.† *Ut fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu: sic animadversiones magnarum potestatem terrent latius, qvàm nocent.*
F. G.† *Utilis eductio & disciplina mores facit.*
Unde bona consvetudo excutere debet, qvod mala instruxit.
G.† *Utinam ea lex homini esset, ut cum telo suo frangeretur, nec sæpius liceret nocere, qvàm semel.* Sen. I. clem. c. 19.
F. *Utrumqve casum aspicere debet, qvi imperat,* 980
F. *Vultu an natura sis sapiens multum interest.*

IN

N PUBLII SYRI

IIMOS NOTÆ ET VARIÆ LECTIONES.

VErsu I. Hoc erat initium in editione Godefredi, qvi plurima similia habet minimè Publiana, qvæ, nescio qvis, malè de Syro meritus intrusit. Ego nihil ex ulla editione, sed qvæ mihi ejicienda videbantur, moneo hoc signum †Certum est hanc sententiam è Se transsumptam esse, & qvidem vitiosè, qvi lib. 1. lementia cap. 1. ita incipit: *Duabus de caussis pu- princeps solet, si aut se vindicat, aut alium.*

A morte semper homines tantundem absumus. licirer hic versus intelligi potest. Primo, ut is ninimum hunc pronunciavit, gestu adjuverit lenderit verius sensum qvam dixerit. Qvemodum illud: *digitis à morte remotus, qvatuor eptem.* Secundo sensus is potest esse, qvem & eca eleganter alio modo expressit de remed. uitorum: *Undecunq; ad inferos una via est.*

'. 3. S. *Ab alio exspectes, alteri qvod feceris.* Cinunc Publianum mimum Seneca lib. 14. epist. *Qvis autem negaverit feriri qvibusdam preceptis iciter etiam imperitissimos: velut his brevißimis ibus. Nihil nimis. Avarus animus nullo satiatur o. Ab alio exspectes, alteri qvod feceris. Hac cum*

M ictu

ictu quodam audimus, nec ulli licet dubitare, aut int rogare, Quare? Adeo etiam sine ratione ipsa veri ducit.

V.4. Frisingensis codex legit: *Ab amante lac mis redimes iracundiam.*

V.5. Hanc sententiam, minimè Publianam correxi. Nam G. legit. *A quocunq; descenderis.* Sen. 1. de clem. cap. 8.

V.9. *Adpœnitendum properat, cito qui judic* Qvod hic de præpropero judicio; id Græcus q dam de nuptiis: Γαμεῖν ὁ μέλλων εἰς μετάνοιαν ἔρχεται.

V.10. F & H. *Adtristem partem strenua suspicio.*

V.11. Simile qvid de Othone Imp. *Vxoris mœch cœperat esse suæ.*

V. 12. *Æs, debitorem leve; grave, inimicum fac* Ita enim corrigo, secutus Senecam, qvi lib. 1. ep 19. *Leve æs alienum debitorem facit; grave inimicu* Ubi Seneca sine dubio meminit Pnbliani hujus n mi, si tamen non ex hac ipsa sententia Senecæ p Publiano concinnatus est. Scaliger legit: *Æs del torem leve, grave inimicum facit.*

V. 14. Seqvor hic lectionem m. s. F. Nam G. & sic legunt: *Aleator quanto in arte est melior, tanto nequior. Scaliger: Aleator quantum in alea arte e tanto est nequior.* Vt sit trochaicus.

V. 15. F. & G. H. *Alienum nobis, nostrum plus al placet.*

V. 17. Retineo hic lectionem S. Exprimit hu mimum vetus Græcus versus: τὰ δ᾽ ἄλλα δῶ[illegible] m. s. Frisingensis ita habet: *Alienum homi*

in

rba est servitus. G.& H. *Aliena homini in-*
i est servitus.

:itatur à Seneca lib.1. epist.8. *Quantum*
·um versuum inter mimos jacet? quam
i non excalceatis, sed cothurnatis dicenda
ejus versum qui ad philosophiam pertinet,
artem, quæ modo fuit in manibus, referam,
rtuita in nostro habenda.
um est omne quicquid optando venit.
rsum à te dici non paulo melius, sed astri-
ns.
t tuum, fortuna quod fecit tuum.
·itiosè *Amare & sapere vix à Deo conce-*

: H. bono quidem, sed alio sensu: *Ami-*
ras, facis tua.
ellus ille de moribus quem Martino E-
ımiensi, qui vixit anno D.LX. adscri-
cos secundæ res parant, adversæ certissimè

ansponit: *Animi arbitrio amor sumi-*
itur.
ıvor hic S. noster m.s. F. ita legit: *Amor*
non potest, sed elabi potest G.& H. omit-

Amor otiosa cura est solicitudinis.
uta ingredi. H. *tutò aggredi.*
artinus libro de moribus. *Acuit intensio,*
uum remissio.
. *Aspicere oportet quæ possis deperdere.* m.C.

F. vitiosè *Aſpicere oportet quidpoßis perdere.* N
improbo lectionem S. *Deſpicere oportet quod deperdere.* Qvem verſum dabo in litera D.

V. 54. Secutus ſum. m. ſ. F. ubi claris liter
gitur, ſed ſanandus eſt verſus: Godefredus: *A crines, dum celantur, ætas indicatur.* Et illico ſub
git lectionem aliam qvam è veſtigiis m. ſ. co
eruit: *Aſtu canos, dum celantur, ætas indicat.* At
corrigit ita: *Aſtu canos, dum celant, ætas indicat*
qve hic qvieſcit, & ultimo ſic tentat: *Aſtutè celatur, ſe ætas indicat,* qvam ultimam lectio
Henricus Stephanus ſeqvitur, eam tamen co
ctura non infelici ita corrigit.

Aſtu crinem celatur, ætas indicat.

Scaliger hoc modo habet:

Ætas cinædum celat, ætas indicat.

Facilè ex his prudens ſibi eliget optimam
ctionem.

V. 60. S. *Avarus, niſi cum moritur, nil rectum f*

V. 62. De hoc verſu vide infra in litera D.
ſu 165. qvæ notamus ex Seneca.

V. 64. m. ſ. codex Friſingenſis vitiosè: *nihi teſtium.*

B.

V. 67. F. vitiosè habet: *B. c. ſic excedunt non o*
dunt.

V. 70. ita clarè m. ſ. F. & G. licet S. aliter:
accepit q. ſ. r.

V. 71. S. transponit. *B. a. l. vendere eſt.*

V

citatur etiam à Gellio lib. 17. cap. 14.
2. Saturn. cap. 7. licet m. f. Frisingen-
beat: *Beneficium dando accipit qvi dign*

Beneficia dare qvi nescit, i. p. H. Benefi-
i n. i. p.
Beneficia se dedisse qvid p.
omnino legendum ex G. & S. nam m.
habuit: *B. p. n. judicium qvi dat n.*
egit F. G. H. licet S. in litera C. sic ha-
ictio animi maxima est cognatio.
excogitat.
omninò legendum cum S. nam F. & G.
im mori est.
&H. *B. e. g. q. o. e. ultro si offeras* S. *B. e. g.*
o offeras.
eccato
a lego cum G. & S. nam F. perperam
: *Bis v. q. se in victoria vincit.*
na imperanti pecunia est.
ona nemini hora est, ut non alicui mala.
omini,
i G. & S. abest *nimia.*
ndicat.
rtinus lib. de moribus corruptè hunc
i citat. *Bonis nocet qvi malis parcit.*
H. & S. *B. v. i. major malitia est.*
F. & S. nec opus corrigere cum G. & H.
virum.

V. 108

V.108. S. ita legit: *Bonum quidem supprimitur, nunquam extinguitur.* G. vero hoc modo: *Bonum etsi supprimitur non extinguitur.*

V.109. G.& S. transponunt verba: *Bonus animus læsus, gravius multo irascitur.*

V. 110. G. *commodat.*

V.112. G.& S. longe alio sensu: *Brevis multis ipsa est memoria iracundiæ.*

C.

V.115. Seqvor m. f. F. qvi longè nitidius qvàm S. editio qvæ sic: *C.p. etiam qui tutus cavet.*

V.128. Est sentia Senecæ *deprompta ex lib. 1. de clementia cap. 1.*

V.130. Citatur à Gellio lib.17. cap. 14. & Macrob. 2. Saturn. lib.7.

V.131. Ita G.& S. licet G. in litera B. etiam addat hos duos mimos: *Benevolus animus maxima est cognatio.* Et hunc. *Benevoli conjunctio animi maxima est cognatio.*

V. 136. ita corrigo ex m. f. F. ubi sic legitur: *Consueta vitia ferri non reprehendimus.* S. ita legit: *Consueta vitia ferimus, non reprehendimus.* Godofredus verò hoc modò: *Consueta vitia ferimus, nisi reprehendimus.*

v. 138. G & H. c. *e. levius.* q. *s.p.S.* vero ita legit: *C. gravius est stultitia, q. percuti.*

V.141. Seqvor hic G. nam m. f. F. ita habet: *Contumeliam nec fortis potest, nec ingenuus pati*: Neqve lon-

ab hac lectione abest H.S. qvi ita legit: *Con-tam non fortis pote nec ingenuus pati.* ut sit tro-icus versus.

V.143. Seqvor hic G.nam m. f.F. ita habet: *Quo-e est deterior dies posterior.*

V.151. S. transpositione variat. *c.o.h.d. populi possi-b.*

V.152. Citatur à Gellio lib.17. cap.14. & Macrob. aturn. cap.7.

V.153. G. *Cui sæpe dederis, ubi negas, rapere impe-*

V.154. S. transponit ita: *Cuivis accidere potest, d cuiqvam potest.* At ego seqvor G. *Præsertim, & Seneca sic citet lib. 1.* de tranqvil. cap.11. *Nun-m me in bona re, mali pudebit authoris. Publius tra-s comicisq; vehementior ingeniis, qvoties mimicas tias, & verba ad summam caveam spectantia reli-t? inter multa alia cothurno, non tantum siparis iera, & hoc ait:*

Cuivis potest accidere, qvod cuiqvam potest.

Noster vero codex m.f. F. sic habet: *Cunctis potest cuivis p.*

V.156. G. *Cujus mortem exspectant cives, vitam ode-t.* H. *Cujus mortem amici exspectant, vitam ode-t.* Noster vero m. f. F. sic legit: *Cujus mortem ici exspectant, vitam cives oderunt.*

V.159. G. & H. *in gratiam citò redit.*

D.

V.161. F. vitiosè: *Damna ne objurgare cùm auxilio opus.*

V.162. Ita ex conjectura restituo: nam m.-s. I vitiosè habet: *Damnat lingua, vocem habet, vim no habet.*

V.163. *Damnum appellandum est cum mala fam lucrum,* Feliciter idem vetus Græcorum:

Κέρδος πονηρὸν ζημίαν ἀεὶ φέρει,

V.165. Godefredus legit: *Dari bonum, quod p vuit, auferri potest.* Scaliger verò ita hunc versum i litera A reddit: *Auferri & illud quod dari potuit, po est.* Sed ne qværamus qvis germanam lectionem a tigerit Publii, cum hic versus non sit Publianu Nam Lucilius ad imitationem Publiani nimiatnl hunc fecit, teste Seneca lib. 1. epist. 8. *Quam mult Publii non excalceatis, sed cothurnatis dicenda sunt Unum ejus versum qui ad philosophiam pertinet, & a hanc partem, quæ modo fuit in manibus, referam, q negat fortuita in nostro habenda:*

Alienum est omne quidquid optando venit.

Hunc versum à te dici non paulo melius, sed astricti memini:

Non est tuum fortuna quod fecit tuum.

Illud etiam num melius dictum à te non præteribo:

Dari bonum quod potuit, auferri potest.

Hoc non imputo in solutum; de tuo tibi. Vale. Hæc Seneca:

V. 166. Seqvor hic lectionem S. Nam noster n s.F. ita habet: *Dediscere flere fœmina est mendaciu* Godefredus: *Dediscere flere fœminam est mendacium.*

V.16

Et hic seqvor lectionem S. Nam alii alio
ur: *De inimico loqvare male, si cogites.*
Repono hic ex conjectura, *Discitur*, nam
abet, *Dicitur.*
Seqvor hic lectionem G. & S. Noster m. s.
Deliberandum est sæpè qvicqvid statuendum

Deos reddere credo, cùm felix vocet. Hanc
i jam retineo, licet fuerim in illa opinio-
ndo ut corrigerem: *Deos reddere credo cum*
et, sed retineo potiorem, non qvod pla-
n. s. Frisingensis ita apertè habeat, nec e-
im, qvam substituam certam & germa-

. Vide, qvæ notavimus in litera A, ad ver-

Citatur à Seneca lib. 19. Epist. 109. *Non*
madmodum theatra consonent, quoties ali-
sunt, quæ publicè agnoscimus, & consensu ve-
amur:
unt inopiæ multa, avaritiæ omnia.
ullum avarus bonus est, in se pessimus.
versus ille sordidissimus plaudit, & vitiis suis
itium gaudet. Hæc Seneca.

Citatur Seneca lib. 7. controvers. 3. *Apud*
ius erant dicta, quam apud qvemqvam comi-
cumq; aut Romanum, aut Græcum; ut illum
qvo ajebat, unum versum inveniri non posse

 me-

meliorem : Tam deest avaro qvod habet, qvàm qvod n[on] habet, & illud de eadem re dictum :

Desunt luxuriæ multa, avaritiæ omnia.

V.117.G.& H. *Dives, qvod donat, timeas; citò r[e]ptum venit.* Ego lego comm. s. F. *Dies.*

V.185. ita legit.D. *Maledicta cuncta c. i. h. d.* & [e] Trochiacus S. *Omne dixeris maledictum, qvum ingr[a]tum hominem dixeris,* qvem versum in litera O. r[e]peto H. *Dixeris maledictum qvum i.h.d.*

V.190.F ita habet : *Dum est vita grata, mortis e[st] conditio optima.* Ab hac mente est, qvod ait Sene[ca] de remed.fort. *Optimum est mori, cùm juvat viver[e].* Et ibidem : *Optimum est, antequam optes, mori.* Pro pterea dixit Martialis :

Rebus in angustis facilè est contemnere vitam,
Fortiter ille facit, qvi miser esse potest.

E.

Vt 195. Martinus libro de moribus iisdem ver bis citat.

V. 211. G. *Etiam peccator. p.f.* noster verò m.s. Fri sing.ita. *Et tamen huic peccato rectè p.f.*

V. 122. F. *qvid sit.*

V.213. F. *Et qvi faciunt o.i.* G. & ita legit : *Etiam qvi faciunt, odio habent injuriam.*

V.216. *Et miseriarum portus est patientia.* Alite[r] vetus Græcorum versus : λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τύχη.

v.218.F. *Excelsus multò facilius casus nocet.* Iden[t] antea Apollodorus Comicus extulerat: εἰκῇ δὲ μεγάλ[ο] πτῶμα γίνεται μέγα.

. F. *Ex hominum qvæstu facta est fortuna dea.*
ι.F. *e. pati est, patria qvi se denegat.* Henricus
ıus sic legit: *Se denegare patria, exilium est*

}. Seqvor hic lectionem *S.* ut sit Trochaicus,
ſ. F. ita habet vitiosè *Exuli ubi nusqvam*
st, sine sepulchrum est mortuum. G. ita legit *Ex-*
nusqvam domus est, sine sepulchro est tanqvam
r. H. *cui nusqvam domus est, sine sepulchro est*
r.

F.

o. Et hic scire adeò qvis fundus *S*caligero
ı Publianis mimis; è qvibus, si hic est, *S*ene-
ısus est, sed aliter; Epist. 102. *Facilius crescit*
, qvàm incipit
2. H. *Fortuna qvam n. u.*
3. ita *S.* sed puto hunc versum effictum ex
i est in nostro m. ſ. *F.* hoc modo. *Ictum tacen-*
nen facias acrius, qvem damus in litera L
5. *F. Fatetur f. is. q. i. facit.*
8. F. *Feras difficilia, ut facilia levius perferas.*
lifficilia, facilia ut levius perferas. H. *Fer d. ut*
l. p.
9. Ita citatur à Gellio lib. 17. cap. 14. Frisin-
n. ſ. & Macrobius 2. *S*aturnal. cap. 7. *Feras non*
qvod mutari non potest.
o. In F. vitiosè ita legitur: *Feras, qvod læ-*
qvod prodest, feras. Godofredus ita habet:
Feras

Feras, qvod lædit, ut, qvod prodest, perferas.

V. 241. *Ficta citò ad naturam reciderint suam*, prima producta ἀρχαϊκῶς in *Reciderint*, ut Lucretio *Reducere* & similia, Sen.1.clem.1.

V.242.G. & S. *Fidem nemo unqvam perdit, nisi qui non habet.*

V. 243. F.& H. *Fidem qui perdit, nil potest ultra perdere.*

V.245.F. *Fidem, qvi perdit, qva se servet, non est relictum.* S. ita legit: *Fidem qvi perdit, quo servet se in reliqvum?* H.F. *q.p.4.se servet in reliqvum?*

V. 246. Ita cùm G. lego hunc versum. Nam F. ita legit: *Fides unanima, unde abiit, eò nunqvã redit*. S. verò hoc modo: *Fides unanima, unde abiit, nunqvam redit.*

V.247. Seqvor hîc lectionem S. Godefredus verò & H. ita habent: *Fœminarum naturam regere desperare est omnium*, noster m. s. *Fœminæ naturam regere desperare odium est.*

V. 249. Frisingensis codex planè contrario sensu: *Fortuna homini plus qvàm consilium valet.* Sed legendum forte: *Fortuna nemini plus.*

V.252. S. *Fortunã citius vel rapias, qvàm retineas.*

V.259. Secutus sum hîc nostrum m. s. Frisingensem. Scaliger notat hunc versum mutilum esse hoc modo:

Fortuna unde aliqvid fregit, qvassum est †

Godefredus: *Fortuna, unde aliqvid fregit, casum est.*

V. 260. Hic versus vel ex Seneca pro Publiano Mimo concinnatus est, vel ad Publianum

Mi

Mimum respexit Seneca lib. 10. Epist. 73. cùm ait: *Nihil dat Fortuna mancipio.*

V. 262. Seqvor S. lectionem. Nam G. ita habet: *Freqvens* vindicta paucorum odium reprimit omnium irritat.

V. 263. & 262. Omninò germana est hæc lectio Publiani Mimi:

Frugalitas insertà est rumoris boni.

Qvem citat ita Gellius lib. 16. cap. 14. Macrobius 2. Saturnal. cap. 7. Inserta, aliter, institia: utrumqve ab eadem origine. Græcè πάρυφος ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος. Ut institia non est tota vestis, sed seqvela & ornamentum; ita frugalitas non omninò tota causa est rumoris boni, sed accessit ornamentum illi. Planè Publianæ elegantiæ sententia. Tertullianus libro de idololatria, literaturam secularem insertam prædicationis Idololatriæ vocat. *Si fidelis* inqvit Tertullianus, literas doceat, insertas Idolorum prædicationis. Ita rectè corrigit S. *Ceterùm*, inqvit Tertullianus ibidem *purpura vel cætera insignia, dignitatem inserta, dignitati & potestatibus Idololatriæ ab initio dicata.* Insignia & purpuram vocat insertas dignitatum, qvasi dicas ornamenta, ut est institia vesti, aut emblema annulo. Tam enim inserta potest esse institia, qvàm emblema. Qvod si cui una cum S. & Henrici lectione de inserta videatur: nihilominus retinendus ille alter Publianus Mimus:

Frugalitas rumoris boni miseria est.

næ ille poterit multis modis eleganter illum explicare.

care, ut sit sensus: Esse frugalem rumor qvidem bonus est, sed in felix, & parum vulgo laudatus cui profusio magis placet. Vel; Qvi laudatur frugalis, is non laudatur. Et sic miseria accipietur pro inopia seu penuria. Potest etiam sic exponi, frugalitas est Parsimoniæ vitium, sub honesto laudatoqve nomine.

V.265. G.& H, ita legit: *Frustra, cum ad senectutem ventum est, repetas adolescentiam.* Et est Trochaicus.

V.267. Ita recte G.& H. nam. m. F. habet: *flumen* Et est Trochaicus

V.268. Citatur à Gellio lib.17.cap.14.& Macrob. 2.cap.7.

V.269. G.& H. ita legunt, *Futuri pugnant, ut se superari sinant.* Vt sensus sit: sic instant futura mala, ut tamen vinci vitarique possint.

G.

V.276. G.&.H. ita legunt: *G.ap p.e.q. post factum p.* *S.* vero hoc modo. *q. post facti p.*

V.278. *F.*& *S.* *Gravior est inimicus, qvi latet in pectore.*

H.

V.285. S & G. H. legunt auxilia, pro consilia. Et est Trochaicus.

V.289. H. *Heredem scire utilius est qvam q.*

V.290. *F.* ita Macrobius citat & Gellius; licet noster m. s. *F.* legat *Heres fictus sub persona risus est.*

V.229. Est Trochaicus. *S.* legit: *In tormentis.*

V.293

G.& H.*H. q. difficilee st gloria custodia.*
Est Trochaicus. G. ita legit. *H. q. m. e. ab*
.p.4.
F. legit : *Ubi non sis doctus dominari.*
Heu qvàm pœnitenda incurrunt homines
in.
F. Heu qvàm est timendus, qvi mori tutum

ita legit : *Homo extra corpus suum est, cùm*

. & H. *Homo nescit, si dolore fortunam inve-*

st Trochaicus.
Ita lego cum G. & est elegans mimiambus
er, qvi in m. f. *F.* ita habetur : *Homo semper*
fert, in alterum aliud cogitat. Miror proin-
mutâsse : *Homo semper in os fert aliud, aliud*

ta habet : *H. I. est mari pro bona causa.*
Serviet.
is verbis refert hanc sententiam Marti-
de moribus, qvæ desumpta est ex Seneca
.3. *Tu verò omnia cum amico delibera, sed*
u. Post amicitiam credendum est, ante amici-
candum. Isti verò præposterè officia permi-
ontra præcepta Theophrasti, cùm amaverint,
& non amant, cùm judicaverint.

I.

corrigo m. f. *F.* habet : *latè.*

V. 318. G. *locum tacentem crimen faciat acrius.* S. *Factum tacendo, crimen facias acrius.*

V. 319. S. *Ita agas, ne quis tuopse te meritò oderit.* H. *Id agas, ne quis tuo te meritò oderit.* Martinus lib. de moribus: *Id agas, ne quis meritò te oderit.*

V. 321. Ita corrigo M.S. F. habet: *Ignoscere hominum est, nisi pudet ignoscitur.* Alio sensu legit. G. & H. *Ignoscere humanum, ubi pudet, cui ignoscitur.* S. ita legit: *Ignoscere hominum est, ubi pudet, cui agnoscitur.*

V. 324. His verbis refert Martinus libro de moribus hanc gnomen.

V. 326. Est Trochaicus Citatur à Gellio lib. 17. cap. 14. & Macrob. 2. Satur. cap. 7. apud qvos aliqvi sic disjungunt:

—— *Improbè*

Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

V. 328. F. *Impunè pecces in eum, qui peccat rarior.*

V. 329. F. *In amore semper mendax est iracundia.* H. *Ira.* sen. *iracundus est.*

V. 330. Ita corrigo m. s. F. habet: *In amorem.*

V. 335. Corrigo ita ex conjectura. Nam F. habet: *Inertia laboris est excusatio.*

V. 338. Noster m.s. F. habet: *Inferior horrescit*, S. *inferior nescit, qvicqvid peccat superior*, ut sit sensus, ad qvem alludat Juvenalis: *Tantò conspectior in se crimen habet, qvantò, qvi peccat, major habetur.*

V. 340. G. & S. & H. *levis c. 1. rogas.*

V. 344. Martinus libro de moribus. *Inhonesta victoria est, suos vincere. Satis est pœnarum potuisse puniri.*

V. 349

V.349. G. & H. *In vindicando.*

V.353. Hunc citat Seneca lib. 14. Epist. 95. *Nunquid rationem exiges, cum tibi aliqvis hos dixerit versus? Injuriarum remedium est oblivio. Audentes fortuna juvat. Piger sibi ipsi obstat.*

V.354. G. & H. *In malis sperare bonum n.i.n.5.* id est Trochaicus.

V.355. H. *In miseri vitia nulla contumelia est.*

V.357. Ita etiam citat hunc versum Seneca lib. 19. Epist. 119. licet noster m.s.F. habeat: *In nullo.*

V.358. S. *Inopia desunt parva a.o.* H. *Inopia pauca sunt.* Vide, qvæ de hoc notemus in litera D. versu 175 τὸ, *parva* pro *pauca*, est Hellenismus, παῦρα.

V.36 . F. G. S. *plurima.*

V.368. G. ita legit: *Invidia loqvitur, non qvod est, sed qvod subest.* S. verò hoc modo: *Invidia loqvitur id qvod obest non qvod subest.*

V.369. F. *Invidiam ferre an fortis, an felix potest?*

V.371. G. & H. vitiose: *Sed minute irascitur.*

V.372. F legit: *ipse vitat culpam, qvi peccatum præterit.*

V 374. F. *incites.*

V. 375. Ita legit S. & est Trochaicus. Sed est confectus hic versus, ni fallor ex versu 22. qvem vide & ejus variam lectionem.

V. 376. Ita S. & G. est Trochaicus. Noster m.s.F. invertit ita: *Iracundiam, qvi vincit, maximum superat hostem.*

V.381. Ita G. & S. & est Trochaicus m.s.F. ita habet: *Irritare est calamitatem, cum revocaveris felicem.*

V.382. F. *Is minimum eget, qvi minimum cupit.* Sed omnino corrigendus est ex Seneca lib. 19. Epist. 109. *Præcipitur, ut homines in animo, non in patrimonio putent esse divitias. Eum esse locupletem, qvi paupertati suæ aptus est, & parvo se divitem fecit.*

Magis tamen feriuntur animi, cum carmine ejusmodi dicta sunt.

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Qvod vult habet, qvi velle qvod satis est, potest.

V.383.F.*Ita credas amico.*

V.384.Ita citat hunc Mimum Gellius lib.17.c.14. Aliter S.*Ita habeas amicum posse, ut fieri inimicum putes.* Ut sit Trochaicus. Aliter etiam F. *Ita amicum habeas, posse ut facile fieri putes hunc inimicum* Macrobius 2. Saturnal. cap.7. ita citat: *Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.*

L.

V.395.H.*Laus ubi nova oritur etiam vetus admittitur.*

V.399.G.& H. *Lex universi.* F.*Lex universa, qva jubet n.& m.*

V.400.G.& S. *Sub vultu domat.* Retineo tamen lectionem m.s.F. Ut sit sensus, qvem etiam Seneca bene expressit lib.1. de ira cap.1. *Nec ignoro cateros Qvoq; & audaciam dare sui signa, & posse pranosci. Neq; enim ulla vehementior intra cogitatio est: qva nihil moveat in vultu.*

V.401.G.*Libido indicium est, qvo levitas sapit.* S. vero sic: *Libido indicium est ejus, qvod levitas, sapit.*

V.407.Hic versus jam positus est in litera D. & est numero 175.

M.

V 408.F.F.*Magis fidem heres nascitur, qvam scribitur.*

V.411.Videtur hic sumptus ex illo mimiambo Publii: *Injuriarum remedium oblivio est.* De qvo in litera I.

V.412.Videtur ex Seneca desumpta sententia, qvi ait lib.2.de ira cap.32. *Magni animi est, injurias despicere.*

V.413 Est Trochaicus,

V.416.F. *datore* H. *doctrina.*

V.418.F.*Mala est voluntas ad alienum consuescere.*

V.431.G. *Malignum.*

V.432.Est sententia ex Seneca l. de remed.fortuitorum de qva notavimus in litera G.v.608.

V.235.S.*Malo consilio.*

V.242

..F.& H. *Malus ubi bonum se s.t.te p.*

;.H.&S.*M.e u.q.sua causa est b.*

.G.& S.faciunt Trochaicum : *Miseriam nescire*
, est sine periclo vivere.

!.*Miserum est egere cogi, qvod cupias loqvi*
. Invoces.

,.Ita corrigo. Nam in m.s. sic erant transposi-
m, ubi contemnas, metus viceris omnes.

'8. Est Trochaicus S.& G.ita legunt: *Mortuo qvi*
mus, nihil dat illi sibi adimit.

).Est sententia Senecæ ex lib.1.de clementia.

'.S.*Mulier qvæ.*

4.F.habet vitiose: *Qvi vi facit injuria* S.ita legit:
inatur, qvi facit uni injuriam. H.m.m. qvam facit

.

).F.*m.s.b.cum irritatum injuriam.* G.&H. *irritev*

N.

1.Martino adscriptus libellus de moribus hanc sen
ita refert : *Et si nullos inimicos tibi facies injuria,*
tamen facit invidia. Godofredus sic legit:*Nam si*
imicos tibi parit injuria, multos tamen invidia.

3.Ita ex conjectura restituo hunc mimiambum,qvi
.perperam erat, si transpositus: *Necesse est minima*
morum vitia.

4. Scaliger inepte hunc pro Publiano mimiambo
:, cum si Laberianus similis qvidem illi Publiano,
ite dedimus:
s timere debet qvem multi timent.
ib.2. de ira c.11. magnifice illum Laberii mimum
is verbis : *Occurrat hoc loco tibi Laberianus ille*
vi medio civili bello, in theatro dictus totum in se po-
on aliter convertit, qvam si missa esset vox publici af-

se est multos timeat, qvem multi timent.

Ita natura constituit, ut quod alieno metu magnum e
non vacet. Macrobius 2. Saturnal. capite 7. agens de
mordacibus mimis in Cæsarem jactatis etiam hunc
rat, *In ipsa quoq; actione, subinde se qua poterat, ulc*
inducto habitu Syri: qui velut flagris cæsus, proripien
milis, exclamabat:

Porro Quirites: libertatem perdimus

Et paulò post adjecit.

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Quo dicto universitas populi ad solum Cæsarem ocu
convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate
tam. Ob hæc in publicum vertit favorem.

V. 510. Codex m. f. F. *Neget sibi, qui, quod di*
petit.

V. 511. Martinus lib. de moribus. *Neminem lau*
neminem cito accusaveris; semper puta te cum diu
um dicere.

V. 515. F. *Pœna sui est*, Martinus lib. de moribus
tia ipsa est. Mala conscientia sæpe tuta est, secura n

V. 516. Est Trochaicus. Henricus Stephanus i
Nescis quid optes, aut qui fugias, ita ludit dies.

V. 518. & 519. Martinus lib. de moribus. *Ni*
quod negaturus fuisti. Nihil negabis, quod petiturus

V. 522. *Nil agere semper infelici est optimum.* (
de infelice dictum, versiculus Græcus de peregrino
Ζῶσιν ἀπράγμων ἴσθι καὶ πράξεις καλῶς.

V. 526. Hæc sententia reperitur in libello toties
to, de moribus, quem Godefridus cum Seneca ec
Martino Episcopo adscribit, ubi Gnomologia est
ca, & mimis, & Pythagoræ aliorumq; dictis.

V. 529. Ita ex conjectura corrigo. Nam m. f. F
habet: *Nihil non acerbum prius quam maturum fu*

V. 533. H. & S. *Nil proprium ducas, quod mut*

V. 534. Ita ex conjectura constituo hunc Mim

.f. F: fic habet : *Nihil tempore ducas pro salutis remedio.* *mpore*, enim lego cum fit per compendinm dictionis, *tpe.* vgd moneto ideo : qvia occafio forte erit, germanæ le- oni eruendæ.

V.535. *Nil turpius qvam vivere insipiens senex.* Eleganter hac mente Seneca lib. 3. Epist. 23. *Possum enim vocem ti- Epicuri tui reddere, & hanc Epistolam liberare : Molestum semper vitam inchoare. Aut si hoc modo magis sensus po- t exprimi: Male vivunt, qvi semper vivere incipiunt. Qva- inqvis, Desiderat enim explanationem ista vox? Qvia per illis imperfecta vita est. Non potest autem stare para- admortem, qvi modo incipit vivere. Id agendum est, ut sa- vixerimus. Nemo hoc putat, qvi orditur cum maxime vi- n. Non est, qvod existimes paucos esse hos, propemodū omnes it. Qvidam vivere tunc incipiunt, cum desinendum est. Si judicas mirum, adjiciam, qvod magis mireris. Qvidam te vivere desierunt, qvam inciperent.*

V.537. *Nimium altercando veritas amittitur.* Ita etiam ci- ur à Gellio lib. 17. & Macrob. Saturn. c. 7. Noster m.f. legit: *veritas evertitur.*

V.538. Ita ex conjectura corrigo hunc mimum. Nam F. iose: *Nimirum est in morte boni, cum nihil sit mali.*

V.549 Ita legunt G. & Martin. lib. de moribus. Noster f.F. transponit : *Non vivas aliter in solitudine alter in o.*

V.550. m.f. ita legit.

Non aspicias qvam plenas qvisq; Deo manus,
Notes sed qvam puras admoveat.
Non aliter pulcherrimus Dei cultus est animæ
Nisi fuerit optimus.

rtinus lib. de moribus ultimam hanc fententiam folam erit fuæ Gnomologiæ his verbis. *Optimus ergò animus pulcherrimus Dei cultor est.* Latet autem hic elegans mi- mbus Publii, qvem in litera P. reddemus.

Putas Deus non plenas aspicit manus.

Ex qvo nescio, qvis male feriatus ineptias illas concinnavit.

V.551. *Non citò ruina perit is, qvis ruinam timet.* Ita omnino legendum est. Sunt qvi elegantissimam sententiam ita corruperunt: *Non citò ruina cadit vir, qvi ruinam timet.* Godofredus hoc modo legit: *Non cito perit ruina, qvi ruinam timet.* Codex Frising. & H. sic habet: *Non cito ruina perit, qvi ruinam timet.*

V.553. Martin l. de moribu. *Nondum es felix, si te turba non deriserit.*

V.565. F. *Non est pudica domus, qva multos recipit amicos.* Martin. lib. de moribus *Nulla est pusilla domus, qva multos amicos capit.*

V.556. Propter hunc & similes multos versus, avent pariter mecum multi scire, qvis fundus fuerit Scaligero in editione Publianorum Mimorum. Nam si hic Publianus est. Seneca illum in memoriam habuit, cum scripsit Epistolas 101. *Sed non statim pusillum est si qvid maximo minus est.* Qvid si qvis ex hac sententia Senecæ versum concinnarit, qvem pro Publiano supposuerit?

Non est pusillum, si qvid maximo est minus.

V.558 Hic non est versus Publii, sed Lucilii, ad imitationem Publiani Mimi factus, teste Seneca lib. 1. Epist. 8. *Qvàm multa Publii,* inqvit Seneca ad Lucilium, *non excalceatis sed coturnatis dicenda sunt. Unum ejus versum qvi ad Philosophiam pertinet, & ad hanc partem qva modò negat fortuita in nostro habenda:*

Alienum est omne, qvicqvid optando venit.

Hunc versum à te dici non paulo melius, sed astrictius memini.

Non est tuum, Fortuna qvod fecit tuum.

Illud etiamnum melius dictum à te non præteribo:

Dari bonum, qvod potuit, auferri potest.

Hoc non imputo in solutum, de tuo tibi.

V.563. Hæc sententia Senecæ est libro de ira.

V.563.

F.*Non poteſt non ſa pere qvi ſe ſtultum intelligit.*
. Citat hunc mimiambum,licet corrupte Martinbus.
Elegans trochaicus,qvem S.ita legit: *Nulla tam rtupa,de qva non poſſis qveri.*
Et hunc elegantem mimum corrupte citat Mare moribus:*Nullum putaveris locum ſine teſte*, licet F.ſint perperam tranſpoſitæ voces , hoc modo: *taveris eſſe locum ſine teſte.*
G. *Nullus eſt tantus qvaſtus, qvam eo qvod habes* : ſit pars trochaici tetrametri.Codex Friſingen-:*Nullus eſt tantus qvaſtus,qvam qvod habeas arcere*
Nunqvam periclum ſine periclo vincitur. Ita et-Gellius lib.17.cap.14. & Macrobius 2. Saturnal. enſis Codex legit: N.*periculum ſine periculo vi.*
Nunqvam ubi diu fuit ignis,deſuit vapor;ita omnio ex conjectura,in m.ſ.F. legebatur,*cecidit va-*

O

.legit:*aliqvid blandi admiſce.* Martinus lib.de *objurgationi ſemper aliqvid blandi admiſce : faci-enetrant verba qva molli vadunt via.*
ſt trochaicus Godefredus ita habet,*odium opor-i non metum,facias.*
Libellus ille Martini de moribus ita incipit:*Omne ctio eſt.Actio autem omnis voluntaria eſt , tam ho-turpis.Ergo voluntarium eſt omne peccatum.*
G.*omnes vitam differentes mors incerta prævenit.* Martinus lib. de moribus:*Hoc habet omnis affe-o ipſe inſanit,in id putet etiam cateros furere*,Go a legit: *Omnis effectus habet,ut in eo in qvo ipſe dem putet cateros furere.*
.& 609. Sententia hæc ex Seneca concinnata bro de remed. fortuitorum hæc : *Male de te*

liqvun-

V.614. Martinus ...
... omnes, quod ...

V.616. Citatur hic mimus Publii ... Sen...
trovers.3. Noster m.f.F. sic legit: *Qui cum miser...*
felici brevem. Revocat mihi versus iste ...
... qvem Seneca citat libro de brevitate. ...
maximum poetarum, ... dictum est, ...
dubitem:

Exigua pars est vitæ quam nos vivimus.

V.617. Martinus lib. de moribus: *... cum*
... cum vitiis bellum.

V.622. Seqvimur hic m.f.F. & Gellium qvi lib.
24. ita citat: *Pars beneficii est, qvod petitur, si belle*
crob. vero l.2. Saturn. cap. 7. hoc modo: *Pars b...*
qvod petitur si belle neges.

V.626. Godefredus ita legit: *Patria est ubi...*
... Si Publianus est, ... dimetrum ...
respexit Seneca l. de remed. fortuit. *Patria est, ...*
... est. Illud autem per qvod bene est in homine ...
Qvam sententiam citat Martinus lib. de moribu...

V.627. Codex Frisingensis habuit: ...
..., qvid dat Deus.

V. 6... Citat Mart. lib. de moribus.

V.641.& 642. Solus Godofredus refert hunc mimum solum.

Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

Sed si hic Publianus est, necesse est & priorem esse, quem apud Senecam reperio: qvi l.1.de beneficiis c.2.ita incipit:

Beneficia in vulgus cum largiri institueris,

Perdenda sunt multa, & semel ponas bene.

In priore versu utrumq; reprehendas. Nam nec in vulgus effundenda sunt, & nullius rei minime beneficiorum, honesta largitio est, qvibus si detraxeris judicium, desinunt esse beneficia: in aliud qvodlibet incidunt nomen. Seqvens versus mirificus est, qvi uno bene posito beneficio, multorũ amissorum damna solatur. Hæc Seneca: Elegantes sane duo mimiambi, digni qvi suo auctori Publio reddantur.

V.648. m.s. Frisingensis legit, sensu eleganter acuto: *Perfacile felix qvod, vota imperant, facit.* Si qvis tamen hic, *vota*, In *fata*, mutet, huic non repugno.

V.659. Martinus l. de moribus. *Multi cum aliis maledicunt, sibiipsis convicium faciunt. Nihil turpius quam qvi objicit alteri, sibi objiciendum.*

V.673. Martinus lib. de moribus: *Præstabis parentibus pietatem, cognatis indulgentiam, omnibus pietatem.*

V.676. *Principium sævitia bellum est*, legit vitiose Godefredus, qvomodo corrigendum sit, patet ex Seneca l.1. de clementia cap.5. *Qvantulum enim nocet privata crudelitas? Principum sævitia, bellum est.* Hæc Seneca.

V.677. Martinus l.de moribus: *Priusqvam promittas, deliberes, & cum promiseris facias.*

V.692. Martinus l. de moribus: *Locum tenet innocentiæ proximum confessio.*

V.699.G. Pulcherrimum est omnia præstare nihil exigenti.

V.701. Vide qvæ supra notavimus in litera N. versu 550.

V.702. Martinus l.de moribus: *Fortior est qvi cupiditatem vincit, qvam qvi hostem subjicit.*

Q

V.703. His ipsis refert hanc sententiam in gnomologia Martinus de moribus, Quales sententiæ passim in Seneca, ut & illa lib.2.epist.14. *Quia facta est auri mentio accipe, quemadmodum usus fructusq; ejus tibi esse gratior possit.* IS MAXIME DIVITIIS FRUITUR, QUI MINIME DIVITIIS INDIGET. *Ede, inquis autorem, ut scias quam benignissimus, propositũ est aliena laudare Epicuri est, aut Metrodori, aut alicujus ex illa officina. Et quid interest, quis dixerit, Omnibus dixit.*

V.704.m.s.F. *Quæ vult videri bella, nimium illi negat.*

V.705.m.s.F. *Quam felix vita quæ sine negotiis transit*

V.710. Martinus lib. de moribus: *Bonum est non laudari & esse laudabilem.*

V.727. Godofredus ita legit: *Quamvis agas id ne quis merito tuo te oderit, erunt tamen semper qui oderint.*

V.730.& 731. Possis hos duos pro trochaicis agnoscere

V.735. Martinus lib. de moribus: *Qui æquo animo malis immiscetur, malus est.* (defendere.

V.744. & 745. Hos duos versus pro trochaicis possis

V.747.m.s.F. *Qui ob esse cum potest, non vult prodest.*

V.748. Seqvor hic lectionem m.s.F. argue acutam Godofredus legit: *Quidam inimici graves sunt, amici leves.*

*V.*749.G. *Quidam, quosdam occidunt inimicos, non quia habeant, sed quia meruerunt.*

V.750. Martinus l. de moribus: *Quid dulcius quam habere amicum, cum quo audeat ut tecum loqui?* Sequor ego lectionem m.s.F. ubi tamen, *stultius* in *dulcius* muto.

*V.*754 Mart.l. de moribus. *Quid est dare beneficium? Imitari Deum.* Et paulo post: *Quid homini est inimicissimum? homo.*

*V.*759 *Quid refert, quantam habeas; multo illud plus est quod non habes* Hunc trochaicum citat Gellius

*V.*760.G. *Qui sis interest, non quis habearis.* Martinus l. de moribus: *Quis sis interest, non quid habeas.*

*V.*762.

V.762. Martinus de moribus: *Qvietissimam vitam agent homines in terris, si hæc duo verba à natura omnium rerū ollerentur Meum, & Tuum.*

V.768. G.C. *desinit quia fecit.*

V.760. Citat hunc mimum Martinus l. de moribus. Noster m.s.F. ita legit: *Qui paupertatem timet, qvam timidus est*

V.776. Martinus l. de moribus. *Qui propter pecuniæ amorem, & libidinem moritur, ostendit se nunqvā sui causa vixisse.*

V.782. Citatur etiam in libro de moribus: Hujus mentis plenus est Seneca, sicut & illa huc faciunt epist. 2. *Non qvi parum habet, sed qui plus cupit pauper est.*

V 796. Est trochaicus noster tamen m.s.F. ita legit: *Quod fieri qvari potest reprehendi non potest.*

V.800. Martinus l. de moribus: *Qvod tacitum esse velis, nemini dixeris. Si tibi non imperasti, qvomodo ab alio silentium speras?*

V.804. S. ita legit: Qvod vult habet qvi cupere qvod sat est, potest. Nos secuti sumus Senecam. qvi hunc mimum ita citat l.19. epist.109. *Magis tamen feriuntur animi, cum carmine ejusmodi dicta sunt:*

Is minimo eget mortalis qvi minimum cupit.
Quod vult habet, qvi velle qvod satis est, potest.

Cum hæc atq; ejusmodi audimus, ad confessionem veritatis adducimur. Illi enim, qui nihil satis est, admirantur, acclamant, odium pecuniæ indicunt.

R

V.810. m.s.F. vitiose.: *Parva* habet qvod in *prava* mutandum.

V.812. *Rege incolumi mens omnibus una est; Amisso rupere fidem.* Est Virgilii 4. Georg. Qvod Seneca citat l.20. epist. 115 & 1 de clementia, cap 4.

V.814 & 815. Martinus lib. de moribus: *Regnantibus pejus multo periculum, qvam his qvi judicantur: hi enim singulos timent; illi universos.*

V.822

V.821. *Repente dives nemo factus est bonus.* Vel si varies hoc modo: *Nemo bonus repente factus est dives.* Aut, *Nemo repente dives factus est bonus*, eodem res redit. Certe vetus Græca est sententia.

[illegible]

V.827. Publianus germanus mimus est ille:

Multos timere debet quem multi timent.

Sicut & Laberianus iste:

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

In quos vide quæ suo loco notavimus. Ex his est concinnata hæc sententia: *Res [illegible] est [illegible] multis timeri, multos timere.* Sicut & Seneca sæpe habet eandem.

V.830. Martinus de moribus: *Multi sunt obligandi, pauci offendendi. Nam memoria beneficiorum facilis est, injuriarum tenax.*

V.834. Ita recte G. & S. ut si trochaicus noster m. F.F. sic habet: *Ridiculum est odio nocentis innocentiam perdere.* Martinus de moribus corrupte citat hoc modo: *Ridiculum est aliquem odio nocentis innocentiam perdere.*

S.

V.839. *Sæpe dissimulare, quam vel ulcisci satius fuit.* Est elegans trochaicus.

V.844. Est Senecæ.

V.850. *Scis quid invidia est? dolor animi est de alienis commodis. Scito etenim illud quia nulli invidetur nisi [illegible] bonitate.*

V.857. Sequor lectionem H. noster m. F.F. hunc versum in litera E sic habet: *Exilium pati est, patria qui se denegat.* At S. & G. ita legunt: *Exilium patitur, qui se denegat.*

V.861 Martinus l. de moribus: *Dissensio ab aliis incipiens, a te autem reconciliatio.*

V.862. *Se posse plus iratus quam possit, putat.* Elegans hic mimus, omnino ita restituendus, qui perperam transpositus erat in m. F.F. hoc modo: *Semper iratus plus se posse putat quam possit.*

V 872

r. *Pudet fieri deteriorem.*

: *Sicut formosa pictura est cujus nulla pars errat* [illegible] *homo in quo nulla peccati macula est. Proinde* [illegible] *foris, hoc omni genere vitæ teneamus ut nobis in*[illegible]*imus exorabiles simus illis, qui non nisi sibi dare* [illegible]*iunt.*

[illegible]odofredus & Martinus de moribus ita legunt: [illegible]*is esse, cogita hoc primum, contemnere & contemni,* vis amari ama. Hoc dictu usus est Hecaton teste Epistol. 9. *Hecaton ait: Ego tibi monstrabo* [illegible]*, sine medicamento, sine herba, sine ullius venefica* VIS AMARI AMA. Hæc Seneca.

[illegible]. Ita legit Martinus l. de moribus: *Solitudinem* [illegible]*olicitudinem quærit.*

[illegible]ta citat etiam Martinus l. de moribus hunc Pu[illegible]imi quem Seneca respexit, eumq; libro de remediis [illegible]torum, inseruit non tamen laudato nomine Pu[illegible]nen ut sit Scazon:

[illegible]*num est timere quod vitare non possit:*
non effugit, etiam qui distulit
m. s. F. legit: *Quod mutari non potest.*

[illegible]*. in mille facinorum furias mens otiosa decurrit.*

[illegible]t hic pro Publiano mimo ex Seneca sumptus est [illegible]a hunc Publianum mimum in oculis habuit, cum [illegible]LII. epist 81. *Magones quicquid quod displiceat, ali*[illegible]*pio abscondunt. Itaq; mentibus ornamenta ipsa su*[illegible] [illegible]r.

T.

Ita corrigo hunc mimum. Martinus lib. de mo[illegible] [illegible]*i nescit tacere, nescit loqui.*

Citatur hic mimus à Seneca l. 7. Controvers. e. vero m. s. F. ita legit: *Tam avaro quod habet, quam* [illegible]*d non habet.*

[illegible]. Frisingensis codex legit: *Turba præbet spectacu*[illegible]*animus.* Martinus lib. de moribus corrupte refert

hunc

hunc mimum sic: *Turpe spectaculum prabet animus ager*. Godofredus etiam legit: *Turpe*.

V.927.& 928. Mart. de moribus citat hanc sententiam iisdem verbis. Codex Frisingensis legit: *Transibit sermo in effectum*.

V.

V.946. Martinus de moribus: *Verba rebus non personis astimanda sunt*.

V.950. *Veterem ferendo injuriam invitas novam*. Ita etiam laudat hunc Publianum mimum Macrob. lib. 2. Saturn. c. 7 Gellius lib. 17. c. 14. alio sensu: *Veterem ferendo injuriam invites novam*. Argutè sane: neqve sperno. Retineo tamen priorem: qvia m. s. F. aperte: *Veterem ferendo injuriam invites novam*.

V.953. Martinus lib. de moribus. *Bonus vir est, qvi eo perduxit affectum, ut non tantum peccare non velit, sed etiam non possit.* (quam injuriis.

V.945. Mart. ib. *Vires tuas amici magis sentiant beneficiis,*

956. Mart ibid. *Dolor patientia vincitur*. Sicut & legit G

V.963. *Virtutis vulnus partem habet victoria*. Ita conjecto legendum, non, *vultus*, ut habet m. s. F.

V.967. Martinus citat etiam hanc sententiam.

V.967. G. vitiose: *Vitium prius fuit cbservatio, nunc mos est* F. *Vitium prius fuit assentatio, nunc est amor*. At nos seqvimur hic S. lectionem. A cujus mente est qvod ait Seneca l. 5. epist. 38. *Desinit esse remedio locus, ubi qva fuerant vitia, mores sunt*.

V.691. S. *Est vita m. l. f. b.* Qvem in litera E dedi L. Annæus Seneca Senecæ philosophi pater lib. 7. controv. 3. citat; cujus locum integrum dabo, ut intelligas qvomodo etiam declamationibus usqve ad qvorundam nauseam, mimos Publianos inseruerint: *Murrhedius usus colore est Publiana sententia dixit: Abdicationes, inqvit, suas veneno diluit: Et iterum: Mortem inqvit, meam effudi, Memini nos, cum loqveretur de hoc genere sententiarum, qvo*

;fecta erant adolescetnulorum omnium ingenia, qveri de ic, q asi jam ille hanc insaniam introduxisset. CassiusSe summa Publii amator ajebat. Non illius hoc vitium sed illorumqui illum ex parte, qva transire deberent, imitarentur: qva apud eum melius erant dicta, qvam apud quenqvam comicum Tragicumq; aut Romanum, aut Græcum: ut illum in quo qvo ajebant unum versum inveniri non posse melio-

m deest avaro qvod habet, qvam qvod non habet. Et il-: eadem re dictum:

Desunt luxuriæ multa, avaritiæ omnia,

os versus qui huic qvoq; ter abdicato possent convenire.

O vita misero longa, felici brevis..

urimos deinceps versus referebat Publii disertissimos. le autorem vitii qvod ex captione unius verbi plura significantis, nascitur, ajebat Pomponium Attellanarum scriptorem fuisse: à qvo primum ad Laberium transisset hoc studium citandi; deinde ad Ciceronem, qvi illud ad virtutem stu- transtulisset. Nam ut transeam innumerabilia, qva Cicero in orationibus, aut in sermone dixit, & nota ut non referam à Laberio dicta, cum mimi ejus, qvicqvid modo tolerabilis habent, tale habeant; id qvod Cicero in Laberium, & e. Vterq; ntissime, sed neuter in hoc genere servat modum. ab his hudii diffusa est in plures imitatio. Porro ut videas qvâ: oratores Publianas sententias ornamenti loco usurpat, idem fecit Calvus, ille inqvam *qvi*(ut inqvit Seneca . controv. 4.) *diu cum Cicerone iniqvissimam litem de ipatu eloqventia habuit, usq; eo violentus accusator, & tatus, ut in media actione ejus, surgeret Vatinius, reus, & maret. Rogo vos Judices: num si iste disertus est, ideo me mnari oportet?* De hoc Calvo inqvit Seneca: *in hac controversia Publianam sententiam dedit.*

FINIS.

